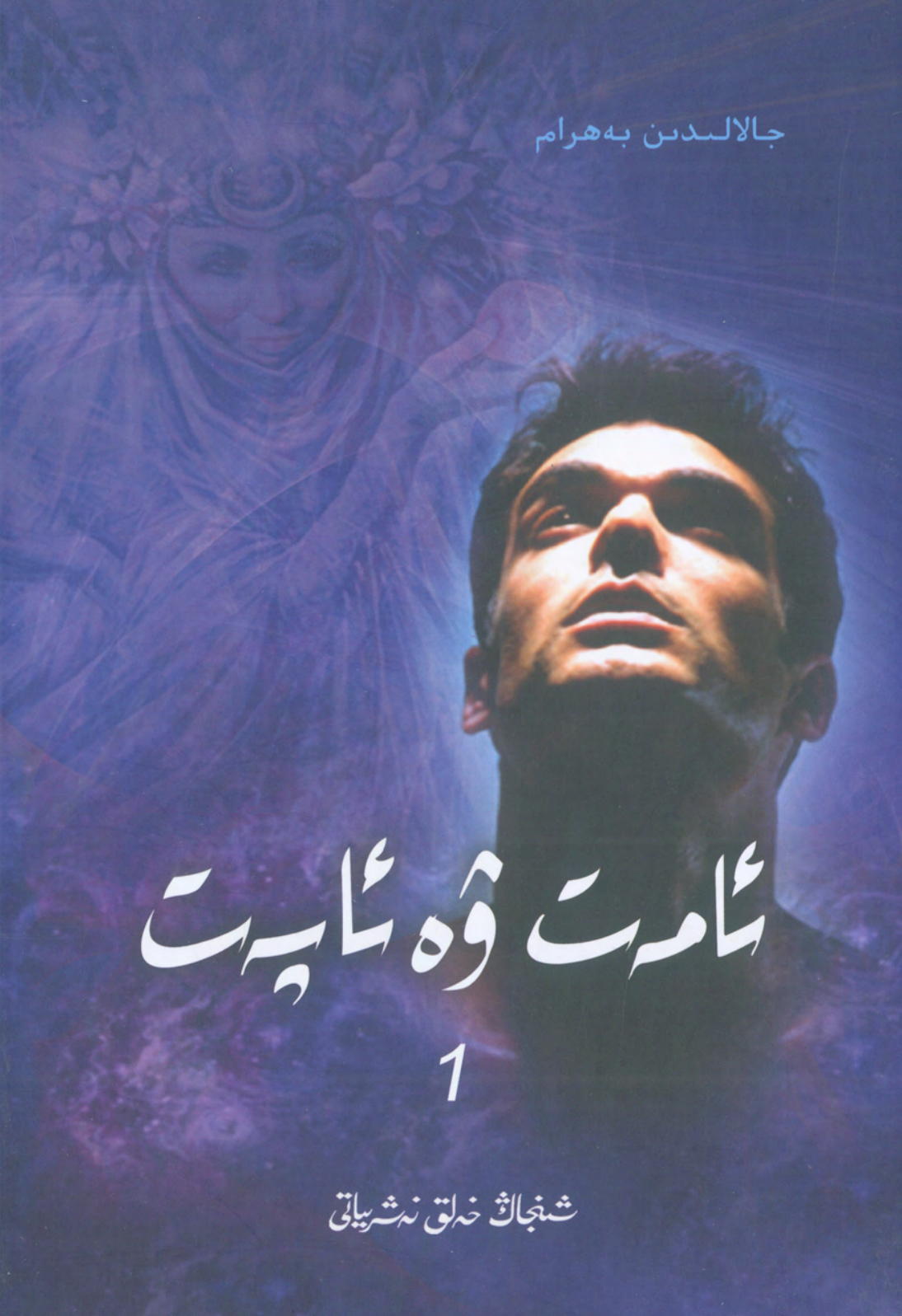
جالالدىن بەھرام

ئامەت ۋە ئاپەت

1

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

مۇقاۋىنى لايىھەلىگۈچى: مىرزات ئابدۇللا تاجى

ISBN 978-7-228-09910-8

هازىر زەھەرلىك چېكىملىك ياشلىرىمىزدا
بارغانسېرى ئېغىر ئىجتىمائىي ئاقىۋەتلەرنى.
بۇ ئاپەت خەلقنىڭ ئۈمىدى بولغان ياشلارنى
بەختسىزلەر، مەھبۇسلار، سارائىلار، جەسەتلەر
لاگېرىغا ئايلاندۇرماقتا. شۇنى بىلىشىمىز كېرەككى،
مىللەتنى يالغۇز توپ - زەمبىرەكلا ئەمەس، چەك-
كىملىك نەچىسى، ئىچىملىك رومكىسى بىلەن
بۇزۇقچىلىقمۇ خار- زەبۇن قىلالايدۇ!

— ئابدۇشۇكۇر مۇھەممەتئىمىن

جالالىدىن بەھرام

ئامەت ۋە ئاپەت

بىرىنچى توم

(رومان)

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

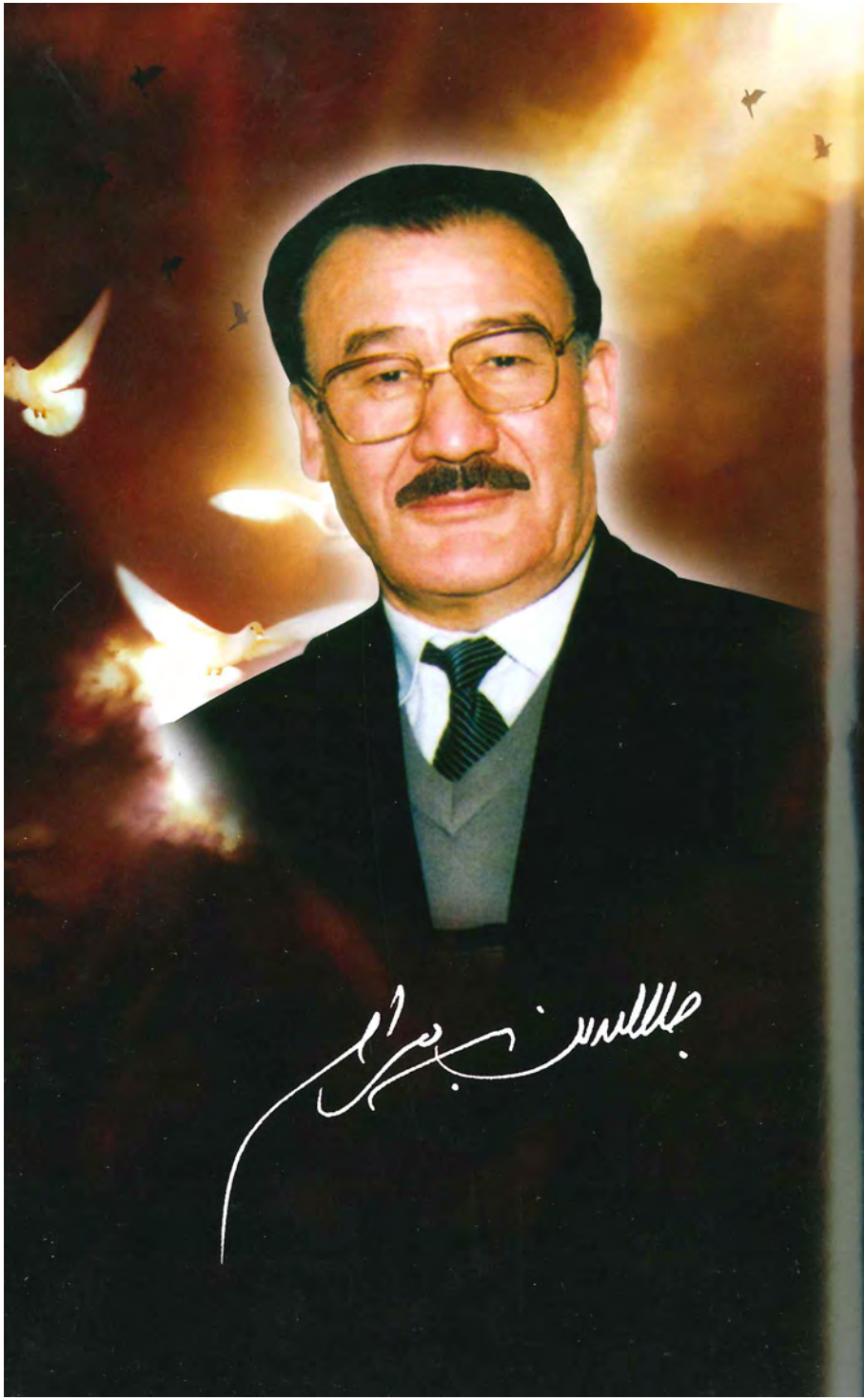
福与祸 . 上册/加拉力丁著. — 乌鲁木齐：新疆人民出版社，2006.3 （2015.5 重印）

ISBN 978-7-228-09910-8

Ⅰ.福… Ⅱ.加… Ⅲ.长篇小说 — 中国 — 当代 — 维吾尔语（中国少数民族语言）Ⅳ.I247.5

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2006)第019122号

责任编辑　穆纳尔江·托合塔洪
责任校对　万力·在顿
封面设计　米尔扎提·阿布都拉·塔吉
出版发行　新疆人民出版社
电　　话　0991-2827472
地　　址　乌鲁木齐市解放南路348号
邮　　编　830001
印　　刷　北京顺诚彩色印刷有限公司
经　　销　新疆维吾尔自治区新华书店
开　　本　880×1230毫米 32开本
印　　张　16.125
插　　页　4
版　　次　2006年4月第1版
印　　次　2015年5月第9次印刷
印　　数　38001-41000
定　　价　33.00 元

... ئوتتۇز ياشقا كىرمەي تۇرۇپ ، يۇز يىللىق هايات قىسمەتلىرىنى بېشىدىن كەچۈرگەن «ئا . ئا... »غا بېغىشلايمەن...

— ئاپتوردىن

مەن بېشىمدىن ئۆتكەن ئون نەچچە يىللىق كەچۈرمىشلىرىمنى جالالىدىن بەھرامغا سۆزلەپ بېرىشنى كېچە - كۈندۈز ئارزۇ قىلىپ كەلگەنىدىم . بۇگۈن بۇ ئارزۇيۇمغا يەتتىم... ئىچىمگە ئۇيۇپ كەتكەن نادامەت تاغلىرى گويا ئېرىپ كەتكەندەك بولدى . گەرچە سۆزلەگەنلىرىم ئىلگىرى - كېيىن ، ئېگىز - پەس بولسىمۇ ، ئالتۇن قازغۇچىلار قۇمدىنمۇ كېپەك ئالتۇننى ئايرىپ ئالالايدىغۇ ! يازغۇچىغا ئوشۇقچە تەلەپ - ئىلتىماسلىرىم يوق ، پەقەت قەلىمىدىن بۇرۇنقىدەكلا چىنلىق هەم سەمىمىيلىك شەربەتلىرى تامسا ، مەندە هېچقانداق ئارمان قالمايتتى ، شۇنداقلا هايات قىسمەتلىرىم قۇرداشلىرىمغا ، كەلگۈسى ئەۋلادلىرىمغا هەم بارلىق زەهەر ئاشنالىرىغا زەررىچە ساۋاق بولالىسا ، خەلقىم ئالدىدا ئىنسانلىق بۇرچۇمنى ئادا قىلالىغانلىقىمدىن پەخىرلىنەتتىم...

ئا . ئا... دىن
2005 - يىلى 23 - يانۋار

مۇندەرىجە

بىرىنچى باب 1
ئىككىنچى باب 23
ئۈچىنچى باب 45
تۆتىنچى باب 66
بەشىنچى باب 84
ئالتىنچى باب 101
يەتتىنچى باب 135
سەككىزىنچى باب 158
توققۇزىنچى باب 188
ئوننىنچى باب 214
ئون بىرىنچى باب 249
ئون ئىككىنچى باب 281
ئون ئۈچىنچى باب 315
ئون تۆتىنچى باب 345
ئون بەشىنچى باب 362
ئون ئالتىنچى باب 390
ئون يەتتىنچى باب 414
ئون سەككىزىنچى باب 441
ئون توققۇزىنچى باب 477

يىگىرمىنچى باب 491
يىگىرمە بىرىنچى باب 511
يىگىرمە ئىككىنچى باب..... 532
يىگىرمە ئۈچىنچى باب 568
يىگىرمە تۆتىنچى باب 590
يىگىرمە بەشىنچى باب 613
يىگىرمە ئالتىنچى باب 624
يىگىرمە يەتتىنچى باب 648
يىگىرمە سەككىزىنچى باب 680
يىگىرمە توققۇزىنچى باب 705
ئوتتۇزىنچى باب 738
ئوتتۇز بىرىنچى باب..... 762
ئوتتۇز ئىككىنچى باب 782
ئوتتۇز ئۈچىنچى باب 798
ئوتتۇز تۆتىنچى باب 831
ئوتتۇز بەشىنچى باب..... 861
ئوتتۇز ئالتىنچى باب 893
ئوتتۇز يەتتىنچى باب 900
ئوتتۇز سەككىزىنچى باب 926
ئوتتۇز توققۇزىنچى باب 960
قىرىقىنچى باب 976
خاتىمە..... 1011

بىرىنچى باب

— قەدىردان ، مۇنداق قىلە ، قۇلىقىڭنىڭ ئارقىسىنى كۆرۈپ باقاي ...

— تۇتما جۇمۇ ، ئاغرىيدۇ .

— ۋايىەي ، قۇلىقىڭنىڭ يېرىلىپ كەتكەن يېرى قاقاچ باغلاپ كېتىپتۇ...

— مۇئەللىم قۇلىقىمنى يۇلۇپ پىرقىراتقىلى تۇرسا ، سەن نېمىگە چىرقىراپ يۇرىسەن ؟

— قۇلىقىڭنىڭ ئارقىسىدىن قان شۇرقىراپ ئاققاندىن كېيىن قورقتۇم - دە...

— ھەي مەدىنە ، سەن چىرقىراپ كەتكەندە ، بىرى بىر نېمە دېۋىدى ، ھەممە بالىلار كۇلۇشۇپ كەتمىغۇ ؟

— سەن داۋاملىق چېچىنى ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۈكىگە چىگىپ قويىدىغان سائادەت قارا مەدەك بولمامدۇ . بېشىڭنى يەيدىغان سوبو : «ئېشەكنى ئۇرساڭ ، قېچىر ئۆركۈيدۇ...» دەۋاتمامدۇ... — مەدىنەنىڭ سۆتتەك ئاق ، بېجىرىم چىرايى ۋىلكىلىدە قىزىرىپ كەتتى .

— ئۇ نېمە دېگىنى ئەمدى ، كۇلۇشۇپ كەتكۈدەكمۇ گەپ ئەمەسكەنغۇ ؟

— ھەي پەپىلىقۇش دېۋەڭ ، شۇنىڭمۇ تېگىگە يېتەلمەيدىگما ؟ بىرىنىڭ مۇڭگۈزىگە ئۇرسا ، يەنە بىرىنىڭ تۇيىقى سىرقىرايدۇ ، دەپ ئۆزىچە ئىككىمىزنى چاپلاپ كەتكىنى ئۇ...

— چاپلىسا چاپلاۋەرسۇن ، مەن چوڭ بولغاندا سېنى ئالماقچى بولغانغۇ...

— ۋىيەي ما قېلىننى ، كىچىك چاغلىرىمىزدىكى «ئاغىچا

ئايلام»نى راست دەپ قالدىڭما؟

— ئەمسە ماڭا تەگكۈڭ يوقما؟

— بولدى قىلە ، ئادەمنىڭ ئۇياتقۇسىنى كەلتۈرۈپ ، ئوقۇماي ئۇرۇمچىگە كېتىدىغان بوپسەن - ھە؟ توۋا ، مانىڭ قارامىلىقىنى!

— «ئەمدى ئوقۇمايمەن» دەپ يىغلاپ تۇرۇۋاپتىم ، دادام بىلەن ئانام ھېچنېمە قىلالمىدى . ئەق شۇ چاغدا «ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى»نىڭ باشلىقى ئابلىز ئىمىن دېگەن ئادەم كىرىپ قالدى ، ئۇ ئەھۋالنى ئاڭلاپ ، بىزنىڭ «ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى»مىزنىڭ قارىمىقىدىكى مېھمانخانىنىڭ رېستورانىغا ئاشپەز لازىم ، قەدىردانىنى ئۇرۇمچىگە ئەۋەتىپ ئاشپەزلىك كۇرسىغا بېرەيلى ، دېۋىدى ، ئۆيدىكىلەرمۇ ئامالسىزلىقتىن ماقۇل دېدى .

مەدىنە چىمچىلاق قولىنىڭ ئۇچىنى چىشلەپ ئۇزۇن جىمىپ كەتتى .

قەدىردان بىلەن مەدىنە بىر مەھەللىدە تۇغۇلۇپ ، كىچىكىدىن تارتىپ بىر كوچىدا بىللە ئويناپ چوڭ بولغان بالىلار . مەدىنەنىڭ دادىسى ئابدۇسالام ، ئانىسى ئەلانۇر ئاتىسا ئاتىقى ، تۇتسا سېپى بار نامى يوللۇق دوختۇرلاردىن ئىدى . تۇغۇت دوختۇرى ئەلانۇر قەدىر - دانىنى تۇغدۇرۇپ تۆت ئاي تۆت كۈن بولغاندا مەدىنەنى تۇغدى . قەدىردان بىلەن مەدىنە خۇددى ئاكا - سىڭىللاردەك چوڭ بولدى . ئۇلار كوچىدا بالىلار بىلەن ئويىنغىلى تۇرسا ، خەقلەر ئۇلارنى : «چىلگە باشلار» دەپ قويۇشاتتى . دېمىسىمۇ ، ھەر ئىككىلىسىنىڭ سىيرىپ چۈشۈرۈۋەتكەن تاقىر بېشى دۇپدۇگىلەك بولۇپ ، مەدىنە - نىڭ چوققىسىدىكى ئىنچىكە ئۆرۈپ قويغان بىر تۇتام چېچى چاشقان قۇيرۇقىدەك قۇلىقىدا پىلدىرلاپ ساڭگىلاپ تۇراتتى . قەدىردانىنىڭ كۆكىرىپ تۇرغان تاقىر بېشىنىڭ ئارقا تەرىپىدىكى «نىياز چېچى» نىمۇ ئۆرۈپ قويغاچقا ، گەجگىسىگە كەندىر چىگىسى ئېسىپ قويغان - دەك كۆرۈنەتتى . شۇڭا ، بالىلار مەدىنەنى : «چوقاباش» دەپ چاقىرسا ، قەدىردانىنى : «گەجگەمباش» دەپ ، چېچىنى تارتىپ ئوينىشاتتى...

خەيرىيەت ، ئۇلار 1 ـ سىنىپتىن ئوتتۇرا مەكتەپكە چىققۇچە-
لىك بىر سىنىپتا ، بىر پارتىدا ئولتۇرۇپ ئوقۇشتى . مەدىنە تال
چۈنقىتەك نازۇك ، خۇش پېئىل ، ئاق كۆڭۈل ، سەمىمىي قىز
بولدى . قەدىردان ئەمدىلا 14 ياشقا كىرگەن بولسىمۇ ، شاھ مەھەم-
مەتنىڭ مەدداھلىق رىۋايەتلىرىدە تەسۋىرلەنگەن قاشلىرى بىلەك-
تەك ، كۆزلىرى جامدەك ، كۆكرەكلىرى دۇنيەك ، بويى ئۆسكە-
لەكتە بالا بولدى . قەدىردانىڭ سۆز ـ ھەرىكەت ، يۈرۈش ـ تۇ-
رۇش ، مۇئاملىلىرىدىن قورقۇمسىزلىقى ، تەۋەككۈلچىلىكى ،
كەسكىنلىكى چىقىپلا تۇراتتى . ئۇنىڭ 7 ـ سىنىپنى پۈتكۈزمەي
چىقىپ كېتىشىگىمۇ ئاشۇ چۈس مىجەزى سەۋەب بولغانىدى . ھەپتە
ئالدىدا ، قەدىردان دەرس ئاڭلاۋاتىپ ئارقىسىدىكى بالىنىڭ سىياھ
قۇتىسىنى ئەمدىلا ئېلىپ تۇرۇشى ، مۇئەللىم بورنى ئۇنىڭغا ئاتتى .
بور ئۇنىڭ پېشانىسىگە «تاقلا» قىلىپ تېگىشى ، بالىلار پاراققىدە
كۈلۈشۈپ كېتىشتى .

— دەرس ۋاقتىدا نېمىگە ئارقاڭغا قارايسەن ؟

— مۇئەللىم ، قەلبىمىنىڭ رېڭى قالماپتىكەن ، — بالىلارنىڭ
كۈلكىسىدىن قىزىرىپ كەتكەن قەدىردان ئاچچىقىنى ئارانلا بېسە-
ۋالدى ، — ئادەمگە بور ئېتىپ...

— ۋۇي ، كۈرۈك توخۇدەك ھۇرپىيىسەنغۇ ؟ — ماتېماتىكا
مۇئەللىمى تاقىلداپ يېتىپ كەلدى ، — ماڭا قىلىدىغان گېپىڭمۇ
يار ئوخشىمامدۇ ؟

— قەلەمدە رەڭ بولمىسا دەرسلەرنى نېمىدە يازمەن ؟ يازمە-
سام ، پۈتلىرىدىكى مايماق كەپشلىرىنى ئاتالا...

بىر سىنىپ بالا پاراقلاپ كۈلۈشتى ، ئىزا تارتقىنىدىن بويۇن-
لىرىغچە قىزىرىپ كەتكەن مۇئەللىم ئېتىلىپ كەلگەنچە قەدىردان-
نىڭ كاچىتىغا بىرنى سالدى . ئەمما ، مۇئەللىم دوسكا ئالدىغا
كېلەر ـ كەلمەي ئارقىسىدىن ئۇچۇپ كەلگەن سىياھ قۇتىسى
ئۇنىڭ ئاپپاق كۆڭلىكىنى كۆپكۆك بويىۋەتتى . غەزەپتىن تاتىرىپ
كەتكەن مۇئەللىم قەدىردانىڭ قۇلىقىدىن تۇتۇپ چاقپەلەكتەك پىر-

قىرىتىۋەردى ، مەدىنە قاتتىق چىرقىرىۋەتتى . شۇ چاغدىلا قۇلاق ئارقىسىدىن يامراپ چىققان قان بويۇن ھەم ياقىلارنى قىپقىزىل بويىۋەتكەنلىكىنى كۆرگەن مۇئەللىم ئەندىكسىپ قەدىرداننىڭ قۇلـ قىنى قويۇۋەتتى...

مانا قەدىردان مەكتەپكە كەلمىگەن ھەپتىدىن بېرى ، مەدىنە ئۇچۇن مەكتەپ ئىچى چۆلدەرەپ قالغاندەك بىلىندى . ئۇ يوللارغا ئۇمىد بىلەن تەلمۇرۇپ قارايتتى ، ئەتىگەندە مەكتەپكە ماڭغاندا ناھىيەلىك پارتكوم قورۇسىغا كۆز تىكەتتى . قىسقىسى ، قەدىردانـ سىز بۇ كۇنلەردە ئۇ چۇشەكسىگەندەك گاراڭ بولۇپ يۇردى... توۋا ، چوققىسىدا چاشقان قۇيرۇقىدەك ئىنچىكە ئۆرۈمە چېچى ، گەجگـ سىدە كەندىر چىگىسىدەك نىياز چېچى قويۇۋالغان بۇ «چىلگە باشلار »نىڭ ئەمدىلىكتە بىر ـ بىرىنى كىنەيدىغان ، كۆرمىسە كۆرـ گۇسى كېلىدىغان ئۆسمۇرلۇك باغلىرىغا قەدەم ئېلىشنى كىم ئويلىغان ؟ تېخى ئۆزئارا تەكـەللۇپ قىلىـپ كېتىشلىرىچۇ ... مـانا ھەش ـ پەش دېگۇچە بالىلىق كۆكلەمنى ئۇزىتىپ قويۇپ ، ھەر ئۇچراشقاندا بـىر ـ بىرىـگە «كـۆز سالـمى» قىلىدىغان ، بىر ـ بىرىنى باشقىلاردىن قىزغىنىدىغان ، يۇرەككە تالىق گەپ ـ سۆزلەردىن قىزىرىدىغان بولۇپ قېلىشتى ... مەدىنە بىرەر ئوغۇل بالا بىلەن ئۇزاقراق مۇڭدىشىپ قالسا ، قەدىردان نەچچە كۇنگىچە كۆڭلىدە باتناپ قالاتتى . ئەگەر قەدىردان قىزلار ئىچىدە ئۆزىنى كۆرسىتىپ ، كۇلكە ـ ھەزىل قىلىپ قالسا ، مەدىنە كۆڭلى غەش ھالدا بۇرۇقتۇم بولۇپ يۇرەتتى ياكى قارا قېشىنى يىمىرىپ ، تۇمشۇقىنى دومسايتىپ تاتلىققىنا زەردە قىلىۋالاتتـى ، تېـخى قـەدىردانىنى بىرەر ـ ئىككى كۇن كۆرمەي قالسا ، «كىم بىلەن چاتاقلىشىپ يۇرىدىغاندۇ ؟» دەپ ، كۆڭلىنىڭ ئەلەمزەدە بولۇپ كېتىشلىرىچۇ تېخى... مەدىنە قەدىردانىنىڭ ئوغۇل بالىلاردا كەم تېپىلىدىغان قاملاشقان سىن ـ سىپاتىدىن زوقلىناتتى ، ئۇنىڭغا يوشۇرۇنچە ھەۋەس قىلاتتى ، كەلگۇسىدىكى بىر كۇنلەرنى كۆز ئالدىغا كەلتۇرسە ، كۆڭلى مېھىر ۋە لەززەتكە تولاتتى...

مەدىنە بۇگۈن ئەتىگەن ساۋاقداشلىرىدىن قەدىردانىنىڭ ئۇرۇمچىگە كېتىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ ، قانداقتۇر بىر نەرسە يۇرىكىگە غاسسىدە سانجىلغاندەك بولدى . ئۇ مۇئەللىمدىن «ئاشقازىنىم قاتتىق ئاغرىپ كېتىۋاتىدۇ» دەپ رۇخسەت ئالدى - دە ، ئۇدۇل ناھىيەلىك پارتكومنىڭ ئائىلىلىكلەر قورۇسى ئالدىغا كەلدى . «يېزا خىزمىتى بۆلۈمى» ، «تەشۋىقات بۆلۈمى» ، «خەلق ئىشلار بۆلۈمى» قاتارلىق بۆلۈملەرنىڭ بۇجاڭلىرى ئۇچۇن بىر يۇرۇش ئايرىم - ئايرىم قورۇلار خۇددى تىزىپ قويغان چاقماق قەنتتەك قاتارلىسىغا سېلىنغانىدى . تال - بوستانلىق ، نادىر - ئەتىۋارلىق گۇل - گىياھلار ئېچىلىپ كەتكەن ، تاملىرى ناۋات رەڭ چاقچۇق بىلەن بېزەلگەن ئەڭ چەتتىكى قورۇدا «تەشكىلات بۆلۈمى» باشلىقى ئابباس بۇجاڭ ئولتۇراتتى . ناھىيەلىك پارتكوم بويىچە «تەشكىلات بۆلۈمى» باشلىقى ئابباس بۇجاڭنىڭ ھۆرمەت-ئىناۋىتى خېلىلا يۇقىرى ئىدى . ئۇنىڭ ئايالى خەيرىگۇل بولسا ئوقۇتقۇچىلار سېپىدە بىر ئۆمۇر جاپالىق ئىشلىگەن داڭلىق ماتېما-تىكا مۇئەخەسسىسى ، دەپ تەرىپلىنەتتى .

ئۆيگە كىرىشتىن خىجىل بولغان مەدىنە قەدىردانىنىڭ چىقىپ قېلىشىنى كۇتۇپ ، ناھىيەلىك پارتكوم ئائىلىلىكلەر قورۇسى دەر-ۋازىسى ئالدىدا ساقلاۋاتقان مۇشۇ دەقىقىدە ، «ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى» قارىمىقىدىكى «ياشلار بىناسى»نىڭ دىرېكتورى ئوبۇل-ھەسەن قەدىردانىنى ئۇرۇمچىگە ئاشپەزلىك ئۆگىنىش كۇرسىغا ئەۋەتىش توغرۇلۇق ئابباس بۇجاڭنىڭ رازىلىقىنى ئېلىپ بولۇپ ، ئۆزىنىڭ ھال - ئەھۋالى ئۇستىدە داد ئېيتىۋاتاتتى . لېكىن ، ئىچكەركى ئۆيدە كىتاب كۆرۈۋاتقان قەدىردانىنىڭ كۆزى كىتاب سەھىپىلىرىدە بولسىمۇ ، قۇلىقى ئۇلارنىڭ سۆھبىتىدە ئىدى .

— 700 تونىنىدىن ئارتۇق ! — دېدى ئابباس بۇجاڭ ئېغىر تەلەپپۇزدا ، — قۇرۇق يەل - يېمىشنى نېمانچە يىغىۋالغان ؟

— قانداق قىلىمەن ، «ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى» يۇقىرىدىن تەقسىم قىلغان ئوقۇغۇچى ياكى ئىشچى - خىزمەتچىلىرى-

ىنىڭ ئۇرۇق - تۇغقان ، بالىلىرى بولسۇن ، ھەممىنى مېنىڭ تارماقلىرىمغا ئورۇنلاشتۇرىدۇ . مەن ئۇلارنى بېقىشىم كېرەك - دە... شۇڭا ھەرخىل ئامال - چارىلەرنى قىلىۋاتىمەن .

— قۇرۇق يەل - يېمىشى ئەم ئامبارىدا تۇرىۋەرسە بۇزۇلىدۇ ، — دېدى ئابباس خاپا بولغان ئاھاڭدا ، — بۇ... بۇ قىيىنچىلىق زىيان - دە ! شۇڭا بۇ 700 تونىنا بىر نېمىنى دەرھال بىر تەرەپ قىلىۋەت ...

— بولىدۇ ، بۇجاڭ ، بولىدۇ ... مەن ئۇنىڭ كويىدا بولاي .

— كويىدا بولۇش بىلەن ئىش تاڭاتمايدۇ . توپ ئالىدىغان يەرلەرگە ئادەم ئەۋەتىپ ، دەرھال ئالاقىلەشكىن ، بولامدۇ ؟

— خوش... خوش... بۇجاڭ... ئەمىسە مەن چىقاي ...

— توختا ، مەنمۇ ئىداريگە بارىمەن ، ئىككىمىز بىللە چىقىپ كېتىلى .

ئابباس بۇجاڭ چاپىنىنى ، ئايىغىنى كىيىۋاتقان مۇشۇ پەيتتە ، دەرۋازا ئالدىدا قەدىر داننى ساقلاۋاتقان مەدىنە جىددىيلىشىپ ، ئۇياقتىن - بۇياققا مېڭىپ ھويلا ئىچىگە قارىماقتا ئىدى . ئۇ تاقەتسىزلىنىپ : «بېشىڭنى يەيدىغان جۇڭاينىمەك كەتكۇر تەرسا ، ئۆزىنى ئەجەب ئەتىۋار قىلدا... » دەپ تۇمشۇقىنى بىر ئەپلىك دومسايتىپ تىللاپ تۇرۇشى ، ئابباس بىلەن ئوبۇلھەسەن قولتۇقىغا پوپكىلىرىنى قىستۇرغان ھالدا ھويلىدا كۆرۈندى ، ئۇلارنىڭ مېڭىش يۆنىلىشى ئوخشاش بولمىغاچقا ، دەرۋازا ئالدىدا توختاشتى . 44 - 45 ياشلارنىڭ قارىسىنى ئالغان ئابباس ئوتتۇرا بوي ، تەمبەل ، قىزىتىلغان مىس تەڭگىدەك قىزغۇچ قارىراق ، دۇپدۇگىلەك يۈزى پارقىراپ تۇراتتى . ئۇ ياشلىقىدىن تارتىپ ئېغىر - بېسىق ، سالماق ، كەم سۆز بولغاچقىمۇ ، گەپ قىلغاندا تەمكىن ، ھەربىر سۆزنى خۇددى تارازىدا ئۆلچەۋاتقاندەك ئالدىرىماي قىلاتتى .

— ئوبۇلھەسەن ، — دېدى ئابباس ئېغىر تەلەپپۇزدا ، — ئەمدىلا 14 ياشنىڭ قارىسىنى ئالغان بالىنى ئۇرۇمچىگە ئەۋەتىپ ، پۇل تۆلەپ قىلغانغا تۇشلۇق بىر نېمە ئۆگىنەلەرمۇ ؟

— ئابباس بۇجاڭ ، خاتىرجەم بولسىلا ، — ئوبۇلھەسەن ئو-
روق ، ئۇچلۇق ئېگەكلىرىنى سىلاپ قويدى ، — قەدىردان ئالدى-
مىزدا چوڭ بولغان بالا ، ئۇنىڭ قانچە جىڭ ، نەچچە سەر كېلىدىغان-
لىقى ئۆزۈمگە ئايان ، ئۇ چوقۇم ياخشى ئۆگىنەلەيدۇ...

— «ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى»نىڭ باشلىقى ئابلىز ئە-
مىنمۇ ئاغزىنى تاتلىق ئېتىپ قەدىردانىنى ماختاۋاتىدۇ . ھەي
تاڭەي... بۇ بىر قارام ، تەۋەككۇلچى بالا... تېخى ئويۇن
بالىلىرى - دە...

— ئا بۇجاڭ ، ئاشۇنداق قارام ، تەۋەككۇلچى ، باشقىلاردا يوق
خاسلىققا ئىگە بالىلار ئىسلاھات - ئېچىۋېتىشنىڭ نوچىلىرى ،
ئۇچار دۇلدۇللىرى ، سەرخىل سەردارلىرى بولىدۇ دېسىلە...

— ھەي بولدى ، بولدى ، سىلەرگە گەپ تۇشانقىلى بو-
لمايدۇ ... ھەر ھالدا كۆز - قۇلاق بولۇڭلار ، ھە ، ئۇنى ئۇرۇمچىگە
كىم ئاپىرىپ ئورۇنلاشتۇرۇپ قويماقچى ؟

— «شىنجاڭ مېھمانخانىسى» بىلەن ئالاقىلىشىپ بولدۇق .
«ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى»نىڭ سەيگۈيۈەنى جاپپار ھاجىمغا
ئىككى ماشىنا گۇلە - قاق بېسىپ بېرىمەن ، شۇنى سانتاچ قەدىر-
دانىنى بىللە ئەكىتىدىغان بولدى .

— قەدىردانىڭ رەسمىيىتىچۇ ؟

— «شىنجاڭ مېھمانخانىسى» ئاشپەزلىك كۇرسىنىڭ ئالتە
ئايلىقى ئۇچۇن 2000 يۈەن تۆلەيدىغان بولدۇق...

— 2000 يۈەننى مەن بېرەي ، — دېدى ئابباس بۇجاڭ يولىغا
راۋان بولۇپ ، — بولمىسا قەدىردانىنى ئەۋەتمەيمەن .

ئوبۇلھەسەن قاققان قوزۇقتەك تۇرۇپلا قالدى ، ئابباسنىڭ
ئارقىسىدىن بىر ھازا قاراپ تۇرۇپ ، ئۇمۇ ئۆز يولىغا ماڭدى .
دەرەخ ئارقىسىدا ھەممە گەپنى ئاڭلىغان مەدىنە يۇرىكى پۇچىلانغان
ھالدا كەتمەكچى بولۇپ تۇراتتى ، قەدىردان يۇگۇرۇپ چىقىپ قال-
دى . بىردىنلا يۇرىكى سىلىپ كەتكەن مەدىنە ئاستا توۋلىدى :

— قەدىردان !

— ھۇي مەدىنە ، بۇ يەردە تۇرىسەنغۇ ، مەكتەپكە بارمىدىڭما ؟
— رۇخسەت سورىغان .
— نېمىشقا ؟
— سېنىڭ بىلەن كۆرۈشەي دەپ...
مەنمۇ شۇ تۇرقۇمدا سېنى ئىزدەپ مەكتەپكە ماڭغان...
— ئەمىسە يۇر ، مەدەنىيەت يۇرتىنىڭ بېغىغا كىرەيلى .
— ھەي ، ئەڭ ياخشىسى كوئېنلۇن باغچىسى...

كوئېنلۇن باغچىسى شەھەرنىڭ سىرتىدىراق بولسىمۇ ، ئانچە يىراق ئەمەس ئىدى . بۇ باغچە 60 ـ يىللاردا «كوئېنلۇن سۇ ئامبىرى» دەپ ئاتالغان ، ئەتراپلىرى قومۇش ، يېكەن ھەم كۆچەت-لەر بىلەن قاپلانغان ئاجايىپ زور كۆل ئىدى . ئىسلاھاتتىن كېيىن-لا بۇ كۆلنىڭ ئەتراپلىرى قورشىلىپ ، راۋاق ، شىپاڭ ۋە ھەر خىل دەم ئېلىش ئەسلىھەلىرى ياسىلىپ ، بارا ـ بارا باغچىغا ئايلىنىپ كەتكەنىدى . قەدىردان بىلەن مەدىنە كۆلنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى ئېگىز ھەم قېلىن ئۆسكەن يېكەنلىك ئىچىدىكى دەم ئېلىش سۇپىسىغا كېتىشتى ... زېھنىياتلىق ئوقۇرمەنلىرىمىز بۇ ئىككى ئۆسمۇرنىڭ تومتاقلا باشلانغان سۆھبىتىنىڭ ئاخىرىغا قىزىقماي قالمايدۇ ، دەپ ئويلايمەن . قېنى ھەممىمىز ئۇلارنىڭ ئۇركۇتۇۋەتمەي ماراپ باقايلى...

قەدىردان بىلەن مەدىنەنىڭ مۇڭدىشۇاتقىنىغا بىر سائەتتىن ئېشىپ قالدى . قەدىردانىنىڭ مەدىنەنى ئىزدەپ مەكتەپكە مېڭىشىمۇ تاسادىپىي ئەمەس ئىدى . بۇگۈن ئەتىگەنلىك ناشتىدا ئابباس بۇۋاڭ ئايالى خەيرىگۈلگە ، دوختۇر ئابدۇسالام بىلەن ئەلانۇرنىڭ تۇركىيە-گە چىقىپ كېتىش ئۇچۇن بەزى رەسمىيەتلەرنى ئۆتىگەنلىكىنى دەپ بەردى... «ئالتە ئايغىچە مەدىنەنى كۆرمەي چىدىغىلى بولار-مۇ ؟ !» دەپ ساراسىمگە چۈشۈپ قالغان قەدىردان ئۇچۇن بۇ خەۋەر خۇددى «تېبرىق پاتمىغان گېلىمغا ئات كاللىسى غولدۇر ـ غوپ» دېگەندەكلا بولدى . شۇڭا ، ئۇ بايانىن بېرى بۇ توغرۇلۇق مەدىنەنىڭ گەپ ئېچىشىنى كۈتكەن بولسىمۇ ، بىراق بۇ قىز قەدىردانىنىڭ

ئۇرۇمچىگە بېرىشىنى توسۇش ئۈچۈنلا باغچىغا كەلگەندەك قىلاتتى .
— ھەي ، — دېدى قەدىردان چوڭ كۆزلىرىنى ئالايتىپ ، — مەنغۇ ئۇرۇمچىگە بارسام ئالتە ئايدا قايتىپ كېلىمەن ، لېكىن سەن بارسا كەلمەس يەرگە كېتىدىغان تۇرۇقلۇقمۇ ، زۇۋانىڭنى ئېچىپ «مۇ ... » دەپ مۇرەپمۇ قويمايسىنا .
— ۋاي خۇدايىم ، سەنمۇ ئاڭلاپسەن ـ دە ؟ ئەسلىدە ساڭا قانداق چۈشەندۈرەرمەن دەپ ئەنسىرىگەنىدىم ، — مەدىنە دىمىقاق دەك بولۇپ يەرگە قارىدى ، — ھەممىنى قىلغان تۇركىيەدىكى چوڭ دادام ، ئۇ : «بۇ يەردە دوختۇرخانا ئاچساڭلار ، مىليونېر بولۇپ كېتىسىلەر... ئۇ نېمەڭلار بولىدۇ ، بۇ نېمەڭلار بولىدۇ ... » دەپ قىزىقتۇرۇپ... لېكىن مەن... دوختۇرلۇقتا... ئازراق ئوقۇۋېلىپ قايتىپ كېلىمەن... راست ، سەن ماڭا ئىشەنگىن... چوقۇم... چوقۇم...
بولدى ، گەپ ئەگىتىپ زورۇقمايلا قوي ، — قەدىردان ئاچچىقىدا ۋارقىرىۋەتتى ، — ئەمدى بىزنىڭ كۆرۈشمىكىمىز ئاسمانىدىكى غازنىڭ شورپىسى ، ئۇقتۇڭما ؟
— نېمە يەيدىگىنى بۇزدىسەن ؟ — قىز مىچىدە يىغلىۋەتتى ، — سېنىڭ خىيالىڭچە ، بىز ئۆمۈرۋاقى كۆرۈشەلمەيدىكەنمىز ـ دە ... كۆرۈپتۇر ، ئاشۇنداق دېگىنىڭگە ، ئۆمىلەپ بولسىمۇ يېنىپ كەلمىسەم ...
— پاھ ، پاھ ، يېنىپ كېلىمىش تېخى ، — قەدىردان ئاچچىقىنى قىزدىن چىقىرىۋاتاتتى ، — ئۇ دېگەن قوغۇنلۇقنىڭ يولى ئەمەس ... تېلېۋىزوردا كۆرگەن ھەشەم ـ دەرەملىك ئويۇنلارغا پېتىپ قېلىپ ، يۈرتۇڭنىمۇ ئۇنتارسەن ؟
— تولا يىغىرىمنى ئاچمىغىنا ، — قىز ئېسەدەپ كەتتى ، — ئۆز يۈرتىنى ئۇنتۇپ قالغان ئادەمنى ئادەم دېگىلى بولامدۇ ؟ مومام رەھمەتلىكمۇ : «تۇغۇلغان يۈرتىڭنى تورغىنىمۇ چىرايلىق كۆرۈنىدۇ» دەيدىغان .
قەدىردان قىزنىڭ ئەجەب مىسكىن ھالىنى كۆرۈپ تەرەپبال

ئىچى ئاغرىپ قالدى . ئەمدى ئۇنىڭغا قېيىداپ تاۋان تاشلىغانلىقىڭ پايدىسى نېمە ؟ ئۇنىڭ ئامالى قانچە ؟ هەممىنى قىلمۇۋاتقانلار پۈلغا تويماس چوڭلار تۇرسا... پۇل دېسە ، ئانىسىنىڭ بىجىقىنى كېسىپ كېلىدىغان ئادەملەر نېمانداق كۆپىيىپ كەتكەندۇ ؟ مانا مەدىنەمۇ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ زورى بىلەن كېتىۋاتامدۇ ... راست ، ئۇنىڭ يېغىرىنى تاتلاپ ئازابلىسام ، مەن قانداقمۇ ئادەم بولاي ... ئۇ قىز ... ئۇ قىز ... راستتىنلا بەك بىچارە...

— قاچان ماڭىسلاشىركەن ؟ — قەدىردان ئەندىكىپ سورىدى ، — خاپا بولما ، بايا جۇدۇنۇم ئۆرلەپ ...

— هېچقىسى يوق ، — مەدىنە ئۇن سېلىپ يىغلىغىنىچە قەدىردانغا ئېسىلدى ، — ئامالىم يوق... قەدىردان ، راستتىنلا ئامالىم يوق...

— بولدى يىغلىمىغىنا ، سەن يىغلىساڭ ، مېنىڭمۇ يىغلىغۇم كېلىدىكەن ... — قەدىردان ياشقا تولغان كۆزلىرىنى ئەپقاچتى ، — ئەمدى كۆچۈپلا بىر ۋىراقى كېتەمسىلەر ؟

مەدىنە «هەئە» دېيىشكە تىلى بارماي ، بېشىنى سىلكىدى . ئۇنىڭ بۇ هەرىكىتىدىن قەدىردانىنىڭ يۈرىكى ئېچىشتى ... راست ، ئېيتقۇسىز ئېچىشتى ... مەدىنەنىڭ يۈمران ، پاك يۈزلىرىنى سۆيۈپ چۈشۈۋاتقان ياشلىرى خۇددى گۈل بەرگلىرىدىن تۆكۈلۈۋاتقان شەبنەمنى ئەسلىتەتتى... توۋا ، يانداكى تاشنىڭ قەدرى يوق ، دېگەندەك ، بۇ قىزنىڭ بۇنچىلىك لاتاپەتلىك ، ئۇز هەم مېھىر ـ شەپقەتلىك ئىكەنلىكىنى قەدىردان نېمىشقا سەزمىگەن بولغىيدى ؟ ئۇنىڭ ئەمدىلا بىلگە چۈشكەن قاپقارا چاچلىرىنى ئەپچىل ئۆرۈپ ، ياسىنىپ ـ تارىنىپ يۈرۈشلىرى ، هېلىقى گېپى سېسىق سائادەتنى : «ئۆلگۈر يەكپاي كەپىش» دەپ قىزغىنىشلىرى ، «غەلىتە خۇيۇڭ بارده» دېگەن چاغدىكى تۇمشۇقىنى ئۇچلاپ دومسىيىپ قويۇشلىرىنىڭ هەممىسى قەدىردان ئۈچۈن ئەمەسمىدى... بۇ قارام ، تەۋەككۈلچى ، قوپال جىسىم يۈرەكنى ئەركىلىتىدىغان ، سىلاپ تۇرۇپ يىغلىتىدىغان ، بۇلبۇلدەك سايرىتىپ ، ئانا تۆگىدەك بوزلىتىدى-

غان ، نازۇك ، شېرىن ـ شەربەت ئىما ـ ئىشارىلەرنى ئەجەپ سىنەكىمەي ئۆتكۈزۈۋېتىپتا ! راست ، ئۇ... ئۇ نېمىدېگەن دۆت ! ئەسلىدە مۇھەببەت دېگەن شۇ ئىكەن ـ دە... تېخى : «سېغىنىپ كەتسەم قانداق قىلارمەن ؟» دېگەنىنىڭ ئۆزىمۇ يەنىلا مۇھەببەت ئىكەن ئەمەسمۇ ؟ ! ئەمما بۇ تاتلىق ھەم ھەسرەتلىك تۇيغۇلارنى مەدىنە ئۇنىڭدىن بالدۇرراق ھېس قىلغانىكەن ! دۇنيادا ئۇنىڭدەك چىن ئەقىللىق قىز يوقتۇ ! يورۇقلۇق دەريا ۋادىلىرىنىڭ جەنىتى. تەك ساھىللىرىنى ھەرقانچە مالتىلاپ ، مەدىنەدەك يەنە بىر قىزنى تاپقىلى بولماس...

— قەدىردان ، گەپ قىلمايسەنغۇ ، — مەدىنە پۈتىنىڭ ئۈچىغا قاراپ جىمىپ كەتكەن قەدىردانغا سۆزۈندى ، — ئايرىلىدىغان چېغىمىزدا بىرەر ئېغىز گېپىڭ يوقما ؟

— بارسا كەلمەس يەرگە كېتىۋاتساڭ ، ساڭا نېمىمۇ دەيمەن ؟ — قەدىردانىنىڭ ئاۋازى خۇددى يىغلىغاندەك غاراڭغۇرۇڭ چىقتى ، — ئەمدى ھەرقانداق ۋەدە ، قەسەمىيادلارنىڭ ئورنى قالمىدى ـ دە !

— ئەڭ بولمىسا ، — قىز تەتۈر قارىۋالدى ، — «سېنى ياخشى كۆرەتتىم» دېگەن بىر ئېغىز سۆزۈڭنى ئاڭلىۋالغۇم بار ئىدى ...

— ئۇنداق... دېسەم ... — قەدىردان دىمىقىدا سوغۇققىنا كۈلدى ـ يۇ ، كۆزلىرى لىپمۇلىپ ياشقا تولدى ، — يۈرىكىم تېخىمۇ ئېچىشىپ كېتەر ...

قىز يىغلىۋەتتى ، ئەمما قەدىردان ئۇنىڭ قولىدىن تارتقانچە باغرىغا باستى ، ئاندىن ئالۇچىدەك رەڭدار ، يۇمران ، كىچىك لەۋ. لەرگە يۇمشاق تۇك قاپلىغان لەۋلىرىنى ئاستا بېسىپ ، ھايال ئۆتمەيلا تارتىۋالدى ... لېكىن ئۇ تۇنجى قېتىم قىز لەۋلىرىدىن ئىچكەن بۇ سۆيگۈ شەربىتىنىڭ ئادەمنى بىھوش قىلىدىغان لەززىتى. نىڭ نەقەدەر شېرىن ھەم باھاسىز ئىكەنلىكىنىڭ قەدرىگە ئانچە يېتەلمىدى !

— قەدىردان ، — دېدى تۇنجى سۆيۈشىنىڭ لەززىتىدىن ھايا-

جانلانغان قىز ، — ئۇرۇمچىگە قاچان ماڭىسەن ؟
— ئەتە چۈشتىن كېيىن...
— سەن قايتىپ كەلگۈچە بەلكىم مەن بۇ يەرلەردە يوق ...
— تۇركىيەدە مەندەك قەدىردانلار جىقتۇ ...
— بېشىڭنى يەيدىغان سارالڭنىڭ گېپىنىڭ سېسىقلىقىنى قارا...
— ئەمىسە قانداق قىل دەيسەن ؟
— ھەي ، كەچتە ئاقتاشتىكى ئورمانغا بارامدۇق ؟ ئەمدى بۇنداق...
— راست دەيسەن ، ئەمدى بۇنداق پۇرسەتلەر يوق... — قەدىردان ئۇلۇغ ـ كىچىك تىندى ، — ئەمىسە شەھەرگە يېقىنراق تامباغدىكى بولجالمقا بارايلى .
— بولىدۇ ، مەن : «دوستلىرىمنىڭ ئۆيىدە ئۆگىنىش قىلىمەن» دەپ قويماي ، سەنچۇ ؟
— ئەتە ئۇرۇمچىگە ماڭغاندىن كېيىن ئەلۋەتتە دوستلىرىم بىلەن خوشلىشىمەن ـ دە...

قەدىردان تامباغ بولجالمقىدىن ئوتتۇرا كېچە بىلەن تىترەك ئولاشقان ھالدا قايتىپ كەلدى . ئۇ ياتاق ئۆيگە كىرىپ ، يوتقانغا پۈركىنىپ يېتىۋالغان بولسىمۇ ، خېلى ئۇزۇنغىچە ئۇيقۇسى كەلمىدى . ئۇياقتا ئۆرۈلۈپ ، بۇياقتا ئۆرۈلۈپ ، قايسى چاغلاردا ئۇيقۇ كارۋىنى سۆرەپ ئېلىپ كەتكەنلىكىنى بىلمەيلا قالدى ، ئەمما خېلى بىر ۋاقىلارغىچە زەئىپ ئىڭراپ ، جۆيلۈپ ، چۆچۈپ ، پۈتلىرىنى ئېتىپ بىئارام بولدى . چۈنكى ، ئۇ ئاجايىپ ۋەھىمىلىك ھەم سىرلىق چۈش كۆرگەنىدى...
ئاپپاق كىيىملەر بىلەن جەننەتتىن چىققان ئىلمانىلارغا ئوخشاپ قالغان قەدىردان بىر كۆكۈلمەيدانلىق بوستانلىقتا كېتىۋاتقۇدەك... ياپيېشىل ئوت باسقان ئېدىر ـ جىلغىلاردا بۇغا ـ ماراللار يايراپ ، بۇلبۇل ، كەكلىك ، تورغايلار سايراۋاتقۇدەك... ئىككى

تەرەپتىكى ئېقىۋاتقان سۇزۇك سۇلار ئاستىدا ئۇنچە - مارجان ، ياقۇت - كەھرىۋا ، ئالتۇن - يامبۇ ، گۆھەر - ئىنجۇلار كۆز چاقنىتىپ ۋىلقىلاپ تۇرارمىش ! قەدىردان ئۇلارنى سۈزۈپ ، يانچۇق - قويۇنلىرىغا ساپتۇ... ساپتۇ... يەنە ساپتۇ... تۇمشۇقلىرى قىپقىزىل ، پەيلىرى ئالتۇنچىپار بىر شاتۇتى قەدىردانىنى مەسخىرە قىلغاندەك : «دۇنيا - بايلىق ئۆتكۈنچىدۇر... ئەسقاتمايدۇ... ئەسقاتمايدۇ... » دەپ سايراۋاتقۇدەك ، قەدىردان ئۇنى ئىچىدە : «مېڭسىنىڭ سۇيى بار ، سارالىڭ... » دەپ تىللاپ كېتىۋېرىپتۇ . ئۇ بىر چاغدا قارىسا ، چېكى كۆرۈنمەيدىغان بىر دەشت-چۆلگە چىقىپ قاپتۇ ، يېنىدىكى جاۋاھىراتلارنىڭ بىرىمۇ كۆرۈنمەيمش ، پاكىز ئاپپاق كىيىملىرى ئورنىدا يىرتىق جەندە ، بېشىدا ئەسكى كۆلا ، پۇتلىرى يالاڭ ئاياغ بىر سايىلغا ئايلىنىپ قاپتۇ . تېخى قۇرۇق - قاقشال توغراقلار ، چەكسىز قۇملۇقلار ، ئادەم ، ئات - ئېشەك سۆڭەكلىرى قاپلىغان قورقۇنچلۇق جەزىرىلەر... قۇم بارخانلىرى ئۈستىدە قىپقىزىل ئاغزىنى يوغان ئېچىپ ئاپتاپ تومۇ-زىنى يۇتۇۋاتقان كىلەلەر ، قۇملۇق كىرپىلىرى ، قۇرۇقلۇق يىلان-لىرى ئۆمىلەپ يۈرەرمىش ، ئۇ ئەجەب سۇرلۇك چۆللەر ئىچىگە كىرگەنسېرى ، چاچ - ساقاللىرى دەققىسېرى غېرىچلاپ ئۆسۈپ ، پۇتىنىڭ ئوشۇقلىرىدا يەلپۇنۇپ ، سۆرىلىپ يۈرگۈدەك... «ئاھ خۇدا ، بۇ نېمە كارامەتتۇر ؟ » دەپتۇ قەدىردان ئۆز سىياقىدىن چۆچۈپ ، ئەمما شۇ چاغدا بىردىنلا بىنەپشەرەڭ ، ئاق لالەرەڭ ، سۇس ھاۋا رەڭلەر چاقناپ ، جاھان نۇرغا تولۇپتۇ ، خېلى بىر چاغلارغىچە كۆزىنى ئاچالماي قالغان قەدىردان : «بۇ ئاللانىڭ يەر يۈزىگە چۈشكەن شۇئىقەدرى نۇرى بولسا كېرەك... » دەپ ئويلاپ-تۇ ، ئەمما زەن سېلىپ قارىغۇدەك بولسا ، نۇرنىڭ نەق مەركىزىدە جەننەتنىڭ ئاق تۇتۇندەك لىباسىنى يېيىنغان ، بېشىدا ناۋات رەڭ ھىلھىلە رومال ، يۈزىگە ئىنجۇ يالتىراق كەشتىلەنگەن چۈمبەل ئارتقان . كۈمۈش چاچلىق پەرىشتە ئانا تۇرارمىش ، قەدىردان پە-رىشتە ئانىنى كۆرۈپ ئۆپكىسى ئۆرۈلدى بولغاي ، ئۇن سېلىپ

يىغلاپ كېتىپتۇ .

— ئاھ ! كۆموش چاچلىق پەرىشتە ئانا ، — دەپتۇ قەدىردان كۆز ياشلىرىنى توختىتالماي ، — بۇ نېمە كارامەت ، بىردەمدىلا چاچ ـ ساقاللىرىم ئۆسۈپ ، سايىل دەرۋىش قىياپىتىگە كىرىپ قالدىمغۇ !

— بالام ، — دەپتۇ كۆموش چاچلىق پەرىشتە ئانا يېقىملىق ، يۇمشاق ئاۋازدا ، — بالاغەتكە يەتمەي تۇرۇپ چاچ ـ ساقاللىرىڭنىڭ بۇنداق ئۆسۈپ كېتىشى ياخشىلىقنىڭ ئالامىتى بولماي ، يامانلىقنىڭ بېشارىتىدۇر .

— پەرىشتە ئانا ، مەن تېخى بالا تۇرسام ، قانداقمۇ ئاللانىڭ غەزىپىنى كەلتۈرەي ؟

— ئاللا ھەممە يەردە ھازىرۇ نازىردۇر ، ئۇقتۇڭمۇ ؟

— ئۇقتۇم ، ئۇقتۇم . مەن گۇناھكارمەن ، گۇناھ قىلدىم ، گۇناھ قىلدىم ...

— ئەي نادان مەخلۇق ، توۋا قىل ، چىن دىلىڭدىن بىر ئاللاغا سىغىن !

— ئەي مەرھەمەتلىك پەرىشتە ئانا ! — دېدى قەدىردان خىجىلىقتىن ئىلكىدە يەردىن ئۈستۈن قارىيالماي ، — چاچ ـ ساقاللىرىمنىڭ پۈرسەت ئىچىدە ئۆسۈپ كېتىشى ، ئۇستىباشلىرىمنىڭ جەندە ـ كۆلاغا ئالمىشىپ قېلىشلىرىدىن گۇناھى كەبىر ، گۇناھى سەغىرلىرىمنىڭ ئېغىرلىقى ئايان بولدى ، بۇندىن كېيىنكى ئۆمۈر مەنزىللىرىمدە يەنە قانداق تارتقۇلۇقلىرىم بار ؟ بېشارەتلىرىگە ئانا سۈتىگە تەلپۈنگەندەك تەقەززادۇرمەن .

— كەل ، بالام ، كەل ، يېنىمغا كەل .

قەدىردان تىلىقىپقىنا ئاق لىباسلىق ئاننىڭ قېشىغا باردى ، ئانا بىگىز قولىنى ئۇنىڭغا چىنىگەندى ، قەدىردان ئانىدىن تۇغما ھالدا يالىڭاچلىنىپ قالدى ... ئاندىن ئانا كۆككە بېقىشى ، بىر دەستە بۇلۇت پەيدا بولدى ـ دە ، قەدىردانىڭ ئۈستىگە يامغۇرىنى تۆكۈۋەتتى .

— ئەمدى پاكلاندىڭ ، بالام . ماڭا يېقىنراق كەل !

پەرىشتە ئانا ئالىقىنىنى قەدىردانىنىڭ بېشىغا قويۇشى ، چوققە-سىدىن كىرگەن بىر ئىللىق ھارارەت تاپىنىغا كەلدى ، ئۇ دەسسەپ تۇرغان يەر دىر ـ دىر تىترىدى ، قەدىردانىنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىمۇ خۇددى سىمابتەك ئېرىپ كەتتى ، پەرىشتە ئانا ئالىقىنىدىن قەلب سۇلتانىغا يېتىۋاتقان ۋەھىيلەرگە ئىشىنەلمەي قالغاندەك ئۇزاققىچە جىمىپ كەتتى . دەرۋەقە ، ئۇ ئالىقىنى ئارقىلىق ئايان بولۇۋاتقان شەپقەتسىز قىسمەتلەرنىڭ تېخى ئاغزىدىن ئانا سۈتى پۇراپ تۇرغان بىر نۆرەرنىڭ تەقدىر ـ پېشانىسىگە پۈتۈلگەنلىكىدىن ئاغرىنغاندەك چوڭقۇر تىنىپ ئۇھ تارتتى...

— ئاھ رەببىنا ! بىر نۆرەرنىڭ ياش ئۆمرىگە بۇنچىۋالا بالا تاغلىرىنى پۈتۈپ قويساڭ ، بۇ سېنىڭ ئادىللىقىڭمۇ ؟— دېدى پە-رىشتە ئانا ناله قىلغاندەك تەلەپپۇزدا ، — بالام ، كەتكىن ، ئەڭ ياخشىسى ئۆزۈڭگە يۈك ئارتىۋالما ، سەن تېخى يۇمران يوپۇرماق-سەن ، ئاللادىن ئامانلىقىڭنى تىلە ! ئاللا مەقبۇل ئەتسە ئەجەب ئەمەس ، قارا قىسمەتلەر كۆتۈرۈلۈپ كېتەر !

— بۇ ... بۇ نېمە دېگەنلىرى ، مېھرىبان ئانا ، — پەرىشتە ئانىنىڭ ۋەھىمىلىك بېشارىتى قەدىردانىدا قورقۇشقا قارىغاندا قە-رىقىشنى قوزغىتىۋەتكەندى ، — سىلى مېنىڭ كۆڭلۈمنى دەپ يو-شۇرغان بېشارەتلىرى ماڭا تەقەززالىق ئازابلىرىنى ئېلىپ كەلمەد-دۇ ! رەھىم قىلىپ دەپ بەرگەن بولسىلىرى .

— ساڭا رەھىمم كەلگەنلىكى ئۈچۈنلا دېگۈم كەلمىدى ... ۋەزنى بۇنداق ئېغىر ، تەپسىلاتى چىگىش ، دەرد ـ ئەلىمى چوڭقۇر ، جۇدالىق نادامەتلىرى رەھىمسىز ، جەرياڭ ـ پاجىئەلىرى ئەگرى ـ توقاي بولغان بۇنداق ھايات قىسمەتلىرىنى سېنىڭدەك يۇمران ناتىۋانغا پۈتۈپ قويغانلىقىغا ئەقلىم لال بولۇۋاتىدۇ ، بالام ...

— قۇلىقىم سىلىدە ، كۆمۈش چاچلىق پەرىشتە ئانا !

— جانابي ئاللا ھەرقانداق ئوغۇل بالىنىڭ ئۆمۈر مۇساپىسىدە

بىر قېتىم ئامەت بېرىدۇ ، — دېدى پەرىشتە ئانا گېپىنى يېراقتىن ئايلاندۇرۇپ ، — ئەمما شۇ ئامەتنى سېزەلىگەن ، قەدرىگە يېتەلمەگەن ئادەملا ئامەتلىك بولۇر ! سەن بالاغەتكە يەتمەي تۇرۇپ ئامەت تاجىنى كىيىسەن ! بۇ ئامەت سەن تەسەۋۋۇر قىلغاندىنمۇ بەرىكەتلىك بولۇر ، ئەمما چوڭ مەزگىلدىكى دەرەخ سايىسىدەك قىسقا بولۇر ، ئازابلىرىڭ قىش كېچىسىدەك ئۇزۇن بولۇر ! نادامەتكە تولغان كەچمىشلىرىڭ بىر قەرنەگە يېتىپ بارۇر ! قىسقىسى ، 30 ياشقا كىرمەي تۇرۇپ ، 100 يىللىق قاباھەتلىك قىسمەتلەر بېشىڭغا كېلۇر !

— ئەپۇ قىلىسىلا ، پەرىشتە ئانا ، بىر قەرنە دېگەنىنىڭ تېگىگە يېتەلمىدىم ...

— ئاللا ئىنسانغا ئاتا قىلغان 33 يىللىق ئۆمۈر بىر قەرنەدۇر ، بالام .

— پەرىشتە ئانا ، — دېدى قەدىردان ۋۇجۇدىنى تىترەك باسقان هالدا ، — گەرچە سىلى يۇز بېرىش ئالدىدا تۇرغان دەھشەتلىك هەقىقەتتىن بېشارەت بەرگەن بولسىلىرىمۇ ، بىراق بۇ بېشارەتلىرى تولىمۇ رەھىمسىزكەن .

— بالام ، بېشارىتىم رەھىمسىز ئەمەس ، بەلكى هايات شەپقەتسىزدۇر ، ئۇنىڭ ئادەملەرگە بېرىدىغان نېمىتى ئازابتۇر ، شۇڭا ئادەملەر بۇ ئازابلىق هاياتقا ئامراق . ئېسىڭدە بولسۇنكى ، ئۆلمەك ئاسان ، ياشىماق قىيىن...

كۆزنى چېقىپ تۇرغان نۇر تارىلىپ كېتىشى ، پەرىشتە ئانىمۇ غايىب بولدى . قەدىردان : «پەرىشتە ئانا...» دەپ توۋلىغان پېتى ئويغىنىپ كەتتى . ئۇ كارىۋات يۆلەنچۈكىگە يۆلىنىپ ، يۇز ، بوينى ، مەيدىلىرىدىكى تەرلەرنى سۈرتۈۋاتقاندا ، ئاببىاس بۇجاڭ بىلەن خەيرىگۈل خانىم كېچىلىك كىيىملىرى بىلەنلا كىرىپ كېلىپ ، قەدىردانىڭ كارىۋىتىدا ئولتۇردى . خەيرىگۈل ئوغلىنىڭ باشلىرىنى سىلاپ ، مەڭزلىرىدىكى ياشلىرىنى سۈرتتى .

— ۋاقىراپ ئەجەب قورقۇتۇۋەتتىڭ ، بالام ، قارا بېسىپ

قالغان ئوخشىمامدۇ؟ ئورنۇڭنى سالغاندىغۇ سۈپۈرۈۋەتكەنىدىم ...
— ئانا، مەن... مەن ... — قەدىردان ئېسىدەپ كەتتى، —
ئەجەب قورقۇنچلۇق ھەم سىرلىق بىر چۈش كۆردۈم...
قەدىردان كۆرگەن چۈشىنى شۇنچە ئىخچام ھەم چۈشىنىشلىك قىلىپ سۆزلەپ بولغۇچە، ئابباس بۇجاق بىلەن خەيرىگۈل خانىم-نىڭ ئاغزى ئوچۇقلا قالدى... ئۇلار بىر - بىرىگە قارىشىپ، باشلىرىنى چايقىدى. خەيرىگۈل ئېرىنىڭ ئاغزىغا، ئابباس خوتۇنى-نىڭ چىرايىغا ئۈمىد بىلەن تىكىلىپ خېلى ئۇزاق تۇرغان بولسىمۇ، ھەر ئىككىسىنىڭ ئاغزىدىن «يا ئۇنداق، يا بۇنداق» دېگەن ئاۋاز چىقمىدى.
— چۈش دېگەن، بالام، — خەيرىگۈل ئۆزىمۇ چۆچۈپ قالغا-نىدى، — بۇغرىغا كىرگەن تۆگىگە ئوخشايمىش، قانداق تەبىر بەرسە، شۇ تەرەپكە ماڭىمىش، خۇدايىم بەخت - تەلىيىگىنى بەرگۈدەك ...
— ئاناڭ توغرا دەيدۇ، بالام، ھەرگىز ئۆزۈڭدىن ئۆزۈڭ ئۈركۈپ، ۋايىم يېپ يۈرمە، ئاخشام بەك كېچىدە كەلدىڭ، يوللاردا بىرەر ئىش تەسىر قىلغان ئوخشايدۇ، شۇڭا چۈشۈڭ بۇزۇلۇپ قاپتۇ.
— ھەي دادىسى، ئورۇمچىگە بارمىسۇنمۇ يا؟ ئەجەب ئەنسىرەپلا قالدىما.
— مەكتەپتە ئوقۇغىلى ئۇنىمىسا، ئەمدى بىرەر كەسىپ، ھۈنەرنىمۇ ئۆگەنگىلى قويمىساق، بۇ بىزگە كۈندە ئۈسسۈل ئويناپ بېرەمدا؟
— بارىمەن، — دېدى قەدىردان بىردىنلا ھۈرپىيىپ، — ئەمدى بىر چۈش كۆرۈش بىلەنلا يەل قويۇپ بەرسەم، بۇندىن كېيىن ھېچ ئىش قىلمىسام بولىدۇ شۇ.
— ھەببەللى، ئەمدى ئوغۇل بالىدەك گەپ قىلدىڭ! تۇرمۇش-نىڭ بوران - چاپقۇنلىرىدا، ئازاب - ئوقۇبەتلىرىدە پىشىپ يېتىل-مىگەن بالىنى ئوغۇل بالا دېگىلى بولامدۇ.

— هېلىقى پەرىشتە ئانىنىڭ بەرگەن بېشارەتلىرى مېنى ئەجەب ئەندىشىگە سېلىپ قويدا ...

— نېمانداق ئەنسىزلىك قىلىسەن؟ — دېدى ئاببىاس ئاچچىقى بىلەن، — يولغا چىقىدىغان بالىغا چىرايلىق نەسىھەتنى بولسا قىلمامسەن، تىلىڭدا تىكەن تېرىپ يۈرگۈچە ... بالىنىڭ يۈرىكىگە ئەنسىزلىك تېرىنقىنى پاتۇرۇپ نېمىلەرنى دەپ يۈرىدۇ بۇ خوتۇن!

— بولدى، بالام، ئۇخلا، — خەيرىگۈل خىجىللىق ئىلكىدە ئېرىگە قارىدى، — ئەتە ئەتىگەن پاراڭلىشايلى.

ئاببىاس بىلەن خەيرىگۈل قەدىرداننى قىيىچىپ يۆگەپ قويۇپ چىقىپ كەتتى. ئۇلار ھۇجرىسىغا كىرىپلا تام چىرىغىنى يانداۋردى - دە، كارىۋىتىغا چىقىشتى. ئەمما، خەيرىگۈل ياستۇققا يۆلەنگىنىچە بىر چېكىتكە تىكىلىپ جىمجىت ئولتۇراتتى. ئاببىاس ئايالىنىڭ ئۆزىگە قېيىداپ قالغانلىقىنى سەزدى بولغاي، خەيرىگۈلنىڭ ئاپپاق، بېجىرىم يۈزىگە، چوڭ كۆزلىرىگە، سارغۇچ قوڭۇر قاشلىرىغا، خۇش پېچىم بويىغا تىكىلىپ قارىغىنىچە پوسۇققىدە كۈلۈۋەتتى:

— ھەي خوتۇن، دومسىيىپ قالدىڭلىغۇ، مېنىڭ قايسى گەپلىرىم تىك كەتتى، ھە؟

— «تىلىڭدا تىكەن تېرىپ...» دېگەن قانداق گەپ ئۇ؟ گېپىم بار دەپلا قىلىدىكەنسىز!

— ھۇي شۇنداق دەپ سالدىمما؟ خاپا بولماڭلا ... ئاغزىمدىن چىقىپ كەتكەن ئوخشايدۇ. ئەسلىدە: «يولغا چىقماقچى بولغان بالىنىڭ يۈرىكىگە ئەنسىزلىك سالما» دېمەكچىدىم. ھەي... مېنىڭ دۆتلۈكىمنى...

ئاببىاس بۇجاق 30 ياشقا كىرەر - كىرمەيلا ئەمەل ئېتىغا مىنگەن ئادەم. ئاۋامنىڭ ئوتىدا كۆيۈپ، سۈيىدە ئاقىدىغان بۇنداق سىياسىيونلار بارلىق كۈچ - قۇۋۋىتىنى، ئەقىل - پاراسىتىنى، كۆڭۈل رىشتىنى خىزمەتكىلا ئاتىۋەتكەچكىمۇ، تەبىئىتى ئېغىر، كەم سۆز، ئائىلىدە ئايالىنىڭ ئېگىز - پەس، تاقا - تۇققا

ئىشلىرىغا يول قويىدىغان رايىشلاردىن بولۇپ قالىدىكەن . خەيرە-
يەت ، ئاببباس بۇجاڭ ئاشۇ كەم سۆز ، سۆيۈملۈك ، ئوچۇق چىراي
ئايالى بىلەن سەن - پەن دېيىشمەي 19 يىلنى ئۆتكۈزۈپتۇ . بولمىسا
ئۇ تالاغا چىقسا دانا ، ئۆيگە كىرسە كالۋا ئەرلەردىن ئەمەس ! توغرا ،
بەزى كەيپى چىگىش چاغلاردا گاھى بىلىپ ، گاھى بىلمەي غودۇ-
دۇڭ گەپلەرنى قىلىپ خوتۇننىڭ جەھلىنى قاتۇرۇپ قوياتتى ،
بىراق ھايال ئۆتمەي ، تۇز كۆڭلى بىلەن كۇلۇپ ئۆزرە ئېيتاتتى ،
پەقەتلا ئىچىدە غۇم ساقلىمايتتى . ئالمادىس : «ئاببباس خەيرىگۇل
بىلەن لىگگىرتاقتاق بولۇپ قاپتۇ... » دېسە ، ناھىيەلىك پارتكوم
بېغىدا ئۇچۇپ يۈرگەن ، قايسىلا قورۇغا خۇرجۇنسىز دىۋانىدەك
قونۇۋېرىدىغان قۇشقاچلار چېغىدا جاۋۇلداپ كېتەر . بۇ يەنىلا ئاب-
باسنىڭ كەڭ قورساقلىقىدىن كەلگەن ئەمىس تۇرمۇش ئىدى .
ئاببباس بەزى ھالقىلىق ئىشلاردا دەيدىغانىنى دەۋېلىپ ، ئۆزىنىڭ
رايىنى بىلدۈرەتتى . خەيرىگۇل دەماللىققا كاللىسىدىن ئۆتكۈزەل-
مەي ، كوتۇلداپ قالغۇدەك بولسا ، ئاببباس ھەرگىز : «مېنىڭ توغ-
را ، سېنىڭ خاتا... » دەپ تۇرۇۋالمايتتى ، «ھەقىقەتنى قېنىش»
ئۈچۈن مۇنازىرىلىشىپمۇ ئولتۇرمايتتى ، پەقەت : «ھوي ، خاپا بو-
لۇپ قالدىڭما ؟ قارا مېنىڭ دۆتلۈكىمنى ، سەمەتنى ئەمەت دەپ
ساپتىمەن ... » دېگەندەك يۇمشاق ، ياغلىما گەپلەر بىلەن خوتۇننى
بىردەمدىلا يۇمشىتىپ قوياتتى . «ئېگىلگەن باشنى قىلىچ كەسمەي-
تۇ » دېگەندەك ، خەيرىگۇلمۇ بۇنداق ياۋاش كالىغا تاياق تەڭلىيەل-
مەيتتى ، ئۇ نېمىلا دېگەن بىلەن ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئوقۇتۇ-
قۇچىسى - دە ! شۇڭا ، ئۇلارنىڭ بالىلىرىمۇ شۇ دېمەتلىك بولغۇچە
ئاتا - ئانىسىنىڭ بىرەر قېتىم : «ئانىڭ ، قىزىڭ ... » دې-
يىشكىنىنى بىلمەيدۇ . تۇنجى بالا گۈلنۇر بۇ يىل 17 ياشقا كىر-
دى . ئۇ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ 9 - سىنىپىدا ئەلا ئوقۇۋاتىدۇ .
4 - سىنىپتا ئوقۇۋاتقان ئابدۇراخمان بولسا مەكتەپ بويىچە
«3 تە ياخشى» ئوقۇغۇچى ! پەقەت بۇلارنىڭ ئىچىدە قەدىرداىلا
«دېگىنىمنى قىلمەن» دەيدىغان جاھىللاردىن ئىدى ، بولۇپمۇ ئۇ-

نىڭ قورقۇمسىزلىقى ، ئۆز بېشىمچىلىقىدىن ئاباباس ھەزەر ئەيلەيتى. تى ھەم پات - پاتلا : «پاھ ، پاھ ، بۇ مۇتتەھەم دادامنىڭ كىيىپلا چىقتا... » دەپ پېشىنى چايقايتتى .

قەدىردان تۆت - بەش ياش چاغلىرى بولسا كېرەك ، ناھىيە. لىك پارتكومنىڭ ئىشچىسى بەكرى ئىمىن بىر كۈنى باغ ھەم كۆكتاتلىقنى سۇغىرىۋاتاتتى ، ئىشچى - خىزمەتچىلەرنىڭ بالىلىرى ئېرىق قىرلىرىدا يۈگۈرۈشۈپ ئويناۋاتاتتى ، ئۇلار سۇغا تاش - چالمىلارنى ئاتاتتى ، بەزىلىرى قولىدىكى چۈنۇق - تاياقلارنى سۇغا شالاپلىتىپ ئۇرماقتا ئىدى . بالىلارنىڭ ئىچىدىكى چوڭراق بىر بالا : «كىم سۇدا ئېقىپ كېلىۋاتقان شاخ - شۇمبا ، قوناق پاسارلە. رىنى سۇزۇۋالالىسا ، شۇ باتۇر ! » دېيىشى ، ھەممە بالىلار چوڭ ئېرىقتا لىپمۇلىپ لۆمۈشۈپ ئېقىۋاتقان سۇغا قاراپ قورقمىنىدىن تۇرۇپ قالىدۇ ، ئەمما بويى كەتمەن دەستىسىدەكمۇ كەلمەيدىغان قەدىردان : «مەن باتۇر... » دېگىنىچە ، ئانىسى كىيىدۇرۇپ قويغان ئالىيېشىل يېڭى پوپايكىسى بىلەنلا سۇغا سەكرەيدۇ . سۇ ئۇنىڭ بوينىدىن ئېشىپ كەتكەچكە ، ئۇ ئېڭىكىنى كۆتۈرۈۋېلىپ ، شاخ - شۇمبا ، قوناق پاسارلىرىنى قىرغاقتىكى بالىلارغا سۇنغاچ ئالدىغا ئىلگىرىلىمەكتە ئىدى . ئۇ يەنە بىر قەدەملا ماڭسا كورکىراپ چۈ. شۈۋاتقان ئازمىغا كىرىپ كېتەتتى . نەق شۇ چاغدا ، بالىدىن ئەنسە. رەپ كەلگەن ئاباباس قەدىرداننىڭ گەجگىسىدىن قامالىلاپ ئالغاندا ، ئۇنىڭ ئايىغى لاي تېگىدە قالغان بولۇپ ، گىلەمنىڭ رەڭگارەڭ يۈڭ يىپلىرىدا توقۇلغان پوپايكىسىدىن ھەرخىل رەڭلەر ئاياغ ئاستىغا ساقىماقتا ئىدى...

قەدىردان ئون ياش چاغلىرىدا بالىلار بىلەن قۇرۇلۇش قىلە. ۋاتقان ئۆينىڭ ئۆگزىسىگە چىقىپ بەش مېتىر چوڭقۇرلۇقتىكى قۇم دۆۋىسىگە سەكرەپ ، قاش - قاپاقلىرى يېرىلىپ ، جەينەك - قوللىرى سۇرۇلۇپ ئۆلگىلى تاسلا قالغانىدى ، ھەتتا ئۇ بىر قېتىم بالىلارغا ئوغۇت بېسىپ كېتىۋاتقان ئېشەك ھارۋىسىنىڭ چاقىنى كۆرسىتىپ : «ئۇنىڭ ئىچىنىڭ ھەممىسى يەل ، قاراڭلا مانا... »

دەپلا ، كېتىۋاتقان ھارۋىنىڭ چاقى ئاستىغا پۈتىنى تۈتۈپ بېرىپ ، چىرقىراپ يىغلىغانچە بىر ئايەلنىڭ دوختۇرخانىدا يېتىپ ، ئېزىلىپ كەتكەن پۈت بارماقلىرىنى داۋالىغانىدى . شۇنداقتىمۇ ، ئابباس بەلەن خەيرىگۈل ئوغلىنىڭ زېھنىياتىغا ، قورقۇمسىزلىقىغا قايىل بولماي تۇرالمايتتى .

— دادىسى ، ئەجەب جىمجىت كەتتىڭىزغۇ ، ئۇخلاپ قالدىڭىزمۇ يا ؟ — خەيرىگۈل ئېرىگە قايرىلىپ قارىدى ، — ئۇخلاپ قالدىمىكى دېسەم ، ئېغىر - ئېغىر تىنىۋاتىسىز .

— ھەي··· مەنمۇ ساڭا ئوخشاشلا قەدىرداندىن ئەنسىرەيمەن ، — دېدى ئابباس ئېغىر تىنىپ ، — ئۇنىڭ قورقۇمسىزلىقى ، تەۋەككۈلچىلىكى ، بىرەر ئىشنىڭ ئاقىۋىتىنى ئويلىمايدىغان ئۆز بېشىمچىلىقىنى ئويلىساملا . يۈرىكىم سېلىپ كېتىدۇ . ئامال قانچە ، ئۇرۇمچىگە بېرىپ ئاشپەزلىكنى ئۆگىنىپ باقمىسۇنمۇ ؟

— ئۇ ئاشۇ قوماچتەك پاراسلاپ تۇرغان مەجەزى بىلەن بىر ئۆمۈر چۆمۈچ ، ساپلىق تۇتۇپ ، قازان بېشىدا تۇرارما ؟

— مانا ، مانا··· مەنمۇ شۇنىڭدىن خاتىرجەم ئەمەس . ئۇ مەجەزى قوداڭشىپ قالغان كۈنى ، مۇئەللىمگە سىياھ قۇتىسىنى ئاتقاندەك ، چۆمۈچ - ساپلىقنى ئاشپەز ئۇستامنىڭ بېشىغا ئېتىشتىن يانمايدۇ .

— قانداق قىلىدىغان گەپكىنتاڭ··· — خەيرىگۈل ئاغزىنى تۇتۇپ ئەسىدى ، — «ئايال كىشىنىڭ قورسقىدىن ئارغامچا - توقماق ، بوغا - لىڭگىرچاقتىن باشقىسى چۈشىدۇ» دېگىنى راست-كەن . ئاچىسى بىلەن ئىنىسى بىر ئوبدان ئوقۇۋاتىدۇ ، قەدىرداننە ئىش تېرىپلا يۈرگەن . چوڭ ئۆيدە ھېچكىم «ھاي» دېمىگەچكە ، ئاشۇنداق باشتۇڭ بولۇپ قالدىمىكىنتاڭ ···

— بولۇپمۇ ئۇنى ھېچنېمىدىن تەپ تارتمايدىغان قارام قىلىۋەتكىنى دادام . بولدى ، ئۇخلاڭلا ، ئەتە يەنە مەكتەپكە بارىدىغانسىلە ؟

— ئەتە تېخى مېنىڭ ماتېماتىكا دەرسىمدىن مەكتەپ بويىچە

ئوچۇق دەرس ئۆتكۈزمەكچى .

ئابباس بۇجاڭ بىلەن خەيرىگۈل ئوغلىنىڭ غېمىنى يەپ ياسـ
تۇقما باش قويۇۋاتقان پەيتتە ، قەدىردان تېخىچە ئۇخلىمىغانىدى .
ئۇ تورۇسقا تىكىلىپ ياتقىنىچە نېمىلەرنىدۇر دەۋاتاتتى :

— ئامىتى بارمۇ ، ئازاب ـ تاغلىرى بارمۇ ياكى دەھشەتلىك
پاجىئە ـ نادامەتلىرى بارمۇ ، ھەممىنى كۆرۈپ باقاي ... قېنى ئۇلار
مېنى يەپ كېتەمدۇ ياكى مەن ئۇلارنىڭ گەجگىسىگە دەسسەپ دەس
تۇرالامدىم ! رەھمەتلىك بوۋامۇ : «تەۋەككۈل دەرياسىغا سەكرىمـ
گۈچە ، ئۇنىڭ چوڭقۇرلـۇقىنى قـانداق بـىلگىلـى بولىدۇ» دەيتـ
تىغۇ !

ئىككىنچى باب

«ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى»نىڭ سەيگۈيۈەنى جاپپار ھاجىم بىلەن قەدىردان ئىككى ماشىنىغا بېسىلغان 20 تونىنا گۈلە ـ قاقنى «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»نىڭ ھويلىسىغا ئەكىرىشى، قاقچىلىق ھايانكەشلىرى خۇددى سېسىق گۆشنى ھىدلاپ كەلگەن چۈشىلاردەك گۈرىدە ئولاشتى، بولۇپمۇ ئۇلارنىڭ ئىچىدە يوتىسىدا قىزىل غىلاپلىق يوغان پىچاق پۇلاڭلاپ تۇرغان قارا چوقۇر ھەم قاتاڭغۇر بىرى ئىككى ماشىنىنىڭ ئەتراپىدا قۇيۇندەك پىرقىراپ ۋارقىرىماقتا ئىدى:

— ئاغىنىلەر، بۇ ئىككى ماشىنا گۈلە ـ قاقنى مەن بالدۇر سۆزلىشىپ قويدۇم. كىمكى سودىغا قۇم ئارىلاشتۇرسا، مەندىن يامانلىمىسۇن! ھاي نۇرادىل پاناق، تۇرسۇن كاللا، قېنى سىلەر؟

— مانا بىز، مەتتۇرغۇنكا، خاتىرجەم سوداڭنى قىلىۋەر، ماشىنا ئەتراپىدا بىز بار...

ماشىنا كابىنكىسىدىن سەيگۈيۈەن جاپپار ھاجىم ئىنجىقلاپ يەرگە چۈشتى. ئۇ 40 ياشلاردىن ئاشقان، سېمىز، مىس رەڭ چىرايىنىڭ سىلىق ھەم پارقىراپ تۇرۇشىدىن كوسا ئىكەنلىكى بىلىنىپلا تۇراتتى، كۆزىنىڭ كىچىكلىكىگە باقماي، بۇرنى خۇددى قوتۇر ئامۇتنى پاتۇرۇپ قويغاندەك يوغان ئىدى. ئۇ ئەسلىدە ئوتتۇرا بوي ئادەم بولسىمۇ، بەدىنى تەكشى سەمرىپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن پاكار كۆرۈنەتتى... جاپپار ھاجىم ئۆزىنى قورشىۋالغان ئادەملەرنىڭ ئەڭ ئالدىدا گىدىيىپ تۇرغان مەتتۇرغۇنغا مەنسىتمەسلىك نەزىرى بىلەن قارىدى ـ دە، دىمىقىنى قاقتى، بىراق ئەتراپقا ئولىشىۋالغان قاقچى بالىلار ھەم مېۋە ـ چېۋە ھايانكەشلىرى شۇنچە كۆپ تۇرۇقلۇق، ھېچقايسىسىنىڭ غىڭ قىلالماي جىم تۇرۇشىدىن

جاپپار هاجىم سەل ئەندىشىگە چۈشۈپ قالدى . شۇ ئەسنادا ھېلىقى مەتتۇرغۇن دېگەن قاتاڭغۇر ئادەم ماشىنا ئۈستىگە چىقىپ بىر تاغارنىڭ ئاغزىنىڭ كىچىككىنە يېرىنى ئاچتى ـ دە ، ئىككى ئو-چۇمدەك گۆلە ـ قاقنى ئېلىپ چۈشتى . ئەتراپتىكىلەر دۈپدۈگىلەك سورۇن ھاسىل قىلىپ ، جاپپار ھاجىم بىلەن قەدىردانىنى ئوتتۇرىغا ئېلىۋالدى .

— گۆلىنىڭ ئەھۋالى مۇشۇكەن ، — دېدى مەتتۇرغۇن ئالىقە-نىدىكى گۆلىنى كۆرسىتىپ ، — قېنى ، بولىدىغان باھاسىنى دەپ باقساڭلا .

— بۇ شالتاق گۆلىكەنغۇ ، — دېدى نۇرادىل پاناق خىجىلداپ .

— قورساق ئاغرىتىدىغان شاتراق گۆلە دېسە بولغۇدەك ، — تۇرسۇن كاللا كۆزگە ئىلمىغاندەك ئاغزى ـ بۇرنىنى پۈرۈشتۈردى .

— ھەي ، ھەرقايسىڭغا زورلاۋاتقىنىمىز يوققۇ . سەن ئالمە-ساق ، ئادەم چىقمامدا ؟ نېمىگە مالنى كەمسۇندۇرىسەن ؟ — قەدىردان كۆزلىرىنى ئالايتىپ گۆلەيدى ، — ساتمايمەنغۇ ، قانداق قىلىسەن ؟ كۆتۈڭنى شاتراقلاتمايدىغان گۆلىنى تېپىپ ئال…

قاراپ تۇرغانلار بىردىنلا كۈلكە كۆتۈرۈۋەتتى . ئۆزلىرىنىڭ ئوسال ئورۇنغا چۈشۈپ قالغانلىقىدىن غەزىپى كەلگەن مەتتۇرغۇن شىلىم نۇرادىل پاناق بىلەن تۇرسۇن كاللىغا ئايانمايلا تىل سالدى :

— غەلۋىرقوق گۈيلار ، سېسىق ئاغزىڭدىن نېمە پوق ئېقتە-ۋاتىسەن ! سودا دېگەننى چىرايلىق قىلمامدۇ ، خاپا بولما ، ئۇكا ، — مەتتۇرغۇن شىلىم جاپپار ھاجىمغا قاراپ ھەجايدى ، — قېنى ئاكا ، قاقنىڭ ئېتىنى قويۇپ بەرسىلە .

— ئەمدى شۇ… ئەمدى كىلوسىغا ئىككى يۈەندىن بېرىشەلا .

— قاق بەك شالتاقكەن ، ئاكا ، چېغىدا بىر نېمە دېسىلە ؟

— ئەمدى شۇ خاماندىكى توپىغا يېيىپ قۇرۇتۇپ ، گۈرجەكتە تاغارغا ئۈسقاندىن كېيىن ئاشۇنداق 30 نەچە ئىچىدىن بىرى يېگىلى بولمايدىغان شالتاق ھەم توپا … شۇڭا ئىككى يۈەن ـ دە .

قەدىردان جاپپار ھاجىمنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ ، قۇلاقلىرىغا

ئىشىنەلمەيلا قالدى. ئۆزىنىڭ مېلىنى خېرىدارغا سۈندۇرۇپ، كۈرسىنى چۈشۈرۈپ ساتىدىغان ئەدە بۇنداق سۆپۈرگە زىيانكەش سودىگەر بولسۇن، ئەلۋەتتە، سودا ئىشىدا «قاغا بالام ئاپپاق، كىرپە بالام يۇمشاق» دېگەندەك، ئىلاجى بار مەدھىيەلەپ ئۇلۇغلىمامدۇ...

— ئەمىسە چالتاي ـ مالتىيىنى قويۇپ بىر يۇەندىنلا بولسۇن، بولامدا؟ — دېدى مەتتۇرغۇن شىلىم جاپپار ھاجىمنىڭ چىرايىغا زەن سېلىپ، — ئۆزلىرىمۇ قاقنىڭ سۆپىتىنىڭ ناچارلىقىنى دەۋاتىمدىلا... قانداق دېدىم، ئاغىنىلەر؟

ئەتراپتىكى چاي پۇلى ئېلىشقا تەمە قىلىپ تۇرغان دەللاللار: «ئوبدان باھا بولدى»، «ياخشى سوردى»، «ھازىر قاقنىڭ باھاسى چۈشۈپ كەتتى» دېيىشىپ ۋارقىراشتى. ئالىتاغىل ئاۋازلاردىن لاسسىدە بوشاپ قالغان جاپپار ھاجىم ئىككىتايىن بولۇپ ئەتراپقا قارىغىلى تۇردى، لېكىن قەدىردانلىنىڭ «بىلەك»تەك توم قاشلىرى مىژىرىدە تۇرۇلۇپ، ۋارقىرىغان سالاچىلارغا تىكىلدى.

— بۇ دېگەن جانانە بىلەن خوۋەينى ئۆرۈكىنىڭ قېقى، قارداممىسلەر گۆشلۈك تۇرغىنىنى، — دېدى قەدىردان قولىدىكى گۈلە ـ قاقنى كۆرسىتىپ، — كىلوسىنى بىر يۇەندىن ساتمايمىز...

— ئەمىسە بىر يۇەن ئون پۇڭ، — مەتتۇرغۇن شىلىم ئەتراپتا سودىنىڭ بۇزۇلۇشىنى كۈتۈپ تۇرغان قاق ھايانكەشلىرىدىن ئەندىكىپ يەنە ئۆرلىدى، — بوپتۇ، يەنە ئون پۇڭ قېتىپ قويايى، ئەمدىغۇ بولغاندۇ؟

شۇ ئەسنادا قەدىردان توپ ئارىسىدا ئۆزىگە كۈلۈپ قاراپ تۇرغان تۇرمەت، ھېلىمجان، سىياسىي ـ قانۇن كومىتېتىنىڭ شۇجىسى مۇتىللا ساۋۇتنىڭ ئوغلى غەيرەت جاڭدۇلارنى كۆرۈپ قالدى. گەرچە بۇ بالىلار قەدىرداندىن ئالتە ـ يەتتە ياش چوڭ بولسىمۇ، بىر گۈجان كوچىلىق ئىدى. بۇ بالىلارنىڭ ئىچىدە غەيرەت جاڭدۇ كىيىنىش ھەم سىن ـ سىپات جەھەتتىن كۆزگە

ئالاهىده چىلىقاتتى . ئۇ ئېگىز بوي ، بۇغداي ئۆڭ ، قاش ـ كۆزلـ
ـرى قاپقارا ، ياسىنىپ ـ تارىنىپ يۇرىدىغان يىگىت ئىدى .
— هه قەدىردان ، قاق ئەكەلگەنمىدىڭ ؟— دېدى غەيرەت جاڭـ
ـدۇ قول سۇنۇۋېتىپ ، — ئاببىاس بۇجاڭ سېنى 7 ـ سىنىپتا
ئوقۇۋاتىدۇ ، دەۋاتاتتى .
— مەن ئوقۇغىلى كەلگەن ، جاپاسىغا ھاجىمىغا يارەملـ
ـىشىۋاتىمەن...
— مۇنداق دېگىن ، — غەيرەت جاڭدۇ قەدىردانلىڭ مۇرىسىگە
ئۇرۇپ قويدى ، — قايسى مەكتەپكە كەلدىڭ ؟
— «شىنجاڭ مېھمانخانىسى»نىڭ ئاشپەزلىك كۇرسىغا .
قەدىردان غەيرەتتىن : «يۇرتتىن لاتىمۇلات تېلىپون كەلـ
ـمىگەمۇ ؟» دەپ سوراقچى بولدى ـ يۇ ، دەرھال تىلىنى تىيدى .
چۈنكى ، ناھىيەنىڭ سىياسىي ـ قانۇن شۇجىسى مۇتىللا ساۋۇت
ئوغلىنى ئۆيدىن قوغلاپ چىقىرىۋەتكەنىدى . يۇرتىتا غەيرەت توغـ
ـرۇلۇق : «خروئىن ساتىدىكەن» ، «20 كىلو نەشە بىلەن
تۇتۇلۇپ قاپتۇ» ، «ساختا پۇل يۆتكەپ ، ھەپسىدىكەن ...» دېگەنـ
ـدەك قۇلاق ياقتى گەپلەر كۆپ ئىدى .
— بولىدۇ ، ئۇكا ، مەن ئالدىرايمەن ، — دېدى غەيرەت جاڭدۇ
خوشلىشىپ ، — ۋاقتىڭ يەتسە ، بىرەر خىجالىتىڭ بولسا مېنى
ئىزدە...
— بولىدۇ ، غەيرەتكا .
غەيرەت جاڭدۇ ئۇزاپ كېتىشى ، ھېلىمجان ئىسىملىك ئاق
سېرىق ، ئورۇق ، ئېگىز بالا قەدىردانلىڭ قولىنى ئالىقىنىغا ئالـ
ـدى . پاكار ، دىقماققىنا ، قىزىل يۇزلۇك نۇرمەت بولسا قولىنى
قەدىردانلىڭ مۇرىسىگە قويدى .
— دەم ئېلىش كۈنلىرىدە كەلسەڭ ، — دېدى ھېلىمجان
ئاۋاق ، — ھەممىمىزنى مۇشۇ «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»دىن
تاپالايسەن .
— چوقۇم كەل جۇمۇ ، — نۇرمەتمۇ كىچىك كۆزلىرىنى

چىمچىقلاتتى ، — ئۇرۇمچىدە تونۇش - بىلىشلەر بولمىسا ئادەم زېرىكىپ قالىدۇ .

شۇ ئەسنادا جاپپار ھاجىمنىڭ چاقىرغان ئاۋازى ئاڭلىنىشى بىلەن ، قەدىردان مەھەللىلىكلەر بىلەن ئالمان - تالمان خوشلىشىپ توپ ئىچىگە كىردى ، جاپپار ھاجىم زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ پۇل ساناۋاتاتتى ، يەردىمۇ يەنە بىرنەچچە كاللەك پۇل تۇراتتى...

— جاپپاركا ، قاقنى سېتىۋەتتىڭىزما ؟ — ئالدىراپ سورىدى قەدىردان .

— سېتىۋەتتىم ، — دېدى جاپپار ھاجىم قەدىردانغا قارىماىلا بارمىقىغا تۈكۈرۈپ ، — قېنى ، سەنمۇ مەن سانىغان پۇللارنى قايتا سانا .

— قانچىدىن بولدى ؟

— ۋاي - ۋۇي ، ئەجەب چۈقچىلاپ كەتتىڭا چوڭ ئانامدەك ، بىر يۈەن يىگىرمە بەش پۇڭ بولدى .

— نېمە ؟ !

قەدىردان ئورنىغا مىخلاپ قويغاندەك تۇرۇپلا قالدى ، نەرىگە - دۈر چوغ چۈشكەندەك ئىچى ئېچىشىپ كەتتى . بىراق ، چىققان كۆز ئورنىغا كەلمىگەندەك ، سودىدا ئالىقان ئۇرۇپ پۈتۈشۈپ بولغا - نىدى . جاپپار ھاجىم بولسا : «دەردىسە گۈلە - قاقتىن ئەجەب قۇتۇلدۇم» دېگەندەك ، زوڭزىيىپ ئولتۇرغىنىچە پۇل ساناۋاتقان ئىككى شوپۇرغا نېمىلەرنىدۇر دېمەكتە ئىدى .

— سىلەر مالنى چۈشۈرۈپ بولغاندىن كېيىن مۇشۇ مېھمانخا - نىدا مېنى ساقلاڭلار ، — دېدى جاپپار ھاجىم نوپۇزلۇق ئەربابلار پەدىسىدە گېپىنى قىرىپ قويۇپ ، — مەن مالنى ئېلىپ بولۇپ سىلەرگە خەۋەر قىلىمەن .

گۈلە - قاقنى تېزلا بىر تەرەپ قىلىۋەتكىنىدىن قالتىس يايراپ كەتكەن جاپپار ھاجىم شۇ كۈنى قەدىردان بىلەن «گۆھەر زېمىن» مېھمانخانىسىنىڭ ئالىي ياتقىدا يېتىپ قالدى . چۈن يۈتۈۋالغاندەك بولۇپ قالغان قەدىردانغا ھاجىمنىڭ ئۆزىنى داڭلاپ

قىلغان گەپلىرى خۇددى ئاغزىغا مۇشت ئۇرغاندەك بىلىندى . شۇ-ڭا ، ئۇ : «ھېرىپ قاپتىمەن··· » دەپلا يوتقانغا پۇركىنىپ يېتىۋال-دى . ئەلۋەتتە ، ئەرزان سېتىلىپ كەتكەن 20 تونىنا قاق قەدىردان-ىنىڭ شەخسىي مېلى ئەمەس ، ئۇ نۇرغۇن ئادەمنى تۇمشۇق تىرەپ بېقىۋاتقان «ياشلار بىناسى»نىڭ مېلى . شۇنداق ئىكەن ، بىرنەچچە مىڭ يۈەن پۇل ئۇلار ئۈچۈن ئەنقانىڭ سۇتىدەك تۇتىيا ئەمەسمۇ ! «ياشلار بىناسى»نى ھۆددىگە ئالغان ئوبۇلھەسەن قانچىلىغان ناھە-يە ، يىراق يېزا - كەنتلەردىن مىڭ مۇشەققەتتە يىغقان گۈلىنى بالىسىنىڭ ئويۇنچۇقىدەك سورىغانغا بېرىۋەتسە ، ئادەمنىڭ ئىچى ئېچىشمامدۇ ! مانا ، ھېلىقى قىزىل كۆز ھايانكەشلەر تەييارغا ھەي-يار بولدى - دە ··· توۋا خۇدايىم ، قاقنى ئالىمەن دەيدىغان خېرى-دارلار شۇنچە كۆپ بولغاندىن كېيىن ، تالاش - تارتىشقا قويسا ، باھاسى تېخىمۇ ئۆرلىمەمدۇ ، نەدىكى قارا پاتاقنىڭ چاپلى-شىۋالغۇچە ···

ئىچى كۆچلۈك قەدىردان خاپىلىقتا ئۈيان ئۆرۈلە - بۈيان ئۆرۈلە ، قاچانلاردا ئۇخلاپ قالغانلىقىنى بىلمەيلا قالدى . ئۇلار ئەتىسى ئەتىگەندە ناشتا قىلغاندىن كېيىن ، «شىنجاڭ مېھمانخانە-سى»غا تاكسى بىلەن كەلدى . ھاجىم قەدىردانىنى تىزىملىتىپ ، ئۆتەشكە تېگىشلىك رەسمىيەتلەرنى بېجىرگەندىن كېيىن ياتقىنى ئورۇنلاشتۇردى ، ئاندىن ئۆزىنىڭ ئورۇمچىدە ئالماقچى بولغان مال-لىرىنىڭ كۆپلۈكىنى سۆزلەپ ، مېھمانخانا دىرېكتورىدىن قەدىردان-غا بىر ھەپتىلىك رۇخسەت بېرىشنى ئۆتۈندى .

«ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى»نىڭ ئىگىدارچىلىقىدا بىر چوڭ بازار بولۇپ ، ئۇنىڭدا ھەرخىل كىيىم - كېچەك ، رەخت ، تۇرمۇش بۇيۇملىرى ، ژېلىسىپىت ، موتوسىكلىت ، گاز ئوچاق ، بەش خىل مېتال ، ئېلېكتر سايمانلىرىدىن توڭلاتقۇ ، كىر ئالغۇ ، ئۇنئالغۇ ، توك دەزمال ، رادىيو قاتارلىقلار سېتىلىدىغان تۇرلۇك ماللار دۇكانلىرى بار ئىدى . ئەمدى «ياشلار بىناسى» بولسا ئەسلە-دە «ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى» قارىمىقىدا بولۇپ ، بۇ بىنا

ئىچىده رېستوران ، مېهمانخانا ، دۇكانلاردىن باشقا ، ياشلار ئۇچۇن بىلىارت ، شاهمات ئويناش بۆلۈملىرى ، هەتتا تانسا ئۆگىنىش ، چېنىقىش زاللىرىمۇ بار ئىدى . بۇ تۈرلەردىن ھېچقانچە كىرىم قىلالماي ، خادىملىرىنى بېقىپ كېتەلمىگەن «ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى» «كاللىمۇ يېمەي ، چىشمۇ چاقماي» دېدىمۇ ، ئەيتاۋۇر ، «ياشلار بىناسى»نى ئۆزىنىڭ بوغالتىرى ئوبۇلھەسەنگە ھۆددىگە بەرگەنىدى . بۇ قېتىم جاپپار ھاجىم «ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى» ئىگىدارچىلىقىدىكى دۇكانلارغا مال ئېلىشتىن سىرت ، سېتىلغان گۇلە ـ قاقنىڭ پۇلىغا «ياشلار بىناسى»نىڭ دۇكانلىرىغا مۇ مال ئالماقچى ئىدى .

جاپپار ھاجىم بىلەن قەدىردان توپ سېتىش بازارلىرىدىن تىزىملىكتىكى مىللارنى ئېلىپ ، ئالغانلىرىنى يەنە شۇ ئورۇنغا ئامانەتكە قويۇپ ماڭدى . ئەمما ، مال ئېلىۋاتقانىنىڭ بەشىنچى كۇنى قەدىردان بىلەن ھاجىم ئېگىز ـ پەس بولۇشۇپ قالدى . ھاجىم : «پۇلى ئەرزان ، ئۆزى ھەيۋەتلىك» دەپ ، غەلىتە ھەم چاكىنا لايىھەلەنگەن ، ئاجايىپ ـ غارايىپ چىراغلىرى ئۆچۇپ ـ يېنىپ تۇرىدىغان ئۇنئالغۇ ، رادىيولارنى ئېلىۋەردى... ئاخىر تاقەت قىلالمىغان قەدىردان كۆڭلىدىكىنى دەۋەتتى :

— ھاجىم ، قارىسىلا ، بۇنداق سۆلىتى بار ، ساپاسى يوق نېمىلەرنى سەھرالىقلارلا ئالىدۇ ، شەھەرلىكلەر ھازىر مالىنىڭ ياخشى ـ يامانلىقىنى ، ئەڭ مۇھىمى ، ماركىسىنى زىغرلايدىغان بولۇپ قالدى ، شۇڭا ئاز ئالساقمۇ ياخشىلىرىنى ئالساق...

— ھەي ، ھەي... ما بالىنىڭ ئاتىكارچىلىقىنى كۆرمەمدىغان ، سەن نېمىنى بىلەتتىڭ ، خۇددى جاھان كۆرگەن شەمەيلىك سودىگەرلەردەك گەپ قىلىسىنا !

— ھاجىم ، ئۆزلىرى سەيگۈيۇەن بولغانلىرى بىلەن زامان ، دەۋر بىلەن ھېسابلاشمايدىكەنلا...

— ھوي چېكەتكە ، گەپ قىلمىسام خېلىلا سەكرەيسەنغۇ ! ئون نەچچە يىلدىن بېرى سەيگۈيۇەنلىك قىلىپ نېمىنى ئېلىپ ، نېمىنى

قويىدىغانلىقىمنى بىلمەيمەنما ؟

— جاپپار ھاجىم ، مېنىڭ سىلى بىلەن تاكاللاشقۇم يوق ، — دېدى قەدىردان ئاچچىقى بىلەن ، — ئەڭ بولمىسا يانچۇق ئۇنئالغۇ-سىدىن يۇزنى ئالايلى .

— ۋۇي ، ئاشۇ ئالىقاندەك نەرسىنىما ؟ ئۇنىڭ پۇلىغا ئازراقلا قوشساق ، جاراڭ ـ جۇرۇڭ ، ۋاڭ ـ ۋۇڭ سايراپ تۇرغان يوغىنى كېلىۋاتسا ... توۋا قىلدىم ، جىگدىچىنىڭ قانىتىدەك بىر نېمىنى !

— ھاجىم ، ھازىر ئوقۇغۇچىلار ئارىسىدا خەنزۇ تىلى ، چەت ئەل تىللىرىنى ئۆگىنىش دولقۇنى كۆتۈرۈلدى . ئۇلار تىكشىغۇچىنى قۇلىقىغا تىقىپ قويۇپ ، يولدا كېتىۋېتىپمۇ ، ھەتتا ھاجەتتە ئولتۇرغاندىمۇ ئۆگىنىۋېرىدۇ . بىزنىڭ ئوتتۇرا مەكتەپتىلا نۇرغۇن ئوقۇغۇچىلار بۇنداق ئۇنىڭالغۇنى تاپالمای ئورۇمچىدىن ئەكەلدۇردى...

— قەدىردان بالا ، دېگىنىڭ بەلكىم توغرىدۇ ، — دېدى جاپپار ھاجىم كارتىنىدە كېكىرىپ قويۇپ ، — لېكىن «ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى»نىڭ دىرېكتورى ئابلىز ئىمىن بىلەن ئالىدىغان مالنى مۇزاكىرىلىشىپ پۇل ئەكەلدىم . شۇڭا ، تىزىملىكنىڭ سىرتىغا چىقالمايمەن .

— ئەمىسە گۇلە ـ قاقنىڭ پۇلىغا ئالايلى .

— ھەي ئىش كۆرمىگەن خام بالا ، ئوبۇلھەسەن قوبۇل قىلمىسا ، مەن ئۇ ئۇنئالغۇلارنى تىزىپ قويۇپ ، ئوشۇق قىلىپ ئويناپ-مەنما ؟

— ئەگەر سېتىلماي قالسا مەن ئىگە بولاي ...

— ماڭقاڭنى چاقە ، ھۆپۈپۇپ پىش... ئىگە بولمىش تېخى . يەنىلا شۇ «ئېشەك باينىڭ ، تاغار باينىڭ ، يىقىلسا يۆلمەيمەن ، ئۆلسە تۆلمەيمەن» دەپ ، ئاببىاس بۇجاڭغا تاۋان تاشلاپ تۇرارسەن ؟

— قانداق جاھىل ئادەمسەن ! — قاتتىق ۋارقىراشتىن قەدىر-دانىنىڭ بويۇنلىرى ئېسىلىپ كەتتى ، — جاھان بىلەن ، دەۋر بىلەن ، ئادەملەرنىڭ ئېھتىياجى بىلەن ھېسابلاشمايدىغان سەندەك

سەيگۈيۈەننى كۆرمىگەن !

جاپپار هاجىم ئەندىكىپ جىممىدە تۇرۇپ قالدى . ئۇ كۆڭلى-دە : «ئابباس بۇجاڭنىڭ بۇ شۇمنى جاهىل ، قارام ، تەۋەككۈلچى دەپ قاقشىغىنىچە باركەن» دەپ ئويلىدى ، شۇنداقتىمۇ ئۇ بۇ گە-دەنكەش مەنمەنچىنىڭ سۆزلىرىنىڭ بەزى ئاساسلىرى بارلىقىغىمۇ ئىشىنەتتى ، شۇڭا بىردىنلا يۇمشاپ ، ئىپادىسىزلا هىجايدى :

— بولدى ، بولدى ، قەدىردان بالا ، يېرىلىپمۇ كەتمە . سەن دېگەن ئۇ نەرسىدىن يۈزنى ئەمەس ، هازىرچە ئوننى ئېلىپ كۆرۈپ باقايلى ، بۇ مال مېڭىپ قالسا ئاندىن بىر گەپ بولسۇن...

قەدىردان جاپپار هاجىمنىڭ تېرىنىڭ يىرتىقىدەك پىت كۆزلە-رىگە ، قىزغۇچ ئېسىلىپ تۇرغان قوش ئېڭەكلىرىگە ، سالپىيىپ چۈشكەن ئېڭەك گۆشلىرىگە قارىغىنىچە : «توۋا ، مۇشۇنداق دۆت ئادەمنى سەيگۈيۈەن قىلىپ قويغان قانداق كالۋا ئادەمدۇ ؟» دېگەن-لەرنى ئويلىدى .

— مەيلى ، ئوننى ئالساق ئالايلى ، — دېدى قەدىردان روهسىز هالدا ، — مەن تېخى تەييار ماشىنا بولغاندىن كېيىن ، كىرا پۇلى بولسىمۇ تېجىلىپ قالار ، دەپ ئويلاپتىكەنمەن .

جاپپار هاجىم بىلەن قەدىردان شۇ كۈنى «گۆھەر زېمىن» مېهمانخانىسىدىكى ياتقىدا ئۈن ـ تىنسىز لا يېتىپ قېلىشتى . ئۇلار ئەتىسى ئەتىگەن «دوستلۇق» رايونىنىڭ چوڭ بازىرىدىكى قازاق چايخانىسىغا كىرىپ ، قايماقلىق چايغا نان چىلاپ يېيىشتى . تۈنۈ-گۈنكى لەڭگىرتاقتاقتىن كېيىن قەدىردانىنىڭ قاپىقى زادىلا ئېچىل-مىغانىدى . «ئاتىكارچى ، چېكەتكە ، ماڭقاڭنى چاق ، هۆپۈپۈپ پىش ، دېگەن گەپلىرىم ئېغىر كەلگەن ئوخشايدۇ ...» دەپ ئويلە-غان جاپپار هاجىم : «مەن هەر قېتىم مال ئالغىلى كەلگەندە مۇشۇ چايخانىدا ناشتا قىلىمەن ، قايمىقى يېڭى ، سېرىق مېيى ساپ» دېۋىدى ، قەدىردان چىش يېرىپ بىر نېمە دېمىدى . بۇرۇقتۇرمىلىق ئېچىدە جىلە بولۇپ قالغان جاپپار هاجىم سىرتقا چىقىپ ، «مۇسا-پىرلار مېهمانخانىسى»دىكى ئىككى شوپۇرغا : « ‹چاڭجياڭ يولى

توپ سېتىش سودا مەركىزى ،گە دەرھال كېلىش» دەپ ۋارقىرە-
دى . ئاندىن ئۇلار ئىككىسى يەنە جىمجىتلا تاكسىغا چۈشۈشتى .
— قەدىردان ، — دېدى ئالدىدا ئولتۇرغان ھاجىم ئارقىسىغا
قايرىلىپ ،— بۇگۈن «قىزىلتاغ» ، «پويىز ئىستانسىسى» ،
«چاڭجياڭ يولى» توپ سېتىش مەركەزلىرىدىكى مالالارنى راۋۇ-
رۇس قاچىلاپ ، ئىككى ماشىنىنى يولغا سېلىۋېتەيلى . رۇخسەت
ۋاقتىدىن يەنە بىر كۈن بار . شۇڭا ، ئەتە «ئاپتونوم رايونلۇق
مېۋە - چېۋە شىركىتى»گە بېرىپ ، قۇرۇق يەل - يېمىش «دىگۇار
رۇخسىتى» رەسمىيەتلىرىنى بېجىرەيلى ، بولامدۇ ؟
قەدىردان ئېغىرراق تىنىپمۇ قويمىدى ، ھەتتا ئۇ ئۈچ ئورۇ-
نىدىكى مالالارنى تۇرلىرى بويىچە رەتلىك بېسىپ ، ماشىنىلارنى يولغا
سالغۇچە قاراڭغۇ چۈشۈپ كەتكەن بولسىمۇ ، يەنىلا گەپ قىلمىدى
ھەم جاپىپار ھاجىمنىڭ چىرايىغىمۇ قارىمىدى . بارغانسېرى خىجىل-
لىق ئىسكەنجىسىدە بۇرۇقتۇم بولۇۋاتقان ھاجىم ئۆزىنى پايلىماي
ئوت بىلەن ئۇيناشقانلىقىنى ھېس قىلدى . چۈنكى ، قەدىردانىنىڭ
چىرايىدىن مەنىستىمەسلىك ئۇچقۇنلىرى يېلىنجاپ تۇراتتى . شۇنە-
داقتىمۇ ، ئەتىسى ئۇلار «غەربىي دىيار مېۋە - چېۋە شىركىتى»
گە بىللە بېرىپ ، شىركەت باشلىقى جاڭ يۈڭچىڭ بىلەن كۆرۈشە-
تى . ئۇ ئادەم : «قانچىلىك قۇرۇق يەل - يېمىش بولسا ئالىمىز ،
بىراق ئۇنىڭ ئەۋرىشكىسىنى كۆرمەي تۇرۇپ ‹دىگۇار رۇخسىتى›
رەسمىيىتىنى بېجىرىپ بېرەلمەيمىز » دەپ گەپنى ئۇزۇۋەتتى . جاپ-
پار ھاجىم بىلەن قەدىردان «قوڭۇرتاش مېۋە - چېۋە شىركىتى»
گە ئۈمىد بىلەن بارغانىدى ، بىراق شىركەت باشلىقى لۇڭ داتۇ جاڭ
يۈڭچىڭغا ئوخشاشلا گەپ قىلدى . ئاخىر ئۇلار «مۇساپىرلار مېۋە-
مانخانىسى»غا بېرىپ قاقچىلىق سودىگەرلىرى ، قۇرۇق يەل -
يېمىش ھايانكەشلىرىنىڭ مەسلىھەتىنى ئالغاندىن كېيىن «داخىيەن
مېۋە - چېۋە شىركىتى»گە بېرىپ ، شىركەت باشلىقى ياڭ مىڭسەن
بىلەن كۆرۈشتى . ياڭ مىڭسەن 40 ياشلاردىكى ئورۇق ، ئېگىز ،
قاتاڭغۇر ئادەم ئىدى . ئۇ سول تەرەپ قولاق تۈۋىدىكى ئۇزۇن
چاچلىرىدا تاقىر بېشىنى يېپىۋالغان بولۇپ ، ئۇزمەي تاماكا چېكىپ

تۇراتتى .

— سىلەردە بار قۇرۇق يەل - يېمىش جەمئىي نەچچە تونىنغا باربدۇ ؟

— 300 تونىدىن ئاشىدۇ ، — دېدى جاپپار هاجىم ئۈمىدلەنگەن هالدا ، — يەنە لازىم بولسا يېزىلاردىن يېغىپ بەرگىلىمۇ بولىدۇ .

— 700 تونىدىن ئارتۇق قۇرۇق يەل - يېمىش بار ، — قەدىردان هېچ تەمتىرىمەيلا هاجىمغا كۆزلىرىگە قارىدى ، — سىلى «ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى»نىڭ ئامبىرىدىكىتى دەۋاتىدىلا ، مەن «ياشلار بىناسى» دىرېكتورى ئوبۇلهەسەن ئاكامنىڭ ئامبىرىدىكىنى كۆزدە تۇتۇۋاتىمەن .

جاپپار هاجىمنىڭ ئاغزى ئوچۇقلا قالدى . ئۇ كۆڭلىدە : «بۇ شۇم نەلەردە يۈرۈپ بۇ ئىشلارنى بىلىۋالغاندۇ ؟» دەپ ئويلىغان بولسا ، ئۇيغۇرچە گەپنى ئانچە - مۇنچە يامداپ قىلىدىغان ياڭ مىڭسەن قەدىردانغا هەيرانلىق ئىلكىدە قاراپ قالدى .

— ئەمىسە ، — دېدى ياڭ مىڭسەن خەنزۇ تىلىدا ئېنىق قىلىپ ، — گۇلە - قاق ، قارىئۆرۈك قېقى ، ئۇزۇم ، مونەكلەرنىڭ ئەۋرىشكىسى بارمۇ ؟ شۇنى كۆرۈپ ئاندىن توختاملىشىش هەققىدە سۆزلىشەيلى .

— ئەكەلمەپتىكەنمىز ، — جاپپار هاجىم دىمىققانەك بولۇپ ئەتراپىغا قارىدى ، — هەممىسى ئىشەنچلىك مالىلار... سىز... سىز خاتىرجەم بولۇڭ...

— بولمايدۇ ، بۇ ئاز سودا بولمىسا . مەن قۇيرۇق كۆرسەتمەپ ، ئۆپكە ساتقانلارنى كۆپ كۆرگەن ، — ياڭ دىرېكتور ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىشى ، جاپپار هاجىممۇ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن سوكۇلداپ كېلىپ يالۋۇرۇشقا باشلىدى . هاجىمنىڭ خۇشامەتلىرىدىن ئىچى سىقىلغان قەدىردان تاقەت قىلالمىدى :

— هاجىم ، مالنى كۆرۈپ سودا قىلىش بۇ ئەقەللىي بىر ساۋاتقۇ ، — دېدى قەدىردان قوللىرىنى سىلكىپ ، — سىلى تاش

ئەكىلەملا ، شېغىلمۇ ياكى تاغارغا توپا ئۇسامىلا ، قوينىڭ مايىقىنىدەك مۇ ، بۇ ئېنىق بولماي تۇرۇپ ، «توختام رۇخسىتى» قىلىپ بەرسە ، كېيىن ئۇنىڭ ھۆددىسىدىن چىقماق تەس - دە .

— خاۋ[1] ، — دېدى ياڭ دىرېكتور باشمالتىقىنى چىقىرىپ ، — ئىنتايىن توغرا گەپ قىلدىڭ...

ئۆزىنى ئۆزى لەت قىلىۋالغان جاپپار ھاجىم ياتاقتا كەلگۈچە دېمى ئىچىگە چۈشۈپ كەتتى . ياڭ دىرېكتورنىڭ بارمىقىنى چىقىرىپ قەدىرداننى ماختاپ ، ئۆزىگە قاراپمۇ قويمىغانلىقى ئۈنىڭغا بەكمۇ ھار كەلگەنىدى . شۇڭا ، ياتاقتا كىرگەن ھامان ، چاپىنىنى كارىۋات ئۈستىگە پىرقىرىتىپ تاشلاپ ، ئايىغىنى سېلىپ ساپما كەشنى كىيىدى - دە ، دۇئانغا ئۆزىنى تاشلىدى ھەم خېلىغىچە پۇشاڭشىپ ئولتۇرۇپ كەتتى .

— مەن بىر يانچۇقۇمغا گۈلە - قاق ، يەنە بىرىگە مونەك ، قالغانلىرىغا قارىئۆرۈك ، قۇرۇق ئۈزۈم قاچىلاپ يۈرىدىغان دورا-پۇرۇش ، سەكسەن خالتا بولمىسام... تېخى ھەممىسىنىڭ ئەۋرىشكىسىنى سورايدا ، شېپىتىراڭغۇ دوزاخ شوتىسى...

— ھەممە ئادەم ئىش - ئوقىتىگە ، كەسپىگە ئاشۇنداق پۇختا بولسۇ ، — دېدى قەدىردان ئاچچىقى بىلەن ، — سىلىمۇ پۇتلىرىغا ئادەتتىكى بىر كەپىش ئالسىلىمۇ ئۇنىڭ خۇرۇمىغا ، چەم - پاشنىلىرىغا ، ھەتتا تىكىشلىرىگىچە زىغىرلاپ كەتكەندەكلا ئىش...

— ۋاي ، ۋاي ، ۋاي ، — ھاجىم بېشىنى چايقىدى ، — نەلەردە يۈرۈپ بۇنچىۋالا قاغجالما بولۇپ كەتكەنسەن ؟

— سىلى تېلېۋىزور ، رادىيو ، گېزىت - ژۇرناللاردىكى سودا ئېلانلىرىنى كۆپرەك كۆرۈپ ، ئاڭلاپ ، ئوقۇپ بەرسىلە بولغۇدەك ، — قەدىردان يۈز ئاياشنى بىلمەيتتى ، — مۇشۇ سەۋىيەلىرى بىلەن ھازىرقى دەۋردە سەيگۈيۈەنلىكنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمايدىلا...

— ئاپلا ، — ھاجىم ئېڭىكىنى قاماللىدى ، - يەنە يېغىرىمغا

---

① خاۋ — ياخشى .

تەگكىلى تۇردۇڭغۇ ! نەچچە كۈننىڭياقى گاچا بولۇۋالسەن ، تىلىڭ چىقسا ئادەم تىللايسەن .

— مەن سىلىگە ئوخشاش ئادەم تىللىمايمەن .

— «مۇشۇ سەۋىيەلىرى بىلەن سەيگۈيۈەنلىكنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالمايدىلا» دېگىنىڭ تىللىغان بولماي نېمە ؟

— تىللاش بىلەن ھەقىقەتنى ئايرىۋالالمىغانلىقنىڭ ئۆزى سەۋىيەنىڭ تۆۋەنلىكى بولماي نېمە ؟ «ئاتىكارچى» ، «چېكەتكە» ، «ماڭقاڭنى چاق» ، «ھۆپۈپۇپ پىش» دېگەنلەر تىل ـ ھاقارەت ، كەمسىتىش دەپ ئاتىلىدۇ ، ئۇقتىلما ؟

تۇنجۇقۇپ ئولتۇرۇپ كەتكەن جاپپار ھاجىمدىن ئەمدى گەپ چىقمايدىغانلىقىغا كۆزى يەتكەن قەدىردان ئالماشتۇرىدىغان ئىچ كىيىملىرىنى ئېلىپ مۇنچىغا كىرىپ كەتتى . ھەر تەرەپتىن توسۇلۇپ قالغان جاپپار ھاجىم بولسا ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئەتلىك شاپتۇلدەك قېلىن كالپۇكلىرىنى مىتىلدىتىپ نېمىلەرنىدۇر دەپ تىللىدى . دەرۋەقە ، جاپپار ھاجىمدەك مەككە ـ مۇكەررەمگە بارغان ، ئاللا يولىدا ھەج ـ تاۋاپ قىلغان ، ئادەملەرنى ئازدۇرىدىغان شەيتانغا تاشمۇ ئاتقان مۇنداق ئەھلى مۇسۇلمان ، ئاتا يوللۇق ئادەم ئالدىدا مەمەدانلىق قىلماي ، «ۋاي ھاجىم ، سىلىنىڭ بەرھەق ، مېنىڭ ناھەق» دەپ قويسا ، بۇ شۇمنىڭ ھېلىقى بىرنېمىسى ئۇزۇلۇپ كېتەرمىدى ! توۋا ، مۇشۇ زامانىنىڭ ياش بالىلىرىغا نېمە بالا تەگمىدى ، ھەممىلا ئىشتا ئالدىپەشلىك قىلىۋاتقان ، قىلىۋاتقان ئىشلىرىڭدىن قۇسۇر تېپىپ ، يوچۇق ئىزدەۋاتقان ، كەمسۇندۇرۇپ ، مەسخىرە قىلىۋاتقان··· بايا : «مالىنى كۆرۈپ سودا قىلىش ئەقەللىي ساۋاتقۇ » دېۋىدى ، ھېلىقى ياڭ دېگەن گاداي ماڭا قاراپ ئەجەپ سەت ھىجايدا··· «ھاجى بولغىنىڭ بىلەن سەنمۇ تۆت سەر يېرىم جىڭ كەلمەيدىكەنسەن» دېگەندۇ تايىنلىق . تېخى ماۋۇ سويما : «تاش ئەكىلەملا ، شېغىلمۇ ياكى تاغارغا توپا ئۇسامىلا ، قوينىڭ مايىقىنىمۇ» دېيىشىگە ، ھېلىقى ياڭ دېگەن شىپىراڭغۇ دوزاخ شوتىسى بارمىقىنى چىقىرىپ : «خاۋ··· ئىنتايىن توغرا گەپ قىلـ

دىك... » دەپ ، ئاغزىدىن كۆپۈك قاينىاپ كەتتا... ئۇنىڭ گېپىنى توغرا دەپ دوست تارتىپ بەرگەندىن كېيىن ، ئاشۇنداق چېيى چېچەكلەپ ، ئېشكى تۆت چىشلىق هاڭگا بولىدىغان گەپ ... ۋاي بولدىلا ، ئۆزۈمنى نېمانچە ئۇپرىتىپ كېتىمەن ، بۇندىن كېيىن مۇشۇنداق بۇرنى كۆپكەن ياش هوپۈماق شاۋچىلارنىڭ ئالدىدا غىت قىسۋالساق بولمىدىمۇ . بۇ لەنىتى گەدەنكەشلەرنى مۇشۇنداق زۇ-ۋانىدار ، بىلەرمەن ، مەمەدان ، ئاتىكارچى قىلىۋەتكەن زادى نېمە !؟ هىم... توغرا ، تېلېۋىزور ! مەشرىقنىڭ ، مەغرىبنىڭ دەپ هەممە تايىپنىڭ رەڭگارەڭ بىر نېمىلىرىنى قويۇۋېرىپ بالىلارنى بۇزۇۋەتتى . شۇڭا ، ئۇ تېلېۋىزور ئەمەس ، بەلكى «دىل بۇزۇر» كەن ئەمەسمۇ...

ئۆزىنىڭ «پەلسەپىلىك» پىكىرلىرىدىن ، دۇنيا قاراش ، ئەد-ئەنىۋى نەزەريىلىرىدىن مەمنۇن بولغان جاپپار هاجىم پۈتىنىمۇ يۇماي ، ئاغزىنىمۇ چايقىماي ئورنىغا كىرىپ يېتىپ ، خېلى بىر ۋاقىلارغىچە هەمدەم خىيالىلارغا چىرمىلىپ ئۇخلاپ قالدى . قەدىردان مۇنچىدىن چىققاندا ئۇ ئاغزىنى يوغان ئاچقىنىچە ، تورۇسقا پۇۋلەپ پۈشتەك چالغىنىچە ئۇيقۇغا كەتكەنىدى . قەدىردان بىر چىنە سوۋۇ-غان قاينىاق سۇ ئىچىۋالغاندىن كېيىن ئورنىغا كىرىپ ياتتى . ئۇ چىراغنى ئۆچۈرۈۋەتكەن بولسىمۇ ، مېهمانخانا هويلىسى ۋە كوچە-دىكى يېنىپ تۇرغان چىراغلارنىڭ تەسىرىدىن بولسا كېرەك ، ياتاق ئىچى سۇس هاۋارەڭ نۇر ئىلكىدە يورۇپ تۇراتتى . جاپپار هاجىم-نىڭ «پۈشتىكى» ئۆزۈلمەي بىر خىلدا چېلىنىپ تۇرغاچقا ، ئۇيقۇ-سى قاچقان قەدىردان ئىككى ياستۇقنى كارىۋات يۆلەنچۈكىگە تىرەپ يۆلىنىپ ئولتۇرغىنىچە ، جاپپار هاجىمنىڭ سۇس كۆرۈنۈۋاتقان سىماسىغا قارىدى هەم ئىچىدە : «بىچارە» دەپ پىچىرلىدى . راست ، ئۇ بىچارە ئىدى . بىر چاغلاردا «سىنىپىي كۈرەش» ، «سولچىللىق» ، «شەخسكە چوقۇنۇش» ئۇنى ئەتىيازنىڭ شامىلە-دەك هەم ئىللىق يەلپۈپ ، هەم هەرىدەك چېقىپ يۈرەكئالدى قىلىۋەتكەنىدى ! ئۇ هازىرمۇ «ئالدىپەشلىك» قىلماي ، باشلىقنىڭ

سىزغان سىزىقىدىن چىقمىسا ، داۋاملىق چىرايىدىن كۈلكە ، گەپ - سۆزلىرىدىن ياخشىچاقلىق ، ھەربىرىدىن مۇلايىملىق ، مۆلدۈرلەپ تۇرغان كۆزلىرىدىن بىچارىلىك ، سالام ھەم تەزىملىرى - دىن چەكسىز سادىقلىق چىقىپ تۇرسا ... قىسقىسى ، باشلىق - نىڭ نەزىر - گۈزىرىدىن ئۆتسە... ئۇ ياشايدۇ ، راست ، قولىدىكى بىر پارچە نېنىنى تارتقۇزۇپ قويماي خاتىرجەم ياشايدۇ ، شۇڭا ئۇ مال سېتىۋالغاندا ، «باشلىقىنىڭ نەزىرىدىن ئۆتكەن» ، «باشلىق تەستىقلىغان ، مۇزاكىرە قىلغان» دەپ ، تىزىملىكنى گويا قۇرئان - نىڭ سۈرىسىدىن چارە بىلمەي ، ئۇنىڭ سىرتىغا چىقالمايدۇ ، خەلقە ئېھتىياجلىق ئىكەنلىكىنى بىلمەي تۇرۇپ ، «باشلىق كۆرگەن تە - زىملىكتە يوق» دەپ ، ئالدى - ئارقىسىغا قارايدۇ ، ئېھتىياتچانلىق بىلەن قەدەم ئېلىپ ، پۇلىنىڭ ئالدى يۈزى ، ئارقا يۈزىگە نەچچە رەت زەن سالىدۇ ، بۇنداقلارنى ئىسلاھاتچىلار : «ئاسارئەتە - قىلەر» ، «ئىسلاھات پاراۋوزىنى ئارقىغا تارتقۇچىلار» ، «مۇلايىم كاج ئالمىجانابلار» دەپ تەرىپلىگىنى بىكار ئەمەس ... ئىسلاھات دېگەنگە قەدىرداننىڭ بۇۋىسى يۈسۈپ كارۋانەك يۈرەكلىك ، قور - قۇمسىز ، تەۋەككۈلچى ئادەملەر بولسا تۇز تامىدۇ .

قەدىردان بەش يېشىدىن تارتىپ يېزىدا بۇۋىسى يۈسۈپ كارۋان بىلەن مومىسى مايسىخاننىڭ قېشىدا چوڭ بولدى . ئۇنى ئاببىاس بىلەن خەيرىگۈل بىرنەچچە قېتىم ئەكىلىۋالغان بولسىمۇ ، شەھەرگە پەقەتلا كۆنمىدى . شۇڭا ، ئۇ يېزا مەكتىپىدە ئوقۇدى . قەدىردان 5- سىنىپتا ئوقۇۋاتقان چاغلىرىدا ، 91 ياشقا كىرگەن يۈسۈپ كارۋان ئالەمدىن ئۆتتى . ئاببىاس ئەر - خوتۇن ئىككىسى ئوغلى بىلەن ئانىسىنى شەھەرگە ئەكىلىۋالدى ، بىراق مايسىخان مومای بىر يىلغا قالماي قەدىناسى ئارقىسىدىن باقىيغا رەھلەت قىلدى .

قەدىردان چوڭ ئۆيدە ئۆتكەن كۈنلىرىنى مەمنۇنىيەت بىلەن ئەسلەيدۇ . دېمىسىمۇ ، ئۇ 5 - سىنىپتا ئوقۇۋاتقان چاغلىرىدىمۇ بۇۋىسىنىڭ ئىچىدە ياتاتتى . يۈسۈپ كارۋان ياشلىقتىكى خاتىرىلە - رىنى ئەسلەشكە ھېرىسمەن ئادەم ئىدى ، ئۇ قەدىردانىنىڭ چۈشە -

ىنىش - چۇشەنمەسلىكى بىلەن ھېسابلىشىپ ئولتۇرمايتتى ھەم ئەۋرىسىنىڭ ئۇخلاپ قالغانلىقى بىلەنمۇ كارى يوق ، ھېكايىسىنى ئېيتىۋېرەتتى . يۇسۇپ كارۋان كۆپىنچە ئۆزىنىڭ چۆل - جەزىرە ، قۇملۇق - دەشتلەرنى كېزىپ ، شەھەرمۇشەھەر سودىگەرچىلىك قىلغان ھاياتىنى ھېكايە قىلىپ سۆزلەشكە ئامراق ئىدى . دېمىسىمۇ ، ئۇ خوتەندىن قەشقەر ، ئاقسۇ ، كۇچا تەرەپلەرگە ئەتلەس ، شايى ، بەقەسەم ۋە سىرىق ، ئاق ، ناۋات رەڭ يىپەك چۇنچەنلەرنى ئاپىرىپ سېتىپ ، ئۇ يۇرت بازارلىرىدىن پىستە - بادام ، خورما ، گۈلە - قاق ، كىشمىش ، مېيىز قاتارلىق قۇرۇق يەل - يېمىشلەرنى ئېلىپ ، تاغ ئارقىسىغا ئۆتۈپ ، ئىلىدا سۇ قىلاتتى ، ئىلىدىن بولسا بۇلغار ، چىگرىن ، كۆن ، شاۋرۇن قاتارلىقلارنى ئېلىپ ، ئالتە شەھەر بازارلىرىدا ساتاتتى .

يۇسۇپ كارۋان ئەۋرىسىگە باتۇرلۇق ھەققىدە كۆپرەك سۆزلەيتتى . ئۇ چۆل - جەزىرىلەردە كارۋان تارتىپ كېتىۋاتقىنىدا ئالدىنى توسقان بۇلاڭچى ، قاراقچى ، ئوغرىلار بىلەن قانداق ئېلىشقانلىقىنى ھېكايە قىلغاندا ، قەدىردان كۆزلىرىنى ئالايتىپ ، لەۋلىرىنى چىشلەپ ، كىچىك مۇشتۇملىرىنى تۈگۈپ جىددىيلىشىپ كېتەتتى ، ھەتتا ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا بىر باش قويۇش بىلەن خامىرى چۇۋۇلۇپ كەتكەن ، چېكىسىگە يېگەن بىر مۇشت بىلەن كۆز ئالمىسى ساڭگىلاپ قالغان ، بىر پەشۋادا چىشلىرى تۆكۈلۈپ چۈشكەن كۆرۈنۈشلەر پەيدا بولاتتى...

— بىر قېتىم ، قارا بالام ، قولىدا قىلىچ - نەيزە ، يەتتە - سەككىز قاراقچى قوغلاپ كەتتى ، — دەيتتى يۇسۇپ كارۋان ئاۋازىغا سىرلىق تۇس بېرىپ ، — قېچىۋاتىمەن... قېچىۋاتىمەن... ئاخىر 30 غۇلاچ كېلەرمىكىن ، بىر تىك يار لېۋىگە كېلىپ قالدىم ، پەسكە قارىسام چەكسىز قۇملۇق تۇرىدۇ ، مەن : «يا تەۋەككۈلتۇتەئەللالا » دېدىم - دە ، كۆزۈمنى يۇمۇپ سەكرىدىم ...

— بوۋا ، ھازىرقى گېپىڭنى ئۇقالمىدىمغۇ ؟

— «تەۋەككۈل قىلدىم ، ئاللا ئاق يول بېرەرسەن» دېگەن

گەپ ، بالام .

بىر كۈنى مايسخان ئانا ئاچچىقلاپ قالدى :

— ھەي دادىسى ، راست ـ يالغاننى قوشۇپ ، نەدىكى قورقۇنچ-لۇق بىر نېمىلەرنى سۆزلەپ ، بالىنىڭ يۈرىكىنى ياراي دەملا ؟

— ھەي مەزلۇم ، «دەرد ـ ئەلەملەر كېلىدۇ ، ئوغۇل بالانىڭ باشىغا . سايدا تۇگمەن چۆرگىلەيدۇ ، كۆزدىن ئاققان ياشىغا» دې-گەن غەزەلنى ئاڭلىغانمۇسەن ؟— يۈسۈپ كارۋان ساقاللىرىنى تۇ-تاملىدى ، — ھەببەللى ، شۇڭا ئوغۇل بالىنى قورقماس ، قارام ھەم جىگەرلىك چوڭ قىلىش ئۈچۈن ، كىچىكىدىن تارتىپ يۈرىكىنى تاۋلاش كېرەك . ئۆمۈر مەنزىلىدە تاغدەك بالالار قازىنىدا قاينىمە-غان ئوغۇل بالا ، ئۇ يېرىم ئوغۇل بالا ، ئۇقتۇڭما ؟

ئەمما يۈسۈپ كارۋان سودا ئىشلىرى توغرۇلۇق سۆزلىگىنە-دە ، ئۇنىڭ قاتمۇقات جىيەكلىك كۆزلىرىدىن ئۈچقۇنلار چاچراپ ، چېھرى شام چىراغدەك يورۇپ كېتەتتى .

— قارا ، بالام ، ھەر بىر سودا ئاياغلاشقاندىن كېيىنكى ئالدە-غان لەززىتىڭنى تىل بىلەن ئىزھار قىلىپ بولالمايسەن ، — دەيتتى بوۋاي تاماقلىرىنى چاكىلدىتىپ ، — ھەتتا شۇنداق ئىشلار-مۇ بولىدۇكى ، مۇشتۇمدەك بەدەل تۆلەپ ئالغان تېرىقتەك پايداڭمۇ ساڭا جەننەتنىڭ نېمىتىدەك بىلىنىدۇ .

يۈسۈپ بوۋاي ئاشۇ خاتىرىلەرنى ئەسلەش ئارقىلىق ياشلىقىغا قايتقاندەك بولامدۇ قانداق ، سودا ئىشلىرى توغرۇلۇق سۆزلىسىلا ، ھاياجانلىق ھېسسىياتلار ئىچىدە ۋاقىتنىڭ قانداق ئۆتۈپ كەتكەنلە-كىنى تۇيمايلا قالاتتى . ئۇ سودىدىكى ئەڭ ئىنچىكە ، سىرلىق ھەم مەخپىي ئۇسۇللارنى بايان قىلىۋاتقىنىدا ، قەدىردان بوۋاينىڭ ئىچە-گە كىرىپ ، ھەممىنى بىر يولىلا بىلىۋالغۇسى كەلگەندەك ، بارغاد-سېرى سىبجىپ كېلىپ ، ئاغزىغا تىكىلىپلا قالاتتى .

— سودىدا ئېلىشىلا بىلىپ ، بېرىشنى بىلمىگەن ، پايدىدىن ياشىرىپ ، زىيانىدىن تۇگىشىپ كېتىدىغان ئادەملەر ھەقىقىي سودە-گەر بولالمايدۇ ، بالام ، — دەيتتى بوۋاي قەدىردانىنىڭ كۆزىنىڭ

ئىچىگە قاراپ ، — مال ئېلىشتا دىتلاش بىلەن خېرىدارنىڭ رايىنى دىتلاش ئەڭ مۇھىم . بازار ھەر كۈنى ، ھەر زامان ئۆزگىرىپلا تۇرىدۇ ، بۈگۈنى بەقەسەم تون بازار تاپسا ، ئەتىسى چۈنچەن يەكتەك ئەتىۋار بولۇۋاتقان ، چۈشتىن بۇرۇن بەس ـ بەستە ئۈنچە دوپپا ئېلىۋاتقانلار ، چۈشتىن كېيىن گىجىم رومال سوراۋاتقان...

— بوۋا ، — دېدى كىچىك قەدىردان كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاۋېتىپ ، — مەن چوڭ بولسام چوقۇم سودىگەر بولىمەن...

— بالام ، سودىگەرچىلىكنى ئاسان چاغلاپ قالدىڭما ؟— بوۋاي نەۋرىسىنىڭ چىلگىدەك يۈمىلاق بېشىنى سىلىدى ، — سودا دېگەن قويۇقغا بۈياقتىن چىگىت بېرىپ ، ئۈياقتىن سەمرىدىمىكىن دەپ قۇيرۇقىنى تۇتىدىغان ئىش ئەمەس ، تەۋەككۈل قىلىپ ھەممىنى چېچىۋېتىپ ، ئارقىدىن ئاستا ـ ئاستا يىغىۋالىدىغان سەۋر ـ تاقەتلىك سودىگەرگىلا ئاللا غەنىيلىك مەرتىۋىسىنى ئاتا قىلىدۇ...

... «گۆھەر زېمىن» مېھمانخانىسىنىڭ ياتقىدا بوۋىسى بىلەن خىيالەن مۇڭداشقان قەدىردان «ئۇھ» دەپ چوڭقۇر تىنىپ قويدى . دەرەخ بويى كۆتۈرۈلگەن يېرىم ئاي پەردىلىرى قايرىلغان كەڭ دېرىزىلەردىن ياتاقنى ئاپپاق يورۇتۇپ تۇراتتى . سىرتتا ئايىغى ئۇزۇلمەي ئۆتۈشۈپ تۇرغان ماشىنىلارنىڭ سىگناللىرى ئاڭلىنىپ ، چىراغ نۇرلىرى ياتاق تورۇسىدا يالت ـ يۇلت چاقنايتتى . جاپپار ھاجىم ھېلىھەم پۇشتەك پۇۋدەپ ئۇخلىماقتا ئىدى . قەدىردان ئەتە «شىنجاڭ مېھمانخانىسى مەكتىپى»گە بارىدىغانلىقىنى ئويلاپ ، يوتقىنىغا پۈركىنىپ ياتتى ، ئەمما ئۇ قاچانلاردا تاڭ ئېتىپ قالغانلىقىنى تۇيمايلا قالدى . ھاجىم ئۇنى تۇرتۈپ ئويغىتىۋەتتى :

— ھەي قەدىردان ، تۇرە ! قاچانغىچە ياتسەن ؟

قەدىردان كېچىلىك كىيىملىرى بىلەنلا يۇز ـ بويۇنلىرىنى سۈرتۈۋاتقان ھاجىمنى كۆرۈپ غودۇڭشىدى :

— نېمانداق سەھەر تۇرۇۋالدىلا ؟ چۈشتىن كېيىن سائەت بەش ـ ئالتىلەردە ماڭىدىغان تۇرسىلا .

— بۈگۈن سېنىڭ ئوقۇشۇڭ باشلىنىدىغان كۈن ، — دېدى

جاپپار هاجىم كۆڭلىكىنى كىيىۋېتىپ ،— ئەمما مەن سېنى ياقۇپ هاجىمنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپ تونۇشتۇرۇپ قويمىسام بولمايدۇ .

— «ئازاد» ماركىلىق چوڭ ماشىنىدا يۈك توشۇيدىغان هېلىقى بوداق ساقال هاجىمدۇ ؟ ئۇنى تونۇشتۇرۇپ قويمىسلىمۇ تۇيمەن ، بىزنىڭ ئۆيگە نەچچە قېتىم كەلگەن .

— ئۇرۇمچىدىكى ئۆيىنى بىلەمسەن ؟

— ياق .

— هەببەللى ، ئاببىاس بۇجاڭ : «ياقۇپ هاجىمنىڭ ئۆيىنى كۆرسىتىپ قويغاچ ، ئۇنىڭغا بەزى ئىشلارنى تاپىلاپ قوي» دېگەنىدى .

— هە بىلدىم ، دادام مېنىڭ ئوقۇۋاتقان ياكى ئويناۋاتقانلىقىمنى نازارەت قىلىش ئۈچۈن ، ياقۇپ هاجىمنى ئىشپىيونلۇققا سالىدىكەن ـ دەمۇ...

— هەي ، نېمانداق ئاغزىڭ ئاچچىق بالا سېنىڭ ، ئەيمەنمەي ئاببىاس بۇجاڭغىمۇ تىل تەگكۈزۈۋاتىسىنا !

— ئەمىسە ئۇ بوداق ساقالغا مېنى تاپىلاپ نېمە قىلىدىكەن ؟

— ئۇنداق تەتۈر چۈشەنسەڭ قانداق بولىدۇ ؟ ئۇرۇمچى دېگەن مۇرەككەپ شەهەر ، مۇساپىرچىلىقتا زېرىكسەڭ ـ تېرىكسەڭ ، بەرەر نەرسىدىن خىجالەتچىلىك تارتىسىڭ ساڭا هەمقان بولمامدۇ...

— بولدى ، ئويناشتىم . ئويناشقانغىمۇ شۇنچە ئەزۇيلەپ كەتكەن بارمۇ ؟

ئۇلار ئەتىگەندە هېلىقى قازاق چايخانىسىدا ناشتا قىلىپ بولغاندىن كېيىن چوڭ يولغا چىقىپ تاكسىغا چۈشتى . تاكسى «سەككىز قەۋەت» تىن ئۆتۈپ ، مېدىتسىنا ئىنستىتۇتىنىڭ ئارقىسى بىلەن داجەيگۈغا يېتىپ كەلدى . شۇيۇر جاپپار هاجىمنىڭ يول كۆرسىتىشى بىلەن تار بازار مەيدانلىرىدىن ئۆتۈپ ، ئاخىر يەرلىك ئۆيلەر زىچ جايلاشقان ئاهالىلەر رايونىغا كېلىپ توختىدى . جاپپار هاجىم ئىككى ئادەم توغرىسىغا پاتمايدىغان قىسىلچاق كوچىلاردىن ئۆتۈپ ، كۆك سىرلانغان چوڭ تۆمۈر دەرۋازىغا قەدەم ئالدى . ئۇ

قەدىرداننى هويلا ئوتتۇرىسىدا چوقچيىپ تۇرغان ئىككى قەۋەتلىك تۆت چاسا بىنانىڭ كارىدورىغا باشلاپ كىردى .

— بۇ بىر قېرى تۆگگانىنىڭ قورۇسى ، — دېدى جاپپار هاجىم كارىدوردا كېتىۋېتىپ ، — مۇشۇ بىنادىكى ئۆيلەرنىڭ هەممىسى ئىجارىگە بېرىلىدۇ .

— ئۇنداقتا ئۇ تۆگگان پۇلنى ئۇسۇۋالغۇدەك...

— ياقۇپ هاجىمنىڭ هېسابلاپ كۆرۈشىچە ، ئايدا 12 مىڭ يۈەن ئەتراپىدا كىرىم قىلىدىغان ئوخشايدۇ .

ئۇلار پاراڭ بىلەن بولۇپ كېتىپ ، ئىككىنچى قەۋەتتىكى ياقۇپ هاجىمنىڭ ئۆيى ئالدىغا كېلىپ قالغانىدى . جاپار هاجىم ئىشىكنى بوش ئۇرۇشى ، ئىچكىرىدىن : «كىرىۋېرىڭ ، ئىشىك ئوچۇق» دېگەن ئاۋاز كەلدى . ئۇلار ئۆيگە كىرىشى بىلەن سەلەر-كە ، بېنزىن ، تېرىپېنتىن قاتارلىق مايلارنىڭ ئاچچىق هىدى دىماق-لارغا ئۇرۇلدى . ياقۇپ هاجىم ئاسما مايكىسى بىلەن ئۆڭي ئوتتۇرد-سىغا سېلىنغان سولياۋ پالاز ئۈستىدە ماشىنىنىڭ قايىسىدۇر زاپچە-سىنى رېمونت قىلماقتا ئىدى . ئۇنىڭ قوللىرى بىلەكلىرىگىچە قاپقارا ماي بولۇپ ، يۈزىگىمۇ قارا - قۇرىلار سۇۋالغانىدى . شۇڭا ، ئۇ ئورنىدىن تۇرغانچە ، قوللىرىنى ئىككى تەرەپكە يېيىپ ئۆزرە سورىدى :

— تازا سەت بولدى ، ماشىنىنىڭ ماي تەڭنىسى ئېقىپ قاپتە-كەن ، ئوڭلاۋاتاتتىم . رېمونتخانىغا ئاپارسام پالانچى پۇل... قېنى ئولتۇرۇڭلار ، مەن قولۇمنى چايقاپ چاي قىلاي .

— بولدى ئاۋارە بولمىسىلا ، هاجىم ، — دېدى جاپپار هاجىم جىددىي تەلەپپۇزدا ، — بىز قورسىقىمىزنى تويغۇزۇپ كەلدۇق . بۇ بالا ئاببىاس بۇجاڭنىڭ ئوغلى قەدىردان بولىدۇ...

— شۇ ، شۇ ، چىرايى تېمانداق تونۇشكەن دەيمىنا...

— قەدىردان «شىنجاڭ مېهمانخانىسى»غا ئاشپەزلىكنى ئۆ-گەنگىلى كەلدى . ئاببىاس بۇجاڭ بالىنىڭ هالىدىن خەۋەر ئېلىپ قويسا دەپ تاپىلىۋىدى...

— هوي ، تاپىلاش كېتەمدۇ ، ئۇقۇپلا قالساق بولدى . قەدىر-دان ئۆز ئىنىمىزدەك بالا ، ئاباباس بۇجاڭنىڭ ئۆز ۋاقتىدىكى ساۋا-ۋەتلىرىنى ئۇنتۇپ قالغىنىمىز يوق .

ياقۇپ هاجىم ئوتتۇرا بوي ، بۇغداي ئۆڭلۈك ، 35 ـ 36 ياشلاردىكى ئادەم بولۇپ ، يېشىغا ماس كەلمىگەن بوەك ساقلى ئۇنى 50 ياشلىق ئادەمدەك كۆرسىتىپ قويغانىدى . قەدىردان كونا ئەدىيال يېپىلغان كارىۋات ، ئاددىي گاز ئوچاق ، بىر ياغاچ ساندۇق هەم قوزۇققا ئىلىقلىق جايىنامازدىن باشقا نەرسە كۆرۈنمىگەن بۇ ئۆيگە قاراپ كۆڭلى بىر قىسىملا بولۇپ قالدى . ياقۇپ هاجىم بۇنى سېزىپ قالدى بولغاي ، قەدىردانغا چاقچاق قىلدى :

— هە ، قەدىردان ئىنى ، هەشەمەتلىك ساريىمغا هەيران بولۇۋاتامسەن ؟ قانداق قىلىمىز ، يوقسۇزلۇق ...

— ياقۇپ هاجىم ، — دېدى جاپپار هاجىم كۈلۈپ قويۇپ ، «قانچىلىغان ماشىنىلارنى كىراغا سېلىپ ، بوسۇغىسى ئالتۇن-دىن بولۇپ كەتتى» دەپ ئاڭلايمىز ، يوقسۇزلۇقتىن گەپ ئاچسىلا غەلىتىلا ئاڭلىنىدىكەن ...

— هەممىسى ئالدى ـ قاچتى گەپلەر ، — ياقۇپ هاجىم غەلىتىلا كۈلۈپ قويدى ، — كىراغا سېلىۋاتقان «ئازاد»تىن بىر ، «شەرق شامىلى»دىن ئىككى ماشىنام بار . بەزىدە تېخى تۇرۇپلا بىرەرى «تۇمۇقاپ» قالىدۇ ... هەي ، ماشىنا كۆپ بولغانغا يەتمەي-دىكەنغۇ .

— ئۇنداقتا ماشىنىنى كۆپەيتىدىغان پىلانلىرى بار ئوخ-شىمامدۇ ؟

— بولمامدىغان ، ئەگەر پۇلۇم بولغان بولسا «توشۇش هەم يۆتكەش» كالوتىدىن بۇگۈنلا بىرنى قۇرغۇم بار...

ئۇلار ، ئۇرۇمچىگە كېلىپ هەرخىل كەسىپ هەم تىجارەت بىلەن شۇغۇللىنىپ ، هال ـ كۈنى كۆندىن ـ كۈنگە ياخشىلىنىۋاتقان ، زىيان تارتىپ ۋەيران بولۇۋاتقان ، هەتتا قانۇنسىز ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىپ تۇرمىگە كىرىپ قالغان بىر يۈرتلۇقلار هەققىدە

خېلى كۆپ سۆھبەتلەشتى . ئاخىرىدا ياقۇپ ھاجىم :

— ئەڭ مۇھىمى ، دىلىڭنى پاك ئىمان ، دىيانەت نۇرى يورۇ-تۇپ تۇرسىسا ، نىيەت ھەرگىز خالىس بولمايدۇ ، نىيەت خالىس بولمىدىمۇ ، ھامان زاۋاللىققا يۈزلىنىشتىن قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ ، — دەپ سۆھبەتنى خۇلاسىلىدى .

جاپپار ھاجىم بىلەن قەدىردان ئورنىدىن تۇرغانىدى ، ياقۇپ ھاجىم ئۇلارنىڭ ئۇنىمىغىنىغا قويماي ، چۈشلۈك تاماق يېيىش ئۈچۈن ئاشخانىغا ئېلىپ كەتتى...

ئۇچىنچى باب

ھەپتىدىن بېرى تاماقلار تۇرى ، قورۇملار سانى ھەم ئۇلار-نىڭ ئاساسلىق ماتېرىياللىرى قاتارلىق نەزەرىيە دەرسلىرىنى ئاڭلاپ قۇلاقلىرى پۈتۈپ كەتكەن قەدىرداڭ شەنبە ، يەكشەنبىنى ئارانلا كۈتۈۋالدى . ئۇ شەنبە كۈنى ئەتىگەندىن چۈشكىچە كىر كىيىم ، قول ياغلىق ، پايپاقلىرىنى يۇيۇپ ياتقىغا ئېسىۋەتكەندىن كېيىن ، كوچا ئاپتوبۇسى بىلەن «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا بىر يۇرتلۇقلارنى ئىزدەپ كېتىپ قالدى . ئۇ چۈشىدىغان بېكەتتىن ئۆتۈپ كەتكەچكە ، ناتونۇش بېكەتتە گاڭگىراپ تۇرۇپلا قالدى . ئەتراپتا بىرنەچچە خەنزۇلارمۇ ئاپتوبۇس ساقلاپ تۇرۇشاتتى . قەدىرداڭ خەنزۇچە بىلمىگەچكە ئۇلاردىن سوراشقا پېتىنالمىدى . ئۇ ئەمدىلا : «ئارقامغا قاراپ مېڭىپ باقاي» دەپ تۇرۇشى ، توققۇز - ئون ياشلاردىكى يۇمىلاق ئاي يۈزلۈك بىر قىز داستىخانغا يۆگەلگەن بىر نەرسىنى كۆتۈرگىنىچە پەيدا بولۇپ قالدى . قەدىر-داڭ قىزغا بىرلا قاراپ ، يۈرىكى ئېغىپ ، چىرايىمۇ ئۆزگىرىپ كەتتى . چۈنكى ، ئاي يۈزى مەرمەردەك سۇزۇك بۇ قىز مەدىنەنىڭ سۈرىتىلا ئىدى .

— سىڭلىم ، — دېدى قەدىرداڭ قورۇنۇپقىنىچە ، — «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا بارماقچىدىم ، باشقىلا بىر يەر-گە كېلىپ قالدىم .

— خېلى بەك ئۆتۈپ كېتىپسىز ، ئاكا ، — قىزنىڭ تەلەپپۇزى شۇنچىلىك يۇمشاق ھەم يېقىملىق ئىدىكى ، مەدىنەنىڭ ئاۋازىدىن پەرقى يوق ئىدى ، — بۇ يەر ئۆسمە كېسەللىكلەر دوختۇرخانىسى-نىڭ ئالدى ، يۈرۈڭ ، يولنىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆتەيلى .

— توغرا ، توغرا ، قايتقاندا يولنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى بېكەتتە

تۇرىمىز ـ ھە؟ — قەدىردان قىزىرىپ كەتتى ، — سىز بولمىسىڭىز يەنە ئازىدىكەنمەن .

— مەن «دوستلۇق»قا بارىمەن ، — دېدى قىز قىيا بېقىپ ، — سىزمۇ شۇ يەردە چۈشۈپ قالسىڭىز ئاسانلا تاپالايسىز .

— توغرا ، توغرا ، «دوستلۇق»قا بېرىۋالسامىلا تاپالايمەن…

ئۇلار قىزىل چىراغ يېنىش بىلەن يولنىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆتۈۋالدى .

— ئۇرۇمچىگە يېڭى كەلگەن ئوخشايسىز ـ ھە؟

— شۇنداق ، — قەدىردان قىزنىڭ پارقىراپ تۇرغان كىچىك ئاغزىغا قارىدى ، — سىز ئۇرۇمچىلىكمۇ؟

— ياق ، بىز كۆچادىن . لېكىن ، مەن قاچان كەلگىنىمنى بىلمەيمەن ، بەك كىچىك ئوخشايمەن .

— ئېتىڭىز نېمە؟

— مېھرىبان .

— مېنىڭ ئىسمىم قەدىردان ، خوتەندىن ئوقۇغىلى كەلدىم .

ئۇلارنىڭ ساددا ، سەمىمىي سۆھبىتى تەبىئىي يۇرۇشۇۋاتقاندا ئاپتوبۇس كېلىپ قالدى . ئۇلار ئاپتوبۇسقا بىللە چىقىشتى . قەدىردان دەرھاللا ئىككى بىلەت ئالدى . قىز قىزىرىپ : «رەھمەت» دەپ قويدى . قەدىردانىڭ بايىقى سۆھبەتتىن داۋاملاشتۇرغۇسى ، قىز نېمىلا دېسە دېسۇن ، پەقەت ئاشۇ بىراۋلارنىڭ ئاۋازىغا ئوخشايدىغان مۇڭلۇق ، يېقىملىق ئاۋازىنى ئاڭلاشلا ئارزۇسى بار ئىدى .

— بۇ تەرەپتىن كېلىۋاتىسىز ، ئۆيۈڭلار مۇشۇ تەرەپتىمۇ؟

— ياق ، ئانام ئۆسمە كېسەللىكلەر دوختۇرخانىسىدا ، — قىز بىلىنەر ـ بىلىنمەس خورسىنىدى ، — يېتىۋاتقىنىغا 20 كۈن بولدى .

— نېمە كېسەل ئىدى؟

— دېگىلى بولمايدىغان كېسەل…

قىزنىڭ كۆزلىرى لىپمۇلىپ ياشقا تولۇپ ، بىر يانغا قارىۋال-

دى . شۇندىن كېيىنلا قەدىردان يېنىكلىك قىلىپ سوئال سوراشقا پېتىنالمىدى . «دوستلۇق» بېكەتتە چۈشۈپ قالغاندا ، مېھرىبان : «خوش» دەپلا ، ئۇدۇلدىكى قاياق بازار ئىچىگە كىرىپ كەتتى . قەدىردان قىزنىڭ قارىسى يوقالغۇچە ئارقىسىدىن قاراپ تۇردى ، كېيىن بوينىنى ھەرقانچە سوزۇپمۇ قىزنى كۆرەلمىگەندىن كېيىن ، روھى چۈشكەن ھالدا «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا مېڭىپ كەتتى .

قەدىردان «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»نىڭ ھويلىسىغا كىرىپلا ، ۋاڭ - چۇڭنىڭ دەستىدە بېشى گاراڭلا بولۇپ قالدى . ماركىلىرى بىر - بىرىگە ئوخشىمايدىغان يولۇچى توشۇش ئاپتوبۇسلىرى ، يۈك ئاپتوموبىللىرى ، مىنىبۇسلار ھويلىنىڭ تۆت تەرىپىگە زىچ تىزىلىپ كەتكەن ، ھويلا ئوتتۇرىسىدىكى مەيدانداا خۇددى قۇم بارخانلىرىدەك دۆۋىلىنىپ كەتكەن ھەرخىل مىللارنىڭ دەستىدىن ئاياغ باسقۇدەك يەر قالمىغانىدى . سومكا ، چامادان ، سولياۋ خالتا ۋە ھەرخىل بوپلارنى كۆتۈرگەن ، قولتۇقلىغان ، يۇدۇۋالغان يولۇچىلار ۋارقىرىشىپ - جارقىرىشىپ ، ئۇياقتىن - بۇياققا يۈگۈرۈشەتتى ، ئەنسىز توۋلىشاتتى . يولۇچى توشۇش ئاپتوبۇسلىرىغا خېرىدار تېپىپ بېرىپ جان باقىدىغان چاپارمەنلەر كىملەرنىدۇر تارتىشتۇرۇپ سۆرەيتتى ، قايسىدۇر ماشىنىنىڭ پاكىزلىقى ، كارىۋىتىنىڭ ئەپلىكلىكى ، يوتقان - كۆرپىسىنىڭ يېڭىلىقى ، ماشىنىغا رەڭلىك تېلېۋىزور ئورنىتىلغانلىقىنى ماختاپ ، جاۋغايلىرىدىن كۆپۈكلەر چاچرايتتى ؛ تىجارەتچى ، سودىگەرلەر بەس - بەستە بىر - بىرىنى ئىتتىرىشىپ ، تاي - تاي مىللارنى ، خىلمۇخىل قەغەز ساندۇقلارنى ، ئەدىيال ، كىگىزلەرگە ئورىلىپ باغلانغان قانداقتۇر مىللارنى ، ھەتتا ئۆي زىننەتلەيدىغان رەڭگارەڭ ماتېرىياللارنى ئاپتوبۇسنىڭ ئوستىدىكى يۈك قاچىلايدىغان جازىسىغا باسماقتا ئىدى . ھەر كىم ئۆز مىللىرىنىڭ ئىشەنچلىك ھەم پۇختا بېسىلىشى ئۈچۈن ۋارقىرىشاتتى ، قاباھەت تىللار بىلەن تىلايتتى ، ھەتتا بەزىدە ئاپتوبۇس ئوستىدە تۇرۇپ مۇشتلىشىپ كې-

تىدىغانلارمۇ يوق ئەمەس ئىدى . «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»نىڭ ھويلىسىنىڭ مەينەتلىكىدىن كۆڭۈل ئېلىشاتتى ، ئۇششاق بالىلار-نىڭ قەدەمدە بىر ئولتۇرۇپ قويغان چوڭ - كىچىك تەرەتلىرى ، ھەر تەرەپكە ئۇچۇشۇپ يۈرگەن سولياۋ خالتا ، قەغەزلەر ، مېۋە شۆپۈكلىرى ، ھەرخىل ئىچىملىك قۇتىلىرى قالايمقان يېيىلىپ ياتاتتى...

قەدىردان تۈيۈقسىزلا نۇرمەت پاكارنى كۆرۈپ قالدى . لې-كىن ، ئۇ قەدىردانىنى گويا تونۇمايدىغاندەك بېشىنى گەلدىڭلىتىپ قويدى - دە ، دېھقان سىياق ئىككى ئادەمنى قوللىرىدىن يېتىلەپ كېتىپ قالدى . قەدىردان ئىچىدە : «توۋا ، بۇ خەق پۈلنى كۆرگەندە ئاندىسى بىلەن دادىسىنىمۇ تونۇماس بولۇپ قالىدىغان ئوخ-شىمامدۇ » دەپ تۇرۇشى ، نۇرمەت پاكار ھېلىقى ئىككى ئادەمنى ئاپتوبۇس خوجايىنىغا تاپشۇرۇپ بېرىپ بەش بارمىقىنى كۆرسىتىپ قويۇشى ، ھېلىقى بۇقا گەدەنمۇ بېشىنى لىڭشىتتى . شۇندىن كې-يىنلا نۇرمەت پاكار يۈگۈرۈپ كېلىپ قەدىردان بىلەن كۆرۈشتى :

— خاپا بولمايسەن ، بايىقى ئىككى گادايىنى نەچچە چاپارمەن ئارىسىدىن ئاران تارتىپ ئاچىققانىدىم ، قاراپ تۇرۇپ ئىككىسىنى تارتقۇزۇپ قويىساق ، ئون يۈەنلىك كۆزى ئوچۇقلا كېتە-دۇ - دەپ...

نۇرمەت پاكار قەدىردانىنى باشلاپ تۆتىنچى قەۋەتتىكى ياتىقىغا ئاچىقتى . قەدىردان ياتاققا كىرىپلا بۇرنىنى تۇتۇۋالغان بولسىمۇ ، نۇرمەتنى خىجىل قىلماسلىق ئۈچۈن قولىنى پەسكە چۈشۈردى . چۈنكى ، ياتاقتىن قاڭسىق تەر ھىدى گۇپۇلدەپ پۇراپ ، دىماقلارنى ئېچىشتۇرماقتا ئىدى .

بۇ سەككىز كىشىلىك ياتاق بولۇپ ، سەككىز كارىۋاتنىڭ ئۈستىدىكى يوتقان - كۆرپە ، ئەدىيال ، ياستۇقلار كۈلگە پۈچىلىغان-دەك كىر ھەم مەينەت بولۇشتىن سىرت ، قالايمقان چېچىلىپ تۇراتتى . تېخى ياتاقنىڭ بۇلۇڭ - پۇچقاقلىرى ، كارىۋات ئاستىلە-رىدا سوغۇق ئىچىملىك قۇتىلىرى ، پۇڭا ، ھاراق بوتۇلكىلىرىدىن

باشقا ، ئەسكى ئىشتان ، كونا پايپاق ، يىرتىق ئاياغلار دۆۋىلىنىپ كەتكەن ، دەرۋەقە ، ياتاققا بىر خىل بەتبۇي پۇراق سىڭىپ قالغانىدى .

— ھەممىمىز ئوقەتچى بالىلار . بەزىلىرى كېچىلىرى ئوقەت قىلىپ ، كۆندۈزى ئۇخلايدۇ ، — دېدى نۇرمەت خىجىللىق ئىلكىدە قىزىرىپ ، — بىرەر سودىنىڭ شەپىسى بولغان ھامان ھېچنېمە بىلەن چاتقىمىز يوق يۇگۇرۈشۈپ چىقىپ كېتىمىز . بايىمۇ كۆر-دۈڭ ، ئىككى خېرىدارنى دەپ ساڭىمۇ قارىماي كەتتىم...

— ھېلىمجان كۆرۈنمەيدۇغۇ ؟

— ئۇ ئەتىگەن سەھەردىلا «قوڭۇرتاش مېۋە - چېۋە شىركە-تى»گە قاچ كەپتۇ دەپ چىقىپ كەتكەن ، كىلىدىغان ۋاقتىمۇ بولۇپ قالدى .

— غەيرەت جاڭدۇمۇ قاقچىلىق قىلامدۇ ؟

— ياقەي ، ئۇ چوڭ ئوقەت قىلىدۇ...

— قانداق چوڭ ئوقەت ئۇ ؟

— باشقىلارغا دەپ يۈرمە ، ئاق تاماكا سېتىش بىلەن شۇغۇللا-نىدۇ...

— ئەمىسە ئۆزىمۇ چېكىدىغان ئوخشىمامدۇ ؟

— ساتىدىغانلارنىڭ كۆپىنچىسى ئۆزلىرى چەكمەيدۇ ، ئەمما غەيرەت شۇنداق ئىچىدۇكى ، ئىشتانلىرىغا چىقىرىۋەتكىنىنى تۈيماي قالمدۇ .

— ئەگەر ساقچىلار بىلىپ قالسا ، كاللا كېتىدىغان ئىشتە بۇ !

— قىزىققەنسەن ، ساقچىلارنىڭ ئىچىدىمۇ بەزى گېلى يوغانلار بار ، خروئىن ئەتكەسچىلىرىنىڭ ئاتامانلىرى ئۇلارنىڭ گاللىرىغا ئۇرۇپ تۇرغاچقا ، ئادەتتە بۇ يەرلەرگە تەكشۈرۈپ كىرمەيدۇ . ئە-شەنمىسەڭ سائەت توققۇز - ئونلاردىن كېيىن بەشىنچى قەۋەتكە چىقىپ باقە ، پۈتۈن ياتاقلاردا ئوپچە خروئىن چېكىش ، گۇرۇپپا بولۇپ قىمار ئويناش قىزىپ كېتىدۇ .

— ھەي نېمە دەۋاتىسەن ، بۇ... بۇ راستما ؟

— ئالتىنچى قەۋەتتە ئاتوشلۇق بالىلار بار ، تېخى ئۇلار كارىدور غا ئىككى ئادەمنى قاراۋۇل قويۇپ ، ئاندىن چېكىش ۋە ئويناشقا چۈشىدۇ .

— ئۇنداقتا باشقا مېھمانخانىلاردا ياتاقلار بولمامدۇ ؟

— قىزىقكەنسەن ، باشقا مېھمانخانىلارنىڭ بىر كېچىلىكى ئەڭ تۆۋىنى 60 يۈەندىن ، يۇقىرىسى 1000 يۈەنگىچە بارىدۇ ، تاپقان پۇلنىڭ تايىنى يوق ، ئۇنداق ياتاقلاردا ياتساق ، قوڭىدا ئىشتان يوق ، ئېتى مارجان بوۋىلەردىن بولۇپ قالمايمىزمۇ ؟

— ئەمىسە بۇ ياتاقلارچۇ ؟

— بىر كۈنلۈكىمىز 12 يۈەن ، 15 كۈندە بىر قېتىم يوتقان ـ كۆرپىلەرنى ئالماشتۇرۇپ بېرىدۇ . ھە راست ، كۈندە بىر قېتىم سۈپۈرۈپ ، ئەخلەتلەرنى ئاچقىپ كېتىدىغان خادىملار بار .

يامالىق تېغىنىڭ ئاسمىنى قان قۇيغاندەك قىزىرىپ ، كۈن ئولتۇردى ، كۆپ ئۆتمەيلا تاغلىق شەھەر ئۇرۇمچىنى گۈگۈم پەردىسى ئۆز قوينىغا ئالدى . كوچا چىراغلىرى بىردەك يېنىپ ، تومۇردىكى قاندەك تېز چېپىشىۋاتقان رەڭگارەڭ ئاپتوموبىللار ، تۇرلۇك ـ تۈمەن ئادەملەر نەلەرگىدۇر ئالدىرىشاتتى... قەدىردان دېرىزىدىن سىرتقا قاراپلا ئورنىدىن تۇردى .

— نۇرمەت ، مەن ماڭاي ، قارىغىنا ، قاراڭغۇ چۈشۈپ كېتىپتۇ...

— كېتىمەن دېمە ، ئۇرۇمچىگە يېڭى كەلدىڭ ، ئېزىپ كېتىسەن . ھېلىمجانمۇ ھېلى كېلىپ قالىدۇ . ئۇچىمىز سىرتقا چىقىپ تاماق يەيلى ، ئاندىن كارىۋاتلىرىمىزنى جۈپلەپ ، گۈڭگۇر ـ مۇڭگۇر مۇڭدىشىمىز .

قەدىردان بىلەن نۇرمەت پاكار ئىككىسى : «كېتىمەن ، كەتمەيسەن... » دەپ تالىشىپ تۇرۇشى ، ئىشىك ئېچىلىپ ھېلىمجان كىرىپ كەلدى . ئۇنىڭ قولىدا ئېغىر سولياۋ خالتا بار ئىدى .

— ۋاي ، ۋاي ، كۆڭۈلدىن ئۇلۇغ نەرسە يوق جۇمۇڭلار ، — دېدى ھېلىمجان سولياۋ خالتىنى نۇرمەتكە بېرىۋېتىپ ، —

قەدىردان كېلىپ قالىدىغاندەكلا تۇيۇلۇۋېدى ، شۇڭا سامسا ، كاللا-
پاچاق ئالغاچ كېلىۋېدىم . قېنى نۇرمەت ، داستىخانلىرىڭنى
سالمامسەن !

نۇرمەت ئىككى كارىۋات ئارىلىقىدىكى تومپۇچكا رولىنى ئۆتەپ-
دىغان ئېگىز قىزىل ساندۇق ئۈستىگە سېلىنغان داستىخاننى ئال-
دى ، ئاندىن ساندۇقنىڭ قۇلۇپىنى ئېچىپ ، ئىچىدىن چايدان ،
سىركايە چىنە ، تۆمۇر تەخسە ، پىچاق دېگەندەك نەرسىلەرنى ئېلىپ
داستىخان ئۈستىگە قويدى .

— چېينىنى ئىچىۋالمىسۇن دەپ چايدانىنى ساندۇققا سېلىۋېتە-
دىكەنسىلەر ـ دە ، — دېدى قەدىردان سەل ھەيرانلىق ھېس قە-
لىپ .

— ئىچىسىغۇ مەيلى ، — ھېلىمجان بېشىنى چايقىدى ، —
مەست كىرىپ چاقمايدىغان ، سۈندۈرمايدىغان ، دېرىزىدىن ئاتمايدە-
غان نەرسىسى قالمايدۇ بۇ گۈيلارنىڭ . مانا ھازىر ياتاقتىكىلەرنىڭ
ھەممىسى بەشىنچى قەۋەتتىكى ياتاقلارغا يىغىلدى ياكى ئالتىنچى
قەۋەتتىكى ئاتۇشلۇقلارنىڭ ياتىقىدا قىزىۋاتىدۇ .

— ئۇ يەردە نېمىش قىلىدۇ ؟ — قەدىردان ھېلىمجانغا
قارىدى .

— ھەي ، بايا ئېيتتىمغۇ ، — نۇرمەت خروئىن چېكىش ،
ھاراق ئىچىش ، قىمار ئويناشنىڭ ئىشارىتىدىكى قىلدى ، —
مۇشۇنداق ئىش ...

— ئاشۇلارنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ، ئۇرۇق ـ تۇغقان ، قېرىنداش-
لىرى ئاڭلىسا ، نېمە بولۇپ كېتەر ، — قەدىردان بېشىنى
چايقىدى ، — ھۆكۈمەتتىن تەپ تارتمايدىكەنە...

— بالىلارنىڭ مىڭ ئۆلۈپ ، بىر تىرىلىپ تاپقان پۇللىرىنى
غەيرەت جاڭدۇدەك ئىمانسىزلار ئاسانلا يىغىۋالىدۇ ، — دېدى ھې-
لىمجان سامسىلارنى داستىخانغا ئېلىۋېتىپ ، — قېنى ئالغاچ ئول-
تۇرە ، قورسىقىمۇ ئېچىپ كەتكەندۇ ؟ مەن كاللىنىڭ گۆشىنى
پارچىلىۋېتەي .

— تېلېۋىزورلاردا خروئىن چەككەن ، سانتقانلارنىڭ ئەدىپىنى قالتىس بېرىدىكەن بولمىسا ، — قەدىردان غودۇڭشىپ قويدى ، — ئەجەب بۇ يەردىكى ساقچىلار...

— ئۇ دېگەن تېلېۋىزوردىكى ساقچىلار ، — دېدى نۇرمەت ھەجىيىپ ، — بۇ يەردىكى ساقچىلارمۇ بىرەر - ئىككى ئايدا بىر قېتىم ئومۇميۈزلۈك قورشاپ تۇتىدۇ ، ئاندىن ئۇلاردىن جەرىمانە ئۇندۇرۇۋالغاندىن كېيىن قويۇۋېتىدۇ .

— ھېلىقى «تۇڭى توختىماس سېۋەت» دېگەن چۆچەكنى ئاڭلىغانمۇسەن ؟— دېدى ھېلىمجان كۇلۇپ ، — مەن ساڭا سۆزلەپ بېرەي ، ئاندىن چۈشىنىپ قالىسەن .

ھېلىمجان ئورۇق ، سوزۇنچاق يۈزلىرىگە كۇلكىلىك يۇمۇر پۇراقلىرى سىڭگەن ھالدا ئاستا سۆزلەشكە باشلىدى . قەدىردان بىلەن نۇرمەت ئۇنىڭ ئاغزىغا تىكىلىپ تۇراتتى .

«بىر بايىنىڭ چەكسىز كەتكەن بىر نەشپۈتلۈك بېغى بار ئىكەن ، ھەر كۈنلۈكى كۆپكۆك ئوتلاققا تۆكۈلگەن نەشپۈتنى يېغىشقا چارىسىز قالغان باي بىر ھىيلە ئويلاپ تېپىپتۇ . ئۇ «تۇڭى توختىماس سېۋەت» توقۇتۇپ ، باغنىڭ ھەممە يېرىگە قويۇۋېتىپتۇ . مايمۇنلار نەشپۈتنى تېرىپ سېۋەتكە سېلىۋېرىدىكەن ، باي دۇمباقنى قاتتىق چالغان ھامان ، مايمۇنلار سېۋەتلەرنى ئەپقاچقاندا ، ھەممە نەشپۈت بىر يەرگە تۆكۈلۈپلا قالىدىكەن ، باي بەخىرامان يىغىۋالىدىكەن ... »

— قانداق ، چۈشەندىڭمۇ ؟— دېدى ھېلىمجان كۇلۇپ ، — ئەمدى ۋىجدانى دۇمبىسىگە چىقىپ قالمىغان ساقچىلارمۇ يوق ئەمەس ، ئۇلار چەككەنلەرنى پۇل تۆلىتىپ ، زەھەر تاشلاش ئورۇنلىرىغا ئەۋەتىپ ، سانتقانلارنى قانۇن - نىزاملىرى بويىچە جازالايدۇ .

ئۇلار چايداندىكى تەييار دەملەنگەن چاينى ئىچكەچ ، سامسا ، كاللا - پاچاقلارنى مەززە قىلىپ يېيىشكەچ ، ئۆتكەن - كەچكەن پاراڭلارنى قىلىشماقتا ئىدى ، بولۇپمۇ ھېلىمجان بىلەن نۇرمەتنىڭ

دېگەن گەپلىرى قەدىرداننىڭ قەلب خاتىرىلىرىگە ئوغىدەك ئويۇپ قېلىۋاتاتتى .

— ھەي قەدىردان ، — دېدى ھېلىمجان قاپاقلىرىنى تۆرۈپ ، — ھېلىقى جاپپار ھاجىم دېگىنىڭ ئەجەب دۆت ئادەمكىنا ، ھېچبولمىغاندا بىرىنچى دەرىجىنىڭ ئىككىنچىسىگە ئۆتىدىغان سەر-خىل قاغىنى ئۈچىنچى دەرىجىنىڭ بىرىنچىسىگە سېتىۋەتتى . ئۇنىڭ ئۈستىگە ، شۇنچە خېرىدار ئاشۇ قاققا تەمە باغلاپ تۇرسا...

— مېنىڭ گۇمانىم ، — دېدى نۇرمەت قولىدىكى سامسىنى بىر چىشلەپ قويۇپ ، — مەتتۇرغۇن شىلىم سىرتىلا ئۇ گادايىنىڭ يانچۇقىغا بىرەر - ئىككى مىڭنى شۇڭغۇتۇۋەتتىمكىن دەيمەن...

— توغرا ، مەنمۇ شۇنداق گۇمان قىلىمەن . جاپپار ھاجىم مەتتۇرغۇن شىلىم بىلەن ئۆزئارا ئېلىشىم - بېرىمى بار كونا ئۇلپەت ! — ھېلىمجان ئاچچىققىنا كۈلدى ، — ھاجىم كۆزىنى بىرلا قىسىپ قويسا ، مەتتۇرغۇن شىلىمدەك چاپلىشىدۇ... ئۇنى بىكارغا شىلىم دېمەيدۇ .

— راست دەيسىلەر ، — قەدىردانمۇ بېشىنى چايقىدى ، — گۈلە - قاق ئەك بولمىدى دېگەندىمۇ 20 — 30 پۇك ئەرزان كەتتى...

— ئېمە دەيدۇ ماۋۇ ، — ئۇرمەتنىڭ كۆزلىرى چەكچەيدى ، — مەتتۇرغۇن شىلىم شۇ كۈنلا قاغىنى « داخىيەن مېۋە - چېۋە شىركىتى »گە بىر يۈەن 90 پۇڭدىن ئۆتكۈزدى... 20 تونىنا مالدىن ئۆزىگە نەق 13 مىڭ يۈەن پايدا قالدى...

— مەتتۇرغۇن شىلىم قاققا ئىشەنچ قىلىپ ، ياڭ جىڭلىغا بىرەر - ئىككى مىڭ يۈەن شۇڭغۇتمىغان گەپ ، بولمىسا قاغ بىرىنچى دەرىجىنىڭ بىرىنچىسىگە چوقۇم يارايتتى .

— بىرىنچى دەرىجىنىڭ بىرىنچىسى قانچە پۇل ؟— سورىدى قەدىردان .

— مۇنداق قارا ، ئۇكا ، — دېدى ھېلىمجان ، — بىرىنچى دەرىجىنىڭ بىرىنچىسى ئىككى يۈەن ئون پۇك ، ئىككىنچىسى ئىك-

كى يۇەن ، ئۇچىنچىسى بىر يۇەن 90 پۇڭ ؛ ئىككىنچى دەرىجىنىڭ بىرىنچىسى بىر يۇەن 70 پۇڭ ئەتراپىدا ، ئىككىنچىسى بىر يۇەن 50 — 55 پۇڭغىچە ؛ ئۇچىنچىسى بىر يۇەن 45 پۇڭ ئۆپچۆرىسىدە بولىدۇ ؛ ئەمدى ئۇچىنچى دەرىجىنىڭ بىرىنچىسى بىر يۇەن 30 پۇڭ ، ئىككىنچىسى بىر يۇەن 20 پۇڭ ، ئۇچىنچىسى بىر يۇەنگىچە بولىدۇ... ئەمما بۇنىڭ ئىچىدە ھەر كىلوسىغا 20 پۇڭدىن قوشۇلىدىغان كىرا ھەققىمۇ بار .

— مۇنداق گەپكەن - دە ، — دېدى قەدىردان ، — بۇنىڭمۇ ئۆلچەملىرى باركەن .

— قەدىردان ئۇكا ، سەن ئۇقمايسەن ، — ھېلىمجان قەدىردانغا دولىسىغا پەپلەپ قويدى ، — قاقچىلىق دېگەن شۇنداق بىر سودىكى ، ئەگەر ئامىتىڭ كەلسە بىر قېتىمدىلا شۇنچىۋالا نۇرغۇن پۇلنىڭ قەيەردىن كېلىپ قالغانلىقىنى ئۆزۈڭمۇ بىلمەيلا قالىسەن . ئالايلى ، ئۆي - مۇلۇك لىدېرى ئابدۇش باي ، شېنجېڭدا قۇرۇق يەل - يېمىش شىركەتلىرى ، پىششىقلاپ ئىشلەپچىقىرىدىغان كونسېرۋا زاۋۇتلىرى بار مۇختەر بايۇەچچىلەر قاقچىلىق بىلەن بېيىغان بايلار...

ئۇلار پاراڭ بىلەن جاھاننى تاسقاپ ، كېچە سائەت 12گە ئاز قالغانلىقىنى تۇيمايلا قېلىشقانىدى . ھېلىمجان بىلەن نۇرمەت كارىدۇر ئاتلىرىنى بىرلەشتۇرۇپ بىردەمدىلا ئورۇن سالدى . قەدىردان ئوتتۇرىدا ، ھېلىمجان بىلەن نۇرمەت ئىككى چەتتە يېتىپ ، يەنە بىر دەم يۇرتتىكى ئۇرۇق - تۇغقان ، ئەل - ئاغىنىلەر ھەققىدە پاراڭلاشقاندىن كېيىن ئۇخلاپ قېلىشتى . ئۇلار ئەتىسى ئەتىگەن ئورنىدىن تۇرۇشقاندا ، ياتاق ئىچى تۇنۇگۈنكىدىنمۇ بەتتەر سېسىق ، قاڭسىق ، ئېچىق قۇسۇق پۇراپ كەتكەنىدى . ئەتراپتىكى كارىۋاتلارنى كېيىم - كېچەكلىرى بىلەنلا ئۆڭتەي - توڭتەي يېتىشقان تۆت بالا ئۆلۈكتەك ئۇخلىماقتا ئىدى . ئۇلارنىڭ بەزىلىرىنىڭ يۈزى قۇسۇققا چىلىشىپ قالغان بولسا ، ئوڭدىسىغا ياتقان بىرىنىڭ يوغان ئېچىلغان ئاغزىدىن ئاپپاق كۆپۈك ھەم غەلە - غەشىلەر ساقىپ ،

ئېگىڭ ، بويۇنلىرىدا توختاپ قالغانىدى ، ھەتتا غەيرەت جاڭدۇنىڭ ئىشتانلىرى چۆپ - چۆپ سۇيدۇك ، ئۇنىڭدىن نىجاسەت ھىدى گۇپۇلدەپ پۇراپ تۇراتتى . قەدىردان ھاپىلا - شاپىلا كىيىملىرىنى كىيىپ كارىدورغا چىقىۋالغۇچە كۆزلىرىدىن ياش چىقىپ كەتتى . ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ھېلىمجان بىلەن نۇرمەت چىقتى - دە ، ھاجەتخانىغا بىللە كىرىشتى . ئۇلار يۈز يۇيۇش ئۆيىگە كىرىپ ، تامدىن چوقچىيىپ چىقىپ تۇرغان جۇمەكلەر ئالدىغا كېلىشتى...

ئەمدى ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەنلەر ، كارىدور ، ھاجەتخانا ، يۈز يۇيۇش ئۆيىدىكى پاسكىنىچىلىقلارنى تەسۋىرلەشتىن قەلەمنى ئازاد قىلايلى . چۈنكى ، بايىقى ياتاقتىكى سېسىقچىلىقنى يېزىۋاتقاندىلا ، ئۇ چىدىماي ، قەغەز يۈزىگە نەچچە يەرگە قۇسۇۋەتتى !

قەدىردان شۇ كۈنى ماگىزىنلارنى كۆرۈپ ، بازار ئايلىنىپ ، كەچكە يېقىن ياتقىغا قايتىپ كەلدى . 18 كىۋادرات مېتىرلىق بۇ ئازادە ياتاقتا قەدىرداندىن باشقا مالىك ئىسىملىك بىر تۈگكان بالا ، يەنە غۇلجا ناھىيەسىدىن كەلگەن خالزات ئىسىملىك دېھقان بالىسى ياتاتتى . ئۇلار ئۇرۇمچىدىكى تۇغقانلىرىنىڭ ئۆيىگە كېتىپ تېخى قايتىپ كەلمىگەنىدى . قەدىردان يېيىپ قويغان كىيىملىرىنى ئېلىپ دەزمالليدى ، ئاندىن ئىشكاپ ئىچىدىكى ئاسقۇلارغا ئېسىۋەتتى . ئەمما ، «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»دىكى ھېلىقى «مەنزىرە» لەر كۆز ئالدىغا كېلىشى بىلەن كۆڭلى ھۆ بولاتتى ، ھەتتا ئەتىسى تۈگكان ئۈستام مەلۇم بىر قورۇمنىڭ ئەمەلىيىتىنى كۆرىستىۋاتقاندا ، ئۇيغۇر ئۈستام يېسۇلەك بىلەن ياڭيۇنىڭ سەككىز خىل قورۇمدا قانداق شەكىللەردە توغرىلىدىغانلىقىنى سۆزلەۋاتقاندا ، ئۇ ھۆ بولغىنىچە تالاغا يۈگۈرۈپ چىقىپ كەتتى...

قەدىردان ، خالزات ، مالىك ئۈچ ئوقۇغۇچى كەچتە ئۆگىنىشىتىن چۈشكەندىن كېيىن ، ياتقىدا لېكسىيە خاتىرىسىنى قايتا بىر قېتىم كۆچۈرۈپ چىقىپ ، مۇھىم دەپ قارالغان مەزمۇنلارنىڭ ئاستىغا بەلگە سىزىپ سىزىپ قويدى ، گۈگۈم بىلەن تەڭ خالزات : «ئەتە ئەتىگەن ئۆگىنىشكە ئۇلگۈرۈپ كېلىمەن» دەپ كېچىك دادىـ

سىنىڭ ئۆيىگە كېتىپ قالدى . مالىك ئۇيغۇر تىلىنى راۋان سۆزلە-يەلمىگەچكە ، ئۇلار بىردەم تېلېۋىزور كۆرگەندىن كېيىن يېتىپ قالدى . قەدىردان ياستۇققا بېشىنى قويار - قويمايلا كۆزى ئىلىنىپ كەتتى . ئۇ نەچچە مىنۇت ، قانچە دەقىقە ئۇيقۇ كارۋىنىغا ئەگەشتى ، بۇنىسى قاراڭغۇ ، لېكىن ھايال ئۆتمەي ئويغىنىپ كەتكەنلىكى راست . توۋا ، ئاشۇ كىچىككىنە ئۇيقۇ بالىسىنىڭ ئۇنىڭغا سوۋغات قىلغان «چۇشى» تولىمۇ قىسقا بولسىمۇ ، ئەمما لەززەت ئازابى ئالەمچە بولدى !

خەيرىيەت ، قەدىردان چۈشىدە مەدىنەنى كۆردى ! ئاپپاق ئايدەك كېچىمىش ، بۇككىدە توقايلىقلار ئىچىدە ئەجەبمۇ سۈرلۈك بىر ئېقىن شىلدىرلاپ ئېقىۋاتقۇدەك... ئۇنىڭ بويىدا كۆڭلەك ئېتەكلەر-رىنى بېلىگە باغلىۋالغان مەدىنە ئۆرە تۇرىمىش... ئېقىن لېۋىدە ئولتۇرغان قەدىردان سول قولىدا ئۇنىڭ دۇپدۇگىلەك ، يۇمران ساغرىسىدىن تۇتۇپ ، ئوڭ قولىدا يوتىلىرىدىن ساقىپ چۈشۈۋاتقان قان تامچىلىرىنى قول ياغلىقىدا سۈرتۈۋاتقۇدەك... قول ياغلىقىنى سۇدا چايقاپ سىقىۋېتىپ ، يەنە سۈرتكۈدەك... يەنە سۈرتكۈدەك...

قەدىردان چۆچۈپ ئويغىنىپ ، خۇددى تامباغ بولجالىقىدىن ئوتتۇرا كېچىدە كېلىپ تىترەپ كەتكەندەك ، بەدىنىگە جۇغ - جۇغ ئولىشىپ ، قورقۇنىدىن ئېڭەكلىرى كاسىلداپ كەتتى... ئەمما ، ئۇ مەدىنەنىڭ چېھرىنى ئاپئاشكارا كۆرگەنىدى ! ئۇ ئىچىدە : «توۋا ، بۇ چۈش تامباغ بولجالىقىدىكى ھېلىقى ئىشنىڭ چۈشكە ئايلانغان سۈرىتىغۇ... » دەپ پىچىرلىدى...

... ئاي نۇرىنىڭ سۇس كۆكۈچ سېھرىي تۇمانىغا پۈركەنگەن بولجالىق . ئەتراپ جىمجىت ، شىلدىرلاپ ئېقىۋاتقان سۇزۇك ئېقىن ، كۆز چاقنىتىپ تۇرغان سۇدىكى ئاينىڭ شولىسى... مەدىنە بىردىن قەدىرداننى قۇچاقلىۋالدى ، قەدىردانمۇ قىزنىڭ بەللىرىدىن قامالالاپ بىر تۇپ بولجا غولىدىن سىيرىلغىنىچە ئوتلاقتا ئولتۇرۇپ قالدى . بۇ چاغدا قىزنىڭ بېشى ئوغۇلنىڭ سول بىلىكىدە ئىدى . مەدىنەنىڭ كوپتىسىنىڭ تۈگمىلىرى تامامەن يېشىلگەن ، ئالمىدەك

كۆكسى ئۇچۇشقا تەرەددۇتلەنگەن بىر جۈپ ئاق كەپتەردەك چىقىپ ھەم تىرىسسىدە ، تىك تۇراتتى... قەدىردانىڭ ئوق قول ئالىقانلىرى شۇ تەرەپكە ئاستا سىلجىدى ، كۆزلىرى يۇمۇلغان قىز ۋە ئوغۇل بىر-بىرىدىن ھاسىرىشىپ نەپەس يېتىشتۇرەلمەي قېلىشتى... سەگۇ تېرەكلەر ئۇچىغا قونۇۋالغان ئاي شايىدەك نېپىز بۇلۇتلار ئىچىگە يوشۇرۇندى...

دەرۋەقە ، شۇ كېچىسى بەك قورقۇپ كەتكەن قەدىردان كېچىچە جۆيلۈپ چىقتى... بولۇپمۇ كۈمۈش چاچلىق پەرىشتە ئانىسىڭ : «ئاللا ھەممە يەردە ھازىرۇ نازىردۇر » دېگەن سۆزى ۋە ئۆزىنىڭ : «گۇناھكارمەن... گۇناھ قىلدىم... گۇناھ قىلدىم... » دېگەن توۋىسى ئۇنى ئەنسىزلىك بۆشۈكىگە بۆلەپ قويدى... مانا بايىمۇ ھېلىقى بۆشۈك چۈش سىياقىدا بىر تەۋرەنگەندى ، قەدىردان باشقىدىنلا ئازاب ئوچقىدا ئۆرتەلدى . بىراق ، ئۇنىڭ قارىمۇقىنىڭ قاسىرىقىدەك خۇشاللىقى شۇ بولدىكى ، ئۇ مەدىنەنىڭ چېھرىنى بىر كۆرۈشكە مۇيەسسەر بولدى .

ئەتىسىدىن باشلاپ يەنىلا نەزەرىيە ئاڭلاش ، ئەمەلىيەتنى كۆرۈش ھەم ئىشلەش ، چەيدونى دۆشىگە تېز ، ئىزچىل ۋە ئاھاڭغا كەلتۈرۈپ ئۇرۇپ مەشىق قىلىش ، قايسىدۇر قورۇما خۇرۇچلىرىنىڭ تەڭشىلىشى ، ماتېرىياللىرىنىڭ قانداق شەكىلدە توغرىلىشى ھەم قورۇلۇشى قاتارلىقلارنى ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزۈش بىلەن چاپ-چاپ كەتكەن بالىلار ئەمدىلا ئۇھ دەپ تۇرۇشى ، «شىنجاڭ مېھمانخانىسى رېستورانى »دا ئۆتكۈزۈلگەن توي ياكى مەرىكىگە قاتناشتۇرۇپ ، پىراكتىكا سىنىقىدىن ئۆتكۈزەتتى . بۇنداق سىناق پات - پاتلا بولۇپ تۇراتتى . كېچە سائەت 12 لەرگىچە ئىشلىگەن ئوقۇغۇچىلار سەھەرلىكى سائەت تۆتلەردە تۇرۇپ كېتەتتى . بۇنداق توي ، مەرىكە ، ھېيىت - بايرام ، خاتىرە كۈنلەر قاتلاڭچىلىقى ھەم نەزەرىيىنى ئەمەلىيەتكە بىرلەشتۈرۈپ ئۆگىنىش جىددىيچىلىكى ، ھەرخىل كۆكتاتلارنى چەبدەسلىك بىلەن توغراش مەشقى ئالدىراش-چىلىقى بىلەن ھەپتىلەرنىڭ قانداق تېز ئۆتۈپ كېتىۋاتقانلىقىنى

بىلمەيلا قېلىشاتتى...

قەدىردان ئۇرۇمچىگە كەلگەن بۇ ئىككى ئاي ئىچىدە ھېلىمجان ، نۇرمەتلەرنى ئىككى قېتىم ئىزدەپ باردى . ئۇلار بىر قېتىم ئۇنى يوقلاپ كەلدى . ياقۇپ ھاجىم ھەرخىل يېمەكلىكلەرنى كۆتۈرۈپ كېلىپ ، ئارىدىن ئون نەچچە كۈن ئۆتكەندە قەدىردان ئۇنى ئىزدەپ باردى . تېخى ئۆتكەن ھەپتە ئوبۇلھەسەندىن بىر پارچە خەت بىلەن 5000 يۈەن پۇل تاپشۇرۇۋالدى . خەتتە ، يانچۇق ئۇنئالغۇسىنىڭ «بارمۇ ، يوق» دېگەندەك ئەتىۋارلىق بولۇپ كەتكەنلىكى ، شۇڭا سۈپىتى ياخشى يانچۇق ئۇنئالغۇسىدىن ئېلىپ ، خەت بىلەن پۇل ئاپارغان ئادەمدىن ئەۋەتىشنى ئۆتۈنگەنىدى . قەدىردان ئەتىسىلا ھەممىنى بېجىرىپ ، ئۇ ئادەمنى يولغا سېلىۋەتتى .

ئۇرۇمچىدە قەھرىتان سوغۇقلار باشلاندى . بۇگۈن يەكشەنبە بولغاچقا ، قېلىن كىيىنگەن قەدىردان «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا بېرىپ ھېلىمجان بىلەن نۇرمەتنى تاپالمای كەينىگە يانىدى . ئۇ خىيال بىلەن يول چېتىدە ئاستا كېتىۋاتاتتى ، ئايىغ ئاستىدىن بىر خىلدا غاچىلدىغان ئاۋاز ئاڭلىناتتى . كاۋاپچىلار ، زاسۇيىپەزلەر ، باققالار ۋارقىرىشىپ خېرىدار چاقىرىشىۋاتقان «دوستلۇق» بازىرىغا كېلىپ قالغانلىقىنى بىلگەن قەدىردان ئەتراپقا ئېغىر نەزەر بىلەن قارىدى ھەم بىر چاغدا ئۇچرىشىپ قالغان مېھرىبانىنى ئەسلەپ قالدى . ئۇ قىز مېھرىبانلىقى ، مۇلايىملىقى ، ئايدەك يۈمىلاق چېھرى ، ھەتتاكى گەپ قىلغان ۋاقتىدىكى ئاھاڭلىرىغچە مەدىنەگە ئوخشايتتى . قەدىردان ئۆچۈرىسىگە سەپسېلىپ ، ئىچىدە : «توغرا ، مېھرىبان مۇشۇ تەرەپكە ماڭغاندەك قىلغان» دەپ پىچىرلىدى . ئۇ ئەمدىلا بازارنىڭ يۇقىرى تەرىپىگە مېڭىشى ، بىر كىم ئۇنى ۋارقىرىدى . قەدىردان ئەتراپىغا بويۇنداپ قاراپ ، چاقىرغان ئادەمنى تاپالمىدى . بۇ چاغدا ھەرخىل تىجارەت دۇكانلىرى ، بوتكىلار ئورۇنلاشقان قاتاردىكى بىر ئاشخانا دېرىزىسىدىن غەيرەت جاڭدۇ قولىنى كۆتۈرۈپ يەنە ۋارقىرىدى :

— قەدىردان ! ھەي قەدىردان ! بىز مەيەردە .

غەيرەت جاڭدۇنى كۆرۈپلا قەدىرداننىڭ گەجگىسى قورۇدى . ئۇ ئىچىدە : «ئەجەب بىمەھەل ۋاقىتتا ئۇچراپ قالدى بۇ قۇلاق كەستى ھىشىق··· » دەپ پىچىرلىدى . چۈنكى ، ئۇنىڭ خروئىن ساتىدىغانلىقىنى ئاڭلىغاندىن بېرى ئۇنىڭغا ئۆچ بولۇپ قالغانىدى ، شۇنداقتىمۇ مېھماندوستلۇق قىلىۋاتقان بىر ئادەمنى لەت قىلىش-نىڭ ئۆزى ئادەمگەرچىلىك ئەمەس ئىدى .

قەدىردان ئاشخانىغا كىرگەندە ، بىرنەچچە خىل قورۇمىلار قويۇلغان تاماق ئۈستىلى ئەتراپىدا غەيرەت جاڭدۇدىن باشقا ، ئەيسا خېنەنجىر ، ئەبەي گىتتار ئولتۇراتتى . قەدىردان «مۇساپىرلار مېھ-مانخانىسى»غا ئىككىنچى قېتىم بارغاندا ، غەيرەت جاڭدۇ بۇ بالە-لارنى تونۇشتۇرۇپ قويغانىدى . لېكىن ، ئەتىسى ھېلىمجان ئاڭلاپ ، غۇزلا قاپىقى تۇرۇلدى ۋە : «ئۇلار بىلەن دادى ـ مۇئامىلە قىلغۇدەك بولساڭ ، بۇندىن كېيىن بىزنى ئىزدىمە» دەپ توڭلا تەگدى . كېيىن نۇرمەت پاكاردىن ئۇ بالىلارنىڭ خروئىن ئەتكەس-چىلىكى بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ تېنى شۇركۈنۈپ كەتكەنىدى . مانا ئەمدى ئاشخانىدا يەنە ئۇچرىشىپ قالغىنىنى كۆر-مەمدىغان···

— ھە قەدىردان ، قانداقراق تۇرۇۋاتىسەن ؟— ئاق سېرىق ، يۈزىنى داغخورەك بېسىپ كەتكەن ئەيسا خېنەنجىر قولىنى ئۇزاتـ-تى ، — خېلى بولدا كۆرۈنمىدىڭ ؟

— ئوقۇۋاتقان بالىلار ئالدىراش بولىدۇ ـ دە ، — دېدى قاپقارا بۇرۇتى ئىككى جاۋغىيىدا يېيىلىپ تۇرغان ئەبەي گىتتار . ئۇ ئۇ-زۇن چېچىنى بوغۇۋالغاچقا ، ئارقىسىدىن تەمبەل چوكانغا ئوخ-شايتتى ، — قانداق ، ئۆگىنىشلىرىڭ ياخشىدۇ ؟

— قەدىر ئەھۋال ، بوپقالىدۇ ، — قەدىردان خۇشياقمايلا جاۋاب بەردى ، — ئاشپەزلىكنى ئۆگىنىشىمۇ ئاسانغا چۈشمەيدىغان ئوخشايدۇ .

— بولدى ، بولدى ، ئاغىنىلەر ، نېمانچە تولا سوئال ـ سوراق بۇ ؟ — دېدى غەيرەت جاڭدۇ قەدىردانغا قاراپ ، — قورسىقىڭ

قانداق ، بىرەر تەخسە لەڭمەن ئەكەلسۇنمۇ ؟

قەدىردانىنىڭ قورسىقى ئاچ ئىدى . لېكىن ، ئۇ بالىلارچە خىيال بىلەن : «سىلەردەك ئەتكەسچىلەرنىڭ تامىقىنى يېمەيمەن» دېگەن ئىرادە تۇرتكىسىدە : «قورسىقىم توق··· » دەپلا گەپنى ئۇزۇۋەتتى .

— ئەمىسە قورۇمىلاردىن ئالغاچ ئولتا ، كاۋاپتىن بۇيرۇتايمۇ يا ؟— سورىدى غەيرەت جاڭدۇ ياندۇرۇپلا ، — ھەي ئۇستام···

— غەيرەتكا ، بولدى قىل ، — قەدىردان ئۇنىڭ قولىدىن تارتىپ ئولتۇرغۇزۇۋالدى ، — دېدىمغۇ ، مەن ھازىرلا تاماق يەۋالغان ، نېمە قىلىسەن ئىسراپ قىلىپ .

قەدىردان ئۇستەلدىكى بىرنەچچە خىل گۆش قورۇمىسى ، توخۇ قوردىقى ، توخۇ كاۋىپى ھەم سوغۇق سەيلەرگە قاراپ قويدى . بىر بوتۇلكا ئىلى ئالىي ھاربىي پېرىملاشقان ، ئۇلارنىڭ يۈزلىرىمۇ توخۇ تاجىدەك قىزىرىشقا ئۇلگۇرگەنىدى .

— قەدىردان ئۇكا ، ئۆتكەندە ياتاقتىغۇ ئىللاتاۋارا بىر يۈتۈمۇ ئىچكىلى ئۇنىمىدىڭ ، — دېدى غەيرەت جاڭدۇ يېرىم رومكا ھاراقىنى تەڭلەپ ، — مانا قارا ، يېرىم قۇيدۇم ، قولۇمنى يانداۋرما···

— غەيرەتكا ، بۇنداق قىلساڭ چىقىپ كېتىمەن ، — قەدىردان ئورنىدىن تۇردى ، — مېنىڭ بويۇمغا قاراپلا ھاراق تەڭلەۋاتامسەن ؟ مېنىڭ نەچچە ياشقا كىرگەنلىكىم ساڭا سىر ئەمەسقۇ .

— بىلىمەن ، سەن مېنىڭ ئۆكام بىلەن نەچچە كۈنلۈك پەرق قىلىسەن ، بۇ يىل مانا ··· مانا 14 ياشقا كىردىڭ .

— ئەمىسە مەن 14 ياشتا ئىچكىلى تۇرسام ، 24 ياشقا كىرگەندە بالانىڭ قېپىنى يارامدىم···

ئولتۇرغانلار پاراققىدە كۈلۈشۈپ كەتتى . غەيرەت خىجىل بولدىمۇ ، ئەيتاۋۇر قولىدىكى ھاراقنى ئۆزى ئىچتى ـ دە ، ئورنىغا كېلىپ ئولتۇردى .

— ئەمىسە ئۆكا ، مانىغۇ چېكەرسەن ؟— سەل تەڭشىلىپ

قالغان ئەيسا خېنەنجىر قەدىردانغا تاماكا تۈتتى ، — بىرەر كەيپ قىلمىغان ئوغۇل بالىنى ئوغۇل بالا دېگىلى بولمايدۇ جۇمۇ...
— خوش ، ئاكىلار ، — قەدىردان ئورنىدىن تۇردى ، — مەن قايتاي...
— ۋاي بولدى ، ئولتا ، ئولتا ، — غەيرەت جاڭدۇ ئولپەتلىرە-گە هومايدى ، — كۆتۈڭنى قىسساڭ بولمامدۇ ، هەي گۈيلار ، بۇ تېخى كىچىك بالا تۇرسا...
— چاقچاق ، هەي چاقچاق ، — دېدى ئەيسا خېنەنجىر بوينىنى تولغاپ ، — چاقچاقنىغۇ چۈشەنگۈچىلىكى باردۇ ؟
— مۇنداق ئىشتى ، ئوكا ، — غەيرەت جاڭدۇ غەلىتىلا هىجاي-دى ، — سەن ئوقۇۋاتسەن ، ئورۇمچىنىڭ تۇرمۇش سەۋىيەسى يۇقىرى ، پۇل كۆپرەك كېتىدۇ . قانداق ، پۇل تېپىشنى خالامسەن ؟
— مەن ئوقۇۋاتسام...
— ئوقۇشۇڭغا تەسىر يەتمەيدۇ . دەم ئېلىش كۈنلىرىڭدە ، كۆپىنچە كەچ تەرەپلەردە ئىككى سائەتتەك ئىشلەپ بېرىسەن ، ئايلە-قىڭغا 800 يۈەن بېرىمىز .
— قانداق ئىش ئۇ ؟
— بىزنىڭ بىر بۇرادىرىمىزنى ماشىنا سوقۇۋېتىپ پالەچ بو-لۇپ قالدى دېگىنە ، — غەيرەت جاڭدۇ ئىككى ئاغىنىسىگە قاراپ قويدى ، — كۈندە كەچتە شۇنىڭغا تاماق ئاپىرىسەن . ئاق خالاتلىق ، ماسكا تاقىغان ، قارا كۆزەينەكلىك بىر دوختۇر ئالدىڭغا چىقىدۇ . سەن قولۇڭدىكى ئىسسىق ساقلاش قاچىسىنى ئۇنىڭغا بېرىپلا يېنىپ كېلىسەن .
قەدىردانىنىڭ يۈرىكى بىردىنلا ئاغىدى ، چۈنكى ئۇنىڭ قۇلاق تۈۋىدە هېلىمجانىنىڭ سۆزلىرى ئەكس سادا بېرىپ قايتا ياڭرىماقتا ئىدى : «غەيرەت پۇل بېرىپ بىرەر ئىشقا بۇيرۇسا قەتئىي ئۇنىما ! بىر قېتىملا سېپىلىپ قالساڭ ، پۈتۈڭنى تارتىۋالالمايسەن ، ئۆزۈڭ-نىمۇ ، تىلىڭنىمۇ ، تەقدىرىڭنىمۇ باغلىۋالمدۇ... »
— هە ، جىمىپ كەتتىڭغۇ ، قىلامسەن ، يوق ؟ — غەيرەت تاماكىسىنى قاتتىق شورىدى ، — ئۆزىمىزنىڭ بىر يۇرتلۇقى دەپ

كۆڭۈل بۆلۈۋاتىمەن ، بولمىسا قىلىدىغانلار جىق…
— غەيرەتكا ، ئاشۇ قىلىدىغانلارغا بەرگىن . مەن ھۇنەرنى كۆڭۈل قويۇپ ئۆگىنىپ ، يۇرتۇمغا قايتمىسام بولمايدۇ ، پۈلدىن ھەرگىز خىجالىتىم يوق ،
قەدىردان خوشمۇ دېمەي چىقىپ كەتتى . لېكىن ، ئۇ يولدا كېتىۋېتىپمۇ ، بېكەتتە ئاپتوبۇس ساقلاۋېتىپمۇ ، گويا بىر كىم «توختا !» دەيدىغاندەك ئەتراپىغا ئەنسىزلىك ئىچىدە قارايتتى ، ھەتتا ئاپتوبۇسقا چىققاندىن كېيىنمۇ بۇ قورقۇنچ يۈرىكىدىن كۆتۈرۈلمىدى . يۇقىرىدا بىز قەيت قىلىپ ئۆتكىنىمىزدەك ، قەدىردان «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا ئىككىنچى قېتىم بېرىپ ھېلىمجان ھەم نۇرمەتلەرنى تاپالماي تۇرغىنىدا ، خېلىلا تەڭشىلىپ قالغان غەيرەت جاڭدۇ ، ئەيسا خېنەنجىر ، ئەبەي گىتارلار كارىدوردا دوقۇرۇشۇپ قېلىپ ، ئۇنى ياتقىغا باشلاپ كىرگەنىدى . شۇ چاغدىمۇ ئۇلار ئۇنىڭغا ھاراق تەڭلەپ ، تاماكا تۇتۇپ زوتالىق قىلىپ باققان بولسىمۇ ، قەدىردانىنىڭ بىردىنلا ھۇركۈتتەك تىكىلىپ ھۇرپىيىشىدىن ئىنامىغا پېتىپ جىم بولۇشقانىدى . ئادەملەرنىڭ بىر ـ بىرىگە تۇنجى قېتىم بەرگەن تەسىرىدىن كېيىلىپ چىققان ئەقلىي خۇلاسە كۆپىنچە ھاللاردا توغرا بولۇپ چىقىدىكەن . شۇنىڭغا قارىغاندا ، ئادەمدىكى ئىزگۈ روھ ئىگىسىنى ئالدىمايدىكەن . ئۆزى تاياقتەك ئورۇق ، بېشىنى گەجگىسىگە پاتۇرۇپ ، ئۇچلۇق ئېڭىكىنى كۆتۈرۈپ ماڭىدىغان ئەيسا «خېنەنجىر»[1] ، چېچىنى بوغۇزالىدىغان ، سېمىز ، تەمبەل ئەبەي گىتارلارنى بىرىنچى قېتىم كۆرۈپلا رايى يانغان قەدىردان ئامالىنىڭ يوقىدىن ئۇلارنىڭ سورۇنىدا ئولتۇرغانىدى . لېكىن ، ئەتىسى ھېلىمجان ئاڭلاپلا خېلىلا چېچىلىپ قالدى . دېمىسىمۇ ، ئەيسا خېنەنجىر خېنەن خورازلىرىنى قىمارغا سېلىپ نامى چىققان قىمارۋاز ؛ ئەبەي گىتار يالغان تونۇشتۇرۇش ، ھەرخىل كىنىشكىلارنى ياساش ئارقىلىق ئىككى قېتىم تۇتۇلۇپ قويۇپ بېرىلگەن ئادەم ئىدى . كېيىن غەيرەتنىڭ ئارقىسىغا كىرىپ ، ھەر ئىككىلىسى خەتىرى كۆپ ، ئەمما پۇلى جىق بولغان خروئىن سې-

① خېنەن جى — خېنەن توخۇسى ، خورىزى .

تىش كەسپىگە بېشىچە شۇڭغۇپ كىرىپ كەتتى...

قەدىردان خىيال بىلەن «چاڭجياڭ يولى» بېكىتىگە كېلىپ قالغانلىقىنى تۇيمايلا قالدى. ئۇ ئاپتوبۇستىن ئەمدىلا چۈشۈپ تۇرۇشى، نەدىندۇر پەيدا بولغان ياقۇپ هاجىم ئۇنىڭ ئالدىدا كۆلۈپ تۇراتتى.

— سېنى ساقلاپ قورسىقىمىمۇ ئېچىپ كەتتى، ئاداش، — دېدى ياقۇپ هاجىم ئۇنىڭ دولىسىدىن ئىتتىرىپ، — يۈر، مۇشۇ يېقىن ئاردىدا بىر تۈڭگان ئاشخانىسى بار، تاماق يېگەچ پاراڭلىشايلى.

ئۇلار «چاڭجياڭ يولى» توپ سېتىش بازىرىدىكى چاققانغىنا تۈڭگان ئاشخانىسىغا كىرىپ لەڭمەن يېيىشتى، ئاندىن قىزىق دەملەنگەن چاي ئىچكەچ پاراڭغا چۈشتى.

— «ياشلار بىناسى» خوجايىنى ئوبۇلهەسەن ساڭا يەنە 6000 يۈەن پۇل ئەۋەتىپتۇ. ئۇنىڭ 1000 يۈەننى ئۆزۈڭگە خىراجەت قىلىپ، قالغىنىغا يانچۇق ئونئالغۇسى، لېنتا يۆگەش، ياندۇرۇش ئەسۋابى ئالىدىكەنسەن، ئونئالغۇنىڭ ماركىسى ئۆتكەندە ئالغىنىڭ بىلەن ئوخشاش بولىدىكەن.

— ياقۇپكا، ئانام ـ دادامىلار قانداق تۇرۇۋېتىپتۇ، سورىمىدىڭىزمۇ؟— دېدى قەدىردان قانداقتۇر ئۆزىمۇ دەپ بېرەلمەيدىغان بىرەر ئىشنى ئويلىغىلىپ، — مەن كەلگەندىن بېرى بىر قېتىملا خەت تاپشۇرۇۋالدىم، ئونىڭغىمۇ نەچچە ئايلار بولۇپ كەتتى.

— مانا، — ياقۇپ هاجىم قويۇن يانچۇقىدىن ئىككى دانە كونۋېرتلىق خەتنى چىقىرىپ بەردى، — بىرى ئاناڭدىن، يەنە بىرى بىرەر تونۇشۇڭدىن ئوخشايدۇ، كونۋېرت ئۈستىگە ئىسمىنى يازماپتۇ.

— كىم ئالغاچ كەپتۇ؟

— ناهىيەلىك سودا كوپېراتىپىنىڭ سەيگۈيۈەنى ماخمۇت ئالغاچ كەپتۇ.

قەدىردان كونۋېرت ئۈستىدىكى «قەدىردانغا تېگىدۇ» دېگەن خەتكە قاراپلا، كىمنىڭ پوچېركىسى ئىكەنلىكىنى مۇسەللەپ بول-

دى . ئۇ خەتلەرنى ئوقۇشقا قانچىلىك تەقەززا بولسىمۇ ، ياقۇپ ھاجىمنىڭ گەپلىرىنى تەركى ھۆرمەت بولمىسۇن ئۈچۈنلا كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلاۋاتقاندەك قىياپەتتە ئولتۇراتتى ، شۇنداقتىمۇ ئۇ ياقۇپ ھاجىمنىڭ بايانلىرىغا خىلىلا قىزىقىپ قالدى .

«ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى »نىڭ سەيگۈيۈەنى جاپپار ھاجىم ئۆتكەندە يۇرتقا بارغاندا ، «ياشلار بىناسى »نىڭ خوجايىنى ئوبۇلھەسەنگە قەدىر دانىنى خىلىلا دادلاپ بېرىپتۇ . «ئون دانە يانچۇق ئۇنئالغۇسىنى ئاشۇ مۇتتەھەم ئالدۇردى » دېيىش ئارقىلىق جاۋاب-كارلىقتىن ئۆزىنى قاچۇرۇپتۇ ، بىراق ئوبۇلھەسەن ئۇزاق ئۆتمەي ، قەدىردان ئارقىلىق يەنە 100 دانە يانچۇق ئۇنئالغۇسىنى ئەكەلدۇ-رۇپ ، ئۇمۇ تۇگەپ كېتىپتۇ . بۇ ئىشلاردىن خەۋەر تاپقان «ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى »نىڭ دىرېكتورى ئابلىز ئىمىن سەيگۈيۈەن جاپپار ھاجىمنى تىللاپ ، ئېشەكتىن چۈشكەندەك قىلۋېتىپتۇ ، بولۇپمۇ : «قېنى شۇنچە يىل سەيگۈيۈەنلىك قىلغانلىرى ، كىچىك بالىچىلىكمۇ دېتلىرى يوقما ؟ قاچانغىچە كونا كەپشىنى كىيىپ ، يېڭى يولدا ماڭمىدىلا ؟ » دېگەن تەنبىھلىرىدىن يەرگە كىرىپ كەتكۇ-دەك بولغان جاپپار ھاجىم نەچچە كۈنگىچە بېشىنى كۆتۈرەلمەيلا قاپتۇ...

— يانچۇق ئۇنئالغۇسى بىلەن لېنىتا ياندۇرۇش ئەسۋابىنى ئۈچ كۈنگىچە ئېلىپ تەييارلاپ قوي ، — دېدى ياقۇپ ھاجىم ئاشخانىدىن چىقىۋېتىپ ، — پەيشەنبە كۈنى ماخمۇت سەيگۈيۈەن «شىنجاڭ مېھمانخانىسى » ئالدىغا ماشىنا ئەكىلىدۇ .

قەدىردان ياقۇپ ھاجىم بىلەن خەيرلىشىپ ياتقىغا كەلدى - دە ، مەدىنەنىڭ خېتىنى ئاچتى . خەتنىڭ «تىنچلىق - ئامانلىق » سەھىپىلىرىنى تېز - تېز ئوقۇپ ، مۇنۇ قۇرلارغا كەلگەندە ، كۆز قارىچۇقلىرى سۈزۈك تۇمانلار ئىچىدە قالدى : « ... قەدىردان ، ئەمدى ئايرىلىشقا ئەلھۆكمىللا دېمەكتىن باشقا چارەم يوق ، يەنە ئىككى كۈندىن كېيىن كىندىك قېنىم تۆكۈلگەن ، قىزلىق چېچەك-لىرىم توزۇغان سۆيۈملۈك يۇرتۇمدىن ئايرىلىمەن ، شۇنداقلا تەم-تەم ماڭغان چېغىمدىن باشلاپلا يۇرىكىمنىڭ قات - قاتلىرىغا سە-

كۈپ كەتكەن ھايات سۈلتانىم بىلەن غايىبانە ۋىدالىشىمەن... قەدىردان ، مەن كەتكەندىن كېيىن مېنى ئەسلەرسەنمۇ؟ يادىمۇ ئېتەرسەنمۇ؟! ئەما مەن سېنى زىندان... زىندان ئۈتالمايمەن... سېنى ئەسلەش ، سېغىنىش... سېنىڭ خىيالىڭ بىلەن ياشاش مېنىڭ ئۈمۈر مۇساپەمدىكى ھايات مىزانىمدۇر... سەن خاھ ئىشەن ، خاھ ئىشەنمە ، مەن مۇستەقىل ياشىيالايدىغان ئىقتىدارغا ئىگە بولغان كۈنۈمدىن باشلاپ ۋەتەنگە قايتىش... سېنى ئىزدەپ تېپىش قەسىمىم بولۇپ قالدى... »

قەدىردان خەتنىڭ داۋامىنى كۆرەلمەي قالدى ، چۈنكى ئۈنىڭ چوڭ كۆزلىرىنى يالتىراق يالقۇنلار قاپلىۋالغانىدى . ئۈنىڭ بۇ چاغقىچە بولغان «يالتىيىپ قالار... » «ماڭالماي قالسا ئەجەب ئەمەس... » دېگەندەك ئۈمىدلىرى كۆپۈككە ئايلانغانىدى . مانا ئەمدى تۈنجى مۇھەببەت ئۈنىڭ يۈرىكىدە مەڭگۈ ئۆچمەس داغ قالدۇردى...

قەدىردان ئەتىسى «شىنجاڭ مېھمانخانىسى» دىرېكتورىدىن يېرىم كۈنلۈك رۇخسەت ئېلىپ ، ئېلېكتر سايمانلىرى توپ سېتىش مەركىزىگە بېرىپ 5000 يۈەنلىك يانچۇق ئۈنئالغۇسى ھەم لېنتا ياندۇرۇش ئەسۋابلىرىنى ئېلىپ ، قوتۇرما ساندۇقلارغا قاچىلاپ ، چاڭ چاپلىغاندىن كېيىن يەنە شۇ دۇكانغا ئامانەت قالدۇردى . ناھىيەلىك سودا كوپېراتىپىنىڭ سەيگۈيۈەنى ماخمۇت پەيشەنبە كۈنى ئەتىگەندىلا يۈك بېسىلغان «ئازاد» ماركىلىق بىر ماشىنىنى ئېلىپ كەلدى . قەدىردان ناھىيەلىك سودا كوپېراتىپىنىڭ ئۇرۇمچىدە تۇرۇشلۇق سەيگۈيۈەنى ماخمۇت توغرۇلۇق خېلى كۆپ ياخشى گەپلەرنى ئاڭلىغان بولسىمۇ ، ئۈنىڭ كۆرۈشۈشى بىرىنچى قېتىملىق ئىدى . دەرۋەقە ، ئوتتۇرا بوي ، بوي - بەستى تولغان ، قارىراق كەلگەن بۇ ئادەمنىڭ كۆزلىرىدىن بىر خىل ئىشەنچ ھەم جەسۇرلۇق چىقىپ تۇراتتى . ئۇلار كابىنكىدا ئولتۇرۇپ ، «ئېلېكتىر سايمانلىرى مەركىزى»گە بىللە كېتىشتى...

تۆتىنچى باب

ھەرقانداق تاماق تۇرى ۋە 32 خىل قورۇما قورۇشنى تولۇق ئۆگەنگەن قەدىردان ئالتە ئايلىق ئوقۇشنى بەش ئاي ئون كۈندە ئاياغلاشتۇرۇپ يۇرتىغا قايتتى . ئۇنى ھېلىمجان ، نۇرمەت ، غەيرەت جاڭدۇ ، ئەيسا خېنەنجىر ، ئەبەي گىتارلار ئۇزۇن يوللۇق قاتناش بېكىتىدە ئۇزىتىپ قويدى . بىراق ، قەدىردان ئۇچۇن ئېگىز بىنا-لار ، زاۋۇت - فابرىكىلار بىلەن بېزەلگەن شەھەر - بېزىلار ، ئاددىي دېھقان ئۆيلىرى ئۇزۇلمەي ئۆتۈپ تۇرىدىغان مېھرى ئىسسىق كەنتلەر ، قاقشال باغلار ، چەكسىز قۇملۇق ، چۆل - جەزىرىلەر ، گىياھ ئۇنمەس تاقىر تاغلار ، قىزىل يۇلغۇن قاپلىغان دالىلار ئارا باسقان 28 سائەتلىك يول گويا كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە بولغان مۇساپىدەك بىلىنىپ قالدى . چۈنكى ، بۇ ئوت يۇرەك بالىنى پەرىشە-تە ئانا بېشارەت قىلغان قىسمەتلەر ساقلاۋاتقاندەك ، ئۆزىنىڭ قاباـ ھەتلىك قوينىغا چاپسىراق يېتىپ كېلىشنى تىلەۋاتقاندەك ، قەدىر-دانىنى خىيال تورلىرىغا چىرماپ قويغانىدى...

راست ، قەدىردانغۇ ئاشپەزلىكنى خويمۇ ئوبدان قېتىرقىنىپ ئۆگەندى ، ئاش - تاۋام ، قورۇمىلارنى ھەقدادىغا يەتكۈزۈپ قىلىپ ، باشقىلارنى تاڭ قالدۇرالايدۇ ، لېكىن بۇ كەسىپ جاھانغا تەلپۈنۇـ ۋاتقان بىر ئوت يۈرەك ئۇچۇن خۇددى تۆگىنى ئوچۇمدا سۇغارغانـ دەك بىر ئىش بولۇپ قالمامدۇ ! دۇلدۇل قانداقمۇ قوتۇر ئېشەكلەر ئوقۇرىغا كۆنەلىسۇن ! راستلا قەدىردانىنىڭ تەقدىرى ئوچاق بېشىغا باغلىنىپ قالارمۇ ؟ ! ئۇنىڭ ياش ئۆمرى چۆمۈچ بىلەن ساپلىق تۆتۈپ قازانغا تەلمۇرۇش بىلەن ئۆتسە ، بۇ قانداق بولغىنى ؟ ! ياق ، ياق... بۇ خىياللار خۇددى ئاسمانغا مىخ قاققاندەك تولىمۇ بىمەنە بولۇپ قالدى ! ئاددىي بىر كوچا سۈپۈرگۈچى ياكى كۆمۈر سانقۇـ

چى ، ئەدناسى يۇندا كۆلچەكلىرىنى راۋانلاشتۇرغۇچى ئىشچىلار چې-
غىدا ئۆزلىرىنىڭ ئاددىي ئەمگىكى بىلەن ئاۋامنى خۇش قىلىدۇ ،
ئارامغا ئارام بېغىشلايدۇ ، تۇرمۇشغا خاتىرجەملىك ، كۆڭلىگە
تەسكىنلىك ئاتا قىلىدۇ . مانا بۇ مېھرىبانلىققا تەۋە مۇھەببەتتۇر !
ئۇلار بۇ مۇھەببەتنى ئاتا قىلغانىكەن ، خەلقمۇ ئۇلارنى كۆڭلىدىن
سۆيۈنۈپ ئەسلەيدۇ ، مەدھىيەلەيدۇ ، بەخت ـ ئامەت تىلەيدۇ . ئەم-
دى بۇ دۇنيا غەمخانىسىغا تۆت كۇنلۇك مېھمان بولۇپ كەلگەن
بەندىسى ئۇچۇن بۇنىڭدىن ئارتۇق ئالىي مۇكاپات بولمىسا كېرەك !
بۇ چەكسىز كائىناتتا نە ئادەم ۋە ياكى مەخلۇقات غېمىنى يېمەي ،
ئەلىمگە ھەمقان بولماي ، ھەتتا : «ئۇ كېتىپ قاپتۇ ـ ھە» دەپ
ئىچ ئاغرىتىپمۇ قويمايدىغان... قىسقىسى ، ئەنە شۇنداق چىۋىنىدەك
قەدىرسىز كېتىدىغانلار ئازمۇ ؟ !

شۇنداق ئىكەن ، قەدىردان ئۆگەنگەن ئاشۇ كەسپى ئارقىلىق
ئەلگە نەپ بېرەلەيدۇ ، ئەلنىڭ رازىلىقىنى ئالالايدۇ . ئۇنىڭ ئۇستە-
گە «ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى»نىڭ باش دىرېكتورى ئابلىز
ئىمىن ، «ياشلار بىناسى»نىڭ دىرېكتورى ئوبۇلھەسەنلەر قەدىرداە-
نى زور ئۇمىدلەر بىلەن ئەۋەتكەن تۇرسا ، شۇلارنىڭ ئاغزىغا قارە-
ماي بولامدۇ ؟ قېنى بىر مەزگىل ئىشلىگەچ ، بىرقانچىلىغان شا-
گىرتلارنى تەربىيەلەپ ، ئىز باسارلارنى يېتىشتۇرسە بولىدۇغۇ...
ئاندىن كېيىن چەرخى پەلەك نەلەرگە ئېتىپ ، نەلەرگە ئۇچۇرسا
تەقدىر پېشانىسى ! يا قاينامدىن ، يا سايرامدىن چىقار...

قەدىردان ئۇمىد ۋە ئۇمىدسىزلىك ، شادلىق ھەم كۆڭۈلسىز-
لىك ئارىلىشىپ كەتكەن خىياللار بىلەن ناھىيەلىك پارتكوم ئائىلە-
لىكلەر قورۇسىدىكى ئۆيگە كەلدى . خەيرىگۇل ئۇنىڭغا ئېسىلىپ
شاپىلداپ سۆيدى . ئابباس : «پاھ ، پاھ ، تېخىمۇ ئېگىزلەپ كېتىپ-
سەن» دەپ دولىسىغا ئۇردى . ئاچىسى گۇلنۇر : «ئۇرۇمچىنىڭ
ھاۋاسى يېقىپتۇ ، ئاقىرىپ ، سەمرىپ قاپتۇ» دەپ ، ئىنىسىنىڭ
قامەتلىك گەۋدىسىدىن زوقلاندى . خەيرىگۇل بولسا : «ۋاي جېنىم
بالام ، ئالتۇن قوزام ، سېنى ھېچكىم 14 ياشلىق بالا دېمەيدۇ ،

ساڭا تىلتۇمار ئېسىپ قويسام بولغۇدەك» دەپ ، قەدىردانىنىڭ باش - كۆزىنى سىلاپ تويماي - تويماي قاراپ كەتتى...

قەدىردان ئەتىسى پاكىز يۇيۇنۇپ ، رەتلىك كىيىنىپ سىرتقا چىقتى . ئۇ دەرۋازا ئالدىدا توختاپ ، گويا : «قەدىردان» دەپ بىراۋلار يۇگۇرۇپ چىقىدىغاندەك ، دەرەخ دالدىلىرىغا تەلمۈرۈپ قارىدى . راست ، بۇلتۇر 9 - ئاينىڭ 27 - كۈنى مەدىنە ئۇنى مەشھەدە ساقلىغانىدى ، ئىككىسى كوچىلۇن باغچىسىغا ، ئاندىن تامباغ بولجالىقىغا بېرىپ مۇڭداشقان... ۋاقىت نېمىدېگەن تېز ئۆتكەن - ھە؟ ماڭا شۇنىڭغىمۇ يېرىم يىل بولۇپ قاپتۇ...

گەرچە مارت ئايلىرىنىڭ ئوتتۇرىلىرى بولسىمۇ ، يەنىلا ئەتىسى - ئاخشىمى دولا قورۇغۇدەك سوغۇق ئىدى . قەدىردان غاز پېيى ئادىداس چاپىنىنىڭ توگىمە - سىيرىتمىلىرىنى ئېتىپ «ياشلار بىناسى»غا كەلدى . ئۇ ئىككىنچى قەۋەتتىكى ئوبۇلھەسەنىڭ ئىشخانىسىنى بوشراق چېكىشى ، «كىرىڭ» دېگەن ئاۋاز كەلدى . قەدىردان ئىشخانىغا كىردى ، باش كۆتۈرمەي نېمىنىدۇر يېزىۋاتقان ئوبۇلھەسەن قارىمايلا : «ھە ، بىرەر ئىشىڭىز بارمىدى؟» دەپ سورىشى ، قەدىردان : «خوتۇن ئالماقچىدىم ، قىزىل قەغەز كېسىپ بەرسىڭىز...» دېيىشى ، ئوبۇلھەسەن ئەزەپ بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىپ ، بىر دەقىقە قېتىپلا قالدى - دە ، ئاندىن ۋارقىرىۋەتتى :

— قەدىردان ! — ئوبۇلھەسەن قۇچىقىنى كەڭ ئېچىپ كەلگىنىچە ئۇنى قۇچاقلىۋالدى ، — ھەي كاساپەت ، خەۋەر قىلىپ قويساڭ بولمامدۇ؟ ھە ، قاچان كەلدىڭ؟

— تۇنۇگۈن كەچ قايتىپ كەلدىم .

— ئوقۇشنى تۇگىتىپلا كەلدىڭما؟

— ھېسابلاپ باقسىڭىز چىقىدۇ ، مانا مېنىڭ ئوقۇش تاماملاش رەسمىيەتلىرىم .

قەدىردان چاپىنىنىڭ يانچۇقىدىن ئوقۇش تاماملاش ئىسپاتى ھەمدە نەزەرىيە ۋە ئەمەلىيەتتىن ئېلىنغان سىناق ، خۇلاسە ، باھا-

لاش كىنىشكىسى ، جەدۋەللەرنى ئۈستەلگە قويدى . ئوبۇلھەسەن خەنزۇچە ۋە ئۇيغۇرچە يېزىقلارغا قاراپ كېتىپ ، تامىقىنى چاكىلداتقىنچە بېشىنى بىر ھازا گىلدىڭلاتتى .

— رېستورانىمىزدا تېخنىكىسى يۇقىرى ، سىستېمىلىق ئوقۇغان بىرەر ئۈستام يوق ئىدى ، — دېدى ئوبۇلھەسەن ئالىقانلىرىنى ئىشقىلاپ ، — ئەمىدى بۇ كاۋاك تولدى . قاچان ئىشقا چۈشەي دەۋاتسەن ؟

— دىرېكتور ئالىيلىرىنىڭ ئاغزىغا قارايمىز - دە...

— «دىرېكتور ئالىيلىرى» دېگۈچىلىكى يوق ، — ئوبۇلھەسەن ئۈھ تارتىپ قويدى ، — «ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى»گە «ۋالىيىنىڭ بالىسى» ، «ھاكىمنىڭ تۇغقىنىنىڭ تۇغقىنى» ، «پېشقەدەم شۇجىنىڭ نەۋرىسى» دېگەندەك شورپىسىنىڭ شورپىلىرىنى تەڭلەۋېرىپ ، كىرىمنىڭ تايىنى يوق ، باقىدىغان ئادەم كۆپىيىپ كەتتى . سەن ماختىغان «دىرېكتور ئالىيلىرى» ھازىر پوتلىسىنى تارتالماي قالدى .

— ھەي ، بىزنىڭ بۇ يەردىكى ئىسلاھاتلار ئۇرۇمچىدىكىگە زادىلا ئوخشىمايدىكەن ، — قەدىردان چاپىنىنىڭ سىيرىتمىلىرىنى يېرىم ئېچىۋەتتى ، — بۇ يەردە چوڭى كىچىكىگە ئارتىلىۋالىدىغان داش قازان يەنىلا باركەن ...

— شۇ ئەمەسمۇ . بىلىيارت ، شاھمات ، بەدەن گۈزەللەشتۈرۈش ، تانسا ئۆگىنىش بۆلۈملىرىگە ئادەتتە كەسپىي خادىملىرىنى بىرىلا يېتەتتى ، — ئوبۇلھەسەن ئالدىقانلىرىغا ئۈردى ، — ھازىر يەتتە - سەككىزدىن ئارتۇق ئادەم بار ، بىكاردىن - بىكار مۇگدەپ ئولتۇرۇپ مائاش ئالىدۇ .

— ھەي ، ئايرىلىپ چىقىپ ، مۇستەقىل بولغىلى بولمامدۇ ؟

— سارىاك بولما ، — ئوبۇلھەسەن بوينىنى تولغىدى ، — ئۇ چاغدا : «ئادەملىرىڭنى كوممۇنىزمغا ئۆزۈڭ ئاپار» دەپ ، «ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى»نىڭ دۇمبىسىگە ئارتىپ قويساق ، ھاياش قىلارما ؟ بىلىپ قوي ، بۇ يەردە ياشلىقنىڭ دېگىنى قانۇن ، ياشلىق

پىرتتىدە ئوسۇرۇپ قويسىمۇ ، نەچچە كۈنگىچە قولىمىزنى چېكە-
مىزگە ئېلىپ قېتىپ تۇرىدىغان گەپ...

— ئوبۇلھەسەنكا ، توغرا دەيسىز ، — قەدىردان بېشىنى چايقە-
دى ، — يۇرتىمىزنى «ئەمەل تەتقىقات ئۇنۇمۇپرىستېتى» دېسە خاتا
بولمايدىكەن ، ھەرقانداق ئەمەل قانۇندىن ئۈستۈن تۇرىدىكەن . مەن
ئۇرۇمچىلىك ساۋاقداشلىرىم بىلەن كۆپ سۆھبەتلەردە بىللە بولدۇم
ھەم ئەمەلىيەتنى كۆردۇم . ئۇلار ھەرقانداق كاتتا ئەمەلدار بولسە-
مۇ ، چوڭ بولسا ئاكا ، كىچىك بولسا ئىنى ، تەڭ بولسا ئىسمىنى
ئاتاۋېرىدىكەن . لېكىن ، بۇ يەردە ئەمىلىنى قوشۇپ چاقىرمىسا خاپا
بولىدۇ ، بۇ نېمىدېگەن ئاڭسىزلىق...

— بىزدە قۇللۇق ئېغىر ، ئۇكا . بۇ قۇللۇق ئىدىيە ئەمەلدار-
لارنىڭ ئىمتىياز كالتىكىنى ئىلاھلاشتۇرۇۋەتكەن . بولمىسا مەركەز
كادىرلارنىڭ ئىستىلىنى ياخشىلاش توغرۇلۇق داۋاملىق ھۆججەت ،
ماتېرىيال چۈشۈرۈپ ، پارتىيە مەكتەپلىرىگە ئەۋەتىپ ، ئۆگىنىش-
لەرنى ئۇيۇشتۇرۇپ تۇرىدۇ . بولدى ، ئۇكا ، بۇ گەپلەرنى قىلىش-
مايلى . يۇرتتىن چىقىپ كەتكەن بالىلار بىلەن كۆرۈشمىدىڭمۇ ؟
ئالايلى ، سىياسىي ـ قانۇن كومىتېتىنىڭ شۇجىسى مۇتىللا ساۋۇت-
نىڭ ئوغلى غەيرەت جاڭدۇ يەنىلا شۇ كونا سەنەمگە دەسسەپ
يۈرۈپتۇما ؟

— سىز نەدىن بىلىسىز ؟

ئوبۇلھەسەن بۇلتۇر يازدا دۇكانلارغا مال ئېلىش ئۈچۈن ئۇ-
رۇمچىگە بارغان كۈنى ياقۇپ ھاجىمنىڭ ئۆيىگە چۈشتى . ياقۇپ
ھاجىم ئالدىنقى كۈنى غەيرەت جاڭدۇ ، ئەيسا خېنەنجىر ، ئەبەي
گىتارلارنىڭ تۇرمىدىن ئاقلىنىپ چىققانلىقىنى سۆزلەپ بەردى .
بولمىسا ئۇلار ئالدى 200 گىرام ، تۆۋىنى 100 گىرام خروئىن
بىلەن تۇتۇلغانىدى . لېكىن ، ئادۋوكاتنىڭ ئاقلىشى بىلەن ئۇلار
گۇناھسىز دەپ قويۇپ بېرىلدى . قانۇندا 50 گىرام خروئىن بىلەن
تۇتۇلغان ئادەمگە ئېغىر قانۇنىي جازا بېرىلىدىغانلىقى ئېنىق ئىدى .
ئەمما ، ئۇلارنىڭ خروئىن سېتىش ئۇسۇلى باشقىلارنىڭكىگە ئوخ-

شمايىتتى ، غەيرەت جاڭدۇ خروئىننى كونا پاپياق ئىچىگە سېلىپ ، شەھەر ئىچىدىكى ئەخلەت ساندۇقلىرىنىڭ بىرىگە تاشلاپ قويۇپ خېرىدارلىرىنى ساقلايىتتى ، سودىنى قىلىپ بولۇپ ، ئەخلەت ساندۇقىدىن ئېلىۋال ، دەيىتتى . ئەيسا خېنەنجىر بولسا شەھەرنىڭ راسا ئاۋات يەرلىرىدىكى چىملىقلارغا خالتىلىق خروئىننى تاشلاپ قويۇپ ، ئوستىنىنى يېرىم پارچە خىش بىلەن ياكى كونا سولياۋ خالتا بىلەن باستۇرۇپ قويايتتى ، خېرىدارىغا شەرەت قىلىپ قويسىلا ئۇلارمۇ كۆنۈك ئىدى . ئەبەي گىتارنىڭ خروئىن سېتىش ئۇسۇلى سەل غەيرىيرەك بولۇپ ، مال يۆتكەيدىغان ئالدىنقى كۆنى كونا مال بازىرىدىن ئەبجەق گىتاردىن بىرنى ئەرزانلا ئالاتتى ـ دە ، ئۇنىڭ ئارقىسىنى خىمىيەلىك دورا بىلەن ئېچىپ ، ئىچىگە خالتىلىق خروئىننى چاپلىغۇچتا چاپلاپ بولۇپ ، گىتارنى بۇرۇنقى ئەسلىگە كەلتۈرەتتى . كونا خېرىدارلىرى : «گىتارنى ساتامسەن ؟» دەپ سورىغاندا ، گىتار ئىچىدە 200 گىرام بولسا ئىككى بارمىقىنى ، بىر كىلو بولسا باشمالتىقىنى تۈيدۇرماي چىقىرىپ ، باھاسىنى كېلىشەتتى... ئەبەي گىتار گىتار بىلەن تۆتۈلغاندا : «بۇنى مەن كونا مال بازىرىدىن سېتىۋالغان» دەپ دۇكانچىنىڭ قېشىغا ئاپارغان ، دۇكانچىمۇ : «بىر بالا ئەرزانلا بەرگەچكە ئېلىپ قويۇپتىكەن» دەپ دېگەن . بۇنىڭ بىلەن ئادۇوكات : «گىتار مېھمانخانا ياتاقلىرىدىن ياكى رېستوران سورۇنلىرىدىن ئوغرىلانغان ، ئوغرى ئۇنىڭ ئىچىدە نەچچە يۈز مىڭ يوەنلىك مالنىڭ بارلىقىنى بىلمىگەچكە ، 30 — 40 يوەنگە ئەرزانلا سېتىۋەتكەن» دەپ خۇلاسە چىقىرىپ ، ئەبەي گىتارنى ئاقلىغان . غەيرەت جاڭدۇ ۋە ئەيسا خېنەنجىرلارنىڭ يانچۇقلىرىدىن خروئىن چىقمىغانىكەن ، ئۇلار گۇناھسىز ھېسابلىنىغان... قىسقىسى ، غەيرەت جاڭدۇ ، ئەيسا خېنەنجىر ، ئەبەي گىتارلار خروئىن سېتىشتا كونا خارابىلىكلەر ، ئەسكى تاملىق تۇگمەنلەر ، قومۇشلۇق سازلىقلارغا بېرىپ يۈرمەيتتى . ئۇلار ئاشۇنداق شەھەرنىڭ ئەڭ ئاۋات كوچىلىرىدا بەخىرامان يۈرۈپ خروئىن ساتالايتتى...

— پاھ ، نېمىدېگەن ھېيلىگەر نېمىلەر ، — دېدى قەدىردان ھەيران بولۇپ . — ئەسلىدە سىز ئەيسا خېنەنجىر ، ئەبەي گىتارلار-نى بۇرۇنلا تونۇيدىكەنسىز - دە ؟

— ئەيسا خېنەنجىر گۇمىدا بىر مۇئاۋىن ھاكىمنىڭ ئوغلى ، — ئوبۇلھەسەن ئۇستەلگە چېكىپ قويدى ، — ئەبەي گىتار بولسا چىرا ناھىيەلىك دائىمىي كومىتېت باشلىقىنىڭ ئوغلى ، غەيرەت جاڭدۇمۇ ناھىيەمىزدىكى سىياسىي - قانۇن كومىتېتى شۇجىسىنىڭ ئوغلى . قىسقىسى ، ھازىر يامان يولغا كىرىپ كېتىپ-ۋاتقانلارنىڭ تولاراقى ئەمەلدارلارنىڭ بالىلىرى .

ئۇلار پاراڭ بىلەن بولۇپ كېتىپ ، چۇش بولۇپ قالغانلىقىنى بىلمەي قېلىشتى . ئوبۇلھەسەن قەدىردانىنى ئۆيگە ئېلىپ كەتمەكچى بولۇۋىدى ، ئۇ ئۆزرە ئېيتىپ ئۇنمىدى . ئوبۇلھەسەن كېلىشىپ قويغان پىلان بويىچە ئەتىسى ئەتىگەن قەدىردانىنى رېستوران خادىم-لىرى ئالدىدا : «كەسىپ ئەھلى» ، «قورۇما قورۇش مۇتەخەسسە-سى» ، «رېستورانىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى» دەپ تونۇشتۇردى . رېس-توران خادىملىرى ئىچىدىكى سەل توختالغانلىرى : «توۋا ، تۇكى چۇشمىگەن سويمىغۇ بۇ...» دېيىشىپ كالپۇكلىرىنى ئۇرۇشتى ، «تۇخۇمنىڭ ئىچىدە چۇكۇلداۋاتقان بىر چۇجە بىزگە باشلىق بولۇپ قالغىنىنى كۆرمەمدىغان... زامانە ئاخىر بولدىمۇ نېمە ؟» دېيە-شىپ ، مەسخىرىلىك كۇلۇشكەنلەرمۇ بولدى... شۇنداقتىمۇ ، قە-دىردان پەرۋايى پەلەك ھالدا ئۆز ئىشىغا كىرىشىپ كەتتى ، ئەمما ئۇنىڭ كۆزىنى يۇمۇپ تۇرۇپ كۆكتاتنى تۇرى بويىچە ياڭزا چېقە-رىپ توغراش ئۈسۈلى ، قورۇما قورۇغاندىكى قورۇما خۇرۇچلىرى-نى تەڭشەشلىرى ، قورۇمىنى ئوت ئالدۇرۇپ تەم كىرگۈزۈش پىلانلىرى ئاشخانىنىڭ ياش خادىملىرىنى ھەيرەتتە قالدۇردى بول-غاي ، ئۇلار كۈندە ئىشتىن چۇشكەندە قەدىردانىنىڭ ئارقىسىغا كە-رىۋېلىپ ھۇنەر «ئوغرىلايدىغان» بولدى . قەدىردانمۇ ھېچقانداق مەخپىيەتلىك ساقلىمايى قورسىقىدا بار «ئۇماچ»نىڭ ھەممىسىنى چىقىرىپ ئەستايىدىل ئۆگەتتى . كېيىنچە چوڭلارمۇ ئۇنىڭ غەرەز-

سىز ، ئاق كۆڭۈللۈكىدىن تەسىرلەندى بولغاي ، كۈندىن - كۈنگە يېقىنلىشىپ ، ئىلمىي ئۇسۇلدا قورۇما قورۇش ئۇسۇللىرىنى ئۆگىنىشكە كىرىشىپ كەتتى . ئارىدىن ئۇچ ئاي ئۆتەر - ئۆتمەيلا ، ئۇلار قەدىردانلىق رېستوران باشلىقلىقىغا ئۆزلىرى سايلاشتى .

ئايلار ئۆتكەنسېرى قەدىردانلىقى ئۆز كەسپىدىن ، شۇنداقلا ئاشخانا خىزمىتىدىن رازى يېنىپ ، كۈندىن - كۈنگە سوۋۇپ كەتتى . ئۇنىڭ ئۆگەنگۈسى ئىشلەنمەي بىر يولىلا كۆمۈلدى . ئالىي ماتېرىيال تەلەپ قىلىدىغان 30 نەچچە خىل قورۇمىنى ھېچكىم تەلەپ قىلىپ باقمىدى . قۇربان ھېيىت ، بايرام ، خاتىرە كۈن ، توي - مەرىكىلەردىمۇ يۇقىرىسى 130 — 150 يۈەن ، بولمىسا 80 — 90 يۈەنلىك ئوستەللەرنى بۇيرۇتاتتى . بۇمۇ يەنىلا شالاڭ ئىدى . قىسقىسى ، تۇرمۇش سەۋىيە ئۆلچىمى ئۇنىڭ ئۆگەنگۈسىنى تەرك ئېتىپ ، روھىنى چۈشۈرۈۋەتتى . بۇ ئاي ، بۇ كۈنلەردە ئۇنىڭ چىرايى ئېچىلمايدىغان ، كەم سۆز ، كەم دىدار بولۇپ ، پۇرسەت تاپسىلا مەدەنىيەت يۇرتىنىڭ بېغى ياكى كوئېنلۇن باغچىسىغا بېرىپ ، ماي ئايلىرىنىڭ تەبىئەت ھۆسنىدىن ھۇزۇر ئېلىپ ، قاراڭغۇ چۈشكىچە ئولتۇراتتى .

بىر كۈنى ئوبۇلھەسەن ئۇنى ئىزدەپ تېپىپ ، رېستوران زالىدىكى ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇرۇشتى . قەدىردان ئېچىگە يىغىلىپ قالغان قورساق كۆپۈكىنى بىر يولىلا چىقىرىۋالدى .

— قانداق قىلىسەن ، ئۇكا ، — دېدى ئوبۇلھەسەن روھسىز ھالدا . — يۇرتىمىزنىڭ تۇرمۇش سەۋىيەسى شۇ تۇرسا . روھىڭنى چۈشۈرمە ، ئوڭلىنىپ قالار...

— مېنى بىرەر ئىش بىلەن ئىزدىگەنمىدىڭىز ؟— سورىدى قەدىردان ، — ئەجەب تۇيۇقسىزلا كېلىپ قاپسىز ؟

— مەن ئەتىدىن باشلاپ بىرنەچچە ئادەمنى ئېلىپ ناھىيە ، يېزا ، كەنتلەرگە بېرىپ قۇرۇق يەل - يېمىش ئۈچۈن ئالدىن پۇل تارقىتىمەن .

— يالدۇر ئەمەسمۇ ، ئۆرۈكلەرنى ئەمدىلا ئاپتاپقا

يېيىۋاتسا...

— بالدۇرراق ئالدىنى ئالمىساق ، تەرەپ - تەرەپتىن كەلگەن قاق هايانكەشلىرى ئىگىلىۋالمىدۇ .

— بۇلتۇرقى قاقلىرىڭىز تۇگىگەنمۇ ؟

— نەدىكىنى ، ئامباردا يەنە 50 توننىدەك گۈلە- قاق بار . شۇڭا ، بۇ يىل ئازراق ئالايمىكىن دەيمەن .

— مېنىڭچە ، هەممىنى يىغىڭ ، ئاكا ، — دېدى قەدىردان ئىشەنچ بىلەن ، — بۇلتۇرقىدىنمۇ كۆپرەك يىغىڭ ، قاقتىن نۇر- غۇن پۇل يىغىۋېلىشقا كۆزۈم يېتىدۇ .

— نېمە ئامالىڭ بار ؟

— مەن هېلىمجان ، نۇرمەتلەر بىلەن قايتىدىغان چېغىمدا سۆزلەشتىم ، ئۇلار مەيدىسىگە ئۇردى ، — قەدىردان ئوبۇلهەسەد- نىڭ كۆڭلىنى ئايىاپ ، ئۆزى هەققىدە بىر نېمە دېمىدى ، — شۇڭا ئىشەنچىم بار .

— سېنىڭمۇ بۇنداق سودىلارغا ئېپىڭ بار ، يانچۇق ئونئالغۇ- سىدىنلا نەچچە ئون مىڭ يۈەن پايدا ئالدۇق ، — ئوبۇلهەسەن قەدىردانىنىڭ دولىسىغا ئۇردى ، — ئورنۇڭغا بىرنەچچە بالىنى يې- تىشتۇرۇپ بەرگەن بولساڭ ، كېيىنچە سېنى سەيگۈيۈەن قىلىش ئارزۇيۇمۇ يوق ئەمەس...

— قېنى شۇ چاغ كەلسۇن ، ئوبۇلهەسەنكا . بۇ گېپىڭىز ماڭار يوللىرىمغا شولا چاچقاندەك بولىدى ، كۆڭلۈمۇ كۆتۈرۈلۈپ قالدى...

شۇ كۈنى كەچتە ئوبۇلهەسەن موتوسىكلىتتا كېتىۋېتىپ ، پۈپ- كا قولتۇقلاپ كېتىۋاتقان ئاباس بۇجاڭنى كۆرۈپ قالدى - دە ، ئۇنىڭغا يانداپ كېلىپ ، موتوسىكلىتتىن چۈشتى .

— ئەسسالامۇئەلەيكۈم ، ئاباس بۇجاڭ ، ئىشتىن چۈشكەن ئوخشىمامسىز ؟

— شۇنداق ، هە ، ئوبۇلهەسەن ، قەدىردان سېنى قاقشاتماي ئوبدان ئىشلەۋاتامدۇ ياكى قۇيرۇق تۇتقۇزماي خاپا قىلىۋاتام-

دۇ؟— دېدى ئابباس جىددىي تەلەپپۇزدا ، — مېنىڭ كۆڭلۈمنى ياساپ ، يالغان ئېيتىدىغان بولساڭ ، مەن بەربىر ئۇقۇپ قالىمەن ، ئۇ چاغدا نەم ـ نەمگە ئۇسسۇل ئويناپ قالىسەن .

— نەدىكى گەپلەرنى قىلىسىز ، بۇجاڭ ، — ئوبۇلھەسەن كۈلـدى ، — قەدىرداننىڭ ئىشلىشىدە گەپ يوق ، ئالامەت كۈچ بېرىۋاتىدۇ ، كاللىسىمۇ پىلىموتتەك ئىشلەيدۇ ـ دە...

ئـوبۇلھەسـەن قەدىـردان بـىلـەن بـولغان ئەتىگەنكى سۆھـبەتنى ئۇجۇر ـ بۇجۇرلىرىغچە يەتكۈزدى ، ئۆزىنىڭ كۆزقاراش-پىلانلىرى ۋە قەدىردانىنىڭ بەرگەن مەسلىھەتلىرىگىچە ئالا قويمـدى . بىراق ، ئابباس بىردىنلا قاپىقى بۇلۇتتەك تۇتۇلۇپ ، پۇشۇلـداپ كەتتى .

— ھەي پەپىلىقوش دېۋەڭ ، ئاشۇ ئاغزىدىن ئانىسىنىڭ سۈتى پۇراپ تۇرغان بىر موزاينىڭ چالغان دېپىغا ئۇسسۇل ئويناپ ، قۇرۇق يەل ـ يېمىشنى جىق ئالىدىغان بولدۇڭمۇ؟ — ئابباس ئورنىدا چىپلا توختىدى ، — «ياشلار بىناسى»نىڭ دىرېكتورىمەن دەيسىنا تېخى ! دىرېكتورمۇ سەندەك بولامدۇ ، كىچىك ـ كىچىك شۇملار «ناي ـ ناي» دەپ چاۋاك چېلىپ بەرسە ، يەر تاللىماي ئۇسسۇل ئوينايدىغان...

ئوبـۇلھـەسەن بـويۇن ـ قـۇلاقلىرىغچە قىزىرىپ ، گەپ قىلالمايلا قالدى ، ئىچىدە قەدىردان بىلەن بولغان سۆھبەتنى دېگـىنگە پۇشايمانمۇ قىلدى . ئۇ بۇنداق توۋسىغا ياندۇرۇۋېتىدىغانلىقىنى نەدىن بىلسۇن . بۇنىڭ ئەكسىچە : «ئابباس بۇجاڭ ئاڭـلاپ خۇش بولۇپ كېتەر !» دەپ ئويلىغان تۇرسا...

— تېخى سەيگۈيۈەن قىلىش نىيىتىڭمۇ بارىكەنده ـ ھە؟ توۋا قىـلـدىم خۇدايـىم ، — ئابـباس سول قولـىنى ئامۇتـتەك تۇڭـدى ، — مۇشۇنچىلىك بالىنى سەيگۈيۈەنلىككە سالساڭ ، خەقلەر ئاغزىدا ئەمەس ، قوڭىدا كۈلەر !

بولدى دېگۈچە دەشنەم يېگەن ئوبۇلھەسەن موتوسىكلىتىنى يېـتىلەپ كېتىپ قالدى . ئۇنىڭ قارىسى ئالامان ئارىسىدا غايىب

بولغاندىن كېيىنلا ئاببىاس يولىغا ماڭدى . بىراق ، ئۇنىڭ دۇپدۇگە-
لەك سېمىز مىس رەڭ چىرايى ئاچچىقىدىن قارىداپ كەتكەندەك
قىلاتتى . دېمىسىمۇ ، بىر ھايتاق ئالىقاپنى كەسىپتە ئوقۇتۇپ .
800 يۈەنلىك بىر قەپەسكە سولاپ ، ئىنامىغا پانقۇزماق ئاساد-
مۇ ؟ ! ئەمدىلا «ئۇھ» دەپ كۆڭلى تەسكىن تاپقاندا ، مۇنۇ ئوبۇلھە-
سەن دېگەن دېۋەڭ ھەرىنىڭ ئۇۋۇسىنى ياغاچتا چۇقچىلاپ ، پېرە-
خوندەك پىرقىراتقىنى نېمىسى ! ؟

ئاببىاس بۇجاڭ ئۆيىگە كىرگەندىن كېيىنمۇ بايىقى ئاچچىقە-
نىڭ تەسىرى يەنىلا يوقىمىدى ، گېزىت كۆروپ باقتى ، لېكىن
خەتلەر سۇۋاشما بولۇپ ھېچنېمە كۆرۈنمىدى . تەكچىدىكى گۈللەر-
گە سۇ قۇيماقچى بولۇپ ئەمدىلا ئورنىدىن تۇرۇشى ، خەيرىگۈل
مەكتەپتىن قايتىپ كەلدى . ئۇ ئېرىنىڭ قارىداپ ئېسىلىپ كەتكەن
چىرايىغا بىرلا قاراپ ، بىرەر كېلىشمەسلىكنىڭ يۈز بەرگەنلىكىنى
كۆڭلى تۇيۇپ بولدى ، شۇڭا : «سىزگە بىر ئىش بولمىغاندۇ ؟»
دېگەن سۆز ئاغزىدىن چىقىپ بولغۇچە ، ئاببىاس ئوبۇلھەسەن بىلەن
بولغان ئىشنىڭ زىر - زەۋەرلىرىگىچە سۆزلەپ ، ئايالى خەيرىگۈل-
نىڭمۇ سەپرايىنى ئۆرلىتىپ قويدى .

— بۇ چاغقىچە پوقنى ئوسۇرۇقتا باسقاندەك سىلاپ - پەپە-
لەپ ، رېستورانغا ئاران كۆندۈردۈق دېسەك ، ماۋۇ ئوبۇلھەسەننىڭ
ئۇنىڭ كۆتىگە ئوت قويغىنى نېمىسى ، — خەيرىگۈل ئالىقانلىرىغا
شاقىلدىتىپ ئۇردى ، — 800 يۈەن مائاشنى ئېلىپ ، سىڭگەن
نېنىنى يەپ يۈرسە بولمامدۇ ، مەن ھازىرلا ئوبۇلھەسەننىڭ قېشىغا
بېرىپ ، بۇرنىدىن بۇلاق ، كۆتىدىن يۇمىلاق قىلمىسام...

خەيرىگۈل چاپىنىنى ئەمدىلا قولىغا ئېلىشى ، بايىتىن بېرى
ئىشىك ئارقىسىدا ھەممە گەپنى ئاڭلىغان قەدىردان ئۆيگە ئوسۇپلا
كىردى . ئۇنىڭ غۇزۇزدە يىغلىغان قاپقارا قوشۇما قاشلىرى ، ئۇچ-
قۇنلار چاچراڭاتقان چوڭ كۆزلىرىدىن ئەندىككەن ئانا : «ئىشتىن
چۈشتۈڭما» دەپ قويدى ، ئەمما ئوغلىنىڭ ئىشىك سىرتىدا ھەممە-
نى ئاڭلاپ تۇرغانلىقىنى بىلىپ بولدى .

— هه ئانا ، كىمنى بۇرنىدىن بۇلاق ، كۆتىدىن يۇمىلاق قىلـ
ماقچى ؟ ئوبۇلهەسەن ئاكامنىما ؟
— يا ئەمدى... مۇنداقلا دەپ قويغان گەپ...
— ئانا ، سىز ئوقۇتقۇچى ، ماقۇما ، — قەدىرداننىڭ ئاچچىقى
كەلگەندى ، — ئوقۇشتىن چېكىنگەن بىر هايتاقنى ئۇرۇمچىدە
ئوقۇتۇپ ، 800 يۈەن مائاش بېرىپ ، بېشىنى سىلىغان بىر ئادەمنى
كوچىدىكى قارا قورساق خوتۇنمۇ ئۇنداق دېمەس...
قەدىرداننىڭ گېپى ئاببباس بۇجاڭغىمۇ قامچىدەك تەگدى ، شۇ
ڭا ئۇ دىمىققاندەك بولۇپ ، دېرىزە تەرەپتىكى گۈل تەكچىلىرىگە
ئاغدى ـ دە ، ئاستا غودۇڭشىدى :
— قەدىردان ، بولدى قىل...
— نېمىشقا بولىدى قىلغۇدەكمەن ! — ۋارقىرىدى قەدىر
دان ، — سىلەر مېنى بىر ئۆمۈر قازان مۇئەككىلى بولسۇن دېمەك
چىمۇ ؟ مېنى چۆمۈچ بىلەن ساپلىققا يارالغان دەپ هاقارەت قىلماق
چىما ؟ مۇشۇ گۈجان كوچىسىدا بىللە چوڭ بولغان بالىلار ئۇرۇم
چىدە نېمە ئىشلارنى قىلمۇاتىدۇ بىلەمسىلەر ؟ !
— بالام ، — دېدى ئاببباس ئارقىغا يېرىلىپ ، — 14
ياشلىق بالىنى سەيگۈيۈەن قىلىپ قويسا ئېغىر كەلمەمدۇ دەپ ،
ئاناڭ ئىككىمىز سەل خاپا بولدۇق شۇ... بۇ... بۇ يەنىلا ساڭا
كۆيۈنۈشقۇ...
— سەيگۈيۈەن بولۇش تەلىپىنى مانا مەن قويدۇم ، — دېدى
قەدىردان ، — لېكىن ئوبۇلهەسەنكام ماڭا يېرىم كۈن تەربىيە
ئىشلەپ بولالماي ، ئاخىر ئاتا ـ ئاناڭغا سېلىپ باقاي ، دېگىنى
يامان بوپتىما ؟
ئاببباس بۇجاڭ بۇگۈنكى ئىشتا سەل ئەمەس ، خېلىلا يەڭگىل
تەكىلىك قىلغانلىقىنى هېس قىلدى . ئۇ ئىشىنىڭ تېگى ـ تەكتىگە
يەتمەي تۇرۇپ ، ئوبۇلهەسەننىمۇ بەكلا سەتلىۋېتىپتۇ . قول ئاستىدا
جان كۆيدۈرۈپ ، چاپا تارتىپ ئىشلەۋاتقان بىر خادىمغا نېرى ـ
بېرىسىنى سۇرۇشتە قىلمايلا قوپاللىق قىلىش بىر رەهبىرىي كا ـ

دىرىنىڭ ئىستىلىمۇ ؟ ! ئەمدى ئېگىز بوينىنى پەس قىلىپ ، قاتتىق بوينىنى ئېگىپ ، ئۇنىڭدىن كەچۈرۈم سورىمىسا بولامدۇ ؟ !

گۇللەرگە سۇ قۇيۇۋاتقان قىياپەتكە كىرىۋالغان ئابباس بۇجاڭ- نى تەڭلىك ئىسكەنجىسىدە قىسىپ ، نومۇس ئوتىدا كۆيدۈرۈۋاتقان يەنە بىرى ئوغلى قەدىردان ئىدى ! ئابباس بۇجاڭ تىترىگەن قول- لىرىدا گۈلگە سۇ قۇيۇۋېتىپ : «ئۇنى 14 ياش دەپ سەل قاراپ- تىمەن ... » دەپ پىچىرلىدى . دېمىسىمۇ ، قەدىردانىڭ : «ئانا ، سىز ئوقۇنقۇچى ، ماقۇما... » ، «قارا قورساق خوتۇنمۇ ئۇنداق دېمەس... » ، «بىر ئۆمۈر قازان مۇئەككىلى بولسۇن دې- مەكچىمۇ ؟ » ، «چۆمۈچ بىلەن ساپلىققا يارالغان ، دەپ ھاقارەت قىلماقچىمۇ ؟ » دېگەن سۆزلىرىنى 14 ياشلىق بالىنىڭ سۆزى دېسە كىممۇ ئىشىنەر ؟ ! يەنە كېلىپ ، ئۇ سۆزلەر ئادەتتىكى ئۇقۇم بىلەن چەكلەنمەي ، ئېغىز ئالالمىغان جاراھەتلەرنى يارىدىغان نەشتەر ئە- دى . ئابباس ۋە ئاباسلار... خەيرىگۇل ۋە خەيرىگۇللەر مۇشۇ ياشلارنىڭ چېكىدا قاپتۇ . ئۇلار ھەممە يوللارنى بوشىتىپ ، ئۆزلە- رى چېكىنسە بولغۇدەك... بىراق ، ھايات قىسمەتلىرىنىڭ ئاچچىق زەردابلىرىنى ئىچمىگەن ، چەرخى - پەلەك بورانلىرى قامچىلىمە- غان ، ئازاب ئىسكەنجىلىرىدە بوغۇلمىغان ، قەھرىتان زىمىستانلار چايانەك چاقمىغان بۇ دەۋر دۇلدۇللىرى دەۋر دىشۋارچىلىقلىرىغا ئۇچرىماسمۇ ؟ ھايات سازلىقلىرىدا پاتقاقتا پېتىپ قالماسمۇ ؟ ئازاب ئاتەشلىرىدە كۆيۈپ كۈل بولماسمۇ ؟ مانا بۇلارنى سەمىگە سىلىش ، تارت ئايىغىڭنى ، دەپ ئاگاھلاندۇرۇش يەنىلا شۇ ئابباس ۋە ئابباس- لارنىڭ ، خەيرىگۇل ۋە خەيرىگۇللەرنىڭ خىزىر ئاتا روھىدەك ئۇلۇغ پەرز ۋە سۈننەتلىرىدۇر...

— بولدى ، بالام ، بۇندىن كېيىن تەقدىر - ئىقبالىڭغا ئۆزۈڭ ئىگە بول ، مەن ھەم ئاناڭ ساڭا كاشىلا بولمايمىز . ئەمما ، ھوشيار بول ، ھاياتلىق يولى سەن ئويلىغاندەك تۈپتۈز ئەمەس ، ئادەم تە- سەۋۋۇر قىلالمىغۇدەك قاباھەتلىك چوڭ ئىلكىگە مەھكۇم بولىدە- غان چاغلارمۇ بار ، ئۆلەي دەپ ئۆلەلمەيدىغان ، بىراق ئازابىڭ

تۇگمەيدىغان ، تۆرەلگىنىڭگە ئالەمچە پۇشايمانلار يەيدىغان هايات قىسمەتلىرى قارار تاپىدىغان كۈنلەرمۇ بولىدۇ...

ئاببباس بىردىنلا قېرىپ ، مۇكچىيىپ قالغاندەك سەل ئېڭىشكەن پېتى ئىچكەركى ئۆيگە كىرىپ كەتتى ، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن خەيرىگۈلمۇ ئۇن ـ تىنسىز ماڭدى ، ماڭدى ـ يۇ ، ئوغلىغا قاراپمۇ قويمىدى . ئۇلارنىڭ بۇ هالىتى ، بولۇپمۇ ئاببباسنىڭ بېشى چۈشكەن ، ئۆزى ئېڭىشكەن هالىتى قەدىردانىنىڭ ئۆپكىسىنى ئۆرلەتىپ ، كۆزلىرىنى ياشقا تولدۇردى...

— دادا ، ئانا ، — پىچىرلىدى قەدىردان ياشلىرى تۆكۈلگەن هالدا ، — مېنى كەچۈرۈڭلار... سىلەرنى رەنجىتكۈم يوق ئىدى ، بىراق زوۋۇلام سىرتتىن ئېلىنغانمۇ ياكى پەرىشتە ئانىنىڭ بېشارىتىدىكى پاجىئەلەر مېنى چاقىرىۋاتامدۇ ، ئىشقىلىپ ، كۆڭلۈم سىرتنىلا تارتىپ تۇرىدۇ...

قەدىردان ئون كۈندەك ئۆيگىمۇ كەلمىدى . ئۇ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ چىرايىغا قاراشقا پېتىنالمىدى ، كېچە ـ كېچىلەپ ئۆزىگە سوئال ـ سوراقلارنى ياغدۇرۇۋەتتى ، ئەمما ئۆزىدىنمۇ ئەيىب تاپالمىدى . شۇڭا ، ئونىنچى كۈنى كېچىسى ئوبۇلھەسەنىڭ ئۆيىگە باردى . ئۇلار ئىچكەركى كىچىك دەم ئېلىش ئۆيىدە بىرەر سائەتتەك مۇڭداشتى .

— ئاببباس بۇجاق ئىشخانامغا كىرىپ كەچۈرۈم سوراشىدى ، — دېدى ئوبۇلھەسەن قىزىرىپ ، — يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بولدۇم . ئەھۋالدىن قارىغاندا ، هەممە گۇناهنى ئۆزۈڭگە يۈكلىۋالغان ئوخشايسەن .

— ئەمەلىيەتتىمۇ شۇنداققۇ ، — قەدىردانىنىڭ ئاۋازى غاراڭغۇرۇڭ چىقتى ، ئوبۇلھەسەنكا ، يېڭى گۈلە ـ قاقنىڭ ئامبارغا كىرىم قىلىنىشىغا يەنە ئىككى هەپتىدەك بارکەن ، شۇڭا بۇلتۇرقى قاق بولسىمۇ مەيلى...

— كونا قاق ئازراقلا نەم تارتىپ قالسا ، ئۇرۇقچىسى بىلەن گۆشى ئايرىلىپ مىچىلداپ قالىدۇ ، — دېدى ئوبۇلھەسەن ،

ئاندىن ئۇزۇن ئۆتمەيلا كۆكىرىپ سېسىيدۇ .

— مەيلى ، سېسىپ بولغۇچە بىر تەرەپ قىلىۋەتكىلى بولار ،

— مەن ئاببىاس بۇجاڭغا : «قەدىردانىنى يالغۇز ئەۋەتمەيمەن ، ئۇكام ئوبۇلىيار ئىككىسى بىللە ماڭىدۇ» دەپ خاتىرجەم قىلدىم ، ئۇقتۇڭما ؟

— ئۇقتۇم ، — قەدىردان كۈلۈپ قويدى ، — دەسلەپتە ھەمراھ بولغىنى ياخشى .

— ئەسلىدە تۇختاملاشقان قاق ئامبارغا كىرگەن ھامان ئارىلاشتۇرۇپ سېتىۋېتەرمەن ، دەپ ئويلىغان . بۇنداق قىلسام مۇ ھالاللىق بولمايدىكەن . بوپتۇ ، كونا قالدۇق بولغاندىن كېيىن ئەرزانراق بولسىمۇ سېتىۋېتىڭلار .

— قانچىلىك قاچىلاپ بېرىسىز ؟

— ھازىرچە ئىككى ماشىنا ، يەنى 22 تونىنا بېسىپ بېرىمەن ، — دېدى ئوبۇلھەسەن كەسكىن تەلەپپۇزدا ، — بۇ قېتىم يېقىنراق بولغان لوپنۇرغا ئاپىرىسىلەر . بۇلتۇر مەن ئۇچ ماشىنا ئاپىرىپ بىر كۈننىڭ ئىچىدە سېتىۋەتكەن . لوپنۇر ئاشلىق پونكىتىدىكى ھامۇت زەنجاڭنى تاپساڭلار مالنى چوشۇرىدىغان ئامبار بېرىدۇ .

— قاچان يولغا چىقالايمىز ؟

— «ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى»نىڭ ماشىنىلىرى ۋەزىپە بىلەن بوز يەرگە كەتمىگەن بولسىلا ، ئۆگۈنلۈككە يولغا چىقالايسىلەر .

— ئۇنداقتا ئەتە بىر كۈن تازىلىقمىنى قىلىپ ، تەييارلىقلىرىمنى پۈتكۈزۈۋالسام بولغۇدەك...

— ئۇكام ئوبۇلىيارمۇ تېخى پىشمىغان خام بالا ، ئوبدانراق كۆز - قۇلاق بولارسەن .

— خاتىرجەم بولۇڭ ، ئوبۇلھەسەنكا .

— سەن دېگەن ئۇرۇمچىدە يېرىم يىلدەك تۇرۇپ پىشىپ

قالغان ، ئەمما بۇ قېتىمقى تىجارەت سەن ئۇچۇن بىر سىناق . مۇشۇ سىناقتىن ئۆتەلىسەڭ ، بۇندىن كېيىنكى يوللىرىڭ راۋان بولىدۇ ، بۇنى ئېسىڭدىن چىقارما .

يەكشەنبە كۈنى . «شەرق شامىلى» ماركىلىق ئىككى ماشىنىغا قاق بېسىلىپ تەييار قىلىنغان بولسىمۇ ، شوپۇرلار كۈن يانغاندىراق يولغا چىقىشنى قارار قىلىشتى . شۇڭا 12 كۈندىن بېرى «ياشلار بىناسى» مېھمانخانىسىنىڭ ياتقىدا يېتىۋاتقان قەدىردان ئاتا ـ ئانىسى بىلەن خوشلىشىش ئۇچۇن ناھىيەلىك پارتكوم ئائىلىلىكلەر قورۇسىغا كەلدى . ئۇ سېرىق سەمبە ، تاجىخوراز ، پىلپىل ، گوۋ-زىبان ، ئورۇس گۈللىرى ھۆپپىدە ئېچىلىپ كەتكەن ھويلىسىغا ئەيمىنىپقىنا كىردى . مانا تال بوستاندىكى ئۇزۇملەرمۇ چېكىلىپ قاپتۇ . تۇرۇپلا قەدىردانىڭ كۆزلىرىدىن ياش ئەگمىدى . تۇغۇلۇپ چوڭ بولغان بۇ قورۇغا كۆزى قىيمايۋاتامدۇ ، مىڭ جاپادا بېقىپ ، شۇ دېمەتلىك قىلغان ئاتا ـ ئانىسىنى رەنجىتىپ قويغانلىقىدىن ئىچى پىغان بىلەن ئۆرتىلىۋاتامدۇ ياكى پەرىشتە ئانا بېشارىتىدىكى شۇم تەقدىرىگە تۇنجى بولۇپ قەدەم ئالغانلىقىدىن يۇرىكى ئەلەم بىلەن ناله قىلىۋاتامدۇ ، ئىشقىلىپ ، قەدىردانىڭ كۆڭلى بۇزۇلـ-غانلىقى راست... ئۇ تىترەپ تۇرغان قوللىرىدا كارىدور ئىشىكـ-نىڭ تۆمۈر تۇتقۇچىنى تۇتتى ھەم كارىدورغا ئاستاغىنا قەدەم ئالـ-دى . پاھ ، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ تونۇش پۇراقلىرى... ياق ، جەننەت ھىدلىرى دىماقلىرىغا ئۇرۇلدى . بۇ چاغدا ئۇنىڭ كۆزلىرى يەنە لىپمۇلىپ سۇزۇك ياشلارغا تولدى !

دەرۋازا ، ئىشىكلەر ئوچۇق ، بىراق ئۆيدە ھېچكىم يوق ئىدى . مېھمانخانا ، ھۇجرىلارنىڭ ئىشىكلىرى «تۇز قۇلۇپ» بولغاچقا ، ئىچىدە ئادەم بار ـ يوقلۇقىنى بىلگىلى بولمايتتى ، قەدىردان ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ھۇجرىسى ئىشىكى ئالدىدا تىزلىنىپ ئولتۇردى ، بېشى مەيدىسىگە ئېگىلدى .

— دادا ، ئانا !— ئۇ ئاستا پىچىرلىدى ، — مەن... مەن

ماڭىدىغان بولۇپ قالدىم... مەن ... مەن... ئۆزۈممۇ دەپ بېرەلمەي-
مەن ، يۈرىكىم بىردە ھاياجان بىلەن ئۇرسا ، بىردە ھەسرەت بىلەن
ناله قىلىدۇ ، تۇرۇپلا سىقىلىدۇ ، ئەجەب مىسكىن يىغلايدۇ...
«تېخى بالا ئىدىكەنغۇ» دەپ شۇنىرلايدۇ... بىلمىدىم ، ماڭار يوللىرىم
شۇم قىسمەتلىرىم تامان ئاپىرىپ تاشلامدۇ؟ ! بىلمىدىم ، باسقان
قەدەملىرىمدىن گۈل - غۇنچىلار ئۈنەمدۇ ۋە ياكى تىكەن - زاغزاغ-
لار ! تۇرۇپلا «ئاتا - ئانامنى زار يىغلىتىپ ، قايسىبىر ئەرشىئەلاغا
يېتەرمەن» دەپ ئۆز - ئۆزۈمدىن سورايمەن ، بىراق يۈرىكىم : «بۇ
سېنىڭ مەيلىڭ ئەمەس...» دەپ مېنى بەزلەيدۇ...

قەدىردانىڭ چوڭ كۆزلىرىدىن ئالدىراپ چۈشۈۋاتقان يو-
غان - يوغان ياش تامچىلىرى ساقالسىز يۈمران يۈزلىرىنى يۇيۇپ ،
ئېگەكلىرىدىن مەيدىلىرىگە تامچىلىماقتا ئىدى .

— جېنىم دادا ، سېنىڭ بېشىمنى سىلىغان ئالىقانلىرىڭ هارا-
رەتلىك قۇياش ئىدى ! كۆيۈمچان ئانا ، سېنىڭ باغرىڭ مەن ئۈچۈن
مىسلى بىر جەننەت ئىدى ! مەن ئاشۇ قۇياشنى ، ئاشۇ جەننەتنى
تاشلاپ كېتىۋاتىمەن... مېنى شەيتان ئېلىپ كېتىۋاتامدۇ ياكى
قىسمەتلىرىم چىللاۋاتامدۇ ، بۇ ماڭا قاراڭغۇ . بەلكىم ۋۇجۇدۇمدە-
كى بالىلىق مەنمەنلىكلىرىم ، قىزىقىشلىرىم مېنى ۋەسۋەسىگە سې-
لىپ قۇتراتقاندۇ ! سىلەر مېنى كەچۈرۈڭلار ، ئۆزۈمنىڭ شو-
رى ئۆزۈمگە ! خوش دادا ، خوش ئانا ! ئۆزۈڭلارنى ئاسراڭلار ،
سىلەرنى بىر ئاللاغا تاپشۇردۇم...

شۇ كۈنى سائەت بەشلەردە ئوبۇلھەسەن قارىقاش يولىدا ئىككى
ماشىنىنى ئۈزىتىپ قويدى . ئارقىدىكى ماشىنىنىڭ كابىنكىسىدا
ئوبۇلياز ، ئالدىدىكىسىدە قەدىردان بار ئىدى . تۈنجى قېتىم سىناق
سەيگۈيۈەنلىككە قەدەم ئالغان شۇ كۈنى ئۇ 15 ياشتىن تۆت ئاي
بەش كۈن ئاشقانىدى . قەدىردان هازىر بارلىق غەم - ئەندىشىلەر-
دىن خالىي ، سەپەر هاياجىنى ئۈنى شادلاندۇرماقتا ئىدى .
ماشىنىلار ئەينەك بېتىمەك تۆپتۈز ئاسفالت يولدا خۇددى كىرىچتىن

ئاجرىغان يا ئوقىدەك چاپماقتا ، يوللار ، دەل ـ دەرەخ ، ئىستولبىد-
لار گويا دەھشەتلىك يەر تەۋرەشتىن ئاغدۇرۇلۇۋاتقاندەك ئارقىسىغا
يىقىلماقتا ، چاقنىڭ شاپىلدىغان ، موتورنىڭ بىر خىلدا گۈركىرە-
گەن ئاۋازىدىن : «ئامەت ، ئاپەت ، ئامەت ، ئاپەت ، ئامەت ،
ئاپەت... » دېگەندەك سادا ئاڭلانغاندەك قىلاتتى . قەدىردان ئې-
غىر خورسىندى...

بەشىنچى باب

لوپنۇر ئاشلىق پونكىتىنىڭ ئامبىرىغا بېسىلغان 22 تونىنا قاقنىڭ سېتىلماي ياتقىنىغا 35 كۈن بولدى . ياتاققا كىرىپ يېتىپ ئۇخلاپ ، تالاغا چىقىپ خېرىدار ئىزدەپ ، تاماق يەپ قاچا بىكارلاپ ، خالادا ئولتۇرۇپ قورساق بوشىتىپ زېرىكىپ كەتكەن ئوبۇلىيار 24 كۈن بولغاندا يولدا ماشىنا توسۇپ يۇرتىغا قېچىپ كەتتى . ئەمدى ھەممە بالايىتوقۇناق ، شالدىر ـ شاپىلاق قەدىرداڭغا قالغانىدى . ئۇ مېۋە ـ چېۋە توپ سېتىش بازارلىرىغا كىرىپ ، مېلىنى ماختاپ باشلاپ كەلگەن خېرىدارلىرى بىرنەچچە تاغارلاردىن ئوچۇمداپ ئالـغان گۈلە ـ قاقما قاراپلا : «بۇ بۇلتۇرقى كونا مال ئىكەن» دېسە ، بەزىلىرى : «قۇرت چۈشۈشكە باشلاپتۇ» دېيىشىپ يېنىپ كېـتەتتى... كۈنلەر ئۆتكەنسېرى قەدىرداڭنىڭ ۋۇجۇدىنى ئەنسىزلىك ئىسكەنجىلىرى بوغۇۋالدى . مانا ، كۈنلۈكى 20 يۈەندىن 35 كۈندە جەمئىي 700 يۈەن ئامبار ھەققى زىممىسىگە ئارتىلدى . ئۆزى قاقلارنى ساقلاپ ئامباردا ياتقاچقا ، مېھمانخانا پۇلى تېجىلىپ قالغان بىلەن ، يېمەك ـ ئىچمەك ، تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرى ئۈچۈنمۇ پۇل سۈدەك كېتىۋاتىدۇ . كۈندىن ـ كۈنگە ئەندىشە ئىچىدە قالغان قەدىردان گۈلە ـ قاقنى ئۇدۇل ئۇرۇمچىگە يۆتكەپ كېتىشنى ئويـلاپ قالدى . بىراق ، پۇلنى ، ئامبار ھەققىنى نەدىن ھەل قىلىدۇ ؟ ئۇ ئۇيان ئويلا ، بۇيان ئويلا ، ئاخىر ئوبۇلھەسەنگە تېلېفون بەرمەكـچى بولۇپ تۇرغىنىدا ، ئاشلىق پونكىتىنىڭ باشلىقى ھامۇت : «قەـدىردان ، ساڭا تېلېفون» دەپ چاقىرىپ قالدى . خۇددى ئالتۇن توشقان تېپىۋالغاندەك خۇشال بولۇپ كەتكەن قەدىردان ئۇچقاندەك ئىشـخانـغا كـىردى ـ دە ، تـېلېفوننى قولىغا ئالدى . ئۇ ئويلـغاندەكلا ، تېلېفوندا ئوبۇلھەسەنىڭ ئاۋازى ياڭرىدى :

— ھەي قەدىردان ، مەن ھەممە ئىشنى ئوبۇلياردىن ئاڭلىدىم ، سەۋەبلىك مەندىن ئۆتتى ، سىلەرنى خالتا يولغا سېلىپ قويۇپ ، كۆپ جاپاغا قويدۇم .

— ئوبۇلھەسەنكا ، ھازىر بۇنداق گەپلەرنى دەيدىغان ۋاقىت ئەمەس ، — دېدى قەدىردان تۇرۇپكىنى ئۇ قۇلىقىدىن ـ بۇ قۇلىقىغا يۆتكەپ ، — مەن قاقلارنى ئۇرۇمچىگە يۆتكىمەكچىدىم . بىراق ، ئامبار ھەققى ۋە كىرا پۇلىدىن قىسىلىۋاتىمەن ، قانداق قىلاي ؟

— مەن ساڭا پۇل پېرىۋوت قىلىمەن ، 24 سائەت ئىچىدە تاپشۇرۇۋالىسەن ، — تۇرۇپكىدا ئوبۇلھەسەننىڭ ئاۋازى چۈڭۈلدىدى ، — ئەمما گۇلە ـ قاقنى تېز بىر تەرەپ قىلىشقا ئالدىرا ، ھاۋا قاتتىق ئىسسىۋاتىدۇ ، ئامبار قۇرغاق ھەم ئىسسىق كېلىپ قالسا ، گۇلە ـ قاق قۇرتلاپ كېتىدۇ ، نەم بولسا ، كۆكىرىپ سېسىيدۇ ، ئۇقتۇڭما ؟

— ئۇقتۇم ، خاتىرجەم بولۇڭ ، ئۇرۇمچىگە يۆتكەش ئالدىدا ئادەم يالالاپ ، گۇلە ـ قاقنى ئاپتاپقا سېلىپ ، شامالدىتىپ قايتا قۇرۇتىمەن .

— ھەي ، ئەسلىدە ئۇ قاق ئىككىنچى دەرىجىنىڭ ئىككىنچى سىنىگە چۈشىدىغان ، يەنى كىلوسى بىر يۈەن 50 پۇڭلۇق قاق ئىدى ، ھازىر بىر يۈەندىن ئالسىمۇ ، ياق ، قانچىدىن ئالسا ، 60 — 70 پۇڭدىن ئالسىمۇ بېرىۋەت ... چۈنكى ئۇ پۇتۇنلەي پايدىغا قالغان قاق . بىكاردىن ـ بىكار تۆكۈۋەتكەندىن كۆرە ، ئۆزىنىڭ چىقىم ۋە كىرالىرىنى تۇزلىسىمۇ مەيلى . ھەي قەدىردان ، يەنە بىر مۇھىم گەپ ، كۇلىچى خالىمەت قارىم مال تىزىملىكى بىلەن 50 مىڭ يۈەن پۇلنى ئايروپىلاندا ئېلىپ كەتتى ، ئۇنى ياقۇپ ھاجىمدىن تاپشۇرۇۋال ، ئىلاجى بار مال بىلەن بىللە كەلگىن .

يانچۇقىغا چاشقان كىرسە يامانلاپ چىققۇدەك بولۇپ قالغان قەدىردان شۇ كۈنىلا لوپنۇر بازىرىدىن ئوتتۇرا ياشلىق ئىشلەمچىدىن ئىككىنى تېپىپ ، كۈنلۈكىنى 50 يۈەندىن سۆزلەشتى . ئۇلار

300 تاغاردەك گۈلە ـ قاقنى ئاشلىق قۇرۇتىدىغان مەيدانغا يېيىـ تىپ ، راۋۇرۇس قۇرۇپ بولغۇچە كۆرەكتە ئۆرۈپ ـ چۆرۈپ بېرىدىغان بولدى ، ھەتتا ئۇلار تاغارلارغا قايتا قاچىلاپ ، ماشىنىلارـ غا بېسىپ بېرىشنىمۇ ھۆددىگە ئېلىشتى .

دېگەندەك ، قەدىردان ئەتىسى چۈشتىن كېيىن لوپنۇر ئاشلىق پونكىتىغا كەلگەن 4000 يۈەنلىك پۇل چېكىنى تاپشۇرۇۋالدى . ئۇچ كېچە ـ كۈندۈز ئاپتاپقا سېلىپ شامالداتقان قاقلارنى ئىككى ئىشلەمچى تاغارلارغا قايتا قاچىلاپ ، ئاغزىنى چاشقان قۇلىقى قەـ لىپ سىم بىلەن يۆمەپ تىكىشكە باشلىدى . ئىش تاپقىنىغا خۇش بولۇپ كەتكەن ئىشلەمچىلەر بالا سەيگۈيۈەندىن بەكمۇ سۆيۈندى بولغاي ، ھالاللىق بىلەن جـان كـۆيـدۈرۈپ ئـىشلەۋاتقانلىقى تۇرقىدىنلا بىلىنىپ تۇراتتى ، پېشانىسىدىكى گىرەلىشىپ كەتكەن قورۇقلاردىن ئاققان تەر كۆزلىرىنى ئېچىشتۇرۇۋەتكەنمۇ قانداق ، ئۇلار پات ـ پاتلا يەڭلىرىدە سۈرتۈپ قويۇاتتى . شۇ ئەسنادا شەھەر يۈك توشۇش كالونىدىن ئىككى ماشىنىنى 1600 يۈەنگە سۆزلىشىپ ئېلىپ كەلگەن قەدىردان ئۆزىمۇ ئىشتان ـ كۆڭلەكنى سېلىپ ئىشقا كىرىشىپ كەتتى . ئۇ قاقلار ماشىنىغا بېسىلىپ بولغۇچە ، 40 كۈنلۈك ئامبار ھەققىگە 800 يۈەن تۆلەپ تالون كەستۈرۈۋالـ دى . ئىككى ئىشلەمچىنىڭ ئىش ھەققى كۈن ھېسابى بويىچە 400 يۈەن بولغان بولسىمۇ ، قەدىردان :

— جاپا چەكتىڭلار ، بىر ۋاخ تاماق ئېلىپ بەرسەم بولاتتى ، لېكىن ئۇلىگۈرەلمەيدىغان ئوخشايمەن ، شۇڭا بۇ پۇلغا ئىككىڭلار تاماق يەپ ، ئاشقىنىغا بالىلىرىڭلارغا بىر نەرسە ئالارسىلەر ، — دەپ ، يەنە 50 يۈەن قوشۇپ بەرگەندى ، ئىشلەمچىلەر كۆزلىرىگە ئىشەنمەيلا قالدى . دۇنيادا مۇناقىمۇ ساخاۋەت ئىگىلىرى بار ئەـ كەن ، ياھ... 50 يۈەن ، بۇ ئاشۇ بىچارە ئىشلەمچىلەر ئۈچۈن نۇرغۇن پۇل ـ دە ! ئۇلار ياشاڭغىراپ تۇرغان كۆزلىرىنى مۆلدۈرلىتىپ ، قەدىردانغا ھەمدۇسانا ئېيتىشقا باشلىدى :

— خۇدايىم مەرتىۋىلىرىنى ئۇستۇن قىلار ، سەيگۈيۈەن بالا .

توپا ئالسلا ئالتۇن ، كۇل ئالسلا كۈموش بولار... بارلىق قىيىن-لىرىنى ئاسان قىلار...

— خوش ئەمىسە ، ئاكىلار ، خوش ، هامۇت ئاكا !

ئاشلىق پونكىتى دەرۋازىسىدىن ئىككى ماشىنا ئىرغاڭلاپ چىققۇچە ، ئاشلىق پونكىتىنىڭ باشلىقى هامۇت ۋە ئىككى ئىشلەم-چى قوللىرىنى پۇلاڭلىتىپ تۇردى...

— توۋا ، — دېدى هامۇت ياقىسىنى تۇتۇپ ، — چوڭ ئادەمنى كىچىك قىلىپ قويغاندەكلا بالىكىنا...

— يېشىنى سوراپ باقساق ، — دېدى يۇزى قۇيماقتەك قورۇ-لۇپ قالغان ئىشلەمچى ، — «سىلەر مېنى كىچىك كۆرۈۋاتامسى-لەر ، مەن 35 ياشتىن تۆت ئاي ئاشتىم» دەيدۇ...

— مېنىڭچە ، — دېدى هامۇت ، — ئۇنىڭ يىگىرمىسى يال-غان ، قالغىنى راست .

— ئاپىرىن ئۆزلىرىگە ، — يېشىنى گىلدىڭلاتتى يەنە بىر ئىشلەمچى ، — نەق كۆڭلۈمدىكىنى دېدىلە .

هامۇت بىلەن ئىككى ئىشلەمچى بالا سەيگۈيۈەن هەققىدە زوق-لىنىپ پاراڭ قىلىۋاتقاندا ، ئىككى ماشىنا لوپنۇردىن ئۇزاپ ، ئىك-كى تەرىپىنى قېنىق هال رەڭ يۇلغۇنلار قاپلىغان كونا ئاسفالت يولدا كېتىۋاتاتتى . بۇ يول ئارقىلىق شەهەرگە كىرمەي ئۇدۇللا قارا شەهەرگە كىرىپ كەتكىلى بولاتتى . هازىر قەدىردان گۈلە - قاقتىن خاتىرجەم ئىدى . چۈنكى ، ئۇچ كېچە - كۈندۈز قاقىرام ئاپتاپ ۋە شامالغا سېلىنغان قاق خۇددى يېڭى قاقتەك قۇرۇپ شاراقلاپ كەتكەنىدى . هازىر ئۇنىڭ بېشىنى قاتۇرۇۋاتقىنى ، قاقنى تونۇش - بىلىشلەر بولمىغان يات ئادەملەرگە سېتىش مەسىلىسى ئىدى . بۇنىڭدا ئۇ كۆڭۈل ئاياپ تەڭلىكتە قالىدىغان ئىشلار يۈز بەرمەيىتتى هەم قاق كۆڭلىگە خوپ كەلگەن باھاغا چىققاندا ئاندىن ساتاتتى . هازىر يېڭى قاق بازارغا تېخى كىرمىگەن ، كونا قاق ئاياغلاشقان ، بازارغا كىردى دېگەندىمۇ قۇرت چۈشكەن ياكى نەملە-شىپ كۆكىرىشكە باشلىغان «مىيانە» گۈلە - قاقلار ئىدى . قەدىر-

دائىمىق ئېلىپ كېتىۋاتقىنى ئىككىنچى دەرىجىلىك ئىككىنچىسىگە چۈشىدىغان خېلى گۆشلۈك گۆلە - قاق بولۇپ ، ھازىرقى گۆلە - قاق قىس ۋاقتىدا خېرىدارلار توپلىشىپلا بەرسە ، بىرىنچى دەرىجىلىك ئىككىنچىسى ، ئەگەر بولمىغاندا ئۈچىنچىسىگە كۆتۈرگىلى بولاتتى . ئەمما ، تونۇش - بىلىشلىرىڭ ئازدىلا قالسا ، گۆلە - قاقنىڭ كۆزى ئوچۇقلا كېتەتتى...

بۇ قېتىمقى 22 تونىنا قاق ئوبۇلھەسەنىڭ دېيىشچە ئىككىنچى دەرىجىلىك ئىككىنچىسىگە تەئەللۇق ، يەنى كىلوسى بىر يېرىم يۈەنلىك مال ئىدى ، بىراق ئۇ يىل ئاتلاپ كەتتى ، قۇرت چۈشمىدى دېگەن ھالەتتىمۇ ، 20 — 30 قاقنىڭ ئىچىدە بىرەرى قۇرتلىمايدىغان قالمايتتى . ۋاقىت ئۆتكەنسېرى قۇرتلۇقلىرى كۆپىيىپ باراتتى . ئۇنىڭ ئۈستىگە لوپنۇردىكى ئامبارىدا 40 كۈن شامالغا سېلىنمايدىغان ئىچىقتا بېسىلىپ ياتتى . شۇڭا ، قاقتىن پۈتۈنلەي ئۈمىدى ئۈزۈلگەن ئوبۇلھەسەن ئالدىراپ - تېنەپ : «بىر يۈەندىن بولسىمۇ ، 60 — 70 پۇڭدىن بولسىمۇ بېرىۋەت ، بىكاردىن - بىكار تۆكۈۋەتكەندىن كۆرە ، ئۆزىنىڭ چىقىمىنى بولسىمۇ تۇزلىسۇن» دەپ گەپنى ئۈزۈۋەتتى ، ھەتتا قەدىرداننى ئىككىلىنىپ قالمىسۇن دەپ ئەسكەرتىمۇ : «ئۇ پۈتۈنلەي پايدىغا قالغان قاق» دېيىشنىمۇ ئۇنتۇپ قالمىدى...

ئەمدىكى گەپ قاقنى قەيەرگە ئاپىرىپ سېتىش مەسىلىسى ئىدى . «غەربىي دىيار مېۋە - چېۋە شىركىتى» ، «قوڭۇرتاش مېۋە - چېۋە شىركىتى» ، «داخىيەن مېۋە - چېۋە شىركىتى» قاتارلىق ئورۇنلاردا بىر يۈرتلۇق قاق تىجارەتچىلىرى ، ھايانكەشلىرى ، ئېلىپساتارلىرى كۆپرەك ، ئەگەر يېقىن تونۇشلارمۇ ئۇچراپ قالاتتى . شۇڭا ، ئۇلارنىڭ نەزىرىدە «مۇسۇلمانلار شىركىتى» قارىمىقىدىكى «مېۋە - چېۋە توپ سېتىش بازىرى» «ئىلمان سودا بازىرى» دەپ تونۇلغاچقا ، بۇ يەرگە شالاڭراق كېلەتتى .

تۇنجى قېتىم «سەيگۈيۈەن»لىك ئوتۇغاتنى تاقاپ ، پۇل ئالمىق قىز ئۇچۇن «بازار» دەپ ئاتىلىدىغان ئوت كەتكەن ئورمانغا

قەدەم ئالغان قەدىرداننىڭ 22 تونىنا قاق ھەققىدە ئويلىمىغىنى قالمىدى . شۇنىڭغا قارىغاندا ، تىجارەت بىلەن سودا ئىسىملىك سەتەڭنىڭ پايدا نازىدىن ئادەمنى جىددىيچىلىك ئىسكەنجىلىرىدە بوغۇپ قىينايدىغان لەززىتى يامان ئوخشايدۇ . ئەنە شۇنداق ھايا-جان ، جىددىيلىك قاينامىلىرىغا كىرىپ قالغان قەدىردان ئۇرۇمچە-نىڭ بوسۇغىسىغا كىرىپ كەلگەنلىكىنى تۇيىماي قالدى . بىر كېچە - كۈندۈز يول يۈرگەن ماشىنىلار گۈگۈم بىلەن تەڭ «يېشىل قارىغاي مېھمانخانىسى»غا «ئىنجىقلاپ» كىرىپ كەلدى . قەدىردان ئىككى شوپۇرنىڭ قورسىقىنى تويغۇزغاندىن كېيىنُ ياتاقتا بىلەت ئېلىپ بەردى ، ئۆزىگە بولسا ئايرىم ياتاق ئالدى . ئاندىن ئۇ كوچا ئاپتوبۇسىغا چىقىپ داجەيگۈدىكى ياقۇپ ھاجىمنىڭ ئۆيىگە ماڭدى . خالىمەت قارىم ئوبۇلھەسەن تېلېفون بەرگەن كۈنى يولغا چىققان تەقدىردىمۇ ، تۇنۇگۈن ئەتىگەندىلا ئۇرۇمچىگە چۈشىدۇ ، بۇ چاغقىچە بەلكىم پۇل ۋە مال تىزىملىكىنى ياقۇپ ھاجىمغا بېرىپمۇ بولغاندۇ . قەدىردان خالىمەت قارىمنى تونۇمايتتى ، پەقەت «مۇسا-پىرلار مېھمانخانىسى»دىكى بىر يۈرتلۇق ھەقەمسايىلىرىدىن ئۇنىڭ كۇلىچى ئىكەنلىكى ، كۆپىنچە گۇاڭجۇ ، كۇنمىڭ ، گۇيلىن تەرەپ-لەرگە كۆك كىشمىش يۆتكەيدىغانلىقىنى ئاڭلىغانىدى .

قاراڭغۇ چۈشكەن ، داجەيگۈنىڭ ئاھالىلەر جايلاشقان تار كو-چىلىرىدا چىراغلار گۈڭگا يورۇپ تۇراتتى . قەدىردان سەيگۈيۇەن جاپپار ھاجىم بىلەن بىر چاغدا ماڭغان ھېلىقى قىسىلچاق كوچىلار-دىن ئۆتۈپ ، ئايدا 12 مىڭ يۈەن ئۆي ئىجارىسى يېغىۋالىدىغان تۆڭگانىنىڭ قورۇسى ئالدىغا كېلىشى ، كۆك سىرلانغان چوڭ تۆمۈر دەرۋازىدىن ئىككى ئادەم چىقىپ ، چىراغ ئاستىدا نېمىلەرنىدۇر دېيىشمەكتە ئىدى . ئۇلارنىڭ بىرى ياقۇپ ھاجىم بولۇپ ، يەنە بىر ئادەمنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى قەدىردان تونۇيالمىدى .

— ئەسسالامۇئەلەيكۈم ، ھاجىم ، تەنلىرى ساق ، ئۆزلىرى ئوبدان تۇردىلىمىكى...

— ۋەئەلەيكۈم ئەسسالام ، مانا ھازىرلا خالىمەت قارىم بىلەن

گېپىڭنى قىلىۋاتاتتۇق ، — دېدى ياقۇپ ھاجىم بوۋەك ساقلىنى تۇتاملاپ ، — قېنى خالىمەت قارىم بىلەن كۆرۈشۈپ قوي .

— تىنچلىقمۇ ، ئوبدان تۇرغانلا ؟

قەدىردان ئۇچلۇق سويماباش ، دوقا ماڭلاي ، ئاق سېرىق ، قاش ـ كىرپىكلىرىنىڭ تايىنى يوق ، سىدام يۈز ، يوغان بۇرۇنلىرىنىڭ ئۇچىنى قىپقىزىل قاپارتمىلار قاپلاپ كەتكەن ، 44 ـ 45 ياشلاردا بار بۇرۇتسىز ، لېكىن ئېغىزىنىڭ ئۇچىدا بىر تۇتاممۇ كەلمەيدىغان قىزغۇچ قىسقا ساقىلى بار ، قارا يەكتەكلىك بۇ ئادەمگە قاراپ ئىچىدە : «بۇنىڭ نەرى سودىگەرگە ئوخشايدۇ ، ھېلىلا كاتەكتىن قېچىپ چىققان توخۇ ئوغرىسىنىڭ ئۆزىلىغۇ» دەپ ئويلىدى ، شۇڭا قاتتىقمۇ رەسمىيەت ئۈچۈنلا : «قاچان كەلدىلە ، ئوبۇلھەسەنكام ئۆز-لىرىنىڭ تۆسىلىرىنى قىلغاندى ، بىزدە كۆلچى سودىگەرلەر بەكمۇ ئاز... » دېگەندەك ياغلىما گەپلەرنى قىلىپ ، كۆڭلىنى ياساپ قويدى .

— دىرېكتور ئوبۇلھەسەن ، — دېدى خالىمەت قارىم سالاپەتلىك-كىنە يۆتىلىپ قويۇپ ، — «تىزىملىكتىكى مالغا پۇل يەتمەي قالسا ، ياقۇپ ھاجىم بېرىپ تۇرسۇن» دېگەنىدى .

— ئەلۋەتتە ، ئەلۋەتتە ، بۇ چاغقىچىمۇ شۇنداق بولۇپ كېلىۋا-تىدۇغۇ ، — دېدى ياقۇپ ھاجىم ، — ھۇي يۇرۇڭلار ، ئۆيگە كىرىپ چاي ئىچكەچ پاراڭ قىلمايمىزمۇ . مانا قەدىردانمۇ كېلىپ قالدى .

خالىمەت قارىم بۇگۈن كەچتە ئۇچراشمىسا بولمايدىغان مۇھىم ئىشى بارلىقىنى ئېيتىپ خوشلىشىپ كېتىپ قالدى . ياقۇپ ھاجىم قەدىردانىنى ئۆيگە باشلاپ كىرىپ ، كارىۋاتتىكى كۆرپىگە تەكلىپ قىلدى ، لېكىن قەدىردان ئولتۇرار ـ ئولتۇرمايلا پوسۇقىدە كۈلۈ-ۋەتتى .

— ھە كۈلىسەنغۇ ، كۈلگۈدەك بىر ئىش بولدىما ؟ — ياقۇپ ھاجىم پىيالىلەرگە چاي قۇيۇۋېتىپ ، قەدىردانغا قارىدى ، — قېنى دەپ ياققىنا ، مەنمۇ ئاڭلاپ باقاي...

— ئاۋۇ خالىمەت قارىم دېگەن گادايىنىڭ ساقلىغا كۈلگۈم

كېلىۋاتىدۇ ، — دېدى قەدىردان يەنە كۈلۈپ سېلىپ ، — خۇددى ئۆچكە يۇڭىدا ياسىغان تەپكۈچىنىڭ ئۆزىغۇ .

— جاپپار ھاجىم سېنى «گېپى ئىيىلمەك» بالا دېگىنى راستكەن ـ دە ، — ياقۇپ ھاجىممۇ كولۈپ سالدى ، — بىردەمدىلا خالىمەت قارىمىنىڭ ساقلىنى كىچىك بالىنىڭ تېپىپ ئويناۋاتقان تەپكۈچىگە ئوخشاتقىنىڭنى قارا . مېنىڭمۇ ساقلىم بار ئادەم ، ئىچىڭدە نېمىلەرگە ئوخشىتىپ بولدۇڭكى...

— ياقۇپكا ، ئاڭلىسام يېشىڭىز 36 لاردا باركەن ، نېمە قىلىسىز ساقال قويۇۋېلىپ ، — قەدىردان كۆڭلىگە ياقمىغانىنى ئۈدۈللا دەۋېرەتتى ، — بەك مەينەت چىراي كۆرۈنۈپ قالمىكەنسىز ، قاپقارا بۇرۇت قويۇۋالسىڭىز نېمىدېگەن ياخشى .

— ھە ، ئەمدى ھۇجۇمنى ماڭا قارىتاي دەمسەن ؟

— بۇنى ھۇجۇم دەپ چۈشەنسىڭىز قانداق بولىدۇ ، — دېدى قەدىردان ، — زامانغا لايىق ، ئىلمىي بايلاردىن بولۇڭ ياكى ھاجىملار ساقال قويمىسا بولمايدۇ ، دەيدىغان رەسمىيەتمۇ بارمۇ ؟

— ھەي ساقال تارغىقى ، بولدى قىلە . قېنى چاي ئىچ . قاچان كەلدىڭ ؟

— زاۋال ۋاقتى بىلەن . ئاۋۇ تەپكۈچ ساقالدىن پۈلنى تاپشۇرۇۋالدىڭىزمۇ ؟

— ھەي ، ھەي ، تۇزۇك گەپ قىل ، ئۇ دېگەن 30 پارە قۇرئاننى يادا ئالغان قارىم ، بىلەمسەن ؟ ساڭا 50 مىڭ يۇەن پۇل بىلەن ئالىدىغان ماللارنىڭ تىزىملىكىنى ئېلىپ كەپتۇ .

— ئىككىمىز بىللە ئالارمىز ؟ تېخى بۇ قېتىم ئىككى ماشىنىڭىزنى مەن ئىشلەتمەكچى . قورقماڭ ، كىرا ھەققىنى ئەل قاتارى بېرىمەن .

— پاھ ، پاھ ، ئوبۇلھەسەننىڭ «بالا سەيگۈيۇەن» دەپ پو ئاتقىنى بىكار ئەمەسكەن ـ دە . ھە ، ئەكەلگەن ئىككى ماشىنا گۇلە ـ قاق «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»دا قالدىما ؟

— ياق ، «يېشىل قارىغاي مېھمانخانىسى»دا .

— هوي ، نېمىشقا ؟ ئاداش ـ ئايماقلىرىڭ ، بىر يۇرتلۇقلىرىڭ ئەشەدە تۇرسا...

— شۇنىڭ ئۈچۈن ، «يېشىل قارىغاي»غا چۈشتۇم ـ دە .

ياقۇپ ھاجىم چاي ئىچمەكچى بولۇپ كۆتۈرگەن چىنىسىنى تۇنقىنىچە ئۇزاق تىكىرقاپ قالدى . ئۇنىڭ كۆڭلىدىن : «بۇ بالا 20 — 30 ياشلارغا بارغاندا نېمە ئىشلارنى تەۋرىتىۋېتەر ؟ قارا ، تونۇش ـ بىلىشلەر تەڭلىككە سالىدۇ ، دەپ ، مالىنى «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى »غا چۈشۈرمىگىنىنى...» دېگەن ئوي لاپپىدە ئۆتتى .

— شوپۇرلارنى ئورۇنلاشتۇرۇپ قويدۇڭمۇ ؟

— ئىككىسىگە بىر ياتاق ئېلىپ بەردىم ، ئۆزۈمگە ئايرىم .

— نېمىشقا ئايرىم ئالدىڭ ؟

— سەيگۈيۈەننىڭ يېنىدا پۇل بولسۇن ـ بولمىسۇن ، ئۇ دۇشمەنلىك بولىدۇ .

— ئەقلىڭگە ئاپىرىن !

— ياقۇپكا ، مەن قايتاي ، ئەتە مالىنى بىر تەرەپ قىلىۋېتىپ ئۆيىڭىزگە كېلىمەن ، بىر يەرگە چىقىپ كەتمەڭ .

— خاتىرجەم بول .

قەدىردان ئەتىسى ئەتىگەندىلا ئىككى ماشىنا گۈلە ـ قاقنى «مۇسۇلمانلار شىركىتى» مېۋە ـ چېۋە توپ سېتىش بازىرىغا ئېلىپ كىردى . كۆرگەنلەر كۆرمىگەنلەرگە ، ئاڭلىغانلار ئاڭلىمىغانلار قۇلاق يېقىشىپ ، بىردەمدىلا ماشىنا ئەتراپىغا ئۇيغۇر ـ خەنزۇ مېۋە ـ چېۋە خوجايىنلىرى ، قاق ھايانكەشلىرى ، مېۋە ـ چېۋە تىجارەتچىلىرى توپلاندى . ئۇلار قاقنىڭ ئەۋرىشكىسىنى قولىدىن ـ قولغا ئۆتكۈزۈپ ، ھېچقانداق ئېۋەن تاپالماي قېلىشتى ، شۇنداق بولسىمۇ بازار ـ دە ! «سىيگەككەن ، چىچقاقكەن» ، «ئاۋۇ تازكەن ، ماۋۇ بەزكەن» دەپ ، بۇقىنى موزايلىتىپ ، قوچقارنى قوزىلاتمىسا ، ئۇنى بازار دېگىلى بولامدۇ ؟ !

— ھەي ، — دېدى بىر خەنزۇ قاق سودىگىرى ئۇيغۇرچىنى ئارانلا يامداپ ، — شۇ بىر چېپى (ۋاگون) بوساڭ ياكشى بوگاز-

كەن ، 60 توڭنا... ئەمەسكەن شۇ...

— شۇ... شۇ ، — ئارىغا قىسىلدى پىپى تۇماق قاقچى ، — 60 تونىنا بولغان بولسا بىر ژاگون توشقان بولاتتى ، ئۇنىڭ باھاسى مۇ يۇقىرى بولىدۇ .

— شۇڭا بۇ 22 تونىنا قاققا ئادەتتىكى مال ھېسابىدا باھا قويۇلىدۇ ، — دېدى دوپپىسىنىڭ جىيەكلىرى مايلىشىپ كەتكەن بومبا ساقال بىرى ، — قېنى ئىنى ، بىر نېمە دېمەمسەن ، باھاسىنى خوپ كۆرگەنلىرى ئالىدۇ ، قالغانلىرى پېشانىسىدىن كۆرىدۇ .

قاقنىڭ باھاسىنى كېلىشەلمەي ، شاۋ ـ شۇۋ بولۇۋاتقاندا ، توپ سىرتىدا مەتتۇرغۇن شىلىم بىلەن نۇرادىل پاناق قۇلاق يېقىشىپ ، كۈسۈرلاشماقتا ئىدى .

— مەتتۇرغۇنكا ، — دېدى نۇرادىل پاناق پەس ئاۋازدا ، — بۇلتۇر 10 ـ ئايدا قاق ئەكەلگەن قەدىردان دېگەن شۇغۇ .

— شۇ ... شۇ... ئاباباس بۇجاڭنىڭ بالىسى دېگەندەك قىلغان .

— ئۇنىڭ دادىسى نېمە بۇجاڭدۇ ؟ — نۇرادىلنىڭ كۆزلىرى چەكچەيدى .

— ھېلىم ئاۋاق ، نۇرمەت پاكارلارنىڭ دېيىشچە «گۈڭئەن بۇجاڭ» ئىمىش .

خەنزۇچە ئاتالغۇ ، ئەمەل دەرىجىلىرىنىڭ مەنىسىنى بىلمىگەن مەتتۇرغۇن شىلىم بىلەن نۇرادىل پاناق «گۈڭئەن بۇجاڭ»نىڭ ئوغلىغا مۇتتەھەملىك قىلىپ ، سودىنى بۇزالمىدى ، شۇڭا سورۇن ئىچىگە ھىجىيىپ كىرىپ كەلدى .

— قەدىردان ئۇكا ، كېيىقاپسەن . خەۋەر قىلغان بولساڭ ئالدىڭغا چىقمايتتۇڭمۇ ، — مەتتۇرغۇن شىلىمنىڭ سۇنغان قولى بوشلۇقتا ساڭگىلاپ قالدى ، — قاقنىڭ بولىدىغان يېرىنى دېگىنە ، مەن سېنىڭ كونا خېرىدارىڭغۇ ـ ھە ؟ !

— ساڭا بىر ئېغىزلا گەپ ، — دېدى قەدىردان ئاچچىقىدا ، — مەن دېگەن باھانى بېرەلىسەڭ قاق سېنىڭ ، ئەمما سودىلىشىمەن دېسەڭ ، مەندىن رەنجىمە...

— ئەمسە دېگىنە قېنى؟
— بىر يۈەن 70 پۇل!
— ئۇنداقمۇ دەپ كەتمە، باياتىن بېرى بىر يۈەن 50 پۇڭنىڭ ئۈستىگە چىقمىدىڭغۇ.
— ئۇلارغا سەن ئوخشمايسەن!
— نېمىشقا؟
— سەن ئالساڭ، بۇلتۇرقى قاقنىڭ زىيىنىنى تولدۇرۇپ ئالمەن، ئۇقتۇڭما؟
— بۇ... بۇ... — مەتتۇرغۇن شىلىم دۇدۇقلاپ كەتتى، — بۇلتۇرقى گەپنى...
— جاپپار ھاجىمدەك يۈمشاق باشنى قويۇۋەتكىنىڭ بىلەن، مەن ئۇنىڭغا ئوخشمايمەن!
سورۇندا قاتتىق كۈلكە كۆتۈرۈلدى. قەدىردان مەتتۇرغۇن شىلىمنىڭ كۆزىچە قاقنى بىر يۈەن 52 پۇڭدىن سېتىۋەتتى. ئارقىسىغا بىر قانچىلىغان چاپانچىلارنى سېلىۋېلىپ بازارمۇ بازار زوتالىق، مۇتتەھەملىك، ئۇششۇقلۇق قىلىپ دەندەپ قالغان مەتتۇرغۇن سورۇندىن سالپىيىپ چىقىپ كەتتى. نۇرادىل پاناق ئۇنىڭغا: «ئەدىپىنى بېرەيلىمۇ، ئاكا؟» دېۋىدى، مەتتۇرغۇن: «ئۆلگۈڭكەلدىمۇ، ئوغرى، ئۇنىڭغا چېقىلىپلا قويساڭ، خوتەن، ئۇرۇمچى، ھەتتا ئىچكىرىلەردىمۇ نۆشۇدۇر قىستۇرۇۋالغان ئېشەكتەك قېچىپلا يۈرسەڭ بولىدۇ» دەپ سىلكىۋەتتى.
كونىلار: «بالا، قىلغان ئىشى چالا» دەپ بىكار ئېيتماپتىكەن. يۇقىرىسى 50، تۆۋىنى 10 يۈەنلىك بىر قوچاق پۇلنى قوينىغا تىقىپ كېتىۋاتقان قەدىردان خۇددى مەزگىلسىز سەمرىپ كەتكەن قورساقلىق بايۇەچچىدەك ئىرغاڭلاپ ئارانلا ماڭاتتى. ماڭغانسېرى پۇل پەسكە سېلىنىپ، كۆڭلەك ئېتىكى ئىشتان تاسمىسىدىن چىقىپ كېتەتتى. قەدىردان كۆڭلىكىنىڭ ئالدىنى، يانلىرىنى ھەم ئارقىسىنى سىلىغاچ، كوچا ئاپتوبۇسىغا ئارانلا چىقىۋالدى. ئاپتوبۇس ئىچىدە ئادەم كۆپ بولغاچقا، ئۆرە تۇرغان قەدىردان

تۇتقۇچ بالداقنى تۇتسا ، قويندىكى پۇلدىن ئەنسىرەيتتى ، تۇتمىسا يىقىلاتتى . شۇ ئەسنادا بىرنەچچە سۆرۈن تەلەت نېمىلەر ئەتراپىنى قورشاپ سۇۋۇنۇشقا باشلىدى . بەزى قوللار كۆڭلەكنىڭ ئارقىسىنى سىلىسا ، بەزىلىرى بىقىنلىرىنى تارتىشتۇراتتى . قەدىردان تۇتقۇچ-نى قويۇۋېتىپ ، قورساقلىرىنى قۇچاقلىۋالغاندى ، دەلدۇگۇنۇپ يىقىلىپ چۈشكىلى تاسلا قالدى . بۇ چاغدا يانچۇقچىلار بىر - بىرىگە كۆز بېقىشىپ ، ئۇنى تېخىمۇ قىستاپ ئارىغا ئېلىۋالدى . ئاپتوبۇس بېكەتتە توختىغان ھامان قەدىردان ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن ئېتىلىپ چىقتى - دە ، شوپۇرنىڭ قېشىغا باردى . ئۇ قوينىنى كۆرسىتىپ ، ھەممىسىنىڭ پۇل ئىكەنلىكىنى ، ئاپتوبۇستا ئۇچ يانچۇقچى بارلىقىنى تەستە ئۇقتۇردى . خەنزۇ شوپۇر ئۇنىڭ داجەي-گۇغا باردىغانلىقىنى ئۇقۇپ : «مەشھەدە قوزغالماي ئولتۇر» دېدى - دە ، ماشىنىنىڭ ئارقا تەرىپىگە ئالىيىپ قاراپ قويدى . ئاپتوبۇس داجەيگۇ بېكىتىلگەن توختىغاندىن كېيىن شوپۇر قەدىردانىنى پەسكە ئەچۈشۈپ ، تاكسىغا سېلىپ قويدى . تاكسى ئوڭ تەرەپتىكى تار كوچىغا ئايلىنىپ كىرگەندە ، قەدىردان ھېلىقى ئۇچ سۆرۈن تەلەتنىڭ ئاپتوبۇس ئەينىكىدىن ئۆزىگە تىكىلىپ تۇرغانلىقىنى كۆردى .

ياقۇپ ھاجىمنىڭ كۆڭلى تۇيغاندەك ، كوچىدا يول بېشىغا قاراپ تۇراتتى . قەدىردان تاكسىدىن چۈشكەن ھامان ، ئۇنىڭ تۇر-قىغا قاراپ يا كۈلۈشنى ، يا خاپا بولۇشنى بىلمىگەن ھاجىم ئۇنى دەرھال ئۆيگە ئەكىرىپ كەتتى . قورساق ، بىقىن ، ئارقىلىرىدىكى كاللەك - كاللەك نەرسىلەردىن ئىچى پۈشۈپ كەتكەن قەدىردان ئۆيگە كىرىپلا كۆڭلىكىنى بىرلا تارتىۋىدى ، كارىۋات ئۈستىگە باغلاقلىق پۇللار چۈشتى .

— ھەي... يەنىلا كىچىكلىكىڭ بار - دە ، سېنىڭ ، — ياقۇپ ھاجىم باش چايقىدى ، — ئىككى ماشىنا مال ئېلىپ كەلگەن ئادەمنىڭ بىرەر سومكىسى ياكى سەپەر چامادانى ، ئەگەر بولمىغاندا ھەمىيان ئورنىدا پوپكىسى بولمىسا... شۇنچە پۇللارنى ئوغرىلاردەك

قويۇنلىرىغا تىقىپ ، ئېغىرئاياغ خوتۇنلاردەك قورسىقىنى پومپايتىپ يۈرسە...

— بولىدىلا ، ھاجىكا ، تولا تاپا - تەنە قىلىۋەرمىسىڭىزچۇ ، — قەدىردان كارىۋاتتىكى پۇلىلارغا قاراپ قويدى ، — تىزىملىكتىكى مىللارنى قاچان ئالىمىز ؟ خالىمەت قارىم ئەكەلگەن 50 مىڭ يۈەن بىلەن ھازىر 80 مىڭدىن ئېشىپ كەتتى .

— نېمە ، 30 مىڭدىن كۆپ دېدىڭما ؟ — ھاجىمۇ چېچىلىپ يانقان پۇللارغا قاراپ قويدى ، — نېمانداق كۆپ ئۇ ؟ گۈلە - قاقنى قانچىدىن ساتتىڭ ؟

قەدىردان «مۇسۇلمانلار شىركىتى» توپ سېتىش بازىرىدىكى ئەھۋالنى سۆزلەپ بېرىۋىدى ، ھاجىم بىر چېكىتكە تىكىلگىنىچە خىلى ئۇزاق زۇۋان سۇرمەي ئولتۇرۇپ كەتتى ۋە كۆڭلىدە ، سودا - تىجارەت كەسپىدە تۇغما تالانتىڭ بارلىقىغا شەكسىز ئىشەندى .

— ھەي قەدىردان ، — ھاجىم سەل ئويلىنىۋالدى ، — 60 - 70 پۇڭدىن سېتىۋەت ، دېگەن مالنى ئىككى يېرىم ھەسسە ئاشۇرۇپ سېتىپسەن ، قانداق ، ئوشۇقى سېنىڭ بولار ؟

— بۇ ھەقتە ئارىمىزدا توختام يوق ، — دېدى قەدىردان كېسىپلا ، — شۇڭا ھەممىنى بېرىۋېتىشىم كېرەك . ئۇنىڭ ئۈستىگە ، ئوبۇلھەسەنكام ئادەملىرىنى بېقىپ بولالماي ، ھەلەلىكۈمغا چۈشۈپ قالدى .

— پاھ ، قالتىسكەنسەن جۇمۇ ، سېنىڭدەك سەيگۈيۈەننى كۆرۈپ دۇزى چىراغ يېقىپمۇ تاپقىلى بولماس .

قەدىردان شۇ كۈنى «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا بېرىپ ، ھېلىمجان ، نۇرمەتلەر بىلەن كۆرۈشۈپ مۇڭداشتى ، ئاندىن ئۇلارنى ئاشخانىغا ئەكىرىپ مېھمان قىلدى . ئۇلار تاماق يېگەچ ، يۈرتى خوتەنده بولۇۋاتقان ئۆزگىرىشلەر ھەققىده قايناپ - تېشىپ سۆزلەشتى ، ئۇ يەردىكى تونۇش - بىلىش ، ئەل - ئاغىنىلەرنى ئەسلەشىپ دېيىشمىگەن گەپلىرى قالمىدى . ئۇلار راسا قىزغىن مۇڭدەشىپ

شىپ ئولتۇرغىنىدا ، ئاشخانىغا سۆلىتىنى ئات تارتالمايدىغان غەيرەت جاڭدۇ ، ئاق سېرىق يۈزىنى دانىخورەك بېسىپ كەتكەن ، قاتاڭغۇر ئەيسا خېنەنجىر ، ئارقىسىدىن قارىسا تەمبەل چوكانغا ئوخشايدىغان ئۇزۇن چاچ ئەبەي گىتارلار كىرىپ كەلدى . ئۇلار بۇلتۇر كۈز «دوستلۇق»تىكى ئاشخانىدا بولۇنغان كۆڭۈلسىز سۆھبەتنى ئۇنتۇمىغان بولسا كېرەك ، قەدىردان بىلەن سۇسلا سالاملاشتى .

— ئاڭلىساق ، سەيگۈيۈەن بولۇپ كېتىپسەن ، — دېدى غەيرەت جاڭدۇ تاماكىسىنى قىڭغىر چىشلىگەن هالدا ، — قانداق ، ئايلىقىڭغا 800 يۈەن بېرەلىدىمۇ ؟

— 1000 يۈەن بېرىۋاتىدۇ ، — قەدىردان غەيرەتنىڭ كۆرەڭلىكىنى سۇندۇرۇش ئۈچۈنلا يالغان ئېيتتى ، — تېخى مۇكاپاتى بۇنىڭ سىرتىدا .

— شۇنداقمۇ ؟ — غەيرەت جاڭدۇ قىزاردى ، — ئۇنداق بولسا قالتىسكەن . ئاڭلىساق ، بۇ قېتىم ئىككى ماشىنا مال ئەكەپسەن ، لېكىن هېلىمجان ، نۇرمەتتەك جانجىگەر ئاغىنىلىرىڭدىن يوشۇرۇپ خەقلەرگە سېتىپسەنغۇ ؟ ئەلدىن ـ ئەلگە نەپ ، دېگەن گەپ بار ، بىراق پۇلنى كۆرگەندە كۆزۈڭ قىزىرىپ ، هېلىمجان ، نۇرمەتتەك ئاغىنىلىرىڭنىمۇ ئۇنتۇپ قالىدىكەنسەن ـ هە ؟ !

غەيرەت جاڭدۇ بىر قەپەس سۆزمەنلىك قىلىپ كېتىپ قالدى . لېكىن ، ئۇنىڭ تەئەددى ـ كىنايىلىرى قەدىردان بىلەن هېلىمجانغا نەشتەردەك سانجىلدى . يەنە بىر تەرەپتىن ، ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئاغىنىدارچىلىق ۋە دوستلۇققىمۇ سوغۇق سۇ سېپىۋەتتى . هېلىمجان قەدىردانغا گۇمانلىق كۆزلىرىنى تىكتى :

— قەدىردان ، غەيرەت نېمە دەپ جۆيلۈۋاتىدۇ ؟ — دېدى هېلىمجان قىزارغان هالدا ، — ئاشۇنداق ئىشلارمۇ بولدىما ؟

— بولدى ، بۇنى بۇگۈن سىلەرگە دېمەكچىدىم ، ئاڭغىچە غەيرەت دەپ سالدى ، — دېدى قەدىردان ئىلاج بار سۆز ئورانىغا دىققەت قىلىپ ، — بۇلتۇرقى قاق ، ئۇنىڭ ئۈستىگە لوپنۇر ئاشلىق

پونكتىنىڭ ئامبىرىدا 40 كۈن ياتقان مال . كۆپىنچىسىگە قۇرت چۈشكەن . شۇڭا ، «ئاناڭ بازار ، داداڭ بازار » دەپ ئېلىشىغا سېتىۋەتتىم...

— شۇنداق بولسىمۇ بىزنى خەۋەرلەندۈرۈپ قويساڭ ، با مەسلىھەت ئىش قىلمايمىزمۇ ، — نۇرمەت پاكارىمۇ خاپا بولغانىدى ، — ئاغىنىدارچىلىقنىڭ يۈزىنى قىلماپسەن .

— بۇنداق دېسەڭلار ، — قەدىردانىنىڭ غۇزلا ئاچچىقى كەلدى ، — بۇندىن كېيىن سىلەرنى ئىزدىمىسەم بولىدۇ . مەنپەئەت ئۈستىگە قۇرۇلغان ئاغىنىدارچىلىق بىر - بىرىنى ئالدايدىغان ساختىپەزلىكتىن باشقا نەرسە ئەمەس . غەيرەت جاڭدۇنىڭ مەقسىتىمۇ شۇ .

تاماق شىرەسىنىڭ ئەتراپىدا ئادەم يوقتەك جىمجىتلىق باستى . بىر چاغدىلا ھېلىمجان بېشىنى كۆتۈرۈپ ، ئاغىنىلىرىگە قاراپ كۈلدى .

— بولدى ، بۇ ئىشنى تەگمەيلى ، ئويلاپ باقسام ، قەدىردانىنىڭمۇ يۈقىرى ئالدىدا تىلى قىسىلىدىغان يەرلىرى باركەن . ئۇنىڭ ئۈستىگە يېڭى ھەم بالا سەيگۈيۈەن ، ئەلۋەتتە ، تەشكىلنىڭ دېگەن يېرىدىن چىقمىسا بولمايدۇ .

— خاپا بولما ، — نۇرمەت قۇلاقلىرىغىچە قىزاردى ، — قوپال گەپ قىلىپ سالدىم .

قەدىردان خۇددى چۈشىن يۈتۈۋالغاندەك خامۇش ھالدا «يېشىل قارىغاي مېھمانخانىسى »غا قايتىپ كەلدى . ئۇ كوچا دوقمۇشىدىكى «پولۇ پادىشاھى ئاشخانىسى »غا تېلېفون بېرىپ ، گۆش بېسىپ بىر قاچا پولۇ ئەكىرىپ بېرىشنى بۇيرۇدى . بايا ئاشخانىدا ھېلىمجان ۋە نۇرمەتلەر بىلەن بولغان كۆڭۈلسىزلىكتە قەدىردان تامىقىنى يېمەيلا چىققانىدى . ئۇ تازىلىق ئۆيىگە كىرىپ پۈت - قوللىرىنى يۇيۇپ چىققۇچە پولۇمۇ كىردى . قەدىردان قورسىقىنى تويغۇزۇپ بولۇپ كارىۋىتىغا يانپاشلىدى ، بىراق ئۇنىڭ كاللىسىدىن غەيرەت ، ھېلىمجان ، نۇرمەتلەرنىڭ دېگەن گەپلىرى زادىلا نېرى كەتمىدى ، قانداقتۇر بىر سوئال ئالدىدا ئەلەڭلەپ تۇراتتى . بۇ سوئال : سودا-

گەر ، تىجارەتچىلەر ، كارخانا ، شىركەت خوجايىنلىرى ، خەلقئارا-لىق سودىلارنى تەۋرىتىۋاتقان مىليونېر لىدىر ، دىرېكتورلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ كەسپىي ساھەسىدە زادى دوستلىرى بولامدۇ ، دېگەن-دىن ئىبارەت ئىدى . ئەلۋەتتە ، دوستلۇق — مېھىر - شەپقەت ، باراۋەرلىك ، مەردلىك ، ئۆزئارا ھۆرمەت ھەم پىداكارلىقلارنى ئۆز-زىگە مىزان قىلىدىغان ئۇلۇغ ئىجتىمائىي بىرلىك تۇيغۇسىدۇر . ئۇ نۆۋەتتىدە ئۆز دوستىغا مېھىر - شەپقەت شەرىتلىرىنى سۇنالايدۇ ، باراۋەرلىك ، ئۆزئارا ھۆرمەتنى جاندىن ئەزىز بىلىدۇ ، دوس-تىنىڭ قايغۇسى ئۈچۈن قايغۇرىدۇ ، ئازابى ئۈچۈن تولغىنىدۇ ، ھەتتا مەردلىك ، پىداكارلىق بىلەن جېنىنىمۇ ئايىمايدۇ . ئەمما ، سودا دۇنياسىنىڭ پۈتۈن تېنى — مەنپەئەتتۇر ! ئۇنىڭ جېنى — پۇلدۇر ! بىردىنبىر مىزانى — رىقابەتتۇر ، رەقابەتنىڭ يەشمىسى — دۇشمەنلىشىشتۇر ! خۇلاسە كالام : «دۇشمەنلىشىپ تۇرۇپ پۇل تاپ» دېيىلگەنكەن ، ئەمدى ئۇ تەرىپىنى ئەقىللىق ئوقۇرمەنلىرىمىز ئۆزى يېشىۋالىدۇ .

قەدىردان ئويلا - ئويلا ، ئاخىر بىردىنلا قەلبىنىڭ چوڭقۇر ھەم قاراڭغۇ يەرلىرىدە لاپىلدىغان بىر چىراغ دىلىنى ۋاللىدە يورۇتۇۋەتكەندەك بولدى . دەرۋەقە ، سودىگەر ئىجتىمائىي مۇناسە-ۋەتتە ، بولۇپمۇ ئۆز «قوۋمى» ئىچىدە دوستلۇق ۋە بۇرچ كوچىلە-رىغا كىرىپ قالغاندا ، تولىمۇ ئېھتىياتچانلىق بىلەن ، يەنى مۇز بولۇپ توڭلىتىپ ، ئوت بولۇپ كۆيدۇرىدىغان ھارارەتتە ئەمەس ، بەلكى مۆتىدىلرەك ھارارەتنى ساقلاپ قالغاندا ، زىخمۇ ، كاۋاپمۇ كۆيمەيدىكەن . قەدىردان 7 - سىنىپتا ئوقۇۋاتقان چېغىدا ، ئەدەبى-يات مۇئەللىمى دانالار ھېكمەت جەۋھەرلىرىدىن مىسال ئېلىپ مۇنداق بىر شېئىرنى دوسكىغا يېزىپ بەرگەنىدى :

بولماسلىق كېرەك دوستلۇقتا ئۇنداق
ئىككى ئارىغا سىغمىغۇدەك موي .
دۇشمەنلىكمۇ بولمىغاي ئۇنداق ،
ئالالمىغۇدەك مۇھەببەتتىن بۇي .

ئىككى تەرەپنى ئەيلىگەي رازى ،
بولسا ھەركىمدە مۆتىدىلىرەك خۇي...

ئوتتۇرىدىغان قەدىردانلىغا بۇ شېئىرنىڭ قايسى مىسرا ، قايسى سەھىپە-لىرى ياراپ كەتكەن ، ئىشقىلىپ ، خاتىرىسىگە كۆچۈرۈۋالغان ، ھەتتا يادلاپمۇۋالغانىدى . مانا بۇگۈن غەيرەت جاڭدۇ «ئىككى ماشىنا مېلىڭنى جانجىگەر ئاغىنىلىرىڭدىن يوشۇرۇپ سېتىپسەنغۇ» دېيىش ئارقىلىق دوستلار ئوتتۇرىسىغا ئوت قويسا ، ھېلىمجان ، نۇرمەتلەر : «ھەي ، بىز گۇلە - قاق ياكى پۇل ئۈچۈن دوست بولغان ئەمەس» دېيىش ئۈياقتا تۇرسۇن ، «ئاغىنىدارچىلىقنىڭ يۈزىنى قىلماپسەن» دەۋاتقىنىنى قارا . بولدى ، بۇندىن كېيىن سودا كوچىسىغا كىرگەنىكەنمەن ، «ئارىغا موي سىغمىغۇدەك دوستلىرىم ، مۇھەببەتتىن ھىد ئالالمىغۇدەك دۇشمەنلىرىممۇ بولمايدۇ . ھېلىمجان ، نۇرمەت ، غەيرەت جاڭدۇلارنىڭ ئورتاق ئىلمان بۇرادىرى بولىمەن ، خالاس» .

قەدىردان ئەتىسى سەھەر تۇرۇپ ياقۇپ ھاجىمنىڭ ئۆيىگە باردى . ئۇلار تۆت كۇنگىچە «چاڭجىياڭ يولى» ، «پويىز ئىستانسىسى» ، «قىزىلتاغ» ، «شياۋشىمېن» توپ سېتىش بازارلىرىنى ئايلىنىپ ، تىزىملىك بويىچە 80 مىڭ يۈەنلىك مال ئالدى . ئاندىن ھاجىمنىڭ ئىككى ماشىنىسىنىڭ كىرا ھەققىنى سۆزلىشىپ مالالارنى باستى .

ئالتىنچى باب

1990 ـ يىلى سېنتەبىرنىڭ باشلىرى ، قەدىمىي توغراق ، قارىياغاچ ، تۈخۈمەك ، پاختا يۇلغۇنلار قاپلاپ كەتكەن «قارا يۇل-غۇن» ئىپتىدائىي ئورمانلىقى ئىچىدە خۇددى كۆپ ۋاگونلۇق پو-يىزدەك 30 يۈك ئاپتوموبىلى جېدەللەپ كېتىۋاتاتتى . بۇ رەسمىي سەيگۈيۈەن تاجىنى تاقىغان 16 ياشلىق قەدىردان ئۇرۇمچىگە يۆتكە-گەن 300 تونىنا گۈلە ـ قاق ئىدى ! دىرېكتور ئوبۇلھەسەننىڭ : «سەن ئايروپىلاندا ماڭ» دېگىنىگە كۆنمىگەن قەدىردان 30 ماشە-نىنىڭ ئەڭ ئاخىرىدا كېتىۋاتقان ياقۇپ ھاجىمنىڭ «ئازاد» ماركە-لىق ماشىنىسىدا ئولتۇراتتى . «كارۋان» دېگەن ھەيۋەتلىك ئىسىم قويۇۋالغان يۈك توشۇش كالونىنىڭ خوجايىنى ياقۇپ ھاجىمنىڭ ھازىر ئارانلا ئۈچ «شەرق شامىلى» ، ئىككى «ئازاد» ماركىلىق بولۇپ ، جەمئىي بەش ماشىنىسى ، ئۆزىنى قاتقاندا يەنىلا بەش شوپۇرى بار ئىدى . ھازىر ياقۇپ ھاجىمنى كۆرگەن ھەرقانداق ھەقەمسايە ، بۇرادەرلىرى تونۇمايى قېلىشى تۇرغانلا گەپ ، چۈنكى قەدىردان ئۇنى «مەينەت چىراي» دېگەندىن كېيىن ، ئۇ ئۆزۈن ئۆتمەيلا بودەك ساقلىنى ئالدۇرۇۋېتىپ ، تولىمۇ ئىسكەتلىك بۇ-رۇت قويۇۋالدى ، ھازىر ئەمدىلا ئۆيلەنگەن ياش يىگىتلەرگە ئوخشاپ قالدى . شۇڭا ، ئۇنىڭ خوتۇنى بىلەن ئىككى قىزى : «قەدىردانىنىڭ تىلى دورا بوپتۇ» دەپ تولىمۇ خۇش .

ياقۇپ ھاجىم غەلىتە ئادەم ، ئۇ قورسىقى بىلەنمۇ ، كىيىم ـ كېچىكى بىلەنمۇ ئانچە ھېسابلىشىپ كەتمەيدۇ ، ھەتتا ئائىلىسىگىمۇ ۋاي دەپ كەتكۈدەك پۇل ـ پۇچەك ئەۋەتمەيدۇ . ئۇنىڭ ئىككى جۈپ ئايىغى ، ئۆيدە كىيىدىغان ساپما كەشىنى قوشقاندا ئۈچ جۈپ ئايىغى بار . بۇ ئاياغلارمۇ چەملەنگەن ، بەزىلىرىنىڭ ئۈپرىغان پاشنىلىرى

تولۇقلانغان ... قىسقىسى ، ھازىر ئۇنى بېقىۋاتقان ئاشۇ بەش ماشا-
نىمۇ ماشىنا بازىرىدىن ئالدى 40 مىڭ ، كەينى 22 مىڭ يۈەنگە
ئېلىنغان كونا ماشىنىلار . بىراق ، بەزىلىرىگە ئون نەچچە مىڭ ،
بەزىلىرىگە بەش ـ ئالتە مىڭ يۈەن خەجلەپ زاپچاسلىرىنى يېڭىلا-
ۋالغان . ئۇ پۇل تاپمىدى ئەمەس ، تاپتى ، لېكىن ئەمدى يېغىلىپ
ئىككى ـ ئۈچ كاللەككە يېتىپ بولغۇچە ماشىنا ئالمىدۇ . قەدىردان
ئۇرۇمچىگە تۇنجى قېتىم كەلگەندە ، ئۇنىڭ «ئازاد» ماركىلىقتىن
بىرى ، «شەرق شامىلى» ماركىلىقتىن ئىككى ، جەمئىي ئۈچ ما-
شىنىسى بار ئىدى . ئۇ بىر يېرىم يىلغا يەتمىگەن ۋاقىتتا ماشىنىنى
بەش قېتىۋالدى . قەدىردان تۇنجى قېتىم ھاجىمنىڭ ئۆيىگە بارغان
ۋاقىتتىكى مەنزىرە تا ھازىرغىچە ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا تۇرۇپتۇ : كونا
ئەدىيال يېپىلغان كارىۋات ، ئاددىي گاز ئوچاق ، بىر ياغاچ سا-
دۇق ، قوزۇققا ئىلىقلىق جايناماز ۋە داۋاملىق گاز ئوچاق ئۈستە-
دە : «ھەممىگىلاردىن مەن ئەتىۋارلىق» دېگەندەك چوقچىيىپ تۇرە-
دىغان قارا قازان مۇشۇ ئۆينىڭ ئاساسلىق خوجايىنلىرى ئىدى .
ھاجىم بىرەر ـ ئىككى يۈز ماشىنىسى بار ، «توشۇش ـ يۆتكەش»
كالونىنى قۇرۇش ئارزۇسىدىن ھازىرغىچە ۋاز كەچكىنى يوق .
تېخى مۇشۇ يېقىندىلا قەدىردان ئۇنىڭغا :
— ھاجىم ، يېتىپ ـ قوپۇش ، كىيىم ـ كېچەكىنىغۇ مەيلى
دەيلى ، لېكىن قورساقتا ئوبدانراق يېمىسلە قانداق بولغىنى ، —
دېۋىدى ، ھاجىم كۈلۈپ قويۇپ :
— تويغۇدەك يەۋاتىمەنغۇ ، — دېدى ۋە غەلىتىلا رېۋايەتنى
سۆزلەپ بەردى :
«ئۆتكەن زاماندا تاغ ئۆڭكۈرىدە ياشايدىغان بىر دانا مۇنەججىم
بولغانىكەن ، ئۇ ھەر كۈنى ئۆڭكۈر ئالدىدىكى ئېرىقتىن ئېقىپ
كېلىدىغان بىر باش سەۋزىنى يەپ ، 40 يىل تائەت ـ ئىبادەت
قىپتۇ . بىر كۈنى تاڭ سەھەر ئاللادىن ۋەھىي كېلىپ : ‹ئەي
مېنىڭ تەقۋادار بەندەم ، تىلىكىڭ نېمە ، دېگىن ، ئارزۇيۇڭغا يەتكۈ-
زەي › دەپتۇ . مۇنەججىم : ‹مەن ھەر كۈنى بىر باش سەۋزە يەپ

40 يىلنى ئۆتكۈزدۈم ، شۇڭا بىر قېتىم نازۇ نېمەتلەر ئالدىسىغا چۆككۈم بار ، دەپ جاۋاب بېرىپتۇ . ئاللا ئۇنى تىلىكىگە يەتكۈزۈپ-تۇ . ئۇنىڭ يېمىگەن - ئىچمىگىنى قالماپتۇ . كېچىچە قورسىقى ئاغرىپ ، خالاغا ئولگۈرەلمەي سىرتقىلا ئولتۇرۇۋېرىپتۇ . ئۇ ئەتە-گەنلىكى چېقىپ ئولتۇرغان يېرىگە تىكىلىپ قارىيالماي ، «ھۆ ، بولۇپ كېتىپتۇ ھەم بەتبۇي پۇراق دەستىدىن كۆزلىرىدىن ياش قۇيۇلۇپتۇ. شۇ چاغدا ئاللادىن ۋەھىي كېلىپ : «ئەي تەقۋادار بەندەم ، نازۇ نېمەتلەر ئىچىگە يەنە چۆككۈڭ بارمۇ ، دېگەنىكەن ، ئۇ : «توۋا قىلدىم ، خۇدايىم ، توۋا قىلدىم ... مەندىن كۆپۈرلۈق ئۆتتى... بۇ نېمە رەسۋاچىلىق ، نېمىدېگەن بەتبۇي پۇراق ، نېمىدې-گەن كېلەڭسىز ھەم بەتبەشىرە... يەنىلا مېنىڭ بۇرۇنقى ئىخچام تۇرمۇشۇم بەكمۇ ياخشى ئىكەن ، دەپتۇ مۇنەججىم دانىش» .

— ھاجىم ، — دېدى قەدىردان ماشىنا ھەيدەۋاتقان ھاجىمغا قاراپ ، — ماشىنىنى يانداپ ئالدىغا ئۆتكۈزسىڭىز ، ئالدىمىزدىكى بېكەتتە تاماق يېسەك ، شوپۇرلارنىڭمۇ قورسىقى ئاچقاندۇ ، سىز-نىڭچۇ ؟

— ئاچمامدىغان...

— ئۇنداقتا قانداق قىلارمىز ؟

— نېمىنى دەيسەن ؟

— مۇشۇ چۆلدىن سىزگە بىر باش سەۋزە تاپقىلى بولارمۇ ؟

— سەۋزىنى قانداق قىلاتتىڭ ؟

— ھېلىقى مۇنەججىم دانادەك سەۋزە يېسىڭىز ... تېزىكىڭىز ئىخچام بولمامدۇ !

— سەن مۇتتەھەمگە رىۋايەت سۆزلىگەن مەنمۇ ئەخمەق ، — دېدى ياقۇپ ھاجىم راست خاپا بولغان ھالدا . ئۇ ئاچچىقىدا ماينى بولدى دېگۈچە بەردى - دە ، ماشىنىلارنى يانداپ ئۆتۈشكە باشلىدى .

شۇ كۈنى يۈك توشۇش كارۋىنى بۈگۈر بېكەتكە بىر - بىرلەپ كىرىشكە باشلىدى . يول ئېگىز ، بېكەت پەستە بولغاچقىمۇ ، ئون تونىا يۈك بېسىلغان ماشىنىلار ئاستا ئىرغاڭلاپ پەسلىمەكتە ئىدى .

بىر دەمدىلا بۇگۈر بېكەتنىڭ كەڭرى كەتكەن قورۇسىغا ئۇستىگە يېشىل بريزېنت يېپىلغان 30 ماشىنا ئىككى رەت تىزىلدى . قەدىر-دان ياقۇپ هاجىمنى تىلماچلىققا سېلىپ ، خەنزۇ شوپۇرلارنىڭ يەيدىغان قورۇما ، تاماقلىرىنى يېزىۋالدى ، ئاندىن ئۇيغۇر شوپۇر-لارنىڭ تەلەپلىرىنى ئاڭلىدى ھەم شۇ بويىچە ئاشخانىغا تاماق زاكاز قىلدۇردى .

شوپۇرلار ۋاڭ - چۇڭ قىلىشىپ تاماق يەۋاتقاندا ، قەدىردان ياقۇپ هاجىمنى ئاشخانىغا باشلاپ كىردى . خوتەن 6 - كالونىدىن ئاجرىتىلغان 18 شوپۇر ، ياقۇپ هاجىم ئۆزى بىلەن بەش شوپۇر ، ئەخمەت دانىياز ماشىنا ئەترىتىدىن ئاجرىتىلغان يەتتە شوپۇر ، جەمئىي 30 شوپۇر قەدىردانىڭ سۆزىنى ئاڭلىماقتا ئىدى . لې-كىن ، خەنزۇلار ئېڭىكىگە ساقالمۇ چىقمىغان بىر بالىنىڭ ئۆزلە-رىگە يول بويى تاماق ئېلىپ بېرىپ ، مېھمانخانىلاردا ياتقۇزۇپ ھەم بۇيرۇق قىلىپ كېلىۋاتقانلىقىدىن ھەيران ئىدى . ئۇلار بەش بارما-قىنى تۇتۇپ : «مۇشۇنچىلىكلا بالا ئىكەن» دەپ بىر - بىرىگە كۆرسىتەتتى . قەدىردانىڭ سۆزى تۇگىشى بىلەن ، ياقۇپ هاجىم گېپىنى قىرىپ قويۇپ ، خەنزۇ شوپۇرلارغا يەتكۈزدى :

ئىككى شوپۇر كېلىشىپ بىر ياتاقتا ياتىدىغان بولدۇ . بۇگۈن كىمكى هاراق ئىچسە ياكى سائەت بەشتە يولغا چىقىشمىسىغا تەسىر يەتكۈزسە ، توختام بويىچە ھەربىر شوپۇرغا بېرىلىدىغان 100 يۈەن پۇل تۇتۇپ قېلىنىدۇ . ئەگەر هاراق ئىچىش سەۋەبىدىن يولدا هادىسە تۇغدۇرسا ، كالون رەھبەرلىكى سوتقا تارتىلىپ ، جاۋابكار-لىقى سۈرۈشتە قىلىنىدۇ . مەن كېچە سائەت تۆت يېرىمدا يولغا چىقىپ ھەرقايسىڭلارنى كۈتىمەن ، ئەتە كەچ قاراڭغۇ چۈشۈپ بول-غۇچە توقسۇن بېكەتكە چۈشمىز .

ئەتىسى سائەت بەش بىلەن قوزغالغان ماشىنىلار بېكەت دەرۋا-زىسىدىن ئۆزاپ چىقىشقا باشلىدى . ئۇلار ئىلگىرى - كېيىن سىگ-نال بېرىشىپ هەممىسى چوڭ يولغا چىقىپ بولغاندىلا ، قەدىردان چۈشكەن ياقۇپ هاجىمنىڭ ماشىنىسى قوزغالدى . ماشىنىلار يەنىلا

ئۇزۇنغا سوزۇلغان پويىز ۋاگونلىرىدەك تىزىلىپ ، توغراقلىق چۆللەر ، يۇلغۇن ھەم پاختا يۇلغۇن قاپلىغان قۇملۇق ئېدىرلار ، ئاپپاق شورلۇقلار ، سەگۇ ۋە كۆكتېرەك قاپلىغان كەنتلەرنى ئارقا-دا قالدۇرۇپ كېتىۋاتاتتى . ياقۇپ ھاجىم ماشىنىنى بىر خىل خوتتا ھەيدەپ كېتىۋاتقان بولسىمۇ ، لېكىن كۆڭلىدە ، ئەمدىلا 16 ياشقا كىرگەن قەدىردانغا ۋە ئۇنىڭ ئۆتكۈرلۈكىگە ھەيران بولاتتى . دەرۋەقە ، قەدىردان جاپپار ھاجىم بىلەن ئۇرۇمچىگە كەلگەندە 14 ياشتا ئىدى . شۇ چاغدا 20 تونىنا سورتلۇق گۈلە ـ قاتنى ئەرزانلا سېتىۋەتكەن جاپپار ھاجىم توغرۇلۇق ئېچىنىپ سۆزلەپ بەرگەنلە-كى ھېلىھەم ياقۇپ ھاجىمنىڭ ئېسىدىن چىققىنى يوق . كېيىن قەدىردان ئۇرۇمچىدە ئالتە ئاي ئوقۇپ ، رېستوراندا يېرىم يىلدەك ئاشخانا باشلىقى بولدى . ئۇ 15 ياشتىن ئاشقاندا سىناق سەيگۈيۇەن قالپىقىنى كىيىپ ، 22 تونىنا قاتنى ئەجەب بەلەن سېتىۋېتىپ بىردىنلا ئىناۋەت قازىنىپ كەتتى . «60 — 70 پۇڭ بولسىمۇ سېتىۋەت» دەپ گۈلە ـ قاققا ئىشەنچ قىلالمىغان ئوبۇلھەسەن بىر يۇەن 52 پۇڭدىن سېتىلغانلىقىنى ئاڭلىغاندا ، ئۆز قۇلاقلىرىغا ئىشەنمىدى . تېخى ئۇنىڭ پۇلىنى 50 مىڭ يۇەنگە قېتىپ ، ئالغان ماللىرىنىڭ بازىرى شۇنچىلىك راۋان بولدى . شۇ كۈنلەردە ئوبۇل-ھەسەننىڭ خۇشلۇقى دەپ ئېيتقۇسىز ئىدى . ئۇ ئالدىنقى قېتىم ئەۋەتكەن 100 دانە يانچۇق ئۇنئالغۇ ، 22 تونىنا گۈلە ـ قاق سودا-سى ، شۇنداقلا ياقۇپ ھاجىمنىڭ ماشىنىسىدا ئېلىپ كەلگەن 80 مىڭ يۇەنلىك ماللارنىڭ مۇكاپات پۇلى دەپ ، قەدىردانغا 5000 يۇەن بەرگەنىدى ، ئۇ زادىلا ئالغىلى ئۇنىمىدى . بۇ قېتىم ياقۇپ ھاجىم ئاق ئوغۇت يۆتكەش مۇناسىۋىتى بىلەن خوتەنگە بېرىپ قالغانىدى . شۇڭا ، قەدىردان : «كىرا پۇلىنى باشقىلار خەجلىگەن-دىن كۆرە ، سىز خەجلەڭ» دەپ ، ئۇنىڭ بەش ماشىنىسىنى كىراغا سالدى . «ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى»نىڭ باشلىقى ئابلىز ئە-مىن ياقۇپ ھاجىمغا دادلاپ :

— ئەتتىگىنەي ، قەدىرداننى «كىچىك» دەپ كۆزگە ئىلماي ،

«ياشلار بىناسى»غا بېرىۋېتىپ ، ئەدەسىز خاتا قىپتىمەن . مانا ھازىر ئوبۇلھەسەن ئۇنىڭ ساخاۋىتىنى كۆرۈۋاتىدۇ . ئەسلىدە جاپپار ھاجىمنىڭ ئورنىغا دەسسىتىدىغان بالىكەندۇق ، دەپ پۇشايمىنىنى سۆزلەپ بەردى .

توغرا ، بۇ بالىدا زادى نېمە خىسلەت بار ؟ ياكى ئۇنىڭدا ئۇزۇن يىللىق سودا تەجرىبىسى بولمىسا... ئىرسىيەتمىكىن دېسە ، ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسى تۇغما سودىگەر ئەمەس . بەلكىم ئۇ تۇغۇلۇشىدىلا بوۋىسى يۈسۈپ كارۋاننى تارتقان بولۇشى مۇمكىن ، شۇڭا بىر - ئىككى قېتىم قاق سودىسىنى كۆرۈپلا ، ئۇنىڭ ئىنچىكە قانۇنىيەتلىرىنى ئىگىلىۋالغاندى . ئەگەر بۇ بالىنى جەمئىيەتنىڭ تەتۈر شامالىلىرى ئۇچۇرۇپ ، خالتا كوچىلارغا باشلىمىسا ، بالىلىق نادانلىقىدا ناشايان ئىشلارغا چېپىلىپ قالمىسا ، ئەقىل - پاراسەت ۋە ئامەت كۈشەندىلىرى بولغان خروئىن ، زىناخورلۇق ، قىمارلارغا بېرىلمىسە ، ئۇنىڭ كەلگۈسى ئىقبال يۇلتۇزى چاقناپ ، كۆزلەرنى قاماشتۇرىدۇ . خۇدا ئۇنى ئاشۇنداق كۆرۈنەر - كۆرۈنمەس قاباھەتلىك قىسمەتلەردىن ، پاجىئەلىك تەقدىرلەردىن ئامان قىلسۇن ! كۆز تەگمىسۇن ! ئادىمىيلىكنى ، ئادىمىيلىك ئىنسانىنى ، پاك ئىمان - دىيانىتىنى ئۆزىگە مەڭگۈ يار قىلسۇن ! ئەڭ خەۋپلىك ئادىمىي شەيتانلارنىڭ ئازدۇرۇشىدىن خۇدا ئۆز پاناھىدا ساقلىسۇن...

ماشىنا كابىنكىسىنىڭ ئىچى جىمجىت ئىدى . پەقەت موتورنىڭ بىر خىلدا گۈرۈلدىشى خۇددى ئەللەي ناخشىسىدەك ئۇيقۇ كارۋىنىنى چىللايتتى ، لېكىن ھېچكىم ئۇخلىمىغانىدى . ياقۇپ ھاجىم سەل قايرىلىپ ، قەدىردانىنىڭ چوڭقۇر خىيالغا چۆككەنلىكىنى ھېس قىلدى . چۈنكى ، ئۇنىڭ كۆزلىرى كابىنكا ئەينىكىدىن يىراقلارغا قادىلىپ قالغانىدى . خىيال دېگەن تىزگىنسىز ئاساۋا ئاتقا ئوخشايدۇ ، ئۇنىڭغا مىنگەن ئادەم چىقمىغان تاغ - داۋان ، چاپمىغان ئېدىر - غول ، كەرمىگەن تۆشۈك - ئۆڭكۈرلەر قالمايدۇ... قەدىردان باياتىن بېرى دادىسى ئابباسنى كۆڭۈل ئېكرا-

نىدا كۆرۈپ ھەم ئۇنىڭ بىلەن غايىبانە سۆزلىشىپ كەلدى . تېخى ئىچىدە : «كەچۈرگىن ، دادا... » دەپمۇ پىچىرلىدى . ئاباس بۇرۇن ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى ئىدى . ئۇ چاغلاردا قەدىردان كىچىك بولغاچقا ، ئېنىق ئېسىگە ئالالمايدۇ ، بەزى ئىنچىكە خاتىرىلەرمۇ تاڭدىكى تۇمانەك كۆڭلىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتكەندى . پەقەت قەدىردان ئېسىنى بىلگەندە ، باشقىلارنىڭ دادىسىنى : «ئاباس بۇجاق » ، «ئا بۇجاق» ، «بۇجاق» دەپ ، كۈلۈپ ، قورۇلۇپ چاقىرىدىغانلىقى كۆز ئالدىغا كېلىدۇ . خەيرىنىسەت ، ئۇنىڭ «بۆلۈم باشلىقى» ، «ئىشخانا مۇدىرى» ، «مۇئاۋىن ئىدارە باشلىقى» دېگەندەك بۇرۇنقى كالتە ـ كۆسەي ئەمەللىرىنى سۆزلەپ يۈرمىگەندىمۇ ، مۇشۇ يېقىنقى ئون يىلدىن بېرى ئۇ «تەشۋىقات بۆلۈمى» ، «يېزا ئىگىلىك بۆلۈمى» ، «تەشكىلات بۆلۈمى»لىرىنىڭ بۇجاقى بولۇپ كەلدى . ناھىيىلىك پارتكومنىڭ ئۇنى ھاكىملىققا ئۆستۈرۈش خىيالىمۇ يوق ئەمەس . ئېغىر ـ بېسىق ، كەم سۆز ، سوغۇق قان بۇ ئادەم زادى ئەمەلدار بولۇشقا تېگىشلىك ماتېرىيال ئىدى . ئۇ بىر ئۆمۈر «خىزمەت ... خىزمەت» دەپلا بىر ئۇندە ، بىر تىندە ئۆتۈپ كەتتى ، ئائىلىنىڭ ھەممە ئېغىرچىلىقى خەيرىگۈلنىڭ زىممىسىگە ئارتىلغان بولۇپ ، ئاباس بىرەر ـ يېرىم قېتىم بازارغا چىقىپ : «گۆشۈڭ قانچە پۇل ؟» ، «كۆكتاتلىرىڭ يېگىدۇ ؟» دەپ سوراپ باققان بەندە ئەمەس . توغرا ، خەيرىگۈل ئۇنى چىقارتمىدى ئەمەس ، ئاباس بىرقانچە قېتىم چىققان بولسىمۇ ، بىراق ساتارمەنلەرنىڭ ئاغزىدىن چىققىنىنى تاشلاپ بېرىپ ، خەيرىگۈلنىڭ جۇدۇنىنى ئۆرلىتىپ قويدى . كۆرۈڭ ، سودا ـ سېتىق دېسە بېشى ئاغرىيدىغان ، بىرەر ساتارمەننىڭ ئالدىغا بېرىشنى ھار ئالىدىغان ، ئۆمرىدە بىرەر قېتىم : «ماۋۇ نەرسىنى ئەجەب ئەرزان ئېلىۋالدىما... » دەپ ، قىلغان سودىسىدىن سۆيۈنۈپ باقمىغان ئاباساننىڭ موزىيى سەيگۈيۈەن چىقىپ قالدى دېسە ، تام ـ تورۇسلارمۇ ئىشەنمەس... بۇ خۇددى «ئاتىسى ئاتالمىغان قوڭغۇزىنى ، بالىسى ئېتىپتۇ توڭغۇزنى» دېگەندەكلا گەپ ـ دە...

قىسقىسى ، ئاببىاس پۇل بىلەن ھەپىلىشىدىغان ئىشلاردىن بەكمۇ ئېھتىيات قىلىدۇ ، قورقىدۇ . ئوبۇلھەسەن تۇنجى قېتىم قەدىرداڭ-لىق سەيگۈيۇەن بولۇش ئارزۇسى بارلىقىنى ئېيتقاندا ، بۇ چاغقىچە بىرەر كىمگە قاش كۆتۈرۈپ ئالمىيىپ باقمىغان ئاببىاسنىڭ چېچە-لىپ كەتكىنى شۇ ۋەجىدىن ئىدى . مانا بۇ قېتىمقۇ 300 تونىنا گۇلە - قاقنى ئۇرۇمچىگە يولغا سېلىشتىن بۇرۇن ، قەدىردان دادىسىغا تىنماسلىقنى ئۆتۈندى . ئوبۇلھەسەن ئۇنىڭ رايى بويىچە ئىش كۆرگەن بولسىمۇ ، «كېيىن ئاڭلاپ قالسا قانداق بولار ؟» دېگەن ئەنسىرەشتىن خالىي بولالمىدى . يەنە بىر تەرەپتىن ، قەدىر-دانغا ئىشەنسىمۇ ، بىراق ئۇ يەنىلا بالا - دە ... 300 تونىنا گۇلە-قاق ئاز بولغاندىمۇ 300 مىڭ يۇەن تۇرسا ! بۇ ئاز پۇلمۇ ؟ شۇڭا ئوبۇلھەسەن ۋىلايەت بويىچە ناھىيە ، يېزا - كەنتلەردىن سېتىۋالغان 1000 تونىدىن ئارتۇق گۇلە - قاق ئىچىدىكى سۈپىتى ئەڭ تۆۋەن 300 تونىنا قاقنى تاغارلارغا قاچىلىغانىدى . ئۇ بۇ ئىشنى قەدىردانغا يۈزتۇرا ئېيتتى :

— قەدىردان ، يېڭى قاق بازارغا يۈزلەنگەندە ، ئەڭ ناچارلىرى-نى ئاۋۋال بىر تەرەپ قىلىدىغان قائىدە بار ، — دېدى ئوبۇلھەسەن تاغارلاردىكى قاقنى كۆرسىتىۋېتىپ ، — ئۆزۈڭ كۆرۈپ تۇرۇپ-سەن ، بۇ قېتىم يۆتكەيدىغىنىڭ ئۇچىنچى دەرىجىلىك ئۇچىنچىسى-گە چۈشىدىغان مىيانە قاق ، يەنى كىلوسى 80 پۇڭ بولسا ، كىرا ھەققى 20 پۇڭنى قوشقاندا بىر يۇەن بولىدۇ . ئەگەر بازاردا قاق كاساتچىلىقى بولۇپ قالغۇدەك بولسا ، 90 — 95 پۇڭ بولسىمۇ سېتىۋەت ... شۇنداقتىمۇ بىزگە زىيان بولمايدۇ ، چۈنكى ئامبارد-كى سورتلۇق قاقلار بىزگە پايدىسىغا قالىدۇ .

— بازارنى يېڭى قاق بېسىۋالغان تەقدىردە ، سەل ئۇزاقراق تۇرۇپ قېلىشىم مۇمكىن .

— ئۇنىڭدىن خاتىرجەم بول ، يېنىڭغا 20 مىڭ يۇەن سېلىپ قويىمەن ، شوپۇرلارنىڭ ياتاق ، تامىقىغا ئازادە خەجلىسەڭمۇ يەنە 15 مىڭ يۇەن يېنىڭدا قالىدۇ ، — دېدى ئوبۇلھەسەن قەدىردانىنىڭ

دولىسىغا ئۇرۇپ ، — هه راست ، ماشىنىلارنىڭ كىرا پۇلىدىن هەربىر ئادەم ئوچۇن 100 يۈەندىن تۇتۇۋېلىپ ، قالغىنىنى تۆلەۋەتمىسۇن ، ئۇرۇمچىگه يېتىپ بارغاندا شوپۇرلارنىڭ پۇلىنى بېرىۋەت . بۇ ئۇلارنىڭ مائاشىدىن سىرت تاپان هەققى .

— خاتىرجەم بولۇڭ ، ئوبۇلهەسەن ئاكا ، — دېدى قەدىردان ، — قاقلارنى سىزنىڭ كۆڭلىڭىزدىكىدەك سېتىشقا تىرىشىمەن .

... قەدىردانىڭ خىياللىرى داۋاملاشقانمۇ بولار ئىدى ، لېكىن چۇش بىلەن تەڭ ماشىنىلار كورلا بېكەتكه كىرىپ كەلدى . شوپۇرلار قورسقىنى تويغۇزۇپ ، ئاچچىق دەملەنگەن چايدىن ئىچىپ قانغاندىن كېيىن يەنه ماشىنىلىرىنى ئوت ئالدۇردى .

— قەدىردان ، — دېدى ياقۇپ هاجىم يولغا چىققاندا ، — بايا قارىسام خىيالغا پېتىپ قاپتىكەنسەن ، كەيپىڭنى بۇزماي دەپ گەپ قىلمىدىم . چىرايىڭدىن بىر نەرسىدىن ئەنسىرەۋاتقانلىقىڭ چىقىپ تۇرىدۇ .

— موللا تاپاقكەنسىز جۇمۇڭ سىز ، — قەدىردان كۈلۈپ قويدى ، — ئەگەر بازارنى يېڭى قاق بېسىپ كەتكەن بولسا ، لوپنۇردا 40 كۈن يانقاندەك ئىش بولارمۇ ، دەپ ئويلاپ قالدىم .

— قاق سەرخىل بولسا ، ئۇنداق ئەھۋال يۈز بەرمەيدۇ ، — دېدى ياقۇپ هاجىم ، — قانداق ، قاقلىرىڭدا ئىشەنچ باردۇ ؟

— نەدىكى ، 300 تونىنا مىيانه قاق ئېلىپ كېتىۋاتىمەن .

— نېمه ؟ — هاجىم چۆچۈپ قارىدى ، — چاقچاق قىلما ...

— چاقچاق ئەمەس ، ئوچىنچى دەرىجىلىك ئوچىنچىسىگه ئارانلا يارايدىغان ناچار مال .

— بۇ... بۇ... ئوبۇلهەسەنىڭ نېمه قىلغىنى ؟

— ئۇنىڭ دېيىشىچه ، ئەڭ ناچارلىرىنى ئاۋۇال بىر تەرەپ قىلىدىغان قائىده باركەن...

— شۇنداق بولغان تەقدىردىمۇ ، سەن دېگەن تەجرىبىسىز ، يېڭى سەيگۈيۇەن تۇرساڭ... — ياقۇپ هاجىمنىڭ ئاچچىقىنىڭ

كەلگەنلىكى چىرايىدىن بىلىندى ، — يەلكىم ئوبۇلھەسەن : «ناچار-لىرىنى كۆزدىن يوقىتىپ ، خاتىرجەم بولاي» دېگەندۇ ، يەنە بىر پەرەز ، ساڭا تولۇق كۆڭۈل توختىتالمىغان بولۇشىمۇ مۇمكىن .

— نېمە ، ماڭا ئىشەنمىگەنمىدۇ ؟

— ھېچنېمە دېگىلى بولمايدۇ . چۈنكى ، نۇرغۇن ئادەمنى بېقىۋاتقاندىكىن ، ھەرخىل ئەنسىرەشلەردىن خالىي بولىمىقى تەس ، — ھاجىم ئاچچىقىنە كۈلۈپ قويدى ، — ھەي ، ئوچىنچى دەرىجىنىك ئوچىنچىسى دېگىنىك نەچچە پۈللۇق قاق ئۇ ؟

— بىر كىلوسى 80 — 85 پۈڭلۇق قاق ، كىرا پۈلىنى قاتقاندا بىر يۈەن بولىدۇ .

— ئوبۇلھەسەن قانچىدىن ھېلگىلەپ بەردى ؟

— بىر يۈەندىن ، ئەگەر بازاردا قاق جىق بولسا ، 90 — 95 پۈڭدىن بولسىمۇ مەيلى ، دېدى .

— مەن ساڭا دەپ قويای ، «مېنى قۇتراتتى» دەپ ئويلىساڭمۇ مەيلى ، — ھاجىمنىك تەلەپپۇزى جىددىي ئىدى ، — ھازىر دېگەن ئىسلاھات ، تاۋار ئىگىلىكى دەۋرى ، ھەركىم ئۆز ئىقتىدارىنىك مېغىزىنى چېقىپ ئىگىلىك تىكلەيدىغان پۇرسەت . ھېسىلىقى 60 — 70 پۈڭدىن ساتساڭمۇ مەيلى دېگەن 22 تونىنا قاقنى بىر يۈەن 52 پۈڭدىن سېتىپ ھەممە پۇلنى بېرىۋەتكىنىڭ ، ئاز بولغاندىمۇ 20 مىڭ يۈەن پۇلنىك كۆزىگە ياغاچ تىقتىنىڭ . ھازىر ئوبۇلھەسەن 100دىن ئارتۇق يانچۇق ئۇنئالغۇسىدىن ، 22 تونىنا قاقتىن ، ئىكىكىمىز بىللە ئالغان 80 مىڭ يۈەنلىك مالدىن قانچىلىك پايدا ئالغىنىنى خۇدادىن باشقا بىر ئۆزى بىلىدۇ .

— ماڭا مۇكاپات دەپ 5000 يۈەن بېرىۋىدى ، ئالمىسام ، كېيىن ئانامغا بېرىپ قويۇپتۇ...

— ئاران 5000 يۈەنما ؟ كۆردۇڭمۇ ، ھەممە ئادەمنىڭ قولى ئىچىگە ئېگىلىدۇ . شۇڭا ، ئامىتىڭ كېلىپ قېلىپ پايدا - كۈنەم بولۇپ قالغۇدەك بولسا ، دەرھال بانكىغا قوي . ئوبۇلھەسەن 90 — 95 پۇڭ دېگەنىكەن ، ئەڭ تۆۋەن 90 پۈڭدىن ئۆلچەم قىلىپ پۇل

ئۆتكۈز ، قالغىنى ھەقلىق ھالدا سېنىڭ بولىدۇ ، ئۇقتۇڭما ؟

— ئۇقتۇم...

— ئاڭلىشىمچە ، دېھقانلاردىن قاقنى 50 پۇڭدىن 70 پۇڭغىچە ئالىدىكەن . ئۈرۈمچىدە ئالدىنى ئىككى يۈەن ئون پۇڭدىن ، تۆۋەنـ ىنى بىر يۈەنگىچە ساتىدىكەن . ئويلاپ باقە ، 1000 تونىنا قاقتا ئاز بولغاندە 800 مىڭ ياكى بىر مىليون پۇل قالىدۇ ، بۇ پۇللار ئوبۇلھەسەنىڭ ھېسابىدا بولىدۇ ، ھەرگىز ئىككى ـ ئۈچ يۈز يۈەن ماڭاش ئېلىۋاتقان خادىملىرىنىڭ ئىش ھەققى ئۆسۈپ قالمايدۇ . مانا سېنىڭ قىممىتىڭ ئىقتىدارىڭدا ، ئىقتىدارىڭ قىممەت يارىتىشتا . شۇڭا ، ئۇلار ساڭا ئامراق .

غايەت زور يىلاندەك تولغىنىپ كېلىۋاتقان ماشىنىلار پەيدىنـ پەي پەسلەۋاتقان داۋاندىن خۇددى غالتەكتەك غىلدىرلاپ توقسۇن تەرەپكە ئۇزاپ كەتتى . ھەرە چىشىدەك ئايغىربۇلاق تاغ چوققىلىرى ئولتۇرۇپ كەتكەن قۇياش نۇرىدا بىنەپشە رەڭ تاۋلىنىپ تۇرسىمۇ ، يانباغرى ، قاپتاللار ، چوڭقۇر ھاڭلار ، ئېدىر ـ جىلغىلار سۆسۈن رەڭ سايىلەر بىلەن قاپلانغانىدى .

توقسۇن مېھمانسارىيىنىڭ سېمونتلانغان كەڭ ھويلىسىدا ماـ شىنىلار بىر رەت تىزىلىپ تۇراتتى . خىلمۇخىل تاماق ۋە قورۇمەـ لار بىلەن كۇتۇۋېلىنىدىغان شوپۇرلار مېھمانساراي ئاشخانىسىنىڭ زالىدا تاماكا چېكىشىپ ، قارتا ئوينىشىپ ئارام ئالماقتا ئىدى . قەدىردان ياقۇپ ھاجىمنى باشلاپ ئاشخانىغا كىرىپ كەلدى ھەم قولىدىكى قەغەزگە قاراپ ئەتىكى ئورۇنلاشتۇرۇشنى ئوتتۇرىغا قويدى :

— ھۆرمەتلىك شوپۇر ئاكىلار ، ئۇستامىلار ، جاپا تارتىڭلار ، — قەدىردان ھەممىگە تەكشى قاراپ قويدى ، — ئەتە چۈشكىچە ئۈرۈمچىگە كىرىمىز . 6 ـ كالون ئىشلەپچىقىرىش بۆلۈـ مى بىلەن تۇزگەن توختاممىزدىن خەۋىرىڭلار بولۇشى مۇمكىن . ئۈرۈمچىگە بارغاندىن كېيىن ئۈچ كۇنگىچە مال ماشىنىدىن چۈشۈـ رۈلمەيدۇ . ياتاق ، تاماققا مەن ئىگە بولىمەن . ئۈچ كۇن ئىچىدە

باسىدىغان يۇك ئورنىنى قىلالىساڭلار ، تۆتىنچى كۈنى مېنىڭ مې-
لىمتى چۈشۈرۈۋېتىشكە ھەقلىقسىلەر . ئۇرۇمچىگە بارغاندىن كې-
يىن ھەممىمىز «شىنجاڭ مېھمانخانىسى»غا چۈشىمىز ، تاماق ۋە
ياتقىمىز شۇ يەردە بولىدۇ .

قەدىردان ياقۇپ ھاجىم تەرجىمە قىلىپ بولغۇچە يېنىدا قاراپ
تۇردى . ئاندىن ئۇلار ئارام ئېلىش ئۈچۈن ياتاقلىرىغا كىرىپ
كەتتى . لېكىن ، مالىنى مېڭە - چېڭە توپ سېتىش شىركەتلىرىدىكى
مەخسۇس لەمپىلىك مال چۈشۈرۈش سەينالىرىغا ئاپارمىغانلىقىدىن
ھەيران بولغان ياقۇپ ھاجىم ئويلىنىپ قالدى . تېخى شوپۇرلارنىڭ
ياتاق ، تاماق چىقىملىرىنى كۆتۈرۈشنىڭ ئۆزىلا ئوشۇقچە ئىدى .
شۇڭا ، ئەتىسى يولغا چىققاندا بۇ سىرنى ئاتايىتەن چۈقچىلاپ بېقە-
ۋىدى ، قەدىردان غەرەزسىزلا كۈلۈۋەتتى :

— بۇ ئىشىنى سورايدۇ ، دەپ ئويلىۋېدىم ، دېگەنىدەكلا
بولدى ، — دېدى قەدىردان ، — ئىككى نۆۋەت قاق سېتىش جەريا-
نىدا بەزى ئىشلارنى بىلىپ قالدىم . شۇڭا ، ھەر ئېھتىمالغا قارشى
مۇشۇ ئۇسۇلنى قوللاندىم...

ئۇرۇمچىدە ئەڭ چوڭ مېڭە - چېڭە سودىسى بولىدىغان تۆت
ئورۇن بولۇپ ، «غەربىي دىيار مېڭە - چېڭە شىركىتى» ، «قو-
ڭۇرتاش مېڭە - چېڭە شىركىتى» ، «داخىيەن مېڭە - چېڭە شىر-
كىتى» ، «مۇسۇلمانلار شىركىتى» قاتارلىقلار ئىدى . بۇ توپ
سېتىش بازارلىرىغا شىنجاڭنىڭ ، بولۇپمۇ جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ
ھەرقايسى جايلىرىدىن مال كىرەتتى . مال بىلەن تەڭ ، قاقچىلار ،
مېڭە - چېڭە تىجارەتچىلىرى ، ھايانكەشلەر ، دەللاللار مىغىلداپ
كېتەتتى . ئۇلار گەرچە مەنپەئەت كويىدا بىر - بىرىگە كۈشەندە
بولسىمۇ ، بەزى ھاللاردا بىرلىشۇالاتتى . «ھەي ، پالانىنىڭ مېلى
كۆپ ، ھەممىمىز مۇنچە پۇلدىن يۇقىرى ئۆرلىمەيلى ، بىرنەچچە
كۈن ساقلاپ ئاخىر ياۋاشلايدۇ... » دەپ ، كۆپ مالنى ئىسكەنجىسە-
گە ئالسا ، بەزىلىرى : «مېلىڭ ئاز ئىكەن ، ئۇچ - تۆت ۋاگونغا
توشمايدىكەن (بىر ۋاگون 60 تونىا) ، شۇڭا ئادەتتىكى باھادا

ئالىمەن» دەپ ، ئازلىقىنى باھانە قىلاتتى . شۇڭا ، قەدىردان كۆپ دەپ خام كېكىرىدىغان ، ئاز دەپ ئاچ كېكىرىدىغان سودىگەر دەللال-لارنىڭ ئاغزىنى تۇڭاقلاش ئۈچۈن ، تۆت بازاردىكى ئۈستى سولياڭ لەمپىلىك مال چۈشۈرۈش سەينالىرىغا چۈشۈرمىگەنىدى . ئۇ سوم-كىدىكى ئەۋرىشكىنى كۆرسىتىپ ، قانچىلىك لازىم بولسا ، شۇنچە-لىك چىقىرىپ بېرىدىغانلىقىنى دەيتتى . ئازغا ئازچە ، كۆپكە كۆپچە ۋەدە قىلاتتى .

— ۋاي - ۋاي ، ئېمىدېگەن قاقباش سەن ، — دېدى ياقۇپ ھاجىم بېشىنى ئىرغىتىپ ، — لېكىن ، شوپۇرلار يوق بېسىپ قايتىپ كېتىمىز دېسە قانداق قىلىسەن؟

— بۇ توغرۇلۇق سۆزلەشتۇققۇ . ئۇلار ئۈچ كۈنگىچە يوق تاپالىسا ، تۆتىنچى كۈنى مېنىڭ مېلىمنى چۈشۈرۈۋەتسە بولىدۇ . بىراق ، ئۈچ كۈنگىچە مەن ئۇلارنىڭ ياتاق ، تامىقىنى كۆتۈرىمەن . ئۇ چاغقىچە مالنى بىر تەرەپ قىلىشقا كۆزۈم يېتىدۇ . سىزمۇ شۇنىڭ ئىچىدە .

— ۋاي قاغدالما ، ۋاي قاغدالما... ئاناڭنىڭ قورسىقىدىلا قېرىپ كېتىپتىكەنسەن...

— سىز دەپ ببقىڭا ، ياقۇپكا ، — دېدى قەدىردان ، — ئەگەر مالنى مەن مۇشۇ تۆت بازارنىڭ بىرىگە چۈشۈرگىنىمدە ، ئاشۇ بازاردىن بىرەر خېرىدار ياكى شۇ شىركەتكە ئۆتكۈزەلمىسەمغۇ تەل-يىم ، ئۇنداق بولماي ئەۋرىشكە كۆرسىتىش ئارقىلىق باشقا يەرگە ساتسام ، يۈگۈرۈپ يۈرۈپ 30 ماشىنا تېپىشىم ، مال باسىدىغانغا بىر قانچە ئادەم يالليشىم كېرەك ... ئۇنىڭغا قانچىلىك پۇل كېتەر ؟

— توغرا ، بۇ تەرىپىمۇ بار .

— ئىشىنمەنكى ، ئۈچ كۈنگىچە بىر تەرەپ قىلىمەن ، قىلال-مىسام پېشانەمدىن كۆرۈپ ، قاينام بازارنىڭ ئوتتۇرىسىغا تۆكە-مەن ، قاچان سېتىلسا شۇ چاغقىچە ئەسنەپ يۈرىدىغان گەپ .

— ئۇنداقمۇ بولماس ، خۇدايىم ئاقيول بېرەر...

— مەن ئۇرۇمچىگە كىرىپلا تۆت بازارنىڭ ئەھۋالىنى تەكشۈ-

ربمەن . شوپۇرلارنىڭ تۇرمۇشى سىزگە قالدى ، تۇزۇم بۇرۇنقى-دەك ، ياتاق ، تامىقى 40 يۈەندىن ئاشمىسۇن ، تالون ئېلىشنى ئۇنتۇماڭ .

— هازىرقى ۋاقىتتا مۇشۇ 40 يۈەن يەنىلا كۆپ ، ئويلاپ باق ، بىر تەخسە لەڭمەن ئۈچ يۈەن تۇرسا...

— بىر نەچچە كۈنلۈككە بولىدۇ . كىم بىلىدۇ ، بۈگۈن كەچ-كىچە بىر تەرەپ قىلىۋېتەمدىم تېخى .

ماشىنىلار ئارقا - ئارقىدىن تىزىلىپ «ئۈچتاش»قا كېلىشى ، قەدىرداڭ قارا سومكىسىدىن پۇل ئېلىپ ياقۇپ هاجىمنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى - دە ، ئىككى كۈنلۈك راسخوت ، دەپ قويۇپلا ماشىنىدىن چۈشتى ، ئاندىن تاكسى يالىلاپ «غەربىي دىيار مېۋە - چېۋە شىركىتى»گە يۈرۈپ كەتتى . بۇ يەردىكى مالىمانىنى كۆرگەن قەدىرداڭنىڭ ئىچى سىقىلدى . قالايمىقان تىزىلىپ كەتكەن ماشىنىلار ، ئۇلارنىڭ ئۈستىگە بېسىلغان هەرخىل تاغارلار ، يەرلەردە چېچىلىپ ، دەسسەپ كەتكەن گۈلە - قاقلار ، ماشىنىلارنىڭ ئارىلىقلىرى ۋە ئۈستىدىكى گۈلە - قاق ئەۋرىشكىسىنى كۆرۈپ ، نېمىلەرنىدۇر پىچىرلىشىۋاتقان قاقچىلار ، هايانكەشلەر ، قاق سودىگەرلىرى توپ - توپ يۈرۈشەتتى . سولياۋ لەمپىلىك سەينا نەچچە قورۇدەك چوڭ بولسىمۇ ، پۈت باسقۇدەك يەر قالمىغانىدى . هەر بىر ۋىلايەت ، ناهىيە ، يېزىلاردىن ئەكەلگەن قاقلار خۇددى پوتەيدەك ئېگىز دۆۋىلەنگەن ، ئىگىلىرىنىڭ بېشى چۈشكەن هالدا ، بەزىلىرى تاماكا چېكىپ ، بەزىلىرى گازىر چېقىپ ، تېخى توپلىشىپ قارتا ئويناۋاتقانلىرىمۇ كۆپ ئىدى . قەدىرداڭ بەزى دېھقانلارنى كۆرۈپ ئىچى سىيرىلىپ كەتتى . ئۇلار : «قاقچىلىق بىلەن بېيىغىلى بولمىدىكەن» دەپ ، ئۆزى تۇرۇشلۇق كەنت - يېزىلاردىن قاق سېتىۋېلىپ ، زور ئومىدته كىرا قىلىپ ئېلىپ كەلسە ، هايانكەشلەر مەسخىرە قىلغاندەك ، ئالغان باهاسىدىن بىر هەسسە تۆۋەن سوراپ ، ئۇلارنىڭ روهىنى چۈشۈرۈۋەتكەنىدى . شىركەت ئىشلەپچىقىرىش بۆلۈمىدىن بىرەرى خۇشال چىققان هامان ، بىچارە قاق ئىگىلىرى يۈگۈرۈپ

كەلگىنىچە ئۇنى ئوتتۇرىغا ئېلىۋېلىپ ، سوئال ـ سوراقنى ياغدۇر-ۇپتەتتى :

— قانچىلىك ئالدى ؟

— نەچچىنچى دەرىجە قاتىق ئىدى ؟

— كىلوسى قانچىدىن بولدى ؟

— نېمە شۇڭغۇتقانىدىڭ ؟

قەدىردان بۇ بازاردىن ئومىدسىزلىك بىلەن قايتىپ ، «قوڭۇر-تاش مېۋە ـ چېۋە شىركىتى »گە باردى . بۇ يەردىكى ئەھۋال تېخىمۇ ئېغىر ئىدى . بىراق ، ھايۋان ئوڭلسە ، قۇرتلار بەزمە ـ مەشرەپكە چۈشكەندەك ، ھايانكەش ، ئېلىپساتارلار قۇتراپ كەتكەن بولۇپ ، تەرەپ ـ تەرەپتە : «يامغۇر بىرلا ياغسا ، مېلىڭ نەم تارتىپ ئوغۇت بولىدۇ » ، «ھەي ، ئىسسىقىدا بېرىۋەت ، كېيىن چوقاڭنى چىشلە-سەڭ قاتتىق ، قوڭۇڭنى چىشلىسەڭ سېسىق بولۇپ قالمىسۇن يەنە » دەيتتى ••• تېخى : «ھەي ، ئەمسە مەن كەتتىم ، ئارقامدىن ۋارقىرىساڭ ئوسۇرۇپمۇ قويمايمەن جۇمۇ » دەپ قورقاق سالىدىغان-لارمۇ بار ئىدى . قەدىردان بىر تاغار قاقتا ئولتۇرۇپ ، قۇرۇق نان غاجاۋاتقان چار ساقال دېھقاننىڭ قېشىغا كەلدى :

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ، تاغا ، سىلى نەدىن ؟

— كۇچادىن ، بالام ، كۇچادىن . ئېتىم سەدىللاخۇن•••

— سىلىنىڭمۇ گۈلە ـ قاقمۇ ؟

— 60 تونىنا مونەك ، 120 تونىنا گۈلە ـ قاق•••

— قانداق ، خېرىدار كېلىۋاتامدۇ ؟

— ھەممىسى ھايانكەشلەر ، كىلوسىنى 45 پۇڭ ، 50 پۇڭ قىلىۋاتىدۇ . كىرا ھەققى ، 17 كۇنلۇك چىقىم زىيان بولسىمۇ مەيلىتى ، ئىزىغا چىقسىلا بېرىۋېتەتتىم . مەيلىلا دەي دېسەم ، مەنمۇ بۇ قاقنى يېزىلىق ھۆكۈمەت ئامبىرىدىن ھۆددىگە ئالغان ، كۆتۈرۈپ قويۇۋسىز قەرزگە بوغۇلۇپ قالمەن ، ئەمما قاق سەرخىل ، قېنى يەپ باقسىلا ، بالام ، — چارساقال يانچۇقىدىن بىر ئوچۇم گۈلە-قاقنى قەدىردانىنىڭ ئالىقىنىغا تۆكتى ، — غىلتاڭ يېمىش ئۆرۈك

دېسىلە ، تېخى تاتلىق مېغىز…
— تەمى بولىدىكەن ، — دېدى قەدىردان بىر تال گۈلە - قاقنى پۇۋلەپ ئاغزىغا سېلىپ ، — نەچچە پۇلدىن ئۆتكۈزۈۋالغان ؟
— بىر خوداغا ئىشەنسىلە ، چىمپىشىق گۈلە - قاقنى يەتتە موچەندىن ، مونەكنى توققۇز موچەندىن…
— شىركەتتىن ئالمىدىمۇ ؟
— نەدىكىنى ، كىرگەنلەرنىڭ ھەممىسى بۇرنىغا قولىنى تىقىپ چىقىۋاتىدۇ . بەزىلەر بىرەر يارتا گۆش ، بىر - ئىككى ساندۇق ئالما ، نەشپۈت دېگەندەك نەرسىلەرنى گېلىغا ئۇرۇپ باقتى . بىراق ، ئۇ نېمىلەر ھۆندىگە سۆنده بولمىدى .
— مارالبېشىلىق كېرىم دوقا ، — دېدى ئۇدۇلدىكى تاغارلارنى ساقلاۋاتقان ئاپپاق ساقال بىر كومۇك بوۋاي ، — شىركەت خوجايىنىغا پۈتۈن بىر قوي گۆشىنى تاغارغا تىقىپلا ئەكىرىپتىكەن ، ئۇ خاڭسۇ : «ئامبار توشۇپ كەتتى ، ئىچكىرىدىن قاق سوداگەرلىرى كەلمەيۋاتىدۇ ، شۇنداق بولسىمۇ 10 تونىنا قېقىڭتى ئېلىپ قويايلى» دەپتۇ…
— ئۇنچىلىك نەرسىلەر چىشىنىڭ كامىرىغا كىرىپ كېتىدۇ ، — دېدى چارساقال نان ئۇۋاقلىرىنى كاپ ئېتىۋېتىپ ، — ئاڭلىساق ، ئۇلار تۆۋەنىي ئوچ - تۆت مىڭ ، بولمىسا بەش - ئالتە مىڭ تەمە قىلىدۇ ، دېيىشىدۇ . ئۇنچىلىك پۇل نېمىش قىلسۇن . تېخى پۇلنى ئېلىپ بولۇپ : «سېنى نەدە كۆردۇم» دېسە دەۋېرىدۇ… مۇشۇككە ئويۇن ، چاشقانغا قىيىن…
— سەدىللاكا ، ھايانكەشلەرگە ساتمىسىلا ، — دېدى قەدىردان ئورنىدىن تۇرۇپ ، — مېنىڭ قاق سودىگىرى تونۇشۇم بار ، ئۇ بۇگۈن - ئەتە كېلىپ قالىدۇ ، شۇنىڭغا ئىزىغا بولسىمۇ ساتقۇزۇپ بېرەي .
— بولىدۇ ، بالام ، بولىدۇ . 17 كۈن ساقلاپتىمەن ، بىر - ئىككى كۈن دېگەننىڭ يېنىشى يوق . ئەمىسە كۆڭلۈمنى توق تۇتۇپ ، ئۆزلىرىنى ساقلاي .

قەدىردان چوڭ كوچىغا چىقىپلا كۆنگە قارىدى . ئۇ سائەتنىڭ ئىككى بولۇپ قالغانلىقىنى مۇسەللىدى ، بىراق «مۇسۇلمانلار شىركىتى» مېۋە ـ چېۋە توپ سېتىش بازىرىغا بېرىشتىن يالتايدى . ئۇنىڭ كۆڭلىگە «داخىيەن مېۋە ـ چېۋە شىركىتى»نىڭ خوجايىنى ياڭ مىڭسەن كەلگەنىدى . بۇلتۇر جاپپار ھاجىم بىلەن بىللە بارغاندا ، ياڭ خوجايىن باشمالتىقىنى چىقىرىپ ، قەدىردانغا «خاۋ...» دەپ ماختىغانىدى . قېنى بۇ قېتىم ئۇ «خاۋ» دەمدۇ ياكى «بۇخاۋ» دەمدۇ ، ئەلۋەتتە سىناپ باقسا بىلىدۇ ـ دە .

قەدىردان تاكسى يالاپ داخىيەنگە يۈرۈپ كەتتى . ئۇ ماشىنىڭ ئارقا ئورۇندۇقىغا ئۆزىنى تاشلاپ ، كۆزىنى يۇمغىنىچە بايىقى چار ساقال سەدىلاخۇنىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى . راست ، دېھقانلار ئادەتتىكى قاقچىلار ، بىرەر يارتا گۆش ياكى بىرەر ـ ئىككى ساڭدۇق ئالما ، نەشپۈتنى چوڭ بىلمىشدۇ . لېكىن ، ھازىر ئۇنچىلىك نەرسىلەر خوجايىنلارنىڭ پىستە كۈچۈكلىرىنىمۇ خۇش قىلالمايدۇ . پۈتۈن بىر قوينىڭ گۆشىنى قايتۇرۇۋېتىشقا كۆزى قىيمىغان ھېلىقى باشلىقمۇ ئىنجىقلاپ يۈرۈپ ، ئارانلا 10 تونىنا گۈلە ـ قاقنى ئاپتۇ . ئۇلار تۆۋەنىنى ئۈچ ـ تۆت مىڭ ، بولمىسا بەش ـ ئالتە مىڭ ، ھەتتا ئۇنىڭدىنمۇ يۇقىرىسىغا تەمە قىلمۇاتقان يەردە ، بىر يارتا گۆش ، شالتاق ـ شۇپىلا نېمىگە دال بولاتتى . بۇ قېتىم قەدىردانىڭ ئەكەلگىنى ئاز مال ئەمەس . ناۋادا ، بىر كىلو قاقنا ئون پۇڭ قېتىلغان تەقدىردىمۇ ، 300 تونىنا مالدا 30 مىڭ يۈەن قېلىپ قالىدۇ... مۇشۇ پىرسەنت بويىچە 20 پۇڭ ، 30 پۇڭ ئوشۇق سېتىلغاندا ، ئەسلىي باھادىن 60 مىڭ يۈەن ، 90 مىڭ يۈەن ئارتۇق پۇل بولىدۇ . ئەلۋەتتە ، بۇنىڭدا يەمچۈكنى قانچە چوڭ تاشلىغانسىرى ، بېلىقنىڭ يوغىنى قارماقنا ئىلىنىدىغان گەپ...

قەدىردان خۇددى بۈرگە چېقىۋالغاندەك شارتتىدە تىكلىنىپ ئولتۇردى ، كاللىسىدىن نېمىدۇر كەچتى بولغاي ، دەرھال سومكىسىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ ، سۈت قەغەزگە ئورالغان پۇلنى ساناشقا باشلىدى . سومكىدا ئوبۇلھەسەن بەرگەن 20 مىڭ يۈەندىن

پارچە ـ پۇراتلىرىنى ھېسابقا ئالمىغاندا 14 مىڭ يۈەن بار ئىدى . ئەتىگەن ھاجىمغا ئىككى كۈنلۈك راسخوت دەپ 1500 يۈەن بەردى . شۇنىڭغا قارىغاندا ، 4500 يۈەن تۇگەپتۇ... ئوبۇلھەسەن : «گۈلە ـ قاق سېتىلماي ئۇزاق يېتىپ قالساڭ ، ياتاق ، ئامبار ۋە تاماق پۇلىڭ» دەپ پىچىرلىغىنىدا ئارتۇقراق بەرگىنىمۇ بىر ھېسابتا ياخشى بوپتۇ...

قەدىردان 10 مىڭ يۈەن پۇلنى رەتلىك قىلىپ ، ئاق سۇت قەغەزگە چىرايلىق قىلىپ يۆگىدى ، ئاندىن ئوستىگە ماي قەلەم بىلەن «10» رەقىمىنى يوغان قىلىپ پىچىپ ، چېكىتتىن كېيىن ئوچ نۆلنى قاتارىسىغا قويدى ، ئاندىن سومكىسىغا قايتىدىن سالدى ـ دە : «قېنى بىر سىناپ باقاي ، قىمارۋازنىڭ ئوشۇقىدەك يا چىككا بولمەن ، يا پۇككا...» دەپ شۇڭلىدى .

ماشىنا ئۇرۇمچى شەھىرىدىن چىققاندىن كېيىن مىلتىقتىن ئاتقان ئوقتەك ئۇچتى ، چۈنكى بۇ يوللاردا شەھەرنىڭكىدەك ماشىنا قىستاڭچىلىقى يوق ئىدى . قەدىردان كۆزىنى يۇمۇپ ئولتۇرغان بولسىمۇ ، پىكىر ـ خىيالى ياڭ مىڭسەن خوجايىنىنىڭ «سوۋغات» نى قوبۇل قىلىش ـ قىلماسلىقىدا قالدى . ئەگەر ئۇ 10 مىڭ يۈەننى ئالدىمۇ ، ئۇمىد قەدىردانىنىڭ ئويلىغىنىدىنمۇ ھەسسىلەپ يۇقىرى بولاتتى . ناۋادا ياڭ خوجايىن قەدىردانىنى : «كىچىك بالا دېگەنىنىڭ ئاغزى بىلەن قوڭىنىڭ پەرقى يوق ، كوچا ـ كويلاردا ماختىنىپ سېسىتىدۇ...» دەپ كۆڭۈل توختىتالماي قالدىمۇ ، قەدىردان تە ـ سەۋۈر قىلغاندىنمۇ ئېغىر دىشۋارچىلىق ئۇنى كۈتۈپ تۇرىدۇ... قېنى ، ئىلاج بار تۇكنى يېتىشىغا سىلاپ ، يولۇاسنىڭ مۇگدىكىنى يېشۇەتمەي ، «توكۇر كالا» ھېكايىسىنى ئېيتىپ بەرگەن تۇلكە ـ دەك سىلىق ـ سىپايە بولۇپ باقسا ، بىر گەپ بولۇپ قالار...

قەدىردان ماشىنا ئەينىكىدىن بىر ـ بىرىگە گىرەلىشىپ كەتكەن تۆمۇر يول لىنىيەلىرىنى كۆرۈپ ، پويىز ئالمىشىدىغان ئاچال ـ غا كېلىپ قالغانلىقىنى ھېس قىلدى ، دېگەندەك ، تاكسى ھايال بولمايلا داخىيەننىڭ بىنالار زىچ جايلاشقان تۆت كوچا ئېغىزىدىن

ئۆتۈشى ، شوپۇر : «نەگە بارسەن؟» دەپ سورىدى . قەدىردان ئاغزىغا ئوبدانلا ئۆزلىشىپ قالغان «داخىيەن گوپىن گۇڭسى»[1] دېگەن سۆزنى دانمۇ دانە قىلىپ دېيىشى ، شوپۇر كۈلۈۋەتتى ھەم ماشىنىنى يۈرۈشمە تۆمۈر دەرۋازا ئالدىدا توختاتتى .

قەدىردان شوپۇرنى رازى قىلىپ «شې شې»[2] دېدى - دە ، دەرۋازىغا ئەمدىلا قەدەم ئېلىشى ، ياندىكى قاراۋۇل ئۆيىدىن ھەربىيچە بەلگىلىرى يوق يېشىل كىيىملىك بىر قېرى چىقىپ ئۇنى توستى . قەدىردان ئۇنىڭ جىقلا گەپلىرىنى ئۇقالماي ، سومكىسىدىن بىر ئوچۇم گۈلە - قاقنى ئېلىپ : «ياڭ جىڭلى... ياڭ جىڭلى... » دەۋەردى . شۇ ئەسنادا ئۇدۇلدىكى بىنادىن چىققان ئوتتۇرا ياشلىق بىر خەنزۇ : «ئۇنى قويۇۋېتىڭ» دەپ ۋارقىرىشى ، قەدىردان خۇشاللىقىدا : «ئاشۇ شۇ... نەق شۇ» دەپ ۋارقىرىۋەتتى ۋە يۈگۈرۈپ بېرىپ ياڭ مىڭسەن بىلەن كۆرۈشتى .

— ياڭ خوجايىن ، مېنى تونۇۋاپسىز - ھە؟ مېنىڭ ئىسمىم قەدىردان ئەمەسمۇ ، — قەدىردان ھاياجانلانغانىدى .

— ھەي ، مەن سېنى تونۇمىسام... سەن كىچىك بالاڭ : «ياڭ جىڭلى» دېگەڭ تۇسا ، مەن شۇ چاكىردى ، — ياڭ مىڭسەن ئىككى يىلنىڭ ئالدىدىكىدەكلا ، ئۇيغۇرچىنى تەستە يامداپ سۆزلەيتتى ، — سەكىدە گەپ بوسا ، مەندە ئىشخانا كىرىپ...

ياڭ مىڭسەن قەدىردانىنى ئىشخانىسىغا ئېلىپ كىرىپ سافاغا تەكلىپ قىلدى ، ئاندىن ئىستاكاندا قاينىق سۇ ئېلىپ كەلدى . قەدىردان ئۇسسۇغان بولسىمۇ ، قاينىق سۇغا قارامۇ قويماي ، ئىككى يىل ئالدىدا بىر سەيگۈيۈەن بىلەن توختاملاشقىلى كەلگەنلىكى ، لېكىن ياڭ مىڭسەننىڭ قاق ، مونەك ، قارىئۆرۈكىنىڭ ئەۋرىشكىسىنى كۆرمەي تۇرۇپ توختاملاشقىلى بولمايدىغانلىقىنى ئېيتقانلىقىغا قەدەر تەپسىلىي سۆزلەپ بەرگەندىن كېيىن ، ياڭ مىڭسەننىڭ چەرايى ۋىللىدە ئېچىلىپ ، كۈلۈپ كەتتى .

---

1 داخىيەن گوپىن گۇڭسى — داخىيەن مېۋە - چېۋە شىركىتى .
2 شې شې — رەھمەت .

— دۇي ، دۇي ،[1] «تاغادا تاش بامۇ ، تۇپا بامۇ... ھە شۇ كوينىڭ تېزەك بامۇ ... كۆمەسە كاڭداك سودا بولدىمۇ شۇ ، دېگەك ئاشۇ گەپ مەن ئۇنۇتمىسا شۇ...

— مانا ، مانا ، يادىڭىزدا بارکەنغۇ ، — قەدىردان ياڭ مىڭسەنىڭ ئورۇق ، ئېگىز سىياقىغا ، سول تەرەپتىكى ئۇزۇن چېچىنى ئوڭ تەرەپكە يانقۇزۇپ يېپىۋالغان ئايپاڭ بېشىغا قاراپ قويدى ، — ياڭ خوجايىن ، سەمرىپ قاپسىز - ھە؟

— شۇنداموۇ؟ — ئۇ كۈلۈپ كەتتى ، — مەن ئۆزى شۇ بىلمەيدۇ... ھە بالاڭزا ، نېمىشكا كەلدى شۇ... دېسوڭ...

— مەن خوتەندىن گۈلە - قاق ئەكەلگەن ، شۇڭا سىزنى ئىزدەپ كېلىشىم .

— «ياڭپىن »[2] بوسا ئاسۇڭ...

قەدىردان سومكىدىن ئىككى ئوچۇم كەلگۈدەك گۈلە - قاقنى ئېلىپ ئۇستەلگە تۆكۈپ قويدى . ياڭ مىڭسەن بىر ھازا قاراپ كېتىپ ، قەدىردانغا تىكىلدى :

— كانچە دۇن[3] ئەكەلدى شۇ؟

— 300 تونىنا .

— ئوھوي ، ئۆزۈڭ ياغۇز ئەكەلدى شۇ؟

— شۇنداق .

— كاك بولىدۇ شۇ... ئۇچىنچى دەرىجەنىڭ ئۇچىنچى سورتى بوسۇڭ ، كاڭداك؟

— بوپتۇ ، سىزنىڭ دېگىنىڭىزدەك بولسۇن ، — قەدىردانىنىڭ خۇشاللىقى يۈزىگە تەپتى ، — ئەمىسە ، باھاسىنى قويۇپ ئامبارغا خەت قىلىپ بېرەمسىز؟

ياڭ مىڭسەن دىمىققاندەك بولۇپ ، دېرىزە ھەم دېرىزە پەردىلىرىگە قارىدى . شۇ ئەسنادا كۆزلىرى غىل - پاللاپ ، قەدىردانىنىڭ

---

① دۇي ، دۇي — توغرا - توغرا .
② ياڭ پىن — ئۆرىشكە .
③ دۇن — تونىنا .

قۇچقىدىكى قارا سومكا ئۇستىدە ئويىندى... ئۇ قەدىر-دانىنىڭ ھېچ ئىپادىسىز سىياقىغا قاراپ ، ئامبارنىڭ بوش ئەمەسلىكى ، يېغىلغان قۇرۇق مېۋە - چۆنىنى كۆلىغا يۆتكىمىگەنلىكى ، قاچانكى ئىچكىرىدىن قاق سودىگەرلىرى كېلىپ ، ئامبارلار بىكارلانسا ئالىدىغانلىقىنى ئېيتىپ ، تاماكىسىنى چەككىنىچە يەردىن ئۇستۇن قارىماي تۇرۇۋالدى . بايىقى چىرايلىق گەپلەرنىڭ ، ئىللىق چىرايلارنىڭ بىردىنلا سوغۇق تەلەتكە ئايلانغانلىقىنىڭ تېگىگە يەتكەن قەدىر-دان سومكىدىن ئاق بولاقنى ئېلىپ : «ئوبدانراق كۆرۈۋال» دېگەندەك ، «10.000» دېگەن سانىنى ئۇنىڭغا قارىتىپ ، ئۇستەلگە قويۇپ قويدى . شۇنداقلا : «بۇ مېنىڭ كۆڭلۈم» دېگەننى قوشۇپ قويۇشنى ئۇنتۇمىدى . ئاق بولاق ئۇستىگە ، ياق ، راست گەپنى قىلغاندا ، «10.000» دېگەن سانغا لەپپىدە قارىغان ياڭ خوجايىنىنىڭ ئىچىدىن ئېتىلىپ چىققان خۇشاللىق شۇ ھامان تېشىغا تېپىپ ، يۈز - بويۇنلىرى خورازنىڭ تاجىدەك قىزىرىپ كەتتى . ئۇ بۇ چاغقىچە ئۇيغۇر قاقچىلىرى ئىچىدىن بۇنداق «كۆڭۈل» قويغانلىرىنى ئۇچىرىتىپ باقمىغانىدى . ئۇلار بىرەر - ئىككى ساندۇق ئالما ، ئۈزۈم ، نەشپۈت ياكى بەش - ئون كىلو گۆش كۆتۈرۈپ كىرەتتى... توۋا ، قاقچى دۇنيانى باشقىلارنىمۇ ئۆزىدەك دۇنيانە كۆرەمدىكىنە ؟ ھازىر جاھان نەدە كېتىۋاتىدۇ ؟ بۇلار نەدە قېلىۋاتىدۇ ؟ ئىچكىرى ئۆلكىلەردە قوش قوللاپ تۇتىدىغان «كۆڭۈل»نى پۇتۇن - سۈرۈك بىر پويىز ، نەچچە ئون مىڭ تونىلىق پاراخوت ، ئايروپىلانلار تارتالمايدۇ... ئادەم قارىسا قۇسقۇدەك شاتراق ئۆرۈك سودىسى بولغاندىن كېيىن بوپتۇلا دېسە ، زاڭلىق قىلغاندەك ، ھەر كاتتا سودىگەرلەر چېغىدا بىرەر چىچقاق پاقلانىنىڭ گۆشى ، بىرنەچچە قۇتا كونسېرۋا ، ناۋات كۆتۈرۈپ كىرىپ ، خۇددى تەيۇەننى ئازاد قىلىپ بەرگەندەك كېرىلىپ ئولتۇرۇپ كېتىشلىرىچۇ تېخى... بەش - ئالتە يۈز ، ھەتتا بىرەر مىڭ تونىنا مېلى بارلارمۇ نومۇس قىلماي ، بىر - ئىككى مىڭ ، ئېشىپ كەتسە ئۈچ - تۆت مىڭ يۈەن سېلىنىغان كونۇبرتنى ئالدىغا تاشلاپ قويغان ، يا ئۇنى پىرقىرىتىپ

يۇزىگە ئاتقىلى بولمىغان . مانا ئىشنىڭ يولىنى بىلمىدىغان ئادەم مۇنۇ شاكىچىكتەك بولمامدۇ ! ھۇ ئەقلىنى چىلىپ ئىچكەن دېۋەڭلەر ، سا پوقى يەۋالغانلار...

— ھەي كادىداڭ ،[1] سەن مېنى بەك - بەك خىجىل قىلدى شۇ ، — ياڭ مىڭسەن ئۇستەل تارتمىسىدىن تامغا بېسىلغان توختام-لىشىش تالونىنى ئالدى ، ئاندىن ئۇستەل ئۈستىدىكى قاقتا يەنە بىر قارىدى ، — كاك ئۇچىنچى دەرىجىنىڭ ئىككىنچىسى بوسۇڭ...

ياڭ مىڭسەن تۇنۇقۇزۇپ قويغان تالونغا كۆز تاشلاشنى بىئەپ كۆرگەن قەدىردان قارىمايلا قويۇن يانچۇقىغا سالدى . بۇ ئالۋەتتە ئىككى كىشىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ، بولۇپمۇ قارشى تەرەپنىڭ ئەشەنچ - ھۆرمىتىنى ئاشۇرىدىغان ئۇسۇل ئىدى . ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتىكى بۇ ئىنچىكە مىزانغا سەل قارىمايدىغان ياڭ مىڭسەن ، ئورنىدىن تۇرغان قەدىردانىنىڭ دولىسىغا ئۇردى :

— سەن شۇ تالوڭغا نېمىشكا كارىمايدۇ شۇ ؟

— مەن سىزگە ئىشىنىمەن ، سىز مېنى ھەرگىز كۆيدۇرۇۋەتمەيسىز .

— خاۋ... خاۋ... — ياڭ مىڭسەن باشمالتىقىنى چىقىرىپ ۋارقىرىدى ، — سەن بالاڭزا بوسمۇ ، لاۋخەندەك ناۋزى[2] ياماڭ - ھە ، مالنى كاچاڭ ئۆتكۈزىدۇ ؟

— ئەتە ئەتىگەن ئەكىلىمەن ، ياڭ خوجايىن ، — قەدىردان ئىلتىجا بىلەن قارىدى ، — مېنىڭ بىر قېرى تۇغقىنىم 100 تونىنىدەك قاق ، 50 تونىنىدەك مونەكنى «قوڭۇرتاش مېۋە - چېۋە شىركىتى»گە چۈشۈرۈپتۇ . ئاڭلىسام ، شىركەت باشلىقى بىلەن كۆڭلىڭىز يېقىن ئىكەن . تېلېفون بېرىپ قويغان بولسىڭىز ، ئۇنىڭغىمۇ كۆڭلۈمنى ئىزھار قىلغان بولسام...

— ھەي ، ماڭىلا ئەكەسۇڭ .

— ئەكەلسەك بەك ياخشى بولاتتى ، بىراق يۆتكەشكە

---

1 كادىداڭ — قەدىردان .

2 ناۋزى — كاللاڭ ، ئەقلىڭ مەنىسىدە .

15 ـ 16 ماشىنا تاپمساق بولمايدىكەن .

— ھىم... بولىدۇ . مەن لۇك داتۇغا تېلېفون بەسۈك...

— رەھمەت ، ياك خوجايىن . بۇندىن كېيىن سىزنى يوقلاپ تۇرىمەن ، خوتەندىن سىزگە نېمە لازىم ، ئالغاچ كېلىمەن .

— ھەي... سەن شۇ... مەيەنى ، — ياك مىگسەن يۇرىكىنى كۆرسەتتى ، — ئوبدان چۈشەندى ئەمەسمۇ ، يۇر ، مەندە ئۆي كۆرۈ-ۋاسۈك .

قەدىردان ئۆزرە ئېيتماقچى بولدىيۇ ، بۇ ئويىدىن دەرھاللا ياندى . ئۇنىك ئۆيىنى كۆرۈۋېلىشنىك زېيىنى يوق ئىدى . بەزىدە كۆزگە چېلىقىپ قالغۇدەك «كۆكۈل» ئېلىپ كەلگەندە ، ئۇدۇللا ئۆيگە بارمامدۇ . بەلكىم ياك خوجايىنمۇ شۇنى كۆزلەپ ئۆيىنى كۆرسەتمەكچى بولغاندۇ ؟

ياك مىگسەننىك ئۆيى يولىنىك ئۇ قاسىقىدىكى بىنانىك ئىكـ-كىنچى قەۋىتىدە ئىدى . تۆمۇر رېشاتكا بىلەن ئىھاتە قىلىنغان ھويلىدا تۇخۇم شەكىللىك بىرقانچە گۈل تەكچىسى بار ئىدى . رېشاتكا ئەتراپىدىمۇ رەڭگارەڭ گۈللەر ئېچىلغان ، گۈل خۇمار ھاشاراتلار ئۇچۇشۇپ يۈرەتتى . ياك خوجايىننىك ئۆيىنىك تاملىرى كۆپىنچە كۆپ كۆزلۈك ئەينەك ئىشكاپ بولۇپ ، ئىچىگە قەدىمكى زامانىنىك تۆگە ، ئىككى چاقلىق ھارۋا ، كۇكزىنىك مودېللىرى تىزىلغانىدى . ياك مىگسەن خۇشلۇقىدا ، ئۆيگە قاچقى ئۇيغۇر بالىلىرىنىك كۆپ كىرىدىغانلىقىنى ، شۇڭا ئۇلارغا تاماق ئېتىدىغان قازان ـ قومۇچ ، ساپلىق ، چىنە ـ قاچىلارغىچە ئايرىم ئىكەنلىكـ-نى سۆزلىدى . ئۇ قەدىردانىنى ئىچكەركى قازناق ئۆيگە ئەكىرىپ كۆرسەتتى . ياك مىگسەن ئايالىنىك ئىشتىن كېلىدىغان ۋاقتى بولۇپ قالغانلىقى ، شۇڭا تاماق يەپ كەتمىسە خاپا بولىدىغانلىقىنى ئېيتىپ چىك تۇرۇۋالدى ، شۇنداقتىمۇ قەدىردان ، خەنزۇ ، ئۇيغۇر شوپۇرلاردىن 30 ئادەم ئۆزىنى ساقلاپ تۇرغانلىقىنى ئېيتىپ ، ئەدەپ بىلەن ئۆزرە سورىدى .

قەدىردان تۆت كوچا ئاغزىغا چىقىپ تاكسىغا چۈشتى ـ دە ،

«شىنجاڭ مېھمانخانىسى»غا باردىغانلىقىنى ئېيتتى . ئۇ ئادەتتى بويىچە ماشىنىنىڭ ئارقا ئورۇندۇقىغا ئۆزىنى تاشلاپ ، قويۇن يازـ چۈشىدىكى تالوننى ئالدى ـ دە ، كۆزلىرىگە ئىشىنەلمەي ، يېنىش ـ يېنىشلاپ قاراپ كەتتى . چۈنكى ، تالوندىكى 300 ۋە 25 . 1 يۈەن دېگەن رەقەملەر «مېنىڭ راستلىقمىغا ئىشەن» دېگەنـ دەك ، چوڭ ـ چوڭ يېزىلغانىدى .

كۈن ئاللىقاچان ئولتۇرۇپ ، قاراڭغۇ چۈشۈپ قالغانىدى . چىرىغىنى يورۇتۇپ كېتىۋاتقان ماشىنا شەھەرگە كىرىش بىلەن سۈرئىتىنى ئاستىلاتتى ، شۇنداقتىمۇ كەچ سائەت ئونغا يېقىن «شىنجاڭ مېھمانخانىسى» ئالدىغا يېتىپ كەلدى . قەدىردان شوپۇرـ نىڭ پۈلنى بېرىۋېتىپ ، مېھمانخانا زالىغا كىرىپ ، نۆۋەتچى خاـ دىمدىن شوپۇرلارنىڭ ياتقىنى سوراپ بىلىۋالدى ، ئاندىن ئۇچىنچى قەۋەتكە چىقىپ ، ياقۇپ ھاجىمنى تېپىپ ئەھۋالنى دېگەندىن كېـ يىن ، ئىككىسى ياتاقمۇياتاق كىرىپ ، ئەتە ئەتىگەن ناشتىنى داخـ يەندە قىلىدىغانلىقىنى ئۇقتۇرۇۋەتتى . ياقۇپ ھاجىم بۇگۈن ئەتـ گەندىلا ئىككى كىشىلىك ئايرىم ياتاقتا يېتىپ قالدى . 300 تونىنا مالنىڭ سېتىلىش ئەھۋالىنى ئۇققان ياقۇپ ھاجىم قەدىردانـ نىڭ كىچىك تۇرۇپ قوللانغان ئامال ـ چارىلىرىگە ھەيرانۇ ھەس قالدى ، ئىچىدە «ئەمگەك مۇلازىمەت شىركىتى»نىڭ باشلىقى ئابـ لىز ئىمىننىڭ پۈشايمان قىلغىنى بىكار ئەمەس ئىكەن ، دەپ ئويلىدى . ئەلۋەتتە ، 10 مىڭ يۈەننى يەمچۈك قىلىپ ، 75 مىڭ يۈەننى قولغا كەلتۈرۈش ئاسان ئىش ئەمەس ئىدى .

— ھەي قەدىردان ، ئوبۇلھەسەن 90 — 95 پۇڭ بولسىمۇ مەيلى ، دېگەندىن كېيىن ، ئەڭ تۆۋەن ئۆلچەم بويىچە پۇل ئەۋەتـ سەڭ ، ئۆزۈڭگە 170 مىڭ يۈەن قالمىدۇ...

— ياق ، بولمايدۇ . خوتەندە بىكىتكەن بويىچە كىلوسىغا بىر يۈەندىن 300 مىڭ يۈەن ئەۋەتىمەن .

— مۇشۇنداقلا قىلىدىغان بولساڭ ئۆزۈڭ زىيان تارتىسەن .

— نېمىشقا؟

— «دېگەن باھايىمىزدا ساتمىدىكەن» دەپ ، مالنىڭ باھاسىنى بارغانسېرى ئۆرلىتىدۇ .

— قاقنىڭ دەرىجىسى ، پۇلى بېكىتىلگەنىكەن ، ئۇنداق قىلالمايدۇ .

— مېنىڭ ماشىنىدا دېگەنلىرىم بۇياقتىن كىرىپ ، ئۇياقتىن چىقىپ كېتىپتۇ ـ دەۋ...

— مەن دېگەن بىر ئادەم ، كۈنۈم كېتىپ بارىدۇ ، لېكىن «ياشلار بىناسى»دىكى شۇنچە نۇرغۇن ئادەمنى بېقىش ئانچە ئاسان ئەمەس .

— مۇشۇ تونۇشۇڭ بىلەن رونىق تاپالمايسەن .

— ھاجىم سىزدەك بولسا ، مەن ئۆمۈر بويى ھەج قىلماي-مەن...

ياقۇپ ھاجىم تۇرۇپلا قالدى . ئۇ ، شۇ چاغدىلا ئۆزىنىڭ پۇل تېپىش مۇددىئاسى بىلەن قەدىردانىنىڭ ئوخشىمايدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ يەتتى . قەدىردانىدا پۇل تېپىپ «ياشلار بىناسى»دىن ئىبارەت بىر يەرگە ئۇيۇشقان كوللېكتىپنى قولىدىن يېتىلەپ جەننەتكە ئاپارسام دەيدىغان بۇنداق ئۇلۇغ مۇددىئالار تېخى يېتىلگەن ئەمەس ، پەقەت ئۇنىڭدا ئىچ ئاغرىتىشلا بار . ئاشۇ 200 — 300 يۇەن مائاش ئېلىۋاتقان ، شۇنىڭدىن ئۆزىگە ئالەمچە شادلىق تېپىپ ، ھاياتقا ، ياشاشقا ئىشەنچ تۇرغۇزۇۋاتقان بىچارىلەر «ئىش ئورنىدىن قالدۇرۇلۇش» دېگەن ۋەھىمىدىن قۇتۇلسا ، ئېرىنىڭ ياكى ئايالىنىڭ ، شۇنداقلا بالىلىرىنىڭ ئالدىدا چىرايى سارغىيىپ يۈرمىسە ، كېچىلىرى يوشۇرۇن ياش تۆكمىسە ، بەس ، مانا شۇنىڭ ئۆزى جەننەت ھۇزۇرى ! قەدىردان يېرىم يىلدەك ئاشپەز بولۇش جەريانىدا بۇنداق ئىشلارنى كۆپ كۆردى ھەم ئاڭلىدى . كېچىلىرى ئويلاپ ئۇيقۇدىن بىدار بولغان چاغلىرىنى ساناپ بېرەلمەيدۇ . ئىشتىن قالدۇرۇلۇپ ، تارام ـ تارام ياش تۆككەنلەرنى ، ئۇمىدسىزلىك ، روھسىزلىق ، ئەتىنىڭ ئەندىشىلىرىدىن كۆزلىرىنىڭ خۇنى كېتىپ ، خۇددى مۇر-

دىغا ئوخشاپ قالغانلارنى كۆرۈپ ، ئۇنىڭ يۈرىكى چوغ ئۈستىدىكى جىگەردەك ئۆرتىلىپ كەتتى... شۇڭا ئۇ ئوبۇلھەسەن ئاكام دېسە ئون ئۆلۈپ ، بىر تىرىلمدۇ .

كىچىكلىكىمۇ ، بۇ بىزگە قاراڭغۇ ، پۇل تېپىشقا قارىغاندا ، پۇل تېپىش جەريانىدىكى جىددىيلىك ، ئويلىنىش ، ھالال ھىيلە - مىكىر ، تەۋەككۈلچىلىك ، قورقۇمسىزلىقلار قەدىردان ئۇچۇن گويا بىر جەڭگاھتەك بىلىنىدۇ . شۇڭا ، تىنىم تاپماي تەرەپ - تەرەپكە يۈگۈرىدۇ . مانا ھازىر ياقۇپ ھاجىمنىڭ كۆيۈنۈپ قىلغان نەسىھەت-لىرى ئۇنىڭ ئۇچۇن سۇنۇق تىيىنغىمۇ ئەرزىمەيدى ، ھەتتا ھاجىمنى خاتا ئەيىبلىدى .

— بولدى ئۇخلا ، — دېدى ياقۇپ ھاجىم ئېغىر ئۇھ تارتىپ ، — ئەتە قاقلارنى ئۆتكۈزىدىغان گەپ...

— ھاجىمكا ، قوپال گەپ ئاغزىمدىن چىقىپ كېتىپتۇ ، خاپا بولماڭچۇ ، — قەدىردان دەرھاللا ئۆزىنى سېزىۋالغاندى ، — مۇشۇ ئاغزىمنىزە ، كاكىل لايدا چاپلىۋەتكۇم كېلىدۇ .

— بولدى ، بولدى ، تولا ئۆزۈڭنى ئەيىبلەۋەرمەي ئۇخلا...

ئەتىسى تاڭ سەھەر يولغا چىققان 30 ماشىنا كۇن نەيزە بويى ئۆرلىگەندە داخىيەنگە يېتىپ باردى . ئۇلار ئەتىگەنلىك ناشتا قىلىۋالغاندىن كېيىن ، ماشىنىلار مېلى بىلەنلا تۇز گىرگە بېسىلدى . مال ئامبارغا چۇشۇرۇلۇپ ، ماشىنا كەينىگە يانغاندا يەنە گىردە تارتىلىپ ، ھەقىقىي مال ئېغىرلىقى بەلگىلەندى . قەدىردان بىلەن ياقۇپ ھاجىم چۇشكىچە ئىشلىرىنى سەرەمجانلاشتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن ، شوپۇرلارنى ئاشخانىدا ئوبدان مېھمان قىلىپ ، تاپان ھەقىقىلىرىنى بېرىپ خوشلاشتى ، ئاندىن ياقۇپ ھاجىمنىڭ «ئازاد» ماركىلىق ماشىنىسىدا ئۇرۇمچىگە قاراپ يۈرۈپ كەتتى .

— ياقۇپكا ، بۇنىڭ تېگىشلىكىنى بۇگۈنلا خوتەنگە سېلىۋېتەلەمسىز ؟ — قەدىردان 375 مىڭ يۈەنلىك چەكنى ھاجىمغا تۇنقۇزدى ، — مېنىڭ ئازراق ئىشىم بار ئىدى .

— شۇنچە جىددىيلەشكۈدەك قانداق ئىشتى ئۇ ؟

«قوڭۇرتاش مېۋە ـ چۆۋە شىركىتى»دىكى بىر كۈچالىق بوۋايغا ۋەدە قىلىپ قويغانىدىم ، مېلىنى ساتالماي ياتقىنىغا 17 كۈن بوپتۇ...

— «سېتىپ بېرىمەن» دەپلا بىر تەرەپ قىلغىلى بولامدا؟ — ھاجىمنىڭ كۆزلىرى ئالايدى ، — شۇنداق ئاسان بولىدىغان بولسا ، ئاشۇ شىركەت قورۇلىرىدا يېتىپ كەتكەن مال ئىگىلىرى سېتىپلا كەتسە بولمىدىمۇ؟

— خاتىرجەم بولۇڭ ، ھاجىمكا ، مەن تۇنۇگۈن كەچ داخىيەندە چېغىمدىلا ھەل قىلىپ قويغان .

— قانداق قىلىپ؟ — ھاجىم تىكىلىپلا قالدى .

— داخىيەن شىركەت باشلىقىنى تېلېفون بەرگۈزدۈم ...

— سەنما؟ — ھاجىمنىڭ ئاغزى مەسخىرىلىك پۈرۈلدى ، — ئاشۇ ياڭ خوجايىن سېنىڭ گېپىڭگە كىرەمدا؟

— بولدى قىلىڭە ، ھاجىمكا ، يېنىڭىزدا نەچچە پۇل بار؟

— تۇنۇگۈن «راسخوت قىل» دەپ بەرگەن پۇلۇڭدىن 700 يۈەن ئاشتى .

— يېنىڭىزدا پۇل بولسا ماڭا 5000 يۈەن بېرىڭ ، ئۇنى قولىڭىزدىكى چەكتىن ئېلىۋېلىڭ ، بولامدا؟

— كىرا ھەققى ئۈچۈن بەرگەن پۇلۇڭنى يەنە ئېلىۋالىدىغان بولدۇڭمۇ؟

ياقۇپ ھاجىم قەدىرداننى شەھەرنىڭ سىرتىدىلا ماشىنىدىن چۈشۈرۈپ قويدى . چۈنكى ، يۈك ماشىنىلىرىنى شەھەر ئىچىگە كىرگۈزمىگەنلىكى ئۈچۈن ، چەت كوچىلار بىلەن ئايلىنىپ مېڭىشقا توغرا كېلەتتى . شۇڭا ، قەدىردان «قوڭۇرتاش مېۋە ـ چۆۋە شىركىتى»گە تاكسى ياللاپ كەتتى .

قەدىردان شىركەتنىڭ تېقما ـ تېقماق قورۇسىغا كىرىپ ، دۆۋە ـ دۆۋە قاق قاچىلانغان تاغارلارنى ، رەتسىز توختىتىلغان ماشىنىلارنى ئايلىنىپ لەمپە ئاستىغا كەلگەندە ، سەدىللاخۇن بوۋاي تاغارلار ئۈستىدە تۇگۈلۈپلا ئۇخلاپ قالغانىدى . قەدىردان بوۋايىنى

ئويغىتىشقا كۆزى قىيماي تۇرغىنىدا ، ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ئۆتكەنكى كومالك بوۋاي ۋارقىرىۋەتتى :

— هاي سەدىللاخۇن ، قوپاڭلا دەيمە ، خېرىدار كەلدى...

كۆزلىرى قىزىرىپ كەتكەن بوۋاي مەڭدەپ تۇرۇپ كەتكىنىچە قەدىرداڭغا چەكچىيىپ قالدى . ئۇ چالا ئويقۇلۇقتا تونۇيالمىغانىدى .

— سەدىللاخۇنكا ، بۇ مەن ، تونۇيالمىدىلىما ؟

— هەي ، هەي ، سەت بوپتۇغۇ بۇ... — بوۋاي ئورنىدىن تۇرۇپ كىيىملىرىنى تۈزەشتۈردى ، — سىلىنى ساقلىتىپ قويغان چېغىم بار...

— يوقسۇ ، مەنمۇ هازىر كەلدىم .

— هە بالام ، قاق ئالدىغان هېلىقى تۇغقانلىرى كەلمىدىمۇ ؟

— كەلدى ، شۇڭا مالىلىرىنىڭ هەقىقىي ئەهۋالىنى بىلەي دەپ كەلدىم .

— مونەك توققۇز موچەن ، قاق يەتتە موچەندىن هەممىسى 138 مىڭ كوي ، 14 مىڭ 400 كوي 18 ماشىنىنىڭ كىراسى ، جەمئىي 152 مىڭ 400 كوي بولىدىكەن . ئۇندىن باشقا ، شوپۇرلارنىڭ قورسىقىنى بېقىپ كەلدىم شۇ .

قەدىردان مونەك بىلەن گۈلە ـ قاقنىڭ ئەۋرىشكىسىنى ئېلىپ ، شىركەت باشلىقىنىڭ ئىشخانىسىغا ماڭدى . ئۇ ئىككىنچى قەۋەتكە چىققۇچە يەنىلا ئەنسىرەشتىن خالىي بولالمىدى . ئەگەر ياڭ خوجايىن تېلېفون بەرمىگەن بولسا ، ئەلۋەتتە ، قايتىپ كېتىپ «كۆڭۈل»گە يەنە ئازراق «كۆڭۈل» قوشۇپ ئەكەلمىسە ، سودا رويابقا چىقمايتتى . شۇڭا ، قەدىردان ئىشكنى سەل هودۇقۇپراق چەكتى ، ئەمما ئىشخانا ئىچىدە كىملەردۇر ئۇرۇشۇۋاتقاندەك قىلاتتى . شۇنداقتىمۇ لۇڭ داتۇ خوجايىنىنىڭ : «كىرىڭ» دېگەن ئاۋازى ئاڭلاندى . قەدىردان ئەيمىنىپقىنا كىرىپ ، ئىشىك ئالدىدىلا توختىدى . چۈنكى ، لۇڭ داتۇ بىر خەنزۇ سودىگەر بىلەن قوللىرىنى شىلتىشىپ قاتتىق ۋارقىرىشىۋاتاتتى . هېلىقى سودىگەر قولىدىكى تالونىنى كۆرسىتىپ نېمىلەرنىدۇر دەپ كالدىرلايتتى . قەدىردان

ئۇنىڭ ئەسەبىيلەرچە چالۋاقاشلىرى تۇگىگۈچە ساقلاپ تۇردى . بىر چاغدىلا ئۇ شاپاشلاپ كېلىپ كىملەرنىدۇر تىللاپ چىقىپ كەتتى . ئىشكىنىڭ شۇنداق قاتتىق يېپىلىشىدىن «جاڭگىدە» قىلغان ئاۋاز دېرىزىلەرنى دىرىلدىتىۋەتتى . لۇڭ داتۇ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن غەزەپ بىلەن «باجىگې خۇندەن··· »[1] دەپ قاتتىق ۋارقىرىشى ، ئۇنىڭ ئېگىز ، قامەتلىك تولغان گەۋدىسى سىلكىنىپ ، سېمىز دۇپدۇگىلەك مىس رەڭ چىرايى قارىداپ كەتتى ، قوش بۆرەكتەك ئەتلىك كالپۇكلىرى توختىماي تىترەۋاتاتتى . قەدىردان ئىچىدە : «ھەي ، سەل بىئەپ ، بىمەھەل ۋاقتىدا كېلىپ قاپتىمەن» دەپ ئۆكۈنۈپ تۇرۇشى ، لۇڭ داتۇ قورسىقىدىكى خاپىلىقىنى بوشاتماقچى بولغاندەك ، قاياپ سۆزلەپلا كەتتى . ئۇنىڭ ئالقانلىرىغا شاقىلدىتىپ ئۇرۇپ ، كۆزلىرىنى ئالايتىپ ، غەزەپ بىلەن يەرگە تۇكۈرۈپ سۆزلەشلىرىنىڭ ھېچنېمىسىنى ئۇقالمىغان قەدىردان گويا خوجايىنىنىڭ گەپلىرىنىڭ زىر ـ زەۋەرلىرىگىچە بىلىۋالغانداك ، خەيرخاھلىق چىراي بىلەن قاراپ تۇراتتى . بىر چاغدا لۇڭ داتۇ سەل پەسكويغا چۈشۈپ ، قەدىردانغا قارىدى :

— ياڭ مىڭسەن تېلېفوندا دېگەن بالا سەنمۇ ؟ مالىنىڭ ئەۋرىشكىسىنى ئەكەلدىڭمۇ ؟ — دېدى لۇڭ داتۇ قولىنى سۇنۇپ ، — قېنى مەن كۆرۈپ باقاي ···

قەدىردان لۇڭ داتۇنىڭ «ياڭ مىڭسەن» ، «تېلېفون» ، «ئەۋرىشكە» دېگەن سۆزلىرىنى ئاڭلاپلا ، ئۇنىڭ نېمە دېگەنلىكىنى مۇسەللەپ بولدى ـ دە ، مونەك بىلەن گۈلە ـ قاقنى ئۇستەلگە تۆككەچ ، ئاق قەغەزگە ئورالغان بولاقنى ئۇستەلگە قويدى . بولاق ئۇستىگە «6.000» دېگەن رەقەم يېزىلغانىدى . لۇڭ داتۇ بولاققا بىر قاراپ ، چىرايى لەپىدە ئېچىلىپ ، قاق ، مونەكلەرگە سىنچىلاپ قارىدى ، ھەتتا ھەر ئىككىلا ئەۋرىشكىنى چىشلەپ تەمىنى تېتىپ باقتى ، ئۇرۇقچىسىنى چېقىپ مېغىزىنى يەپ باقتى . ئاندىن شىركەت تامغىسى بېسىلغان تالونىنى ئېلىپ مالىنىڭ قانچىلىك ئىـ

---

[1] باجىگې خۇندەن — بۇ ئەبلەخنى .

كەنلىكىنى سوربدى . قەدىردان ئۇچ قېتىم قاق ئۆتكۈزۈش جەريا-
ندا «توننا» دېگەن گەپنى ئۆگىنىۋالغاندى . شۇڭا ، ئۇ لۇك
داتۇنىڭ ئىشخانىسىغا كىرىشتىن بۇرۇنلا ئىچىدە قايتا - قايتا
ھەجلەپ پىششىقلىغان «قاق 120 تونا» ، «مونەك 60 تونا»
دېگەن گەپنى يامان ئەمەس تەلەپپۇز قىلالىدى . لۇك داتۇ خوجايىن
ئاق بولاقنى دەرھاللا تارتمىسىغا سېلىۋېتىپ ، تالونغا تېزلا بىر
نېمىلەرنى يېزىپ بولۇپ جارتلا قىلىپ يىرتتى - دە ، قەدىردانغا
بەردى ۋە نېمىلەرنىدۇر دېگەندى ، قەدىردان ئۇققان قىياپەتتە بې-
شىنى گىلدىڭلاتتى . ئۇ سىرتقا چىقىپلا «ئۇھ» دەپ تامغا يۆلەن-
دى . لۇك خوجايىن يەنە گەپ سورىغان بولسا ، قەدىردان ئىشخانە-
دىن قېچىپ چىقىپ كېتىدىغان يەرگە يەتكەندى . ۋۇ نېمىدېگەن
خىجىللىق ، نېمىدېگەن ئوڭايسىزلىنىش ! مەكتەپتە نېمىشقىمۇ
خەتئۇ تىلى دەرسىنى ياخشى ئوقۇمىغان بولغىيدى . ياك مىكسەن
ئۇيغۇر تىلىنى بۇزۇپ سۆزلىسىمۇ ، مەقسىتىنى ئۇقتۇرالىغاچقا ،
قەدىردانىنىڭ ئىشى ئوڭۇشلۇق بولغاندى ، ئەمدى ماۋۇ لۇك يوغان
باش ھېلىمۇ ياخشى ھېلىقى «باجىگې خۇندەن» بىلەن ئۇرۇشۇپ
قالغاچقا ، بىرمۇنچە قورساق كۆپۈكىنى تۆكۈپ بېرىپ گەپ سورە-
مىدى ، شۇنداقلا قەدىردانىنىڭ خەيرخاھلىق چىرايى ۋە 6000 يۈەن
«كۆڭۈل»نىڭ خۇشلۇقىدا تالوننى ئىككى يېنىغا قارىمايلا كېسە-
ۋەتتى . بولمىسا مۇھىم سوئاللارنى سوراپ ، ئۇقالماي قالسا ،
قەدىردانمۇ «باجىگې خۇندەن» ئاقىۋىتىگە يولۇقۇشى مۇمكىن ئە-
دى . قەدىردان تىل قىسىنچىلىقىنىڭ ئاقىۋىتى ، ئادەمنى ئەڭ
ھالقىلىق پەيتلەردە رەسۋا قىلىدىغانلىقىنى ، بولۇپمۇ تىجارەت ۋە
سودىدا پايدا - زىيان توقۇنۇشمىنى كەلتۈرىدىغانلىقىنى
ھېس قىلدى .

قەدىردان نومۇس ھەم خىجىللىق ئىسكەنجىسىدە لۇك خوجا-
يىن بەرگەن تالوننىمۇ ئۇنتۇپ قالغاندى . شۇڭا ، ئۇ ئالمان -
تالمان تالوننى كۆرۈپ ، تامغا يۆلەنگىنىچە ئاسمانغا قاراپ ، ئىككى
مۇشتۇمىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ : «ۋا... » دەپ ۋارقىرىۋەتتى . دېمە-

سمۇ ، تالوندا گۈله - قاق بىر يۈەن 20 پۈڭ ، مونەك بىر يۈەن 30 پۈڭ يېزىلغاندى . قەدىردان خۇشاللىقدا ئىككى - ئۈچ پەلەمپەينى بىر ئاتلاپ پەسكە چۈشتى - دە ، ئۈدۈل كەلگەن قاقچى سودىگەرنىڭ ھېسابلاش ماشىنىسىنى سورىدى ، چۈنكى ھەرقانداق توپ سېتىش بازىرىدىكى ئالغۇچى ۋە ساتقۇچىلارنىڭ قولىدا ئالقاندەك ، ھەتتا ئۇنىڭدىنمۇ كىچىك ھېسابلاش ماشىنىلىرى بار ئىدى . قەدىردان تالوندىكى رەقەملەرنى كۆپەيتىپ ، قاق ۋە مونەكنىڭ 222 مىڭ يۈەن بولغانلىقىنى كۆرۈپ ژارقىرىۋەتكىلى تاسلا قالدى . سەدىللاخۇننىڭ دېيىشىچە ، قاق ، مونەك ھەم ماشىنا كىرالىرى بولۇپ 152 مىڭ 400 يۈەن بولاتتى . بۇ پۇلنى چىقىرىۋەتكەندە ، قەدىردانغا نەق 69 مىڭ 600 يۈەن پايدا قالاتتى . لېكىن ، «ئوغرى بولساڭ ئىنساپ بىلەن بول ، قازىنىنى ئالساڭ تۇۋىقىنى قوي» دېگەن گەپ بار ، بىچارە قاقچى بوۋاي ئۇمىد بىلەن ، جاپا بىلەن مال ئەكەلگىنىگە تۇشلۇق ، ئۇنىڭ ئەجرىنى كۆرمىسە بولامدۇ ؟

قەدىردان ھېسابلاش ماشىنىسىنىڭ كۇنۇپكىلىرىنى قايتىدىن بېسىپ ، ئېكراندا كۆرۈنگەن سانلارنى خاتىرىلىۋېلىپ ، تالوننى مال ئۆتكۈزۈۋېلىش ئامبىرىدىكى مەسئۇل خادىملارغا بەردى . ئۇلار كىملەرنىدۇر ژارقىرىغاندى ، كۆپكۆك خالات كىيگەن بىرنەچچە بالىلار قىپقىزىل پارقىراپ تۇرغان ، لېكىن ئۆزى چاققانغىنا يۈك يۆتكەش ماشىنىلىرىغا چىقتى . بۇ ماشىنىلارنىڭ يۈك باسىدىغان كوزۇپى بولمىغاچقا ، رول ئالدىدا يەردىن بىر غېرىچچە كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان مەنزىگە يۈك قويۇلاتتى . قەدىردان ئۇلارنى باشلاپ كەلگەندە ، سەدىللاخۇن يۈگۈرۈپ كەلدى - دە ، قەدىردانىڭ قولىنى تۇتتى .

— بالام ، مەن دېگەندەك بولدىما ؟ بەك زىيان بولۇپ كەتسە ، قاق ئىگىلىرىگە تۆلەپ بولالمايمىز ...

— سەدىللاكا ، سىلى دېگەندىنمۇ ياخشى بولدى . قېنى ئاۋۇال قاقنى باسايلى . ئۆزلىرى مۇشۇ يەردە تۇرۇپ بەرسىلە ، مەن مالنى جىڭلايدىغان يەرگە بارايى ...

مال ئۆتكۈزۈۋېلىش بەكمۇ قولايلىق ئىدى . يۈك يۆتكەش ماشىنىلىرى يەر يۈزى بىلەن تەكشى تۈرغان تۈز گىر ئوستىگە كەلگەندە ، بىرنەچچە سېكۇنت توختاپ ، ئاندىن ئامبار ئىچىگە كىرىپ كېتەتتى . يۈك يۆتكەيدىغان پەش ماشىنا 100 مېتىرمۇ كەلمەيدىغان قىسقا يولدا ئارقا - ئارقىدىن چېپىپ يۈرۈپ ، ئىككى سائەت ئىچىدە ھەممە مالنى ئامبارغا ئەكىرىپ بولدى . قەدىردان ئۇلارنىڭ قىلىپ بەرگەن ئىسپات تالونىنى ئېلىپ ، سەدىللاخۇن بىلەن خىزمەت بىناسىغا كىردى . بوغالتىرىيە بۆلۈمىگە كىرىپ - چىقىۋاتقان ، شۇنداقلا بوغالتىر ئالدىغا توپلىشىۋالغانلار بەكمۇ كۆپ ئىدى . شۇڭا ، سەدىللاخۇن : «ئۆزلىرى كىرىپ بېجىرىپ چىقسىلا ، مەن كارىدوردا ساقلاي» دەپ ، ئاستى تۈتاش سولياۋ ئورۇندۇقلارنىڭ بىرىگە كېلىپ ئولتۇردى .

قەدىردان بوغالتىرىيە بۆلۈمىدىن يېرىم سائەت ئەتراپىدا قايتىپ چىقتى . ئۇ سەدىللاخۇن بىلەن بىنا ئالدىدىكى گۈللۈككە بېرىپ ئولتۇردى . بوۋاينىڭ تەقەززا بولۇۋاتقانلىقى تىترەۋاتقان ساقاللىرىدىن بىلىنىپ تۇراتتى .

— سەدىللاكا ، مونەك ، قاق ، كىرا پۇللىرى يادىلىرىدا بارمۇ ؟

— بولمامدىغان ، بالام ، ھەممىسى 152 مىڭ 400 يۈەن دەپ نەچچە قېتىم تەكرارلاپ بولدۇم ...

— ئەمىسە بۇ چەكنى تۈتسىلا ھەم ئوبدان قارىسىلا ، قانچە پۇل بوپتۇ ؟

سەدىللاخۇن چەكنى بىرده يىراق تۇتۇپ ، بىرده يېقىن ئەكىلىپ قارايتتى ۋە ئىشەنمىگەندەك قەدىردانىنىڭ كۆزىگە تىكىلەتتى ، نېمە دېيىشىنى ياكى چەككە ئىشىنىش - ئىشەنمەسلىكنى بىلەلمەي بىر ھازا تۇرۇپ كەتتى .

— ئا... بالام ، بۇ پۇل مېنىڭما ؟

— ئەلۋەتتە سىلىنىڭ - دە...

— يا دەيمىنا ، سىلىنىڭ پۇللىرى قوشۇلۇپ قالمىغاندۇ ؟

— توۋا دېسله ، قاق سلىنىڭ تۇرسا .
— مۇ... مۇشۇ... بىر... بىر يۇز... يەتمىش ... تۆ ... تۆت مىڭ مېنىڭما ؟
— سلىنىڭ بولمىسا ، مېنىڭ ئوخشايدۇ ئەمسە ، ماڭا بېرە-ۋەتسلە .
— چا... چاقچاق قىلمىسلا ، بالام . بۇ ... بۇ ... خېلىلا چىق تۇرىدۇ دېسە ...
— بۇنىڭ ھەيران قالغۇچىلىكى يوق ، سەدىللاكا ، سىلى يەتتە موچەن دېگەن قاقلىرى توققۇز موچەن ، توققۇز موچەن دېگەن مونەكلىرى 11 موچەندىن بولدى . شۇڭا ، بۇ 174 مىڭ يۈەن سلىنىڭ . مونەك ، قاق ھەم كىرا پۇللىرىنى چىقىرىۋەتسلە ، سلىگە 21 مىڭ 600 يۈەن پايدا قالدى . ئەمدىغۇ بولغاندۇ ؟
— ئا... جېنىم بالام... خىزىر ئەلەيھىسسالام ھەرخىل سىياق-لاردا كۆرۈنمىش ... ئۆزلىرى خىزىر ئەلەيھىسسالام بولۇپ قالمە-سلا يەنە ... — سەدىللاخۇن يىغلىۋەتتى ، — يۈرسلە ، بانكىغا بارلى ، ئاشۇ پايدىدىن سلىگىمۇ بىر ئۇلۇش بېرەي ...
— رەھمەت ، — قەدىردان كۆنگە قاراپ قويدى ، — دەرھال سودا ـ سانائەت بانكىسىغا بېرىپ پۇللىرىنى ئېلىۋالسلا ، ئىشتىن چۈشىدىغان ۋاخ بولۇپ قالدى .
— بالام ، مېنىڭ مېلىمنى ئەسلىدە ئۆزلىرى سېتىپ بېرىپ-تىلا . ئېيتسلا ، لۇڭ خوجايىن بەلەن تۇغقانچىلىقلىرى... يا... ياق ، تونۇشلۇقلىرى بار ئوخشىمامدۇ ؟
— مەن دېگەن سەيگۈيۇەن ، ھەرقانداق ئەمەلدارنى تونۇمايمەن ، پەقەت مېنىڭ پۇلۇم تونۇيدۇ .
قەدىردان سەدىللاخۇننىڭ رەھمەت ـ ھەشقاللىسى ، تىلىگەن تىلەكلىرىنى ئاخىرغىچە ئاڭلاپ ئولتۇرۇشقا تاقەت قىلالمىدى . ئۇ ئولتۇرۇپ كېتىۋاتقان كۆنگە كۆزىنى قىسىپ قارىدى ـ دە ، ئورنى-دىن تۇردى ۋە : «خوش ، ئاغا» دەپ قويۇپلا ، «قوڭۇرتاش مېۋە ـ چېۋە شىركىتى» توپ سېتىش بازىرىدىن چىقىپ كەتتى .

ئۇ چوڭ يولغا چىقىپلا تاكسىغا چۈشتى . ئۇ ئادەتتى بويىچە ماشىنىـ
نىڭ ئارقا ئورۇندۇقىنىڭ يۆلەنچۈكىگە ئۆزىنى تاشلىدى ـ دە ،
مەيدە يانچۇقىدىكى 48 مىڭ يۈەنلىك چەكنى قولىغا ئالدى . ئەسلىـ
دىكى 69 مىڭ 600 يۈەن پايدىدىن سەدىللاخۇننى خۇش قىلىش
ھېسابىغا قېلىپ قالغان بۇ 48 مىڭ يۈەن قەدىرداننىڭ ئەقلى ـ
پاراسەت ئەجرى ۋە جاپا ھەققى ئىدى . ھېسابلاش ماشىنىسىدا
ئالدىن ھېسابلىۋالغان قەدىردان بوغالتىرغا : «مال ئىككى كىشىـ
نىڭ ، چەكنى ئايرىپ يېزىڭ» دەپ بۇيرۇغاندى . لۇڭ خوجايىنغا
بەرگەن 6000 يۈەن «كۆڭۈل»نى چىقىرىۋەتكەندە ، قېلىپ قالغان
42 مىڭ يۈەن بىر كۈننىڭ ئىچىدە ئىنساپ بىلەن ئالغان پايدىسىـ
نىڭ ئىككىنچىسى ئىدى . تاكسىدا ئۇچقاندەك داجيگۇ رايونىغا
كېتىۋاتقان قەدىردان كۈمۈش چاچىلىق پەرىشتە ئاڭسىنى تۇيۇقـ
سىزلا يادىغا ئالدى…

يەتتىنچى باب

— پاھ ، پاھ ، ياقۇپكا ، ئۆي تامىقى دېگەن باشقا گەپكەن - دە ، — دېدى قەدىردان ئاش سۇيى ئىچىۋېتىپ ، — مەن ئۆمرۈمدە بىر يېرىم تەخسە لەڭمەن يەپ باقمىغان...

— بۇگۈن تاڭ سەھەردىن چۈشكىچە داخىيەندە ، چۈشتىن كېيىن «قوڭۇرتاش شىركىتى»دە مال ئۆتكۈزىمەن دەپ يۈگۈرۈپ يۈرۈپ ، قورسىقىڭ راسا ئېچىپتۇ - دە .

— ئۇنى بىر دېمەڭ ، ئاناممىڭ ئەتكەن تاماقلىرى كۆزۈمگە كۆرۈنۈپ ، ئۇچۇپلا خوتەنگە كەتكۈم كەلدى دېسە ، — قەدىردان لەڭمەن يەۋاتقان ياقۇپ ھاجىمغا قاراپ قويدى ، — خۇددى كۆڭلۈمدىكىنى بىلگەندەك ، لەڭمەن ئېتىپ تۇرۇپسىز ئەمەسمۇ !

ئۇلار تاماقلىرىنى يەپ بولۇپ ، قەدىردان ئاچچىق چاي دەملىدى ، ياقۇپ ھاجىم قاچا - قۇچا ، قازانلارنى يۇدى ، ئاندىن شىرەنى قايتا سۇرتۇپ ھۆرۈرلىنىپ چاي ئىچىشكە باشلىدى . قەدىردان «قوڭۇرتاش مېۋە - چېۋە شىركىتى»دىكى ئىشلىرىنى سۆزلەپ بېرىۋىدى ، ياقۇپ ھاجىم چاي ئىچىۋېتىپ قېقىلىپ كەتتى . ئۇ ئىچىدە : «بۇ بالا يىگىرمىدىن ئاشقاندا بالانىڭ قېپىنى يارامدۇ نېمە ؟ قورقماي 300 تونىنا مالنى يۆتكەپ ، ئورۇمچىگە كېلەر - كەلمەي ، ئۇنىڭ يولىنى قىلىشتىن سىرت ، قىلىپ يۈرگەن ئىشلىرىنى قارا» دەپ ئويلىدى .

— قارا ، بۇ گەپلەرنى ماڭا دېدىڭ ، لېكىن باشقىلارغا تىنما جۇمۇ ، — دېدى ياقۇپ ھاجىم بىگىز بارمىقىنى جونۇپ ، — قىسقىسى ، سودا توغرۇلۇق قاقشاپ بەرگىنكى ، ماختانما...

— ئۇقىمەن . بۇنى سىزگە دەۋاتىمەن ، باشقىلارغا دېگىلى مەن سارائ ئەمەس .

— بۇگۈن 300 مىڭ يۈەننى سەن دېگەندەك ئوبۇلھەسەنگە سېلىۋەتتىم ، — ھاجىم سومكىسىدىن قول ياغلىققا چىگىلگەن پۇلنى ئېلىپ شىرەگە قويدى ، — بۇ ساڭا تەئەللۇق 75 مىڭ يۈەن پۇل...

— بۇنىمۇ بانكىغا قويۇۋەتسىڭىز بولمامدۇ ؟

— بۇ پۇلنى ماڭا قەرز ھېسابىدا بەرگىن ، — دېدى ھاجىم ، — ئەتىگەن مەن ساڭا بەرگەن 5000 يۈەننى چىقىرىۋەتسەڭ ، 70 مىڭ يۈەن پۇلۇڭ ئۆتكەن بولسۇن .

— يەنە ماشىنا ئالامسىز ؟

— شۇنداق ، ئەمما ساڭا قاچان لازىم بولسا ، تەييار قىلىپ بېرەلەيمەن .

— ئەمىسە ماۋۇ نەق پۇلدىن 20 مىڭ يۈەننى ماڭا بېرىڭ ، — قەدىردان يانچۇقىدىن چەكنى ئالدى ، — بۇ 48 مىڭ يۈەننى قوشۇپ ھەممىسىگە ماشىنا ئالامسىز ياكى ئاشقىنىنى بانكىغا قويامسىز ، ئىختىيارىڭىز ...

— ئۇنداقتا ئۆزۈمنىڭ 5000 يۈەن پۇلۇمنى تۇتۇۋالسام ، — دېدى ياقۇپ ھاجىم بارماقلىرىنى ساناپ ، — سېنىڭ 98 مىڭ يۈەن پۇلۇڭ ماڭا ئۆتكەن بولىدۇ . قانداق ، ھۆججەت يېزىپ بېرەيمۇ ؟

— ئا... قويۇڭا ، ئۇنداق بىر نېمىنى ئەدە ساقلايمەن . بۇ دېگەن ئىشەنچسىز يىگىتلارنىڭ ئىشى ، — قەدىردان ئورنىدىن تۇردى ، — مەن قايتاي .

— نەگە بارىسەن ؟

— «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا .

— ئۇ يەر بەك قالايمىقان ، — دېدى ھاجىم ئەنسىرەپ ، — ئوغرى ، قىمارۋاز ، نەشە ، خروئىن چېكىدىغانلارنىڭ ھەممىسى بار...

— بىر يۇرتلۇق ، بىر مەھەللىلىك ئاغىنىلىرىم تۇرسا ، ئەڭ مۇھىمى ئوبۇلھەسەنكام بىلەن ئالاقىلىشىشكە ئەپلىك ، تېلېفون كەلسىلا چاقىرىپ قويىدۇ .

قەدىردان 20 مىڭ يۈەن پۇلنى ئىشتان يانچۇقىغا پۈرلەپ سالماقچى بولۇۋىدى ، ياقۇپ ھاجىم كارىۋات گىلىمىنى قايرىپ ، ئايالارنىڭ ئۆزۈن نىلون پايپىقىنى ئالدى . ئۇ پۇللارنى 5000 يۈەندىن قىلىپ ، نېپىز سولياۋغا ئوراپ پايپاق ئىچىگە كىرگۈزدى . ئاندىن قەدىرداننىڭ كۆڭلەك ـ مايكىلىرىنى قايرىپ بېلىگە باغلاپ قويدى .

— پۇل لازىم بولسا ، ھاجەتخانىغا كىرىپ ئالغىن ، ئۇخلىغاندا مايكىنى سالما ...

— بۇ ھېپىلىلەرنى نەدىن ئۆگىنىۋالغان بولغىيتىڭىز ؟

— مەن دەسلەپ ئۇرۇمچىگە كەلگەندە شۇنداق قىلغان .

— ماۋۇ پايپاق نەدىن كەلگەن ؟ — قەدىردان گۇمان بىلەن سورىدى ، — شۇنىڭغا قارىغاندا ، ياتىقىڭىزغا ئايالارنى ئەكىرىپ ، كاسنا ھۇنەر قىلىدىكەنسىز ـ دە...

— پوق يېمە ! ئۆتكەن ئايدا يەڭگەڭ كېلىپ 20 كۈندەك تۇرۇپ كەتكەن تۇرسا...

— مۇنداق دەڭە...

— مەن دېگەن بەش ۋاخ نامازنى قازا قىلماي ئۆتەيدىغان ھاجى تۇرۇپ ، شۇنداق ناشايان ئىشلارنى قىلىمەنما ؟

— ۋاي ھازىر ھېچنېمە دېگىلى بولمايدۇ ، بىر ياقتىن ناشايان ئىشلارنى قىلىپ ، بىر ياقتىن نامازغا ئوقۇپ ، خۇدايىم بىلەن ئالمىغان ـ بەرمىگەن بولۇپ يۈرىدىغانلارمۇ بار .

ياقۇپ ھاجىم كۈلۈۋەتتى .

— ياۋالا ، جاپپار ھاجىمنىڭ دېگىنىچە بار ، سېنىڭ ئاغزىڭ بىر بالايىئاپەت...

قاراڭغۇ چۈشۈپ قالغانىدى . قەدىردان ھاجىم بىلەن خوشلىشىپ چىققاندا ، كوچا چىراغلىرى يېنىپ كەتكەن ، يامغۇر سىمىلاپ يېغىۋاتاتتى . قەدىردان تار كوچىدىن چىقىپلا چوڭ يولنىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆتۈشى 2 ـ يولنىڭ ئاپتوبۇسى كەلدى . ئاپتوبۇستا ئادەم شالاڭ ئىدى . قەدىردان ئارقا ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇردى .

بۇ ئەسنادا ئالدىدىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇرغان بىر قىز ئۇنىڭغا يالتىتىمە بىر قاراپ قويدى . قەدىردان دەسلەپتە ئانچە سىنەكىمىگە- نىدى ، بىراق قىز ئىككىنچى قېتىم قايرىلىپ قارىغاندا ، قەدىردا- نىڭ يۈرىكى قېپىدىن چىقىپ كەتكۈدەك تەرتىپسىز ئۇرۇپ كەت- تى . قىزنىڭ چىرايى تونۇشلا ، يەنە كېلىپ ئۇ مەدىنەگە شۇنچىلىك ئوخشايتتى . بىردىنلا ئىككى يىل ئىلگىرى مۇشۇ يولدا تونۇشقان ھېلىقى سۆيۈملۈك قىز ئېسىگە كېلىش بىلەن ، قەدىردان ئىچىدە : «مېھرىبان» دەپ سالدى ھەم بويۇنداپ قارىدى . قىزنىڭ قۇچىقىدا يەنىلا داستىخانغا ئورالغان قاچا ـ قۇچىلار بارەدەك قىلاتتى . ئۇ قىزنىڭ ئالدىدىكى ئورۇندۇققا يۆتكەلگەن بولۇپ زەن سالدى . توغرا ، بۇ ئاشۇ چاغدىكى ئون ياشلىق مېھرىبان ئىدى . ئۇنىڭ چىرايى ھېلىھەم تاتىراڭغۇ بولسىمۇ ، غۇنچە بويى تولۇپ ، كۆزگە كۆرۈنۈپ قالغانىدى ، ئوبدانلا كۆتۈرۈلۈپ قالغان كۆكسى ئۇنىڭ بالاغەت باغى ئېرەم بوستانىنىڭ ئىشىكىنى ئەمدىلا ئېچىۋاتقانلىقىد- دىن دېرەك بېرىپ تۇراتتى . قەدىردان ئەيمىنىپقىنا ئۇنىڭغا قايرىلدى .

— سىز... سىز مېھرىبانغۇ دەيمەن؟ — قەدىردان ئالامەت قىزىرىپ كەتتى ، — خاتالاشمىسام سىز... سىز شۇ...

— سىز قەدىردانغۇ ، — قىزنىڭمۇ ئاناز شەرىتىدەك قىزىرد- شى ئۇنى بۆلەكچىلا لاتاپەتلىك قىلىۋەتتى . — بايا ئاپتوبۇسقا چىققاندىلا تونۇغانىدىم .

— ئەمىسە قەستەن تونۇماسقا ساپسىز ـ دە؟

— كوچىلاردا ، ئاپتوبۇسلاردا ، قىسقىسى ، ئاممىۋى سورۇن- لاردا ، — قىزنىڭ بوستانىدەك كىرپىكلىرى چوڭ كۆزلىرىنى چۈم- پەردىدەك ياپتى ، — قىز ـ ئوغۇللارنىڭ سۆزلىشىشلىرى ، بولۇپ- مۇ ئونلۇك كۈلۈشلىرىنى كۆرسەم ، نومۇستىن ئۆلگۈدەك بولىمەن...

— ئۇلارنىڭ بەزىلىرى قەستەن شۇنداق غىلجىڭلاپ ، باشقىلار- نىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە تارتىدۇ . ئۇلار ئوغۇل بولسۇن ، قىز بول-

سۇن ، ياخشى بالىلار ئەمەس .

— سىز ھازىرمۇ ئوقۇۋاتامسىز ؟ — قىز قەستەن پاراڭ تېمىسىدىن چەتنىدى ، — بىر چاغدا «خوتەندىن ئوقۇغىلى كەلدىم» دېگەندەك قىلغانىدىڭىز .

— ياق ، ھازىر مەن بىر شىركەتنىڭ سەيگۈيۇەنى ، نېمە ، ئىشەنمەمسىز ؟ كۇلۇۋاتىسىزغۇ ؟

— ئىشەنسەم ـ ئىشەنمىسەم مەن بىلەن نېمە ئالاقىسى ؟

مېھرىبانىنىڭ ئاخىرقى بىر جۈملە سۆزىدىن قەدىردان لاسسىدە بولۇپ قالدى . چۈنكى ، بۇ سۆز كالتەكتەك تېگىپلا قالماي ، بەلكى ئۆزىنى قاچۇرۇش ، قەدىردانىنىڭ مەيدىسىدىن ئىتتىرىشتەك تولىمۇ كۆڭۈلسىز مەنىگە ئىگە ئىدى . شۇڭا ، قەدىردان ئالدىغا قاراپ ئولتۇرۇپ جىمىپ قالدى . بۇ ھال قىزنى خىجىل قىلدى بولغاي ، ئاستا ئېڭىشىپ پىچىرلىدى :

— خاپا بولدىڭىزما ؟ كەچۈرۈڭ ، كۆڭلۈم بەك پاراكەندە ، شۇڭا...

قەدىردان شارتلا ئارقىغا قايرىلىشى ، مېھرىبان چىرايلىق كۆزلىرىنى ئېچىپ . ئەمما ، ئۇنىڭ كىرپىكلىرىدە ئېسىلىپ تۇرغان نەملىك يالقۇنىنى كۆرۈپ قالغان قەدىردانىنىڭ يۈرىكى نېمە ئۈچۈندۇر ئېچىشىپ كەتتى .

— ھۇي ، يىغلاۋاتىسىزغۇ ؟ مەن... مەن... ھەرگىز خاپا بولمىدىم... راست ... راست دەيمەن... مەن دېگەن ئۇنچىلىك گەپلەرگە خاپا بولىدىغان نېپىزلەردىن ئەمەس... يالغان بولسا يۈزۈمنى چىمدىپ بېقىڭا...

مېھرىبان پوسۇققىدە كۇلۈۋەتتى . نېمە ئۈچۈنكى ، ئۇلار پىچىرلىشىپ دېگۈدەك گەپ قىلىۋېتىپمۇ ئەتراپقا نەزەر تاشلايتتى ، ئۆزلىرىنىڭ كۈسۈرلىشىۋاتقانلىقىدىن خىجىل بولۇپ ، پات ـ پاتلا تۆز قاراپ ئولتۇرۇشاتتى ، شۇنداقتىمۇ مېھرىبان چاندۇرماي ئائىلىسىگە كەلگەن كېلىشمەسلىكنى سۆزلەپ بەردى .

ئىككى يىلنىڭ ئالدىدا مېھرىبان قەدىردان بىلەن ئۇچرىشىپ ،

هەپتىمۇ ئۆتمەي ئانىسىنىڭ كۆكسى راكىنى ئوپېراتسىيە قىپتۇ . گەرچە ئوپېراتسىيە مۇۋەپپەقىيەتلىك بولدى ، دېيىلگەن بولسىمۇ ، بىراق ئانىسى ئىككى يىلدىن بېرى ئەلەڭ ـ سەلەڭ بولۇپ ، سەللە- مازا ساقىيىپ كېتەلمەپتۇ . مانا ئەمدى ئانىسىنىڭ كېسىلى ئېغىر- لىشىپ ، ئۆسمە كېسەللىكلەر دوختۇرخانىسىدا يېتىۋاتقانغا 20 كۈندەك بولۇپ قاپتۇ . ئۇ ھەپتىدىن بېرى ئاش ـ تاماقتىن قېلىپ ، سەكرات ئازابىنى تارتىۋېتىپتۇ...

— كۆڭلىڭىزنى بۇزماڭ ، — قەدىردان خەيرخاھلىق بىلەن پىچىرلىدى ، — خۇدايىم شىپالىق بېرىدۇ... ئۇنداقتا ھازىر تاماق ئاپىرىپ بېرىپ كېلىشىڭىزكەن ـ دە ؟

— دادامغا ئاپىرىپ بەردىم . ئانامغا ئىككىمىز نۆۋەتلىشىپ قارايمىز...

— دادىڭىز نېمە ئىش قىلىدۇ ؟

— كاۋاپچىلىق . يىغقان ـ تۆككەن پۇلنىڭ ھەممىسىنى ئانام- غا خەجلەپ تۈگەتتۇق .

— باشقا قېرىنداشلىرىڭىز يوقما ؟

— مەن بالىلارنىڭ چوڭى ، بىر ئىنىم كېزىكتە ، ئىككى سىڭلىم قىزىل چىقىپ تۈگەپ كەتكەن ... ۋاي خۇدايىم ، «دوستە- لۇق »تىن ئۆتۈپ كەتكىلى تاسلا قاپتىمىز...

ئۇلار ئاپتوبۇستىن چۈشۈپ ، كوچا دوقمۇشىدىكى بوتكا دالدە- سىدا توختىدى . قىز ئەتراپىغا قاراپ چۆچۈپلا تۇراتتى . ئۇنىڭ بۇ ھالىتى تۇرمۇش مىزانلىرىنى چۈشىنىشكە باشلىغان ، شەرم ـ ھايالىق قىزلارنى ئەسكە سالاتتى .

— مېھرىبان ، ئۆيىڭىز نەدە ؟

— دەپ بەرسەمۇ تاپالمايسىز . لەمپىلىك بازار ئىچىدىن ئۆتكەندە بىر ئاھالىلەر مەھەللىسى بار . بۇ يەردىكى سېلىنىپ كەتكەن قىڭغىر ـ قىيسىق ئۆيلەر ، ئۆمۈچۈك توربەدەك كوچىلار ، ئاياغ ـ ئۇچىنى بىلگىلى بولمايدىغان يوللار مىغ ـ مىغ... خوش ئەمىسە ، مەن كەتتىم ...

— مېھرىبان ! مەن... مەن سىزنى نەدىن تاپىمەن ؟

— «دوستلۇق» ئەتراپىدىن ، — دېدى مېھرىبان كەينىگىمۇ قارىماي ، — لېكىن مېنى ئىزدىمەڭ...

قەدىردانىنىڭ كۆزلىرىدىن شۇنداق تېز يۇمىلاپ چۈشكەن ئىكەكى تامچە ياش كۆڭلىكىنىڭ ئاپپاق ياقىسىغا سىڭىپ كەتتى... توۋا دەپ ياقىنى تۇتماقتىن باشقا چارە يوق . بۇ 16 ياشلىق يىگىتچاق مېھرىبانىنى ياخشى كۆرۈپ قالدىمۇ ياكى مېھرىبان مەدىنەگە ئوخشىغانلىقى ئۈچۈنمۇ ؟ ! بىراق ، مېھرىبان نېمە ئۈچۈن ئۆزىنى قاچۇرىدۇ ؟ ئۇنىڭ : «سىز قەدىردانغۇ» دېگىنى ، ئەلۋەتتە ئۇنتۇمايلا ئەسلەپ تۇرغىنى ـ دە... شۇنداقتىمۇ ئۇ تېخى كىچىك ، ئەمما يازغۇچىلىق كەلگەن يىللىرى مېۋىلەر بالدۇر پىتىلىپ قالغىنىدەك ، ئۇمۇ دەۋر شامالللىرىنىڭ سۆيۈپ ئۆتۈشىدىن ئالدىراپ ئېچىلىشقا تەرەددۇتلەنگەن غۇنچە ـ دە...

قەدىردان مېھرىبانىنى ئويلا ـ ئويلا ، «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا كېلىپ قالغانلىقىنى سەزمەيلا قالدى . كېچىلىك ئىسمىنىدا ئىشلەيدىغان قارىمۇتۇق ، ۋېجىككىنە ئايال پاتەمخان پەشتاختىغا بېشىنى قويۇپ بىر خىلدا ئۇخلاۋاتاتتى . قەدىردان پەشتاختىنى تاقىلدىتىپ بىرقانچە قېتىم ئۇرسىمۇ ، مىت قىلماي ئۇخلاۋەرگەچكە ، قاتتىق ۋارقىرىۋەتتى :

— ياتاقـقا بېـلەت كېسەملا ـ كەسمەملا ؟ هاي گـەپ قىلمۇاتىمەن !

— هە ؟ ! — چۆچۈپ ئويغانغان پاتەمخان مەڭدەپ قالدى ، — تاماققا داڭ ئۇردىما ؟

قەدىردان پاتەمخانىنىڭ پۇرلىشىپ كەتكەن يۈز تېرىلىرىگە ، ئوتقاچتەك قىزارغان يېرىم يۇمۇق كۆزلىرىگە ، سالپىيىپ كەتكەن قاپاقلىرىغا ، نەق مەڭزىدىكى تۇگمە ئىزىغا قاراپ ، تۇيۇقسىزلا ئۆچلۈكى تۇتۇپ قالدى .

— مېھمانخانا ئاشخانىسىنىڭ داڭ ئۇرىدىغىنىغا يەنە بىر كېچە بار دەيمەن ... ياتاققا بېلەت كېسەملا ـ يوق !

— ئا... ئىمانداق توۋلايدۇ ، ماۋۇ ئادەمنىڭ ئۆزىقى ... — پاتەمخان ياتاق تۈرلىرى ۋە باھاسى يېزىلغان كارتوچكىنى پەشتاخ-تىغا پاققىدا تاشلىدى ، — ئەرزان ياتاقلار قالمىدى ، غىلتاڭ قىمەتلىرى بار ، بويلىشالامسەن ، مەدەك ...

— ھەي قارىۋاتقۇ ، تىللىماي گەپ قىل ، پەشتاختىدىن سەكرەپ چۈشتۈمۇ ، بوغۇزلىۋېتىمەن جۇما ! — قەدىردان شارتلا يانپىشىنى تۈتۈپ قويۇشى ، پاتەمخاننىڭ بايىقى ھەيۋىسى توزغاقتەك توزۇپ كەتتى . شۇڭا ئۇ : «ۋاي جېنىم ، ماۋۇ سۈندۈكنىڭ ئاچچىقى غەزەپ يامانكەبيا» دەپ ئاستا غودۇڭشىدى .

— قالىسىلا ، غوجام ، ئوبدان قالىسىلا . چەندازلىرىدا دۈمبىسى قىزىل سەلىياخۇن بولسا ، ئاشۇ قىممەت ياتاقتا ياتقانلىرىمۇ تۈزۈك ، — دېدى پاتەمخان قەدىردانىنىڭ قاپىقىدىن ئەندىكىپ ، — سەككىز كىشىلىك ياتاقنىڭ بىر كارىۋىتى ئون كويچەن بولغىنى بىلەن ، سېسىق پايپاق ، قاسماق پۇت ، جۇسەي ئوسۇرۇق ، قاڭسىق تەر دەستىدىن ئەتىسى غەلىتىلا گالدۇ - گۇلدۇڭ بوپقاللا... تېخى خىلمۇخىل خورەكلەر بۇنىڭ سىرتىدا ، ئەمدى تۆت كىشىلىك ياتاق 20 كويچەن دېسىلە ، بۇنىڭدىما يېرىم غەلىتە ، پۇچۇق گالدۇ - گۇلدۇڭ بوپقاللا... ئەڭ ياخشىسى 35 كويچەنلىك ئىككى كىشىلىك ياتاق . ھازىر ئىش - ئوقەتنىڭ تايىنى بولمىغاچقا ، يېتىمچى ، مۇساپىرلار قىممەت كۆردى بولغاي ، ئادەم ياتمىدى .

— ئەمىسە ماڭا ئون كۇنلۇك تالون كېسىپ بەرسىلە .

— ھىم ... مىنە ئون كۇنلۇك دېدىلما ؟ — پاتەمخان كېيىنكى گەپلىرىنى ئىچىدە غودۇڭشىدى ، — ۋاي خۇدايىم ، ئۆزى سويمىدەك تۇرغىنى بىلەن ، قوۋۇرغىسىدا مېيى بار يېتىمكەنيا ...

— ھازىر بۇ ياتاقتا ئادەم بارمۇ ؟

— يوق ، غوجام ، ئەمما ياتىدىغانلار چىقىپ قالسا تالون كېسىۋېرىمىز . بىراقزە ، يالغۇز ياتىمەن دېسىلە 60 كويچەن... بىرە چوكان ياكى سېكىلەكنى ئەكىرىپ ياتسىلا ، ئەلۋەتتە غىلىڭ - پىلىڭ قىلماي 100 كويچەن بېرىدىلا .

قەدىردان پاتەمخاندىن ئاچقۇچنى ئېلىپ ، ئىككىنچى قەۋەتتىكى 25 - ياتاقنى ئېچىپ كىردى . ئادەم ياتمىغاچقىمۇ ، يوتقان - كۆرپىلىرى كونا بولغىنى بىلەن پاكىز ئىدى . سەككىز كىشىلىك ياتاقنىڭ 15 كۈندە ، تۆت كىشىلىك ياتاقنىڭ ئون كۈندە يوتقان - كۆرپە ، ئەدىياللىرى ئالماشتۇرۇلاتتى . ئىككى كىشىلىك ياتاقنىڭ ئالاھىدىلىكى ، يوتقان - كۆرپىلىرى بىر ھەپتىدە بىر قېتىم ئالماشتۇرۇلۇشتىن سىرت ، پۈت يۇيىدىغان داس ، چېلەكلىرى بار ئىدى . ھەر كۈنى بىر چايدان قاينىق سۇ بىلەن ئىككى دانە پىيالە ئەكىرىپ بېرەتتى ، بولۇپمۇ ئۈچ كىشىلىك دېۋان بىلەن چاي شىرەسى يېقىن - يورۇقلىرىدىكى كېلىپ قالسا بەكمۇ ئەسقاتاتتى .

قەدىردان ئەتىسى سەھەر تۇرۇپ يۇيۇنۇۋالغاندىن كېيىن ، «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى» ئاشخانىسىنىڭ داڭ ئۇرۇشىغا ساقلاپ تۇرماي ، دوستلۇقتىكى قازاق چايخانىسىغا بېرىپ ، ئەتكەنچايغا نان چىلاپ راسا پەيزى قىلىپ يەۋالدى . ئۇ جاپىيار ھاجىمدىن بىر خۇش بولغان يېرى ، مۇشۇ قازاق چايخانىسىغا كۆندۈرۈپ قويغانلىقى ئىدى . بۇ يەرنىڭ سېرىق ماي ، خام قايماق ھەم ھۆمەل بىلەن گۈل كەلتۇرۇۋەتكەن ئەتكەنچېيى بەتتە پولۇغا تېگىشكۈسىز ئىدى . قازاق چايخانىسىدىن ھۇزۇرلىنىپ چىققان قەدىردان تاكسىغا ئولتۇرۇپ «غەربىي دىيار مېۋە - چېۋە شىركىتى»گە كەلدى . بۇ بازارنى بارلىق مېۋە - چېۋە توپ سېتىش بازارلىرىنىڭ ئانىسى دېسە لاپ بولمايتتى . شۇڭا ، قۇرۇق مېۋە - چېۋە بېسىلغان سەينالارمۇ كۆپ ھەم چوڭ ئىدى ، ھەتتا مېۋە - چېۋىلەرنىڭ تۇرى بويىچە ئەچچە قورۇغا بۆلۈنەتتى . بۇ يەرنىڭ ئەھۋالى «يولى بار»لار ، «ئالمىنى كەڭرى»لەر ، «سېخىي جەننىتى»لەر قانچىلىغان مېلى بولسا ، ۋاقتى - قەرەلىدە ئۆتكۈزۈپ تۇراتتى . قالغانلىرى مېلىنى ئەچچە ئايلاپ ساتالماي ، قۇرتقا يەم قىلىپ ياكى سېسىتىپ «تاشلىق ساي» غا ئاپىرىپ تۆكۈۋېتەتتى . قەدىردان بۇ كەڭرى «سودا ئالىمى»نى ئايلىنىپ چۈش بولۇپ كەتتى . بىراق ، بۇ بازارنىمۇ ھايانكەشلەر

قاپلاپ كەتكەندى . ئۇلار چاپانچىلىرىنى ، مۇتتەھەم لۇكچەكلىرىنى ئارقىسىغا سېلىپ توپ - توپ يۇرۇشەتتى . مال ئىگىلىرى 70 پۇتدىن ، 80 پۇتدىن ئالغان دەپ راست گېپىنى قىلىپ ، زار - زار قاقشاپ تۇرسىمۇ ، 35 پۇتك ، 40 پۇتك دەپ بېسىم ئىشلىتەتتى ، ھەتتا بەزىلىرى مال ئىگىلىرىنى «بېرەمسەن - يوق ! » دەپ بۇرۇنلىرىنى ئىلىۋېتەتتى... قەدىردان بۇ بازارنىڭ ئەھۋالىنى چۈشەنگەچە ئىگىلىدى . بىر ئايدىن بېرى مېلىنى ئۆتكۈزەلمەي ، ئىزىغەمۇ ساتالماي يېتىپ كەتكەن بىرنەچچە ئادەمنى كۆڭلىگە پۈكۈپ كەينىگە ياندى . بۇ ئەسنادا كەكە ساقال ، كۆك شاپاق دوپپىلىق 50 ياشلار ئەتراپىدىكى بىر ئادەم ھاسىراپ يېتىپ كەلدى .

— توختىسىلا ، ئۇكام ، بالا سەيگۈيۈەننى تونۇملا ؟

— بالا سەيگۈيۈەن ؟

— شۇنداق ، كۈچالىق سەدىللاخۇنىڭ مېلىنى سۇ قىلىپ بەرگەن بالا سەيگۈيۈەنچۇ !

— ھە ، مۇنداق دېسىلە ، ئۇ... ئۇ مەن بولىمەن...

— مانا ، مانا ، كۆڭۈلدىن ئۇلۇغ نېمە يوقتە ! پېشانىلىرىدىن نۇر يېغىپ تۇرىدۇ . «ھەي شۇمىدۇ ؟ » دەپ كۆڭلۈم تۇيغانىدەك قىلىۋىدى ، نەق سىلىكەنلا ئەمەسما ؟

— ئۆزلىرى كىم بولىدىلا ، نېمە ئىشلىرى بار ئىدى ؟

— مەن ئاقسۇدىن ، ئىسمىم كېرىمباخۇن ، يەنە ئىككى بۇرادىرىم «قوڭۇرتاش مېۋە - چېۋە شىركىتى »دە قالدى...

كېرىمباخۇن قەدىردان قولىنى سىلكىپلا كېتىپ قالىدىغانىدەك ئالدىراپ - تېنەپ سۆزلىمەكتە ئىدى . ئەسلىدە ئۇلار ئۇچ ئادەم «قاقچىلىق قىلىپ بېيىپ كەتكەنلەر بار ئىكەن » دېگەن گەپكە ئىشىنىپ ، قورۇ - جايلىرىنىڭ يەر خەتلىرىنى بانكىغا گۆرۈگە قويۇپ قەرز ئالغانىدى ، ئاندىن يېزا - كەنت ئامبارلىرىدىن ، دېھقانلاردىن 400 تونىا گۈلە - قاق يىغىۋېلىپ ئۇرۇمچىگە يۆتكەيدى . خۇددى ئۇرۇمچى ئاسمىنىدىن چەلپەك ياغىدىغانىدەك ، 40 ماشىنىدا ئېلىپ كەلگەن مال خېرىدارسىز قىز بالىدەك يېتىپ

قالدى . ئۇلار تەرەپ ـ تەرەپكە يۇگۇرۇشۇپ باقتى . بىراق ، ھەممىلا يەردە قازاننىڭ قۇلىقى تۆت بولۇپ چىقتى . ھايانكەشلەر 50 پۇتدىن يۇقىرى ئۆرلىمىدى . بۇ يىل قاقنىڭ ئادەتتىكىدىن كۆپ كىرىشى قاقنىڭ كىرىزىسىنى كەلتۈرۈپ چىقىرىپ ، قاق ھايانكەشلىرىنىڭ خورىكىنى ئۆستۈرۈۋەتكەندى . ئۇلار قاقلىرىنى زىيىنىغا ساتاي دېسە ، بانكىدىن ئالغان قەرزنى تۆلىيەلمەي ، قورۇ ـ جايلىرىدىن ئايرىلىپ قالىدۇ ، ساتماي دېسە ، ئۇرۇمچىدە پات ـ پاتلا يامغۇر يېغىپ ، قاقلار نەمدىشىپ ، كۆكىرىپ كېتىۋاتقان··· مانا قاقنى ئېلىپ كەلگەن 46 كۈندىن بېرى ياتاق ، يېمەك ـ ئىچمەك دېگەندەك تۇرمۇش چىقىملىرىلا ئۇلارنى خورىتىپ ، قاقسەنەم قىلىپ قويغانىدى ···

— گەپنىڭ پوسكاللىسى ، سېتىپ بەر دېمەكچىمۇ ؟ — دېدى قەدىردان كۈنگە قاراپ قويۇپ ، — مالىلىرى ھازىر نەدە ؟

— «قوڭۇرتاش مېۋە ـ چېۋە شىركىتى» توپ سېتىش بازىرىدا .

— مۇنداق دېسىلە ، مەن تېخى تۇنۇگۈنلا سەدىللاخۇنىڭ مې ـ لىنى سۇ قىلىپ بەردىم ، — قەدىردان ئىككىلىنىپ قالدى ، — بۇگۈن يەنە كىرسەم ، «بۇنىڭ تۇغقىنى نېمانچە جىقتۇ» دەپ مەندىن بىزار بولار ؟

— جېنىمغىنا تۇغقىنىم ، مەن سىلىنى تۇنۇگۈندىن بېرى ئىزدەپ ئاران تاپتىم··· مۇشۇ بىر قېتىم بېشىمىزنى ئوڭلاپ قوي ـ سىلا ، بۇندىن كېيىن قاقچىلىق دېگەن كوچىغا قاراپ سىيسەم ئىللا تاۋارا···

قەدىردان كېرىماخۇنىڭ چىرايىغا قاراپ ئىچى ئاغرىپ قال ـ دى ، شۇڭا قاقنى كۆرگەندىن كېيىن بىر قارارغا كېلىشنى ئويلـ ـدى . شۇنىڭ بىلەن ئۇ كېرىماخۇننى باشلاپ كوچىغا چىقتى ، ئاندىن تاكسى بىلەن «قوڭۇرتاش»قا يۇرۇپ كەتتى . «قوڭۇرتاش» توپ سېتىش بازىرىنىڭ سولياۋ لەمپىلىك سېمونت سەيناسىدا ئىكـ ـكى يېرىگە چىڭ چاسا قىلىپ تىزىلغان تاغارلار پوتەيدەك چوقچـ ـ

يىپ توراتتى . قەدىردان ئىككى دۆڭنى بىر ئايلىنىپ چىققاندىن كېيىن ، ئاستىدىكى ، ئوتتۇرىدىكى ، ئەڭ ئۈستىدىكى ئۈچ تاغارنىڭ ئاغزىنى ئازراق ئېچىپ ، ھەر بىرىدىن ئالغان بىر ئوچۇمدىن گۈلە - قاقنى سومكا ، يانچۇقلىرىغا ئايرىم - ئايرىم سالدى . ئۇ ئاستىدىكى تاغاردىن ئالغان گۈلە - قاقنى چىڭ سقىمداپ كۆروپ ، كېرىماخۇن ۋە ئۇنىڭ شېرىكلىرىگە كۆرسەتتى :

— قاراپ بېقىڭلار ، بۇ بىر ئوچۇم گۈلە - قاقنىڭ بىرلەشىپ ، بىر - بىرىگە چاپلىشىپ قالغىنىنى ، چەتتىكى تاغارلار بۇنچىلىك نەمدەشكەن يەردە ، ئوتتۇرىلىرىدىكى شامال كۆرمىگەنلەرى قانچىلىك بولۇپ كەتكەندۇ ؟ — قەدىردان تامىقىنى قاقتى ، — ئاستىدىكى ئۈچ قۇر ، ئەڭ بولمىغاندىمۇ ئىككى قۇر تاغارنى ئاپتاپقا سېلىش كېرەك...

— ۋاي خۇدايىم ، — دېدى كۆك كۆز ، سېرىق ساقال ، قىرىق ياشلاردىكى ئادەم . ئۇنىڭ ئەلپازىدىن ھېيلىگەرلىكى چىقىپلا تۇراتتى . بۇ تاغارلارنى قانداقمۇ يۆتكەپ بولغىلى بولا ؟

— سىلەر ئۈچ ئادەم تۇرساڭلار ، يەنە ئىككى ئادەم ياللىساڭلار بولمىدىمۇ ؟

— قاقنى ساتالماي تۇرغاندا ، يەنە پۇل خەجلەمدۇق ؟

— ئىختىيارىڭلار ، — قەدىردان مېڭىشى ، ئۇنى كېرىماخۇن تۇتۇۋالدى ، — قاق سىلەرنىڭ ، سېسىپ نەچچە يۈز مىڭ يۈەن زىيان بولامدۇ ، مېنىڭ بىلەن ئالاقىسى يوق...

— جېنىم ئۇكام ، بۇ بۇرادىرىمىز قوپالراق ئادەم ، خاپا بولماڭ ، — دېدى كېرىماخۇن يېغلىغاندەك بولۇپ ، — ئۇششاق باللىرىمىز بار ئادەم ، قورۇ - جايلىرىمىزدىن ئايرىلىپ قالغۇچە ئۆلگىنىمىز تۈزۈك...

— ئەمىسە كىلوسىنى قانچىدىن ئالدىڭلار ؟

— بىر كويچەندىن ، — دېدى سېرىق ساقال ئالدىراپلا ، — شۇنداققۇ ، كېرىماخۇنكا ، ئەخمىتاخۇنكا ؟

— ئەمىسىچۇ قارا ، — قەدىردانىنىڭ ئاچچىقى كەلگەنىدى ، —

بىر كويچەندىن ئاپسەن ، ئون كويچەندىن سېتىۋال ، بولامدا ؟
قەدىردان بۇرۇلۇپلا ماڭغانىدى ، كېرىماخۇن بىلەن ئەخمىتا-خۇن يالۋۇرۇپ ئېسىلىۋالدى . ئۇلار سېرىق ساقالغا تاپا ـ تەنە قىلىشىپ ، ۋارقىرىشىپلا كەتتى .
— مەن ھەر كۈنى ئەچچە يۈز تونىنىلاپ قاق ئۆتكۈزۈ-ۋاتقان ئادەم ، قېقىڭغا بىرلا قاراپ نەچچە پۇللۇق ئىكەنلىكىنى بىلمەمدىم ؟ — قەدىردان قوللىرىنى شىلتىدى ، — مېنى قويماق-چىمۇسەن ؟ مېنى قويۇش ئۈچۈن قويمىچىلىق مەكتىپىدە ئون يىل ئوقۇپ كەل ، بولامدا ؟
— خاپا بولمىسىلا ، غوجام ، بۇ ئاشۇنداق سەل لاۋزا ئادەم ، گېپىنىڭ تۈتۈرۈقى يوق ، — دېدى يۈزلىرىنى قورۇق قاپلاپ كەتكەن ئەخمىتاخۇن ، — بۇ بىرقانچە ئورۇندىن ئالغان قاق ، تۆۋىنى ئالتە موچەندىن ، يۈقىرى سەككىز موچەندىن بولدى . ئۆز-لىرى ئىزىغىلا ئۆتكۈزۈپ بەرگەن بوسلىرى بولىۋېرەتتى...
— ئېنىق دېسىلە...
— يەتتە موچەندىن ئۆتكۈزۈپ بەرگەن بولسىلا ، — كېرىماخۇن ساقاللىرىنى سىيپىدى ، — 280 مىڭ يۈەن بولىدە-كەن ، ئەمدى 40 ماشىنىنىڭ كىرا ھەققى 48 مىڭ يۈەننى قوشساق جەمئىي 328 مىڭ يۈەن بولغۇدەك...
— بولىدۇ ، ھەر قايسىلىرىنىڭ نېيىتى خالىس بولسا ، دېگەن-لىرىدىن كۆپرەك پۇلغا سېتىلىشى مۇمكىن . ئەڭ بولمىغاندىمۇ ئىزىدىن تۆۋەن چۈشۈرۈۋەتمەيمەن ، — دېدى قەدىردان ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى ياساپ ، — ئەمما مېنىڭ ئەجىر ھەققىم ئۈچۈن 5000 يۈەننى بېرىسىلەر .
— بېرىمىز... بەرمەمدىغان ، — ئۇلار دەرھالا قوشۇلۇشتى ، — بۇ ئەلۋەتتە جاپا ھەققىدە...
قەدىردان ئۇلارغا ئاستىدىكى تاغارلارنى ئاپتاپقا سېلىپ ، بىر ـ ئىككى كۈن قۇرۇتۇش ، ئۆزىنىڭ قاق ئالىدىغان يەرلەرنى ئالاقىلىشىپ كەلگۈچە ساقلىشىنى دېگەندە ، ئۇلار بىردىنلا سولتە-

يىپ قېلىشتى . چۈنكى ، كېرىماخۇن ، ئەخمىتاخۇن ھەم سېرىق ساقاللار ، كۆڭلىمىزنى ياساپ قويۇپ كەلمەيدۇ ، دېگەن ئويدا بولۇ- ۋاتقىنى ئېنىق ئىدى . يەنە بىر تەرەپتىن ، باشقا ئورۇنغا سېتىشقا توغرا كەلگەندە ، قايتىدىن ماشىنا كىرا قىلىشقا توغرا كېلەتتى . چاشقان تۆشۈكىگە پاتمىسا ، كۆتىگە غەلۋىر ئېسىۋالغاندەك ، تاماققا پۇلدىن قىسىلىۋاتقان يەردە ، كىراغا نەدە تۇرۇپتۇ ؟ ئۇلارنىڭ بېشى- نىڭ چۈشۈپ كەتكەنلىكىنىڭ تېگىگە يەتكەن قەدىردان ئۇلارغا مەدەت بولغۇدەك گەپلەرنى قىلدى .

— ماشىنا كىراسىدىن غەم قىلماڭلار ، ئۇنى مەن يولدا ھەل قىلىپ بېرىمەن ، — دېدى قەدىردان تەمكىن ھالدا ، — «قوڭۇر تاش» شىركىتىگە تۇنۇگۈنلا مال ئۆتكۈزدۇم ، بۇ يەرگە تەڭلەۋەر- گىلى بولمايدۇ . يەنە بىر گەپ ، ھەرقانداق مۇسۇلمان ئەمەلگە ئاشماس ۋەدىلەرنى قىلىپ ، ئادەم ئالدىماسلىقى كېرەك... مەن كەتتىم ، ئىشەنسەڭلا ئەنە ، ئىشەنمىسەڭلا مانا ...

— بولىدۇ ، ئۆزلىرىنى ساقلايلى ، — ۋارقىرىدى كېرىماخۇن بىلەن ئەخمىتاخۇن ، — ھازىردىن باشلاپ قاقلارنى ئاپتاپقا سېلىش- نى باشلايمىز .

قەدىردان ئىشنى نەدىن باشلاشنى بىلمەي ، كوچا دوقمۇشىدا بىردەم توختاپ قالدى . ياڭ خوجايىن ۋە لۇڭ خوجايىنلارغا تۇنۇ- گۈنلا مال ئۆتكۈزدى ، ئەمدى ئۇ يەرگە يەنە تەڭلەۋېرىشكە يۈز چىدىمايتتى . «غەربىي دىيار مېۋە ـ چېۋە شىركىتى»نىڭ خوجايە- نى جاڭ يۈكچىڭ قەدىردانغا ئىسمى تونۇش بولغان بىلەن ، ئۆزى تونۇش ئەمەس ئىدى ، تەبىئىتى ئىسسىقمۇ ، سوغۇقمۇ ياكى مۆتە- دىلمۇ بىلمەيتتى . ئەڭ بولمىسا ياڭ خوجايىن لۇڭ يوغان باشقا قەدىردانىنى ھاۋالە قىلغاندەك ، جاڭ خوجايىنغىمۇ ئىككى ئېغىز ياخشى گەپنى قىلىپ قويغان بولسا ، ئۇنىڭ نەتىجىسى يەنە باشقا بولاتتى . نېمىلا دېگەن بىلەن «داخىيەن مېۋە ـ چېۋە شىركىتى» «غەربىي دىيار مېۋە ـ چېۋە شىركىتى»نىڭ تارمىقى تۇرسا ... شۇڭا ، ئالدى بىلەن ياڭ خوجايىنتى ئاردا سالاچىلىققا سېلىپ ،

ئاندىن جاڭ خوجايىننىڭ ئالدىغا كىرسە بىر قەدەر ئىشەنچلىك بولىدىغانلىقىغا كۆزى يەتكەن قەدىردان ، تاكسى بىلەن داخىيەنگە يۈرۈپ كەتتى .

قەدىردان ياڭ مىڭسەننىڭ ئىشخانىسىغا كىرىشى ، ئۇنىڭ چۈشلۈك تاماققا مېڭىشىغا توغرا كېلىپ قالغانىدى . شۇڭا ، ياڭ خوجايىن ئۇنى «بىللە تاماق يەيمىز» دەپ ئاچىقىپ كەتتى . بۇ تەكلىپ قورسىقى ئېچىپ كەتكەن قەدىردانغا موكلا ياقتى . ئۇلار تۆت كوچا دوقمۇشىدىكى «مالىك توخۇ قوردىقى پادىشاھى» ئاشخانىسىغا كىرىپ ، توخۇ قوردىقى ۋە چۆپ بۇيرۇتتى . تاماق چىقىپ بولغۇچە يەنە مالنىڭ بار - يوقلۇقى ھەققىدە سۆزلەشتى . قەدىردان ئۆزىنىڭ نېمە ۋەجدىن كەلگەنلىكىنى سۆزلەپ بېرىشى ، ياڭ خوجانىڭ يىن دەرھاللا ئۇنىڭ سۆزىنى تارتىۋېلىپ سۆزلەپ كەتتى .

— جاڭ يۈڭچىڭ مىجەز كاتتىك ، سودادا گىرى ئادەم ، — دېدى ياڭ مىڭسەن چېيىنى پۈۋلەۋېتىپ ، — يەنە مۇھىم گەپ شۇ ، ئويگۈرچىنى زادىلا بىلمەيدۇ . سەن ئۇنىڭ بىلەن كانداك گەپ كىلىڭ بوسۇڭ ؟

— ئەمىسە قانداق قىلسام بولا ؟

— ماڭىلا ئۆتكەزسە بولىدىغۇ شۇ...

— ئامبار توشۇپ كەتتى ، دەۋاتاتتىڭىزغۇ ؟

— «شەندۇڭ مېۋە - چىۋە پىشىكلاپ ئىشلەش زاۋۇتى» بىلەن توختام تۈزدۇڭ شۇ ، — دېدى ياڭ مىڭسەن چاي دىن ئوتلاۋېتىپ ، — 20 مىڭ تونىنا كۆرۈك مېۋە - چىۋىنى بۇگۈڭ ئاتىگەدىن تارتىپ پويۇزگا توشۇۋاتىدۇ .

— ئۇنداقتا راستىنلا ئالدىنكەنسىز - دە ؟

— قالدىسى ئىشخانىدا پاراڭلىشايلى ، — دېدى ياڭ مىڭسەن شىرەگە قويغان بىر لېگەن توخۇ قوردىقىغا ئىشتىھا بىلەن قاراپ قويۇپ ، — ھازىر كوساكنى ئەپلەڭ بوسۇڭ...

ئۇلار توخۇ قوردىقى يېرىملاشقان ھامان ئۇستىگە چۆپ سالدۇرۇپ يېيىشتى . «لازىلىقتا باققان توخۇ»نىڭ قوردىقى كۆزلەرنى

ياشقا تولدۇرۇپ ، بۇرۇنلارنى مەشىلدىتىۋەتتى . ياڭ خوجايىن ھەـ دەپ قەغەزگە مەشقىرماقتا ئىدى . ئۇلار بىر چاغدىلا چايلىرىنى كۆتۈرۈۋېتىپ ئىدارىگە مېڭىشتى . ئىككىنچى قەۋەتكە ئەمدىلا چىقـ قان قەدىردان ھاجەتخانىغا كىرىپ كەتتى . ئۇ بېلىدىكى پۇلدىن 15 مىڭ يۈەن پۇلنى ئېلىپ گېزىت قەغىزىگە ئورىدى ـ دە ، ئۇستىگە 15 مىڭنى رەقەمچە يېزىپ قويدى ، ئاندىن ئىشخانىغا كىرىپ ئەمدىلا دىۋانغا ئولتۇرۇشى ، ياڭ خوجايىن «ئەۋرىشكىنى ئەكەلدىڭمۇ» دەپ سورىدى ، قەدىردان سومكىدىن ئىككى ئوچۇم كەلگۈدەك گۈلە ـ قاقنى خىزمەت ئۇستىلىگە تۆكۈش بىلەن تەڭ ، 15 مىڭ يۈەن «كۆڭۈل»نى تەڭلا قويۇپ قويدى . ياڭ مىڭسەن مىننەتدارلىقىنى بېشىنى گىلدىڭلىتىش بىلەن ئىپادىلىدى ، ئەمما قەدىردان تالوندـ كى بىر يۈەن 20 پۇڭ دېگەن رەقەمگە ئانچە ھەيران بولۇپ كەتمىدى .

— ھەي كادىداڭ ، — ياڭ خوجايىن قەغەزگە ئورالغان پۇلنى بارمىقىدا ئۇرۇپ قويدى ، — مەن شۇ توغرا چۈشەندى بوسۇڭ ، باشكىلارغا «كۆڭۈل» بەرگەندە كىزىل كاكازگە بولاڭ بوسۇڭ... ئاڭ بوسا بومەيدۇ . ئادەم تاشلاڭلا بوسا ، ئاكىنى باشقا ، بېلىگە ئاتسا بولىدۇ ، ئۆزۈڭ چاپاڭ كېلىپ كىيىدۇ شۇ...

— ئوھوي ، مەن خاتا قىپتىمەن ، ياڭ خوجايىن ، خاپا بولـ ماڭ . ئەگەر دەپ قويمىغان بولسىڭىز چاتاق بولىدىكەندۇق .

— يەنە شۇ كاكىنى خۇتيەن ئەكەل بوسۇڭ . بۇگۈڭ ـ ئەتە ئامباردىكى مالنى پويۇزگا باسىدۇ . ئۇقتىما سەن ؟

— ئۇقتۇم ، ئۆگۈنلۈككە ئەكىلەي...

— ھەي كادىداڭ ، سەن يىراكنى ئويلىسا خەنزۇ تىلىنى ئوبداڭ ئۆگەنسە بولىدۇ ، — دېدى ياڭ مىڭسەن تاماكا تۇتاشتۇـ رۇپ ، — سەن ھازىر گۈڭسىلار بىلەن سودا كىلىدۇ شۇ ، كېيىن كۆلىدىن كەلگەن لاۋبەنلەر بىلەن سودا كىلىڭ بوسا ، چاتاك شۇ . فەيىي (تەرجىمان) سالمايدىغان مى مى خېتۇڭلار[1] مۇ بار ...

— مۇشۇ ئىشتىن بېشىم قېتىۋاتىدۇ .

---

① مى مى خېتۇڭ — مەخپىي توختامنامە .

— هازىر ئۇچ ئاي ، ئالته ئاي ، بىر يىل ئوكۇڭلار بارگۇ . كىچه ئوكۇڭ ، كۈندۈز ئوكۇڭ ، هەممىسى بار .

— قەيەرده بار ؟

— هەممه يەرده بار .

شۇ كۈنى كەچ بولۇپ قالغان بولسىمۇ ، قەدىردان داجەيگۈدىكى ياقۇپ هاجىمنىڭ ئۆيىگه باردى . ئۆيده تەپكۈچ ساقال خالمەت قارىم ۋە ناهىيەلىك سودا كوپىراتىپىنىڭ سەيگۈيۈەنى ماخمۇتلار بار ئىدى . هۆرمەتلىك ئوقۇرمەنلەرنىڭ ئېسىده بولسا كېرەك ، ماخمۇت قەدىردان ئوقۇۋاتقان چېغىدا ئالغان 100 دانه يانچۇق ئۈنئالغۇسى بىلەن لېنتا ياندۇرغۇچنى خوتەنگه ئالغاچ كەتكەن ئوتتۇرا بوي ، بوي - بەستى تولغان ، قارىراق كەلگەن ، كۆزلىرىدىن بىر خىل ئىشەنچ هەم جەسۇرلۇق چىقىپ تۇرىدىغان 35 ياشلاردىكى سەيگۈ. يۈەن يىگىت ئىدى . خالمەت قارىم بىلەن ماخمۇت ئىككىسى بۇگۈن ياقۇپ هاجىمنىڭ ماشىنىلىرىنى كىراغا سېلىش ئۈچۈن كەلگەنىدى . خالمەت قارىم تۇرپاندىن ئالغان يېڭىل كىشمىش ئۈزۈمنى پويىز ئىستانسىسىغا يۆتكىمەكچى بولسا ، ماخمۇت سەيگۈيۈەن ناهەيلىك سودا كوپىراتىپقا ئالغان ماللىرىنى خوتەنگه يۆتكىمەكچى ئىدى . ئاخىر ئۇلار بىرمۇنچه ۋاقىرىشىپ - جاقىراشقاندىن كېيىن تۆت ماشىنا تۇرپانغا ، «ئازاد» ماركىلىقى خوتەنگه ماڭىدىغان بولۇپ كېلىشتى . ياقۇپ هاجىم خالمەت قارىم بىلەن ماخمۇتنى ئۈزىتىپ قويۇپ كىرىپلا ، قەدىرداندىن : «قورسىقىڭ قانداق ؟» دەپ سورىدى .

— قورسىقىم توق ، هاجىمكا ، — قەدىردان ۋاللىدا قاراپ قويدى ، — سىزگه سالىدىغان بىر مەسلىهەتىم بار ئىدى .

— قېنى دېگىن ، قولۇمدىن كەلسىلا ياردەم قىلىمەن .

— مېنىڭ خەنزۇ تىلىدا ئوقۇغۇم بار ئىدى ، — دېدى قەدىردان ، — بولمىسا نۇرغۇن ئىشلاردا يولۇم توسۇلۇپ قالغۇدەك .

— هەببەللى ، مەن ساڭا دېيەلمەي يۈرەتتىم ، — ياقۇپ هاجىم بېشىنى ئىرغىتتى ، — ئۆتكەنده شوپۇرلارغا تەرجىمانلىق قىلىپ

بەرگەن چېغىمدىلا كۆڭلۈمگە كەلگەن .

— مەن كەچلىك كۈرسىدا ئوقۇي دېگەن .

— چۈشىنىشلىك ، — دېدى ياقۇپ ھاجىم كۈلۈپ ، — شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا «ئالتۇن ئاچقۇچ» تەربىيەلەش مەركىزى بار . ئۇ يەردە خەنزۇ تىلى ، ياپون تىلى ، ئىنگلىز تىلى ، ئەرەب تىلى ، رۇسچە ، قىسقىسى ، ھەممە تىل ئۆگىنىش كۈرسلىرى بار .

— ئەمىسە ، ھاجىمكا ، بۇندىن كېيىن پات - پات كېلىپ تۇرالمايمەن ، — قەدىردان ئورنىدىن تۇردى ، — بەزىدە ۋاقتىڭىز چىقسا «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا بېرىڭ . ئىككىنچى قەۋەت 25 - ياتاق...

— بولىدۇ ، ساڭا دەيدىغان يەنە بىر گەپ ، — دېدى ياقۇپ ھاجىم ، — مەندىكى 98 مىڭ يۈەن پۇلۇڭنىڭ 80 مىڭ يۈەنگە ئىشلىتىلگەن «ئازاد»تىن ئىككىنى ئالدىم . ھازىر چوڭ رېمونتتا ، ئاشقان 18 مىڭ يۈەننى سېنىڭ نامىڭدا بانكىغا قويۇۋەتتىم . مانا چېكىڭ . مەخپىي نومۇرى 00001 . بۇندىن كېيىن پۇل تاپساڭ بانكىغا قوي . مەخپىي نومۇر بەلگىلەپ ئېسىڭدە چىڭ تۇت . چەك ھەم كىنىشكىنى ساقلاپ بېرىدىغان مۇلازىمەت ئورنى بار . ئۇنداق نەرسىلەرنى يېنىڭدا ساقلىما . تاپقان پۇلۇڭنى پوچىلىق قىلىپ باشقىلارغا دەپ يۈرمە ، ئۇقتۇڭما ؟

— ئۇقتۇم . سىزنىڭ مۇشۇنداق باشقۇرۇشىڭىزغا كۆنۈپ قاپتىمەن دېسە .

— ئەمىسە پۇتۇڭ تايغان ، بېشىڭ سايغان تەرەپكە كېتىۋەرسەڭ بولامتى ؟ بىلىپ قوي ، ئاببىاس بۇجاڭ سېنى ماڭا تاپشۇرغان ...

— بۇنىمۇ ئۇقتۇم . يەنە «ئۇقتۇم»غا قانداق تەنبىھلىرىڭىز بار...

— بولدى ، ھېيلىگەر ، قايتىساڭ قايت ، تولا كېچىگە قالما ...

قەدىردان خالتا كوچىدىن چىقىپ چوڭ يولىنىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆتتى - دە ، 2 - يول ئاپتوبۇس بېكىتىگە كېلىپ توختىدى .

ئاپتوبۇسمۇ هايال ئۆتمەيلا كەلدى . قەدىردان ئاپتوبۇسقا چىقىپلا هېلىقى ئورۇندۇققا تىكىلىپ قارىدى ، بىراق مۇلايىم مېھرىبان يوق ئىدى . بۇنداق ئازابلىق هېسسىيات «دوستلۇق» يولىغا چۈشۈپ ، تۆت كوچا ئاغزى دوقمۇشىدىكى بوتكا ئالدىغا كەلگەندە يەنە بىر قېتىم تەكرارلاندى... قەدىردان مېھرىبان يەر بېقىپ قىزىرىپ تۇرغان بوتكا دالدىسىغا شۇنچىلىك قاراپ كەتكەن بولسىمۇ ، بىراۋلارنىڭ ئىزلىرىنى كۆرەلمىدى .

قەدىردان ياتقىغا كىرىپلا ئۆزىنى كارىۋىتىغا تاشلىۋەتتى . ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن مېھرىبان زادىلا كەتمەيۋاتاتتى . ئۇنىڭ خىيالىلىرى قاچانغىچە داۋام ئەتتى ، قاچانلاردا ئۇيقۇ كارۋىتىغا قېتىلىپ ، ئۇيقۇ چۆللىرىگە كىرىپ كەتتى ، بۇلار ئۇنىڭغا مەۋھۇم ئىدى ، پەقەت شۇ ياتقىنىچە كىيىملىرى بىلەنلا سەھەرلىكتە ئويغانغانلىقىنى بىلىدۇ . ئۇ كېچىچە ياخشى ئارام ئالالمىغانلىقى ئۈچۈنمۇ پۈتۈن بەدىنلىرى سىرقىراپ ئاغرىيتتى ، شۇنداقتىمۇ يۇزىنى چالا ـ بۇلا يۇيۇپلا سىرتقا چىقتى . لېكىن ، قايتىندۇر كەلگەن غەيرەت جاكىدۇ « هاۋ» دەپلا ئۇنى چۆچۈتۈۋەتتى . ئۇلار بىردەم ئەھۋال سوراشقاندەك بولدى . «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»نىڭ قىيپاش ئۇدۇلىغا توغرا كېلىدىغان يولنىڭ ئۇ چېتىدە «هۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى» بار ئىدى . «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»نىڭ ئاشخانىسى ئەتىگەن ، چۈش ، كەچ ئۈچ قېتىملا ئېچىلىپ ، هەرقانداق تاماق ئالدىغا بار ، كەينىگە يوق بولۇپ قالاتتى . شەنبە ، يەكشەنبە كۈنلىرى بولسا ئېچىلمايتتى . شۇڭا ، «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»دىكى تىجارەتچى ، سودىگەر ، هايانكەش ، ئوغرى ، قىمارۋاز ، شوپۇر ، نەشكەشلەر ئۇدۇللا «هۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»غا كىرىپ بىر قاچا تاماق ئېلىۋالىسا ، بىر تاغار پاراڭ سوقۇپ ، جاهاننى تاسقايتتى . مۇشۇ تۇرقىدىمۇ غەيرەت جاكىدۇ «هۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»غا ماڭغانىدى .

— يۈرە ، ماڭ ، مېهمان قىلىش مەندىن ، مېهمان بولۇش

سەندىن ، — دېدى غەيرەت جاڭدۇ قەدىردانىنىڭ دولىسىدىن ئىتتىد-
رىپ ، — تولا ئۆزۈڭنى قاچۇرما... ئەڭ بولمىسا ئاشخانىغا كىرىپ
كۆزۈڭنىڭ پىتىنى ئۆلتۈرۈپ چىق .
— بۇ نېمە دېگىنىڭ؟
— ھۆسنارخان خوجايىنىنىڭ 14 ياشلىق زۇلئاي دېگەن بىر
قىزى بار . پاھ ، پاھ ، پاھ ... كۆزۈڭ بەللەن يەۋەتكۈ-
دەك ، — غەيرەت تاماقلىرىنى چاكىلداتتى ، — بىزنىڭ بۇرادەرلەر-
نىڭ تولىسى ئاشۇ قىزنى كۆرۈش ئۈچۈنلا ئاشخانىغا كىرىدۇ .
— ئۇنداقتا ئۇ قىزنى مودىللاردەك ئەينەك تەكچىگە تىزىپ
قويغان بولسا ، — دېدى قەدىردان مەسخىرىلىك كۈلۈپ ، —
ئاشخانىغا خېرىدارلار پاتماي قالغۇدەك...
— يۇر ، ئون ئاڭلىغاندىن بىر كۆرگەن ئەلا ، — غەيرەت
قەدىردانىنىڭ دۇمبىسىدىن بوشراق ئىتتەردى ، — بىر يۇرتلۇق ،
بىر مەھەللىدىن تۇرۇپ ئەجەب ئۆزۈڭنى قاچۇرىسەن .
— غەيرەتكا ، بۇگۈن خاپا بولما ، مۇھىم باريدىغان يېرىم بار ،
ئۇلار مېنى ساقلاۋاتىدۇ ، — قەدىردان ئۆزرە سورىدى ، —
كېيىنكى قېتىمدا بولدى سېنى مەن مېھمان قىلاي ، بولامدۇ؟
— مۇشۇ گېپىڭ راستمۇ؟ بولدى ، «يولۇاس ئىزىدىن ، يە-
گىت سۆزىدىن يانماپتۇ» دېگەن تەمسىلنى ئۇنتۇپ قالما ئەمىسە .
— بولدى ، گېپىمىز گەپ ، مەن ھەرگىز ئۇنتۇپ قالمايمەن .
قەدىردان تاكسى بىلەن بىردەمدىلا «قوڭۇرتاش» توپ سېتىش
بازىرىغا يېتىپ كەلدى . كېرىمىخۇن ، ئەخمىتاخۇن ، سېرىق ساقال
ئۇچى ئاپتاپقا يېيىلغان گۈلە - قاقنى پۇتلىرى بىلەن ئۆرۈپ -
چۆرۈپ ئىلەشتۇرۇپ ، شامالغا سېلىۋاتاتتى . قەدىردان ئىككى قو-
لىدا ئوچۇمداپ ئالغان قاققا قاراپ ، ئۇنى سېتىپ بېقىپ قاقچىلارغا
تىكىلدى .
— سىلەر قاقنى چۇشتىن كېيىن كۇن يانغۇچە ئاپتاپقا سې-
لىپ ، ئاندىن تاغارلارغا قاچىلىۋېتىڭلار ، — دېدى قەدىردان ، —
مەن كېرىمىخۇنكام بىلەن بازار ئالدىدىكى كىرا ماشىنىلىرىنى سۆز-
لىشەي .

«قوڭۇرتاش مېۋە ـ چېۋە شىركىتى» توپ سېتىش بازىرىنىڭ ئالدىدا ھەرخىل چوڭ ـ كىچىك يۈك ماشىنىلىرى نەچچە قاتار تىزىلىپ كېتەتتى. بىرەر ـ ئىككى ئادەم ماشىنىلار ئارىسىغا كىرگەن ھامان شوپۇرلار گۈررىدە يۇگۈرۈپ كەلدى ـ دە: «نېمە-ڭىز بار، مەن يەتكۈزۈپ بېرەي»، «يۈك بولسا تاتمايلىما»، «باھادا كېلىشىپ قالىمىز» دېيىشىپ كېتەتتى... دېگەندەك، قە-دىردان بىلەن كېرىماخۇن كېلىشى بىلەن شوپۇرلار ئۇلارنى ئوراۋ-ۋالدى.

— مۇنداق ئىش، بىزدە 400 تونىنا مال بار، داخىيەنگە يەتكۈزۈپ بېرىسىلەر، — دېدى قەدىردان شوپۇرلارغا قاراپ، — قېنى دەپ بېقىڭلار، قانچە پۇل ئالىسىلەر

— بولدى، مەن كۆتۈرە ئالاي، — دېدى ئۆسكىلەڭ ساقاللىرى چارلىشىپ كەتكەن 48 — 50 ياشلاردىكى شوپۇر، — يۈرە، ئۇكا، ئاۋۇ يەردە ئايرىم پاراڭلىشايلى ...

ئۇلار ماشىنىلاردىن سەللا يىراقلىشىپ، بىر ئېشەك ھارۋىسىنىڭ قېشىدا توختىدى.

— ئۇكا، 15 مىڭ يۈەن بېرىسەن، 400 تونىنا مېلىڭنى بىر قېتىمدىلا پاكىز يەتكۈزۈپ بېرىمەن... بولامدا؟ ئەگە قولۇڭنى...

— ۋايتوۋا، 15 مىڭ يۈەن؟ — كېرىماخۇننىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى، — نېمانداق قىممەت ئۇ؟

— ھەي ئاكا، ئاغزىم بار دەپلا گەپ قىلىدىكەنسەن، — دېدى قەدىردان، — خۇداغا ئىشەنسەڭ، ئاقسۇدىن ئۇرۇمچىگىچە 48 مىڭ يۈەن بىلەن كەلدى، ئەندىزە بىرەر سائەتلىك يولغا 15 مىڭ يۈەن دەيسىنا، بىز بانكىنىڭ تېمىتى تەشمىدۇق.

— ئەمىسە دەپ باقە، ئۇكا، قانچە بېرىسەن؟

— 10 مىڭنى بېرىمەن.

— ئۇنداقتا ئون تونىنا مېلىڭنى داخىيەنگە ئاپارساق 250 يۈەن بېرەمسەن؟ ئىنساپ قىل، ئۇكا، بىزمۇ نان تېپىپ يەيلى.

— بولدى، ئۇنداق بولسا بىز باشقىلار بىلەن سۆزلىشىپ

باقىلى...

— توختا ، ئۇكا ، ئون تونىا مىلىكغا 300 يۈەندىن ، 12 مىڭ يۈەنلا بەرگىن...

— ئۇنداق بولسا ، ئاپارغان شوپۇرلىرىڭ يوق باسىدۇ ، مەن يوق باسىدىغانغا ئادەم تاپمايمەن .

— بولىدۇ ، بولىدۇ ، ئەجەبمۇ قاتتىق بالىكەنسەن .

— بىر گەپنى دەپ قويماي ، قاقنى ئۆتكۈزۈپ بولۇپ ، پۇلۇڭنى بانكىدىن ئېلىپ بېرىمەن .

— چاتاق يوق ، مەن ئەتە كىمنى ئىزدەيمەن ؟

— مۇشۇ ئاكىمىز ، — قەدىردان كېرىماخۇننى كۆرسەتتى ، — ئەتە مەشھەدە سېنى ساقلايدۇ . بىر گەپ ئوچۇق بولسۇن ، بىرەر ماشىناڭ يولدا بۇزۇلۇپ قاقنى ئۆتكۈزەلمەي قالساق ، ماشىنىغا بېسىلغان قاقىنىڭ ئەق يېرىم پۇلىنى تۆتۈۋالىمەن...

— ئۇكام ، — دېدى كېرىماخۇن تاتارغان ھالدا ، — 12 مىڭ يۈەن پۇلنى شوپۇرغا بەرسەك ، بىزگە بەك زىيان بولۇپ كەتكۈدەك...

— كېرىماخۇنكا ، سىلىگە زىيان بولغۇدەك ئىشنى قىلىپ ، كېچىسى خاتىرجەم ئۇخلىيالايمەنما ؟ — قەدىردان ئاچچىققىنا كۈلدى ، — خاتىرجەم بولسىلا ، ئون پوڭ زىيان بولغۇدەك بولسا مېنىڭ ياقامغا چىڭ ئېسىلىۋالسىلا...

— خۇدايا توۋا دېسىلە ، بىر بالا ـ قازادىن قۇتۇلدۇرۇۋاتسىلا ، شۇنداقمۇ يۈزسىزلىك قىلامەنما ؟

— سىلىغۇ ئۇنداق قىلمايلا ، — قەدىردان كېرىماخۇننىڭ مۇرىسىگە قولىنى قويدى ، — بۇنداق دېسەم سىلى كېچىچە ئۇخلىيالمايلا ، شۇنداققۇ ؟ يەنە دەپ قويماي ، سىلى زىيان تارتسىلا مەنمۇ ئۇخلىيالمايمەن . خوش ، مەن ئەتە تاكسى بىلەن بالدۇرراق كېلىپ ئۇستىدە تۇرمىسام بولمايدۇ .

— شۇنداق قىلمىسىلا ، بىز ئۇرۇمچىلىك ھارامزادىلەرگە

ھەرگىز تەك كېلەلمەيمىز .

— دېھقانلار ئارىسىدا ھارامزادىلەر يوقتەك گەپ قىلدىلىغۇ ؟ ھېلىقى سېرىق ساقال ، كۆك كۆز ئۇنداق ئەمەسما ؟

— ۋاي خۇدايىم ، بەك يامان بالىكەنلا ، خەقلەرنىڭ «بالا سەيگۈيۇەن» دېگۈچىلىكى باركەن .

قەدىردان كېرىماخۇندىن ئايرىلىپ تاكسىغا چۈشتى ـ دە ، شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى «ئالتۇن ئاچقۇچ» تەربىيەلەش مەركىزىگە ئۆزىنى تىزىملىتىش ئۈچۈن يۈرۈپ كەتتى ...

سەككىزىنچى باب

بانكىدىن پۇلنى ئاجرىتىپ ، شوپۇرلارنى يولغا سېلىۋەتكەن قەدىردان قالغان پۇلنى سومكىغا سېلىپ ، بانكىدىن چىقتى . ئۇ كېرىماخۇن ، ئەخمىتاخۇن ۋە هارامزادە سېرىق ساقالنى تاكسىغا سېلىپ «دۆڭكۆۋرۈك» كە ئېلىپ كەلدى . ئۇلار كوچا دوقمۇشىدىكى «كاۋاپ پادىشاهى» غا كىرىپ ، چاققانغىنا خاس خانىدا ئولتۇرۇشتى . ئۇچ دېهقانلىق نەپسى كاۋاپكا تاقىلدىماي ، قەدىردانلىق قولىدىكى سومكىغا ئاچ كۆزلۈك بىلەن تىكىلەتتى .

— ئەمىسە كاۋاپ كېلىپ بولغۇچە قاقلىق هېسابات قىلىپ كۆرەيلى ، — دېدى قەدىردان ئولتۇرغانلارغا قاراپ ، — كېرىماخۇن ، ئەخمىتاخۇنكا ، سىلەر قاقنى قانچە پۇلغا سېتىپ ، دەپ بەرگەنسىلەر ؟

— يەتتە موچەندىن ئۆز ئىزىغا سېتىپ بەرسىلە ، دېگەن ، — كېرىماخۇن شېرىكلىرىگە : « شۇنداققۇ » دەپ قويدى ، — شۇنداق بولغاندا ، ماشىنا كىرالىرىنى قوشۇپ 328 مىڭ كويچەن بولىدىغان ئوخشايدۇ .

— ئەمىسە هەممىلار زېهنىڭلارنى يىغىپ ئاڭلاڭلار ، قېقىڭلارنى تۇققۇز موچەندىن ساتتىم . پۇلى 360 مىڭ يۈەن بولدى ، — قەدىردان پۇلنى شىرەگە ئالدى ، — ئەسلىي چىقىمىلارنى چىقىرىۋەتكەندە ، سىلەرگە 32 مىڭ يۈەن پايدا قالغانىدى ، بۇنىڭدىن 12 مىڭ يۈەننى شوپۇرلارغا بەرسۇق ، هازىر نەق پايدا 20 مىڭ يۈەن بولدى . هەر بىرىمىزگە 5000 يۈەندىن تېگىدۇ .

قەدىردان ئۆزىگە تەئەللۇق 5000 يۈەننى ئايرىۋېلىپ ، قالغان هەممە پۇلنى كېرىماخۇنىنىڭ ئالدىغا ئىتتىرىپ قويدى :

— قېنى سانۇپلىكلار...

— جېنىم ئۇكام... مەن... مەن ھېچ ئىشىنەلمەي تۇرىمەن، — كېرىماخۇن ئورنىدىن تۇرۇپ كېتىشى، قالغان ئىككىسىمۇ ئورنىدىن تۇرۇپ خىجىللىق ئىلكىدە قەدىرداننىڭ قولىنى تۇتۇشتى، — مەن تېخى شۇنچە نۇرغۇن قەرزنى تۆلىيەلمەي گەندىن كېيىن ئۆلۈۋېلىشنى ئويلىغان، غوجام...

— مەنمۇ ياقا يۇرتلارغا قېچىپ كېتىشنى كۆڭلۈمگە پۈككەن، — ئەخمىتاخۇننىڭ كالپۇكلىرى تىترەپ كەتتى، — بالىۋاقامنىڭ يىغا - زار بىلەن قورۇدىن كۆچكىنىنى كۆرۈش ئۆلۈم بىلەن باراۋەرغۇ!

— تېخى ھەر بىرىمىزگە 5000 يۇەندىن پايدا قېلىشى ئۇخلاپ چۈشىمىزدىمۇ يوق ئىدى، — دېدى سېرىق ساقال يىغلامسىراپ، — ئەمدى يۇرت - جامائەت، بالىلىرىمىز-نىڭ ئالدىغا يۈزىمىز يورۇق بارىدىغان بولدۇق.

— كۈچالىق سەدىللاخۇننىڭ: «مەن بىر خىزىرغا يولۇقتۇم» دېگىنى بىكار ئەمەسكەن، — كېرىماخۇن كۆزىدىكى ياشلىرىنى سۈرتتى، — خۇدايىم قېينىلىرىنى ئاسان، يىراقلىرىنى يېقىن، دۇشمەنلىرىنىڭ يۈزىنى سۆرۈن قىلا...

— خاپا بولمىسىلا، بالا سەيگۈيۈەن، — سېرىق ساقالمۇ ئېڭىشكىنىچە غودۇڭشىدى، — مەن شۇ ئالدى - كەينىنى ئويلىماي گەپ قىلىپ سالىدىغان ئەسكى خۇيۇم بار...

شۇ ئەسنادا دورا - دەرمەكلىرى سېپىلگەن نان بىلەن بىر لېگەن كاۋاپ كىردى. ئۇلار قېنىق دەملەنگەن چاي ئىچكەچ، راسا مەززە قىلىپ يېيىشتى. 46 كۈندىن بېرى گېلىدىن بىرنېمە ئۆتمەي، موك يېتىپ، موك قوپۇپ قاغجىراپ كەتكەن بۇ ئادەملەر مانا بۇگۈن ھەممىنى ئۇنتۇغان ھالدا ئاچ بۆرىدەك يېيىشمەكتە ئىدى. بۇ چاغدا قەدىردان يەنە بىر لېگەن كاۋاپ كۆتۈرۈپ كىردى.

ئۆزى تويسىمۇ، كۆزى تويماي يېيىشىۋاتقان ئاقسۇلۇق قاقچىلار ئاخىر گارت - گۈرت كېكىرىپ، شىرەدىن قوللىرىنى تارتىش-

تى ، لېگەندە ئېشىپ قالغان بىر نەچچە زىخ كاۋاپ ، دورا - دەرمەك- كە مىلەنگەن نان پارچىلىرىغا ھېچكىمنىڭ قارىغۇسى كەلمىدى ، ئەمما ئۇلار ھۇزۇرلىنىپ قىزىق چاي ئىچىشمەكتە ئىدى . قەدىردان قوللىرىنى تازىلىق قەغىزىدە پاكىز سۈرتكەندىن كېيىن «تاپان ھەققى» دەپ ئالغان 5000 يۈەننى يانچۇقىدىن ئېلىپ شىرەگە قويدى ۋە پۇلنى ساناپ 2000 يۈەندىن ئىككى يەرگە ئايرىپ ، ئاخىرقى 1000 يۈەننى ئايرىم قويدى . باشقىلار ئۇنىڭغا ھەيران بولۇپ قاراشتى .

— ئاكىلار ، ئۇچ كۈندىن بېرى ئۇرۇق - تۇغقاندەك بولۇپ قالدۇق ، — دېدى قەدىردان تەمكىن ھالدا ، — شۇنىڭ يۈزىدىن بۇ 2000 دىن 4000 يۈەن كېرىماخۇنكام بىلەن ئەخمىتاخۇنكامغا تەئەللۇق ، ئەسلىدە بۇ سېرىق ئاداشقا بەرمەي دېگەنىدىم ، بىراق ئازمايدىغان ئادەم يوق ، شۇڭا ئۇنىڭغا 1000 يۈەن پۇلنى ئاتىدىم .

قەدىردان بۆلۈنگەن پۇللارنى ئۇلارنىڭ قوللىرىغا قۇتقۇزۇپ قويۇپ ، ئورنىدىن تۇردى - دە : «خوش ، يۈرتقا ساق - سالامەت بېرىڭلىكلار» دېگىنىچە كاۋاپخانىدىن چىقىپ كەتتى . قاقچىلار ئۇنىڭغا رەھمىتىنى ئېيتىشقىمۇ ئۇلگۈرەلمىدى . ئۇلار بىر - بىرىگە قاراپ ، بىر ھازا ئولتۇرغىنىچە ئورنىدىن تۇردى . كېرىماخۇن كاۋاپخانىنىڭ خوجايىنىنى چاقىرىپ : «كاۋاپىنىڭ پۇلىنى تۆلىۋې- تەي» دېۋىدى ، خوجايىن : «بايا چىقىپ كەتكەن بالا تۆلىۋەتتى» دەپ جاۋاب بەردى . كېرىماخۇن ، ئەخمىتاخۇن ۋە سېرىق ساقاللار سىرتقا چىقىپ ئەتراپقا خېلى بەك قارىغان بولسىمۇ ، بالا سەيگۇ- يۈەننى تاپالمىدى .

بۇ چاغدا تاكسىنىڭ ئارقا ئورۇندۇقىغا ئۆزىنى تاشلاپ ئولتۇر- غان قەدىردان 120 مىڭ يۈەنلىك چەكنى يانچۇقىدىن ئېلىپ ، خېلى ئۇزۇن قاراپ كەتتى - دە ، ئاستا شۇنىرلىدى :

— 15 مىڭ «كۆڭۈل»نى چىقىرىۋەتسەم ، 105 مىڭ تاپان ھەققى قاپتۇ . بەك ئاچ كۆز بولۇپ كەتتىمۇ قانداق ؟ ياق ! ئۆلۈۋې- لىش ، بالىلىرىنى تاشلاپ قېچىپ كېتىش قارارىغا كەلگەن ئادەم-

لەرنى قوتقۇزۇۋېلىش ئاسانمۇ؟ ھەتتا قولىغا 7000 يۈەندىن پۇل تۇتقۇزۇش... بۇ دېھقان ئوچۇن ئاز پۇل ئەمەس - دە! «سېنىڭ قىممىتىڭ ئىقتىدارىڭدا، ئىقتىدارىڭ قىممەت يارىتىشتا...» بۇ ... بۇ ... كىمنىڭ گېپى؟ توغرا، ياقۇپ ھاجىمنىڭ ... ئۇ شۇنداق دېگەن. توغرا، بۇ 105 مىڭ يۈەن ئەقىل - پاراسەت، ئىقتىدارنىڭ مېۋىسى! باشقىلارنى خۇش قىلىش ئەلۋەتتە جەننەت ساۋابىدۇر، شۇڭا قەدىردانلىق «خىزىر» دەپ ئاتاشتىغۇ...

400 تونىنا قاقنىڭ كىلوسىنى بىر يۈەن 20 پۇڭدىن ئوتكۇزۇپ، 105 مىڭ يۈەن پايدا ئالغان قەدىردان ئىنساپسىزلىق قىلغانلىقىدىن ۋىجدان ئازابىغا قالدى بولغاي، ئۆزىنى ئاقلاپ باقتى، تەسەللى بەردى، شۇنداقتىمۇ ئىچىدە بىر يېرى چوغ چۈشكەندەك ئېچىشىپلا تۇردى ...

«دوستلۇق» رايونىدا تاكسىدىن چۈشۈپ قالغان قەدىردان 105 مىڭ يۈەنلىك «سودا - سانائەت بانكىسى»غا بىر يىللىق قەرەل بىلەن قويۇۋەتتى. بىراق، يېنىدىكى 18 مىڭ يۈەنلىك چەكتىكى پۇلنىڭ ھەممىسىنى ئالدى. ئۇ «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»دىكى ياتقىغا كىرىپ بېلىدىكى پايپاقنى يەشتى، ئۇنىڭدا ياقۇپ ھاجىم سېلىپ بەرگەن 20 مىڭ يۈەندىن نەق 5000 يۈەن قالغانىدى. قەدىردان بۇ پۇلنى يانچۇقىغا سېلىپ، بانكىدىن ئاجرىتىقان 18 مىڭ يۈەنلىك پايپاق ئىچىگە ئەپلىك ئورۇنلاشتۇرۇپ بېلىگە قايتا باغلىدى. ئاندىن پەسكە چۈشۈپ ياتاقنىڭ بۇندىن كېيىنكى بىر ئايلىق ھەققى ئۈچۈن 1050 يۈەن تۆلەپ، تالوننى سومكىسىغا سالدى.

كەچ بولۇشنى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتكەن قەدىردان شۇ كۈنى كەچقۇرۇن شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى «ئالتۇن ئاچقۇچ» تەربىيەلەش مەركىزىدىكى يېڭى ئوقۇش ھاياتىنى باشلىدى. ئۇ ئېغىر ئەل يانقۇ ۋاقتىدىلا ياتقىغا قايتىپ كېلىپ، ئەتىسى چۈشكىچە ئۆگەنگەنلىرىنى ھەجىلەپ تاپشۇرۇق ئىشلىدى، ئاندىن چۈشلۈك تامىقىنى «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»دا يېدى. ئۇ شۇ چاغدىلا «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»دىكى قاغجىراپ كەتكەن بويتاقلارنىڭ ھەۋەس - ئىشتىياقىنى قوزغاپ، ئاغزىدىن شۆلگەي ئېقىتى-

قان 14 ياشلىق زۇلئايىنى كۆرۈشكە مۇۋەپپەق بولدى . بادام يۈز-لۈك ، ناۋات رەڭ چىراي ، قوڭۇرغىا مايسىل چوڭ كۆزلىرى يالت - يۇلت قىلىپ ، كۆڭۈل كۆللىرىگە قارماق تاشلايدىغان ، غۇنچە بوي ، بەدىنى مىققىدە تولغان بۇ قىز دەرۋەقە غەيرەت جاڭدۇ-نىڭ دېگىنىدەك «كۆزىدە يەۋەتكۈدەك» نازلىق پەرى ئىدى . قەدىر-دان يەردىن ئۈستۈن قارىمىغان هالدا ئاشخانىدىن چىقىپ كەتتى . ئۇ شۇ كۈنى ۋاقىت ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن ، «دوستلۇق» ماگىزىنىدىن بېكى مودىلىق يېشىل پوپايكىدىن بىرنى ، ئالدى كەشتىلەنگەن كوپتا ئېلىپ سومكىسىغا سالدى . ئاندىن ئىككى تەرىپى ئاشخانا ، ناۋايخانا ، ساتىراشخانا ، سوغۇق ئىچىملىك ، هاراق - شاراپلار سېتىلىدىغان دۇكانلار ، ئوتتۇرىسى كاۋاپچى ، زاسۇيچى ، سېرىق-ئاش ، هۆل يەل - يېمىش هارۋىلىرى ، تۆمۈرلۈك پوكەيلەر بىلەن تولغان ئۇزۇن لەمپىلىك بازاردىن ئۆتتى - دە ، يەنە ئازراق مې-كىپ ، يەرلىك ئاهالىلەر جايلاشقان مەهەللىگە يېتىپ كەلدى . ئۇ ئۆتكەن - كەچكەنلەردىن : «ئىسمى مېهرىبان ، دادىسى كاۋاپچىلىق قىلىدۇ» دەپ سوراپ ، مېهرىباننىڭ ئۆيىنى زادىلا تاپالمىدى . ئۇچرىغانلا ئادەم : «بۇ مەهەللىدىكىلەرنىڭ هەممىسى دېگۈدەك ياقا يۇرتلاردىن توپلانغان كەلگۈندىلەر ، تولىسى كاۋاپچى ، زاسۇيچى ، سېرىقئاش ساتىدۇ... ئىسمىنى بىلمىسىڭىز ، تاپماق تەس» دېيىش-تى . قەدىردان شۇ كۈنى كەچتە ئوقۇغىلى كېتىپ ، ئەتىسى ئەتە-گەندە مېهرىبانىنى ئىزدەپ يەنە كەلدى . لېكىن ، تاپالماي قايتىپ كەتتى .

— خەپ ، — دېدى ياتىقىغا قايتىپ كەلگەن قەدىردان ، — بۇ قېتىم ئۇچرىتىپ قالسام دادىسىنىڭ ئىسمىنى سوراپ بىلىۋالما-سام... تېخى بىللە بېرىپ ئۆيىنىمۇ كۆرۈۋالمەن ، ئەگەر ئۇنىما-سا ، ئارقىسىدىن ماراپ بارىمەن ...

قەدىردان چۈشلۈك تاماققا چىقىش ئۈچۈن ئەمدىلا ئورنىدىن تۇرۇشى ، ياتاققا بىر مەهەللىلىك تونۇشلىرىدىن هېلىمجان ئاۋاق بىلەن نۇرمەت پاكار كىرىپ كەلدى . قەدىردان ئىككىسىنى

باشلاپ «هۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»غا كەلدى. ئۇلار بۇلۇڭدىكى ئۈستەلدىن ئورۇن ئېلىپ تۇرۇشى، تاماق تىزىملىكىنى كۆتۈرۈپ كەلگەن زۇلئاي قەدىرداڭغا تىكىلىپ قارىغىنىچە: «قېنى نېمانچە توم ھەم قارا، كۆزى نېمىدىگەن چوڭ، قايرىلما كىرپىكلىرىنىڭ ئۇزۇنلۇقىچۇ تېخى...» دېگەنلەرنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى.

— نېمە يەيسىلەر؟ — سورىدى زۇلئاي كىرپىكلىرىنى لەپىلدەتاشلاپ، — ياكى تىزىملىككە قاراپ بىر نېمە دەمسىلەر؟

— نېمە يەيسىلەر، ئاغىنىلەر؟ — دېدى قەدىردان قىزغا قاراپمۇ قويماي، — قېنى دەڭلار؟

— قەدىردان، لەڭمەنلا يېسەكچۇ، — ھېلىمجان نۇرمەتكە قارىدى، — سەنچۇ، نۇرمەت؟

— سىلەر نېمە يېسەڭلار مەنمۇ شۇ...

«قەدىردان، — زۇلئاي كېتىۋېتىپ ئىچىدە پىچىرلىدى، — ئەجەبمۇ چىرايلىق ئىسىمكەنا!»

قەدىردان، ھېلىمجان ئاۋاق، نۇرمەت پاكارلار ئاشخانا ئىشىكىدىن چىقىپ كېتىۋاتقاندا، پەشتاختا ئىچىدە تۇرغان زۇلئاي ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن قارىغىنىچە «قەدىردان...» دەپ پىچىرلىدى ھەم نېمە ئۈچۈندۇر 14 ياشلىق يۇمران، غۇبارسىز قىزلىق تېنىنى ئىسسىق بىر ھارارەت، ئىللىق بىر ئېقىن قىزىتىۋەتتى... زۇلئاينىڭ تېنى ئەنە شۇنداق جىمىرلاۋاتقاندا، ئۇچ ئاغىنە يولىنىڭ ئۇ تەرىپىدە كېتىۋاتاتتى.

— ئاڭلىساق، سېنى بارلا دەيدۇ، بىراق ئۇچرىتالمايمىز، — دېدى ھېلىمجان ئاۋاق، — نېمە ئىشلارنى قىلىۋاتىسەن؟

— نېمە ئىش قىلاتتىم، «ياشلار بىناسى»دىن مال ئەۋەتسە، ئەپىلەپ ـ سەپىلەپ سېتىپ پۇلىنى ئەۋەتىپ بەردىم، بولمىسا يەپ ـ ئىچىپ، ئوقۇپ يۈرۈۋاتىمەن.

— ھۇي، راستىنلا ئوقۇۋاتامسەن؟ — سورىدى نۇرمەت پاكار ھەيران بولۇپ، — قايسى مەكتەپتە ئوقۇۋاتىسەن؟

— شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى «ئالتۇن ئاچقۇچ» تەربىيەلەش مەركىزىدە خەنزۇ تىلى ئۆگىنىۋاتىمەن .
— مۇنداق دېگىن ، نېمىشقا ئەمدى ؟ — نۇرمەت ياندۇرۇپلا سورىدى ، — تۇرۇپلا خەنزۇچە ئۆگەنگۈڭ كېلىپ قاپتىغۇ ؟
— شۇمۇ گەپ بوپتۇ ، — دېدى ھېلىمجان ، — ئوقۇغانىنىڭ زىيىنى يوققۇ .
— يا دەيمىنا ، خوتەندە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىدا خەنزۇچە دېسە بەش كۈنلۈك يەرگە قاچىدىغان يېتىمتى بۇ...
— ھازىر مەن سەيگۈيۈەن بولۇپ قالدىم دېگىنە ، ئاداش ، — قەدىردان بېشىنى ئىرغىتىپ قويدى ، — خوتەندىن كەلگەن مالالارنى بەزىدە خەنزۇ خوجايىنلارغا سېتىشقا توغرا كېلىدىكەن ، بۇنداق چاغلاردا نومۇستىن ئۆلگۈدەك بولىدىكەن كىشى .
— بۇ دېگىنىڭ توغرا ، — دېدى ھېلىمجان ، — تىل بىلمەسلىكتىن زىيان تارتىدىغان ، سودا يېنىپ كېتىدىغان ، باشقىلار قاقتى ـ سوقتى قىلىپ بوزەك تاپىدىغان ئىشلارنىمۇ تولا كۆردۇق . ئادەم كېيىنىنى كۆزلىسە ئوقۇسا بولىدۇ .
چۈشلۈك تاماقتىن چىقىپ دەرس تەكرارلىغان قەدىردان كەچكە يېقىن تاكسى بىلەن مەكتىپىگە كەتتى . ئۇ نۇسرەت مۇئەللىمنىڭ يېتەكچىلىكىدە ئىككى سائەت خام سۆزلەرنى ئايرىم مەندە ۋە بىرلەشتۈرۈپ جۈملە تۈزۈشنى ئۆگەندى ، ئاندىن بىر سائەت سۆزلىشىشنى مەشىق قىلدى .
— نۇسرەت مۇئەللىم ، — دېدى بىر كۈنى قەدىردان ، — قۇرۇق مېۋە ـ چۈشلەرنىڭ ئىسىملىرى ، تۇر ، دەرىجىلىرى ، توختام تۈزۈش تۈزۈملىرى ، سانلارنى قوشۇش ـ ئېلىش ، بۆلۈش دېگەندەك مەزمۇنلارنى ئاساس قىلغان گەپلەرنى ئۆگەتسىڭىز . نەزەرىيە ، تەنقىقات ، مۇھاكىمە ، تەسەۋۋۇر دېگەن نەرسىلەرنى ئۆگىتىۋېرىدىكەنسىز . مەن بۇ يەرگە ئالىم بولغىلى كەلمىگەن ، ئاددىي تىل ئۆگەنگىلى كەلگەن .
— قىزىقكەنسىز ، — مۇئەللىم كۈلۈۋەتتى ، — سىز نېمە

ئىش قىلىسىز ؟

— مەن سەيگۈيۈەن ، قاق سودىسى بىلەن شۇغۇللىنىمەن...

— مۇنداق دەڭ ، — نۇسرەت مۇئەللىم ئويلىنىپ قالدى ، — لېكىن ئالتە ئايلىق دەرس پىلانى تۈزۈلۈپ بولغان تۇرسا ، ئۇنى ئۆزگەرتكىلى بولمايدۇ .

— ئۆزگەرتكىلى بولمايدىغانغا خۇدايىم تۈزۈپ بەرگەن سېتكا ئەمەستۇ ؟

— نېمە دەيدىغانسىز ، — مۇئەللىم تەڭلىكتە قالدى ، — مەن تەربىيەلەش مەركىزى بېكىتكەن دەرسلىكنى ئۆتىمەن ، ئۇنىڭ سىرتىغا چىقالمايمەن .

يەكشەنبە دەم ئېلىشتا پۈتۈن بىر كۈن ياتىقىدا خەتنۇ تىلى مەشىق قىلغان قەدىردان دوشەنبە كەچتە مەكتەپكە باردى . ئۇ ئۆچ سائەتلىك دەرستىن كېيىن مۇئەللىمنىڭ ئۇنىمىغىنىغا قويماي ، مەكتەپ ئالدىدىكى ئاشخانىغا ئېلىپ كىردى . ئۇلار بىر قاچىدىن چۆچۈرىنى تەرلەپ - پىشىپ ئىچىپ بولغاندىن كېيىن كاۋاپ يېيىشتى .

— مېنى ئەجەب مېھمان قىلغۇڭىز كېلىپ قاپتىغۇ ؟ — دېدى نۇسرەت مۇئەللىم سەل ھەيران بولۇپ ، — لېكىن ئۆتكەنكىدەك دەرس سېتكىسىنى ئۆزگەرت ، دەيدىغان بولسىڭىز ، بۇنىڭغا ئامالىم يوق جۇمۇڭ .

— دۇنيادا ئامال قىلغىلى بولمايدىغان ئىش يوق ، — دېدى قەدىردان ئىشەنچ بىلەن ، — ئەگەر قىلمەنلا دەپ ئىرادە باغلىسا ، شەيتانىنمۇ ئېشەك قىلىپ مىنگىلى بولىدۇ...

— يائاللا ، ئۆزىڭىز كىچىك تۇرۇپ دېمەيدىغان گېپىڭىز يوقكەن .

— قاراڭ ، مۇئەللىم ، ماڭا 10 مىڭ يۈەن پۇلنى سىزگە بەردىم ، — قەدىردان بىر باغلام پۇلنى ئۇنىڭ ئالدىغا ئەدەپ بىلەن قويدى ، — بولدى ، مۇئەللىم ، ماڭا ئۇنداق سەت ئالايمايڭ ، ئۆزىڭىز ھازىرلا مېنى كىچىك بالا دېدىڭىز ، بۇنداق غەزەپلىك قارىسا-

كۈز ، كىچىك بالا چىدىيالمايدۇ ، قورقىدۇ ، يۇرىكى ئاسقىپ گېتىدۇ...

— بۇ... بۇ پۇلنى ماڭا... نېمىشقا بېرىسىز ؟

— سىز دېگەن خەنزۇ تىلىنىڭ پىر كامىلى ، بىلمەيدىغىنىڭىز يوق ، — قەدىردانىنىڭ چىرايىدىكى يېلىنىشنى كۆرگەن مۇئەللىم خىجىل بولۇپ قالدى . — ھازىر ئىسلاھات دەۋرى ، ھەممە نەرسە تاۋار تۇرسىنى ئالغان . شۇڭا ، سىز بىلىمىگىزنى ماڭا سېتىڭ . بۇنداق دېسەم ، «بىلىمىنى ساڭا سېتىۋېتىپ ، ئۆزۈم ئېشەك بامدىم» دەپ ئاچچىقلاپ قالماڭ يەنە...

مۇئەللىم كۈلۈۋەتتى .

— سىز سەيگۈيۈەن ئەمەس ، ئەسلىدە ناتىق بولۇشقا مۇناسىپ بالىكەنسىز ، — مۇئەللىم خىجىلا پەسكويغا چۈشكەنىدى ، — بولىدۇ ، مەن سىز ئۇچۇنلا ئىزدىنىپ ، ئۆزىگىزگە مۇۋاپىق كېلىدىغان بىر دەرسلىك تۈزۈي . بۇنداقتا سىنىپقا ئىككى خىل تەييارلىق بىلەن كىرىشىم كېرەك . ئەمما ، ماۋۇ پۇلىگىزنى ئېلىپ كېتىڭ .

— ئالمىسىگىز ، باشقا يەرگە يۆتكىلىپ كېتىمەن ، — قەدىردانىنىڭ تەلەپپۇزى قاتتىق ئىدى ، — پۇلۇمنى ئالماي تۇرۇپ مەن ئۇچۇن جاپا چەكسىگىز ، ماڭا ئۆگەتكەن بىلىمىگىز خۇددى بىراۋنىڭ بېشىدا كالتەك تەڭلەپ تۇرۇپ ئاغزىدىكى چاينىڭاتقان نېنىنى تارتىۋالغاندەك ۋىجدان ئازابىغا قالىمەن . ئۇنىڭدىن كۆرە ئوقۇمىغىنىم تۈزۈك .

— يائاللا ، مەن سىزدەك بالىنى كۆرمىگەن . نەچچە ياشقا كىرىدىگىز ؟

— يەنە بىر يىل سەككىز ئايدىن كېيىن 18 ياشقا كىرىمەن .

— ئۇنداقتا 16 ياشتا ئىكەنسىز - دە ؟

خاتىرجەملىك قەلب ئارامىنىڭ ئۇزۇقمىش . شۇ كۈنى قەدىردان ھۇزۇرلىنىپ ئۇخلىدى . ئەتىسى ئەتىگەن «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى» ئاشخانىسىدا قىزىق سۆت بىلەن نان يەپلا ياتقىدا

خەنزۇ تىلىنى سۆزلەشنى مەشىق قىلدى . لېكىن ، بىر خىل سۆز-
نى تەكرارلىغاندا ، ئاھاڭ ھەر قېتىم قېيىپ ، ئالدىنقىسى كېيىن-
كىسىگە ئوخشىمايتتى . مۇئەللىم بىلەن تەڭ ئوقۇغاندا زەيمۇ توغ-
را ، ئاھاڭدار چىقىۋاتقان سۆزلەر مانا ئەمدىلىكتە بىردە ئوڭغا ،
بىردە سولغا ، تۇرۇپلا پەسكە ، بىردەمدىلا يۇقىرىغا سامداپ ، ھېچ-
نېمىگە ئوخشىماي قېلىۋاتاتقىنى . قەدىردان بىرنەچچە قېتىم
كىتاب - دەپتىرىنى پىرقىرىتىپ تاشلىۋەتتى . ئۇ پەقەت توغرا
تەلەپپۇز قىلىشنىلا نەچچە كۈن مەشىق قىلدى . ھەر كۈنى مەكتەپ-
تىن كېلىپلا شۇ كۈنى ئۆگەنگەن سۆز - جۈملىلەرنى ياتقىدا كېچە
بىر ۋاقلارغىچە ھەجىلەيتتى . قەدىردان غەزەپلىنىپ ، ئاچچىقلاپ ،
كىتاب - دەپتەرلەرنى پىرقىرىتىپ تاشلىۋەتكەنلىك بىلەن ئۆگەن-
مەكچى بولغان نەرسىلىرىنىڭ قورقۇپ قالمايدىغانلىقىنى ، ئۆزلۈ-
كىدىن ئاق بايراق چىقىرىپ تەسلىم بولمايدىغانلىقىنى چۈشىنىپ
يەتكەندە ، خىجىللىقتىن قىزىرىپ كەتتى . ئۇ بىر كۈنى تەلەپپۇز
قىلىشنى مەشىق قىلىپ ، چۈش بولۇپ قالغىنىنى سەزمەيلا قالدى .
قەدىردان قورسقىنىڭ بىردىنلا «كىر» قىلغىنىنى ئاڭلاپ ئورنى-
دىن تۇرۇپ كەتتى . چۈنكى ، ئۇنىڭ قورسقى ئېچىپ كەتكەنىدى .
ئۇ ئۆگىنىش ماتېرىيالىلىرىنى يىغىشتۇرۇپ قويۇپ ، ئىشكىنى
گۈپلا ياپتى - دە ، كارىدورغا چىقتى . قەدىردان كارىدوردا كېتىۋې-
تىپ دېرىزىدىن پەسكە قارىغانىدى ، ھويلىدا كىم بىلەندۇر پاراڭلە-
شىۋاتقان غەيرەت جاڭدۇنى كۆرۈپ قالدى .

— غەيرەتكا ، — قەدىردان قولىنى پۈلاڭلىتىپ ۋارقىرە-
دى ، — بىردەم توختا ، مەن ھازىرلا چۈشمەن...

قەدىردان پەسكە چۈشۈپ ، غەيرەت جاڭدۇنىڭ قېشىغا كېلە-
شى ، ئۇنىڭدىن گۈپلا قىلىپ ھاراق ھىدى كەلدى ، ئۆزىمۇ دەلدەڭ-
شىپ جىم تۇرالمايتتى .

— غەيرەتكا ، كۈپكۈندۈزدىلا مەست بولۇۋاپسەنغۇ ؟

— بېيجىڭدىن بىر بۇرادىرىم كەپتىكەن ، شۇنىڭ بىلەن ياتاق-
تىلا ئازراق ئىچىپ قالدۇق .

— بايا كۆرۈشۈپ تۇرغان تاقىرباشما ؟

— شۇ... شۇ... ئۇنى سەن ئايپاشباش كۆرمە ، ئۇ دېگەن باي گۇي .

— بېيجىڭدىن كەلگەن ئاغىنەڭنى ئاشخانىغا باشلىماي ، ياتاقتا قۇرۇق ھاراقنا زورلىدىڭما ؟

— ئۇ بەك ئالدىراش ھەم ئاممىۋى سورۇنلارغا ئۆچ .

— غەيرەتكا ، ئەبەي گىتار ، يەنە ھېلىقى خېنەن توخۇسى دېگەن ئاغىنىلىرىڭنى چاقىر ، چۈشلۈك تاماق بىلەن مېھمان قىلاي .

— ئەبەي گىتار بىلەن ئەيسا خېنەنجىر ئىككىسى ئىچكىرىگە كىرىپ كەتتى .

قەدىردان بىر چاغدا ھېلىمجاننىڭ : «ئۇلار نۆۋەتلىشىپ ئىچ-كىرىدىن خروئىن ئەكىلىدۇ...» دېگەن سۆزلىرىنى ئەسلىدى - يۇ ، چاندۇرمىدى .

— ئۇنداق بولسا ، غەيرەتكا ، ئاشخانىنى ئۆزۈڭ تاللا ، قىممەت - ئەرزان دەپ ئولتۇرما ...

— ۋاھ ، قالتىسقۇ سەن ، — غەيرەت قەدىردانىنىڭ دولىسىغا قارسلا بىرنى ئۇردى ، — بىراق ، ئۇكا ، چۈشتىن كېيىن بارىدىغان يېرىم بار ، شۇڭا «جەننەت»[1] كە كىرىلى .

ئۇلار «جەننەت»نىڭ كىچىككىنە خاس خانىسىغا كىرىپ ئەم-دىلا ئولتۇرۇشى ، زۇلئاي خۇددى ماراپ تۇرغاندەكلا پەيدا بولدى . ئۇ شۇنچىلىك خۇشخۇي ئىدىكى ، تاتلىققىنا كۇلۇمسىرىگىنىچە بىر تولغاندى ، ئۇنىڭ بۇ ناز - كەرەشمىلىرى گۈزەللىكىگە خالدەك ياراشتى .

— نېمە يەيسىلەر ؟ — زۇلئاي قەدىردانغا لەپپىدە كۆز تاشلا-دى ، — بىردەمدىلا تەييار قىلدۇرۇپ بېرىمەن .

— غەيرەتكا ، سېنىڭ ئېھمە يېگۈڭ بار ؟ — سورىدى قەدىردان .

— ئوخشاش . . . بولدىلا ، دىڭ - دىڭ سومەندىن ئىككى

---

① جەننەت — «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»نىڭ قىسقارتىلىپ ئاتا-لىشى . ھۆسنارخان خروئىن ئەتكەسچىسى بولغاچقا ، ئاشۇ مەخپىي ئىسىمنى قوللىنىدۇ .

تەخسە بولسۇن .

— لازا سالسۇنمۇ ، سالمىسۇنمۇ ؟ — زۇلئاي قەدىردانغا قاراپ گەپ قىلىۋاتاتتى .

— لازىسى بولمىغان ئاش بولامدۇ ، خانقىز ، — دېدى غەيرەت جاڭدۇ كۆزلىرىنى قىسقان ھالدا .

— يا بۇ مېھمانىنى دەيمىنا ، — زۇلئاي قەدىردانغا يەنە كۆز تاشلىدى ، — لازىغا مەيلى بارمۇ ، يوقمۇ...

قىزنىڭ كەتكۈسى يوقتەك قىلاتتى . ئۇ ئۇنى - بۇنى سوراپ تۇرۇشى ، خۇددى دەز كەتكەن تەشتەكتەك خىرقىراق بىر ئاۋاز ئۇنى چۆچۈتۈۋەتتى :

— زۇلى ، ئىشىكنى قىل ، ھوي لالما...

ئالما ئۇرۇقى ئەتلەس كۆڭلەك ئىچىدە خۇددى يونۇمغان توغراقتەكلا يوغان بىر خوتۇن ساپسېرىق چىرايىنى پۇرۇشتۇرۇپ ، پۇتلىرىنى كەرگەن ھالدا قاراپ تۇراتتى . ئۇنىڭ ئېڭەك ئاستى ، مەڭزلىرى ، قاپاقلىرى سۇ كۆتۈرۈپ قالغاندەك لىغىرلاپ تۇرغاچقا ، يۈزى خۇددى پىشىپ ۋاقتىدىن ئۆتۈپ كەتكەن غاز قوغۇنىغا ئوخشايتتى .

زۇلئاي ئەندىككىنىچە چىقىپ كەتتى . غەيرەت قەدىردانغا ئېڭىشىپ ئاستا پىچىرلىدى :

— ھۆسنارخان دېگەن جادى ئاشۇ ، ئاشخانىنىڭ خوجايىنى ، دەھشەت ئازازۇل . ئۇنىڭ ئېرى ئاباق توختى قورۇمچى ، ئەمما زەيپانە ...

— زەيپانە ؟ — قەدىردانىنىڭ كۆزلىرى چەكچەيدى ، — بۇ ... بۇ نېمە دېگەن گەپ ؟

— نىم ئەر ، نىم ئايال ...

— ۋاي يەنىلا ئۇقالمىدىم ...

— ھەي دېۋەڭ ، شۇنىڭغىمۇ ئەقلىڭ يەتمىدىما ؟ بەزىدە ئەر ، بەزىدە ئايال دېگەن گەپ .

— ۋاي خۇدايىم ، مۇنداقمۇ ئىشلار بارکىنا ...

غەيرەت جاڭدۇ ھۆسنارخان ۋە ئۇنىڭ ئېرى ھەققىدە سۆزلەپ بېرىۋاتقاندا ، ھۆسنارخان قىزى زۇلئايغا قىرىچە - يېنىچە تېگىپ ، تەشتىرىنى تىقىۋاتاتتى .

— ھوي ئەرسىرەپ قالغان ئىنىڭ ! بىر نېمىلىرىڭ قىمىشىپ ئولتۇرالماي قالدىڭما ؟

— ياقەي ، ئانا ، تاماق تىزىملىكىنى سورىغانىدى ، ئاپىرىپ بەردىم شۇ...

— مەن كۆرمىگەن بولسام كاشكى ! بەللىرىڭنى تولغاپ ، ساغرىلىرىڭنى چايقاپ ، قاش - كۆزلىرىڭنى ئوينىتىپ نېمىگە شۇنچە غىلجىڭلاپ كەتتىڭ ، قانجۇق...

زۇلئاي ئالىقانلىرىدا يۈزىنى قاماللىغىنىچە ئىچكەركى ئاشخانا ئۆيگە كىرىپ كەتتى .

— كۆرگەنسەن ، — دېدى غەيرەت جاڭدۇ قەدىرداڭغا ، — ئەنە شۇنداق يولسىز ، بىشەم خوتۇن ئۇ . زۇلئاي يېنىمىزغا كېلىپ ئىككى ئېغىز پاراڭلاشقىنىغا قىلىۋاتقان ئۆكتەملىكىنى قارا . ئېرى ئاباق توختىنى قوڭىتىڭ قىسىلچىقمىغىمۇ ئالمايدۇ . كۆزىگە كۆرسىتىپ تۇرۇپ مېھنجاڭ كازىم بىلەن ئويناپدۇ...

— مېھنجاڭ دېگەن نېمە ئۇ ؟

— خېمىر يۇغۇرۇپ ، لەڭمەن تارتىدىغانچۇ ؟

— ئېرى گەپ قىلمامدا ؟

— ئېرى ئاباق توختىمۇ كازىم پاتاق بىلەن ئويناپدىغان تۇرسا...

— نېمە دەۋاتىسەنوي ، غەيرەتكا ؟ ئادەمنىڭ ئەقلىگە سىغمايدىغان گەپ قىلە .

— بۇ جاھاندا يارغۇ قارا ، ئادەمنىڭ ئەقلىگە سىغمايدىغان نى - نى ئىشلار بار تېخى ، — غەيرەت تاماق يېگەچ گەپ قىلماقتا ئىدى ، — بۇ خوتۇننىڭ چوڭ قىزى ئەختەرنىسا گۈاڭجۇدا چوڭ ئوقەت قىلىدۇ ، ئوغلى ئەسەت ئەرۋاھ بولسا ئانىسى ، دادىسى ، ئاچىسى تاپقانىنى چېكىپ تۇگىتىدۇ .

تاماق شىرەسىگە جەيئەكلەپ ، ئاغزى بېسىقماي گەپ قىلىۋاتقان غەيرەت جاڭدۇ هوشىنى يوقىتىپ قويغۇدەك مەست بولمىسۇ ، قىلىشقا تېگىشلىك بولمىغان گەپلەرنى هاراقنىڭ كۈچى بىلەن قىلىۋاتاتتى . قەدىردان كۆڭلىدە : «ئەگەر ئۇ ساق بولسا مۇشۇ گەپلەرنى قىلارمىدى ؟ » دەپ ئويلىدى . شۇڭا ، ئۇمۇ ئاغزىغا كەلگەن گەپلەرنى ئاياپ ئولتۇرماي سوراۋەردى :

— غەيرەتكا ، چوڭ ئوقەت دېگىنى خروئىن سېتىشما ؟

— تىشش ... — غەيرەت بارمىقىنى كالپۇكىغا قويدى ، — ئاستا گەپ قىل ، هۆسنارخان ئاڭلاپ قالسا ، ئىشتان ـ كۆڭلىكىنى سېلىپ چىقىدۇ .

— نېمىشقا ئەمدى ؟

— قىزى گۇاڭجۇدىن ئەۋەتكەن مالنى مۇشۇ ئاشخانىدىن تارقىتىدۇ ، — غەيرەت ئاشخانىغا قاراپ ۋارقىرىدى ، — هەي ، ئاش سۈيى ئەكېلىۋېتىڭلار ! شۇڭا ئاشخانىدا خروئىن هەققىدە گەپ قىلغىلى قويمايدۇ . سېنى ئاغزىڭنى چىڭ دەپ دەۋاتىمەن جۇمۇ ، چېكەتكە ، ئەگەر بىرەر يەردە ئاغزىڭدىن چىقىپ كەتسە ، ئۆزۈڭگە ئارتىپ قويىمەن .

— خاتىرجەم بولە ، بۇنداق ئىشلارغا كەلگەندە مېنىڭ ئاغزىم ئاچقىلى بولمايدىغان دات باسقان قۇلۇپ .

— هەبەللى ، مۇشۇنداق يەرلىرىڭنى دەپ ئارىلىشىمەن ـ دە ، بولمىسا ، نى ـ نى سۆلىتىنى ئات تارتالمايدىغان هېچقىزلارنى پوش دەيمەن .

بۇ ئارىلىقتا تەتۇر ئۇستىخان ، مۇرىلىرى كەڭ ، گەۋدىلىك ، يۈز ـ بويۇنلىرىنى يىرىڭلىق قىپقىزىل دانىخورەك قاپارتمىلىرى قاپلىغان ، 35 ياشلار ئۆپچۈرىسىدىكى مىس رەڭ چىراي بىر ئادەم ئاپقۇر چىنىدە ئاش سۈيى ئېلىپ كەلدى .

— ئاش سۈيى دەپ ۋارقىرىسا كىمكىن دەپتىمەن ، غەيرەتجان ، كەن ئەمەسمۇ ، — دېدى ئاش سۈيى ئەكەلگەن قوپال جىسىم ، — چۇش ۋاقتىدا ئاشخانىدا خېرىدار كۆپ ، هەممىمىز خودىدى ئىككى

قوشۇقتا ئاش يېگۈدەك ئالدىراش بولۇپ كېتمىز .

— خېرىدارمۇ قاراڭ ، كازىمكا ، تامىقى ياخشى ئاشخانىغا ئاقىدۇ ، شۇنداق ئەمەسمۇ ؟

— راست دەيسىز ، غەيرەتجان...

قوپال جىسىم كېتىپ قالدى . قەدىردان غەيرەتكە قارىدى . غەيرەت ھېلىلا كەتكەن دانىخورەك ئىچكەركى تاماق راسلايدىغان ئاشخانىغا كىرىپ كەتكۈچە تىكىلىپ تۇردى .

— ھۆسنارخان بىلەن ئاباق توختىنىڭ كالتەكچىسى كازىم دېگەن شۇ...

قەدىردان غەيرەت بىلەن تاماق يېگەچ «جەننەت»نىڭ خېلىلا ئىنچىكە ھېكايىلىرىنى ئۇقۇۋالدى . بىراق ، ئۇنىڭ زۇلئايغا ئىچى ئاغرىپ قالدى . بۇ چىرايلىق ، ناز ـ كەرەشمىلىك كىچىككىنە قىز خۇددى قاغا ـ قۇزغۇن ، بۆرە ـ سىرتلانلارنىڭ قورشاۋىدا قالغان كېبىنك قوزىسىغىلا ئوخشاپ قالغانىدى .

چۈشلۈك تاماق ۋاقتى بولۇش بىلەن بىر پەس «ئولتۇر ـ قوپ» دېگەندەك بېسىق بولۇپ كەتكەن ئاشخانا بارا ـ بارا پەسكويغا چۈشۈپ جىمىپ قالغان بولسىمۇ ، زۇلئاي پەشتاختا ئىچىدە پۇل ساناۋاتقان ئانىسىدىن قورقۇپ ، تاماق راسلاش بۆلۈمىدىن سىرتقا چىقالمىدى . شۇ چاغدا تۇيۇقسىزلا غەيرەت قەدىردانىنى جەينەكلەدى . قەدىردانمۇ پەردىسى بىر تەرەپكە يىغىۋېتىلگەن ئىشكىتىن ئاشخانا زالىغا قارىدى . دېگەندەك ، تاماق راسلاش ئۆيىدىن چىقتىمۇ ياكى ئاشخانىنىڭ ئارقىسىدىكى ھويلىدىن كەلدىمۇ ، ئىشقىلىپ ، 18 ياشلاردىكى بىر مېيىپ بالا ھېلىلا يىقىلىپ چۈشىدىغاندەك ، پۇتلىرىنىڭ ئۇچى گىرەلەشكەن ھالدا غالدۇس ـ غۇلدۇس دەسسەگىنىچە غەلىتە ئاۋازدا گۇڭراپ ، ئاشخانا زالىغا كىرىپ كەلدى . ئۇنىڭ قوللىرىمۇ ئارۇڭ ـ سارۇڭ ھەرىكەتلىنىپ ، خۇددى پىيى تارتىشىپ قالغان ئادەمدەك كىرىشىپ قالغانىدى . بالىنىڭ ئاغزىدىن ئاققان شۆلگىيى ، بۇرنىدىن ساقىغان پوتلىسى ئېگىلىدىن سوزۇلۇپ چۈشۈپ ، مەيدىلىرىنى شىلىمشىق ھۆل قىلىۋەتكەنىدى .

هۆسنارخان پەشتاختىدىن چىقىپ ئۇنىڭغا يېقىن كېلىپ بولغۇچە ، بالا غەلىتىلا هۆڭگىرەپ يىغلاپ نېمىلەرنىدۇر دەپ كەتتى :

— ئاپ... ئاپ... ئاپىپاپىپا... دا... دا... دا... پاتتا... هۇ... هۇ... هۇ ... — مېيىپ بالا قولىنىڭ ئارقىسىنى ئاغزى ـ بۇرنىغا سۈۋاپ ، يۈزلىرىنى بۇلغىۋەتتى ... بىردەمدىلا چىرايى كەكرى يۇتۇۋالغاندەك دەھشەتلىك پۇرۇشۇپ كەتكەن هۆسنارخان ئاشخانا ئارقىسىغا قاراپ قەهرى بىلەن ۋارقىرىدى :

— ئاباق ! هەي ئاباق توختى ! كۆتىگە پىۋا بوتۇلكىسىنى تىقىۋەتسە ، يەنە بارمۇ دەيدىغان هەزىلەك...

ئاشخانىنىڭ ئارقا تەرىپىدىن ئورۇقمۇ ، سېمىزمۇ ئەمەس ، ئوتتۇرا بوي ، پارقىراپ تۇرغان يۇمىلاق يۈزىدە ساقال دېدارى يوق ، ئورا كۆز ، بۇغداي ئۆڭ ، قاڭشارلىق بىر ئادەم ئۇششاق دەسسەپ غىتىلداپ چىقىپ كەلدى .

— نېمە دەيسىلە ، هۆسنار ، بوراندا قالغان بوغما قاپاقتەك ئاۋازىڭلا غەلىتە چىقىپ كەتتىيا...

— هوي بېلىنىڭ ئاستىغا سۈيۈقئاش بارمىغان ئەزمايلا هېجىقىز ، — هۆسنارخان قوللىرىنى شىلتىدى ، — مۇشۇ بالىنى زادىلىق قىلمىساڭ ، دورىمىساڭ ، يېگەن بىر نېمىلىرىڭ تېنىڭگە سىڭمەمدا سەن ناكەسنىڭ...

— ئۇ... ئۇ بىر نېمەڭنى كىم دوراپتۇ ؟ ئوۋۇش... تە ... — ئاباق تۇختى قاپاقلىرىنى سۈزدى ، — مېنى كۆرسىلا پوتلا ـ ماڭقىسىنى ئېقىتىپ يىغلايدىغۇ تاڭ ، بۇ گالدۇ ـ گۈلدۈڭ پەپىلىقۇش ...

— هەي ماز كۆتلەش ، مەن سېنى بىلمەمدىم ، — سېرىق ئۆڭ هۆسنارخان ئاچچىقىدا هال رەڭ بولۇپ كەتكەنىدى ، — مۇشۇ بالىنى كۆرسەڭلا پۈت ـ قوللىرىڭنى مايماق ـ سايماق قىلىپ ، ئاغزى ـ بۇرۇنلىرىڭنى هەررەڭ ـ سەررەڭ پۇرۇشتۇرۇپ دورىغىنىڭ دورىغان ... هۇ ئىززىتىنى بىلمىگەن پېسە !

— هوي هۆسنار ، ئاغزىڭغا ببقىپ سۆزلە جۇمۇ ، هېلى بىكار

ئاناڭنىڭ قوڭىدىن چۇشكەنگە تويغۇزماي ...

ئاشخانىدىكى بىرقانچە ئادەم ئالدىدا ئۆزىنى پايلىماي شىلتىڭ ئاتقان ئاباق توختى ئايلاندۇرۇپ سالغان تەتۇر شاپىلاقتىن ئارقىسىغا تىكلا چۇشۇپ كەتتى - دە ، دەرھاللا ئۆمىلەپ قوپۇپ ، ئاشخانىنىڭ ئارقىسىدىكى هويلىغا قاچتى . هۆسنارخانمۇ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپ كىرىپ كەتتى . ئاباق تۇختىنىڭ : «ۋايجان... بوشراق ... هوي بىر زەمبىل پوق ، قولۇڭنى تارت دەيمەن... » دېگەن ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇردى...

— غەيرەتكا ، — دېدى قەدىردان پىچىرلاپ ، — ئاباق توختى نېمىشقا مېيىپ بالىنى دوراپ ، مەسخىرە قىلىدۇ ؟

— سۆزلەپ كەلسەك گەپ تولا ، ئۇكا ، — غەيرەت سەل ئېڭىشىپ شۇئىرلاشقا باشلىدى...

ئەر - خوتۇن كۆك تاماكا ساتىدىغان ئاباق توختى بىلەن هۆسنارخان قىزى ئەختەرنىسا سەككىز ياشقا ، ئوغلى ئەسەت ئەرۋاھ ئالتە ياشقا كىرگەن يىلى ، هۆسنارخان قاسساپ قۇربان كۆپۈك بىلەن تۇتۇلۇپ قېلىپ ، ئۇلار ئاجرىشىپ كەتتى . ئىككى بالىسىنى ئېرىگە بەرمىگەن هۆسنارخان قۇربان كۆپۈك بىلەن ئۇرۇمچىدە يەنىلا تاماكىچىلىق قىلدى . نوپۇسسىز بۇ ئاققۇنلار قىزىل قەغەز ئېلىش ئۈياقتا تۇرسۇن ، نىكاهمۇ قىلماي بىر ئۆيگە كىرىۋالدى . ئۇزاق ئۆتمەي ئۆمۈلاقمان تىلىنى چاينايدىغان ، چاينىغانسېرى ئالغاي كۆزلىرى تېخىمۇ ئاليىپ ، قارىچۇقى يوقاپ كېتىدىغان ، پۈت - قوللىرى تارتىشىپ يىغلىپ قالىدىغان ، ئاغزى - بۇرنىدىن توختىماي سۇ ئاقىدىغان مېيىپ بالا ئىسمايىل تۇغۇلدى . بالىنىڭ بۇ سىياقىدىن قورقتىمۇ ياكى هۆسنارخانغا قېنىپ ، سەسكەندىمۇ ، ئىشقىلىپ ، مېيىپ بالا بىر ياشقا كىرەر - كىرمەيلا قۇربان كۆپۈك يوقاپ كەتتى . ئۇ گۇاڭجۇ ، شېنجېنلارغا كىرىپ كەتتىمۇ ياكى چەت ئەلگە چىقىپ كەتتىمۇ ، هېچ خەۋىرى بولمىدى . ئىسمايىل ئۇچ ياشقا كىرگەن يىلى ، دادىسىدىن ، ئانىسىدىن مىراس قالغان ئىككى قورۇ - جاينى سېتىپ خېلىلا پۇللۇق بولۇپ قالغان ئاباق

توختى ئورۇمچىدە پەيدا بولدى . ئۇ بىر كۈنى قىزى بىلەن ئوغلىنى كۆرگىلى كېلىپ ، ھۆسنارخان بىلەن ئىرمىشىپ - چىرمىشىپلا كەتتى ھەم بار مەسلىھەت بىلەن « ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى »نى ئېچىۋالدى . ئەزەلدىن زەھەر - زوقۇمى ئۇن غېرىچ ، ناز - خۇلقى يۈز غېرىچ ھۆسنارخاننىڭ بىر كۈلۈپ ، ئون خۇيلىنىپ ، يىلاندەك تولغىنىپ سىرلىق كۈلۈشلىرىدىن مەستۇ مۇستەغرەق بولۇپ كەتكەن ئاباق توختىنىڭ كۆزىگە ھارامدىن بولغان مېيىپ بالىمۇ كۆرۈنمىدى . ھۆسنارخان قۇربان كۆپۈك بىلەن بىر ياستۇققا قانداق باش قويغان بولسا ، ئاياق توختى بىلەنمۇ ئەنە شۇنداق ئېتىبارسىز ، رەسىم - قائىدىسىز يوتقانغا كىرىشتى... مېيىپ بالا ئىسمايىل تۆت ياشقا كىرگەندە زۇلئاي تۇغۇلدى . ئەزەلدىنلا ئوخشاش جىنسىلىقلار بىلەن كۆڭلىنى ئېچىپ ، ئويناپ كېلىۋاتقان ئاباق توختى كېيىنچە ئاشخانىغا تەمبەل ، سىن - سىپاتى قاملاشقان بىرەر ئەر كىرىپ قالدىمۇ ، بۇزۇق ئايالىلاردەك قاش - كۆزىنى ئوينىتىدىغان ، شىرە سۇرتكەن ، چاي قۇيغان باھانىدە ئۇيەر - بۇ يەرلىرىنى تۈتۈپ سىلايدىغان قىلىقلارنى چىقىرىۋالدى . ئۇنىڭ ئەرلەرگە بولغان ئىشتىياقى ئۆرلىگەنسىرى ، ئەر - خوتۇن ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا كازىنى تالىشىش كۈنداشلىقى باشلاندى . ئوچۇق - ئاشكارا قورساق كۆپۈكىنى چىقىرالمايدىغان بۇ يوشۇرۇن جەڭدە ، ھۆسنارخاندىن دەردىنى ئالالمىغان ئاباق توختى مېيىپ بالىنى يالغۇز ئۇچراتتىمۇ ، ئۇنىڭ مېڭىشلىرىدىن تارتىپ ، پۈت - قوللىرىنىڭ تارتىشىپ قېلىشلىرىغىچە ، ئاغزى - بۇرۇنلىرىنى غەلىتە شەكىللەردە پۇرۇشتۇرۇپ دوراپ ئۆچىنى ئالاتتى .

— غەيرەتكا ، — دېدى قەدىردان پەس ئاۋازدا ، — چىقىپ كېتەيلىلا...

— يۇرە ، ماڭ ، تولا سۆزلەپ ، كەيپىمىمۇ يېشىلىپ كەتتى ، — غەيرەت ئورۇندۇق - شىرەلەرگە سوقۇلۇپ ئاشخانا زالىغا چىقتى . ئۇ ھۆسنارخانغا پۇل تاپشۇرۇۋاتقان قەدىردانغا قارىدى .

مايلا تالاغا چىقىپ كەتتى . تاماق تەييارلاش بۆلۈمىنىڭ تاماق سۇنۇش تۆشۈكىدىن ماراپ تۇرغان زۇلئاي سىرتقا چىقىپ كېتىۋاتقان قەدىردانغا ئاڭلانغۇدەك بوش ئاۋازدا يۆتەلدى . قەدىردان بۇ قەستەن بېرىلگەن شەپىنى سەزگەن بولسىمۇ ، ئاڭلىمىغانغا سالدى . ئۇ سىرتقا چىققاندا ، غەيرەت خۇددى تامدا ئۆسكەن قومۇشتەك ئىنچىكە ، ئېگىز ، سويماباش ، كۆزى كىچىك ، ئاغزى يوغان ، ئاق سېرىق بىر يىگىت بىلەن پاراڭلىشىپ تۇراتتى .

— كېچىكىپ كەتتىڭىزغۇ ؟ — غەيرەت قەدىردانىنىڭ كۆزلىرىگە مەنە بىلەن قارىدى ، — بىر كىم بىلەن مۇڭدىشىپ قالمىغانسەن ؟

— نەدىكىنى ، خوجايىن پارچە پۇل تاپالماي ...

— مانا بۇ ئاغىنىمىز ، — دېدى غەيرەت هېلىقى ئورۇقنى كۆرسىتىپ ، — هۆسنارخان خوجايىننىڭ بىر تاللا تەۋەررۈك ئوغۇلى ئەسەت ...

— قانداق ئەھۋالىڭىز ؟ — قەدىردان قول ئۇزاتقاچ ، ئەسەت ئەرۋاھ دېگەن شۇڭكەن ـ دە ، دېگەننى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى ، — ئىسمىم قەدىردان ، خوتەندىن كەلدىم .

— ياخشى ، ياخشى ، — ئەسەت ئەرۋاھنىڭ چىشلىرى تاماكىدىن قاريداپ كەتكەندى ، — نېمە ئوقەت قىلىسىز ؟

— سەيگۈيۈەن .

— هۇي ، كىچىككىنە تۇرۇپلا ـ هە...

— خوش ، ئەسەت ، — غەيرەتنىڭ ئەسەت ئەرۋاھ بىلەن خۇشى يوقلۇقى چىرايىدىن چىقىپلا تۇراتتى ، — بىز كەتتۇق ، ئەسەت ، چۈشتىن كېيىن بىر يەرگە بارماقچىدىم...

غەيرەت جاڭدۇ يولىنىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆتۈپلا قەدىردان بىلەن خوشلاشتى . ئۇ بېيجىڭدىن كەلگەن ئاغىنىسى بىلەن مۇھىم بىر ئوقەت توغرىسىدا سۆزلىشىدىغانلىقىنى ئېيتىپ ، ئالدىراپلا كېتىپ قالدى . قەدىردان «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»نىڭ هويلىسىغا كىرىپ ، ئەمدىلا بىنا ئالدىغا كېلىشى ، هېلىقى ئاغزى پالاكەت بىلەت سانتۇچى پاتمۇخان يىراقتىنلا ۋارقىراپ ـ جارقىراپ يېتىپ

كەلدى :

— توۋا ، توۋا ، بۇ كەپتەر باچكىسىنى-تاپماق ئەجەب تەسكە چۈشتىيا ، — قارىمۇتۇق ۋنجىككىنە پاتەمخان ھاسىراپ كەتكەندى ، — چۈشتىن بېرى ، غوجام ، ئىككى قېتىم تېلېفون كەلدى . باشلىقلىرى ئوخشايدۇ ، گېپىي خېلى يوغان ، ئەمدى كەچ سائەت توققۇز يېرىمدا نۆۋەتچى بۆلۈمدە تېلېفون ساقلىسىلا بوغدەك...

قەدىردانلىق «ئالتۇن ئاچقۇچ» تەربىيەلەش مەركىزىدىكى ئوقۇشى ئالتىدىن ـ سەككىزگىچە رەسمىي دەرس ئۆتۈلۈپ ، ئەڭ مۇھىم پائالىيەت — توققۇزغىچە بىر سائەت سۆزلىشىش مەشقى ئېلىپ بېرىلاتتى . شۇڭا ، ئۇ دەرستىن چۈشۈپلا تاكسى بىلەن كەلسە تېلېفونغا ئۇلگۈرەلەيدىغانلىقىغا ئىشىنىپ ، كۆڭلى ئارامىغا چۈشتى . ھازىر ئۇسرەت مۇئەللىم قەدىردانلىق ئارزۇسى بويىچە سودا ئىشلىرىغا ئائىت دەرسلىك تۈزۈپ ، ئايرىم دەرس ئۆتۈۋاتاتتى . بۇنىڭ ئۈنۈمى قەدىردانىنى تولىمۇ خۇشال قىلىۋەتتى .

شۇ كۈنى ئوقۇشتىن بالدۇرراق قايتقان قەدىردان نۆۋەتچى بۆلۈمدە تېلېفون ساقلىدى . راستتىنلا سائەت توققۇزدىن 40 مىنۇت ئۆتكەندە تېلېفون ئارقا ـ ئارقىدىن جىرىڭلىدى . قەدىردان تېلېفونى ئېلىشى ، ئوبۇلھەسەنىڭ تونۇش ئاۋازىنى ئاڭلىدى . قەدىردان دەسلەپتىلا ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ، ئاچىسى گۈلنۇر ، ئىنىسى ئابدۇراخمانلارنىڭ ئامان ـ ئېسەنلىكىنى سورىدى ، ئاندىن «ياشلار بىناسى»نىڭ ئەھۋالىنى سۈرۈشتە قىلدى .

— ھەي قەدىردان ، — دېدى ئوبۇلھەسەن ئۈنلۈك ئاۋازدا ، — 280 تونىنا مال يولغا چىقتى ، ئىندىنلىقلا كەچ «شىنجاڭ مېھمانخانىسى»غا چۈشىدۇ . ئاڭلاۋاتامسەن؟ يەنە ھەپتىدىن كېيىن 200 تونىنا مالنى ماڭدۇرىمەن...

— ئوبۇلھەسەنكا ، ماڭدۇرىدىغان مالنىڭ ھەر بىر تۇرىنىڭ تونىنا سانى ئېنىق بولسۇن ، — ۋارقىرىدى قەدىردان ، — چۈنكى ئىككى قېتىملىق مالغا بىر يولىلا توختام تۈزىمەن . كەم ياكى ئوشۇق بولۇپ قالسا توختام بۇزۇلىدۇ .

— خاتىرجەم بول ، بۇ تەرىپى ماڭا ئايان ، — ئوبۇلھەسەنمۇ ۋارقىرىدى ، — ھەي قەدىردان ، مىجىت قادىر دېگەن شوپۇردا بىر پارچە خەت بار ، شۇنى ئوقۇساڭ سەن قىلماقچى بولغان ئىشلارنىڭ تۈرى ھەم تەرتىپى بار ، شۇنداقلا سېنىڭ ئايلىق مائاشىڭ ۋە كامانداروپكا پۇللىرىڭ ئېنىق يېزىلغان . كەم يەرلىرى بولسا تېلې-فون ئارقىلىق دەرسەن .

قەدىردان ھازىر ئۆزىنىڭ كەچ كۈرستا ئوقۇۋاتقانلىقى ، خەنزۇ تىلىنى بىلمىسە نۇرغۇن ئىشلارنىڭ يۈرۈشمەيلا قالماي ، بۇزۇلىدى-غانلىقى قاتارلىقلارنى دېگەندە ، ئوبۇلھەسەن ، ئۇرۇمچىدە تۇرغان كۈن ھەم ئوقۇش رەسمىيەتلىرىنىڭ ھەممىسىگە «ياشلار بىناسى» ئىگە بولۇپ ، ئاتچوت قىلىدىغانلىقىنى ئۇقتۇردى .

قەدىردان شۇ كۈنى كەچتە بىرەر سائەت خەنزۇ تىلىنى سۆز-لەشنى مەشىق قىلىپ ئۇخلاپ قالدى . ئۇ ئەتىسى چۈشكىچە يەنە تەكرار قىلدى . ئاندىن «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانا-سى»غا كىرىپ گۆشناندىن ئىككىنى بۇيرۇتتى . چۈنكى ، بىرنى ياتقىغا ئېلىپ كېتىپ كەچتە چاي بىلەن يەۋالسا ، ئۆگىنىشكە ۋاقىت تېجىگىلى بولاتتى . چۈش ۋاقتى بولغاچقا ، ئاشخانىدىكى شىرە - ئۇرۇندۇقلار توشۇپ كەتكەنىدى . مېيمانجاڭ كازىم خېمىر-لارنى غۇلاچلاپ تارتىپ ، ئاشتاختىغا ئۇرماقتا ئىدى . قورۇما قورۇ-غۇچى ئاباق توختى قورۇمىلارنى قورۇپ ئۇلگۈرتەلمەيۋاتاتتى . مۇ-لازىملار ئۇياقتىن - بۇياققا يوگۈرۈشەتتى... شۇڭا ئاباق توختى قەدىردانىڭ گۆشنېنىنى زۇلئايغا بۇيرۇدى . ھۆسنارخانمۇ ئەرلەر-نىڭكىدەك بوم ئاۋاز بىلەن :

— ھەي پاخپاق ، كۆڭلۈڭنى چاچماي قىل ، ماقۇما... كۆزۈڭ ئەكتىلەرنىڭ بىر يېرىدە بولۇپ قېلىپ ، قولۇڭنى چاناپ قېيمىغا قوشۇۋەتمە يەنە ، — دەپ پەشتاختا ئېچىگە چۆكتى . زۇلئاي خودىدى شۇنى كۈتۈپ تۇرغاندەك ، نەدىندۇر بىر ئورۇندۇقنى تېپىپ كېلىپ قەدىردانغا قويۇپ بەردى ۋە بىر پىيالىنى قايتا - قايتا چايقاپ چاي قۇيۇپ ، قەدىردانىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويدى .

— بىردەم ئولتۇرغاچ تۇرسىڭىز ، خاس بۆلۈملەرمۇ بىكار بولىدۇ ، — دېدى زۇلئاي تاتلىققىنا كۈلۈمسىرەپ ، — گۆشىنىڭىزنى ئاغزىڭىزدا قېلىپ قالغۇدەك ، مەززىلىك ، شورپىلىق قىلىپ بېرىمەن...

— بولدى ، بولدى ، ئۇقتۇم ، يېنىمدىن دەرھال كېتىڭ ، — قەدىردانىنىڭ كۆزى پەشتاختا ئارقىسىدىكى ئازازۇل خوتۇندا قالغانىدى ، — ئاپىڭىز كۆرۈپ قالسا سىزمۇ ، مەنمۇ تىل ئىشىتىپ قالىمىز .

— ئاپام مېنى ۋار - ۋۇر تىللىغىنى بەللەن ، ماڭا ئامراق...

— راست ئامراقكەن !

— تۇنۇگۈن قېشىڭىزدا غەيرەت جاڭدۇ بولغاچقا ، ئاشۇنداق سەپرايى ئۆرلەپ قالغان گەپ .

— غەيرەتكام سىزگە نېمە قىلغان ، ئاپىڭىزنىڭ ئاغزىدىن شۇنچىۋالا پوق ئاققىلى ؟

— بىلمەيمەن ، ئىشقىلىپ ، ئۇلارنىڭ پۇرچىقى پىشمايدۇ .

— تېز كېتىڭ دەيمەن ، ئاپىڭىزنىڭ قاپاقلىرى ئامۇتتەك ساڭگىلاپ كەتتى .

زۇلئاي ئاشخانىنىڭ بۇلۇڭىدىكى ئۇستەل ئۈستىدە پىياز چاپ ، گۆش قىيما قىلىپ ، پات - پاتلا قەدىردانغا قىيا بېقىپ كۈلۈپ قويۇاتتى . ئۇ ئانىسىغا ئارقىسىنى قىلىپ ئولتۇرغاچقىمۇ ، ھۆسنارخان قىزىنىڭ تاتلىققىنا جىلمىيىشلىرى ۋە كۆز بېقىشلىرىدىن خەۋەرسىز ئىدى .

ئۇرۇن ئۆتمەي ئاشخانىمۇ سېلىكسىپ قالدى . قەدىردان ئورنىدىن تۇرۇپ خاس خانىغا ئەمەس ، ئاشخانا زالىدىكى بىكارلانغان تاماق شىرەسىدە ئولتۇردى . ئۇ شۇنداق قىلسا ، زۇلئاينىڭ ئانىسىدىن ھېيىقىپ يېنىغا كېلەلمەيدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى . بۇ چاغدا زۇلئاي گۆشىنىنى تاۋىغا سېلىپ دۇملەۋاتاتتى . تۇيۇقسىز كىچىك پوپكا قولتۇقلىغان نۇسرەت مۇئەللىم ۋارقىرىغىنىچە ئاشخانىغا

كىرىپ كەلدى :
— گۇمان قىلغىنىمدەك مەشەدىكەنسىز ، — دېۋسرەت مۇ-ئەللىم قەدىرداننىڭ يېنىدىكى ئورۇندۇقىغا ئولتۇردى ، — مېھمانخانىدىكىلەردىن سورىمىغىنىم قالمىدى ، ئاخىر گۇمان بىلەن كېلىۋىدىم...
— زۇلئاي قىز ، مېھمانغا چاي قۇيۇۋېتەمسىز ؟
زۇلئايىنىڭ خۇشاللىقى كۆزلىرىنىڭ نۇرلىنىپ كېتىشىدىن بىلىندى . ئۇ كۇلۇمسىرىگىنىچە نۇسرەت مۇئەللىمگە چاي قۇيدى ۋە : «گۆشنان بىرئاز دەم يەڭ السۇن» دەپ قويدى .
— ئەسلىدە مېھمىنىڭىز بارىكەن ـ دە ، — زۇلئاي كۇلۇۋە-دى ، ئاپپاق چىشلىرى كۆرۇندى ، — مەن تېخى ئىككى گۆشنانىنى قانداق يەپ بولا ، دەپ غەم قىلىپ كېتىپتىمەن...
— قەدىردان ، بۇ قىز... نېمىلەرنى دەيدۇ ؟ — نۇسرەت مۇئەللىم ھەيران بولغاندى .
— مەن سىزنى كېلىدۇ دەپ ، گۆشناندىن ئىككىنى بۇيرۇتقان .
— نېمە ؟ — مۇئەللىمنىڭ كۆزلىرى چىمچىقلاپ كەتتى ، — مەن . . . ھېچ ئۇقالمىدىمغۇ ، — مۇئەللىم ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى .
— سىزنىڭ كېلىشىڭىزنى كۆڭلۇم تۇيۇپ ، گۆشناندىن بىرنى ئارتۇق بۇيرۇتقان ، — قەدىردان مۇئەللىمنىڭ مۇرىسىدىن بېسىپ ئولتۇرغۇزدى ، — ئەمدى كېتىمەن دېسىڭىز قاملاشمايدۇ ، ئوشۇق تاماقنى تالاغا تاشلىۋېتىمەنما ؟ خوش ، مۇئەللىم ، ئاغزىڭىز گەپ يۇقىغۇ...
— مۇنداق ئىشتى ، قەدىردان ئىنى ، — مۇئەللىم پوپكىسى-دىن يانچۇق ئۇنئالغۇسىنى ئېلىپ ، تاماق شىرەسىگە قويدى ، — بۇنى سىزگە ئالدىم . بۇ تىل ئۆگىنىشكە ئىنتايىن ئەپلىك نەرسە...
— بۇنى مەنمۇ ئويلىغان ، مۇئەللىم ، — دېدى قەدىردان

ئۇنئالغۇنى سىلاپ قويۇپ ، — لېكىن ماڭا مۇناسىپ سودا مەزمۇنى ئېلىنغان لېنتا بولمىسا...

— قىزىقمىسىز ، قۇلۇپ ياسىغان ئوغرى ، ئاچقۇچ ياسىماي دۇ ، قېنى تېكشىغۇچنى قۇلىقىڭىزغا تىقىڭ ، — مۇئەللىم ئۇنئالغۇنىڭ كۇنۇپكىسىنى بېسىپ قويدى ، — قانداق ، ئاڭلاندىمۇ ؟

— پاھ ! — قەدىردان ژارقىرىۋەتتى ، — ئەجەب ياخشى ئوغرىمىقىنسىز ، مەن بۇ چاغقىچە بۇنداق ياخشى ئوغرىنى كۆرۈپ باقمىغان ! دەرسنى ئۆزىڭىز سۆزلەپسىز ـ ھە ؟

— ئىككى كېچە ھەپىلىشىپ ئاران ئالدىم ، — دېدى مۇئەللىم ، — بىردە غاژ ـ غۇژ ياۋا ئاۋاز ئارىلىشىۋالىدۇ ، بىردە ئاۋاز پەسلەپ كېتىدۇ ...

ئىككىلا قۇلىقىدىكى تېكشىغۇچتىن دەرس ئاڭلاۋاتقان قەدىردان ئۆزىنىڭ قەيەردىلىكىنى ئۇنتۇپ ، ئىككى قولىنى ئېگىز كۆتۈرگىنىچە يەنە ژارقىرىۋەتتى :

— ياشىسۇن ، قۇلۇپ ھەم ئاچقۇچ ياسايدىغان ئەستايىدىل ئوغرىلار !

ئۇلارنىڭ سۆزلىرىگە يوشۇرۇن قۇلاق سېلىپ ئاڭلاۋاتقان زۇلئاي قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتى . پەشتاختا ئىچىدە مۇكچىيىپ ئولتۇرغان ھۆسنارخانمۇ ئاغزىنى تۇتۇۋالغانىدى ، ھەتتا تاماق توشۇش تۆشۈكىدە ئىككى ئالقىنىغا ئېڭەكلىرىنى قويۇپ قاراپ تۇرغان ئاباق توختىمۇ قاپاقلىرىنى سۈزگىنىچە خىر... خىر كۈلۈۋاتاتتى .

— بۇ ئۇنئالغۇدىن 100 نى مەن خوتەنگە ئەۋەتىپ بەرگەن ، — قەدىردان يانچۇقىدىن پۇل ئالدى ، — قېنى ئالسىلا ، مۇئەللىم ، ماڭا تىل ئۆگەتكەنلىرىنى ئاز دەپ ، زىيان تارتسىلا بولماس...

— بۇنداق قىلسىڭىز 10 مىڭ يۈەن پۇلىڭىزنى بېشىڭىزغا ئاتىمەن ، — ژارقىرىدى مۇئەللىم ، — مەكتەپكە ئوقۇش پۇلى تۆلەشتىن سىرت ، ماڭا بەرگەن 10 مىڭ يۈەن پۇلىڭىز ئاز پۇلما ؟ سىزنىڭ تىل ئۆگىنىشكە بولغان ئىشتىياقىڭىز مېنى قاتتىق تەـ

سىرلەندۇرگەچكە مۇشۇنداق قىلدىم .

زۇلئاي توغرالغان ئىككى گۆشنانىنى لېگەنگە سېلىپ ئەكەلدى ، ئارقىدىن پىيالىلەرگە قىزىق دەملەنگەن چايدىن قۇيۇپ قويدى . ئۇلار ئىشتىها بىلەن يەۋاتقاندا ، تىل ئۆگىنىش ئۈچۈن ئوقۇش پۇلىدىن سىرت ، مۇئەللىمگە 10 مىڭ يۈەن بەرگەن ساخاۋەتلىك ھەيران بولغان ھۆسنارخان بىلەن ئاباق توختى بارماقلىرىنى چىشلىگىنىچە تېڭىرقاپلا قالغانىدى . زۇلئاي بولسا مۇھەببەت ئۇچقۇنلىرى چاچراپ تۇرغان كۆزلىرى بىلەن قەدىرداننى خام يەۋېتىدىغاندەك قاراپ تۇراتتى . ئۇلار مۇشۇنداق ھەيرانلىق ئىلكىدە تۇرۇۋەرگەنمۇ بولاتتى ، بىراق ئاشخانىغا ئۇزۇن يەكتەك كىيگەن ئىككى ئادەم كىرىپ كەلدى . ئۇلارنىڭ بىرى 20 نەچچە ياشلىق يىگىت بولۇپ ، قارىماققا بىللە كىرگەن ئاقساقال ئادەم ئۇنىڭ دادىسىدەك قىلاتتى . ھۆسنارخان ئورنىدىن دەس تۇرۇپ ئىچكىرىگە قاراپ ۋارقىرىدى :

— مېھمانلارغا چاي قۇيۇڭلار !

— خانىم ، بىز تاماق يېگىلى كىرمىگەن ، بالا سەيگۈيۈەننى ئىزدەپ كىرگەن . ئاڭلىساق ، مەشھەدە تاماق يەيمىش .

— بالا سەيگۈيۈەن ؟ — ھۆسنارخان ئەتراپقا قارىدى ، — بۇ يەردە بالا سەيگۈيۈەن نېمىش قىلسۇن ؟

— خوش ، چوڭ دادا ، نېمە ئىشلىرى بار ئىدى ؟ — قەدىردان ئورنىدىن تۇردى ، — بالا سەيگۈيۈەن مەن بولىمەن ...

ھۆسنارخان ، ئاباق توختى ، زۇلئاي ، نۇسرەت مۇئەللىملەر بالا سەيگۈيۈەن قەدىردانغا زوقلىنىپ قارىشىپ قېلىشتى ، ئۇلار بۇ ئاتا ـ بالىنىڭ نېمە ۋەجدىن ئۇنى ئىزدەپ كەلگەنلىكىگە قىزىقىپ قالغانىدى .

— خۇداغا شۈكۈر ، ھەر نېمە بولسا ئاخىر تاپتۇق ، — بوۋاي ساقاللىرىنى سىيپىدى ، — ئوغلۇم بىلەن ئىككى كۈندىن بېرى ئۆزلىرىنى ئىزدەپ چىقمىغان دۆڭ ، چۈشمىگەن ئوي قالمىدى ، بالام...

— قورساقلىرى قانداق ، چوڭ دادا ، تاماق ئەكەلسۇنمۇ ؟

— يوقسۇ ، يوقسۇ ، بالام ، سىلىگە ھاجىتىمىز چۈشۈپ كېپ-قالدۇق مانا ، — ئاقساقال قەدىردان قويۇپ بەرگەن ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇردى ، — ئەسلىدە بورداقچىلىق قىلىپ خېلىلا ئەتلەپ قالغانىدۇق ، ئەمما مۇشۇ بالام : «ۋاي دادا ، قاقچىلىق بىلەن بىر دىنلا بېيىپ كەتكىلى بولىدىكەن» دېسە ، يېڭا - كەنتتىكى دېھقانلارنىڭ قاق ، مونەكلىرىنى يېغىپ ئەكەپتىمىز... يېتىمنىڭ ئاغزى ئاشقا تەگسە ، بۇرنى قاناپتۇ ، دەپ ، بۇ يىل بازارلارنى قۇرۇق مېۋە - چېۋە بېسىۋاپتۇ . نېمىدېگەن تالقان تۆكتى بولۇپ كەتكەن جاھان بۇ... غېت قىسىپ بورداقچىلىقىمىزنى قىلىۋەرسەك-چۇ... مانا ئەمدى بوزچى ھالۋىچى بولسا كۆزىنى چاپاق باسقاندەك ، ئەكەلگەن مېلىمىزنى ساتالماي 40 كۈندىن بېرى يېتىپ كەتتۇق ، ئۇرۇمچى بەكمۇ ھۆلچىلىك يۇرتكەن ، مالىلىرىمىز سېسىپ كەتسە ، بۇ زىيانىنى تۆلىيەلمەي ، روزغارىمىز توزۇپ كېتىدۇ .

— ئاڭلىساق ، — دېدى ياش بالا ، — ئاقسۇلۇقلارنىڭ 400 تونىنا ، كۇچالىقلارنىڭ 180 تونىنا مېلىنى شۇنداق چىرايلىق پۇل قىلىپ بېرىپتىلا ، ئەمدى بىر يۇرتلۇق بىر يۇرتلۇقنىڭ قايىشى دەپ ، بىزنىمۇ ئائۇمىدتە قويماس دەپ ئۆزلىرىنى ئىزدىگەن...

— نېمە يۆتكىگەن ، قانچىلىكتى ؟

— 110 تونىنا گۈلە - قاق ، 50 تونىنا قارىئۆرۈك قېقىنى گۇمىدىن يۆتكىگەن .

— كۆپ ئەمەسكەنغۇ . ھە ، نەگە چۈشۈردۈڭلار ؟

— «غەربىي دىيار مېۋە - چېۋە شىركىتى»گە .

— «غەربىي دىيار مېۋە - چېۋە شىركىتى»دىن باشقا ، «قو-ڭۇرتاش» ، «داخىيەن»دىكى مېۋە - چېۋە شىركەتلىرىدە سېتىپ بەرسەمۇ بولامدۇ ؟

— مەيلى ، غوجام ، مەيلى ، — بۇۋاي خۇشلۇقىدا ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى ، — بۇ دەردسەردىن قۇتۇلايلى ، ھايانكەشلەرگە بېرىدىغىدەك ، ئىزىنىڭ يېرىمىغىمۇ سورىمايدىكەن...

قەدىردان ئاتا ـ بالا ۋە مۇئەللىمنى باشلاپ چىقىپ كېتىۋاتقان-
دا ، ئاشخانا ئىچى چۈشۈن ئۇچسا ئاڭلانغۇدەك جىمجىت كەتكەندى .
ھۆسنارخان ، ئاباق توختى ، زۇلئايلار قانداقتۇر ئۆزىمۇ دەپ بېرەل-
مەيدىغان ھۆرمەت تۈيغۇسىدا ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ قالدى .
بۇ چاغدا يولنىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆتۈپ بولغان قەدىردان ھايال بولماي
چىقىدىغانلىقىنى ئېيتىپ ، ياتتىغا كىرىپ كەتتى ، ئۇزاق ئۆتمەيلا
سومكىسىنى قولتۇقلاپ يېنىپ چىقتى . نۇسرەت مۇئەللىم خوش-
لاشماقچى بولۇۋىدى ، قەدىردان : «ئازراق ئىشىم بار ، يارەەم قى-
لىڭ» دەپ تۇرۇۋالدى . شۇنىڭ بىلەن ئۇلار تاكسىغا چۈشۈپ
«غەربىي دىيار مېۋە ـ چېۋە شىركىتى»گە يۈرۈپ كەتتى . قەدىر-
دانىڭ كاللىسى چاقماق تېزلىكىدە ئىشلىمەكتە ئىدى . بۇ 110
تونىنا گۈلە ـ قاق ، 50 تونىنا قارىئۆرۈك قېقىدىن ئىبارەت ئازغىنا
مالنى «قوڭۇرتاش»تىكى لۇڭ داتۇغا ياكى داخىيەن شىركىتىنىڭ
خوجايىنى ياڭ مىڭسەنگە تەڭلەپ ، بىر ئاياق قېتىقنىڭ يۇزىنى
بۇزغالغا تۇشلۇق ئىش يوق ئىدى . ئۇنىڭ ئۇستىگە بۇ چاغقىچە
مۇبارەك دىدارىنى كۆرۈپ باقمىغان «غەربىي دىيار مېۋە ـ چېۋە
شىركىتى»نىڭ خوجايىنى جاڭ يۇڭچىڭنىڭ تومۇرىنى تۇتۇپ بې-
قىش ئويىمۇ ئۇنى قىزىقتۇرۇۋاتاتتى . ئەلۋەتتە ، ئۆگۈنلۈككە كەچ
يېتىپ كېلىدىغان 280 تونىنا ، يەنە ھەپتە ئىچىدە ئۇنىڭغا ئۇلىشى-
دىغان 200 تونىنا مالنى ياڭ مىڭسەن ، لۇڭ داتۇلار بىلەن سودىلاش-
سا ئىشەنچلىك بولاتتى . چۈنكى ، سىنالمىغان دوستتىن ، سىنالغان
دۇشمەن ئەلا ، دېگەن گەپ بار ئەمەسمۇ . قەدىردانىنى بەكمۇ قىزىق-
تۇرۇۋاتقان نەرسە 50 تونىنا قارىئۆرۈك قېقى بولۇپ ، ئۇنىڭ خېرى-
دارى كۆپ ئىدى . مىللىي تېببابەت شىپاخانىلىرى ، دورا زاۋۇتلى-
رى ، كونسېرۋا ئىشلەش شىركەتلىرى قانچىلىك بولسا ، شۇنچە-
لىك ئالاتتى ، باھاسىمۇ ئۆرە ئىدى .

قەدىردان «غەربىي دىيار»نىڭ چەكسىز كەڭرى كەتكەن توپ
سېتىش بازىرىغا كىرىپ تاكسىدىن چۈشتى . ئاندىن ئاتا ـ بالىنىڭ
گۈلە ـ قېقى بىلەن قارىئۆرۈك قېقىدىن ئەۋرىشكە ئېلىپ تەكشۈر-

دى . مال ھەقىقەتەن پاكىز ھەم سۈپەتلىك ، ئىككىنچى دەرىجىنىڭ بىرىنچىسىگە ، ئەڭ يۇلمىغاندىمۇ ئىككىنچىسىگە ئۆتكۈزگىلى بولاتتى . قەدىردان ئاتا - بالىنىڭ باھا ھەققىدىكى ئۈمىد - ئارزۇ-لىرىنى بىلىپ بولغاندىن كېيىن ، مۇئەللىمنى باشلاپ «غەربىي دىيار مېۋە - چېۋە شىركىتى»نىڭ خوجايىنى جاڭ يۈڭچىڭنىڭ ئىشخانىسىغا ماڭدى .

— مۇئەللىم ، سىلىنى ئاۋارە قىلىپ تىلماچلىققا سالىدىغان بولدۇم ، خاپا بولمايدىغانلا ، — دېدى قەدىردان خىجىل بولغان ھالدا ، — مەن بۇ خوجايىن بىلەن بۇرۇن ئالاقە قىلىپ باقمىغان ، شۇڭا ئۆزۈگەن گەپلىرى بەكمۇ يۇمشاق ھەم سىلىق بولسۇن .

— خاتىرجەم بولۇڭ ، سودا - سېتىق ئىشلىرىنى چۈشىتىپ كېتەلمىسەممۇ ، دېگەن گەپلىرىڭىزنى يولدا تەرجىمە قىلىپ بېرە-لەيمەن .

ئۇلار جاڭ يۈڭچىڭنىڭ ئىشخانىسىغا كىرگەندە ، ھەيۋەتلىك قوڭۇر خىزمەت ئۈستىلىدە سۇر بىلەن ئولتۇرغان يۈزى ، بېشى ، ئۆزىمۇ يۇمىلاق ، كۆپ ئۆمرى كۇن نۇرى كۆرمەي ئىشخانىدا ئۆتە-كەچكەمۇ ، چىرايى ئاپپاق پارقىراپ تۇرغان ، 50 ياشلار چامىسىدە-كى دىققاققىنە ئادەمنى كۆرۈپ ، سەل ھودۇقتى .

— جاڭ خوجايىن ، مەن ياڭ مىڭسەن ، لۇڭ داتۇ ئاكاملاردىن كۆپ تەرىپىڭىزنى ئاڭلىغان ، — دېدى قەدىردان تەرجىمان بە-لەن ماسلاشقان ھالدا ، — بىزنىڭ تۇغقانلار 110 تونىنا گۈلە - قاق ، 50 تونىنا قارىئۆرۈك قېقى ئەكەپتىكەن ، سىزگە لازىمىكەن دەپ كېلىشىم ، ئاۋۋال مالنىڭ ئەۋرىشكىسىنى كۆرۈپ بېقاڭ .

قەدىردان سومكىدىكى گۈلە - قاق ۋە قارىئۆرۈك قېقىنىڭ ئەۋرىشكىسىنى ئۈستەلگە تۆككەچ ، ئۈستىگە «10 000» دېگەن سىپىر يوغان يېزىلغان قىزىل بولاقنى بىللە قويۇپ قويدى . جاڭ خوجايىن قىزىل بولاققا بىرلا قاراپ ، چىرايى ۋىللىدە ئېچىلدى .

— ئەسلىدە ياڭ مىڭسەن ، لۇڭ داتۇ ئاكاملارنىڭ قېشىغا ئاپىراي دېگەن ، — قەدىردان ئۆزىنىڭ يېلىنمايدىغانلىقىنى بىلدۇ-

رۇپ ئۇتتى ، — بىراق تۇغقانلار مالنى مەشەگە چۈشۈرگەچكە ، ئالدىڭىزغا ئەكەلدىم . ئەگەر ئامبىرىڭىزدا مال كۆپ بولۇپ ، تەڭ-لىكتە قالغۇدەك بولسىڭىز ، ھازىرلا ياڭ مىڭسەن ياكى لۇڭ داتۇ ئاكامغا تېلېفون بەرسەم بولىدۇ .

— يا ... ياق ، نېمە دېگىنىڭىز بۇ ؟ مېلىڭىز سەرخىل ئىكەن ئەمەسمۇ ، — جاڭ خوجايىن گۇلە ـ قاق بىلەن قارىئۇرۇكنى قايتا كۆرۈشكە باشلىدى ، — بوپتۇ ، مەن ئېلىپ قالاي .

— سىز بىلەن تۇنجى قېتىم مۇئامىلە قىلىۋاتىمەن ، — قەدىردان تەرجىمە تۇگىگۈچە بىرئاز تىوختىدى ، — ئىۇندىاق بىولغاندىن كېيىن ، دەسلىپىدىلا سۈپەتسىز مالنى تەڭلىسەم سەت بولار ...

قەدىردان بۇ سۆزنى تولىمۇ ئۇستىلىق بىلەن دەۋالدى . ئەمدى جاڭ خوجايىن مالنىڭ سۈپىتىنى بىرىنچى دەرىجىلىك ئۇچ تۇرىدە-كى بىرىگە تەۋە قىلىشى تۇرغانلا گەپ ـ دە . قەدىردان جاڭ خوجايىن «جارتىدە» يىرتىپ بەرگەن تالونغا قارىمايلا يانچۇقىغا سالدى . بۇ ھال جاڭ خوجايىندا قەدىردانغا نىسبەتەن ھۆرمەت تۇيغۇسىنى ئويغاتتى .

— تالونغا قاراپمۇ قويماي يانچۇقىڭىزغا سالدىڭىزغۇ ؟ — جاڭ خوجايىن كۈلدى ، — ماڭا شۇنچىلىك ئىشىنەمسىز ؟

— مەن ئىشەنمىگەن ئادەم بىلەن دادى ـ مۇئامىلە قىلمايمەن .

— شۇنداقمۇ ؟

— ئەلۋەتتە شۇنداق ، چۈنكى ياڭ مىڭسەن ، لۇڭ ئاكاملار گېپىڭىزنى قىلىپ بەرگەن...

قەدىردان مۇئەللىمنى باشلاپ چىقىپ كەتتى . ئۇ ئالدىغان پايدىسىغا قارىغاندا ، جاڭ يۇڭچىڭ بىلەن تونۇشۇۋالغانلىقىدىن بەك-مۇ خۇشال ئىدى . چۈنكى ، بۇ ئادەم مېۋە ـ چېۋە ساھەسىدىكى مونوپولىنىڭ غوللۇق بىرى بولۇپ ، تەسىرىنى تۆۋەن چاغلىغىلى بولمايتتى .

قەدىردان مۇئەللىمنى تاكسىغا سېلىپ قويۇپ ، توپ سېتىش

بازىرىغا قايتىپ كىردى . پۇتۇن ئۇمىدىنى بالا سەيگۈيۈەنگە باغلىغان ئاتا ـ بالا ئۇنى تەقەززالىق بىلەن ساقلاپ تۇراتتى .

— مېلىكلارنى ئۆتكۈزۈپ بولدۇم ، — دېدى قەدىردان ، — ئەكەلگەنگە تۇشلۇق پايدا ئالالايسىلەر ، ئەمما ئاستىدىكى ئىككى قۇر تاغارنى بۇگۈن ، ئەتە ئىككى كۈن ئاپتاپقا سېلىكلار ، ئۆگۈنلۈككە ئەتىگەندە ئۆتكۈزىمىز . ئامبارغا كىرگۈزۈش ۋاقتىدا تېخنىك نەم ئىكەن دەپ قالسا ، ئادەمنى نەچچە كۈن كاشىلا قىلىدۇ .

— ۋاي بولىدۇ ، غوجام ، — بوۋاي مىننەتدار بولغىنىدىن ئېرىپ كەتكەندى ، — بۇ يەردە بىر يۈرتلۇق ياش بالىلار كۆپ ، بىردەمدىلا قاقلارنى ئاپتاپقا سېلىشىپ بېرىدۇ...

قەدىردان ئۇچىنچى كۈنى ئەتىگەندە كېلىپ ، گۈلە ـ قاق بىلەن قارىئۆرۈكنى مال يۆتكەيدىغان كىچىك ماشىنىلاردا توشۇۋاتقاندا ، توك كېتىپ قېلىپ ، تۇز گىرده تارتىش ئارىلىقتا توختاپ قالدى . شۇڭا ، ئۇ چەكنى ئېلىپ بوغالتىر بۆلۈمىدىن چىققاندا كۈن ئولتۇراي دەپ قالغانىدى . مالنىڭ ئەسلىي باھاسى ھەم كىرا پۇللىرىنى چىقىرىۋېتىپ ، يەنە 13 مىڭ يۈەن پايدا ئالغان ئاتا ـ بالىنىڭ خۇشاللىقىدا كۆزلىرىدىن ياش چىقىپ كەتتى ، ھەتتا تاپان ھەققى دەپ 3000 يۈەن تەڭلىگەنىدى ، قەدىردان ئەدەپ بىلەن رەت قىلىدى . ئۇ ئۆلار بىلەن خوشلىشىپ ، «شىنجاڭ مېھمانخانىسى»غا تاكسى بىلەن يۈرۈپ كەتتى . چۈنكى ، بۇگۈن كەچ ئوبۇلھەسەن يولغا سالغان 28 ماشىنا مال يېتىپ كېلەتتى . ئۇ تاكسىدا كېتىۋېتىپ ، تۆش يانچۇقىدىن 40 مىڭ يۈەنلىك چەكنى ئېلىپ كۆردى ـ دە ، يەنە قاتلاپ ، يانچۇقىغا سېلىپ قويدى .

— جاڭ خوجايىنغا بەرگەن 10 مىڭ يۈەن «كۆڭۈل» ، — قەدىردان ئاستا پىچىرلىدى ، — 30 مىڭ يۈەن ئەجىر ھەققىنى باشلاپ كەلدى ...

توققۇزىنچى باب

«قەدىردان ئىنىم ، قانداق ئەھۋالىڭ ، ئامان - ئېسەن يۈرەمسەن؟ دادىڭ ئابباس بۇجاڭ ، ئاناڭ خەيرىگۈل ، ئاچاڭ گۈلنۇر ۋە ئىنىڭ ئابدۇراخمانلار ساڭا سېغىنغان يۈرىكىدىن چوڭقۇر سالام يوللىدى ... ئۇلارمۇ سېنىڭ ئامانلىقىڭنى چىن كۆڭلىدىن تىلەيدۇ .

ئىنىم قەدىردان ، مەن سېنىڭ ئەقىللىق ، زېرەك ، ھوشيارلىقىڭغا ، شۇنداقلا قورقماس ، دادىللىقىڭغا ئاپىرىن ئوقۇيتتۇم . بۇ قېتىم سەن ئۆزۈڭنى ھەقىقىي ماھىيىتىڭ بىلەن ئاشكارىلىدىڭ . سېنىڭ «بالا سەيگۈيۈەن» دېگەن نامىڭ تاغ - داۋان ، دەشت - چۆللەر ، ناھىيە ، شەھەرلەردىن ھالقىپ ، خوتەنگىمۇ يېتىپ كەلدى . مەن بۇنىڭدىن تولىمۇ پەخىرلەندىم . سېنى رەسمىي سەيگۈيۈەنلىككە بېكىتىش ئۈچۈن يۇقىرىغا ئىلتىماس سۇنغانىدۇق ، لېكىن تەستىق چۈشۈرمەي تۇرۇۋاتىدۇ . ئېھتىمال ئۇلار سېنىڭ تېخى كىچىك ئىكەنلىكىڭدىن ئەنسىرىسە كېرەك ، شۇنداقتىمۇ تەستىق چۈشۈرگەندە قەدەر ئىلتىماس قىلىشنى توختاتمايمىز ، قاچانكى تەستىق چۈشكەندە ، ئۆزۈم ئۇرۇمچىگە بېرىپ سېنى تەبرىكلەيمەن . شۇڭغىچە سېنى «ياشلار بىناسى» رەھبەرلىك گۇرۇپپىسىدىن «مۇۋەققەت سەيگۈيۈەن» لىككە بېكىتتۇق ، خاتىرجەم ئىشلە... »

قەدىردان خەتتىكى ئايلىق مائاش ، ھەر كۈنلۈك كامانداروپكا ھەققى ، نەچچە پۇللۇق ياتاقتا يېتىش ، كېسەل داۋالىنىش چىقىملىرى قانداق بولىدىغانلىقى ھەم يېرىم يىلدا بىر قېتىم ئاتۇت

قىلىش قاتارلىقلارنى كۆرگەندىن كېيىن خەتنىڭ ئاخىرىغا كۆز تاشلىدى :

«قەدىردان ئىنىم ، بۇ قېتىم ئارقا - ئارقىدىن 480 تونۇنا گۈل - چاق ، مونەك ، قۇرۇق ئۇرۇم ، قارىئۆرۈك قېقى ئەۋەتتىم . بۇلارنىڭ كىلو باھاسىنى بازارنىڭ ئۆزگىرىش ئەھ- ۋالىغا قاراپ سېتىشنىڭ ئۇچۇن ، «تۆۋەن» ، «ئوتتۇرا» ، «يۇقىرى» قىلىپ ئۈچ خىل باھانى بېكىتىپ قويدۇم . بازار كەيپىياتى يۇقىرى بولسا ، يۇقىرى باھادا ساتارسەن ، ئوتتۇرا- ھال بولسا ئوتتۇرىچە ، تۆۋەن بولسا تۆۋەنچە سېتىپ ، تالونىنى ماڭا ئەۋەتىپ بېرىپ ، پۇلىنى بانكىغا قويۇۋەت . مەن ساڭا پات - پات ئالىدىغان مال تىزىملىكىنى ئەۋەتىپ بېرە- مەن . چۇنكى ، بىزنىڭ «ياشلار بىناسى» قارىمىقىدىكى ھەر- خىل دۇكانلىرىمىز كۆپ ، ۋاقتى - قەرەللىدە مال ئەۋەتىپ بەرمىسەڭ ، دۇكانلار قۇرۇقدىلىپ قالىدىكەن ... قىسقىسى ، بۇندىن كېيىن مەن ساڭا ئەۋەتىدىغان قۇرۇق يەل - يېمىش- لىڭ پۇلىنى ماڭا ئەۋەتمەي بانكىغا قويۇۋەت... »

خەتتىكى «مۇۋەققەت سەيگۈيۇەن» ، «مائاش» ، «كاماندىروپ- كا پۇلى» دېگەنلەر قەدىردانىنى خۇشال قىلىش ئەمەس ، خۇددى چۈشەن يۇتۇۋالغاندەك كۆڭلىنى خىرە قىلىپ قويدى . خەتنىڭ ئورا- لىدىن : «سەن تېخى بالا ، بىز ساڭا نېمىنى بۇيرۇساق ، يۇگۇرۇپ يۇرۇپ بېجىرىشىڭ كېرەككى ، بىزگە شەرت قويماسلىقىڭ لازىم ... » دېگەن پۇراق چىقىپ تۇراتتى . جاپپار ھاجىمنىڭ مائا- شىنىڭ قانچە ئىكەنلىكىنى دېمەيلا قويايلى ، كۇنلۇك كاماندىروپكا پۇلى 22 يۇەن ، 60 يۇەندىن تۆۋەن ياتاقتا يېتىشقا بولىدۇ . بال- نىستا يېتىپ قالسا ، 95 پىرسەنتى كۆتۈرۈلىدۇ ، دەپ بەلگىلەن- گەن . ئوبۇلھەسەن ئۇرۇمچىگە مالغا كەلگەندىمۇ ئاشۇ تۇزۇم بويىچە ئاتچوت قىلدى . ئەمدى قەدىردانىنىڭ كۇنلۇك كاماندىروپكا پۇلى

سەككىز يۈەن ، 15 يۈەندىن تۆۋەن ياتاقتا يېتىش ، كېسەل بولسا 30 پىرسەنتنى ئاتچوت قىلىش ، بىر ئايلىق مائاشى 330 يۈەن . ئۇرۇمچىدە سەككىز يۈەن بىلەن ئوچ ۋاخ تاماق يېگىلى بولامدۇ ؟ 15 يۈەندىن تۆۋەن ياتاقتا يېتىش ئوچۈن «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى »نىڭ تەر ، ئوسۇرۇق ، كونا پايپاق ، قاسماق پوت پۇراپ تۇرىدىغان ، سېسىقچىلىقتىن دىماقلىرىڭ يېرىلىپ كەتكۈدەك بولىدىغان سەككىز كىشىلىك ياتاقتا يېتىشىڭ كېرەك ، ئەلۋەتتە . خىزمەت جەريانىدا كېسەل بولساڭ 30 پىرسەنت كۆتۈرىمىز دېگىنى «داۋالانماي ئۆل» دېگىنى ئەمەسمۇ ! ھازىر ئىسلاھات دەۋرىدە كىشىلەرنىڭ تۇرمۇش سەۋىيەسى ، تۇرمۇش ئېھتىياجى ئۆسۈش بىلەن ، تاۋارلارنىڭ باھاسىمۇ كۆنسېرى يۇقىرى ئۆرلەۋاتىدۇ . شۇنداق تۇرۇقلۇق ، تۇرمۇشقا ، گۈزەللىككە ، يۈرۈش ـ تۇرۇشقا تەلپۈنۈۋاتقان بىر بالا ئوچۈن 330 يۈەن مائاش يېتەرمۇ ؟ ! رېستوران ئاشخانىسىدا ئىشلىگەندىمۇ 800 يۈەن ئالاتتىغۇ ! ئەمدى ئاش ـ تاماق ، يېتىپ ـ قوپۇش ، كىر ـ قاتلاردىن قىينىلىپ ، ياقا يۈرتلاردا جاپالىق ئىشلەۋاتسا ، بۇ··· بۇ ئۇلارنىڭ زادى نېمە قىلغىنى ؟ !

قەدىردانىنىڭ قېلىن ، توم قاشلىرى مژژىدە يىغلىپ ، چوڭ كۆزلىرى خورلۇق بىلەن قىسىلدى . ئۇنىڭ قۇلاق تۇۋىدە ياقۇپ ھاجىمنىڭ سۆزلىرى بىر ـ بىرلەپ ئەكس سادا بېرىشكە باشلىدى :

«100 دانە يانچۇق ئۇنئالغۇسىدىن ، 22 تونىنا قاقتىن ، 80 مىڭ يۈەنلىك مالدىن قانچىلىك پايدا ئالغىنىنى خۇدادىن باشقا بىر ئۆزى بىلىدۇ··· »

«ئويلاپ باق ، 1000 تونىنا قاقتا ئاز بولغاندا 800 مىڭ ، بولمىسا 1 مىليون يۈەن پۇل قالىدۇ . بۇ پۇللار ئوبۇلھەسەننىڭ ھېسابىدا بولىدۇ . ھەرگىز ئىككى ـ ئوچ يۈز يۈەن مائاش ئېلىۋاتقان خادىملارنىڭ ئىش ھەققى ئۆسۈپ قالمايدۇ ··· »

«سېنىڭ قىممىتىڭ ئىقتىدارىڭدا ، ئىقتىدارىڭ قىممەت يارىتىشتا··· »

«ئوبۇلھەسەن 90 — 95 يۇڭ دېگەنىكەن ، ئەڭ تۆۋەن 90 يۇڭنى ئۆلچەم قىلىپ يۇل ئۆتكۈز··· قالغىنى ھەقلىق ھالدا سېنىڭ بولىدۇ··· »

— ھىم ، — دېدى قەدىردان خورلۇق ھېس قىلغان ھالدا ، — ئىشىك ئالدىدىكى توپاق مەڭگۈ ئۇيۇ بولمايدىكەن ـ دە ، مېنىڭ كۆرسىتىۋاتقان ھىممەت ـ ئەجرلىرىمۇ سىلەرنى ئېرەتەلمىگەنىكەن ، ئەمدى مېنىڭ ھۈنىرىمنى كۆرۈش !

بىزدە نۇرغۇن ئىشلار كەم ئەقىل بولۇشتىن بۇزۇلىدۇ ھەم بۇزىدۇ . بۇ ئۆزىنى «دانا» ، ئۆزگىنى «كالۇا» كۆرۈشتەك دۆتلۈكتىن كېلىپ چىقىدۇ . يەنە بىر تەرىپى ، مەنپەئەت ئاچ كۆزلۈكىدىن «مەنلا بولسام» دېيىش ئارقىلىق ، ئۆز يېنىدىكى ساخاۋەتلىك كىشىلەردىن ئايرىلىپ قالىدۇ . ئەڭ بولمىسا ، ساخاۋىتىنى ئايايدىغان قاتتىق قول ئادەملەرگە ئايلاندۇرۇپ قويىدۇ . قاراڭ ، بالىلىق ساددىلىقى بىلەن بارلىق ئىچ ـ باغرىنى تۆكۈۋاتقان بىر ئاق كۆڭۈل بالىنىڭ يۈزىگە خورلۇق يۇندىسىنى چېچىش ئارقىلىق ئۇنى نېمىگە ئايلاندۇرۇپ قويدى؟ قەدىردان بارلىق سېخىي ـ ساخاۋىتىنى ئايىمىغانسېرى ، باشقىلار ئۇنى مەنپەئەت شەربىتى تۆكۈلىدىغان دەرەخ ئىكەن دەپ ، ئىرغىتىۋەرمەكچى بولۇشتى ، بۇ دەرەخ شاخ ـ يوپۇرماقلىرىدىن ئايرىلىپ ، قۇرۇق قاقشال بولۇپ قالغان تەقدىردىمۇ باشقىلارنىڭ نېمە چاتقى···

تۇنجى قېتىم ئۆزى ئىشەنگەن ئەڭ يېقىن كىشىلىرىدىن كۆڭلى قالغان قەدىردان گېزىت قەغەزلىرىگە ئايرىم ـ ئايرىم يۆگەلگەن گۆلە ـ قاق ، مونەك ، قۇرۇق ئۇزۇم ، قارىئۆرۈك ئەۋرىشكىلىرىنى سومكىسىغا سالىدى . ئۇ تاكسىغا چۈشۈپ ، «قوڭۇرتاش مەۋە ـ چۆە شىركىتى»گە يۈرۈپ كەتتى . ئۇ يولدا كېتىۋاتقاندىمۇ كۆڭلى خاموش ئىدى . خۇددى بىراۋلار : «بىر كۈندە ئۇچ ۋاخ نان يە ، تاماق يېيىشنى كىم قويۇپتۇ ساڭا» دەۋەتقاندەك ، «سەن كىچىك بولغاندىن كېيىن سېسىق ، پاسكىنا ، قاسماق دەپ يۈرمەي ، ئاشۇ ياتاقتا يېتىۋەر» دەپ مەسخىرىلىك كۈلۈۋاتقاندەك قىلاتتى .

يەنە كەمدۇر بىرى : «330 يۈەن مائاش يېتەرلىك ئاشمىدىغان-
دۇ - ھە؟» دېيىش ئارقىلىق نەشتىرىنى سانجىغاندەك قىلاتتى...
تاكسى «قوڭۇرتاش مېۋە - چۆە شىركىتى» ھويلىسىغا كىر-
گەندىلا ، قەدىردان كۆڭۈلسىز خىياللار توربدىن بوشاندى . ئۇ تاك-
سى كەتكەندىن كېيىنمۇ لۇك داتۇ خوجايىنىنىڭ ئىشخانىسىغا كى-
رىشكە ئالدىرىمىدى . ئۇ بىنا پەلەمپىيىدە ئولتۇرۇپ ، يانچۇقىدىكى
ئۇنئالغۇنىڭ كۇنۇپكىسىنى بېسىپ قويدى . قۇلىقىدىكى تىڭشىغۇچ-
تىن كېچىچە ئاڭلىغان قۇرۇق مېۋە - چۆە سودىسى ، توختامى ،
توختام ماددىلىرى ، باھاسى قاتارلىق سوئال - جاۋاب شەكلىدىكى
سۆز - جۈملىلەر يەنە تەكرارلىنىشقا باشلىدى . ئۇ تۇنۇگۈن 28
ماشىنا كەلگەندىن بېرى خەنزۇ تىلىنى مەشىق قىلىش باشلانغان-
دى . چۈنكى ، «قوڭۇرتاش مېۋە - چۆە شىركىتى»نىڭ خوجايىنى
لۇك داتۇ بىر ئېغىزمۇ ئۇيغۇرچە گەپ قىلىشنى بىلمەيتتى . بۇنىڭ
ئۈچۈن قەدىردان ئۆزىگە تايانمىسا توختام تۈزۈش تەس ئىدى .
شۇڭا ، ئۇ كېچىچە قۇرۇق مېۋە - چۆە سودىسى ھەققىدە سوئال-
جاۋابلار ئېلىنغان ئىككى لېنتىنى قايتا - قايتا قويۇپ ئاڭلىدى .
مانا بۇگۈن نەچچە ۋاقىتتىن بېرى ئۆگەنگەنلىرىنى ئىشلىتىش پۈر-
سىتى كەلگەندەك قىلاتتى .
قەدىردان سەل ئەنسىزلىك ئىچىدە ئىشىكنى چەكتى . ئىچكە-
رىدىن : «كىرىڭ» دېگەن ئىجازەت بېرىلگەندىن كېيىن ئىشخانىغا
ئەيمىنىپقىنا كىردى . ئۆتكەنكى 6000 يۈەن «كۆڭۈل»نىڭ شارا-
پىتىمۇ ، ئىشقىلىپ ، لۇك داتۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ، قەدىردان بىلەن
قىزغىن قول ئېلىشىپ دۇئانغا تەكلىپ قىلدى :
— ھە بالا سەيگۈيۈەن ، مال بار ئوخشىمامدۇ؟ — دېگەنبىلەن
لۇك خوجايىن ئورتاق تىلنى تولىمۇ روشەن ، ئالدىرىماي سۆزلەيە-
تتى ، — قېنى ئەۋرىشكىنى ئېلىكچۇ ، مەن كۆرۈپ باقاي .
لۇك خوجايىنىنىڭ سۆزىنى ئېنىق چۈشىنەلمىگەن قەدىردان
خۇشاللىقىدا لىككىدە تۇرۇپ ، خىزمەت ئۇستىلىگە تۆت بولاق
ئەۋرىشكىنى قويۇش بىلەن تەڭ ، «15000» دېگەن سىپىر يېزىل-

غان قىزىل بولاقنىمۇ ئالدىغا ئىتتىرىپ قويدى .

— لۇك خوجايىن ، بۇ قېتىم مېلىم سەل كۆپرەك ، — دېدى قەدىردان گەپلەرنى ئۆگىنىۋالغىنى بويىچە دانىمۇ دانە سۆزلەپ ، — ئەگەر سىزگە كۆپ كەلسە ، ياكى تاغامغا ئاپارسامۇ بولىدۇ .

— قانداق ، مىڭمۇ ياكى ئىككى مىڭمۇ ، زادى نەچچە تونا ؟

— 480 تونا...

— ھا ـ ھا ـ ھا ... — 15 مىڭ يۇەن «كۆكۈل» لۇك خوجايىننى خۇشئاۋا قىلىۋەتكەندەك قىلاتتى ، — مەن نەچچە مىڭ تونىلاپ ئامبارغا مال كىرگۈزۈپ ، نەچچە ئون مىڭ تونىلاپ ئىچكىرى بىلەن توختاملىشىۋاتقان ئادەم ، ئۇ مېلىڭ قانچىلىك مال ئىدى ؟ قارا ، ئەكەلگەن ئەۋرىشكىلىرىڭنىڭ سۈپىتى نېمىدېگەن ياخشى .

— ھازىر 280 تونا كەلدى ، يەنە ئون كۈن ئىچىدە 200 تونا يېتىپ كېلىدۇ .

— ئۇنداقتا 280 تونا مالنى ئەتىلا ئۆتكۈز ، ئۇنىڭ تالونى ئايرىم بولسۇن ، قالدىسى كەلگەندىن كېيىن مەن باھا قويۇپ ، ئىسپات يېزىپ بەرسەم بولىدۇ .

قەدىردان دۇئانغا يۆلىنىپ ئولتۇرۇشى ، لۇك خوجايىن 280 تونا مالنىڭ قانچىلىكى قاق ، قانچىلىكى مونەك ئىكەنلىكىنى سوـ رىدى . ئۇ بىر چاغدىلا مالالرنىڭ تۇرى ، باھاسى ، تونا سانى يېزىلىپ ، تامغا بېسىلغان ئىسپاتنى سۈنۈپ بېرىشى ، قەدىردان كۆزلىرىگە ئىشەنمەيلا قالدى . چۈنكى ، ئىسپاتتا يېزىلغان سانلار ئوبۇلھەسەن مۆلچەرلىگەن باھادىن خېلىلا يۇقىرى ئىدى .

قەدىردان ئەتىسى سائەت ئونلار بىلەن 28 ماشىنا مالنى «قوـ ڭۇرتاش مېۋە ـ چېۋە شىركىتى»نىڭ ئامبىرى ئالدىدا توختاتتى . ماشىنىلار بىر ـ بىردىن تۈز گىرده تارتىلىپ ، چۈشۈرۈلگەن مالالر ئامبار ئىچىدە تەكشۈرۈلۈپ بولغۇچە كۈن ئولتۇردى . قەدىردان مال ئۆتكۈزۈۋالغۇچىلارنىڭ كېسىپ بەرگەن تالونىنى بوغالتىرىيە

بۆلۈمىدە چەككە ئايلاندۇرۇشقا ئۇلگۈرەلمەي كېتىپ قالدى . ئۇ مەكتەپتىكى ئوقۇشىغا كېچىكىپ قېلىشنى زادىلا خالىمايتتى . چۈنكى ، نۇسرەت مۇئەللىم شەنبە ، يەكشەنبە كۈنلىرى دەم ئالماي ، قەدىر دانىنىڭ ياتقىدا دەرس ئۆتەتتى . مۇئەللىم شۇنچىلىك جان كۆيدۈرۈۋاتقان يەردە ، قەدىردان ئەلۋەتتە تىرىشىشى كېرەك - دە . دېمىسىمۇ ، ئۇ بۇگۈن تەرجىمانسىز لۈك داتۇغا مەقسىتىنى ئۇقتۇرالىدى ، مۇشۇنىڭ ئۆزى ئۇنۇم .

قەدىردان ئەتىسى ئەتىگەندە «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»نىڭ ئاشخانىسىدا سۈت بىلەن بولكىدا ناشتا قىلىپلا تاكسى بىلەن «قوغۇرتاش شىركىتى»گە كەتتى . ئۇ بوغالتىرىيە ئىشخانىسىغا كىرىپ ، قولىدىكى 280 تونىنا مالنىڭ ئىسپاتىنى بوغالتىرغا بېرىشى ، ئۇ چوتنى ئۇيان - بۇيان شاراقلىتىپ ، 546 مىڭ يۈەنگە چەك كېسىپ بېرىدى . قەدىردان چەكنى ئالىدى - دە ، ئۇدۇل سودا - سانائەت بانكىسىغا بېرىپ چەكنى ئۇچ ئاي مۇددەت بىلەن قويۇۋەتتى .

قەدىردان بانكىدىن چىقىپلا پىيادە مېڭىپ «دوستلۇق»قا كەلدى . ئۇ خۇددى بىراۋلار شەلپەردەك قىزىرىپ ئالدىدا پەيدا بولىدىغاندەك تەرەپ - تەرەپكە بويۇنداپ قارايتتى . ئۇ ئۇزۇن لەمپىلىك بازاردىن ئۆتۈپ ، دوستلۇق ئاھالىلەر رايونىغا كەلدى . بۇ يەردە ئۇششاق كوچىلارنىڭ تولىلىقىدىن قايىسىغا كىرىپ ، قايىسىغا كىرمىگەنلىكىنى پەرق ئېتىشمۇ تەس ئىدى . قەدىردان ئۆتكەن - كەچكەنلەردىن : «ئىسمى مېھرىبان ، دادىسى كاۋاپچى» دەپ سوراپتى . ئۇ كېچىدىن مېھرىبانىنى چۈشەپ قالغانىدى . بۇ مۇلايىم قىز ئاپپاق ئۇزۇن كۆڭلەك ، ئاق رومال ئارتىپ ، ئادەمنىڭ تېنى ئەيمەنگۈدەك ۋەيرانلىقتا يىغلاپ يۈرگۈدەك ... ئۇ قەدىردانغا ، بىر تۇغقان قېرىنداشلىرىم بولمىغاندىن كېيىن ، تاۋۇتنىڭ ئالدىدا مەن يىغلاپ ماڭمىسام ، كىم ماڭىدۇ ، دېگۈدەك . قەدىردانمۇ : «ئەسلىدە تاۋۇتنىڭ ئالدىدا ئەرلەر يىغلاپ ماڭسا بولاتتى ، ئەمىسە مەن : «ئانام... ئانام... » دەپ يىغلاپ ماڭسام بولامدۇ ؟ » دەپ سورا-

ۋاتقۇدەك ، مېھرىبان بولسا ، قەدىردانلىك باغرىغا تاشلىنىپ ئېسىدەپ - ئېسىدەپ يىغلاۋاتقۇدەك...

قەدىردان بۇگۈن چۈشلۈك تاماقنى يېمەي مېھرىبانىنى ئىزدەپ ، ئاھاللەر رايونىنىڭ قىغىر - قىيسىق كوچىلىرىدىن ، ۋەيرانە ئۆيلىرىدىن ئايلىنا - ئايلىنا ، كەچكە يېقىن ياتقىغا قايتىپ كەلدى . ئۇ ھېرىپ ھالىدىن كەتكەنىدى ، شۇنداقتىمۇ مەكتەپكە بارمىسا بولمايتتى . شۇڭا ، ئوقۇش ماتېرىياللىرىنى ، يانچۇق ئۇنۇ- ئالغۇسىنى سومكىسىغا سېلىپ كوچىغا چىقتى . قەدىردان ئەتراپ- تىكى غالتەكلەردە سېتىۋاتقان نان ، كاۋاپ ، يەل - يېمىشلەرنى كۆرگەندىلا ، قورسىقىنىڭ نەقەدەر ئېچىپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلدى . چۈنكى ، ئۇنىڭ مەيدىسى تارتىشىپ ، كۆزلىرى پىلدىرلاپلا قالغانىدى . قەدىردان يېقىندىلا ئالغان قىممەت باھالىق سائىتىگە قارىدى . دەرس باشلاشقا يەنە 40 مىنۇت بار ئىدى . ئۇ «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»غا كىرىشى ، پەشتاختا ئېچىلغان ئولۇ- تۇرغان ھۆسنارخان ئورنىدىن تۇرۇپ ئېگىلىپ سالام قىلدى . بىراق ، قورسىقى ئېچىپ كەتكەن قەدىردان ئانچە دىققەت قىلمايلا تاماق شىرەسىگە كېلىپ ئولتۇردى . ئاشخانىچە خاس خانىلاردىكى شىرەلەرنى تازىلاپ يۇرگەن زۇلئاي يۇگۇرۇپ چىقتى - دە ، ئانىسى- دىنمۇ ھېيىقماي ، قەدىردانغا بەكمۇ قىزغىن سۆزلەپلا كەتتى :

— قەدىردان ئاكا ، سىز كەلمىگەنگە بۇگۈن ئالتە كۈن بولـ- دى ، — دېدى قىز خۇشاللىقىنى باسالماي ، — ئۆتكەنكىدەك گۆشنان قىلىپ بېرەيما ؟

— ياق ، دەرسكە كېچىكىپ قالىمەن . ئاشخانىڭىزدا نېمە تەييار بولسا ، شۇنى ئەكىلىڭ .

— بىر تەخسە ئۆي لەڭمىنى قىلىپ بېرەيمۇ ؟

— ئىختىيارىڭىز...

— كازىمكا ، قازانغا خېمىر تاشلاڭ ، — زۇلئاي ۋارقىرىغاچ ئاشخانىغا كىرىپ كەتتى ، — مەن قورۇمىنى بىر قوللۇق قورۇپ بېرەي .

قورسقى ئېچىپ هالى قالمىغان قەدىردان ئاشخانىنىڭ تاماق سۇنۇش تۆشۈكىدىن كۆز ئۈزمەي قاراپ ، تاماقنىڭ چىقىشىنى كۈتمەكتە ئىدى . ئەمما ، ئۇ ھۆسنارخانىنىڭ خىرقىراق ئاۋازىنى ئاڭلاپ ، ئارقىسىغا قارىدى :

— قەدىردان بالا ، ئۆتكەندە سەن مېلىنتى پۇل قىلىپ بەرگەن گۈمىلقلار ئاشخانىمىزغا تاماق يېگىلى كىرىپتىكەن ، — دېدى ھۆسنارخان كۆپكۆك چېكىۋالغان قاشلىرىنى لىككىدە ئېتىپ ، — ئۇ گادايلار ئىزىغا بولسىمۇ مەيلى دېسە ، 13 مىڭ كوي پايدىسىغا سېتىپ بېرىپسەن ، شۇنداقما ؟

— شۇنداق ، مېلى ياخشىكەن ئەمەسمۇ ؟

— ئۆزۈڭگىمۇ قالغاندۇ ؟

— ئانچە ـ مۇنچە...

— قىزىق بالىكەنسەن ئەمەسما ! — ھۆسنارخانىنىڭ كۆزلىرى ئالايدى ، — سودا دېگەنچۇ ئەينا ، جەرەستاندىكى پالۋانلارغا ئوخشايـ تۇ ، كىم يانپاشقا ئالسا ، غۇلاقتۇرۇپ ئاتىدىغان گەپ . رەقىبىڭ ئۆلەمدۇ ، تىرىلەمدۇ ، ئۆزىنىڭ شورى ! نېمە قىلاسەن 13 مىڭ كوينى ئۆزۈڭ ئېلىۋالماي...

— ھىھ ، — قەدىردان دىمىقىنى قاقتى ، — شۇنداقمۇ ؟ مەن ئۇنداق قىلالمايمەن .

— ھېلىقى گادايلارنىڭ گەپ ـ كالىچىغا قارىغاندا ، — ھۆسنارخان قەدىردانغا قىزىقىپ قالغاندەك قىلاتتى ، — «داخىيەن» ، «قوڭۇرتاش» ، «غەربىي دىيار» ، «مۇسۇلمانلار» شىركەتلىرىدىكى خوجايىنلار سېنى «بالا سەيگۇيۇەن» دېسە ، شالـ ۋاقلىرى ئېقىپ كېتىپتىمىشيا...

قەدىردان ھۆسنارخانغا ئالىيىپ قارىدى ـ يۇ ، لېكىن جاۋاب بەرمىدى . ئۇ زۇلئاي ئەكەلگەن لەڭمەننى ئالدىغا تارتىپ ، شاپۇرـ شۇپۇر يېگىلى تۇردى . ھۆسنارخان ئىچىدە : «ئوقۇرى خېلىلا ئېگىز هاراملىق ئوخشىمامدۇ» دەپ ئويلاپ تۇرۇشنى ، ئاشخانىغا ئولغلى ئەسەت ئەرۋاھ هاسىراپ كىرىپ كەلدى .

— ئاپا ، خۇش خەۋەر ساڭا ، — دېدى ئەسەت ئەرۋاھ ئالىقاندا ئىرىنى ئىشقىلاپ ، — غەيرەت جاڭدۇنى ساقچىخانىدىن تۇتۇپ كەتتى ...

قەدىردان بۇ خەۋەردىن دىڭگىدە چۆچۈپ كەتكەن بولسىمۇ ، بىراق ئارقىسىغا قارىماي تامىقىنى يەۋەردى . ئەمما ، ئۇنىڭ قۇلىقى ئانا ـ بالىنىڭ پاراڭىدا ئىدى .

— قايسى ساقچىخانىدىن ؟ — سورىدى ھۆسنارخان ئەسەتىن ، — سەن نەدىن ئاڭلىدىڭ ؟

— «ئايدىڭساي» ساقچىخانىسىدىن . ھازىر «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»دا ساپلا مۇشۇ گەپ .

— ئۆتكەنكىدەك دالتەكلىرى پۇل تۆلەپ ئاچقۇزالارمىكىن ؟

— ئەمدى مۇمكىن ئەمەس ، — دېدى ئەسەت ئەرۋاھ ، — ئەيسا خېنەنجىر ، ئەبەي گېتلار بېيجىڭدا ئوخشايدۇ ، زوھۇر گاسىيا[1] بولسا خوجايىنى ھالاۋۇدۇن تەيگو[2] نى قوغداپ ، ئوتتۇرا ئاسىياغا كېتىپتۇ ...

— زەپ بەلەن بوپتۇ ! ھەممىدىن يامىنى زوھۇر گاسىيا . ئۇنىڭدىن ساقچىلارمۇ ئېھتىيات قىلىدۇ . قىپقىزىل قان بىر نېمىدە ئۇ ...

قەدىردان مەكتەپكە بېرىشتىنمۇ يالتايدى . ئۇ «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا بېرىپ ، ھېلىمجاننى ياتاق ، ئاشخانىلاردىن تاپالماي ، مېھمانخانا ئالدىدىكى بىلىيارتخانىدىن تاپتى . ئۇنى «سورايدىغان گەپ بار ئىدى» دەپ ، ئۆزىنىڭ ياتقىغا ئېلىپ كىردى . قەدىردانىنىڭ غەيرەت جاڭدۇ بىلەن ئانچە ـ مۇنچە يېقىنلىقى بارلىقىنى ئۇققان ھېلىمجان بىلەن نورمەت كېيىنكى ۋاقىتلاردا قەدىردانغا ئانچە ۋاي دېمەيدىغان بولۇپ قالغانىدى ، بولۇپمۇ قەدىردان بىر ـ ئىككى قېتىملىق مالنى ھېچكىمگە تۇيدۇرماي ئۆزى بىر

---

① گاسىيا — «زورزو» فىلىمىدىكى ھەربىي قوماندان . بەستلىك : يوغان ھەم قارام زوھۇرنى گاسىياغا تەقلىد قىلغان لەقەم .

② تەيگو — تايلاند . ھالاۋۇدۇن نەچچە ئون مىڭ يۈەنلىك تايلاند خورازلىرىنى قىمارغا سېلىپ يېيىغان باي .

تەرەپ قىلىۋەتكەندىن كېيىن ئۇنى ئىزدىمەيدىغان بولدى .

— ياھ ، 35 كويچەنلىك ياتاق قالتىس بولىدىكەن - ھە ، — ھېلىمجاننىڭ ئاۋازىغا تەنە ئارىلاشقاندەك قىلاتتى ، — پۇت - قوللارنى يۇيىدىغان داس ، چېلەكلىرى ، ئۇسسىسالىڭ چايدانلىرى ، ھېرىپ - چارچاپ كەلگەندە ھاردۇق چىقىرىدىغان دۇانلىرى بار- كەن ئەمەسمۇ...

— ھېلىمجان ئاكا ، قېنى چاي ئىچ ، — قەدىردان پىيالىنى چاي شىرەسىگە قويدى ، — سېنىڭدىن غەيرەتكام ھەققىدە بەزى ئەھۋاللارنى ئۇقاي دېگەن...

— نېمە ، غەيرەت جاڭدۇ ؟ — ھېلىمجان ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى ، — مەن ئۆنى تونۇمايمەن ، تۇتۇلۇپ كېتىپ خوپ بوپتۇ...

— ئۇنداقمۇ دەپ كەتمە ، — قەدىردان ھېلىمجانىڭ مۇرىسى- دىن بېسىپ ئولتۇرغۇزدى ، — توغرا ، مېنىمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىر قازاندا ئون يىل قاينىتىسا قېنىمىز قوشۇلمايدۇ ، لېكىن ھەممىمىز بىر يۇرتلۇق ، بىر مەھەللىدە چوڭ بولغان . ئۇنىڭ ئۇستىگە ، ئۇ سىياسىي - قانۇن كومىتېتىنىڭ شۇجىسى مۇتىللا ساۋۇتنىڭ بىر تاللا ئوغلى ، ئانچە - مۇنچە كۆڭۈل بۆلۈپ قويمىساق بولامدۇ ، يۇرتقا قايسى يۈزىمىزنى كۆتۈرۈپ بارىمىز ؟

ھېلىمجان سەل ئويلىنىپ قالدى . بۇنداق ئىشلار بۇرۇنمۇ بولۇپ ئۆتكەن ، بىر يۇرتلۇقلىرى : «ھەي ، ھەرقايسىڭ بىر ئېرىق- نىڭ سۈيىنى ئىچىپ چوڭ بولۇشتۇڭ ، بۇرادەرلىرىڭنىڭ بېشىغا كۈن كەلسە ، قول قوۋۇشتۇرۇپ قاراپ تۇردۇڭما ... » دەپ ئەيىب- لىگەنىدى . شۇڭا ، ئۇ سەل ئوڭايسىزلىنىپ ، ئېغىر تىنىپ جىم ئولتۇردى .

— راست ، — دېدى ھېلىمجان يەر باققىنىچە ، — ۋاقتىدا ساقچىخانىغا پۇل تۆلەپ ئاچىقىۋالمىسا ، يۇقىرىغا يوللىۋەتتىمۇ ، نەچچە يىللىق كېسىلىپ كېتىدۇ .

— زوھۇر گاسىيا دېگەن كىم ئۇ ؟ غەيرەتنىڭ نېمىسى

بولىدۇ؟

— غەيرەتنىڭ ھېچنېمىسى ئەمەس، بايۇەچچە ھالاۋۇدۇن تەيـ
گونىڭ قوغدىغۇچىسى، — ھېلىمجان بىلگەنلىرىنى چۈشەندۈرمەكـ
تە ئىدى، — ئەمما ئوغرىلار، قىمارۋازلار، خروئىنچىلار ھەممـ
سى بىر يېپقا باغلانغان گۈرۈھ، كىمنىڭ بېشىغا پالاكەت ياغسا،
قالغانلىرى ئۇنىڭ كويىدا بولۇپ، ھەرخىل ئاماللارنى قوللىنىپ
قۇتقۇزۇۋالىدۇ. ئۇنىڭ باش سەركەردىسى زوھۇر گاسىيا...

— زوھۇر گاسىيا راستتىنلا شۇنچىلىك يامانما؟

— ئۇنى بىر دېمە، ئۇ دېگەن بىر قارام قاۋان، — دېدى ھېلىمجان چايدىن بىر ئوتلاپ قويۇپ، — قورقمايلا پىچاق ئۇرىدۇ. بۇ چاغقىچە نەچچىلىگەن يېرىگە پىچاق يەپ، جان سەكراتىغا چۈشۈپ قالغانلار كۆر مىڭ.

— ئۇلار ئەرز قىلمىدىمۇ؟

— ئەرز قىلىش، — ھېلىمجان ئاچچىقىنا كۈلدى، — ئۆلۈم خېتىنى يېزىپ قويۇپ، ئەرز قىلسا تاكى بىلمىدىم، بولمىسا ئەرز قىلدىمۇ، ئۇنداق ئادەم ئۇزاق ئۆتمەي كىملەر تەرىپىدىندۇر بوغۇزلىنىدۇ، ماشىنىغا سوقۇلىدۇ ياكى بىنا ئۈستىدىن پەرگە تاشلىنىدۇ.

— پاھ، — قەدىردانىنىڭ ئاغزى ئوچۇقلا قالدى، — ئېچكىرىلەردە پەيدا بولغان قاراقول پارتىيەسىگە ئوخشاشلا ئىكەن — دە...

ئالدىنقى قېتىم تۇتۇلغاندا، زوھۇر گاسىيا، ئەيسا خېنەنـ جىر، ئەبەي گىتارلار پۇل تۆلەپ ئاچقۇزالغانىدى، بۇ قېتىم ئۇلار يوق. ئەمدى غەيرەتنىڭ كۈنى تەس...

— ئۇنى نېمە ئىسپات بىلەن تۇتۇپتۇ؟

— ساقچىخانىدىكى بالىلارنىڭ دېيىشىگە قارىغاندا، غەيرەتنىڭ يېنىدىن بىر گرامىمۇ ئاق چىقماپتۇ، — دېدى ھېلىمجان، — پەقەت ئۇلارنىڭ تۇتۇش نىشانى بولغان دىلمۇرات ماكاشتىن مال ئالماقچى بولغاندا، غەيرەت تۇتۇلۇپ، دىلمۇرات

ماكاش قېچىپ كەتكەن .

— دىلمۇرات ماكاش دېگەن كىم ئۇ ؟

— بېيجىڭدىكى خروئىن ئەتكەسچىلىرىنىڭ ئادىمى . غەيرەت : «مەن ئۇنىڭ بىلەن بۇرۇن ئاغىنە ئىدىم ، شۇڭا ئاشخانىغا مېھمان قىلغىلى ئەكىرگەن» دېگەن بىر گەپتىلا چىڭ تۇرۇۋالسا ، قۇتۇلۇپ كېتىشى مۇمكىن ، لېكىن يۇقىرىغا يوللىۋەتسە ئىش چاتاق...

قەدىردان شۇ كۈندىن باشلاپ كەچلىك ئوقۇشنى قولدىن بەرمىگەن ئاساستا ، «ئايدىڭساي» ساقچىخانىسىغا قاتىردى . ساقچىلار ئۇنىڭدىن : «سەن كىم بولىسەن ، غەيرەت بىلەن نېمە مۇناسىۋىتىڭ بار ؟ بۇرۇن سولانغانمۇ ؟ نەچچە قېتىم ؟» دېگەندەك سوئاللارنى سوراپ ، بەش كۈنگىچە يول ماڭغۇزدى ، ئالتىنچى كۈنى : «10 مىڭ يۈەن تاپشۇرۇپ ئاچقىپ كەت» دېيىشتى . قەدىردان شۇ كۈنىلا 10 مىڭ يۈەن تاپشۇرۇپ غەيرەتنى ئاچقىتى . بۇرادەرلىرىنىڭ يېنىدا بولماسلىقىدىن ئۇمىدى ئۈزۈلگەن غەيرەت قەدىردانىنىڭ بۇ تۇرگۈنلۈكىدىن تولىمۇ رازى بولدى .

— جېنىم ئۇكا ، سېنى بۇنداق قىلار دەپ ئويلىماپتىكەن، — دېدى غەيرەت جاڭدۇ كۆزىگە ياش ئېلىپ ، — خۇدا خالىسا ، بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى نەزىرىڭدىن ئۆتكۈدەك خىزمەتكە بولىمەن...

— ئۇنداق دېمە ، غەيرەتكا ، ھەممىمىز بىر يۇرتلۇق تۇرساق ، مېنىڭ بېشىمغا كۈن چۈشسە ، سەن قاراپ تۇرارمىدىڭ ؟ بۇ شۇنداقلا ئىش .

بۇ ۋەقەدىن بىر ھەپتە ئۆتمەي ، خوتەندىن يەنە 20 ماشىنا مال كەلدى . بۇ ئالدىنقى قېتىملىق مالنىڭ داۋامى ئىدى . قەدىردان لۇڭ داتۇنىڭ ئىسپات قەغىزىنى ئېلىپ ، ئەتىسى 20 ماشىنا مالنى بىر كۈن ئىچىدە «قوڭۇرتاش مېۋە ـ چېۋە شىركىتى»نىڭ ئامبىرىغا ئۆتكۈزۈپ بولدى ھەم 406 مىڭ يۈەنلىك چەكنى يانچۇقىغا سالدى . بۇ ئىككى قېتىملىق سودىدىن قەدىردانغا 146 مىڭ 400 يۈەن قالدى . ئەگەر ئوبۇلھەسەن بەلگىلەپ بەرگەن ئۇچ خىل باھا-

نىڭ ئەڭ تۆۋەن ئۆلچىمىنى ئاساس قىلغان بولسا ، قەدىردانغا 188 مىڭ 400 يۈەن نەق پايدا قالاتتى . بىراق ، يەنىلا ئۇ ئوتتۇرا باھا ئۆلچىمى بىلەن ئوبۇلھەسەنگە مەنپەئەت يەتكۈزدى ، شوپۇرلار ئېلىپ كەلگەن مال تىزمىلىكى بويىچە ئۇچ كۈن توپ سېتىش بازارلىرىنى ئايلىنىپ ، 120 مىڭ يۈەنلىك مال ئالدى . ئۇنى قاق ئېلىپ كەلگەن ئۇچ شوپۇرنىڭ ماشىنىسىغا بېسىپ ، خوتەنگە يولغا سېلىۋەتتى...

قەدىردان مانا بۇگۈنلا «ئۇھ» دەپ دەم ئېلىش پۇرسىتىگە ئىگە بولدى . ئۇ تۈنۈگۈن ئەكىرىپ قويغان گۆشنان بىلەن ناشتا قىلىۋېلىپلا ، كارىۋىتىدا ئوڭدىسىغا ياتقىنىچە ، قۇلىقىدىكى تىڭشىغۇچ ئارقىلىق خەنزۇ تىلىنى ھەجىلەپ ئۆگەنمەكتە ئىدى . بۇ يىل قىش كېچىكىپ كەلگەنلىكى ئۈچۈن بولسا كېرەك ،قارمۇ كېيىن ياغدى . ئانقۇچنىڭ زېيىدىن قاڭقىغان پاختا توزۇندىلىرىدەك لەر-زان تۆكۈلۈۋاتقان قار دېرىزىدىن كۆرۈنۈپ تۇراتتى . قەدىردانىنىڭ كۆڭلىدىن نېمىدۇر كەچتى بولغاي ، ئورنىدىن دەس تۇردى - دە ، تامغا چاپلانغان كالېندارىدىكى «10 - ئاينىڭ 29 - كۈنى» دېگەن رەقەملەرنىڭ ئاستىغا سىجاپ «تۇنجى قار» دەپ يېزىپ تۇرۇشى ، ئىشىك چېكىلدى . قەدىردان بېرىپلا ئىشكىنى ئېچىشى ، بېشىغا تەلپەك ، ئۇچىسىغا كونا ياقىلىق پالشوپكا كىيگەن 50 ياشلار ئەتراپىدىكى بويۇن ، يۈزلىرىنى چار ساقاللار بېسىپ كەتكەن بىر ئادەم كىرىپ كەلدى . ئۇ ياتاققا كىرىپلا : «پاھ ، پاھ ، پارلىق ئۆيلەر ئىسسىق بولىدىكەنا» دەپ قويدى .

— قېنى دىۋانغا كەلسىلە ، — دېدى قەدىردان قۇلىقىدىكى تىڭشىغۇچنى ئېلىۋېتىپ ، — مېنى بىرەر ئىش بىلەن ئىزدەپ كەلگەنمىدىلە ؟

— خوش ، ئۆزلىرى «بالا سەيگۈيۈەن» بولامدىلىكى ؟

— شۇنداق ، — قەدىردان چايداندىكى دەملەنگەن چايدىن پىيالىگە قۇيۇپ قويدى .

— مەن قەشقەر مارالبېشى سېرىقبۇيا يېزىسىدىن كەل-

دىم ، ئىسمىم بىلەن بارات پوزىسى ، — بارات پوزىسى چاينى پۇڭلەپ ئىچتى ، — بىزنىڭ يېزىلىق ھۆكۈمەت سودا ساراينىڭ باشلىقى سايىت ئىلياس ئۆزلىرىگە بىر پارچە خەت ئەۋەتكەنىدى .

بارات پوزىسى قويۇن يانچۇقىدىن قاتمۇقات قەغەزلەرگە ئورالغان خەتنى چىقىرىپ بەردى . قەدىردان كونۇبرت ئورنىدا چاپلانغان قەغەز ئۇستىدىكى : «بالا سەيگۈيۈەنگە تېگىدۇ» دېگەن خەتنى ئىچىدە ئوقۇدى ، ئاندىن كونۇبرتنى يىرتىپ خەتنى ئاچتى . قىسقىلا يېزىلغان خەت مۇنداق سەھىپىلەر بىلەن باشلانغانىدى :

«ئەسسالامۇئەلەيكۇم ، بالا سەيگۈيۈەن . ئىسمىلىرىنى بىلمىگەچكە ، خاڭسۇچە ئاتاۋەردىم ، كۆڭۈللىرىگە ئالمىسىلا . بىز سىلىدىن نەچچە كۈنلۈك يىراقتا تۇرساقمۇ ، ئۆزلىرىنىڭ ھۆرمەت - تۆسپىلىرىنى تولا ئاڭلاپ كەتتۇق ، ھەتتا بەزى دېھقانلىرىمىز ئۆزلىرىنى : «ئەۋلىيادەك بالىكەن ، كىمكى يالغان ئېيتسا ، شۇ ھامان بىلۋالىدىكەن ، شۇڭا راست گەپ قىلغان مال ئىگىلىرى پايدا تاپىدىكەن ، قۇۋلۇق - شۇملۇق قىلغانلىرى زىيان تارتىدىكەن» دېگەن گەپلەرمۇ تارقالدى... بالا سەيگۈيۈەن ، مەن سىلىنى كۆرۈپ باقمىغان بولساممۇ ، ئۆزلىرىگە 70 تونىا گۈل - قاق ، 40 تونىا مونەك ، 12 تونىا قارىئۆرۈك قېقى ئەۋەتتىم . ئۆتكەن ئايلاردا ئورۇمچىگە يۆتكەمەكچىدىم ، بىراق قۇرۇق يەل - يېمىشنىڭ كۆپلۈكىدىن بازارنى بەكمۇ كاساتچىلىق ، دەپ ئاڭلىدىم . ئەمدى يېزا-كەنتلەردىن يىغىۋالغان مالنىڭ باھاسىنى ئورتاقلاشتۇرۇپ يېزىپ قويدۇم (ئەلۋەتتە ، ئالغان قاقلىرىمىزنىڭ سۈپىتى ئوخشىمىغاچقا ، باھاسىمۇ ئوخشىمايدۇ - دە) . 1) گۈلە - قاق : بىر كوي ئىككى موچەن ؛ 2) مونەك : بىر كوي يەتتە موچەن ؛ 3) قارىئۆرۈك قېقى : ئىككى كويچەندىن ئېلىنىدى . بىز مۇسۇلمان ئادەم ، يالغان ئېيتساق ئاللامۇ رازى بولمايدۇ...

خەير ـ خوش ، تەنلىرىنىڭ سالامەت ، كۆڭۈللىرىنىڭ خاتىرجەم بولۇشىنى تىلەپ : كەمىنە سايىت ئىلياستىن» .

— گۈلە ـ قاق ، مونەك ، قارىئۆرۈكلەرنىڭ يەككە باھاسىغا قارىغاندا ، سۈپىتى ياخشى ئوخشايدۇ ، ساپلا ئىككىنچى دەرىجىنىڭ بىرىنچى ، ئىككىنچىلىرىنىڭ باھاسىكەن .

— مەرۋايىتتەك دېسىلە ، — دېدى بارات پۈزەك ، — ئەمدى قاچانلاردىن ۋاقىتلىرى يېتەركىن ، ماشىنىلار ئۆگۈنلۈككە سائەت بەشتە يۈكنى چۈشۈرۈۋېتىدۇ .

— ئەمىسە ئۆگۈنلۈككە ئەتىگەندە بىرەر ئامالىنى قىلىپ بېرەي . چۈنكى ، مەن ئەتە ئىمتىھان بېرىمەن .

— ۋاي خۇدايىم ، سىلىمۇ ئوقۇملا ؟

— ئوقۇمامتىكى ، مۇشۇ ئۇنىۋالغۇ ئىچىدىكى ، ماۋۇ ماتېرىيال-لاردىكى ، — قەدىردان كارىۋات ئۈستىدىكى نەرسىلەرنى كۆرسەتىپ قويدى ، — چۈمۈلىدەك كۆپ سوئاللاردىن ئەتە ئىمتىھان ئېلىپ ، مېنى ئانىكۈم ـ مونىكۈم قىلىۋېتىدۇ دېسىلە .

ئىككىسى تەڭلا كۈلۈۋەتتى .

— مالىنى نەگە ئاپاردىڭلار ؟ — سوردى قەدىردان ، — ياكى مېھمانخانىغا چۈشتۈڭلارمۇ ؟

— «غەربىي دىيار مېۋە ـ چېۋە شىركىتى»نىڭ توپ سېتىش مەيدانىغا .

— بولىدۇ ، مەن ئۆگۈنلۈككە ئەتىگەندە بېرىپ مېلىڭلارنى كۆرىمەن ، ئەگەر شۇ چاغقىچە ياخشى خېرىدار چىقىپ قالسا سېتىۋەتسەڭلار بولىدۇ .

— يوقسۇ ، يوقسۇ ... سىلىدىن ئۆزگە ئادەمگە بېرىپ ، سايىت ئىلياس جۇرېننىڭ ئالدىدا تىرناق تاتلاپ قالساق بولمايدۇ .

بارات پۈزەك ئورنىدىن تۇرۇشى ، ياتاقنىڭ ئىشكى چېكىلىپ يەنە ئىككى ئادەم كىرىپ كەلدى . قەدىردان بارات پۈزەكنى كارىدورىدا ئۇزىتىپ قويۇپ يېنىپ كىردى ـ دە ، ئىككى مېھمانىنى

دۇانغا تەكلىپ قىلدى . ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىلىسى 40 تىن ئاشقان ئادەملەر بولۇپ ، يۇزى قۇيماقتەك قورۇلۇپ قالغان بۇرۇتلۇق ئادەمنىڭ بېشىدا كونا قۇلاقچا ، ئۇچىسىدا قارا پاختىلىق چاپان بار ئىدى . ئېگىكلىرى ماتاڭچىنىڭ كەكسىدەك ئۇزۇن ، ماڭلايلىرى ئالدىغا ئۇسۇپ چىققان ، سۇس ھال رەڭ چىراي ، بويۇنلىرى ئەتتەكەنلىشىپ كەتكەن ئېگىزرەكنىڭ بېشىدىكى كەپكىسىنىڭ چېكىلىكى مايلىشىپ پارقىراپ كەتكەن ، پوررەڭ چىبەرقۇت چاپىنىنىڭ ئىچىگە قوشلاپ پوپايكا كىيىۋالغاندى .

— مېنىڭ ئىسمىم كەرى تورغاي ، بۇ ئىنىمىزنىڭ ئىسمى مۇسا چالىۋاش بولىدۇ ، — دېدى بۇرۇتلۇق ، قۇلاقچىلىق ئادەم ، — بىز بايدىن كەلگىلى 37 كۈن بولدى . يېلىڭ - يوپۇڭلا كەپتىكەنمىز ، ھازىر قار يېغىپ سوغۇق چۈشۈپ كەتتى . ئەكەلگەن 130 تونىنا گۈلە - قاق خېرىدارى يوق قىز بالىدەك ئولتۇرۇپ قالدى . خېرىدار چىقمىدى ئەمەس ، چىقتى ، ساپلا ھايانكەشلەر ، ئۇلار ئىزىغا سورىغان بولسىمۇ بېرىۋېتەتتۇق…

— بىزنىڭ سوغۇقتىن جۇلمەرەپ قېلىشىمىزدىن ئىچى ئاغرىغانلار ، — دېدى مۇسا چالىۋاش ، — «بالا سەيگۈيۇەننى ئىزدەپ بېقىڭلار» دېگەچكە ، ئۆزلىرىنى پاناھ تارتىپ كەلدۇق …

قەدىردان مارالبېشى سېرىقبۇيىلىق بارات پۇزەككە ئۇگۇنلۇككە ئەتىگەن دەپ ۋەدە قىلغان بولسا ، مۇنۇ بايلىق «تورغاي» ، «چالىۋاش»لارغا ، ئىندىنلىققا مەن سىلەرنى ئىزدەيمەن ، دەپ ، ئۆزىنىڭ ئىمتىھان بېرىدىغانلىقىنى ئوچۇق ئېيتتى . لېكىن ، كەرى تورغاي سەل ماڭغۇسى يوقتەق ئېزىلىپ ئولتۇراتتى .

— بالا سەيگۈيۇەن ، گەپلىرىنىڭ ئوراندىن قارىسام ئىمتىھانلىرى ئەتە ئوخشايدۇ ، — دېدى كەرى تورغاي ، — شۇڭا ، ئۇگۇنلۇككە مۇبارەك تەنلىرىنى يېنىك قىلىپ ، «قوڭۇرتاش» تەرەپلەرگە ئۆتەلىگەن بوسلىرى…

— بايا ھەرقايسىلىرى كىرگەندە ئۇزاپ چىققان ئادەم مارالبېشى سېرىقبۇيىلىق بولىدۇ ، — قەدىردانىڭ سەل ئاچچىقى كەلگە-

نىدى ، — مەن ئۇ ئادەمگە ئۆگۈنلۈككە دەپ ۋەدە قىلدىم . ئەمدى ھەرقايسىلىرىنى دەپ ئۇ ئادەمنى ئالدىسام بولاما ؟

— خاپا بولمىسىلا ، — مۇسا چالۋاش ئۆزرە سورىدى ، — بۇ ئاكىمىز ئاشۇنداق ئۆپكىسى يوق ، ئالدىراقسان . بىزنىڭ ئاتىلىرىمىز بىر قەدەم كەينىدە قاپتۇ ئەمەسمۇ .

قەدىردان تورغاي ۋە چالۋاشلارنى ئۇزىتىۋېتىپ ياتقىغا كىرىپلا ئۆزىنى كارىۋىتىغا تاشلىۋەتتى . «مەن قىلارمەن توققۇز ، خۇدايىم قىلار ئوتتۇز» دېگەندەكلا بىر ئىش بولدا ! ھەر بىر مىنۇت ، سېكۇنتلار ئۆتكەنسېرى ، قەدىردانىڭ جېنى سىرقىراپ كېتىۋاتسا ، مۇنۇ ئاساقچىلاپ كىرىپ كېلىۋاتقانلارنىڭ تولىلىقىنى قارا ! تۇنۇگۈن نۇسرەت مۇئەللىم : «بۇ چاغقىچە ئۆتكەن دەرسلەردىن ئېغىزچە ھەم يازمىچە ئىمتىھان ئالمەن» دەپ ئۇقتۇرغانىدى . شۇڭا ، قەدىردان كېچىدىن بىر ئۇخلىغان بولسا كاشكى··· ئىمتىھان دېگەننىڭ سۇرى يولۇاسنىڭ ھەيۋىسىدىنمۇ يامان بولسا كېرەك . تېخى ئۆلمەكنىڭ ئۇستىگە تەپمەك ، دېگەندەك ، بىر چاغلاردا مۇئەللىم سۆزلەپ بەرگەن بىر تەمسىل ئېسىگە كېلىش بىلەن ، قەدىردان ئەتىكى ئىمتىھاندىن قېچىپ كەتكۈسى كەلدى . بىرى لېنىندىن : «سىز دۇنيادا نېمىدىن قورقىسىز ؟» دەپ سورىغانىكەن ، لېنىن : «ئىمتىھاندىن» دەپ جاۋاب بېرىپتىكەن . مانا مېنىڭسى نەچچە كىلو نەچچە يۈز گىرام كېلىدىغان لېنىن چېغىدا ئىمتىھاندىن قورقۇۋاتسا ، قەدىردان قورقمامتىكى ! شۇڭا ئۇ تەكرار قىلمىسا بولامدۇ ؟ ئاممىزە «تۆگىنىڭ مازار بىلەن ئىشى يوق» دەپ ، مۇنۇ پۇزەك ، تورغاي ، چالۋاشلارنىڭ ئەزمىسىنى ئېزىپ ، شۇنچە ۋاقىتنى ئېلىپ كەتكىنىنى كۆرمەمدىغان !

قەدىردان تىڭشىغۇچىنى قۇلىقىغا سېلىپ ، ئەمدىلا بىرنەچچە جۈملە سوئال ـ جاۋابلارنى ئاڭلاپ تۇراتتى ، ئىشىك تاكىلداپ چېكىلدى . يەنىلا شۇ : «بالا سەيگۈيۇەن ··· ئۆزلىرىمىكى» دەپ ، سازاڭدەك سوزۇلۇپ ، ئاسلاندەك مىياڭلاپ كىرىپ كېلىدىغان قاقچىلارمىكىن دەپ پەرەز قىلغان قەدىردان : «مەن يوق !» دەپ

ۋارقىراي دەپ تۇرۇشىغا ، ئىشىك يەنە تاكىلداپ چېكىلىپ : «هاي كادىداڭ ، ئاچسۇڭ» دېگەن خەنزۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ دىڭگىدە چۆچۈپ كەتتى . ئۇ ، «ئىم... بۇ ياڭ مىڭسەن خوجايىنغۇ» دېدى - دە ، ئورنىدىن لىككىدە تۇرۇپ ئىشىكنى ئاچتى .

— هاي كادىداڭ ، سەن شۇ كېرىن[1]نى شۇنداق جوخۇ[2]لا قىلامدۇ - هە ؟

— هەي ياڭ خوجايىن ، سىز ئىكەنلىكىڭىزنى مەن نەدىن بىلەي ، كىرىڭ ، كىرىڭ ...

ياڭ مىڭسەن كىرىپلا ئۆزىنى دىۋانغا تاشلىدى . قەدىردان : «پەلتو بىلەن قاما قۇلاقچىنى سېلىۋېتىڭ» دېگەندى ، ئۇ زادىلا ئۇنىمىدى . ئالدىغا قويغان پىيالىدىكى چايغىمۇ قارىماي ، قەدىردانغا ۋارقىرىدى :

— هەي كادىداڭ ، سەن كىيىمىڭ كەيسۇڭ !

— نەگە بارىمىز ؟

— ياكشى ئاشخاناڭ باسۇڭ .

— هەي ياڭ خوجايىن ، مەن ئىمتىهانغا تەييارلىق قىلمىسام بولمايدۇ ، — قەدىردانىنىڭ خەنزۇچە سۆزلىگىنىدىن ياڭ خوجايىنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى ، — ئەتە ئىمتىهان !

— هەي ، ماۋۇ بىر نېمە بولۇپ قالىدىكەن جۇمۇ ، — ياڭ مىڭسەنمۇ خەنزۇچە سۆزلىدى ، — قارا ، ئوچ ئاي بولار - بولمايلا تىللىرى يۆگىشىپ كېتىپتا بۇنىڭ...

— شۇڭا بۇگۈنچە مەن تەكرار قىلىۋالاي .

— هەي ، سائىتىڭگە قارا ، — ئۇلار خەنزۇچە سۆزلەشمەكتە ئىدى .

— سائىتىم شىنجاڭ ۋاقتى 11 دىن 50 مىنۇت ئۆتۈپتۇ .

— ئۆگىنىشتى قورساقنى تويغۇزۇپ قىلارسەن ؟

— ئۇغۇ شۇنداق ...

---

① كېرىن — مېهمان .
② جوخۇ — كوتۇش .

— ئەمسە ماڭە ، سېنىڭ قورسقىڭنى تويغۇزۇپ ئاندىن ئەكىلىپ قويىمەن . ماشىنا ھويلىدا قالدى .

ئۇلار ئىشكنى قۇلۇپلاپ ، كاربىدور پەلەمپەيلىرىدىن تاراقلاپ چۈشۈپ كەتتى . ماشىنىنىڭ ئۈستىنى يېرىم غېرىچ قار بېسىۋالغانىدى . ياڭ مىڭسەن توخۇ پېيى سۇرتكۈچنى ئېلىپ ، ماشىنا ئەينەكلىرىدىكى قارلارنى چۈشۈرۈۋەتكەندىن كېيىن ماشىنىغا چىقىشتى . قار يەنىلا لەپىلدەپ چۈشۈۋاتاتتى . يوللاردا تۇرمەللىشىپ كەتكەن قارلار ماشىنىنىڭ تېز مېڭىشىغا كاشىلا قىلاتتى . تېز ماڭغان تەقدىردىمۇ ، پەرۋقۇلئاددە تورمۇز قىلىش توغرا كەلسە ، ماشىنا پىرقىراپ ، ئۆزىنىڭ كەلگەن يولىغا قاراپ قالاتتى ، شۇنداقتىمۇ ئۇلار يېرىم سائەت ئەتراپىدا شياۋشىمىندىكى مۇسۇلمانلار ئاشخانىسىغا يېتىپ كەلدى . قەدىردان ھەرخىل قورۇمىلارنى زاكاز قىلدۇرمىدى ، پەقەت بىر قاچىدىن گۆشلۈك پولۇ بولسىلا بولدى ، دەپ تۇرۇۋالدى ، شۇنداقتىمۇ ياڭ خوجايىن ئىككى كىلو تونۇر كاۋىپى ، ئون زىخ كاۋاپنى ئوشۇقلا بۇيرۇۋەتتى .

ياڭ خوجايىن بىر تال تاماكا تۇتاشتۇرۇپ چېكىپ تۇگەتگۈچە ، پولۇ ، كاۋاپلارمۇ شىرەگە قونۇپ بولدى . ئۇلار قىزىق چاي بىلەن ئاۋۇال پولۇنى مەززە قىلىپ يېيىشتى . ياڭ خوجايىن پات ـ پاتلا «ھەي··· ھەي ··· » دەپ قويۇاتتى . چۈنكى ، ئۇ پولۇغا قەۋەتلا ئامراق ئىدى . بىر قېتىم قەدىردانىنى داخىيەندىكى بىر ئاشخانىدا مېھمان قىلغاندا ، ياڭ خوجايىن : «نېمىگە مەيلىڭ بار ؟ » دېگەندە ، قەدىردان «پولۇغا» دېدى ، ياڭ خوجايىن كۈلۈپ كېتىپ : «مېنىڭ خىلىمكەنسەن ـ دە ! » دېگەنىدى .

بىر كۈنى ، قارا ، لۇڭ داتۇ ئىككىسىلا بىر ئاشخانىدا تاماق يەپ قالدۇق ، — دېدى كەيپى چاغ ياڭ مىڭسەن ، — ئۇ گۆشلۈك قورۇما بىلەن پىۋىنى سۇدەك ئىچىۋاتىدۇ ، مەن بولسام قېنىق دەملەنگەن چاي بىلەن پولۇنى مەززە قىلىپ يەۋاتىمەن···

— «قوگۇرتاش» شىركىتىدىكى لۇڭ خوجايىنما ؟

— شۇ بولماي كىم بولاتتى ؟ ئۇچۇ قارا ، پىۋىدا سەمرىگەن

نېمە ، — ياڭ مىكسەن تونۇر كاۋىپىدىن بىر قوۋۇرغىنى يېرىپ ، قەدىردانغا تۇنقۇزدى ، — گېپىمگە قۇلاق سال ، لۇڭ داتۇ : «ھەي ، ھەي ... مۇشۇ پىۋىنى ئىجاد قىلغان ئادەمنى تاپسام ، ئانام بېقە-ۋاتقان ئالتە دانە سورتلۇق چوشقىنى شۇنىڭغا مۇكاپات دەپ بېرەتتىم... » دېدى .

— سىزچۇ ، سىز نېمە دېدىڭىز ؟ — سورىدى قەدىردان قىزە-قىپ .

— مەن دېدىمكى ، ئەگەر مۇشۇ پولۇنى ئىجاد قىلغان ئۇيغۇرنى تاپسام ، جۇڭگونىڭ يېرىمىنى بېرەتتىم ، دېسەم ، پىۋا ئۇنىڭ بۇر-نىغا كېتىپ ، بىر ھازا قېقىلىپ كەتتى قارا...

— سىزمۇ پونى زەي سالماي ئېتىپسىز ، جۇڭگو سىزنىڭ قورۇيىڭىز بولمىسا...

— پولۇغا بولغان ئامراقلىقىمنى ئاشۇ سۆز بىلەن ئىپادە قىلدىم - دە... بۇ... بۇ خاتاما ؟

ئۇلار گۆش باسقان پولۇ بىلەنلا ئاساسىي جەھەتتىن تويۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن ، تونۇر كاۋىپى بىلەن زىخ كاۋاپ خېلىلا كۆپ ئېشىپ قالدى . ئۇنى ياڭ خوجايىنىنىڭ بۇيرۇتمىسى بىلەن مۇلازىم قىز سولياۋ خالتىغا قاچىلاپ بەردى . ئۇلار تاماق سىڭدۇرۇش ئۈچۈن بىردەم چاي ئىچكەچ پاراڭغا چۈشتى . قىسقىسى ، ياڭ خوجايىن قەدىردانىنى نېمە ئۈچۈن چاقىرىپ كەلگەنلىك سەۋەبىنى ئېيتتى :

— ھەي ، مۇشۇ 15 كۈن ئىچىدە لۇڭ داتۇغا 480 تونىنا مال ئۆتكۈزۈپسەنغۇ ؟

— سىز نەدىن ئۇقتىڭىز ؟

— ئۆزى ماختىنىپ سۆزلەپ بەردى .

— ئەمدى قارىڭ ، سىزگە تەڭلەۋەرىشكە ئادەم خىجىل بولىدىكەن .

— خىجىل بولىدىغانغا مەن ئۇنى «دۆڭكۆۋرۈك»تە يېيىپ ساتمىسام ، بەزىدە ئىچكىرىدىن بىر يولىلا بىرنەچچە خوجايىن كې-

لىپ قالسا ، مال يېتىشتۇرەلمەي ، قولۇمنى كەسكۈدەك بولۇپ كېتىمەن...

— توپ سېتىش بازارلىرىدا بېسىلىپ كەتكەن مالالارنى ئېلىپ بەرسىڭىز بولمىدىمۇ ؟

— ھەي ساراڭ ، ئاشۇ مالالارغا ئىشەنچ قىلغىلى بولامدا ؟ — ياڭ مىڭسەن شىرەگە پاقىلدىتىپ ئۇردى ، — ئۇنىڭ كۆپلىرى بېسىمدارلار بېسىۋالغان ، ساتالمای ياكى سېتىشقا پۇرسەت بولماي يەرلىكنىڭ ئامبارلىرىدا نەچچە يىللاپ يېتىپ كەتكەن مالالار ئۇ... ھەتتا قېپقىزىل قۇرتلار تاغارنىڭ ئۈستىدىمۇ ئۆمىلەپ يۈرگەن .

— ئۇنچىلىكمۇ ئەمەستۇ ؟

— مەن نەچچە قېتىم نەچچە يۈز مىڭلاپ تۆلەم تۆلەپ ، بۇرنۇمغا سۇ كىردى ، ئۇقتۇڭما ؟ — ياڭ مىڭسەن قىزىرىپ كەتتى ، — بەزى كاززاپلار بىرەر تونىنا يېڭى قاقنى ئايرىم قاچىلاپ ، باراڭ كۆرسىتمىدۇ ، قالغىنى نەچچە يىلدىن بېرى ساتالماي بۇزۇلغان ، قۇرۇپ ئېتى تۆكۈلگەن ، قۇرت يەپ شاكالغا ئايلىنىپ قالغان ياكى كۆكىرىپ سېسىپ كەتكەن مالالار . ئاشۇلارنى تاغارنىڭ ئاستىغا قاچىلاپ ، ئۈستىگە ئازراقلا يېڭى قاق ئېلىپ ئۆتكۈزىمدۇ . مۇشۇ بىرەر ئايىنىڭ ئالدىدىلا لۇڭ داتۇ ئىچكىرىدىن كەلگەن بىر خوجايىن بىلەن سوتقا چۈشۈپ قالدى...

قەدىردان لۇڭ داتۇ بىلەن قاتتىق ئۇرۇشۇپ ، تىللىشىپ كەتكەن ھېلىقى خەنزۇ خوجايىننى ئەسكە ئالدى ، شۇنداقلا ياڭ خوجايىننىڭ سۆزلىرىدىن بىر ھەقىقەتنى چۈشىنىۋالدى . ئۇرۇمچىدە ئاساسلىق تۆت ئورۇندا قىزىيدىغان مېۋە - چېۋە توپ سېتىش بازارلىرى بار ، بۇ بازارلارغا كىرىدىغان مالمۇ ئاز ئەمەس ، لېكىن بىر قىسىم بېسىمدارلار ، ھايانكەشلەر تاغار ئۈستىگە يېڭى مال قاچىلاپ ، نۇرغۇنلىغان ناچار مالالىرىنى كۆز بوياپ ساتاتتى . بۇ مالالار ئىچكىرى ئۆلكىلەرگە يۆتكىلىپ ، رەسمىي پىششىقلاپ ئىشلەش زاۋۇتلىرىغا بارغاندا ، تاغارلار بىردىنلا بوشاپ ، شالاقلاپ ، مالالارنىڭ قۇرۇق شاكىلى قېلىپ قالاتتى... مانا بۇ شىركەتلەر

بىلەن زاۋۇت ـ كارخانىلار ئوتتۇرىسىدا دەپ ئېيتقۇسىز جېدەل-ماجىرالارغا سەۋەبچى بولاتتى .

— سەن ئويلاپ باق ، — دېدى ياڭ مىڭسەن سەل پەسكويغا چۈشۈپ ، — نەچچە يۈز تونىلاپ مالنى بىر تالدىن تەكشۈرۈپ چىقىش مۇمكىن ئەمەسقۇ ، شۇنداقمۇ ، بۇنىڭ ئۈچۈن مۇناسىۋەت قىلغان ئادەم ئىشەنچلىك بولۇشى كېرەك . سەن دېگەن ئۆز يۇرت-لۇقلىرىڭ ، ئۆز ئادەملىرىڭ ئىچىدە كىملەر ھېيلىگەر ، قۇۋۇ ، كىملەر سەممىي ، بۇنى ئوبدان بىلىسەن .

— بۇگۈن مېنى بۇ يەرگە ئاشۇ گەپلەرنى دېگىلى ئەكەلدىڭىزما ؟

— ياق ، ياق ، تېخى گەپ تۈگىمىدى ، — ياڭ مىڭسەن تاقىر پېشىنى سىلاپ قويدى ، — مېنىڭ بىر شەندۇڭلۇق بۇرادىرىمگە پاكىز ، سۈپەتلىك قاق ، مونەك ، قارىئۆرۈك قېقى . قۇرۇق ئۈزۈم بولۇپ 800 تونىا لازىم . بۇنى سەن ئىككى ئاي ئىچىدە تولدۇرۇپ بېرەلەمسەن ؟

— قېنى تىرىشىپ باقاي

— ساڭا دەۋاتقىنىم ، بىرىنچى دەرىجىنىڭ بىرىنچى ، ئىككىنچى ، ئۈچىنچىسىگە چۈشىدىغان ، ئەڭ بولمىسا ئىككىنچى دەرىجە-نىڭ بىرىنچى ، ئىككىنچىسىگە چۈشىدىغان مال بولۇشى كېرەك .

— سىزنىڭ باھالىشىڭىزدىن ئۆتسە ھېساب ، — دېدى قەدىر-دان ئۆزىگە ئىشەنگەن ھالدا ، — مەن ئىشەنچ باغلىيالىغان يۇرتلۇق-لىرىمنىڭ مېلىنى ئالىمەن . سىزمۇ دەرىجە باھالاشتا ئېتىبار قە-لىشىڭىز كېرەك . چۈنكى ، ئەڭ ئاز بولغاندا ئون ئادەمنىڭ ئىچە-دىن بىرىنىڭكىنى تاللايمەن ، سۈپەتى بۇرادىرىڭىزگە ياردەشى كېرەك .

قەدىردان سۈپەتلىك مال مەسلىسىدە ئۆزىگە ئىشىنەتتى . ناچار ، مىيانە ، شاتراق گۈلە ـ قاقلار يېڭى قاق چىققان مەزگىللەر-دە سېتىلىپ تۈگەيدۇ . 10 ـ ئايدىن كېيىن بازارغا بارغانسېرى سۈپەتلىك مال كىرىشكە باشلايدۇ . مانا بۇگۈنلا ياتاقتا ئىزدەپ

كەلگەن سېرىقبۇيىلىق بارات پۇزەك ، بايلىق كەرى تورغاي ، مۇسا چالىۋاشلارنىڭ مالىلىرى بۇلارغا ئىسپات بولالايتتى .

— ياڭ خوجايىن ، سىز ئۆگۈن ، ئىندىن ئىشخانىڭىزدا بولالامسىز ؟

— بولىمەن ، قانداق ؟

— مېنىڭ ئەتە ئىمتىھانىم بار…

— ۋاي ـ ۋاي ، سەن ئىمتىھان بېرىپ بىرەر دۆلەتكە زۇڭتۇڭ بولماقچىمىدىڭ ، — ياڭ مىڭسەن بويۇنلىرىنى تولغاپلا كەتتى ، — مانا ھازىرمۇ بىر ئوبدان سۆزلىيەلەيدىغان بوپسەنغۇ . ئۆگەنسەڭلا بولمىدىمۇ . ھەي … مۇشۇ ئەپەندى خەقزە ، بەزىدە چېكىدىن ئاشۇرۇۋېتىدۇ…

— مەن ئۆگۈن ۋە ئىندىن مال ئاپىرىمەن ، بىر يەرگە چىقىپ كەتمەڭ .

— ياخشىمۇ ؟

— ئا… ياڭ لاۋبەن ، ئەتىگەندىن بېرى ئېشەكنىڭ قۇلىقىغا ساتا چالمىدۇق ! مالنى كۆرگەندىن كېيىن كۆزىڭىز قىزىرىپ ، «دۆڭكۆۋرۈك»تە پارچە ساتامسىز تېخى ، ھېچنېمە دېگىلى بولمايدۇ .

ياڭ مىڭسەن قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى . ئۇلار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ ، قېلىن كىيىملىرىنى كىيىپ تالاغا چىقتى . ماشىنا توختىتىش مەيدانىدىكى ماشىنىلار خۇددى ئاق پاختا يۇدۇپ ماڭغان قېرى بوۋايلارغىلا ئوخشاپ قالغانىدى . ياڭ مىڭسەن بىلەن قەدىردان ماشىنىنى كۆرۈپ ، يەنە كۈلۈپ كېتىشتى .

ياڭ خوجايىن يولدا بارغۇچە ، نەچچە ۋاقىتتىن بېرى قورسىقىغا پۈكۈپ كەلگەن ئوي ـ خىياللىرىنى مۇلايىم ، سەممىي ، ئاستا دېيىشكە باشلىدى :

— ھازىر سەن تۆت بازاردا ئوبدانلا كۆزگە كۆرۈنۈپ قالدىڭ . بۇندىن كېيىن ئېچكىرىدىن كەلگەن كاتتا قاق سودىگەرلىرى ، كونسېرۋا زاۋۇتلىرىنىڭ خوجايىنلىرى بىلەن مۇناسىۋەت قىلىشىڭ ، سۆھبەتتە بولۇشۇڭ ، ھەتتا توختام تۈزۈشۈڭ مۇمكىن .

شۇنىڭ ئۈچۈن ، كىيىم - كېچەككە ، يۇرۇش - تۇرۇشقا دىققەت قىل .

— مۇشۇ كىيىملىرىم بولماپتىما ؟ - - قەدىردان ماموق ئادداس چاپىنىغا ، پۇتىدىكى تەنتەربىيە ئايغىغا قاراپ قويدى ، — مۇشۇلارمۇ خېلىلا ئىسكەتلىكقۇ...

— بۇنىمۇ قىش كىرگەندىن بېرى كىيدىڭ ، بولمىسا ھېلىلا ئېتىزدىن كەلگەن دېھقاندەك ، ئادەتتىكى كۆڭلەك ، ئىشتان ، پۇتۇڭدا رېزىنكە ئاياغ...

— ئەمىسە ماڭا كىيىملىرىم بوپقالغۇدەكتە ؟

— بولمايدۇ ، سودا ساھەسىدە ئىناۋەت تاپىمەن ، يۇز تاپىمەن دېگەن ئادەم پۇزۇر كىيىنىشى كېرەك ، بولمىسا ، مەن ساڭا ئىككى قۇر كىيىم ئېلىپ بېرەي .

— ۋاي نېمە دەيدىغانسىز ، ئۆزۈممۇ ئالالايمەن .

— ئەگەر بۇگۈن بىرەر سودىگەر بىلەن توختام تۈزمەكچى بولغان بولساڭ ، ئۇ سېنىڭ تۇرقۇڭغا قاراپلا : «ۋاي بۇ بىر ئالدامچىمۇ نېمە ... » دەپلا يېنىۋالمدۇ ياكى ھەرخىل باھانىلەرنى كۆرسىتىپ كېتىپ قالمدۇ . سەن ئۇچاڭدا قىممەت باھالىق پەلتو ، بېشىڭدا قاما قۇلاقچا ، بوينۇڭدا ئالىي شارپا ، قوللىرىڭدا بىرلىيانت ئۈزۈك ، تاقىلداپ كىرىپ كەلسەڭ ، ئۇ دەرھال سېنىڭ ئالدىڭغا يۈگۈرۈپ بېرىپ ، قولۇڭنى بىر ھازا سىلكىپ كۆرۈشۈپ كېتىشى ياكى ئېسىل تاماكىلارنى قوش قوللاپ تۇتۇشى مۇقەررەر . ئۇ چاغدا توختاممۇ كۆڭۈلدىكىدەك بولمدۇ .

— مەن ھەر قېتىم قېشىڭىزغا بارسام ، ئانامدەك نەسىھەتىڭىز تۇگىمەيدۇ ، — دېدى قەدىردان ، — «ئوقۇمىساڭ بولمايدۇ» دېۋىدىڭىز ، مانا ئۇچ ئاي ئوقۇپ بىر قارارنى تۇگەتتىم .

— زىيان تارتمىغانسەن ؟

— زىيانغۇ تارتمىدىم . ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۆزۈمنىڭمۇ ئوقۇغۇسى بار تۇرسا .

— ھەبەللى ، يىراقنى كۆزلىگەن ئادەم تىل بىلمىسە بولماي-

دۇ ، — ياڭ مىكسەن ماشىنا دېرىزىسىدىن قاراپ قويدى ، — گەپ بىلەن ياتقىڭغىمۇ كېلىپ قالدۇق .

— ئەمىسە مەن ئۆگۈنلۈككە 122 تونىنا مال ئاپىرىمەن ، — قەدىردان ماشىنىدىن چۈشتى ، — بىر ياققا كېتىپ قالماڭ...

— ھەي توختىغىنا ، — ياڭ خوجايىن ماشىنىنىڭ ئىشكىنى يوغان ئاچتى ، — ئەكىلىدىغان مېلىڭنىڭ ئىچىدە قارىئۆرۈك قېقى بارمۇ ؟

— 12 تونىنا بار .

— بەك ياخشى ، بۇندىن كېيىن قارىئۆرۈك قېقى قانچىلىك بولسا ، شۇنچىلىك ئالىمەن .

— پۇلىنىمۇ قانچىلىك دېسەم شۇنچىلىك بېرەرسىز ؟

— ۋاي ، ۋاي ، ۋاي ... سېنىڭ گىرىلىقىڭ ... — ياڭ مىكسەن كۈلۈۋەتتى ، — ھەي ، ساڭا مەشەدىكى ياتاق زادى بولمىدى . بۇ بىر ئوغرى ، قاراقچى ، بەڭگى - قىمارۋازلارنىڭ ماكانىغۇ...

— قىزىقكەنسىز ، ياڭ لاۋبەن ، ھازىر يېتىۋاتقان ياتقىمنىڭ 20 يۈەنىنى ئۆزۈم تۆلەيمەن ، قالغىنىنى دېرىكتورىمىز ئوبۇلھەسەن بېرىدۇ .

— تېمە دەيدىغانسەن ، سېنىڭدەك بىر سەيگۈيۈەندىن پەخىرلىنىپ ، ئالىي ياتاقلاردا يېتىش شارائىتىنى يارىتىپ بەرمەي ...

— ئۇلار «15 يۈەنلىكتىن تۆۋەن ياتاقتا ياتسەن» دەپ بەلگىلەپ بەرگەن تۇرسا...

— بولىدۇ ، قالدى گەپ كېيىنگە قالسۇن ، — ياڭ مىكسەن ماشىنىسىنى ئايلاندۇرۇپ چوڭ يولغا ئېلىپ چىقتى - دە ، يۇرۇپ كەتتى . ئۇ كېتىۋېتىپ پىچىرلىدى :

— ئۇيغۇر ئىسلاھاتچىلىرىنىڭ روناق تاپقان بايلىرىنىڭ كۆپىنچىلىرى ئادەم ئىشلىتىشنى بىلمەيدۇ ، سەرخىللىرىنى تاللاشقا سەل قارايدۇ...

ئونىنچى باب

ئۇرۇمچىنىڭ قارا سوغۇقلىرى باشلاندى . پات - پاتلا يەر - جاھاننى ئاق لىباسقا پۈركەپ قار ياغاتتى . يامالىق تېغىدىن قىيپاش ئۇرغان بوران قار توزۇندىلىرىنى يۇقىرى - تۆۋەن ئۇچۇرۇپ ، شۇرغان ئەۋجىگە كۆتۈرۈلەتتى . ئېگىز بىنا روجەكلىرىدىن ، تېلېگراف ئىستولبىلىرىدىن ، كوچىنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى قاقشال ئاكاتسىيەلەردىن ۋىشىلدىغان ، غۇڭۇلدىغان ، ئاچچىق پۇشتەك ئاۋا- زىدەك چىرقىراشلار ئاڭلىنىپ تۇراتتى ... شۇنداقتىمۇ ، ئۇستباش- لىرىغا ئاق لىباس ئارتقان كوچا ئاپتوبۇسلىرى ، ئاپپاق شاپاق دوپپا كىيگەن تالىپلاردەك ئۈيۈلگەن - بۇياقتا چېپىشىپ يۈرگەن تاكسىلار ، تىرىكچىلىك غېمىدە ئەلەرگىدۈر ئالدىراۋاتقان يو- لۇچىلار كۈن لاپپىدە چىققان ھامان يەنە جانلىنىپ كېتەتتى . ئىككىنچى قارار ئوقۇشقا تىزىملىتىپ ، ئوقۇش پۇلىنى تاپشۇرۇپ بولغان قەدىردان كۈندە كەچتە تىل ئۆگىنىشكە بېرىشتىن سىرت ، ھەر كۈنى نۆۋەت بىلەن تۆت بازارنى ئايلىناتتى . مېلى يېتىپ قالغان ، ھايانكەش ، بېسىمدارلارنىڭ تەھدىت سېلىشىغا ئۇچرىغان قاقچىلارنىڭ مالىلىرىنى ئىنچىكىلەپ تەكشۈرەتتى ، ئۆزى خالىغان تاغارلاردىن ئەۋرىشكە ئېلىپ كۆرەتتى ، ئەڭ سۈپەتلىك ، ياخشىلا- رىنى تاللاپ ياڭ مىڭسەنگە ئۆتكۈزەتتى . ئۇ باھا قويۇشتىمۇ خېلىلا كەڭ قورساقلىق قىلىۋاتاتتى . مانا بىر ئاي ئىچىدە ئۇنىڭغا سۈپەت- لىك مالدىن 600 تونىنا ئۆتكۈزۈشتىن سىرت ، «غەربىي دىيار» نىڭ دىققاق خوجايىنى جاڭ يۇڭچىڭ ، «قوڭۇرتاش»نىڭ گۇر - گۇر بورىنى لۇڭ داتۇلارغىمۇ ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ 300 تونىنەك مال يەتكۈزۈپ بەردى . داخىيەتنىڭ گەپتان تاقىر بېشى ياڭ مىڭسەن خۇشلۇقىدا قەدىردانغا سۇۋېتنىڭ كۇل رەڭ ، كۆرپە

ياقىلىق يۇك پەلتوسىدىن بىرنى سوۋغات قىلدى . ئۇ قەدىردانىنىڭ دولىسىغا ئۇرۇپ : «600 تونىنا مېلىڭدىن بۇرادىرىم دەھشەت خۇشال بولۇپ كېتتىم ، ‹مەن ئۇچۇن رەھمىتىمنى ئېيتتىم قوي› دەپ مۇشۇ پەلتونى ئەۋەتىپتۇ ، ئەمدى قېلىپ قالغان 200 تونىنا مالنى ئالدىرىماي ئېلىپ بەر» دەپ كېتتىم قالدى . ياك خوجايىن كېتتىم ، شۇ كۇنى كەچ ناھىيەلىك سودا كوپىراتىپىنىڭ ئۇرۇمچىدە تۇرۇشلۇق سەيگۇيۇەنى ماخمۇت قەدىردانىنى ئىزدەپ «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا كەلدى . ئۇ ئىككى يىل ئىلگىرى قەدىردان ئالغان 100 دانە يانچۇق ئۇنئالغۇسى بىلەن لېنتا ياندۇرغۇچنى خوتەنگە ئالغاچ كەتكەندىن بېرى ، بۇ ئۇچىنچى قېتىملىق كېلىشى ئىدى . ئۇ دىرېكتور ئوبۇلھەسەنىڭ مال ئېلىش ھەققىدىكى يازغان خېتىنى تاپشۇرۇپ بېرىپ كېتتىم قالدى . قەدىردان بىلەن ياقۇپ ھاجىم ئىككىسى ئىككى - ئۇچ كۇن ئىچىدە توپ سېتىش بازارلىرىدىن 145 مىڭ يۇەنلىك مال ئېلىپ ، خوتەنگە يولغا سالدى...

ھازىر تۆت بازار بويىچە «بالا سەيگۇيۇەن» دېگەن نام ساتارمەن ، ئالارمەنلەرنىڭ ئېغىزىدىن - ئېغىزىغا كۆچۇپ ، مال ئىگىلىرى ئۇچۇن ئامەت ، بېسىمدار ، ھايانكەشلەر ئۇچۇن بىر تەھدىت بولۇپ قالغانىدى ، بولۇپمۇ مالىرى بېسىلىپ ۋاقتىدا پۇل قىلالماي ياكى يۇرتىغا قايتالماي ، ئۆز ئىزىغىمۇ ساتالماي قالغان قاقچى بىچارىلەرنىڭ ئالدىغا 30 — 40 مىڭ ، كەينىگە 10 — 15 مىڭ يۇەن پايدىسىغا مالىرىنى بىر تەرەپ قىلىپ بەرگەندىن كېيىن ، بېسىمدار ، ھايانكەشلەرنىڭ غەزىپىنى قوزغاپ قويدى . چۇنكى ، ئۇلار كۆز قىرىغا ئالغان ھەرقانداق مالنى ئۆزئارا مەسلىھەتلىشىۋېلىپ ، بىر باھادىن يۇقىرىغا ئۆرلىمەيتتى . ۋاقىت ئۆتكەنسېرى ، لەمپىلىك سەينا ئورنىنىڭ كۇنلۇك مال قويۇش ھەققى ، ئاش - تاماق ، ياتاق چىقىملىرى ئۇ بىچارىلەرنىڭ يەلكىسىنى بېسىپ ، مالىرىنى كۆزى قىيمىغان ھالدا زىيىنىغا بېرىۋېتەتتى . ھازىر ئۇلارنىڭ ھەممىسى خۇددى گۇل شىرنىسىگە ئولاشقان ھەسەل ھەرىلىرىدەك ، قەدىردانىنىڭ ئەتراپىغا توپلانماقتا ئىدى . مانا فېۋ-

رالمۇ چىقىپ كېتىش ئالدىدا تۇرۇپتۇ . تۆت بازاردىن ھەر كۈنى جاڭ كاللەك ، لۇڭ يوغان باش ، ياڭ تاقىرنىڭ ئامبىرىغا نەچچە يۈز تونىلاپ كىرىۋاتقان مال بالا سەيگۈيۈەننىڭ ئىلتىپاتىدىن بولۇ-ۋاتاتتى . بۇ ئەھۋال ھايانكەش مەتتۇرغۇن شىلىم ، نۇرادىل پاناقلار-نىڭ ئوغلىنى قاينىتاتتى . قەدىر دانىنى تۆت بازاردىن قوغلاپ چىقار-مىغۇچە ، چىرىغى ئۆرە كۆيمەيدىغانلىقىغا كۆزى يەتكەن مەتتۇرغۇن شىلىم ھايانكەشلەرنىڭ غوللۇق چاپارمەنلىرى بىلەن مەسلىھەتلە-شىپ ، قەدىر دانىنىڭ ئېسىدىن چىقمىغۇدەك ئەدىپىنى بەرمەكچى بولۇشتى .

ھاۋا ئېچىلغان كۈنلەرنىڭ بىرى . قىش قۇياشى ئەينەك پارچە-سىدەك يالتىراپ ، ئاپپاق قار كۆزلەرنى چاقنىتىپ ئاچۇرمايتتى . قەدىر دان كېرىيەلىك قاقچىلاردىن ئىككى ئادەمنىڭ مېلىنى تەكشۈ-رۈپ كۆرۈۋاتاتتى . تۇيۇقسىزلا قوللىرىدا تاسما بەلباغ ، تاياق ۋە ئوچى كاللەكلەنگەن ئارغامچا تۇتقان ئالتە ـ يەتتە لوكچەك پەيدا بولدى . ئۇلار چەمبەر شەكىلدە قورشاپ ، ھەيۋەت بىلەن پۇت ـ قوللىرىنى كېرىپ تۇراتتى .

— ھەي شۇم ، — دېدى مەتتۇرغۇن شىلىم قولىنى جونۇپ ، — بۇ مالنى تۇنۇگۈن بىز سۆزلىشىپ قويغان تۇرساق ، ئەمدى سەن چۈشەندەك چاپلاشتىڭما ؟

— باشقىلارنىڭ سودىسىنى بۇزغان ئادەمنى قانداق جازالايدى-غانلىقىمىزنى بىلەمسەن ؟ — ئىككى يىل ئالدىدا قەدىر داندىن دەش-نەم يېگەن نۇرادىل پاناق قولىدىكى كالتە ئارقانىنى پىرقىراتقاچ ، ئالدىغا بىر قەدەم چىقتى .

— سىلەرنىڭ سۆزلەشكىنىڭلارنى بىلمىدىم ، — ئۇلارنىڭ ئەلپازىنىڭ بۇزۇقلۇقىدىن ئەندىككەن قەدىر دان ئىلاجى بار ئۆزىنى تۇتۇۋالغاندى ، — بۇ ئاكىلار ئۆزلىرى قېشىمغا بېرىپتىكەن ، شۇڭا كۆرۈپ باقاي دەپ كەلدىم…

— تولا خۇپسەنلىك قىلما ، — ۋارقىرىدى مەتتۇرغۇن شىلىم ، — سېنىڭ دەردىڭدە تۆت بازاردىن نان تېپىپ يېگىلى بولمامدا ؟

قەدىردان مەتتۇرغۇن شىلىمنىڭ سۆزىنىڭ ئاخىرىنى ئاڭلاي ئاڭلىمايلا ، ئارقىسىدىن بېشىغا تەگكەن بىر نەرسىنىڭ زەربىسىدىن ئالدىغا دۈملا چۈشتى . ئاڭغىچە يۇز - باشلىرىغا ، بېقىن - مەيدىلىرىگە چۈشۈۋاتقان مۇشت ، تاياق ، تاسما بەلباغ ، دۈمبە - تېپىكنىڭ دەستىدىن هوشىدىن كەتتى . هېلىمۇ ياخشى ئەتراپتىكى قاقچىلار يوپۇرۇلۇپ كېلىپ ئۇلارنى توسمىغان بولسا ، كۆزى قانغا تولغان بۇ ئەبلەخلەر قەدىردانىنى ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈپ قويغان بولاتتى . كىملەردۇر ئۇنى يۆلە - كۆتۈر دېيىشىپ ماشىنىغا سېلىشتى هەم هايال ئۆتمەي خەلق دوختۇرخانىسىنىڭ جىددىي قۇتقۇزۇش بۆلۈمىدە ياتقۇزدى . قەدىردانىنىڭ يۈز - باشلىرى قىپقىزىل قان بىلەن بويىلىپ كەتكەن ، بېقىن - قورساقلىرىدا چىنە ئاغزىدەك كۆپكۆك ئىششىقلار بار ئىدى .

قەدىردان ئەتىسى سائەت 10 لاردا كۆزىنى ئېچىپ ، ئەتراپقا قارىدى . ئۇنىڭ بېشىدا هېلىمجان ئاۋاق ، نۇرمەت پاكار ۋە بىر قانچىلىغان قاقچى بالىلار قاراپ تۇرۇشاتتى . ئۇلار : «هوشىغا كەلدى... » ، «كۆزىنى ئاچتى ... » دېيىشىپ گۈدۈڭلاشماقتا ئىدى . شۇ چاغدىلا قەدىردان بىلىكىدە ئاسما ئوكۇل بارلىقىنى ، باش - يۈز ، قورساقلىرىنىڭ تېڭىلغانلىقىنى بىلدى . هېلىمجان نۇرمەتنى قالدۇرۇپ ، ئۆزى تاماق ئەكىلىش ئۈچۈن مېڭىشى ، باشقا قاقچى بالىلارمۇ تاماققا مېڭىشتى .

يەنە ئىككى كېچە ئۆتتى . قەدىردان ياستۇقتا يۆلەپ قويسا ئولتۇرالايدىغان بولدى . نۇرمەت ئاشخانىدا ئاتايىتەن ئەتتۇرۇپ كەلگەن تېرىن چۆپنى قوشۇق بىلەن قەدىردانغا ئىچۈرۈپ تۇرۇشى ، غەيرەت جاڭدۇ ئالدىراپ كىرىپ كەلگىنىچە قەدىردانغا ئېڭىشتى :

— مەن... مەن تېخى هازىرلا ئاڭلىدىم . مەتتۇرغۇن شىلىم ، نۇرادىل پاناقتىن باشقىلىرىنى تونۇيالمىدىمۇ ؟ — غەيرەتنىڭ ئاچچىقى چىقىدا چىرايى سۆپسۆر بولۇپ كەتكەنىدى ، — بوپتۇ ، مەن باشقىلىرىنى بازاردىكىلەردىن سۇرۇشتە قىلىپ تاپالايمەن !

— نېمە قىلماقچىسەن ؟ — قەدىردان زەئىپ ئىگىرە-

دى ، — يەنە... يەنە ئىش تېرىپ يۈرمە ... سەن ئۇلارغا تەڭ كېلەلمەيسەن... ئۇلار بەك كۆپكەن ...

— ھمھ ، — غەيرەت غەزەپ بىلەن دىمىقىنى قاقتى ، — سەن تېخى مېنىڭ غەيرەت ئىكەنلىكىمنى بىلمىسەن ، باشقىسى ساڭا قاراڭغۇ ... كۆرۈپ تۇر ، ئاشۇ گۈيلار ئۆمىلەپ كېلىپ ئالدىڭدا كەچۈرۈم سورىمىسا ، غەيرەت جاڭدۇ دېگەن ئىسىمنى يۆتكۈېتىمەن...

غەيرەت قاڭقىغان توپتەك بالىنىستىن چىقىپ كەتتى . قەدىر-دان ئۇنىڭ ئەزەلدىن پو ئېتىشقا ئامراق ، پوپاڭ مىجەزىنى ئوبدان بىلگەچكىمۇ ، ئانچە سىنەكەپ كەتمىدى . ئەمما ، ئەتىسى كەچ كۆز باغلىنار - باغلانماستىن ، جىددىي قۇتقۇزۇش بۆلۈمىدە ئوپۇر - توپۇر بولۇشۇپ ، دوختۇر - سېستىرالار بىسەرەمجانلىق ئىچىدە يۈگۈرۈشمەكتە ئىدى . ئۇلار قانداقتۇر چاقلىق تەكشۈرۈش ماشىنىلىرىنى ئىتتىرىشىپ ، تەخسىلەردە داكا ، قايچا ، قىسقۇچ دېگەندەك تېڭىق ماتېرىياللارنى كۆتۈرۈشۈپ ، قەيەرگىدۇر ئالدىرىشاتتى . ئۇ يەردىكى ئەندىشىلىك ئاۋازلار ، كۈسۈرلاشلار بالىنىست ئۆيىگە ئاڭىلىنىپ تۇراتتى ، بۇنداق ۋەھىمىلىك شەپىلەر تاڭ ئاتقۇچە داۋاملاشتى .

ئەتىسى ئەتىگەن ئويغىنىپ كەتكەن قەدىردان نۇرمەتنى ساقلاپ ئىشىككە قاراپ ياتاتتى . ئىشىك ئېچىلىپ ، نۇرمەت ئەمەس ، زۇلۇ-ئاي داستىخان قولتۇقلىغان ھالدا كىرىپ كەلدى ... ئۇ قىزارغىنىچە قەدىردادىن ھال - ئەھۋال سورىدى ، ئاندىن : «يۈزىڭىزنى يۇمىغانسىز ، بولدى قوزغالماڭ ... » دېگىنىچە ، چايداندىن داسقا سۇ قۇيۇپ ، لۆڭگىنى چىلاپ سقۇتكەندىن كېيىن قەدىردانىڭ يۈزلىرىنى سۈرتمەكچى بولۇۋىدى ، قەدىردان ئۇنىڭ قولىدىن لۆڭگىنى ئېلىۋېلىپ ، يۈز - قوللىرىنى ئۆزى سۈرتتى . شۇ ئەسنادا زۇلئاي گۆشنانىنى كېسىپ ، پىيالىگە چاي قۇيۇپ ئەكىلىپ ، ئۆزى ئورۇندۇقنى سۈرۈپ يېقىن كەلدى .

— قېنى ئېلىڭە ، — دېدى قىز قاپاقلىرىنى

سۇزۇپ ، — سىزنى ئامراق دەپ گۆشنان پىشۇرۇپ كەلدىم...
— رەھمەت سىزگە ، — قەدىردانمۇ قىزىرىپ كەتكەنىدى ، — بۇنداق مۇساپىرچىلىقتا بېشىڭغا كۈن چۈشسە ، يەنىلا بىر يۇرتلۇق-لار ئەسقاتىدىكەن .
— بالا كەلسىمۇ ئاشۇ بىر يۇرتلۇقلاردىن كېلىدۇ ، — دېدى زۇلئاي تۇمشۇقلىرىنى دومسايتىپ ، — سىزنى تاياقتا قويغان مەت-تۇرغۇن شىلىمنى جىددىي قۇتقۇزۇش بۆلۈمىدە دوختۇرلار جىددىي قۇتقۇزۇۋاتىدۇ ، ئۇ سەكراتتا چۈشۈپ قاپتۇ...
— نېمە ؟ ! — قەدىردان چۆچۈپ كەتتى ، — ئۇ ... ئۇنىڭغا نېمە بوپتۇ ؟
— نېمە بولاتتى ، تۇنۇگۈن زوھۇر گاسىيا ئادەملىرىنى باشلاپ كېلىپ ، مەتتۇرغۇن شىلىمنىڭ ئادەملىرىنى سۇر - توقاي قىلىپ ئۇرۇپ ، «قوڭۇرتاش» بازىرىنى ئوڭتەي - توڭتەي قىلىۋېتىپتۇ... ئۇلار يالۇۇرۇپ يىغلىسىمۇ ، ئۆمىلەپ پۇتلىرىغا باش قويسىمۇ ، قەسەم قىلسىمۇ چاتقى يوق ئۇرۇۋېرىپتۇ... ئۇلارنىڭ ئىچىدە بىرلا نۇرادىل پاناق قېچىپ قۇتۇلۇپتۇ . ھازىر قالغانلىرى مۇشۇ جىددىي قۇتقۇزۇش بۆلۈمىدە قۇتقۇزۇلۇۋاتىدۇ .
— نېمە ، زوھۇر گاسىيا ؟ ! — قەدىردان تېڭىرقاپ قالدى ، — ئۇنىڭ مەتتۇرغۇن شىلىمدا نېمە ئۆچى بارىكىنا ؟
— شۇ چاغقىچە ئۇقمىدىڭىزما ؟ — دېدى زۇلئاي ، — ئۇ سىزنى دەپ شۇنداق قىلغان تۇرسا ...
— مېنى... مېنىما ؟ قىزىق گەپ ، مەن ئۇ ئادەمنى بىرەر قېتىم كۆرۈپمۇ باقمىسام ...
— ئەدىپىنى بەرگەنلەرنىڭ ئىچىدە غەيرەتكاممۇ بار . ئۇ زو-ھۇر گاسىيانى دۇمبىسىدىن ئىتتىرىپ ھەم قۇچاقلاپ يۇرۇپ ماشى-نىغا سېلىۋالمىغان بولسا ، چوقۇم بىرەر - ئىككىسى ئۆلەتتىكەن .
قەدىردان يەۋاتقان گۆشنانىنى تۇتقىنىچە ، غەيرەتنىڭ : «سەن تېخى مېنىڭ غەيرەت ئىكەنلىكىمنى بىلىسەن ، باشقىسى ساڭا قا-راڭغۇ ... كۆرۈپ تۇر ، ئاشۇ گۈيلار ئۆمىلەپ كېلىپ ئالدىڭدا

كەچۈرۈم سورىمسا ، غەيرەت جاڭدۇ دېگەن ئىسىمىنى يۆتكىۋېتە-مەن··· » دېگەن سۆزلىرىنى ئەسلەپ ، تېنىنى سۇر باستى . چۈن-كى ، ئۇ غەيرەتنىڭ زوھۇر گاسىيانىڭ گۈرۈھىدىكى ئادەم ئىكەنلە-كىنى مۇسەللەپ بولغانىدى···

چۈشتىن كېيىن مۇگدەك بېسىپ قالغان قەدىردان ئەمدىلا ياستۇقتا بېشىنى قويۇشى ، غەيرەت كىرىپ كەلدى . ئۇنىڭ ھېلىمۇ ئاچچىقى يانمىغاندەك قاپاقلىرى تۇرۇلگەن ھالدا كارىۋاتنىڭ قىرىدا ئولتۇردى .

— قانداقراق ئەھۋالىڭ ؟ ئاۋۇ گۈيلارنىڭ ئۆيىلەپ كەلگۈدەك مادارى بولمىغاچقا ، كەچۈرۈم سورىغىلى ئالدىڭغا كېلەلمىدى .

— غەيرەتكا ، بۇ ئىشىڭ سەل چەكىتىن ئېشىپ كەتتىمۇ قانداق ؟

— ئادەم ئۆلمىسە قانداق چەكتىن ئاشقان بولىدۇ .

— ئاڭلىسام ، زوھۇر گاسىيا دېگەن ئادەم دەھشەتلىك ۋەھشىي ئادەممىش ، بىرەر - ئىككى ئادەمنى ئۆلتۈرۈۋېتىپ ، بۇنىڭ جاۋابى-كارلىقى ھەممىمىزگە كەلمەمدۇ ···

— شۇڭا ، مەن چاندۇرماي ئۇنىڭ يېنىدىكى پىچىقىنى ئېلىۋې-تىپ سۇغۇرۇۋالغان .

— پاھەۋي ، سەن نېمىدېگەن قارام ··· — قەدىردان ئاچچىققە-نا كۈلدى ، — كېيىنكى ئاقىۋىتىنى پەقەتلا ئويلىمايدىكەنسەن .

— مەتتۇرغۇن شىلىم ۋە ئۇنىڭ چاپانچىلىرى ئەمدى تۆت بازاردىن يېتىدۇ .

— نېمىشقا ؟

— زوھۇر گاسىيا قانداقلىكى ئىشقا قول تىقسا ، ئاساسلىقچە بولدى قىلمايدۇ . بۇنى ئۇلار ئوبدان بىلىدۇ . بۇنىڭدىن تۆت بازار خەۋەر تاپتىمۇ بولدى ، ئەمدى ھەرقانداق رومىگەر گۈرۈھلار ساڭا چېقىلالمايدۇ .

قەدىردان خوتەنده ئوقۇۋاتقان چاغلىرىدا ، ئىچكىرى ئۆلكىلەر-دە «قارا گۈرۈھ» ، «قارا قول پارتىيەسى» ، «چەيدولۇقلار» دې-

گەندەك زومىگەر گۇرۇھلار بار ئىكەن ، دەپ ئاڭلىغانىدى . بۇگۈن ئۇ بۇنداق گۇرۇھلارنىڭ ئۇرۇمچىدىمۇ مەۋجۇت ئىكەنلىكىگە ئىشەندى ...

قەدىردان بالىنىستا 12 كۈن ياتتى . بۇ جەريانىدا نۇسرەت مۇئەللىم ، ياڭ مىڭسەن ، ياقۇپ ھاجىم ، ماخمۇت سەيگۈيۇەن قاتارلىق تونۇش - بىلىشلەر ئۈنى يوقلىدى ، بولۇپمۇ ياقۇپ ھاجىم بىلەن ماخمۇت سەيگۈيۇەن ، قەدىردانغا بىرەر ئىش بولۇپ قالسا ، ئاببىاس بۇجاڭغا نېمە دەپ جاۋاب بېرەرمىز ، دەپ ئەنسىرىگەنىدى . قەدىردان بالىنىستىن چىقىپ كېتىدىغان كۈنى ، ياندىكى جىددىي قۇنۇقۇزۇش بۆلۈمىنىڭ ياتقىغا كىردى . باش ، يۇزلىرى بويۇنلىرى غىچە تېڭىلغان مەتتۇرغۇن شىلىم چەتتىكى كارىۋاتتا ئۇنىڭ تىنىسز ياتاتتى . گەرچە تېڭىلمىغان بىر كۆزى ئوچۇق بولسىمۇ ، ئەينەك ساقىدەك پارقىراپ تۇراتتى - يۇ ، لېكىن مىدىرلىمايتتى ... قەدىردان ئۇنىڭغا خېلى ئۇزاق تىكىلىپ تۇرغان بولسىمۇ ، مەتتۇرغۇن شىلىمدا ھېچقانداق ئىپادە كۆرۈلمىدى .

قەدىردان دوختۇرخانىدىن چىقىپ ، گۈللۈك چوڭ تۆمۇر دەرۋازا ئالدىدا توختىدى . ئاسماندا بىر پارچىمۇ بۇلۇت كۆرۈنمەيتتى . مارتنىڭ يىگىرمىلىرى بولۇپ قالغاچقىمۇ ، قۇياشنىڭ خېلىلا تەپتى بارەك قىلاتتى . ئۈستى قاڭالتىرلىق بىنالارنىڭ قىرلىرىدىن قار سۈلىرى شۇرقىراپ تۆكۈلمەكتە ئىدى . يولنىڭ ئىككى قاسىنقىدىكى دەل - دەرەخلەرنىڭ ئارلىرىغا دۆۋىلەنگەن قارلارمۇ كاۋاكلىشىپ ، خېلىلا پەسلەپ قالغانەك قىلاتتى ، لېكىن ئۇرۇمچىنىڭ ھاۋا كىلىماتى خۇددى ئەركە خوتۇننىڭ نازىغا ئوخشايتتى . ئۇ بىردە تۇتۇلۇپ قىشنى چىللىسا ، تۇرۇپلا ئېچىلىپ باھارەك چىراي ئاچاتتى ، ھەتتا 5 - ئايدا دەل - دەرەخلەرنىڭ يوپۇرماقلىرى ياپيېشىل سايە تاشلاپ تۇرغاندىمۇ ، بىر كېچىدىلا ئاپپاق قار ئاستىدا قالىدىغان چاغلارمۇ بولۇپ قالاتتى...

قەدىردان يول چېتىدە تاكسى توختاتماقچى بولۇپ تۇرۇشى ، غەيرەت جاڭدۇ يولنىڭ ئۇ قاسىنقىدىن ۋارقىرىغىنىچە يۈگۈرۈپ

كەلدى . بىراق ، ئۇنىڭ بىلەن بىللە كېلىۋاتقان زۇلئاينى كۆرۈپ ، قەدىردانىنىڭ گەجگىسى قورۇدى . «بۇ قىز نېمانداق ھەممىلا يەردە كۆزگە چىققان يىگىناسقۇدەك ئىلىشىپلا يۈرىدۇ» دېگەن ئوي لىپ قىلىپ ئۆتۈشى ، غەيرەت جاڭدۇ ھاسىراپ كەلگىنىچە قەدىردانىنىڭ قولىدىكى سومكىنى ئالدى .

— مەن ساڭا دېگەنغۇ ، ئەتە بالىنىستىن ئۆزۈم ئاچقىپ كېتىمەن دەپ ، — دېدى غەيرەت رەنجىگەندەك قىلىپ ، — ئالدىراپ كېتىپسەن - ھە ؟

— ۋاي - ۋۇي ، زېرىكىپ ئۆلەي دېدىم ، — قەدىردان زۇلئايغا چىراي ئاچمىدى ، — سىز كەلمىسىڭىزمۇ بولاتتىغۇ .

— غەيرەتكام بىزنىڭ ئاشخانىدا تاماق يەۋېتىپ ، سىزنى دوختۇرخانىدىن ئاچقىدىغانلىقىنى دېگەچكە بىللە كەلدىم . كەلگىنىم بولماپتىما ؟

— ئادەم ئانىڭىزنىڭ ئەلپازىدىن قورقىدىكەن ، تىلىنىڭ تەيلىكلىكىچۇ تېخى ...

— ھەي ... شۇنچە لۇكچەكتىڭ تايىقىنى يەپ ھېچنېمە بولمىغان ئادەم ، خوتۇن كىشىنىڭ تىللىشىدىن قورقامدا ؟

— تاياق ئەتتىن ، تىل سۆڭەكتىن ئۆتىدۇ ، دېگەننى ئاڭلىمىغانمۇ سەن .

— ئاشخانىدا ، — دېدى زۇلئاي راستىنلا رەنجىپ ، — ئانامدىن باشقا ئادەم كۆزىڭىزگە چېلىقمايدىكەن - دە...

— بولدى ، بولدى ، تاكسىغا چىقىڭلار ، — غەيرەت قولىنى كۆتۈرۈپ تاكسى توختاتقانىدى ، — ھەرقانچە يىغلىپ قالغان گەپلەر بولسا ، ماشىنا ئىچىدە بولسۇن...

غەيرەت ماشىنىنىڭ ئالدىغا ، قەدىردان بىلەن زۇلئاي ئارقا سىغا چىقتى . لېكىن ، ئۇلار «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا كەلگۈچىلىك خۇددى گاچىلاردەك جىمجىت ، بىر - بىرىگە ھومىيىشىپ كېلىشتى .

ئۇلار ياتاققا كىرىشى بىلەن غەيرەت چۈشلۈك تاماق ئەكىلىش

ئۇچۇن چىقىپ كەتتى . ئۇنىڭ قولاشمىغان ھەرىكەتلىرىدىن قەدىر-
دان بىلەن زۇلئايىنى يالغۇز قويماقچى بولغانلىقى چىقىپلا تۇراتتى .
قەدىردان ياتىقىغا كىرگەندىن كېيىن ئىمە ئۇچۇندۇر چىرايى ۋىللە-
دە ئېچىلدى . چۈنكى ، مۇشۇ ناتونۇش قىزنىڭ ئانىسىنىڭ تىل -
دەشنىاملىرىنى ئىشىتىپ ، سېسىق گەپلىرىنى ئاڭلاپ تۇرۇپ دوخ-
تۇرخانىغا يوقلاپ بارغانلىقى ، لۆڭگىنى ھۆل قىلىپ يۇزلىرىنى
سۈرتمەكچى بولغانلىقى ، گۈشنانىنى توغراپ يېگۈزۈپ قويۇشلىرى ،
تېخى نەچچە يىللىق قەدىناسىدەك پىيالىدىكى چايىنى تۇتۇپ ، تەلمۈ-
رۈپ تۇرۇپ كېتىشلىرى كۆز ئالدىغا كېلىش بىلەن ، قەدىردان
بايىقى قوپاللىقىدىن سەل ئىزا تارتىپ قالدى .

— زۇلئاي ، بايىقى گېپىمدىن رەنجىپ قالدىڭىزما؟ قاراڭە
دومسىيىپ كەتكىنىڭىزنى...

— ئەسكى... ئەسكى... — يامغۇردەك تۆكۈلۈپ كەتكەن زۇل-
ئاي قەدىردانىنىڭ مەيدىسىگە بوش مۇشتلىدى ، — ئادەمنىڭ كۆڭ-
لىگە ياغاچ تىقىپ... بىردەمدىلا روھىم تېنىمدىن ئۇچۇپ كەتكىلى
تاسلا قالدى .

— بىردەمدىلا ئۇچۇپ كېتىدىغان ، تۇرۇپلا تۇزۇپ كېتىدىغان
باھاردىكى چېچەك ، سازلىقتىكى توزغاق ، شامالدىكى مامكاپقىلا
ئوخشايدىكەنسىز - دە...

— ئوخشاتمىغان يەنە نېمىڭىز بار؟ دەڭە قېنى ،
دېمەمسىز... دېمەمسىز... — زۇلئاي ئەركىلىگەندەك قىلىپ ، قە-
دىردانىنىڭ كۆكرىكىگە يېپىشتى . قەدىردانمۇ ئۇنىڭ نازۇك ھەم
سىلىق بەللىرىدىن بوش قامالللىدى ، بىر سۆيۈش ئىستىكى قوزغال-
دى - يۇ ، بىراق شۇ ھامان سۈغا تىقىلغان مەشئەلدەك تېزلا
ئۆچتى... چۈنكى خروئىن سودىسى قىلىۋاتقان بىشەم ھۆسنارخان ،
خۇمارى تۇتۇپ تولغىنىۋاتقان ئەسەت ئەرۋاھ ، قۇياش چىرقىرىغۇ-
دەك گۇناھ ئۆتكۈزۈۋاتقان ئاباق توختى ، ئاللانىڭ «ھوشۇڭنى يىغ»
دېگەن بېشارىتى مېيىپ بالا ئىسمايىل ، خروئىن ئەتكەسچىسى
ئەختەرنىسالار ، قىسقىسى ، رەزىللىك تورلىرىغا چىرمىلىپ قالغان

بىر ئائىلە كىشىلىرى ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ئايان بولغانىدى .
قەدىردان قىزنىڭ بەللىرىدىكى قوللىرىنى ئاستا تارتىۋالدى . ئىشق - پىراق ئاتەشلىرىدە ئۆرتىنىۋاتقان قىز ئۇچۇن كۆڭۈلنىڭ تۇنجى ئەلچىسى — ئەرنىڭ سۆيۈشى ئەلبەت ! قىزنىڭ چاڭقىغان يۇمران لەۋلىرىگە قونغان يىرىك ، ئەمما ئابىرەمزەم ئاتا قىلىدىغان قاتتىق سۆيۈش قىز بالا ئۇچۇن ئىككى دۇنيا ھۇزۇرىغا تېگىشكۇ- سىز ھۇزۇرى بەختتۇر !
سۆيۈلۈشكە تەرەددۇتلەنگەن زۇلئاي بېلىدىن ئاجرىغان بىلەك- لەر بىلەن تەڭ يۇرىكىمۇ ئاجراپ ، ئوت ئۇستىگە چۈشكەندەك تولغىنىپ كەتتى . ئۇ دۇئانغا ئۆزىنى تاشلىغىنىچە ، چېكسىنى قامالالاپ يىغلۇەتتى...
شۇ كۇنى كەچتە غەيرەتنىڭ : «بىرقانچە كۇن دەم ئېلىپ بارساڭمۇ ، مەكتەپ قېچىپ كەتمەيدۇ ... » دېگىنىگە قارىماي ، قەدىردان « ئالتۇن ئاچقۇچ » تەربىيەلەش مەركىزىگە باردى . نېمىلا بولسا نۇسرەت مۇئەللىم قەدىردان قاتنىشالمىغان 12 كۇنلۇك دەرسنى يانچۇق ئۇنئالغۇسىنىڭ لېنتىسىغا ئېلىپ قويغانىدى . قېـ- لىپ قالغان دەرسلەرنى بۇ لېنتا ئارقىلىق ئاستا - ئاستا تولدۇرۇ- ۋالغىلى بولاتتى...
قەدىردان ئەتىسى ئەتىگەندە «قوڭۇرتاش مېۋە - چېۋە شىركە- تى »گە كېلىشى ، جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ ھەرقايسى ناھىيە ، يېزىلە- رىدىن قۇرۇق مېۋە - چېۋە ئېلىپ كەلگەنلەر ئۇنى ئورىۋالدى . بۇلارنىڭ ئىچىدە كەسپىي قاقچىلار ، دوراپ كەلگەنلەر ۋە باشقىلار- نىڭ زورى بىلەن قاق يىغىپ كەلگەن دېھقانلار بار ئىدى . ئۇلار بىر - بىرىگە قوناق بەرمىگەن ھالدا ۋارقىرىشاتتى ، يېلىنىاتتى ، چاپىنىنىڭ يەڭ - پەشلىرىنى تارتاتتى .
— بالا سەيگۇيۇەن ، مېنىڭكىنى كۆرۇپ باققان بولسىلا ...
— بالا سەيگۇيۇەن ، سىلىنى ساقلىغىلى بىر ئاي بولدى ...
— بالا سەيگۇيۇەن ، ئىزىغا بولسىمۇ ئۆتكۇزۇپ بەرگەن بوسە- لىرى ...

— توغرا ، ساتتاركامنىڭكىنى بالدۇرراق بىر تەرەپ قىلىپ بەرگەن بولسىلا ، — دېدى قاقچىلاردىن بىرى ، — ئۆزى ياشىنىپ قالغان ھەم كېسەلچان ...

— شۇنداق ، بىز ساتتاركامغا ئۆتۈندۇق ، — دېدى ياشقىنا قاقچى .

— چوڭ دادا ، سىلى قارىئۆرۈك ئەكەلدىم دەۋاتاتتىلە ، جەمئىي قانچىلىك ؟ — قەدىردان ئاپپاق كۆرەك ساقال ساتتار بوۋايغا قارىدى ، — گۈلە ـ قاقلىرىمۇ باردۇ ؟

— بار ، بار ، قارىئۆرۈك 33 تونىا ، گۈلە ـ قاق 70 تونىا ، — ساتتار بوۋاي يېنىدىكى 30 ياشلار چامىسىدىكى بۇرۇتلۇق بالىغا قارىدى ، — بالام مىرزى كېرىم ، مالنى كۆرسەتكىنە .

بوۋاينىڭ بالىسى مىرزى كېرىم يانچۇقىنىڭ بىرىدىن گۈلە ـ قاق ، يەنە بىرىدىن قارىئۆرۈكنى ئوچۇملاپ ئېلىپ قەدىردانىڭ ئالىقىنىغا تۆكتى . گۈلە ـ قاق ھەم قارىئۆرۈك يېڭى مىكسەنىنىڭ تەلىپىگە مۇۋاپىق كېلىدىغان سۈپىتى ياخشى مال ئىدى .

— چوڭ دادا ، ھەممىسى بىر خىلدۇ ؟

— بالام ، مۇسۇلمان ئادەم ھەرقايسىلىرىنى ئالداپ سېتىۋالماق ، ئۇ دۇنيانىڭ سورىقى بار ئەمەسما . ھەممىسى بىر خاماندىن تاغارغا قاچىلانغان دېسىلە .

— ئەمىسە سىلىنىڭكىنى چۈشلۈك تاماقنى يەپ بولۇپلا داخىلىمىزغا يۆتكەيمىز .

— بالام ، ماشىنا كىراسىغا پۇل يوق تۇرسا ...

— خاتىرجەم بولسىلا ، چوڭ دادا ، ئون ماشىنىنىڭ كىراسى كۆپ بولسا 3000 يۈەن ، بولمىسا 2500 يۈەن بولىدۇ . ئۇنى مەن تۆلەپ قويسامۇ ئوخشاش .

— ئۇنداق قىلساق سەت بولار ، بالام .

— سىلىنىڭ مالىلىرى مېنىڭ بىر تونۇشۇمنىڭ زاكاز قىلغىنىغا چۈشىدىكەن . شۇڭا ، باھاسىنى ئاشۇرۇپ ساتسام ، ماشىنا

كىراسىمۇ شۇنىڭدىن چىقىپ قالىدۇ .

— مۇنداق دېسىلە...

قەدىران باياتىن بېرى شاۋ ـ شۇۋ قىلغان قاقچىلارنىڭ ھەممە-سىنى خاتىرجەم قىلدى . ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن قىيىنچىلىقى ئېغىر-راق ئىككى دېھقاننىڭ مېلىنى شۇ زامانلا لۇڭ داتۇغا ئۆتكۈزدى . بىر كاللەك «كۆڭۈل»نى كۆرگەن لۇڭ خوجايىن ئىككىنچى دەرە-جىنىڭ ئۈچىنچىسىگە چۈشىدىغان مالنى ئىككىنچى دەرىجىنىڭ بىرىنچىسىگە سېلىپ ئىسپات يېزىپ بەردى ھەم قەدىرداڭغا ئېگىد-شىپ كۈسۈرلاشقا باشلىدى :

— ھەي ، بىرىنچى دەرىجىنىڭ قايسى تۈرىگە چۈشسە مەيلى ، پەۋقۇلئاددە باھادا ساتىمىز . ھەرخىل قاقلاردىن 1000 تونىنا تاپا-لامسەن ؟ پايدىسىنى تەڭ ئالىمىز .

— قاچانغىچە ؟

— ئىككى ئاي ئىچىدە ئىچكىرىگە ماڭدۇرۇپ بولىدۇ .

— تىرىشىپ كۆرەي...

— ئەمىسە گېپىمىز گەپ !

— خاتىرجەم بولۇڭ .

قەدىرداننىڭ بۇنداق ئىشەنچلىك جاۋاب بېرىشى ، ئوبۇلھەسەن-نىڭ ئامبىرىدا باھانىڭ ئۆرلىشىنى كۈتۈپ تۇرغان سورتلۇق قاقلا-رى بار ئىدى . ئەگەر ئۇنىڭغا «باھا ئۆرلىدى» دەپ خەۋەر بەرگە-نىدە ، ئۇ مالنى دەرھاللا يولغا سالاتتى .

قەدىردان لۇڭ داتۇنىڭ ئىشخانىسىدىن خۇشال قايتىپ چىق-تى . ئۇ ئىككى ئادەمنىڭ مېلىنىڭ كۆڭۈلدىكىدەك سېتىلغانلىقى-دىن تولىمۇ مەمنۇن ئىدى . ئۇلارنىڭ مېلىنىڭ ئاز ـ كۆپلۈكىگە قاراپ ، بىرى 14 مىڭ ، يەنە بىرى 9000 يۈەن پايدا ئالدى . ئۇلار خۇشلۇقىدىن قەدىرداڭغا پۇل تەڭلىگەنىدى ، ئۇ كۈلۈپ قويدى ـ يۇ ، لېكىن ئالمىدى .

قەدىردان داخىيەنگە يۆتكەيدىغان مالنى قايتىدىن تەكشۈردى . ئۆزى خالىغان بەزى تاغارلارنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ ھەممىنى تۆكتى .

بەزى تاغارلارنىڭ ئاغزىدىن ، بەزىلىرىنىڭ ئاستىدىن تۆشۈك ئېچىپ ، مالنىڭ بىر خىل ، بىر خىل ئەمەسلىكىنى ئېنىقلاپ چىقتى . ئاندىن 103 تونىنا مال ئون ماشىنىغا تەڭشەپ بېسىلدى . بوۋاينىڭ ئوغلى ئالدىدىكى ماشىنىنىڭ كابىنكىسىدا ، بوۋاي بىلەن قەدىردان ئەڭ ئاخىرقى ماشىنىدا يولۇپ كەتتى...

بوۋاي چىرانىڭ گۈلاخما دېگەن يېزىسىدىن بولۇپ ، 28 مولۇق ئۆرۈكلۈك باغنى ھۆددىگە ئالغانىدى . ئۇلار ھەر يىلى ئۆرۈك ۋە قارىئۆرۈكنى قاق سېلىپ ، ناھىيەلىك سودا ئىدارىلىرىگە ياكى قاق سودىگەرلىرىگە سېتىپ بېرەتتى . ئۇلار ئالدىڭغا ئېلىپ كەلگەنلەكەن ، ئەلۋەتتە باھاسى خېلىلا تۆۋەن بولاتتى . شۇڭا ، بۇ يىل ئاتا-بالىلار مەسلىھەتلىشىپ ، ئۇرۇمچىگە يۆتكىمەكچى بولۇشتى . بۇنى ئاڭلىغان ئۇرۇق - تۇغقان ، يېقىن - يورۇقلار ئۆزلىرىنىڭ قاقلىرىنىمۇ ئۇلارغا سېتىپ كېلىشكە ھاۋالە قىلىشتى .

— مالنىڭ بۇنداق پاكىز بولۇشى ، — دېدى ساتتار بوۋاي ساقاللىرىنى سىلاپ قويۇپ ، — كوللېكتىپ قۇرۇتقان ئەمەس . دېھقانلار ئۆزلىرىنىڭ بولمىغاچقا ، كوللېكتىپنىڭ قاقلىرىنى بولۇشىغا قۇرۇتىدۇ ، بوراندا توپىغا كۆمۈلۈپ قالامدۇ ، يامغۇردا پاتقاققا پېتىپ ، شالتاق بولۇپ كېتەمدۇ ، چاتىقى پولمايدۇ ، ئەمما ئۆزىمىزنىڭ ئىكەن ، ئىلاجى بار ئۇنى تۇجۇپىلەپ قۇرۇتىمىز .

— ئۇنداقتا ، چوڭ دادا ، سىلىنىڭ مالىلىرىدەك پاكىز مال يەنە تېپىلارمۇ ؟

— بىزدە قالمىدى ، قارىسىلا ، لېكىن «قىيالىق» دېگەن بوز يېرىمىز بار ، ئۇ يەردە 1000 مولاپ ، 2000 مولاپ ئۆرۈكلۈك باغلار بار ، ئەمما ئۇنى يۆتكىسەك گۇڭ كۆتۈرمەيدۇ .

سىلى ماشىنا كىراسىدىن ئەنسىرەۋاتىدىلا ، شۇنداقتۇ ؟ خاتىرجەم بولسىلا ، كىرا پۇلىنى مالنىڭ بىرلىك باھاسىغا چاپلايمىز ...

— بولىدۇ ، مەن ئۆزلىرىگە خەۋىرىنى بېرەي .

— مەن سىلىگە مېھمانخانىنىڭ تېلېفون نومۇرىنى يېزىپ

بېرىمەن ، — دېدى قەدىردان قەلىمىنى ئېلىپ ، — ماشىنا مەسىلىسىدە قىيىنچىلىق بارمۇ ؟

— ياق ، ناھىيەمىزدە توشۇش ، يۆتكەش كالونلىرى بار ، قانچىلىك دېسەك چىقىرىپ بېرەلەيدۇ .

— ياشىنىپ قاپلا ، ئەگەر يۆتكەش ، توشۇش ، سودىلىشىش ئىغىر كەلسە ، خەۋىرىنى بېرىڭەتسىلە ، ئۆزۈم بارىمەن .

— بولىدۇ... بولىدۇ...

ئون ماشىنا گۈلە - قاق بىلەن قارىئۆرۈك قېقى سائەت ئۈچلەر بىلەن «داخىيەن مېڭە - چېڭە شىركىتى»گە يېتىپ كەلدى . قەدىردان ياڭ مىكسەننىڭ ئىشخانىسىغا كىرىپ كېتىپ ، ھايال بولمايلا يېنىپ چىقتى . ماشىنىلار تۈز گىرگە سېلىنىپ ، تاغارلار شاللاپ تەكشۈرۈلۈپ ، ئون ماشىنا مال ئىككى سائەت ئەتراپىدا ئاياغلاشتى . قەدىردان بوغالتىرىيە ئىشخانىسىدىن ئېلىپ چىققان چەكنى بوۋاينىڭ قولىغا تۇتقۇزدى . ئاتا - بالا ئىككىسى چەكنى قولدىن - قولغا ئۆتكۈزۈپ ئىشەنمىگەندەك قاراپ كەتتى . ئۇلار : «ئىز پۇلى ، كىرا ھەققى چىقسىلا بولدى ، تارتقان جاپايىمىز بىلەن ھېسابلاشمايمىز ، مۇشۇ سوغۇق شەدىن بالدۇرراق كېتىلىلا» دېگەنىدى . ئەمدىلىكتە 22 مىڭ يۈەن پايدىنى كۆرۈپ ، راستتىنلا ئەۋلىيا - ماشايىخقا ئۇچراپ قالغاندەك كۆزلىرىگە ياش ئېلىشتى .

— بۇنىڭغا ھەيران بولۇشمىسىلا ، — دېدى قەدىردان ، — مەن خېلى كۆپ قاقچى دېھقانلارنىڭ 300 — 400 تونىلاپ ماللىرىنى ئۆتكۈزۈپ بەردىم ، ئۇلارنىڭ يۇقىرىسى 18 مىڭ ، تۆۋىنى 9000 يۈەنگىچە پايدا ئالدى . نېمە ئۈچۈن ئۇلارنىڭ مېلى كۆپ تۇرۇپ ئاز پايدا ئالدى ، ھەرقايسىلىرىنىڭ 103 تونىنا تۇرۇپ ، نېمىشقا بۇنداق كۆپ پايدا ئالدىلا ؟ چۈنكى مال سەرخىل . شۇڭا ، ئۆزى ئاز بولسىمۇ ، پايدىسى كۆپ بولدى .

— شوپۇرلارنىڭ 3000 يۈەن پۇلىنى بېرىڭەتسەك دېگەنىدىم ، — دېدى ئاقساقال قەدىردانغا پۇل تەڭلەپ .

— خاتىرجەم بولسىلا ، بوغالتىرىيە ئىشخانىسىدىلا نەق پۇل

بېرىۋەتكەن ، بۇ چەك ئەمدى ئۆزلىرىگە تەئەللۇق ، ماڭا ئازراق تاپان ھەققى قالدى ، رازى بولۇشالا .

— رازى بولمامدىغان ، بالام . ئۆزلىرى بولمىغان بولسىلا ، ھايانكەش ، بېسىمدارلارغا يەم بولۇپ كېتەتتۇق .

ئاتا ـ بالا ئىككىسى ئالدىراپ سودا ـ سانائەت بانكىسىغا كىرىپ كېتىشتى . قەدىردانمۇ شىركەتنىڭ خىزمەت بىناسىغا ماڭدى . ئۇ ياڭ مىڭسەننىڭ ئىشىكىنى چېكىپ كىرىپ كەلگەندە ، ياڭ خوجايىن دىقماققىنا بىر خەتنى بىلەن سۆھبەتلىشىپ ئولتۇراتتى . قەدىردان ئۇلارنىڭ «مۇڭگ»نى بۇزماي دېدى بولغاي ، ئارقىسىغا يېنىشى ، ياڭ مىڭسەن ئارقىدىدى :

— ھەي كادىداڭ ، نەگە كاچىسەن ؟ بىز سېنى ساكلاپ ئولتۇرگان تۇرساك ...

— ئىككىلارنىڭ چىرايلىق سۆھبىتىنى بۇزماي دېدىم ، — قەدىردان دىۋانغا كېلىپ ئولتۇردى ، — ياڭ خوجايىن ، يولىورۇق بولسا ئاڭلاپلا قايتسام ، مەكتەپكە كېچىكىپ قالىمەن .

— تونۇشۇپ قوي ، — ياڭ مىڭسەن ئۇدۇلىدا ئولتۇرغان مېھمانىنى كۆرسەتتى ، — بۇ كىشى فۇجيەننىڭ ئەنبو شەھىرىدىن كەلگەن قاق سودىگىرى سۇڭ جىجۇڭ ئەپەندى ، سۇڭ لاۋېن دېگەن بولىدۇ . كادىداڭ بولسا ، — ياڭ مىڭسەن قەدىردانىنى كۆرسەتتى ، — قۇرۇق يەل ـ يېمىش مۇتەخەسسىسى ھەم ئۆزى «بالا سەيگۈيۈەن» .

— ئوھۇي ، — دېدى سۇڭ لاۋېن يايغۇدەك دىقماققىنا گەۋدىسىنى كۆتۈرۈپ ، — «بالا سەيگۈيۈەن ، بالا سەيگۈيۈەن» دەپ ئاڭلىغان سىز ئىكەنسىز ـ دە ؟ ھۇي ، راستلا كىچىك بالا ئىكەنسىزغۇ ! كۆرۈشۈپ قويايلى ، — قەدىردان سۇڭ لاۋېننىڭ مىلىقىنا سېمىز ، يۇمشاق ئالقانلىرىنى سىقتى ، — ھەي ، ھەي ، ئەقىل ياشتا ئەمەس ، باشتا دېگىنى توغرا ئىكەن جۇمۇڭ ، ياڭ ھەزرەتلىرى ...

— بۇ تەرىپىگە گەپ كەتمەيدۇ ، — ياڭ مىڭسەن سول تەرەپـ

تىكى ئۇزۇن چاچلىرىنى بارماقلىرىدا ئوڭغا يانقۇزۇپ ، تاقىر بېشىنى ياپتى ، — مەن بۇ بالىنىڭ ئەكەلگەن ماللىرىنى كۆزۈمنى يۇمۇپ تۇرۇپ ئالىمەن ، ئۆزى پەقەت ھاھا تالاشمايدۇ .

— ياڭ خوجايىنمۇ ئىلتىپاتىنى ئايىمايدۇ ، — دېدى قەدىر-دان ، — ئالىقىنى كەڭ ، ئۆزى مەرد .

ئۇلار ئۇچىلىسى تەڭ كۈلۈشۈپ كېتىشتى . قەدىردان سۇڭ لاۋبەننىڭ دۇپدۇڭىلەك قورۇقسىز پارقىراپ تۇرغان يۈزىگە ، بېجە-رىم ئاپپاق چىشلىرىغا ، كىچىك بولسىمۇ چېقىن چېقىۋاتقان رو-شەن كۆزلىرىگە قاراپ ، نەچچە ياشقا كىرگەنلىكىنى مۇسەللىيەلمە-دى ، لېكىن ئۇ ئانچە پاكارلاردىن بولمىسىمۇ ، پۇت ، ساغرا ، بەل ، دولا ، بويۇنلىرىغىچە تەكشى سەمرىگەنلىكى ئۈچۈن دىققات ، پاكار كۆرۈنەتتى . قەدىردان ئۇنىڭ دۇپدۇڭىلەك بېشىدىكى تەكشى قىر-قىلغان كىرپىدەك چېچىغا ، يېڭىلا قىرىلغان كۆپكۆك ئېغەكلىرى-گە ، كۆڭلەك ياقىسىدىن كۆرۈنۈپ تۇرغان قاپقارا بۇجۇر چۈپۈرغا ھەم توپتەك يۇمىلاق سىياقىغا قاراپ ، كۆڭلىدە : «كىچىك ۋاقلە-رىمىزدا ئويىنايدىغان يۇڭ پومىزەكىنىڭ ئۆزىلا ئىكەن» دەپ ئويلىدى .

— كادىداڭ ، — دېدى ياڭ مىڭسەن تاماكا تۇتاشتۇرۇۋې-تىپ ، — سۇڭ لاۋبەننىڭ سېنىڭ بىلەن پاراڭلاشقۇسى بار ئىكەن . ئۇ فۇجيەن ئەنبودىكى نۇرغۇنلىغان پىششىقلاپ ئىشلەش كارخانىلە-رى ، كونسېرۋا زاۋۇتلىرى ، شاكىلات ، قاق بەلىش ھەم ئوتتۇرا-سىغا قاق قىيامى ئېلىنىدىغان بولكا ، قانقاتلارنى دۇنيا بازارلىرىغا ساتىدىغان كاتتا گۇرۇھ ، شىركەتلەرنى ھەر خىل قۇرۇق مېۋە - چېۋە بىلەن تەمىنلەيدىغان نوپۇزلۇق ئەرباب .

— سىياقىدىن كۆرۈنۈپ تۇرۇپتۇ ، — دېدى قەدىردان ئورنى-دىن تۇرۇپ ، — مەن سۇڭ لاۋبەننى كۈتۈۋالسام دەيمەن ، ھازىر مەكتەپكە كېچىكىپ قالماي .

— ھەي ، سەن...

ياڭ مىڭسەننى سۇڭ لاۋبەن توستى .

— مەن بالا سەيگۈيۈەننىڭ ئوقۇشقا مۇنچىلىك ھېرىسمەنلىكىنى كۆرۈپ ھەقىقەتەن تەسىرلەندىم ، راست تەسىرلەندىم ، — دېدى سۇڭ لاۋبەن توپتەك بېشىنى گىلدىڭلىتىپ ، — ھازىر بالا سەيگۈيۈەن ئوقۇشقا بېرىۋەرسۇن ، مەن ئەتە چۈشتىن كېيىن ئۆزۈم ئىزدەپ باراي . قانداق ، بولامدۇ ؟ ئالدىراشلىقتا قىلغان سۆھبەت تۈزى كەم تاماقتا ئوخشايدۇ ئەمەسمۇ .

— سۇڭ لاۋبەن ھەقىقەتەن كۆپنى كۆرگەن ئادەمكەن ، — دېدى قەدىردان ئىشىك تەرەپكە سىلجىپ ، — ئوقۇشنىڭ قەدرىنى قىلىۋاتقىنىغا قارىغاندا ، بىلىملىكلىكى بىلىنىپ تۇرۇپتۇ . مەن سۇڭ لاۋبەننى ئەتە كۈتىمەن .

قەدىردان ئىشىكتىن چىقىپلا سائىتىگە قارىدى ـ دە ، پەلەمپەيلەردىن بورانداك چۈشۈپ كەتتى . ئۇ سىرتقا چىقىپلا تاكسى توختاتتى ـ دە ، ھاسىرىغىنىچە : «شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى ... تېز ... » دەپلا تاكسى ئىشىكىنى گۈپلا ياپتى .

قەدىردانىنىڭ ئالدىراش كۈنلىرى يەنە باشلاندى . ئۇ دوختۇرخانىدا يېتىپ قېلىشنىڭ ئالدىدىمۇ ئەتىگەندىن چۈشكىچە «غەربىي دىيار» ئاتامانى جاڭ كاللەك ، «قوڭۇرتاش»نىڭ پوچىسى لۇڭ يوغان باشلارغا مال ئۆتكۈزۈپ ، چۈشتىن كېيىن ياڭ تاقىرباشنىڭ كۆڭلىگە خوپ كەلگۈدەك مال ئاپىرالتتى . مانا بۈگۈن بىر كۈن ئىچىدە ئىككى قاقچى دېھقانىنىڭ مېلىنى لۇڭ داتۇغا ، ساتتار بوۋاينىڭ مېلىنى ياڭ مىڭسەنگە ئۆتكۈزۈپ ، بىر كۈن كەچ بولدى . ئىككى خوجايىنغا بەرگەن ئىككى كاللەك «كۆڭۈل»نى چىقىرىۋەتكەندە ، قەدىردانغا بەش كاللەكتىن كۆپرەك تاپان ھەققى قاپتۇ . راست ، ئۇنىڭ ھازىر چامادانىدا ئون نەچچىدىن ئارتۇق چەك بار ، ھەممىسى قانچىگە بارغاندۇ ؟ تېخى ياقۇپ ھاجىمغا ماشىنا ئېلىش ئۈچۈن 80 مىڭ يۈەن بەرگەنىدى ، ئۇنى راستىنلا ئونتۇپ قالغىلى تاسلا قاپتۇ . قەدىردانىنىڭ ئۇرۇمچىدە سەيگۈيۈەنلىك قىلىۋاتقىنىغا يەتتە ئايدىن ئېشىپ قالدى ، ئۇنىڭغا ئىشكىتىنمۇ ، تۆگلوكتىنمۇ كىرىۋاتقان كىرىم تەسەۋۋۇرغا سىغمايتتى . ئەمدى ئاتا ـ ئانىسىنى

خاتىرجەم قىلىش ئۈچۈن يۈرتىغا بىر بېرىپ كەلمىسە ، بۇ بىر ئىنساپسىزلىق بولىدۇ ، ئەلۋەتتە .

قەدىردان شۇ كۈنكى ئۇچ سائەتلىك دەرسنى كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلىدى ، خاتىرە قالدۇردى . ئۇنىڭ خەنزۇ تىلىدا ، بولۇپمۇ كەسىپىي جەھەتتە مەقسىتىنى ئۇقتۇرالىغۇدەك بولۇپ قالغىنىغا ئۆزىنىڭ ئالامەت مەستلىكى كېلەتتى . دەسلەپتە ئىنتايىن سىرلىق ھەم مۇرەككەپ تۇيۇلغان خەنزۇ تىلى ۋە يېزىقى ، قانۇنىيىتىنى ئىگىلەگەنسېرى شۇنچە قىزىقارلىق ، شۇنچە مەنىلىك ، شۇنچە ئاسان تۇيۇلۇشقا باشلىدى . ئۇ شۇ كۈنى «ئالتۇن ئاچقۇچ» تەربىيەلەش مەكتىپىدىن كېچىدە قايتىپ كېلىپ ، ئۇنىڭغۇ ئارقىلىق بىر سائەتتەك مەشىق قىلغاندىن كېيىن ئۇخلاپ قالدى . ئەتىسى ئەتىگەندە مېھمانخانا ئاشخانىسى داڭ ئۇرغان ھامان ، يۇزلىرىنى چالا - بۇلا يۇيۇپلا ئاشخانىدا شۇڭگۇرۇچ ، ھورنان ۋە چىلىغان تەرخەمەك بىلەن ناشتا قىلدى . قەدىردان «غەربىي دىيار» بازىرىغا ، ئاندىن «قوڭۇر تاش» قا بېرىپ ، بىرقانچە قاقچىنىڭ مالالىرىنى ئەستايىدىل تەكشۈردى ، شۇنداقلا ئايرىم - ئايرىم ھالدا ئەۋرىشكىلىرىنى ئالغاندىن كېيىن ، ئۇلارنىڭ قولىغا زاكالەت پۇل تۇتقۇزدى . ئۇ «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا قايتىپ كەلدى - دە ، نۆۋەتچى بۆلۈمدىن ئوبۇلھەسەنگە «سورتلۇق» مال ئەۋەتىش ھەققىدە تېلېفون بەردى .

چۈشلۈك تاماق ۋاقتى بولۇپ قالغانىدى . قەدىردان : «ھۆسەنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»غا كىرىپ ، يەنىلا ئۆزىنىڭ ئامراق تامىقى گۆشنان قىلدۇردى . ئۇ ھۆسنارخانىنىڭ سالىمىغا سۈسلا جاۋاب قايتۇردى . ئەتراپىدا پەرۋانىدەك پىرقىراپ يۈرگەن زۇلئايغىمۇ ھېچقانداق ئىپادە شادلىقى بولمىغان ھالدا كۈلۈمسىرەپ قويدى . ئۇنىڭ بۇنداق ئىلمان مۇئامىلىسى ھۆسنارخانىنىڭ قەۋەتلا ئوغىسىنى قايناتقان بولىسىمۇ ، ئىلاجسىز لەۋلىرىنى چىشلىدى .

قەدىردان گۆشنانىدىن بىرنى قىزىق چاي بىلەن يەۋالغاندىن كېيىن ، زۇلئاي گېزىت قەغىزىگە يۆگەپ بەرگەن ئىككى گۆشنانىنى

ئېلىپ قايتىپ كەلگەندە ، ياتقى ئالدىدا 27 ـ 28 ياشلاردىكى ئېگىز بوي ، بۇغداي ئۆڭ ، پېشانىسىدە يېرىم ئاي شەكىللىك تاتۇقى بار ، مۇشۇ سوغۇقتىمۇ خېلىلا يالاڭ كىيىنىۋالغان بىر يىگىت بىلەن دۇپدۇگىلەك كۆزلىرىدىن سەمىمىيلىك تامچىپ تۇر-غان بىر قىز تۇراتتى . قەدىردان ئۇلارغا ھەيران بولغان ھالدا قارىدى . ئاڭغىچە ئۇلار تېلىلىقىپقىنا كېلىپ ، ئېگىلىپ سالام قىلدى :

— سىز «بالا سەيگۈيۈەن» قەدىردان بولىسىزغۇ دەيمەن ؟

— خوش ، نېمە ئىشىڭلار بار ئىدى ؟ — قەدىردان ئىشىكنى ئېچىپ ئۇلارنى تەكلىپ قىلدى ، — قېنى ياتاققا كىرىڭلار ، مۇزلاپ كېتىپسىلەر .

ئۇلار ياتاققا كىرىپ دىۋاندا ئولتۇرۇشى بىلەنلا ، ھەر ئىككى-لىسى شۇركۈنۈپ سىلكىندى . بۇنىڭدىن ئۇلارنىڭ ئاچ قورساق ، قاتتىق توڭۇپ كەتكەنلىكى چىقىپ تۇراتتى . قەدىردان دەرھال پىيالىلەرگە قىزىق چاي قۇيۇپ ، ئىككى گۆشنانىنى توغراپ ئۇلار-نىڭ ئالدىغا سۇرۇپ قويدى .

— قېنى ئېلىڭلار ، كۆڭۈل دېگەن زەپمۇ خىسلەتلىك نېمە-كەن ، — دېدى قەدىردان كۈلۈپ تۇرۇپ ، — خۇددى مېھمان كېلىدىغاندەكلا كۆڭلۈمگە ئايان بولۇپ ، بۇ گۆشنانىنى ئالغاچ كەل-گەنىدىم . سىلەرنىڭ رىزقىڭلارىكەن ئەمەسمۇ .

دەسلەپتە سەل تارتىنغاندەك قىلغان قىز ـ يىگىت قەدىردا-نىڭ بەكمۇ سەمىمىي ھەم تەبىئىي چىرايىنى كۆرۈپ ، دەرھاللا تاماققا تۇتۇش قىلىشتى . ئۇلارنىڭ پىيالىلىرى يېرىم بولار ـ بولماي ، ئۇستىلەپ چاي قۇيۇلۇپ تۇردى . گۆشنان بىلەن قىزىق چاينىڭ راسا ئىسسىق باسقانلىقى ئۇلارنىڭ قىزارغان چىرايلىرى-دىن ، تەرلىگەن پېشانىلىرىدىن بىلىندى . لېكىن ، قىز ـ يىگىت : «ھەممىنى يەۋەتسەك ئەدەپسىزلىك بولىدۇ» دەپ ئويلىدىمۇ قا-داق ، تەخسىدە ئىككى كېسىم گۆشنان قالغاندا توختاپ قالدى ، شۇنداقتىمۇ ئۇلارنىڭ كۆزلىرىدىن يەۋەتكۈسى بارلىقى چىقىپلا تۇ-راتتى .

— قېنى ، ئىككى پارچىنى ئېلىۋېتىڭلار ، ئېشىپ قالغۇدەك نەرسە ئەمەس ، — قەدىردان تەخسىنى ئالدىغا سۈرۈپ قويدى ، — كېسىلگەن گۆشنىڭ سوۋۇپ قالسا مەززىسى بولمايدۇ ، ھە ، قېنى ئېلىۋېتىڭلار .

ئۇلار خىجىللىق ئىلكىدە بىر - بىرىگە قاراشتى ، ئاندىن يىگىت ئالدىدا ، قىز كەينىدىن تەخسىگە قول ئۇزارتتى .

شىرزات بىلەن ئايگۈل خوتەننىڭ گۈما ناھىيەسىدىن قېچىپ چىققان ئاشىق - مەشۇقلاردىن ئىدى . ئايگۈل توققۇز بالىسى بار بىر دېھقانىنىڭ چوڭ قىزى ئىدى . يىلدىن - يىلغا ئېشىۋاتقان سۇ پۇلى ، يەر ھەققى ، باج ، سولياۋ يوپۇق ، ئۇرۇق پۇلى دېگەندەك يەرلىك سېلىقلارنىڭ كۆپلۈكى ، قۇرغاقچىلىق ئاپىتى ، كەلكۇن ئاپىتى قاتارلىق تەبىئىي ئاپەتلەرنىڭ ئۇزلۇكسىز يۈز بېرىشى قاتار-لىقلار بىچارە دېھقانىنى قەرزگە بوغۇۋەتكەندى . ئۇ قەرزنى تۆلىيەل-مىگەنسېرى ، يەرنى تارتىۋېلىش خەۋپى تۇغۇلدى . يەر دېگەن دېھ-قانىنىڭ جېنى تۇرسا... شۇڭا ، ئايگۈلنى سۈت پۇلى ھېسابىغا 10 مىڭ يۈەن بېرىش شەرتى بىلەن بەش بالىسى بار ، پېنسىيەگە چىققان كادىرغا بەرمەكچى بولۇشتى . توي كېچىسى ئايگۈل قاسساپ يىگىت شىرزات بىلەن قېچىپ كەتتى . ئۇلار ئورۇمچىدە بىر يۇرت-لۇق كاۋاپچىلارنى تېپىپ ، زىخقا كاۋاپ ئۆتكۈزۈش ، كاۋاپدانىنىڭ كۆلىنى ئېلىپ ئوت يېقىش ۋە خېرىدارلارغا مۇلازىملىق ئىشلىرىنى قىلىپ ، ياتقۇدەك ئامبارغا ، قورسىقى تويغۇدەك تاماققا ئېرىشكەن بولسىمۇ ، خوجايىن ئايگۈلگە كۈن بەرمىدى . بىرنەچچە قېتىم يامان نىيەتتە بولۇپ ، ئاستىغا بېسىۋالغاندا ، شىرزات كىرىپ قېلىپ ئۆلۈم ۋەقەسى چىققىلى تاسلا قالدى . شۇڭا ، ئۇلار بىر يۇرتلۇق «بالا سەيگۈيۈەن»نىڭ نامىنى ئاڭلاپ ، مەدەت تىلەپ كەلگەنىدى .

— قاسساپلىق قىلماقچى بولسىڭىز ، — دېدى قەدىردان يىغلا-مسىراپ ئولتۇرغان شىرزاتقا ، — قانچىلىك ۋەج كېتىدىكەن ، ھېسابلاپ كۆردىڭىزمۇ ؟

— ئايگۈل بىلەن ھېسابلاپ كۆردۇق ، 1500 يۈەن ئەتراپىدا

كېتىدىكەن .

— قېنى ئېنىقراق دەپ بېقىڭا .

— ئوقلۇق ئېشەك ھارۋىسىنىڭ چاقىنى 200 نەچچە يۈەنگە ئالسام ، — دېدى شىرزات يېنىدىكى قىزغا قاراپ قويۇپ ، — ئۇنىڭغا تۆمۈر شوتا ، قەلەي بوتكا ، بوتكا ئىچىگە گۆش ئاسىدىغان بىر نەچچە كانارا بېكىتىپ بېرىدىشكە 300 يۈەندەك پۇل كېتىدىكەن... قىسقىسى ، پىچاق ، بىلەي ، دۆشە ، سائەتلىك تارازىلار بولۇپ ، جەمئىي 600 — 700 يۈەن كەتسە ، 800 يۈەننى توپ سېتىش بازىرىدىن گۆش ئېلىشقا دەسمايە قىلايمىكىن...

— مۇنداق بولسۇن ، — دېدى قەدىردان ئايگۈلنىڭ ياش يۈزى كۆزلىرىگە قاراپ قويۇپ ، — مەن ياتاقتا ھەرگىز پۇل ساقلىمايمەن ، بانكىدىن شەرتلىك بەلگىلەر ، مەخپىي نومۇرلار ئارقىلىق ئاران ئالالايمەن ، لېكىن دادامنى ئەۋەتسەمۇ ، ئۇلار بەرمەي ، ئۆزلىرى ئالدىمغا كېلىدۇ . قىسقىسى ، بانكىدىن پۇل ئاجراتماق تەس ، شۇڭا مەن يېقىنلىرىمدىن 5000 يۈەن ئېلىپ بېرەي ، ئەتە چۈشتە كېلىپ ئېلىپ كېتىڭلار ، ئۇنى قايتۇرىمەن دەپ ئاۋارە بولۇپمۇ يۈرمەڭلار .

شىرزات بىلەن ئايگۈل تەڭلا يۈزلىرىنى تۆتۈپ يىغلىۋەتتى .

— قاسساپچىلىققا بىر يېرىم مىڭ ، بوپتۇ ، ئىككى مىڭ كەتكەن تەقدىردىمۇ ، قالغىنىغا قېلىنراق كىيىم ، ئاددىيغىنا قازان ، قاچا ـ قۇچا ، يوتقان ـ كۆرپە سېتىۋېلىپ ، ئۆي ئىجارە ئېلىڭلار . ھە راست ، تىجارەت قىلىش رەسمىيىتىنى ئۆتىمىسەڭلار قانداق بولىدۇ ؟

— بىر سودىگەر ھاجىم ھەل قىلىپ بېرىدىغان بولدى .

قەدىردان ئۇلارنى ئۇزىتىپ قويۇپ ئەمدىلا ياتاققا كىرىشى ، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن سوغۇشىپلا ياڭ مىڭسەن كىرىپ كەلدى . ئۇ دۇئانغىمۇ ئولتۇرماي ئۆرە تۇرغىنىچە سۆزلىگىلى تۇردى .

— يۇر ، پەستە سوڭ لاۋېن سېنى ساقلاپ قالدى ، ئۆتكەنكى ئاشخانىغا بارىمىز ، — ياڭ مىڭسەن قەدىردان چاپىنىنى كىيىشىگە

يەنە ۋارقىراپ كەتتى ، — ھەي ، ھەي ، ئۆتكەندە ئاغىنەم سوۋغات قىلغان پەلتونى كىيمەمسەن ، نېماندىق ئاچچىقىمنى كەلتۈرسەن ! — ۋاي - ۋۇي ، ئۇنى ياقۇپ ھاجىم ئاكامنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپ قويغان ...

— نېمىشقا ئەمدى ؟

— ئۆزىڭىز قاما قۇلاقچا بىلەن كىيسەڭ يارىشىدۇ ، دېگەنىدى- ڭىزغۇ ، شۇڭا ، قۇلاقچا ئالغاندا كىيەي دېدىم شۇ...

— ۋاي... ۋاي... ۋاي... سەنزە گەپ ئاڭلىمايدىكەن شۇ ، — ياڭ مىڭسەن ئاچچىقىدا ئۇيغۇرچە گەپ قىلىۋەتتى ، — سېنىڭ كۇلىكۇڭ تۇمۇدەك كاتتىك شۇ !

— ياڭ لاۋبەن ، ئۇنداق دېمەيدۇ ، بەز قۇلاق ، داۋزا قۇلاق ، ياغاچ قۇلاق ، پاڭ قۇلاق دەيدۇ...

— سەندە كۇلاك ئاشۇ ئەسكى كۇلاكلارنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ ئەسكى كۇلاك...

ئۇلار مېھمانخانىنىڭ ھويلىسىغا چۈشكەندە ، سۇڭ جىجۇڭ ماشىنا ئەتراپىدا تاماكا چەككەچ ئايلىنىپ يۈرەتتى . ئۇ قەدىرداڭغا قولىنى بېرىپ قىزغىن كۆرۈشتى ، ئاندىن ئىككىسى ماشىنىنىڭ ئارقىسىغا چىقىپ ، ئورۇندۇقتا چۆكۈپ ئولتۇرۇشى ، ماشىنا ئوت ئېلىپ مېڭىپ كەتتى . ھېلىقى چاغدا قېلىن تۇرمەللىشىپ كەتكەن كۇلتۇك قار دەستىدىن شىياۋشىمېندىكى مۇسۇلمانلار ئاشخانىسىغا يېرىم سائەتتە ئاران يېتىپ بارغانىدى ، مانا بۇگۈن بىر دەمدىلا كېلىپ قالغانىدەك تۇيۇلدى . ياڭ مىڭسەن ئالدىن تېلېفون بېرىۋەتكەنىدەك قىلاتتى . چۈنكى ، بىر مۇلازىم قىز ئۇلارنى باشلاپ چاقماق- راق ، ئەمما بەكمۇ ھەشەمەتلىك بېزەلگەن ئايرىمخانىغا ئېلىپ كىر- دى . ئۇلار تاغدىن - باغدىن پاراڭلىشىپ تۇرۇشى ، قىزلار ئارقا - ئارقىدىن توخۇ قوردىقى ، توخۇ كاۋىپى ، پەرمۇدە ، پولۇ ۋە ھەرخىل قورۇمىلارنى ئەكىرىپ ، يۇمىلاق شىرەنى تولدۇرۇۋەتتى . ھېلىلا گۆشنان بىلەن قورسىقىنى پوملىۋالغان قەدىردان : «بۇلارنى نەگىمۇ يەرمەن» دەپ ئويلىدى . ئۇلار تاماقتا ئانچە-

مۇنچە ئېغىز تېگىپ تۇرۇشى ، مۇلازىم قىزلاردىن بىرى شىرەگە غاز بويۇن ئالىي قىزىل ئۈزۈم هارىقىنى تىكلىدى ، ئاندىن هەر بىر ئادەمنىڭ ئالدىدىكى بوكاللارغا يېرىمدىن قۇيدى .

— قېنى ئەمىسە ، — دېدى ياڭ مەكسەن بوكالنى كۆتۈرۈپ ، - ئۇچىمىزنىڭ جەم بولغانلىقىمىز ئۈچۈن كۆتۈرەيلى ...

ئۇلار بوكاللىرىنى ئۈرۈشتۈرۈپ ، كانايلىرىغا كوركىرىتىپ قۇيۇشتى ، لېكىن قەدىردان كالپۇكلىرىنى تەگكۈزۈپلا بوكالنى شىرەگە قويدى . بۇنى كۆرگەن ياڭ مەكسەن ۋارقىراپ - جارقىراپلا كەتتى . ئۇنىڭ سۆز ئوراندىن بۇ كۆزگە ئىلمىغانلىق ، دوستلۇق جوزىسىدىكى نامەردلىك ، كۆڭلى تارتماسلىق ، گويا مەجبۇرلانغانلىق دېگەن مەنىلەر چىقىپ تۇراتتى . قەدىردان بۇنداق ئىشنى پەقەتلا قىلىپ باقمىغانلىقىنى ئېيتىپ يالۋۇرغانسېرى ، ياڭ مەكسەن تېخىمۇ ئەزۇەيلەپ كەتتى . سۇڭ جىجۇڭمۇ هاراقنى تەرىپلەپ ، دوستلۇق شەربىتى ، كونا ئاداۋەتلەرنى يۇيۇۋەتكۈچى ، دوستلارنى جەم قىلغۇچى ، يېڭى دوستلارنى تونۇشتۇرغۇچى ، دەرد - ئەلەمنى ئۇنتۇلدۇرۇپ ، شادلىق تەنتەنىسىنى ياڭراتقۇچى... دەپ ماختاپلا كەتتى . ئىشقىلىپ ، قەدىردان نېمىلا دېسۇن ، ئۇلار هەر خىل پەتىۋالار بىلەن ئۇنىڭ ئالدىنى توراپ قويۇۋاتاتتى . ئۇ ئۆزىمۇ خىجىللىقتىن يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بولۇپ قالغانىدى .

— قېنى ئاۋۋال بىر يۈتۈم ئىچىپ باققىن ، — دېدى ياڭ مەكسەن بوكاللارنى قايتا تولدۇرۇپ ، — بۇ دېگەن يۇرەكنى بىر دىنبىر قۇۋۋەتلەيدىغان ئۈزۈم شەربىتى ، هاراق دېگەن ئاچچىق بولىدۇ ، بۇ دېگەن تاتلىق تۇرسا...

تەڭلىك ئىسكەنجىسىدە قالغان قەدىردان ئاخىر بوكالنى كۆتۈرۈپ ئىچىۋەتتى . ئۇلار شىرەدىكى مەززىلەردىن باققاچ ، مۇشۇ تەقلىدتە ئارقا - ئارقىدىن بىر نەچچىنى ئىچتى . دەسلەپتە تاتلىق شەربەتتەك تۇيۇلۇپ «هېچقانچە بىر نېمە ئەمەس ئىكەنغۇ» دەپ ئويلىغان قەدىردان كېيىن ئۆزىمۇ بىلمىگەن هالدا «يەنە بىر كەلسە

ئىكەن... » دەپ قىزىپ قالدى . ئەمدىلىكتە قىزىل ئۇزۇم ھارىقى سالقىنراق ئىچىلىپ ، پاراڭ قىزىماقتا ئىدى . پاراڭ ئارىلىقىدا سۇڭ جىجۇڭ بايانىن بېرى ئىچىدىن چىقىرالماي تۇرغان گەپلىرى نى ئاستا ھەم مۇلايىملىق بىلەن ئوتتۇرىغا قويدى .

— مەن ئۇرۇمچىدە «غەربىي دىيار» ، «قوڭۇرتاش» ، «داخىيەن» ، «مۇسۇلمانلار» شىركەتلىرىدىن داۋاملىق مال ئالىمەن ، — دېدى سۇڭ جىجۇڭ سالاپەتلىك يۆتىلىپ قويۇپ ، — ئەمما مەن تەجرىبىلىرىمدىن «قويۇلۇپ كېتىش»نىمۇ دەرىجىگە ئايرىپ چىقتىم . دېمەكچىمەنكى ، «بىرىنچى دەرىجىلىك» قويۇلۇپ كەتكىنىمدە ئۆزۈمنى سوتتا كۆردۈم . مەن مال ئۆتكۈزگەن زاۋۇت ، كارخانا ، شىركەت ، گۇرۇھلار مېلىمنىڭ ئامبار ئىچىدە كۆكىرىپ زەھەرگە ئايلانغانلىقى ، ئىشلىگەن مەھسۇلاتلارمۇ قىرىتاق ، ئاچچىق بولۇپ ، يۇقىرىسى خەلقئارادا ، تۆۋىنى مەملىكەت ئىچىدە ئىناۋەتكە تەسىر يەتكەنلىكى قاتارلىقلار ئوستىدە ئەرز يېزىپ ، نەچچە مىليونلاپ تۆلەم تۆلىدىم . بۇ ماڭا تولىمۇ ئەلەم قىلدى . ئەڭ ئېغىر كەلگىنى ، ئىناۋىتىم تۆكۈلۈپ ، ئىشەنچسىز بولۇپ قالدىم ھەم ياخشى خېرىدارلىرىمدىن ئايرىلىپ قالدىم .

ياڭ مىڭسەن بىلەن قەدىردانىنىڭ چىرايلىرىنى ئېچىنىش تۇيغۇلىرى قاپلىدى ، بولۇپمۇ قەدىردان سۇڭ لاۋبەننىڭ نېمە ئۈچۈن ئۆزىگە قىزىقىپ قالغانلىقىنىڭ تېگىگە يەتكەندەك بولدى . لېكىن ، سۇڭ جىجۇڭ پەرىشانلىق ئىچىدە «پىغانلىرى»نى تۆكمەكتە ئىدى :

— «ئىككىنچى دەرىجىلىك» قويۇلغىنىمدا ، پويىز ئىستانسىسى يۈك چۈشۈرۈش سۇپىسىدا مالىلىرىمنىڭ ئۈستىنى بىر قەۋەت قىپقىزىل قۇرت قاپلاپ ، ئاپىاق كېپىنەكلەرنىڭ توزۇندەك ئۇچۇپ يۈرۈشى بولدى . بۇنىڭدىن مىليون زىيان تارتتىمۇ ، لېكىن باشقىلارغا ئۇقتۇرمىدىم . «ئۈچىنچى دەرىجىلىك» قويۇلغىنىمدا ، خېرىدارلىرىمغا ئۆتكۈزگەن مېلىمنىڭ ئۈچتىن بىرى ئاچچىق مېغىز چىقىپ قېلىپ ، مېغىزلىق خورما ئىشلىيەلمىدى . چۈنكى ، مەن بەرگەن مالنىڭ ئۇرۇقچىلىرىدىن ئاچچىق ۋە تاتلىق مېغىزلە-

رىنى ئايرىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى .

سۇئ جىجۇئ ناھەق ئەلەم تارتقان ئادەمدەك ئېغىر خورسۇنۇپ ، جىمىپ قالدى . ياش مىكسەن بولسا قەدىردانغا قاراپ ، قاپىقىنى ئۇشۇتقىنىچە ھومىيىپ ئولتۇراتتى . قەدىردان ئۇنىڭ : «ھەي سارا ، ئاشۇ دۆڭلىنىپ كەتكەن قاقلارنى ئېلىۋەرگىلى بولامدا ؟ يېقىندا لۇئ داتۇ سوتقا تارتىلدى ! » دېگەن تەنبىھلىرىنى قايتا ئەسكە ئالماقتا ئىدى . بىر چاغدىلا سۇئ غوجام تۇغۇتتىن يېڭىلا يېشىنگەن چوكانەك چوڭقۇر بىر ئۇھ تارتىۋېلىپ ، قەدىردانغا قاراپ ھىجايدى .

— مەن تۆت بازار ئىچىدە «بالا سەيگۈيۈەن» دەپ كۆپ ئاڭلىدىم ۋە ئىزدەپمۇ باقتىم ، لېكىن تاپالمىغانىدىم ، — سۇئ جىجۇئ قولى ھەم بوينىنى چاڭچىلىكەشلەردەك ئايلاندۇرماقتا ئىدى ، — مانا بۇگۈن سېنىڭ بىلەن ھەمداستىخان بولۇپ قالغىنىمىز بىر مۆجىزە بولدى .

— مەن «بالا سەيگۈيۈەن»دىن مال ئېلىپ ، — دېدى ياش مىكسەن مەيدىسىگە ئۇرۇپ ، — بىرەر قېتىممۇ ئۆسەك گەپ ئاڭلاپ باقمىدىم ، شۇڭا مەنمۇ پۇلنىڭ كۆزىگە قارىمايمەن .

— بازاردىن ھەقسىز ئىشەنچلىك سەيگۈيۈەن تاپماق تەس ، — سۇئ جىجۇئ گارتتىدە كېكىرىپ قويدى ، — قەدىردانىڭ بىردىنلا بۇنداق كاتتا ئىناۋەت ، چوڭقۇر ئىشەنچىگە ئىگە بولۇشى ئۇنىڭ ھالاللىقى ، راستچىللىقى ، سەممىي ، سادىقلىقىدىن بولغان . ئۇ مال ئىگىلىرىگىمۇ ئەنە شۇنداق مۇئامىلە قىلغاچ ، ئۇلارمۇ بۇنى ئالداشنى ئويلىمايدۇ ، شۇنداقلا قەدىردانمۇ ئاسان ئالدانمايدۇ . چۈنكى ، ئالىقىنىدىكى مالغا بىرلا قاراپ ، ئۇنىڭغا توغرا دىئاگنوز قويالايدۇ .

ياش مىكسەن چاۋاك چېلىۋەتتى ، چۈنكى ئۇ ئويلىغان ، لېكىن ئىپادىلەپ بېرەلمەي ، قەدىردانغا تاراڭ ـ تۇرۇڭ تەگكەن كۆڭۈل سۆزلىرىنى سۇئ جىجۇئ ئوتتۇرىغا قويغانىدى .

بالا سەيگۈيۈەن ئەپەندى ، مەن ئەمدى گەپنىڭ پۈپۈكىنى

بۇزاي ، — دېدى سۇڭ جىجۇڭ نوپۇزلۇق ئەربابلار پەدىسىدە گېپلە-
نى قىرىپ قويۇپ ، — مېنى تولىمۇ كاسكى ، مەدداھ ئادەم ئىكەن
دەپ قالغانسىز ؟

— نەدىكىنى ، گەپلىرىڭىزنىڭ ئىلمىي ئاساسى كۇچلۇك ، —
قەدىردان نۇسرەت مۇئەللىمدىن ئۆگىنىۋالغان گېپىنى بىرىنچى
قېتىم ئىشلىتىۋالدى ، — مەن بىر دەرس ئاڭلىغاندەك بولدۇم .

— قارا ماۋۇ نەرسىنى ، — ياڭ مىڭسەن بوينىنى تولغاپ
ئاستا غودۇڭشىدى ، — پەيلاسوپتەك گەپ قىلىدا ، تېخى خەنزۇ
تىلىدا...

— مېنىڭ مۇنداق بىر ھاجىتىم بار ئىدى ، — سۇڭ جىجۇڭ
ئالدىغا سەل ئېڭىشتى ، — سىز ماڭا بىر ئايدا تۆت ۋاگون مال
يەتكۇزۇپ بېرىشنى ئۇستىڭىزگە ئالالامسىز ؟

— 240 تونا ، — قەدىردان مىيىقىدا كۇلۇمسىرىدى ، —
بولىدۇ ، بىراق سىزگە مالنىڭ ئەرزىنى كېرەكمۇ ياكى قىممىتى-
مۇ ؟ شۇنى بىلگۇم كېلىدۇ .

— قانداقى بولسا بولىۋېرىدۇ .

— ھازىر مەندە ئۇچ خىل ئەۋرىشكە بار ، كۆرۈپ باقامسىز ؟

— ئەلۋەتتە ، ئەلۋەتتە...

قەدىردان تېزلا تۇرغانىدى ، سەنتۈرۈلۈپ كەتتى . ئۇ سۇڭ
لاۋبەننىڭ ئالدىدىكى چىنە - قاچا ، تەخسە ، رومكىلارنى بىر چەتكە
ئىلىۋېتىپ ، چاپاننىڭ ئىككى يانچۇقىدىن ئىككى ئوچۇم ، ئىشتان-
نىڭ يانچۇقىدىن بىر ئوچۇم گۈلە - قاقنى تاماق شىرەسىگە تۆك-
تى . سۇڭ لاۋبەن گۈلە - قاقلارغا بىر ھازا سىنچىلاپ قاراپ
كېتىپ پىسكۈكىدە كۈلدى .

— سەل توپا ھەم شالتاق يۇققانلىقىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ،
ئېتى قېلىن ، ئۆزى چوڭ گۈلە - قاق ئىكەن ئەمەسمۇ .

— پىششىقلاپ ئىشلەش زاۋۇتلىرىدا ، — دېدى قەدىردان ، —
بىرىنچى قېتىملىق تىترىتىپ چايقاش ماشىنىلىرىدىن چىققان چاغ-
دىكى تۇرقىنى كۆز ئالدىڭىزغا كەلتۈرۈپ بېقىڭا ، مەرۋايىتتەك

يالتمرايدۇ دەڭە .

قىزىل ھاراق خېلىلا تەڭشەپ قويغان قەدىرداننىڭ ھەربىرىگە تەڭ تەڭ ، گەپ - سۆزلىرى راۋان بولۇپ ، ھودۇقماي ، تەمتىرەمەي ، تېخى چاقچاق ئارىلاشتۇرۇپ سۆزلەشلىرىگە قارىغاندا ، ھاراق ئۇنى قېلىنلاشتۇرۇپ قويغاندەك قىلاتتى . لېكىن ، سۇڭ جەجۇڭ قەدىردانىنىڭ ئۈچ يانچۇقىدىن ئۈچ ئوچۇم گۈلە - قاقنى ئېلىپ ئۈستەلگە تۆككەنلىكىگە قاراپ : «بۇ بالىغا ھۆرمەت ، ئىناۋەتنىڭ ساقلاش ، سالاپەتكە دەققەت قىلىش ، ھۆرمەتلىك ئەربابلار ئالدىدا ئۆزىنى تۇتۇۋېلىش ھەققىدە تەربىيە ئېلىپ بېرىش كېرەك ئىكەن » دەپ ئويلىغان بولسا ، يىڭ مەكتەپنىڭ چىرايىدىن : «ئا... ئۇ بىر بالا تۇرسا ، ئالداپ - سالاپ ئىشلىتىشنى بىلە» دېگەن مەنە چىقىپ تۇراتتى .

— بۇ قاقلارنىڭ باھاسى ، — دېدى قەدىردان ، — بىر يۈەن 70 پۇڭدىن ، بىر يۈەن 90 پۇڭغىچە . ئورتاق باھاسى بىر يۈەن 80 پۇڭ...

— بوپتۇ ، سىزنىڭ دېگىنىڭىزدەك بولسۇن . ئەمىسە ھەر ئاينىڭ 25 - كۈنىدىن بۇرۇن تۆت ۋاگون مالنى سېلىۋېتىسىز ، مەن مال كېتىپ بولغاندىن كېيىن ھېسابلىشىپ پۇلىنى بېرىمەن .

— توختامنى ھازىرلا تۈزۈۋېتەمدۇق قانداق ؟ — دېدى يىڭ مەكتەن دېرىزە تەكچىسىدىكى پوپكىسىنى ئېلىپ .

— بۇگۈن تاماق ئۈستىدە ئۈندىق قىلمايلى ، — قەدىرداننا بىر خىل ئەنسىرەش بار ئىدى ، — مەن ئەتە سۇڭ لاۋېەننى ئىزدەپ مېھمانخانىغا باراي .

— بولىدۇ ، بولىدۇ ، بۈمۇ ياخشى گەپ بولدى ، — سۇڭ جىجۇڭ كۈلۈپ قويدى ، — يادىڭىزدا تۇتۇڭ ، «مۇھاجىرلار مېھمانخانىسى» 208 - ياتاق .

ئۇلار بۇگۈنكى ئولتۇرۇشتا پىكىر بىرلىكىگە كەلگەن بولسىمۇ ، توختام تۈزۈشمەي قايتىشتى .

قەدىردان ياتىقىغا كىرىپمۇ خېلى ئۇزاققىچە خاتىرجەم بولالمى

مىدى . ھەر ئايدا ۋاگون كىرا ھەققىلىرىنى تۆلەپ 240 تونىنا مالنى فۇجيەنگە يولغا سالسا ، سۇڭ خوجايىن بىر قويمىچى بولۇپ قالسىچۇ ؟ ھەرخىل چىرايلىق باھانىلەرنى كۆرسىتىپ ، ئىككى - ئۈچ قېتىم يۆتكىۋالغاندىن كېيىن قېچىپ كەتسە ، قەدىردان توپا چاينا پ قالمامدۇ ؟ بوپتۇ ، ئۇنى ياخشى نىيەتلىك ئادەم دېگەن تەقدىردىمۇ ، ئۆلۈم - يېتىم ، بالا - قازالار بولمىدۇ ؟ بۇ ھەقتە يا ڭ مىكسەننىڭ : «ئەجەل پۇلدارلارنىڭ قېشى بىلەن كىرپىكى ئارىلىقىدا » دېگەن سۆزى بەكمۇ توغرا...

كۆڭلى ئەمىن تاپمىغان قەدىردان چاپىنىنى كىيىپ تالاغا چىقتى . ئۇ تاكسى توسۇپ ياقۇپ ھاجىمنىڭ ئۆيىگە ماڭدى . گەرچە مارتنىڭ ئاخىرلىرى بولسىمۇ ، يولنىڭ ئىككى چېتىدىكى دەرەخ تۈۋلىرىدە قارلار يەنىلا دۆۋىلەكلىك تۇراتتى . ئەمما ، داۋاملىق قارلىرى تازىلىنىپ تۇرغاقچىمۇ ، قاپقارا پارقىراپ تۇرغان ئاسفالت يوللاردا قار دىدارى كۆرۈنمەيتتى . مېدىتسىنا ئىنستىتۇتىنىڭ ئارقا تەرىپىدىكى ئوتتۇرىسى دەرەخلىك ، ئىككى تەرىپى ئاكاتسىيەلىك داجەيگۇ يولى تاق لىنىيەلىك بولغاچقىمۇ ، ھەرخىل ئاپتوموبىللار قۇيۇندەك ئۇچماقتا ئىدى . تاكسى داجەيگۇ ئاپتوبۇس بېكىتىگە يېتىپ كېلىش بىلەن ئوڭ تەرەپتىكى خالتا كوچىغا قايرىلىپ 100 مېتىردەك مېڭىپ توختىدى . قەدىردان شوپۇرنىڭ پۇلىنى بېرىپلا ، ماشىنا كىرەلمەيدىغان تارچۇق ئارقىلىق ، تۆڭگانىنىڭ كۆك سىرلاندىغان تۆمۈر دەرۋازىسىغا كىرىپ كەتتى . بىراق ، ياقۇپ ھاجىمنىڭ ئۆيىگە قۇلۇپ سېلىنغانىدى .

ھاجىم قەدىردانىدىن قەرز ئالغاندىن كېيىن كىرا ماشىنىسى يەتتە بولغانىدى . ئۇ ئۆزىنىڭ مەخسۇس قورۇ - جايى بولمىغاچقا ، ماشىنىلىرىنى «مەشئەل مېھمانخانىسى »نىڭ پار قازانلىرى ئورۇنلاشقان ئارقا قورۇسىغا قويۇپ ئىجارە پۇلى تۆلەيتتى . لېكىن ، ھەر قېتىم يۈك توشۇش سەپىرىگە چىققاندا ، ئۆزى بېرىپ ياكى تېلېفون ئارقىلىق خەۋەر قىلىۋېتەتتى . شۇڭا ، ئۇ ماشىنا قويۇش ئورنىدا چوقۇم رېمونتچىلىق ئىشلىرى بىلەن مەشغۇل ئىدى .

قەدىردان يانماقچى بولۇپ ئەمدىلا كەينىگە بۇرۇلۇشى ، ياقۇپ ھاجىم نان سېلىنغان سولياۋ خالتىنى كۆتۈرۈپ كېلىپ قالدى . ئۇ : «ھە ، كەلگەنمىدىڭ» دېگىنىچە قەدىردانىنىڭ مۇرىسىگە قولىنى قويۇپ ، ئۆيىگە باشلاپ كىردى . بۇ يەرلىك ئۆيلەر بولغىنى بىلەن پار بىلەن ئىسسىتىلاتتى . شۇڭا ، داۋاملىق بىر خىل ھارارەتتە ئىسسىق تۇراتتى . ھاجىم بىلەن قەدىردان چاپانلىرىنى سېلىپ ، كونا دۆڭغا كېلىپ ئولتۇرۇشتى .

— زەگە كەتكەنتىڭىز ؟ — دېدى قەدىردان ھومىيىپ ، — ئابدالدەك ئۆيدە ئولتۇرماسلا بوپسىز . ئارىلىقتا بىر قېتىم كېلىپ تاپالماي كەتتىم .

— تاماق يېگىلى بارغان ، سېنىڭ قورسىقىڭ قانداق ؟

— قىزىققىنا چاي ئىچەيلىلا ، مەنمۇ كاتتا زىيافەتتىن كەلدىم .

— ھۇي ، قالتىسقۇ سەن ، كىمنىڭ زىيافىتىكەن ئۇ ؟

— ھېلى دەپ بېرىمەن .

ئۇلار ياتاق ئوتتۇرىسىغا شىرەنى قويۇپ ، ھاجىم ئۆزى ياسىغان كىچىك ئورۇندۇقلاردا ئولتۇرۇشتى . ھېلىلا تاۋىدىن چىقىرىلغان ئىسسىق نانىڭ پۇرىقى ئۆينى مەززىلىك ھىدقا تولدۇردى . تاماقتىن كېيىنكى قىزىق چاي ئۇلارغا راسا ئىسسىق باستى .

— مۇشۇ كۈنلەردە قاراڭنى كۆرسەتمەسلا بوپكەتتىڭا ، — دېدى ھاجىم چېيىنى پۈۋلەۋېتىپ ، — قېنى دېگىنە ، نېمە زىيافەتكەن ئۇ ؟

— خۇدايىمنىڭ بەزى كۈنلىرىدىن ئۆرگىلىپ كېتەي ، بەزى كۈنلىرىنىڭ كۆتىگە تېپەي ، دەپ ، بۈگۈن چۈشتە گۈشنان بىلەن قورسىقىمنى تويغۇزۇپ تۇرسام ، سىزگە دەپ بەرگەن ھېلىقى ياڭ خوجايىن زىيافەتكە ئېلىپ كەتتى .

قەدىردان زىيافەت جەريانىدا بولۇنغان توختام ئەھۋالىنى ، لېكىن توختامنىڭ ئەتە تۈزۈلىدىغانلىقىنى سۆزلەپ بەردى . ياقۇپ ھاجىم قاپقارا كاپكازچە بۇرۇتىنى سىلاپ ، خېلى ۋاقىچە گەپ قىلمىدى . ئۇنىڭ ئاغزىغا قاراپ بوينى تېلىپ كەتكەن قەدىردان

تاقەت قىلالمىدى .

— ياقۇپكا ، كۆڭلۈمگە مۇنداق پىلان كېلىۋاتىدۇ ، — دېدى قەدىردان ، — سۇڭ لاۋبەن 240 تونىنا مال ۋە ۋاگوننىڭ كىرا ھەققىلىرىگە تەڭ پۇلنى بانكىغا قويۇپ چەكنى ماڭا بەرسە ، مەخپىي تومۇرىنى بىلمىگەچكە ، مەن پۇلنى ئالالمايمەن ، ئۇنىڭدا چەك بولـمىغاچقا ئۇمۇ ئالالمايدۇ...

— پوق يەپسەن ، — ۋارقىرىدى ياقۇپ ھاجىم ، — تېخى قانداق كاتتا پىلانكەن دەپ كېتىپتىمەن . سۇڭ لاۋبەن بىرەر ئىدا-رىدىن تونۇشتۇرۇش ئېلىپ ، مۇنچە يۇز مىڭ يۇەنلىك چېكىم يوقالدى ، مەخپىي نومۇرى مۇنچە ، دېسىلا چەك سېتىۋالغۇدا تۇرۇپلا ئۆلمەمدا ! ئۇ يەنە پۇلنى ساق ئېلىۋېرىدۇ .

— مۇنداقمۇ ئىش بار دەڭ ، — قەدىردان جىمىپ قالدى ، — ئەمسە توختام تۈزمەيما ؟

— تۈزگەن ، ئالتە ئاي ياكى ئۇچ ئايدىن ئاشمىسۇن ، — ھاجىم ماڭلىينى تاتىلاپ يەنە بىردەم تۇردى ، — لېكىن ھەر ئىككىلار ئوخشاش نىسبەتتە بانكىغا پۇل قويىسىلەر ھەم بىر ئۆلتىماتۇم تاپشۇرىسىلەر . ئۇنىڭدا ئىككى ئادەم بىرلىكتە كېلىپ پۇلنى ئالالايدىغان ، يالغۇز كەلسە بېرىلمەيدىغان شەرتنى ئاساس قىلىسىلەر .

— يائاللا ھاجىم ، كاللىڭىز پىلىموتتەك ئىشلەيدۇ جۇمۇڭ . بۇ پىلانىڭىز بوپقالغۇدەك ، ئۇنداقتا سۇڭ لاۋبەن مەندىن ، مەن سۇڭ لاۋبەندىن خاتىرجەم بولغۇدەكمىز .

ياقۇپ ھاجىم قەدىراندىن قەرز ئالغان ئىككى ئايدىن بېرى يەتتە ماشىنا بىلەن جەنۇبىي شىنجاڭ ، شىمالىي شىنجاڭ ۋە شەر-قىي شىنجاڭلارغا كېچە ـ كۈندۈز يۈك تارتتى ، ھەتتا ئالماتادىن ئاق ئوغۇت ، بېتون جازىسىغا ئىشلىتىدىغان زىخچا تۆمۈر يۆتكىدى . بۇ جەريانىدا ئۇ خېلىلا ئوبدان پۇل تاپتى . شۇڭا ، شوپۇرلارنىڭ مائاشىدىن سىرت ، ئۇلارغا مۇكاپات پۇلى تارقاتتى ۋە كوروپكىلىق ئىشتان ـ كۆڭلەك سوۋغات قىلدى . ئۇ قەدىرداڭغا رەھمەت ئېيتىپ

پۇلىنى قايتۇرۇپ بېرىش ئۈچۈن تۇنۇگۈن بانكىدىن پۇل ئاجراتقانىدى .

— ياقۇپكا ، ئالدىراپ نېمە كەپتۇ ، — قەدىردان قېتىغا ئالمىدى ، — ئۇنچىلىك پۇل دېگەن سىزدە تۇردى نېمە ، مەندە تۇردى نېمە ...

— ئەگەر ئەرزان ، ئۆزى ياخشى ماشىنىلار ئۈچراپ قالسا ، سېنىڭدىن يەنە قەرز ئالمەن ، — ياقۇپ ھاجىم 80 مىڭ يۈەننى شىرەگە قويدى ، — ساڭا دەيدىغان يەنە بىر گەپ ، خالىمەت قارىم قەرز سوراپ ئىككى قېتىم كەلدى ، ئۇ يۈننەنگە كۆك ئۈزۈم يۆتكەمەكچى ئىكەن ، پۇلى يېتىشمەي قاپتۇ .

— ھېلىقى تەپكۈچ ساقال سويما باشما ؟

— تۆزۈك گەپ قىل ، ئۇ دېگەن 30 پارە قۇرئاننى يادا ئالغان كاتتا قارىم .

— ۋاي - ۋاي ، مۇشۇ گەپنى نەچچە قېتىم دېدىڭىزغۇ دەيمەن . مىڭ يادا ئالغان بىلەن دىلىغا سالمىسا بىكار .

— دىلىغا سالمايدىغانلىقىنى سەن نەدىن بىلىسەن . قانداق ، قەرز بېرىپ تۇرامسەن ؟

— قانچە پۇل سوراۋاتىدۇ ؟

— 50 — 60 مىڭ يۈەننىڭ گېپىنى قىلىۋاتىدۇ .

— ئەمىسە مۇشۇ پۇلنى بېرىۋېرىڭ ، — قەدىردان شىرەدىكى پۇلنى ئىشارە قىلدى ، — ئاشقىنىنى بانكىغا قويۇپ ، چېكىنى ساقلاپ قويسىڭىز بولمىدىمۇ .

— ھەي ، سەن قاچانمۇ پۇلنىڭ قەدرىگە يېتەرسەن ؟ — ھاجىم تېرىكتى ، — پۇل دېگەن پۇتۇڭدىكى سېسىق پايپاق ئەمەس ، ھېلى سېلىپ تاشلاپ ، ھېلى كىيىدىغان . پۇل سېنىڭ ئىكەن ، خالىمەت قارىم سېنىڭ قولۇڭدىن ئېلىپ ، ئۆز قولىدىن ھۆججەت يېزىپ بېرىشى كېرەك .

— ۋاي - ۋۇي ، نېمە ئاۋارىچىلىك ئەمدى . سىزلا بېرىپ قويۇڭا...

— ياق ، ئەتىلەتىن خالىمەت قارىمنى باشلاپ ئاپىرىمەن...

ئۇلار تالاش ـ تارتىش قىلىپ تۇرغىنىدا ، كالتە چۈنچەن يەكتەك ، سەللە تۆپە كىيگەن خالىمەت قارىم سالامنىڭ چوڭىنى قىلىپ كىرىپ كەلدى . قەدىردان ئۇنىڭ سەللە تۆپە ئاستىدىن كۆرۈنۈپ قالغان ئاق شاپاق دوپپىسىغا ، دوقا ماڭلاي ، ئاق سېرىق سىدام يۈزىگە ، قاش ـ كىرپىكلىرىنىڭ تايىنى يوق ئىسكەتسىز چىرايىغا ، ئېڭەك ئۇچىدىكى «تەپكۈچ» كە قاراپ ، ئىچىدىن غىجىـ غىپ تەتۇر قارىۋالدى .

— پاھ ، پاھ ، — دېدى خالىمەت قارىم ئالىقانلىرىنى ئۇۋۇلاپ ، — تەلەيدۇ دوڭ ـ دوڭ ، تەلىمەيدۇ بوڭ ـ بوڭ دېگەندەك ، تەلەي كەلگەندە ئىشتانمۇ قوڭغا تارتىدىكەن ـ دە . مانا ، قەدىردانىنى نەدىنمۇ تاپارمەن دېگەن غەمدە كېلىۋىدىم ، خۇدايىمنىڭ ئىلتىپاتىـ نى كۆرمەمدىغان…

— راست دەيلا ، قارىم ، — ياقۇپ ھاجىممۇ گەپكە كۆز چىقاردى ، — تەلەيسىز تالقان يېسە ، بوران كېلىپ ئۇچۇرۇپ كەتسە ، سىلى تالقان يېگەندە ، يامغۇر يېغىپ نەمدەپ بېرىدىكەن ئەمەسما…

— پاھ ، پاھ ، ئەجەب دانا سۆزلەيلا ، ئەجەب لەۋزىلىرى ھەـ سەل ـ بال ، — خالىمەت قارىمنىڭ بۇنداق قۇشقاچ تىللىرىنىڭ چىقىپ كېتىشى شىرەدە دەستىلەگلىك تۇرغان پۇلنىڭ قۇدرىتىدىن بولۇۋاتاتتى . ئۇ نەچچە قېتىم كەلگەندە ، ياقۇپ ھاجىم : «قەدىردانـ نىڭ ئۆز قولىدىن ئالسىلا» دەپ تۇرۇۋالغاندى . مانا ئەمدى ھەر ئىككىسى بىـاھانىـە ـ سـەۋەب كـۆرسىتەلمەيدىغان خالتا كوچىدا تۆتۈلدى ـ دە . خالىمەت قارىم تۇرپاندىن سەككىز ۋاگون ، يەنى 480 تونىنا كۆك ئۈزۈم ئالغانلىقى ، ھازىر كىرادىن سەل قىسىلـ ۋاتقانلىقى ، كىرا پۇلى ھەل بولسىلا ، دەرھال يۈننەن ئۆلكىسىنىڭ كۈنمىڭ شەھىرىگە يۆتكەيدىغانلىقىنى بوينىنى قىسقان ھالدا سۆزـ لەپ ئۆتتى .

— ئۆزلىرىگە قانچە پۇل لازىم ؟ — سورىدى قەدىردان ، — قېنى تارتىنماي دەۋەرسىلە .

— ئۇزۇم ۋە شېرىكلەرنىڭ چىقىمى ، كىرا ھەققى بولۇپ ، 60 مىڭ يۈەن بولسا يېتىپ قالارمىكىن دەيمەن .

— بولىدۇ ، ئۇنداقتا مۇشۇ پۇلدىن سانىۋالسىلا ، — قەدىردان شىرەدىكى پۇلىنى ئىشارە قىلىۋىدى ، ياقۇپ ھاجىم قولىنى كۆتۈردى .

— ئاۋۋال رەسمىيەت بويىچە قانچە پۇل ، پىرسەنتى ، قانچە ۋاقىتلىق دېگەنلەرنى يېزىپ ، ھۆججەت قىلسىلا ، — دېدى ياقۇپ ھاجىم قەغەز ، قەلەمنى شىرەگە قويۇپ ، — بو سودىدىكى ئەقەللىي ساۋاتقۇ - ھە ؟

— خوش... خوش... بىئەمدۇللا بەرھەق ، — خالىمەت قارىم قوللىرى تىترىگەن ھالدا ھۆججەت يېزىپ ، باشمالتىقىنى قۇتىدىكى قىزىل سۇرۇخقا پاتۇردى - دە ، ھۆججەتتىكى «خالىمەت قارىم» دېگەن ئىسىم ئۇستىگە باستى .

قەدىردان ھۆججەتنى ياقۇپ ھاجىمغا بېرىپ ، ئورنىدىن تۇردى - دە ، سائىتىگە قاراپ تالاغا يۈگۈردى ، ھويلىدا كېتىۋېتىپ : «ھاجىمكا ، مەكتەپكە ماڭدىم ، ئەتە توختامنىڭ نەتىجىسى توغرۇلۇق يەنە كېلىمەن» دەپلا چىقىپ كەتتى . دېگەندەك ، ئۇ ئەتىسى ئەتىگەندە «غەربىي دىيار» ، «قوڭۇرتاش» ، «مۇسۇلمانلار شىركىتى» قاتارلىق جايلارنى ئايلىنىپ ، سەككىز قاقچىنىڭ مال-لىرىنى تەكشۈرۈپ زاكالەت تاپشۇردى . چۈنكى ، ئۇ «قوڭۇرتاش» نىڭ خوجايىنى لۇڭ يوغان باش بىلەن تۇزگەن توختام بويىچە ئىككى ئاي ئىچىدە 1000 تونىنا سورتلۇق قاق يەتكۈزمىسە بولمايتى . مانا ئۇ ۋەزىپىگە سۇڭ خوجايىننىڭ توختامى ئۇستىلەپ قوشۇ-لۇش ئالدىدا تۇراتتى . يەنە كېلىپ ، داخىيەندىكى ياڭ تاقىرباشقا ۋەدە قىلغان 800 تونىنىڭ ئازغىنا چالىسى قالغانىدى . قەدىردان دوختۇرخانىدىن چىققان يەتتە - سەككىز كۈن ئىچىدىلا ، ساتتار بوۋاي باشلىق ئون نەچچە دېھقاننىڭ مېلىنى «غەربىي دىيار» ، «قوڭۇرتاش» ، «داخىيەن»دىكى خوجايىنلارغا ئۆتكۈزدى . بىراق ، بۇ نەق سېتىلغان ماللار ئىدى . ئەمدىلىكتە توختام بويىچە ئۆتكۈزە-

ىدىغان مال مەنبەلىرىنى قازمىسا بولمايتتى .

قەدىردان بازاردىن چۇشكە يېقىن قايتىپ ، ئۇتتۇرلا «مۇھا-جىرلار مېھمانخانىسى»غا باردى - دە ، سۇئال خوجايىن بىلەن توخ-تام تۇزدى . ئۇلار ياقۇپ ھاجىمنىڭ پىلانى بويىچە ، ھەر بىرى 300 مىڭ يۇەندىن بانكىغا قويۇپ ، تەڭ كېلىپ ، تەڭ ئېلىش ، بولمىسا بانكا ھېچقايسىسىغا پۇل چىقىرىپ بەرمەسلىك تۇزۇم كاتېگورىيە-سىگە كىرگۈزدى ، ھەتتا چەكمۇ بانكىنىڭ بىخەتەرلىك ساندۇقىدا ساقلىنىدىغان ، پۇل ئىگىلىرى پەقەت مەخپىي نومۇر ئارقىلىقلا ئىش بېجىرىدىغان بولدى...

بىر ۋەھىمىلىك يۇكتىن خالاس تاپقان قەدىردان قايتىپ ياتاق ئالدىغا كەلگەندە ، شىرزات بىلەن ئايگۈل ئۇنى ساقلاپ تۇراتتى . قەدىردان ئۇلارنى ياتاقتا باشلاپ ، 5000 يۇەننى قولىغا تۇتقۇزدى . شىرزات ھۆججەت قىلىپ بېرەي دېۋىدى ، قەدىردان ئۇنىمىدى .

— سىلەرنىڭ قانداق ئادەم بولۇشىڭلاردىن قەتئىينەزەر ، — دېدى قەدىردان جىددىي تەلەپپۇزدا ، — بۇ پۇلنى مەن سىلەرگە ئۆز ئىختىيارىم بىلەن بېرىۋاتىمەن ، لېكىن سىلەر : «بۇ ئەخمەق دۆتنى ئەجەب قويۇۋەتتۇق» دەپ مەسخىرە قىلىساڭلار خاتالاشقان بولىسىلەر ، چۈنكى ئادەملەرنىڭ ئىنساپ - دىيانىتىنى ، پاك ئىما-نىنى ، ۋىجدان - غۇرۇرىنى تارازىغا سېلىپ بېقىش ئۈچۈن 5000 يۇەن ئەمەس ، 5 مىليون يۇەن خەجلىسەممۇ ئەرزىيدۇ .

قىز - يىگىت قول قوۋۇشتۇرۇپ ئېڭىشكىنىچە ، بېشىنى چايقاپ مۆل - مۆل ياش تۆكۈشتى .

ئون بىرىنچى باب

قەدىردان ئىككى كۈن يول مېڭىپ ، تۆت ۋاگون ھەل قىلالمىدى . ئۇنىڭ كىرىمگەن ئىدارە ـ ئىشخانىلىرى قالمىدى ، پويىز ئىستانسىسىنىڭ كەسپىي بۆلۈمى ، ئىشلەپچىقىرىش بۆلۈمى باشلىقلىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ تۇمۇرىنى تۇتۇپ باقتى . لېكىن ، تۆت ۋاگون چېتىش مەسىلىسىدە ئۇلارغا «كۆكئول»مۇ خۇشياقمايدىغان ئەھۋال قىلاتتى . چۈنكى ، ئالدىنئالا پۈل خەجلىگەن مىليونېر سودىگەرلەر يوق تۇشۇش پويىزلىرىنىڭ ۋاگونلىرىنى ئىگىلەپ بولغانىدى .

قەدىردان سالپايغىنىچە ياقۇپ ھاجىمنىڭ ئۆيىگە كەلدى . ئۇ بولغان ئەھۋالنى سۆزلەپ بەرگەندىن كېيىن ، ھاجىمنىڭ قوشۇمىلىرى بىرپەس تۇرۇلدى ـ دە ، لەپپىدە ئېچىلدى .

— ھەي ، ناھىيەلىك سودا كوپېراتىپىنىڭ سەيگۈيۈەنى ماخمۇت ئۇرۇمچى توپ سېتىش بازارلىرىنىڭ مېلىنى قىممەت كۆرۈپ ، مەخسۇس ئىچكىرىدىن دىگۇار قىلىدۇ . ئۇنىڭ مۇناسىۋىتى دائىرىسى كەڭ ، يولى بار سەيگۈيۈەن ، بېرىپ باقامسەن يا ؟

— ئىككىمىز بىللە بارساق قانداق ؟ سىزنىڭ ھۆرمىتىڭىز بار ھاجىم بولغاندىن كېيىن…

— بۇ ئىشقا ھۆرمەت ، ئىززەت ، يۈز كەتمەيدۇ ، ئۇقتۇڭما ؟ — ھاجىم سىرلىق ھىجايدى ، — تېخى ھەل بولۇشقا تېگىشلىك ئىشمۇ ئارقىغا يېنىپ كېتىشى مۇمكىن .

— قانداق دەيسىز ؟

— چۈنكى ، مېنىڭ ئالدىمدا «تاپان ھەققى بېرىسىز» دېيەلەمما ؟

— ھىم ، ئۇقتۇم ! — قەدىردان بېشىنى گىلدىڭلاتتى ، —

ئەمسە ئۆزۈم باراي...

قەدىردانىڭ ۋاگون ھەل قىلىش مەسلىسى ئاسانلا ھەل بولـ
دى . ئۇ ماخمۇتقا ئايدا 5000 يۈەن تاپان ھەققى بېرىش ئۈسۈلى
بىلەن تۆت ۋاگونغا يۈك بېسىش ھوقۇقىغا ئىگە بولدى .

بۇ خەۋەردىن خۇشال بولۇپ كەتكەن سۈڭ خوجايىن تاۋۇزدەك
پۇلتىيىپ چىققان قورسىقىنى سىلاپ ، ياتاق ئىچىدە نەچچە قېتىم
چۆرگىلىۋەتتى :

— يۈر ، ماشىنىغا چىق ، بىر يەرگە بارىمىز .

— نەگە بارىمىز ؟ قورسىقىم توق . تاماق يەپلا كەلدىم .

— مېنىڭمۇ قورسىقىم توق ، مەن ساڭا بىر تۈمەنلىك نەچچە
قۇر كىيىم ئېلىپ بېرەي دەيمەن .

— نېمە ، كىيىم ئېلىپ بېرەي ؟ ! — قەدىردانىڭ ئاغزى
ئوچۇقلا قالدى ، — كىيىم ئالسام مەندىمۇ پۇل بار . ئىشەنمەـ
سىز ، مانا قاراڭ...

قەدىردان خالىمەت قارىمغا 60 مىڭ يۈەنلىك قەرز بېرىپ ئاشقان
20 مىڭ يۈەنلىك چاپىنىنىڭ ئىچىدىكى ئىككى يانچۇقىغا بۆلۈپ
سېلىپ قويغاندى . ئاددىي ، كـۆرۈمسىز بىر بالا بىلەن دادى ـ
مۇئامىلە قىلىشتىن سەل نومۇسى كەلگەن سۈڭ خوجايىن قەدىردانـ
نى ئالىي كىيىملەر بىلەن ياساپ ، ئۇنى ئېسىل بەگزادىگە ئايلانـ
دۇرماقچى ئىدى . شۇڭا ، ئۇ قەدىردانىڭ دولىسىدىن پەپلىگىنـ
چە پەسكە ئېلىپ چۈشتى ـ دە ، ئالىي دەرىجىلىك «نىسسان»
ماشىنىسىغا سالدى . ئۇلار «چاڭجياڭ يولى» بازىرىغا كەلگەندە
ماشىنىدىن چۈشۈپ ، رەڭگى ھەم شەكلى چاكىنا ئەمەس ئالىي
دەرىجىلىك چامادانىدىن ئىككىنى ئېلىپ ماشىنىنىڭ ئارقا ئورۇندۇـ
قىغا تاشلىدى .

ماشىنىنى ئانچە ئىتتىك ھەيدىمەيدىغان سۈڭ خوجايىن بېشىدا
ئولتۇرغان قەدىردانغا تاشقى كۆرۈنۈشنىڭ رولى ، ئەھمىيىتى ،
ئېسىلزادىلەر ئوتتۇرىسىدا پەيدا قىلىدىغان ھەيۋىتى ھەم پايدىسىنى
سۆزلەپ كېتىۋاتاتتى :

— ئۇچاتقا كىيگەن 1000 ياكى 2000 يۈەنلىك مايكا ، پۇتۇكدىكى مىڭ نەچچە يۈز يۈەنلىك ئاياغ ، بارمىقىدىكى 100 ياكى 200 مىڭ يۈەنلىك ئالماس كۆزلۈك ئۇزۈك نەچچە مىليونلۇق سوددىنى راۋانلاشتۇرىدۇ ، باشقىلار چەكسىز ھۆرمەتتە مۇئامىلە قىلىدۇ ، ئەيمىنىدۇ ھەم ئىشەنچ پەيدا قىلىدۇ...

— مۇنداق دەڭ . مەن تېخى سودا بىلەن كىيىمنىڭ نېمە ئىشى ، دەپ يۈرۈپتىمەن . بولمىسا ياڭ لاۋبەنمۇ بۇرۇنلا ئېيتقان ، لېكىن مەن سەل قاراپتىمەن .

— ئاددىيسى ، سەن بىرەر توختام تۈزۈشكە ، شۇنداقلا سودىگەرلەر خېرىدار چاقىرىش سورۇنلىرىغا كوچا ئاپتوبۇسى ياكى تاكسىدا بارساڭ ، ساڭا ھېچكىممۇ ئېتىبار قىلمايدۇ . ئەگەر ئۆزۈڭنىڭ ئېسىل ماشىناڭدا بارىدىكەنسەن ، ئۇ چاغدا ھەممىنىڭ كۆزى سەندە بولىدۇ ، ھۆرمەت ـ ئىناۋىتىڭ تاغدەك ئۆسىدۇ . مانا بۇ سودا بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئادەملەرنىڭ دىققەت قىلمىسا بولمايدىغان مىزانلىرى...

سۇڭ جىجۇڭ بىلەن قەدىردان داشمەندىكى ماشىنا توختىتىش مەيدانىغا كىرىپ ، ماشىنىنى ئەپلىك بىر يەرگە توختاتقاندىن كېيىن ، دوقمۇشتىكى ھەيۋەتلىك تۇرلۇك ماللار ماگىزىنىغا كىردى . ئۇلار كىيىم ـ كېچەكلەر دۇنياسىغا چۆككەندىن كېيىن ، سۇڭ جىجۇڭ كۆرۈنۈشى ئاددىي ، رەڭگى ئادەتتىكىدەك ، لېكىن ئالامەت قىممەت باھالىق ماللارنى ئېلىپ ، تالون كەستۈرۈشكە باشلىدى ، دېمىسىمۇ ، كاستۇم ـ بۇرۇلكىلار قىممەتلىكىگە بېقىپ ھەقمەتەن ئېسىل ئىدى . ئۇلار خىللاپ ئالغان ماللىرىنى قۇچاقلاپ ئاپىرىپ پەشتاختىغا قويدى . مەسئۇل خادىملار ئۇنى ھېسابلاپ بولغۇچە ، سۇڭ جىجۇڭ قەدىردانغا كىيگۈزۈپ بېقىپ ، خوپ كەلگەن ئىككى ئاياغنى 1300 يۈەنگە ئېلىپ تالون كەستۈردى .

ئۇلار 13 مىڭ يۈەنلىك كىيىم ـ كېچەك ، ئاياغلارنى ئىككى چامادانغا قاچىلاپ چىقىپ ماشىنا ئىچىگە قويغاندىن كېيىن ، سۇڭ جىجۇڭ قەدىردانىنى زىبۇزىننەت ماگىزىنىغا باشلاپ كىردى . ئۇ

ئەينەك جاھازلار ئىچىدىكى ئەرەنچە ـ ئايالچە ئۇزۇك ، بىلەزۈك ، زەنجىر ، بۇلاپكىلارنى كۆرۈپ ، بىردىنلا مۇلازىمەتچى قىزغا يېشىل زۇمرەت كۆزلۈك ئەرەنچە ئۇزۇكنى ئېلىشنى بۇيرۇدى ھەم ئۇنى كۆزىگە يېقىن ئەكىلىپ ، بىر ھازا سىنچىلاپ قارىغاندىن كېيىن ، قەدىردانلىك قولىغا سېلىپ كۆرۈپلا : «پاھ ، پاھ ، زەپ ياراشتى» دېدى ـ دە ، مۇلازىمەتچى قىزغا تالون كېسىشنى بۇيرۇدى . ئاندىن كاسسىرغا 3800 يۈەن تۆلىدى . قەدىردان خاپا بولغاندى ، ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ :

— ئەسلىدە بۇگۈن مەن ساڭا بىر تۇمەنلىك كىيىم ـ كېچەك ئېلىپ بېرىشنى قارار قىلغانىدىم ، لېكىن سەن قەتئىي ئۇنىمىدىڭ . شۇڭا ، ئۇزۇك بولسىمۇ ئېلىپ بېرىپ ، ئۆز كۆڭلۈمنى بەزلىدىم ، ئۇقتۇڭما ؟

شۇ كۈنى سۇڭ جىجۇڭ قەدىردانىنى ياتىقىغچە ئەكىلىپ قويىدى . ئۇ ياتاق ئىچىگە بىر قۇر زەن سېلىپ ، چىرايلىرىنى پۈرۈشتۈردى . قول ياغلىقىنى ئېلىپ بۇرنىغا تۇتماقچى بولدى ـ يۇ ، قەدىردانلىك كۆڭلىنى ئايىدى . شۇڭا ، ياتاق ئىچىدە چىداپ ئارانلا ئولتۇردى . ئۇ قەدىردانغا كۈنلۈكى سەككىز يۈەن كامانىروپكا ، 15 يۈەندىن تۆۋەن يېتىشقا رۇخسەت قىلىنغانلىقىنى ئاڭلاپ ، قۇلاقلىرىغا ئىشەنمەيلا قالدى . ئۇ غەزەپ ئاچچىقىدا نېمىلەرنى دەپ ، نېمىلەرنى قويغانلىقىنى ئۆزىمۇ ئاڭقىرالمايلا قالدى :

— قانداق دۆت ، بولۇمسىز ئادەملەر ، ئەگەر قەدىردانىدەك ئايىغى ئىتتىك ، تىلى تاتلىق ، زېھنى ئۆتكۈر ، قولىدىن ئىش كېلىدىغان سەيگۈيۈەنلەر ئىچكىرىدىكى خوجايىنلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالسا ، گۆھەردەك ئەتىۋارلاپ ، مىليونېر باي بولۇپ كەتمەمدۇ ، ھەرگىز بۇنداق ئىت كاتىكىگە سولاپ قويمايدۇ ! تېخى مۇشۇ ياتاق ئۈچۈن يېنىدىن 20 يۈەن خەجلىسە ، ئاش ـ تامىقىنى ئاسىسى جەھەتتىن ئۆزى كۆتۈرسە ، كىيىم ـ كېچەكلىرىنى يانچۇقىدىن پۇل چىقىرىپ ئالسا ، ئايلىقىغا 330 يۈەن مائاش بەلگىلەپ بەرسە ، ھېلىمۇ مۇشۇ بالا ئىشلەيدىكەن ، بۇ قانداق قوللۇق ئىدىيە ؟

ئادەم ئىشلىتىشنى بىلمەي تۇرۇپ ، قانداقمۇ رونۇق تاپقىلى بولسۇن ؟ بىرەر زاۋۇت ، كارخانا ياكى شىركەت ، گۇرۇھلار بولسۇن ، ئۇ بىر يەنا ، شۇنداقلا غايەت زور كۆۋرۈك . ئۇلارنى دەس تۇرغۇزۇپ ھاياتىي كۆچكە ئىگە قىلىدىغان ، قوشۇمچە تىرەك ھەم تايانچ-لارنى مۇستەھكەم تۇتۇپ تۇرىدىغان ، بارلىق ئۇششاق ئىپلىمىنتلار-نىڭ رولىنى جارى قىلدۇرۇپ ئۈيۈشتۇرىدىغان ئاساسلىق جان تومۇر بىر تۇۋرۈك بولىدۇ... ئىدارە - جەمئىيەتنىڭ رەھبەرلىرى ، زاۋۇت - كان ، كارخانا باشلىقلىرى ، ھەرقايسى شىركەت خوجايىن-لىرى ، ئىلمىي تەتقىقات ، مەكتەپ ۋە دوختۇرخانىلارنىڭ ئىلىم نوپۇزلۇقلىرى ئۇلارمۇ بىر تۇۋرۈكتۇر . تۇۋرۈكنىڭ ئاجىز ياكى مۇستەھكەم بولۇشى ئاشۇ كوللېكتىپنىڭ ھايات - ماماتىغا باغلىق-تۇر . شۇڭا ، شەخسنىڭ ، بولۇپمۇ ئىقتىدارلىق رەھبەرنىڭ رولىغا ھەرگىز سەل قارىغىلى بولمايدۇ . جاڭ شىيەنلياڭ[1] ئېيتقاندى : «ئا-دەتتىكى پۇقرالار ساپاسى ئەمەس ، مەنسەپدارلار ساپاسىلا دۆلەتنىڭ تەقدىرىدە ھەل قىلغۇچ رول ئوينايدۇ . بۇ ئىجتىمائىي قانۇنىيەت ، تۆمۇر قانۇن !» دەپ بىكار ئېيتمىغان .

سۇڭ جىجۇڭنىڭ غەزەپلىك نىدالىرى قەدىرداننى ئويلاندۇ-رۇپ قويدى . لېكىن ، ئامال قانچە ؟ مۇشۇ ئاتوم دەۋرى ، نۇر ئىلمى دەۋرىدىمۇ يۇرتىدىكى ساپاسىز مەنسەپدارلار ئوتتۇرىسىدا قوللۇق ئىدىيە ھازىرغىچە تۇگىمەيۋاتسا ... سەمەتنىڭ مەنسىپى ئەمەتنىڭكى-دىن بىر سانتىمېتىر ئەمەس ، بىر مىللىمېتىر پەس بولسا ، سەمەت-نىڭ ئەمەتكە بولغان خۇشامىتىنى دېمەيلا قويۇڭ...

قەدىردان سۇڭ جىجۇڭنى ھويلىغىچە ئۇزىتىپ چىقتى . سۇڭ خوجايىن ماشىنىغا چىقىش ئالدىدا ، قەدىردانىنىڭ قولىنى تۇتۇپ تۇرۇپ ئۇنىڭغا مەدەت ۋە ئىلھام بەردى :

— ئۇنداق قازانغا ، مۇنداق چۆمۈچ ، دېگەن گەپ بار . سېنىڭ پىداكارلىقىڭنى ئۇلار خورلىغانىكەن ، سەنمۇ باغرىڭغا تاش

---

[1] جاڭ شىيەنلياڭ — جەنۇبىي ، 1936 - يىلى تەجىڭدا تۇغۇلغان . ئېلىمىزنىڭ ئاتاقلىق يازغۇچىسى ، مەملىكەتلىك سىياسىي كېڭەش دائىمىي كومىتېتىنىڭ ئەزاسى .

قوي ، — دېدى سۇڭ جىجۇڭ ئېغىر تەلەپپۇزدا ، — تاماق ـ ياتاق ، تۇرمۇش پۇللىرىڭنى ئاشۇلارنىڭ ئەۋەتكەن ماللىرىدىن يونۇپ تۇـ رۇپ چىقار ، بىر پۇڭ ، يېرىم پۇڭ ئۆتكۈزمە ، مەردلىكنى چۈشـ ـىندىغان مەنسەپدار بولىدۇ ، ئۇنىڭ ئەكسىچە ، سەن هىممەت قو ـ لۇڭنى ئاچقانسېرى ، «مەندىن قورقتى ، ماڭا خۇشامەت قىلمۇاتـ ـدۇ» دەپ ، تەتۇرىسىگە چۈشىنىدىغانلار يوق ئەمەس . بۇ ئىسلاهات دەۋرى ، ئۆز ئىقتىدارىڭنىڭ هۆرمىتىنى قىل ، ئەۋلادىڭغا مەئىشەت قالدۇر...

— رەهمەت ، سۇڭ ئەپەندى ، — دېدى قەدىردان تەسىرلەنگەن هالدا ، — سىز ئەسلىي قاق سودىگىرى بولماي ، بىر نەزەرىيە ئالىمى بولسىڭىز يارىشىدىكەندۇق...

— قاقنىڭ گېپىنى چىقىرىپ ، يەنە يادىمغا سالدىڭ ، — سۇڭ جىجۇڭ كۈلۈۋەتتى ، — ئىچكىرىگە ماڭىدىغان تۆت ۋاگون قاق ئۆز يولىدا مېڭىۋەرسۇن ، ئۇنىڭدىن باشقا ئىشەنچلىك دەپ قارىغان قاق بولسا يەنە ماڭا ئۆتكۈز .

— نېمانچە ئاچ كۆزسىز ، — قەدىردانمۇ كۈلۈۋەتتى ، — ئاڭلىسام ، تۆت بازاردىن تىنماي قاق ئالىدىكەنسىز .

— بۇنى سوراپ قالدىڭ . مەن قاق قىيامى بولكىسى ، پىرە ـ نىك ، قانقات ، قاق بەلىش ، شاكىلات ، هەرخىل قاق كونسېرۋالـ ـرىنى پىششىقلاپ ئىشلەيدىغان زاۋۇت ، كارخانا ، شىركەتلەردىن بىرقانچىسىگە مال يەتكۈزۈپ بېرىمەن . ئۇلارنىڭ خام ئەشيا بازىسى شىنجاڭ ، باشقا يەرلەردىنمۇ چىقىدۇ ، لېكىن شىنجاڭنىڭكىدەك سەرخىل هەم ئەرزان ئەمەس .

قەدىردان سۇڭ جىجۇڭنى ئۇزىتىۋېتىپ ، « هۆسنارخان جەنـ ـنەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى »غا كىردى . ئۇ ئازراق بىرنېمە يەۋېـ ـلىپ مەكتىپىگە بارماقچىدى . لېكىن ، ئاشخانىدا خېرىدار كۆرۈنـ ـمەيتتى . ئۇ : «نەگە كەتكەندۇ بۇ خەق» دەپ تۇرۇشى ، ئاشخانا هويلىسىدىن ۋارقىراش ـ چىرقىراش ئاۋازلىرى ، نېمىلەرنىڭدۇر پالاق ـ پۇلۇق ، تاراق ـ تۇرۇق قىلىشلىرى ئاڭلاندى . قەدىردان

ئاستا بېرىپ ، ئارقىغا ئۆتىدىغان كىچىك ئىشكىنىڭ يوچۇقىدىن قارىدى ، تارچۇق هويلا ئوتتۇرىسىدا بىر كاللەك ئادەم خامباس «ئويۇنى» ئويناۋاتاتتى . خامباس ئوتتۇرىسىدا ئوڭدىسىغا ياتقان هۆسنارخان خىرقىراپ يىغلايتتى هەم ئاغزىنى بۇزۇپ تىللايتتى . ئۇنىڭ قورسىقىغا مىنىۋالغان ئەسەت ئەرۋاهنىڭ قولىدا چاققانغىنا پالتا تۇراتتى . لېكىن ، ئۇنىڭغا ئاباق توختى ، كازىم ، زۇلئايلار ئېسىلىۋالغانىدى ...

— هەي قېرى مادا ، زادى بېرەمسەن ـ بەرمەمسەن ؟ — ئەسەت ئەرۋاهنىڭ ئاغزىدىن ئاپپاق ماغزاپلار چاچرىماقتا ئىدى ، — ئۇنى ئاياپ ئاشناڭغا بېرەمتىڭ ؟

— هەي هېجىقىز كۆت ! — هۆسنارخان بىگىز قولىنى شىلتىدى ، — مەن سېنى قاچانغىچە باقىمەنا ؟ كۆزۈمدىن يىت ، هەزىلەك ، ئەمدى ساڭا بېرىدىغان تاماكا يوق !

— مانا ئەمىسە ، مانا ئەمىسە ، — ئەسەت ئەرۋاه قولىدىكى پالتىنى قارا ـ قويۇق شىلتىغىلى تۇردى . بىراق ، ئۇنىڭ قولىغا كازىم ، ئاباق توختىلار ئېسىلىۋالغاچقا ، بۇ ئاجىز ئەرۋاه پالتىلىق قولىنى تارتالماي ، ئۆزى پالاق ـ پۇلۇق يىقىلماقتا ئىدى . هەممىنىڭ تېگىدە قالغان هۆسنارخان زۇلئاينىڭ يۆلىشى بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپلا ئۆيگە قاچقانىدى ، ئەسەت ئەرۋاه ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئۇچقاندەك كىرىپ كەتتى . ئەمدىلىكتە ئۆي ئىچىدە ۋارقىراش ـ چىرقىراش ، گۈلدۈر ـ غالاپلار ئەۋجىگە كۆتۈرۈلۈۋاتاتتى . ئادەتتە ياۋاش ، مۇلايىم ، گەپلىرى سىلىق ـ سىپايە كۆرۈنىدىغان ئەسەت ئەرۋاهنىڭ بۇگۈنكى ئەلپازىنى كۆرگەن قەدىردان كۆزلىرىگە ئىشەنمەيلا قالدى . ئۇ ئاستا ماڭغىنىچە ئاشخانىدىن چىقىپ كېتىۋاتقاندا ، ئارقا هويلا ئىشكىنىڭ دەهشەتلىك ئېچىلىپ ـ يېپىلىشىدىن چۆچۈپ ئارقىسىغا قايرىلدى . چىرايى كەسلەنچۈكتەك بەتەرەڭ بولۇپ كەتكەن هۆسنارخان ئاشخانىغا ئېتىلىپ كىرىشى ، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن پالتا كۆتۈرگەن ئەسەت ئەرۋاه ئوچقاندەك يېتىپ كەلدى . ئۇ پالتىسىنى بىرلا شىلتىسا ، هۆسنارخاننىڭ كاللىسى بەلـ

كىم ئىككى پارە بولۇپ كېتەتتى ، ئەمما قەدىردان ئۇنى كاپلا قىلىپ ئارقىدىن قوچاقلىۋالدى . ئۇ بىر - ئىككى قېتىم بۇلجۇنۇپ شىپىرلاپ بولغۇچە ، ئاباق توختى ، كازىملار كەلگەنچە گۇپلا قىلىپ ئاستىغا باستى... بۇ پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلگەن ھۆسنارخان ئەسەتىنكۇ يۈزىگە چاڭگال سالدى . بۇ چاغدا ئارقا ھويلىدىن «ئانا... » دەپ ۋارقىرىغىنىچە يېتىپ كەلگەن زۇلئاي قەدىردانىنى كۆرۈپلا يۈزلىرىنى ئالىقانلىرىدا قاماللىغىنىچە يەنە ئارقا ھويلىغا يۈگۈرۈپ كىرىپ كەتتى...

قەدىردان قورسىقى ئاچ پېتى مەكتەپكە ماڭدى . ئۇ تاكسىدا كېتىۋېتىپ ، ئۇنىۋېرسىتېت ئەتراپىدىكى ئاشخانىلارنىكۇ بىرىدە تاماق يېيىشنى ئويلىدى . قورساق ئاچلىقى ئۇنىكۇ ئاچچىق خىياللىرىنى ئۇنتۇلدۇرالمىدى . كۆز ئالدىدا يۈزلىرىنى ئېتىپ يىغلىغانچە ئارقا ھويلىغا كىرىپ كەتكەن زۇلئاي ئايان بولاتتى . توغرا ، زۇلئاي ئەسكى قىز ئەمەس ، ئۇ ھەم چىرايلىق ، ھەم كۆڭلى ياخشى قىز ! بىراق ئۇنىكۇ ئائىلىسى گويا كى ئاچ قالغان بۆرە ئۇۋىسى ! بۇ ئۇۋىدىن يانداپ ئۆتۈپ كېتىشكە بولمىدۇكى ، كىرگىلى بولمايدۇ ، كىرگەن ئادەم ساق چىقمايدۇ ، شۇنداقتىمۇ زۇلئايغا بەك ئۇۋال بولدى ! ئۇ قەدىردانىدىن نومۇس قىلىپ ، ئارقا ھويلىغا قېچىپ كىرىپ كەتتى . ئەمدى قەدىردان ئىلاجى بار بۇ «جەننەت نېمەتلىرى» ئاشخانىسىغا كىرمەسلىكنى ئويلىدى . ئامالىنىكۇ يوقىدىن كىرىپ سالغاندىمۇ ، تامىقىنى يەپ ، پۇلىنى تۆلەپ ، پۈتۈنىكۇ ئۇچىدىن باشقا يەرگە قارىماي ، تاماقخانىدىن چىقىپ كېتىشنى كۆڭلىگە پۈكتى .

قەدىردان «ئالتۇن ئاچقۇچ»تىكى ئۇچ سائەتلىك ئوقۇشنى تۈگىتىپ ، «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا كەلگەندە ، سائەت ئونغا ئاز قالغانىدى . ئۇ ئەمدىلا بىنا كارىدورىغا كىرىشى ، نۆۋەتچى بۆلۈمدىكى قاپقارا ، ۋېجىك ئايال پاتمىخان ئالدىغا يۈگۈرۈپ چىقتى - دە ، ئادىتى بويىچە قوللىرىنى شىلتىپ ، كۆزلىرىنى ئوينىتىپ سۆزلەپلا كەتتى :

— ھەي ئاچچىقى يامان ، جېنى بوش بالا سەيگۈيۈەن ، سېنى تاپماق ئەجەب تەسكىنا ! قاچاندىلا چىقسام ياتقىڭ قۇلۇپلاقلىق ، تالا ـ تۇزدىن ئۆي تۇتۇۋالدىڭمۇ ؟ چوكىنىڭ قويۇپ بەرمەمدۇ ؟ توۋا قىلدىم خۇدايىم ، ما زاماندا ئادەمنىڭ ئۇۋىقىغمۇ مۇڭگۈز چىقتىمۇ نېمە ؟

— پاتەمخان ئاچا ، گەپ بولسا شاپ دېسىلە ، ئادەمنى تىللاۋەر-مەي ، — دېدى قەدىردان ئاغزىنى توسۇپ ئەسىنگەچ ، — مۇشۇ تۇرقۇمدا ئۇيقۇم كېلىپ ئۆلەي دېدىم .

— ھۇي ، كېچىدىن راستىنلا بىرەر پاخپاق قىچقىلاپ ئۇخلاتمىدىمۇ قانداق بوۋ غوجىكامنى ، سائەت ئون بولمايلا ئەسنەيدىيا ، — پاتەمخان ئاغزىنى تۇتۇپ كۈلدى ، — جىگدىلىك باغنى بوش چاغلىمىسلا غوجام ، مەن ـ مەن دېگەن تۇمىقى قىرلاقلىق غوجامنىمۇ ئولتۇرسا ئۇخلايدىغان ، قويسا خورەك تارتىدىغان ، ماڭسا مۇگدەيدىغان ، يۈزىگە چۈن قونسا كومشىكىدا[1] قورۇيدىغان قىلىپ قويىدۇ ئەينا...

— ئا... — قەدىردان راستىنلا ئاچچىقلاپ قالدى ، — ئېشىمدا يوق پۈرچاق ، پوقۇمدا نېمىش قىلسۇن ، دەپ ، نېمىلەرنى دەيدىغاندۇ ما خوتۇن ، دېمىسىلە ياتاقتا ماڭدىم ئەمىسە...

— توختا ، ھەي جىگدىچى[2] ، — دېدى پاتەمخان بىگىز قولىنى جونۇپ ، — خوتەندىكى ئوبۇلھەسەن دەيتقان كاتتىبېشىڭدىن نەچچە قېتىم تېلېفون كېلىپ ، ئاخىر مېنىڭ يەتكۈزۈپ قويۇشۇمنى تاپىلىدى . خوتەندىن 32 ماشىنا مال يولغا چىققىنىغا ئىككى كۈن بوپتۇ ، ئۆگۈنلۈككە كەچ «شىنجاڭ مېھمانخانىسى»غا چۈشىدىكەن . ئۇقتۇڭما ، ھۇقۇيتاخۇن ؟

— ياللا ، پاتەمخان ئاچا ، ھەر قېتىم خەۋەر يەتكۈزگەندە ، بىر نەچچە ئېغىز تىللاپ خۇماردىن چىقىۋالمىسلا ، يېگەن نانلىرى پوكانلىرىغا سىڭمەيدۇ ، شۇنداقما ؟

---

① كومشىك — كالپۇك .
② جىگدىچى — كىچىك قۇشنىڭ ئىسمى .

— ۋاي جېنىمەي ، كىچىككىنە مىتەۋە[1] قىلىپ قويسام تە[2] بولدۇڭما سۇندۇك[3] نىڭ بالىسى .

قەدىردان ياتقىغا كىرىپ ، ئەمدىلا چاپىنىنى سېلىپ تۇرۇشى ، ئىشكىنى چەكمەيلا غەيرەت جاڭدۇ كىرىپ كەلدى . ئۇنىڭ ھاراق ئىچىپ تەڭشىلىپ قالغانلىقى تۇرقىدىنلا بىلىنىپ تۇراتتى . ئۇ سەنتۇرۇلۇپ كەلگىنىچە ، ھېلىلا سېلىپ كارىۋاتقا تاشلاپ قويغان چاپانىنى ئالدى ـ دە ، قەدىردانىنىڭ ئۇچىسىغا تەڭلىدى :

— كىيە مانى··· بول دەيمەن···

— غەيرەتكا ، كېچە بىر ۋاخ بولۇپ كەتتى قارا ، بۇ كېچىدە نەگە بارىمىز ؟

— ھەي ، مەن سېنى دوزاخقا ئاپارمايمەن ! ناھايىتى شۇ بەشىنچى قەۋەتكە چىقمىمىز···

بىر چاغدا ھېلىمجان ئاۋاق ، نۇرمەت پاكارلارنىڭ : «سائەت ئوندىن كېيىن بەشىنچى ـ ئالتىنچى قەۋەتلەر نەشە ، خروئىن چەككۈچىلەرنىڭ ، قىمارۋاز ، ھاراقكەشلەرنىڭ قاينام سورۇنىغا ئايلىنىدۇ» دېگەن سۆزلىرى ئېسىگە كېلىش بىلەن ، قەدىردان ھەرخىل باھانىلەرنى كۆرسىتىشكە باشلىدى .

— غەيرەتكا ، بۇگۈن ئوقەت ئىزدەپ تۆت بازارنى ئايلاندىم ، بەك ھېرىپ كەتتىم .

— ھۇي ، ھېرىپ كەتكەن بولساڭ ، ھاردۇقۇڭنى چىقىرىدىغان دورا بار···

— مىجەزىم يوق ، ئاكا . راستىنلا چىقالمايمەن .

— ھەي ! — غەيرەت ئاچچىقلاپ قالدى ، — سائەت توققۇزدىن بېرى ياتقىڭغا ئون قېتىم كەلگەندىمەن ، شۇنىڭمۇ يۈزىنى قىلماماسەن ؟ مەن سېنى ئاغىنىلىرىمگە ماختاپ 32 چىشىم تۆكۈلۈپ چۈشكۈدەك بولدى . ئۇلارنىڭ سېنى بىر كۆرگۈسى بار . يۈر ماڭ ،

---

[1] مىتەۋە — چاقچاق .
[2] تە — تېرىكىش ، ئاچچىقلاش .
[3] سۇندۇك — كىچىك قۇش .

مېنى لەت قىلما...

غەيرەت قەدىردانىنى ئالدىغا سېلىپ بەشىنچى قەۋەتكە ئېلىپ چىقتى . ئۇلار سەككىز كىشىلىك ياتاققا قەدەم ئېلىش بىلەن قەدىر-دان ئىختىيارسىز ئېغىز - بۇرنىنى تۇتۇۋالدى . تەر ، قاسماق پۇت ، مەينەت پايپاق ، ئوسۇرۇق پۇراقلىرى تاماكا ، كەندىر ، خرو-ئىن ئىسلىرىغا قوشۇلۇپ ، قانداقتۇر قاڭسىق ، ھىكدەك سېسىق ، بەتبۇي پۇراق يالاڭاقنى ئۆز ئىلكىگە ئالغاندى . بىر بۇلۇڭدا پال - پال قەغەز ئۈستىدىن سۇس تولغىشىپ كۆتۈرۈلۈۋاتقان كۈمۈش رەڭ ئىسنى نەيچە ئارقىلىق بىرنەچچىسى نۆۋەتلىشىپ شورايتتى . پال - پال قەغەز ئاستىغا ئوت يېقىپ بېرىۋاتقان ئادەم : «بولدى قىل ، سەن ئىككى سەرەڭگىلىك[1] چەكتىڭ ... » دەپ قويا-تى . باش ئۈستىدە بىر ھازا تاراقلىغان قاچا يەرگە دۈم قويۇلۇپ ، قايتا ئېلىنغاندا ، زوڭزىيىپ ئولتۇرغان بىرقانچىسىنىڭ بېشى بىر-دىنلا بىر يەرگە يىغىلاتتى - دە ، شىشخالغا قارايتتى ، ئۇلارنىڭ بۇرۇن تۆشۈكلىرى كېڭىيىپ ، كۆزلىرى چەكچىيىپ ، بىرنەچچە دەقىقە نەپەسلىرى كېسىلەتتى . تېخى كۆڭلەكلىرىنى سېلىۋېتىپ ، مەيدىسىگە : «ياپىرىم جەمشىت» دەپ قارسىلدىتىپ ئۇرۇپ تۆت ئۇشۇق ئېتىۋاتقان قىمارۋازلارنىڭ ھېچكىم بىلەن پەرۋايى پەلەك ئىدى . 40 ياشلاردىكى تاقىرباش ، سىم بۇرۇت بىر ئادەم كۆزلىرى-نى يۇمغىنىچە ، خۇددى ئىككى ئالەم لەززىتىنى شوراۋاتقاندەك ئۇزۇن دەستىلىك چىلىمدا قاپاقنى خورتۇلدىتىپ نەشە چەكمەكتە ئىدى . ئوتتۇرىدىكى ئىككى كارىۋاتنى جۈپلەپ ھاراق ئىچىۋاتقان ئادەملەر غەيرەت جاڭدۇنىڭ ئۇلپەتلىرى بولسا كېرەك ، كۆزلىرىنى ئەلەس - پەلەس قىلغىنىچە قەدىردانىغا قارىدى . قەدىردانمۇ بىرلا قاراپ ، ئاق سېرىق ، ئورۇق يۈزىنى دانىخورەك بېسىپ كەتكەن ئەيسا خېنەنجىرنى ، قاپقارا بۇرۇتى ئىككى جاۋغىيىدا يېيىلىپ تۇرغان ، ئۇزۇن چاچ ئەبەي گىتارنى تونۇدى . شۇڭا ، ئۇلار بىلەن سالاملىشىپ كۆرۈشتى .

---

① سەرەڭگىنىڭ ئىككى مونچاقلىق ياغىچى كۆيۈپ تۈگىگوچە چېكىش .

— ئۆزۈڭ كىچىك بولغان بىلەن قالتىسكەنسەن جۈمۈ ، ئوكا ، — دېدى 60 ياشلار چامىسىدىكى قورساقلىق ، قوش ئېگەك ، قاشلىرى سارغۇچ ، چېقىر كۆز ، يۈزلىرى گىرده تانده‌ك قىزغۇچ كەلگەن ئادەم ، — 10 مىڭ يۈەن تۆلەپ ، غەيرەتنى گۆر ئاغزىدىن قۇتقۇزۇپ چىقىشىڭنى كىم ئويلىغان .

— قەدىردان ئوكا ، — دېدى غەيرەت لىڭشىپ تۇرالماي ، — ساڭا زوقلانغان بۇ ئاكىمىز ئۇرۇمچىده بارماق بىلەن سانغۇده‌ك مىليونېر باي ئابدۇلباقى تۆمۈرقولنىڭ چوڭ ئوغلى ئابباخان لومپا بولىدۇ . ئۇلار پۈتۈنلەي گىلەمچىلىك بىلەن بېيىغان بايلار .

— ئوكا ، دۆڭكۆڭۈرۈك ، سەنشىخاڭزىلار بولۇپ بەش يەرده گىلەم دۇكىنىمىز بار ، — دېدى ئابباخان لومپا قولىدىكى رومكىنى گۈپلا كۆتۈرۈۋېتىپ ، — زېرىكسەڭ ، تېرىكسەڭ بارغىن ، ئۇ دۇ-كانلارنى ئۆكىلىرىم زاھىر لومپا ، بارى لومپىلار بىلەن ماڭدۇرىمىز .

— بولىدۇ ، ئاكا ، چوقۇم بىر كۈنى بېرىپ كۆرۈپ كېلىمەن ، — قەدىردانمۇ كارىۋاتنىڭ قىرىدا ئولتۇردى ، — تۈيۈقسىزلا كىرىپ كەيپىڭلارنى قاچۇرۇپ قويدۇممۇ قانداق ؟

— نېمە دېگىنىڭ بۇ ؟ — ئابباخان لومپا قەدىردانغا بىر رومكا هاراق تۇتتى ، — قېنى تونۇشۇپ قالدۇق ، شۇنىڭ شەرىپى ئۈچۈن بىرنى كۆتۈرۈۋەت .

— كەچۈرۈڭلار ، ئاكىلار ، مەن مۇشۇ هۇنەرده يوق ، — قەدىردان ئورنىدىن تۇرۇپ ، ئالىقىنىنى كۆكرىكىگە قويدى ، — هازىرغىچە ئىچىملىك ، چېكىملىك دېگەن كوچىلارغا كىرىپ باقمىدىم .

— كىرمىگەن بولساڭ ئەمدى كىر ، — دېدى ئەبەي گىتار بۇرۇتلىرىنى سۈرتۈپ ، — مۇشۇنىڭ بىلەن ئۈچىنچى قېتىم جۈ-مۇ . بىزنىڭ يۈزىمىزنى قىلمىساڭمۇ مەيلى ، لېكىن ئابباخان ئاكام-نىڭ هۆرمىتىنى قىلمىساڭ سەت تۇرا !

— راست ، قەدىردان ، ئابباخان ئاكامنىڭ قولىدىن

ياندۇرما ، — دېدى غەيرەت .
— ئەر بىلەن ئايالنىڭ پەرقى نېمە ؟ — ئەيسا خېنەنجىر چىڭ يەردىن چۇشتى ، — كەيپ قىلىشتا ، كەيپ قىلمىغان ئەرنى ئەر دېگىلى بولامدۇ !
— بولە تېز ، سورۇن سوۋۇپ قالدى...
تەرەپ ـ تەرەپتىن خىجىللىق ئىسكەنجىسىگە ئېلىش ، ئىزا تارتقۇزۇش قاتارلىق بېسىملار بىلەن قەدىردانغا بىر رومكا ئىچكۈزۈۋەتتى . قەدىردان گويا بىر ئاپقۇر قوقاس يۇتۇۋەتكەندەك تولغىنىپ كەتتى .
— ھەببەللى ، ئوغۇل بالا ، ئوغۇل بالا... — باشمالتىقىنى چىقىرىپ ماختىدى ئابىخان ، — تا بۇگۈنكى كۈنگىچە «بالا سەيگۈ» يۇەن ، بالا سەيگۈيۇەن» دېسە كىمكى دەپ غايىبانە ھەۋەس قىلىپ يۇرەتتىم ، مانا بۇگۈن نېسىپ بوپتىكەن ، دىدار كۆرۈشتۈق . قېنى ئوغلان ، بۇنىمۇ كۆتۈرۈۋەت !
ماختاش ، كۆپتۈرۈش ، چاقچاق ، ھەزىللەر بىلەن قەدىردانغا ئوچ رومكا ھاراق ئىچۈرۈۋەتتى . ئۇ شۇ كۈنى ھاراقمۇ ئىچتى ، تاماكىمۇ چەكتى ، بولۇپمۇ ئۇلارنىڭ ياقىلىرىنى تۇتۇپ تۇرۇپ : «توۋا ، زوھۇر گاسىيانىڭ قەدىردان ئوچۇن ‹قوڭۇرتاش› بازىرىنى قانغا بويىغانلىقىغا ئەقلىم يەتمەيدۇ» دېگەنلىرى ، ھەزىلىرىنىڭ : «ھازىر مەتتۇرغۇن شىلىم ، نۇرادىل پاناق ، تۇرسۇن كاللا تۆت بازاردىن توزغاقتەك توزۇدى ، ئەمدى ئۇلارنىڭ بۇ يەردە تۇرۇشى ئەجەلگە مىنىپ يۇرگەندەكلا ئىش» دېگەن خۇلاسە ـ كالاملىرى ، «ھوي ، ھازىر مەتتۇرغۇن شىلىم ئادەملىرى بىلەن ئىچكىرىدە چوڭ سودىغا ئارىلىشىپ قاپتۇمىش» دەيدىغان پەرەزلىرى قەدىردانىنى ئۆرلىتىپ قويغاچقا ، كۆزىگە ھېچنېمە كۆرۈنمىگەنىدى .
ئىچىملىك ھەم چېكىملىككە ئارىلىشىپ قالغان قەدىردانغا دەسلەپ كىرگەندىكى بەتبۇي پۇراقلار بۇرنىغا پۇرىماس بولۇپ قالغانىدى . ئۇ كەيپچىلىكتە پال ـ پال قەغەز ، نەيچە بىلەن خروئىن چېكىۋاتقانلارنى ، غاڭزا ـ چىلىملاردا خورتلىدىتىپ نەشە شوراۋاتقا-

قانلارنى ، شىشخال ، قمار ئويناۋاتقانلارنى يۇمۇلۇپ كېتىۋاتقان خۇنۇك كۆزلىرىدە خىرە - شىرە كۆرۈپ تۇراتتى...

قەدىردان ئەتىسى تاماقلىرى قۇرۇپ ، باشلىرى قېيىپ ، ئورنىدىن خامۇش تۇردى ، ئۇنىڭ كۆڭلى ئېلىشىپلا تۇراتتى . ئاچچىق - چۇچۇك ، سۇيۇق - سەلەڭ بىر نېمە ئىچكۈسى كېلىپ ، تاماقلىرىنى چاكىلدىتاتتى . خۇددى ئۇنىڭ ئىچىدىكىنى پال سېلىپ بىلىۋالغاندەك ، غەيرەت جاڭدۇ ئەتىگەندىلا لەلەڭلەپ كىرىپ كەلدى . ئۇنىڭ قاتمۇقات جىيەكلىك چوڭ كۆزلىرى ئوتقاشتەك قىزىرىپ ، يۇزلىرى ئىششىق ئادەمدەك ئېسىلىپ كەتكەنىدى . ئۇ كارىۋاتتا ياكى دىۋاندا ئولتۇرمايلا ، قەدىردانىڭ قولىدىن تارتتى :

— يۇر ، ئاچچىق - چۇچۇك ، سۇيۇق - سەلەڭ بىر نەرسە ئىچىپ كېلەيلى . مېنى هاراق چىشلىۋاپتۇ ، سېنىڭمۇ هالىڭ خاراب‌تەك قىلىدۇ . سەن ئامرىقىڭ زۇلئايغا قېنىۋال ، مەن كونا كۈشەندەم هۆسنارخان دەججالنى بىردەم بولسىمۇ كۆرۈۋالاي...

ئۇلار قولتۇقلىشىپ كېتىۋاتقاندا ، قەدىردان : «هۆسنارخان نېمە ئۈچۈن كونا كۈشەندەڭ بولىدۇ» دەپ سورىغانىدى ، غەيرەت قولىنى سىلكىپ : «ئالۋاستى بىلمەمدۇ...» دەپ ئېيتقىلى ئۇنىمىدى . دېگەندەكلا ، ئاشخانىغا ئىككىسى قولتۇقلىشىپ كىرىپ كېلىشى ، پەشتاختا ئىچىدە ئولتۇرغان هۆسنارخاننىڭ چىرايى ئوغا يەپ ، يىگىنە يۇتقاندەك سۇپسۇر ئاقىرىپ كەتتى . ئۇلار ئايرىمخانىغا كىرمەي ، ئاشخانا زالىدىلا ئولتۇرۇشتى . قەدىردانىنى كۆرۈپ قىزىرىپ كەتكەن زۇلئاي يەردىن باش كۆتۈرەلمەي قالدى ، خۇددى ئۆلمەك ئۈستىگە تەپمەك قىلغاندەك ، قەدىردانمۇ كۆزلىرىنى ئەپقېچىپ ، نەلەرگىدۇر قارىغىنىچە گەپ قىلىپ ئولتۇراتتى . ئۇنىڭ بۇ هالىتىنى كۆرۈپ زۇلئاي ئوتقا چۈشكەن قىلدەك تولغانسا ، هۆسنارخان خورلۇق هېس قىلاتتى .

«قارا ماڭۇ شەۋەتچىنىڭ قوشقىنى ، تۇتۇگۈتكى جېدەلنى كۆرۈپلا ، كۆتىنى ئېلىپ يۈزىگە قويغىنىنى ! ئۇنىڭ «بۇ جېدەلخور ، پاراكەندىلەردىن نېرىراق تۇراي ، دېگىنى چىرايىدىن بىلىنىپ

ىنىپ تۇرمامدۇ . تېخى 10 مىڭ يۈەن پۇل ئالغان مۇئەللىمنىڭ ئاتايىتەن ئىزدەپ كېلىپ ، قەدىردانلىغا ئۆچكە ياغلىرىنى ئېرىتىپ كېتىشى ۋە ھېلىقى دېھقانىنىڭ «بالا سەيگۈيۈەن ، دەپ نەچچە پۈكۈلۈپ تەزىم قىلىپ ، كۈچۈكلىنىپ كېتىشلىرىنى كۆرۈپ «بوپتۇلا ، زۇلئاينىڭ مەيلى بولسا ، ئارىلىشۇەرسۇن ، دېگەن ئويغا كەلگەندى ، ئەمدى ئۇنىڭغا ياغاچقا ئىلىپ پوقمۇ بەرمەس ! ئۇ دۇانىگە چۈشۈپ قالغان زۇلئاي يوق ! تېخى ئۆتكەندە غەيرەت جاڭدۇنى ساقچىلار تۇتۇپ كەتكەندە ، ئۇنى پۇل بىلەن قۇتقۇزىدىغان ئەيسا خېنەنجىر ، ئەبەي گىتار ، زوھۇر گاسىيالارنىڭ بەزىسى بېيجىڭدا ، بەزىسى تاشكەنتتە ئىكەنلىكىنى ئاڭلاپ ھۆسنارخان قانچىلىك خۇشال بولۇپ كەتمىدى . ئەگەر ئانىسى بىلەن دادىسى تىرىلىپ يېنىپ كەلگەن تەقدىردىمۇ ئۇنچىلىك ھاياجانغا تولماس ئىدى ! «بۇ قېتىم غەيرەت چوقۇم نەچچە يىللىق كېسىلىپ كېتىدۇ ، ھەممە خېرىدارلار يەنىلا مېنىڭ قولۇمغا قارايدىغان بولىدۇ··· ، دەپ تاغدەك ئىشەنگەنىدى . بىراق ، مۇشۇ ئۆزى مۇشتۇمدەك ، قۇيرۇقى نوغۇچەك شۇمنىڭ ئۇنى 10 مىڭ يۈەن پۇل تۆلەپ ئاچىقىۋېلىشىنى كىم ئويلىغان ؟ ھۆسنارخاننىڭ بۇ چاغقىچە ئۇخلىسا چۈشىدىن ، ماڭسا خىيالىدىن چىقمايدىغان ئارزۇ - ئارمان ئىمارەتلىرىنى كېچىككىنە مۇشتۇمى بىلەن بىرلا ئۇرۇپ ، توپىسىنى تۇرپانغا سورۇۋەتتا ! راست گەپنى قىلغاندا ، بۇ ھارامىلىق ھۆسنارخاننىڭ ئېرىقىنى ئەمەس ، كۈشەندىسىنىڭ ئېرىقىنى چاپتى . بۇ ھېسابنى سەن زۇلئايىنىڭ ئارقىسىغا لالما ئىتتەك كىرىۋېلىپ ، يېلىنىپ ، تاپانلىرىنى يالىغان ۋاقتىڭدىلا ئالىمەن··· زۇلئايدەك ھۆسن كامالىغا يەتكەن قىزنىڭ ئارقىسىغا كىملەر كىرمىگەن ؟ سەن بەدرەكمۇ شۇنىڭ ئىچىدە ! بۇ جاھان ئۇزۇن جاھان ، قېنى كۆرۈپ باقاي ، ھۆسنارخاننىڭ سودىسىغا كۆز ئالايتىپ ، ئېشىغا توپا چاچقان غەيرەت سۆلەتۋاز شوۋېچىنىڭ قاچانغىچە قولچومىقى ھەم دۇمباقچىسى بولارسەن ! مۇشۇ كونىلەردە ئۇنىڭ قۇيرۇقىدەك بىللىلا يۈرىسىنا !ئېھتىمال غەيرەت جاڭدۇ ئۇنىڭغا ھۆسنارخان ئائىلىسىنىڭ

چاۋسىنى چىتقا بېيىپ كۆرسىتىپ ، كاسات بازاردا بىر پۇلغا ئەرزان ، ئىككى پۇلغا قىممەت قىلىۋەتتىمۇ تېخى··· »

ھۆسنارخاننىڭ غەيرەتكە ئۆچمەنلىكى بىر يىلدىن بېرىقى ئىش ئىدى . «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى» شەھەرنىڭ سىرتىدىراق بولغاچقا ، بۇ مېھمانخانىغا چۈشكەن خېلىلا كۆپ مېھمانلار ، ئوچۇقراق ئېيتساق ، ئىس ـ تۈتەك ئىچىدىن ئاللانىڭ جامالىنى كۆرىدىغان «ئاشىق» لار خروئىن ۋە نەشىنى ھۆسنارخاندىن ئالاتتى . بۇ مېھمانلارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك تىجارەتچىلەر ئىدى . ئۇلار سودىدىن ئامىتى كەلسە خۇشاللىقتىن ، ئامىتى كەلمەي ئاپەتكە يۇزلەنسە خاپىلىقتىن چېكەتتى ياكى ئىچەتتى . شۇڭا قاچان كىرسە ، قىممەت بولسىمۇ نېسىگە بېرىدىغان ھۆسنارخاننىڭ مەنپەئەت كۆللىرىنى تولدۇراتتى . ھۆسنارخان بىرنەچچە ئايدا بىر قېتىم مايلاشقان دەپ تىرىنى كۆتۈرۈپ ، «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»نىڭ ياتاقلىرىنى ئايلىنىپ ، نېسىگە يېگەن «تاماق» پۇلىنى يىغاتتى··· «مېھمانلار» بۇ چىشى يىلپىزنىڭ خۇي ـ پەيلىنى ئوبدان بىلگەچكىمۇ ، پۇل تاپتىمۇ «تاماق» پۇلىغا ئاتاپ ئېلىپ قويماتتى . بىراق ، غەيرەت جاڭدۇ بېيجىڭدىن ئەيسا خېنەنجىر ، ئەبەي گىتار قاتارلىق ئالەكلىرىنى ئېلىپ قاچانكى «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا ئۇندى ، شۇ چاغدىن باشلاپ ھۆسنارخاننىڭ گېلىغا كورکىراپ كىرىۋاتقان مەنپەئەت سۇلىرى كۈندىن ـ كۈنگە ئازىيىپ كەتتى . چۈنكى ، غەيرەت ئاشۇ مۇساپىرلار بىلەن بىللە يېتىپ ، بىللە قوپاتتى ، كېچىلىرى ئۇلارنى يول ماڭغۇزماي خىجالىتىدىن چىقاتتى . ئۇ ھەر كېچىسى تۆتىنچى ، بەشىنچى ، ئالتىنچى قەۋەتلەرنى چۆرگىلەپ يۈرۈپ ، نۇرغۇن مالىلىرىنى يۇرۇشتۇرۇۋېتەتتى . تېخى باھاسى تۆۋەن ، ساپلىق دەرىجىسى ھۆسنارخاننىڭكىدىن ياخشى ئىدى . ھۆسنارخان قانداقتۇر كىچىك بالىلارنىڭ تابلېتكا دورىلىرىنى سوقۇپ ئارىلاشتۇرغاچقا ، مېلىنىڭ سۈپەت پىرسەنتى تۆۋەن ئىدى .

ھۆسنارخاننىڭ ئىچىگە ئوغىدەك ئويۇپ كەتكەن ئۆچمەنلىكلىرى ئۇنى يەنە قانچىلىك ئاچچىق خىياللار قاينىمىغا تاشلايتتىكىن ،

بۇنىسى نامەلۇم ، بىراق پەشتاختا ئالدىغا پۇل تۆلىگىلى كەلگەن غەيرەت بىلەن قەدىردان ئۇنىڭ خىيالىلىرىنى تەلەرگەدۇر توزۇتۇۋەتتى...

— بولدى ، غەيرەتكا ، مەن تۆلۈۋېتەي ، — قەدىردان يانچۇقىدىن پۇل تەڭلۇبدى ، غەيرەت ئۇنىڭ قولىنى ئىتتىرىۋەتتى :

— بولدى قىل ، تېخى ئۆتكەندىلا سەن مېھمان قىلدىڭغۇ ، — غەيرەت پۇلنى شارتلا ئېلىپ پەشتاختىغا تاشلىدى . لېكىن ، چىرايىدىن قارا بۇلۇت كەتمىگەن ھۆسنارخان ئىچىدە : «قارا بۇ شۇڭىچىلارنىڭ بىر - بىرىگە تەكەللۇپ قىلىپ كەتكىنىنى » دەپ غىجىدى ، ھەتتا ئۇ غەيرەت بىلەن قەدىردان ئۇزاپ كەتكۈچە ئاغزىلىرىنى مىتىلدىتىپ ، نېمىلەرنىدۇر دەپ تىللىماقتا ئىدى . ئانىسىنىڭ ئەلپازىنىڭ يامانلىقىنى كۆرۈپ تۇرغان زۇلئاي ئۇلارنى ئۇزىتىپ ئارقىسىدىن چىقالمىدى .

قەدىردان ئەتىسى ئەتىگەندە «قوڭۇرتاش» شىركىتىنىڭ توپ سېتىش بازىرىغا كەلدى . بالا سەيگۈيۈەننىڭ تۆت بازارنىڭ قايسىسىغا بارسۇن ، سودا قىلماي قايتمايدىغانلىقىنى بىلىپ كەتكەن قاقچىلار ، ئۇنى كۆرۈپلا تەرەپ - تەرەپتىن يېغىلىشقا باشلىدى . ھازىر ئاپرىل ئايلىرىنىڭ ئوتتۇرىلىرى بولۇپ قالغاچقا ، بازارغا ئاساسىي جەھەتتىن سۇپەتلىك ماللار كىرەتتى . بىراق ، باھانىڭ ئۆرلىشىنى كۈتۈپ يېتىپ ، ئاخىر يېڭى قاق بازارغا چىققاندىن كېيىن سېتىلماي ، «بۇلتۇرقى قاق ئىكەن» دەپ خېرىدار قېچىپ ، بېسىلىپ قالغىنىغا ئىككى يىل ياكى ئۇنىڭدىن كۆپ بولغان كونا قاقلار ئادەمنى ئەندىشىگە سالاتتى . بۇنداق كونا قاقلارنى بىلۈزالماق ئانچىمۇ تەس ئەمەس ئىدى . ئەمما ، يېڭى قاققا ئارىلاشتۇرۇپ ياكى تاغارنىڭ ئاستى تەرىپىگە كونا قاق ، ئۈستىگە يېڭى قاق قاچىلاپ كۆز بويايدىغان ئىشلارمۇ يوق ئەمەس ئىدى . بۇنداق كونا قاقلار سەللا ئىسسىقتا قالسا قۇرتلايتتى ، شامال تەگسە شاراقشىپ ئۇۋۇلۇپ ئېتى تۆكۈلۈپ كېتەتتى ، ھەتتا ئازراق نەملىك تەسىر قىلسىمۇ مىچىلداپ ، كۆكىرىپ سېسىيتتى . قەدىردان يەتتە - سەككىز

قاقچىنىڭ بېسىپ قويغان مېلىدىن ئەۋرىشكە ئالدى . بۇ ئەۋرىشكە-لەرنى پۇراش ، ئالىقاندا مىجىش ئارقىلىق ، سەل گۇمانلىق دەپ قارالغان تاغارلارنى يەرگە تۆكۈپ كۆردى . ئىككى - ئۈچ ئاي ئىچىدە قاقلاردا مەسىلە كۆرۈلمەيدىغانلىقىغا ئىشەنگەندىن كېيىن ، ئۈچ قاقچىنىڭ 220 تونىنا مېلىنى سودىلىشىپ ئالدى . ئاندىن ئۇلارغا زاكالەت پۇلى بەرگەندىن كېيىن ، «مۇسۇلمانلار شىركە-تى» توپ سېتىش بازىرىغا يېتىپ كەلدى . بۇ بازار مالنىڭ كۆپلۈ-كى جەھەتتە باشقا ئۈچ بازارغا يەتمەسمۇ ، لېكىن سەرخىل مىللار كىرەتتى ، شۇنداقلا مالنىڭ تورى كۆپ ئىدى . باشقا بازارلاردا ئانچە تاپقىلى بولمايدىغان قوغۇن قېقى ، قارىئۆرۈك ، ژاسالغۇ ، قۇرۇنقان قىزىل ژە قارا ئۈزۈم قاتارلىق كەم تېپىلىدىغان قۇرۇق مېۋىلەر مۇشۇ بازاردىن تېپىلاتتى . «بالا سەيگۈيۇەن كەپتۇ» دېگەن خەۋەر ئېغىزدىن - ئېغىزغا كۆچۈپ ، بىردەمدىلا بازارغا يېيىلىشى ، تە-رەپ - تەرەپتىن كەسپىي قاقچىلار ، دېھقانلار ، ھەتتا ئۇياقتىن ئېلىپ ، بۇياقتىن ساتىدىغان ھايانكەشلەر ، بىر كىلوسىدا بەش پۇڭ ، ئون پۇڭ پايدا يەيدىغان بېسىمدارلارمۇ كېلىشكە باشلىدى . قەدىردان بازارنى بىرەر سائەت چۆرگىلەپ ، مىللارنىڭ ئاساسىي ئەھۋالىنى تەكشۈرۈپ ئېنىقلاپ بولغاندىن كېيىن ، كېرىيەلىك ئىككى ئاكا - ئۈكىلارنىڭ 110 تونىنا مونەك ھەم قېقىنى ، شايارلىق بىر دېھقان تىجارەتچىنىڭ 70 تونىنا گۈلە - قېقىنى سودىلىشىپ ئالدى . كېرىيەلىك ئاكا - ئۈكىلار ئۇلۇشكۇن كەچتە كەلگەنلىكى ئۈچۈن مىللىرى ماشىنىدىن چۈشۈرۈلمىگەنىدى . لېكىن ، شايار-لىق دېھقان تىجارەتچىنىڭ 70 تونىنا مېلىنى ماشىنا كىرا قىلىپ ، ھەر ئىككىلىسىنى باشلاپ «قوڭۇرتاش» شىركىتىنىڭ مال ئۆتكۈ-زۈۋېلىش ئامبىرى ئالدىغا ئېلىپ كەلدى . لۇڭ داتۇ مىللارنىڭ ئەۋرىشكىلىرىنى كۆرۈپ ، خۇشاللىقىدا ئالىقانلىرىنى ئۇۋۇلاپ كەتتى .

— بۇ ساڭا بۇيرۇغان 1000 تونىنا ژەزىپىگە تەئەللۇق بول-سۇن ، — دېدى ئۇ مالغا باھا يېزىپ بېرىۋېتىپ ، — بۇندىن كېيىن

قالغان 600 تونىنىڭ پەيدا بول.

شايارلىق ھەم كېرىيەلىك ئاكا - ئۇكىلارنىڭ مال باسقان ماشىنىلىرى تۇز گىرگە سېلىنىپ، مەخسۇس خادىملار ئامبار ئىچىدە كارانتىن قىلىشقا باشلىدى. «قوڭۇرتاش» توپ سېتىش بازىرىدىن ئېلىنغان 220 تونىنا مال، شىركەتنىڭ كىرانلىق مال يۆتكەش ماشىنىلىرىدا تۇز گىرگە سېلىنىپ، ئاندىن ئامبارغا كىرگۈزۈلدى.

ئەتىگەندىن - كەچكىچە 400 تونىنا مالنى ئۆتكۈزۈۋېتىپ، ئاچ قورساق مەكتىپىگە كەتكەن قەدىرداڭ سائەت ئونغا يېقىن قايتىپ كەلدى. ئۇ تاكسىدىن چۈشۈپ، «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى» ئالدىدىكى كاۋاپچىلار، زاسۇيېپەزلەرنىڭ ئالدىغا كەلگۈچە، تىزلىرى تىترەپ، كۆزلىرى ئېلىشىپ، يېقىلىپ چۈشكىلى تاسلا قالدى. ئۇ ئاپپاق سولياۋ شىرە ئالدىدىكى سولياۋ ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ، بىر نان بىلەن يېگىرمە زىخ كاۋاپ بۇيرۇتتى. كاۋاپ تەييار بولغۇچە، كاۋاپچى ئېلىپ كەلگەن ئىلمان چايىنى ئىچىپ ئولتۇردى.

قەدىرداڭ ئويلاپ بېقىپ، ئۆزىنىڭ ئەتىگەندە بىر چىنە قايناق سۇ ۋە يېرىم نان بىلەن ياتاقتا ناشتا قىلغانلىقىنى ئېسىگە ئالدى. ئۇ «قوڭۇرتاش» توپ سېتىش بازىرىدا خېلى نۇرغۇن دېھقانلارنىڭ مالىلىرىنى كۆردى، تەكشۈردى، ئۇچ دېھقانىنىڭ 220 تونىنا مېلىنى ئېلىپ زاكالەت پۇلى بەردى. ئاندىن تاكسى بىلەن «مۇسۇلمانلار شىركىتى» توپ سېتىش بازىرىدا بىر سائەت چۆرگىلەپ، كېرىيەلىك ئاكا - ئۇكىلارنىڭ، شايارلىق دېھقان تىجارەتچىنىڭ مالىلىرىنى ئالدى. ئۇ يەردىن «قوڭۇرتاش»قا قايتىپ 400 تونىنا مالنى ئۆتكۈزگۈچە كەچ بولۇپ كەتكەن بولسىمۇ، يەنىلا مەكتىپىگە كەتتى. جىددىيچىلىكتە قورسىقىنىمۇ بىلمەپتۇ، مانا ئۇ خاتىرجەملىكىگە يېنىۋىدى، ئاچلىقتىن ھالسىزلىنىپ يېقىلايلا دەپ قالغانلىقىنى بىلدى.

— ھەي جېنىم ئاكا، — بىرنەچچە زىخ كاۋاپتىن جان كىرگەن قەدىرداڭ كاۋاپچىغا مۇراجىئەت قىلدى، — مۇشۇ چەينىكىگە

كۆزنى كاۋاپداندىكى ئوتقا بىر قويۇۋېتىڭا ، چېيىنگىز سەل ئىلمان بولۇپ قاپتۇ .

— بىردەم تەخىر قىلىڭ ، ئۇكا ، مەن يالغۇز ، — دېدى بۇرۇتلۇق كاۋاپچى كاۋاپ پىشۇرۇۋېتىپ ، — ماۋۇ مېھمانلار ساقلاپ قالدى .

قەدىردان يانداكى شىرەدە ئولتۇرغان مېھمانلارنى كۆرۈپ ، ئۆزى ئورنىدىن تۇرماقچى بولۇشى ، بىر قول كېلىپلا چەينەكنى ئالدى ـ دە : «مەن قىزىتىپ بېرەي» دەپ ئېلىپ كەتتى . دەسلەپتە ئانچە سىنەكىمگەن قەدىردان قىزنى كۆرۈپلا ھەيران بولغىنىدىن چەكچىيىپلا قالدى . ئۇ قىز زۇلئاي ئىدى . قەدىردان كاۋاپدان قېشىغا كەلدى ـ دە ، ئۇنىڭغا تۆيدۇرماي زەن سالدى .

ياشتىن نەملەشكەن كىرپىكلەر ، قىزارغان دۇپدۇگىلەك قارا كۆزلەر ، يۇمران مەڭزلەرنى بۇلغىغان ياش يۇقىلىرى ، ھېلىھەم ئۇمچىيىپ تۇرغان ھال رەڭ لەۋلەر قىزنىڭ خېلى بەك يىغلىغانلىقىدىن دېرەك بېرىپ تۇراتتى . قەدىردانىنىڭ كۆڭلىدىن كەچمىگەن ئويلار قالمىدى . قىزنى ئانىسى ئۇرغانمىدۇ ؟ ياكى دادىسى دېگەن «ئىككىتايىن» ئازار بەرگەنمىدۇ ؟ خۇمار دەردىدە ئەسەت ئەرۋاھ پۇل دەپ قىينىغانمىدۇ ؟ ھېلىقى تارتىشىپ قالغان قوللىرىنى ئۇتتۇر كەلگەن يەرلەرگە سوزىدىغان ، مېيىپ ، شالۋاك ئىسمايىل نازۇك قىزنىڭ ئۈيەر ـ بۇيەرلىرىگە قول ئۇزاتقانمىدۇ ؟ تووۋا ، ئۇ ساراڭنى نىكاھسىز تۇغقان ئانىسى باقماي ، ئۇنىڭ ھەممە ئازاب ـ كۈلپىتى مۇشۇ بىچارە قىزغا قالغىنىنى كۆرمەمدىغان...

— قەدىردان ئاكا ، چاي قىزىدى ، — زۇلئاي يەنىلا قەدىردانغا تىكىلىپ قارىيالمىدى ، — قول ياغلىقىڭىزنى بېرىپ تۇرۇڭە ، چەينەكنىڭ بېغى قىزىپ كېتىپتۇ...

ئۇلار شىرەدە بىر ـ بىرىگە قاراپ روبىرو ئولتۇردى ، زۇلئاي : «قورسىقىم توق» دەپ كاۋاپ يېگىلى ئۇنىمىغانىدى ، قەدىردان زورلاپ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويدى :

— ئەگەر سىز يېمىسىڭىز ، مەنمۇ يېمەيمەن .

— نېمىشقا ئەمدى؟
— بىر كىم قاراپ تۇرسا، گېپىمدىن بىر نېمە ئۆتمەيدۇ.
— ئەمىسە ئايەردە، — زۇلئاي يول چېتىنى كۆرسەتتى، — تۇرغاچ تۇرايمۇ؟
— ئۇ يەردە تۇرغۇچە كېتىك! بۇ كېچىدە نېمىش قىلىسىز كاۋاپچى، زاسۇيىپەزلەرنىڭ ئالدىدا؟
زۇلئاي بىلەكلىرىدە يۈزىنى توسۇپ يىغلىۋەتتى. ئۇنىڭ سۇس مىرقىراپ يىغلىشى قەدىردانىنىڭ ئىچىنى ئاغرىتىپ قويدى. نېمىلا دېگەن بىلەن بىر ئاجىز قىز - دە...
— بولدى، خاپا بولماڭ... مەن قوپاللىق قىلىپ قويدۇم، — قەدىردان باشقىلارنىڭ دىققىتىنى قوزغىماسلىق ئۈچۈن شۇڭىرلاپ دېگۈدەك سۆزلەۋاتاتتى، — بۇ يەردە نېمىش قىلىسىز؟
— كېيىن دەپ بېرەي، — قەدىردانىنىڭ كەچۈرۈم سورىشىدىن بىرەمدىلا ئېرىگەن قىز ۋىللىدە ئېچىلدى، — بۇ يەردە دېيىش بىئەپ...
قەدىردان بىرنەچچە زىخ كاۋاپ قالغاندا ئورنىدىن تۇردى. زۇلئايمۇ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن تېلىقىپقىنا ماڭدى. خۇددى ھۆسنارخان بىر يەردە ئۆزلىرىنى ماراپ تۇرغاندەك، تۇيۇقسىزلا ئېتىلىپ چىقىپ، ئىككىلىسىنى سۇر - توقاي قىلىپ ئۇرۇپ كېتىدىغاندەك ۋەھىمىلىك ئەندىشىلەر يۈرىكىنى قاماللىۋالغان قەدىردان ئەتراپتىن كۆز ئۇزمەيتتى ھەم يېنىدا شۇمشىيىپ كېلىۋاتقان زۇلئايغا پات - پاتلا قاراپ قوياتتى.
— نەگە بارىمىز؟ — قەدىردان قورقۇپراق سورىدى، — بەك كېچە بولۇپ كەتتى، ئاشخانىغا كېتەمسىز يا؟
— بۇنىدىن كېيىن بۇنداق سۆزلىشىشكە پۇرسەت چىقمايدۇ، — دېدى زۇلئاي يالىتىۋەتكەن قاراپ قويۇپ، — بۇگۈن... بۇگۈن سىزگە دەيدىغان گېپىم بار ئىدى...
— ئاپىكىز غالۋاراپ يېتىپ كەلسىچۇ؟
— بۇگۈن كېچە ئۆيگە كېلەلمەيدۇ.

— نېمىشقا؟

— ياتقىنىڭىزغا كىرىپ گەپلەشسەكچۇ... بۇ... بۇ يەردە ئۆتكەن ـ كەچكەنلەر ئوغرىغا قارىغاندەك قارىشىدىكەن...

— ياتاققا؟ — قەدىردانىنىڭ ئاغزى ئوچۇقلا قالدى، — بۇ مېھمانخانىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى بىر يۇرتلۇقلار تۇرسا، ئۇلار نېمە دەپ قالار...

— توۋا، سىزنى... — قىز بارماق ئۇگىسىنى چىشلىدى، — مەن قىز بالا تۇرۇپ قورقمىسام، سىز گەپ ـ سۆزدىن قورقۇۋاتامسىز؟ ئوغۇل بالا تۇرۇپ ...

قەدىردان ئىزا تارتقىنىدىن سەل ئويلىنىپ قالدى. راست، بۇنداق ئىشتا سۆز ـ چۆچەك ھەممىدىن بەكرەك قىز بالىغا يۇقىدۇ ۋە جەمئىيەتتىمۇ ئاسان سىڭىدۇ. زۇلئاي يۇزىنىڭ تۆكۈلۈشىدىن قورقمىغان يەردە، قەدىردان مىكى ـ مىكىغا چۈشۈپ قالسا بەكمۇ ئۇياتلىق ئىش بولىدۇ ـ دە. ئەگەر تونۇش ـ بىلىشلەر كۆرۈپ قالسا: «ئاشخانىنىڭ چىنە ـ قاچىلىرى بار ئىدى، شۇنىڭغا كەپتىكەن» دەپ قويسا بولمىدىمۇ. زۇلئاينىڭ: «بۇندىن كېيىن سۆز ـ لىشىشكە پۇرسەت چىقمايدۇ» دېگىنىگە قارىغاندا، «جەننەت نېمەتلىرى» ئاشخانىسىدا چوقۇم بىر ئىش يۈز بەردى ...

قەدىردان زۇلئايىنى باشلاپ بىنا پەلەمپىيىگە، ئاندىن كارىدور ـ غا قەدەم ئالدى. قارا پاتەم پەشتاختىغا بېشىنى قويۇپ خىيالىغا ئېغىر ئۇخلاۋاتاتتى. ئۇلار پۇتلىرىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ ئىككىنچى قەۋەتكە ئۆرلىدى، ئاندىن شەپە چىقارماي ياتاققا كىرىۋالدى. زۇلئاي كىرگەنچە يۈمشاق دىۋانغا كېلىپ ئولتۇردى. قەدىردان ئىككى پىيالىگە ئىككى چىمدىم قارا چاي سالغاندىن كېيىن ئۇستىگە قاينىق سۇ قۇيۇپ، ئۇستىنى كىچىك تەخسىدە يېپىپ، بىرىنى زۇلئاينىڭ ئالدىغا، يەنە بىرىنى ئۆزىنىڭ ئالدىغا قويدى. قەدىردان لەيلىۋالغان قارا چاي ياپراقلىرىنى بىر چەتكە پۈۋلەپ بىر يۇتۇم چاي ئىچكەندىن كېيىن: «قېنى سۆزلىمەمسىز؟» دېگەندەك زۇلئايغا قاراپ قويدى.

... بۇگۈن كەچلىك تاماقتا ، ھۆسنارخان ، ئاباق توختى ، ئەسەت ئەرۋاھ ، كازىملار بىر شىرەدە ئولتۇرۇپ نېرىن چۆپ يەۋاتاتتى ، زۇلئاي بولسا ئايرىم قويۇلغان كىچىك شىرەدە مېيىپ ئىسمايىلغا قوشۇقتا بىر ياقتىن تاماق يېگۈزۈپ ، بىر ياقتىن ئۇنىڭ ئېغىز - بۇرۇنلىرىنى لۆڭگىدە سۈرتۈپ تۇراتتى ، شۇنداقتىمۇ ئىسمايىلنىڭ تارتىشىپ قالغاندەك قوللىرى ئارۋاڭ - سارۋاڭ پۇلاڭلاپ ، نېرىن چۆپىنى توختىماي ئېقىۋاتقان پوتلىلىرىغا سۈۋاپ ، ھەممە يېرىنى بۇلغىماقتا ئىدى .

— پاكىز سۈرت ، ھەي جۇۋاينىمەك ، — ھۆسنارخاننىڭ زۇلئايغا خىلىلا ئاچچىقى بارەك قىلاتتى ، — قارىغىنا مەيدىلىرىنىڭ بولۇپ كەتكىنىنى !

— ئۆمۈلاقمان سۈرتۈۋاتسەن ، — زۇلئاي دومسايدى ، — قوللىرى جىم تۇرمىسا...

— يەنە تېخى گەپ يانداۋرىسەنغۇ ، ئەرسىراپ قالغان بۇقا ، — ھۆسنارخان ئالايدى ، لېكىن ئەسەت ئەرۋاھ ئاپىسىغا ھومايدى ، — بۇندىن كېيىن قەدىردان دېگەن پۆپۈك باش ئاشخانىغا كىرىپ قالسا ، قاش - كۆزۈڭنى ئوينىتىپ ، بەل - ساغرىلىرىڭنى تولغاپ ، خەقنىڭ شەيتىنىنى قوزغىما بولامدا ! ئەڭ ياخشىسى ئۇ شۇۋەكنىڭ كۆزىگە كۆرۈنمە ...

ئانىسىغا جاۋاب يانداۋرالمىغان زۇلئاي يامغۇردەك تۆكۈلۈپ ، مېيىپ ئىسمايىلغا تاماق يېگۈزمەكتە ئىدى . بۇ ھال ئەسەتنىڭ ئىچىنى بىر قىسما قىلىپ ، غەزىپىنى قوزغاپ قويدى .

— ئاپا ، تۇزۇك گەپ قىل جۇمۇ ، — ئەسەت بوينىنى تولغىدى ، — زۇلئايغا يوقىلاڭ ئەيىبلەرنى ئارتىۋەرمە ! كىچىككىنە قىزنى شۇنداق دېيىشكە ئۇيالمامسەن ؟

— ھەي بەڭگى ، سەن نېمىنى بىلەتتىڭ ! قەدىردان دېگەن مۇناپىق كىرسە ، ئۇنىڭ غىتتاڭشىپ كېتىشى تۇرغانلا گەپقۇ... قەدىردانىنى نېمىگە تىللايسەن ؟ — ئەسەت قوشۇقىنى جاقلا

---

1 بۇقا — يەرلىك شېۋە . ھايۋانلار ، قىلىن قىزلارنى بۇقا دەپ تىللايدۇ .

قويدى ، — ئۇنىڭدەك پەزىلەتلىك ، ئەخلاقلىق بىر بالىنى يەتتە ئىقلىمدىنمۇ تاپالمايسەن . ئۇ يا چەكمىسە ، يا ئىچمىسە ، يا ئويناپ ھىسا ، ئۆز ئوقتىنى بىلەن ھۆرمىتى كۆندىن - كۈنگە كۆتۈرۈلۈۋاتقانسا . زۇلئاي ئۇنىڭغا نېمە قىلسا ئەرزىيدۇ ، ئىككىسى قاملىشىپ قالسا ، دوپپاڭنى ئاسمانغا ئاتە !

— ھەي ، موت - موت ئەزمايلا... سەن... سەن ... نېمىنى بىلەتتىڭ ؟ ھۆسنارخاننىڭ شىلتىۋانقان قوللىرى تىترىمەكتە ئىدى ، — ئەمىسە ئاۋۇ جىگدە پۇراپ قالغان قانجۇقنى ئۇنىڭغا ئىككى قوللاپ تۇتۇپ بەرمەمسەن...

— ئاغزىڭنى بۇزما ، ھەي قېرى جادۇ ! مېنى نېمە كۆرۈۋاتقانسەن ! ھېلى جۇما...

— ھە ، نېمە قىلماقچىدىڭ ، بەدرەك ؟

ھۆسنارخان ئالدىدىكى پىيالىنى بىر ئېتىشى ، پىيالە ئەسەتىنىڭ بېشىغا تاڭلا تەگدى - دە ، پارچە - پارچە بولۇپ كەتتى . ئەسەت شارتلا قىلىپ بېشىنى قامالللىدى . بىراق ، ئۇنىڭ بارماق ئارىلىقلىرىدىن يامراپ چۇشۇۋاتقان قان نەگىدۇر ئالدىرىغاندەك ، شۇرقىراپ بىرەمدىلا يۇز ، بويۇن ، مەيدىلىرىنى قىپقىزىل بويۇۋەتتى . ئەسەتىنىڭ چىرايىمۇ بارغانسېرى ئاقىرىپ ھەم تاتىرىپ ، ئورنىغىلا يىقىلدى...

قەدىردانىنىڭ ياتقىنى گۆرستان جىمجىتلىقى باستى . زۇلئاينىڭ دۇپىدۇگىلەك قارا كۆزلىرىدىن تۆكۈلۈۋاتقان ياشلار بىر - بىرىنى قوغلىشىپ ، چىرايلىق كۆكسىگە تامماقتا ئىدى . ئەسەت گەرچە خروئىنغا كۆنۈپ قالغان بىر بەڭگى بولسىمۇ ، بىراق ئاق تۇمان ئۇنىڭ يۈرىكىنى تامامەن قاپقارا قىلۋېتىشكە تېخى ئۇلگۇرمىگەنىدى . ئۇنىڭ ئاشۇ بىچارە ئاجىزەنى قوغداش يولىدىكى تۇرگۈنلۈكى قەدىردانىنى ئويلاندۇرۇپ قويدى .

— ھازىر ئاكىڭنىڭ ئەھۋالى قانداقراق ؟ — قەدىردان چوڭقۇر تىندى ، — مەن ئەتە يوقلاپ قويسام بولغۇدەك ...

زۇلئاي بىردىنلا ئالقانلىرىدا يۈزىنى توسۇپ ، ئۇن سېلىپ يىغلىۋەتتى .

— سەككىز يىپ تىكتى... ھازىر قان سېلىۋاتىدۇ... — زۇلئاي ئېسەدەپ كەتتى، — ئادەمدىكى قانىنىڭ جىقلىقىغا ئەقلىم ھەيران، كىگىز ـ گىلەملەردە بېغىر ـ بېغىر ئۆيۈپ كەتكەن قانىنى دېمەيلا قويماي، تاكسىدا دوختۇرخانىغا ئاپارغۇچە قان زادىلا توختىمىدى.

— كىم قاراۋاتىدۇ؟

— ئاپام ئۆزى، دادام بىلەن كازىمكام قاپقىنىمۇ ئاچماي كېتىپ قالدى.

— ئەتە يوقلاپ بارسام...

— ئەتە ئەتىگەندە مەن بارىمەن، ئاپام ئاشخانىغا قايتىپ كېلىدۇ، ئۇ كاسسىر تۇرسا ...

— زۇلئاي، خېلى بىر ۋاخ بولۇپ قالدى، — قەدىردان سائىتىگە قارىدى، — ئەمدى قايتىپ كېتىڭ.

— بۇندىن كېيىن كۆرۈشمەك تەس بولىدۇ، ئاپام ...— قىز دۇدۇقلىدى.

— ئەمىسە كۆرۈشمەيلى.

— سىز... سىز... مېنى... ياخشى كۆرمەمسىز؟ — ئىلاجسىز قالغان زۇلئاي نومۇسنى قايرىپ قويۇشقا مەجبۇر بولغانىدى، — سىزنىڭ بىر ئېغىز گېپىڭىزنى ئاڭلىساملا، مەڭگۈ خاتىرجەم بولۇپ سىزنى ساقلايتتىم...

— ساقلاشنىڭ زۆرۈرىيىتى يوق، زۇلئاي، — قەدىردان كۆڭۈل ئاياشنى خوپ كۆرمىدى، — ئاڭلىسام، سىز 15 ياشقا كىرىپسىز، مەن بولسام بۇ يىل 17 ياشقا كىردىم، بۇنداق ئىشلارنى ئويلاشقا تېخى بالدۇر.

— لېكىن... لېكىن... مەن سىزنى ياخشى كۆرۈپ قالغان تۇرسام...

— ئەمما مەندە ئۇنداق ھېسسىيات كۆرۈلمىدى. سىزگە يالغان ئېيتسام بولمايدۇ.

— مەن تېخى كۆزلىرىڭىزگە قاراپ ...

— راست ، سىز بەك چىرايلىق ، شۇنچىلىك غۇنچە بوي ... شۇڭا بەزى ھاللاردا سىزگە تىكىلىپ قاراپ قالغانلىقىمنى تەن ئالمەن . گۇزەللىكىگە ئىنتىلىش ھەممىلا ئادەمدە بولىدۇ ئەمەسمۇ ...

— خوش... سىزنى ئاۋارە قىلدىم...

زۇلئاي قەدىردانغا قارىيالمىدى . ئۇ يەر باققىنىچە ئاستا مېڭىپ ئىشىك تۇۋىگە كەلدى . خۇددى قەدىردان : «زۇلئاي !» دەپ ۋارقىرايدىغاندەك ياكى تىن ـ تىۋىشسىز كىپلىپ ئارقىسىدىن يۈگۈشاققىنا قۇچاقلاپ : «سىزنى سۆيىمەن ، ئەمما ئائىلىڭىز...» دەپ كۆڭلىدىكىنى دەۋالىدىغاندەك ، ئۇ بوسۇغا تۇۋىدە بىردەم تۇردى ـ دە ، ئىشىكنى ئاچتى ، كارىدورغا چىقىپلا ئۇچقاندەك يۇگۈرۈپ ، پەلەمپەيلەردىن تاقىلداپ پەسكە چۈشۈپ كەتتى ...

قەدىردان ئەتىسى ئەتىگەن كونسېرۋا ، ناۋات ، قان بولىدىغان ئانار شەربىتى ، سۈت پاراشوكى قاتارلىقلارنى ئېلىپ دوختۇرخانىغا باردى . ئۇ شوپۇرنىڭ پۈلىنى بېرىۋېتىپ ، ماشىنا ئەينىكىدىن ھۆسنارخانىنى كۆرۈپ قالدى . ئۇنىڭ قاپاقلىرى تۆخۈمدەك ئىششىغان ، ئەتلىك كالپۇكلىرى يەر سۈپۈرىدىغاندەك ساڭگىلىغان ، ئاق سېرىق چىرايىنى ھال رەڭ داغلار قاپلىغان ھالەتتە بالىنىست بىناسىدىن چىقىۋاتاتتى . قەدىردان ئۇ ئۆتۈپ كەتكۈچە تاكسىدىن چۈشمىدى . ھەيران بولغان شوپۇر لەپپىدە قارىغانىدى . قەدىردان ھۆسنارخانىنى ئىشارە قىلىشى ، شوپۇرمۇ چۈشىنىپ ، بېشىنى لىڭشىتتى .

قەدىردان بالىنىستقا كىرگەندە ، كارىۋاتنىڭ ئايىغىدا ئولتۇرغان زۇلئاي ئورنىدىن لىككىدە تۇردى ـ دە ، قەدىردانغا سۈس تەزىم قىلدى ھەم ئۇنىڭ قولىدىكى كىسەل كۆرۈملۈكىنى ئېلىپ : «جۇۋاپسىز... كەلگىنىڭىزمۇ غەنىيمەت ...» دەپ قويدى . لېكىن ، ئۇنىڭ كىچىچە يىغلاپ چىققانلىقىغا كۆز ـ قاپاقلىرى ، تاتارغان يۈزلىرى گۇۋاھلىق بېرىپ تۇراتتى ، ئۆزىمۇ ھەدىسە يوزىنى قاچۇرۇپ ، يەرگە قارىۋالاتتى .

— ئەسەتكامنىڭ ئەھۋالى قانداقراق؟

— بىر خىللا ياتىدۇ...

ئەسەتنىڭ بېشى قاتمۇ قات داكا بىلەن تېڭىلغانىدى. بۇرۇن تۆشۈكىگە كىسلورود نەيچىسى كىرگۈزۈلگەن، ئاسما ئوكۇلدىن دورا ئارىلاشتۇرۇلغان ئاكۇا سۇيى توختىماي تامچىپ چۈشۈۋاتاتتى. ئۇنىڭ چىرايى بەكمۇ تاتىراڭغۇ كۆرۈنەتتى. ئەمما، قەدىرداننىڭ ئەسەتكە باققاندا زۇلئايخا ئىچى ئاغرىپ قالدى. بۇ قىز بىر كېچىدىلا خۇددى ئون يىل كېسەل تارتقان ئادەمدەك چىرايىدىن كېتىپ، روھى سۇنغانىدى. ئاخشام زۇلئاي كەتكەندىن كېيىن قەدىردان كۆپ ئويلاندى، ئويلىنا - ئويلىنا، يەنىلا ئۆزىنى تارتىشىنى، چەتكە ئېلىشنى خوپ كۆردى. ئۇنىڭ مۇشتۇمدەك يۈرىكىنىڭ قەيىرىدۇر بىر يەرلىرىدە ھېلىقى مۇلايىم قىز مېھرىبان ئۇنىڭغا تەلمۈرۈپ قاراپ تۇرغاندەك، قىزىرىپ، تارتىنىپ: «توۋا، بىز يەنە كۆرۈشۈپ قالدۇق...» دەۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى. ئەجەب ئىش، قەدىردان مېھرىبان بىلەن ئىككىلا قېتىم يۈز كۆرۈشتى، ھەر ئىككى قېتىمدا قەدىرداندا مەدەنە تۇركىيەدىن قايتىپ كەلگەندەك سېزىم پەيدا بولۇپ، پۈتۈن ۋۇجۇدىنى بىر ئىللىق ئېقىم قاپلىۋالدى... بىراق، ئۇ قىز قەدىردانىنىڭ يۈمران يۈرىكىنى مۇجۇپ ئاغرىتىپ، ئازاب يۈكىنى ئارتىپ قويۇپ، خۇددى يەر يۈتۈپ كەتكەندەك يوقاپ كەتتى. قەدىردان ئۇنى ئىزدەپ ئاھالىلەر مەھەللىسىگە قانچە قېتىم بارغانلىقىنى ئۆزىمۇ دەپ بېرەلمەيدۇ. ئەمما، زۇلئايغىمۇ ئېۋەن قويۇش ئادىللىق بولماس! ئۇ كىچىك تۇرۇپ نېمە ئۈچۈن مۇشۇنداق ئىشق - سەۋدا تورلىرىغا چىرمىلىپ قالدى؟ بۇ ئەلۋەتتە ھەممىگە ئايان! ئەقىللىق ۋە زېھنىياتلىق ئوقۇرمەنلىرىمۇ تېگىگە يېتەلەيدۇ! بۇ ناتۋان قىز ئاشۇ گۆرى زىندانىدىن قۇتۇلىدىغانلا بولسا، 60 ياشلىق بوۋايغا تېگىشتىنمۇ يانايدىغاندەك قىلاتتى. ئۇنىڭ بەزى كېچىلىرى ياستۇقىنى چىلىق - چىلىق ھۆل قىلىپ: «ئاھ خۇدا، نېمىشقىمۇ مېنى ئاشۇنداق رەسۋايىئالەم پۇشتى - پاناھلارنىڭ سۆيىدىن يارىتىپ قويغانسەن»

دەپ ناله قىلغانلىرى ئازمۇ؟ بولدىلا ، تەگسەك تېرىق بولار دېگەن-دەك ، كوچىلىغانسېرى بۇ ئىشلارنىڭ مېزى چۈۋۈلۈپ ، سېسىقى چىقسا چىقىدۇكى ، چىرايلىقىدىن گەپ ئېچىش بەسى مۇشكۈل !

— زۇلئاي ، ئاتار شەربىتىنى ئىچىۋېرىپ بېرىڭ ، قان بولىدۇ ، — قەدىردان ئەكىرگەن كۆرۈملۈكىگە قاراپ قويدى ، — سۈت پاراشوكى ، تۇخۇملار بولسا تەڭگە قۇۋۇەت ، ناۋاتمۇ ماغدۇر كىرگۈزىدۇ .

— بولىدۇ... دېگىنىڭىزدەك قىلىمەن ...

— زۇلئاي ، ئاخشامقى قوپاللىقلىرىمنى كۆڭلىڭىزگە ئالماڭ ، سىز چىقىپ كەتكەندىن كېيىن بەكمۇ ئوڭايسىزلاندىم .

— قەدىردان... مۇشۇ... مۇشۇ گېپىڭىز بولسىلا ماڭا كۇپايە ، — قىز يىغلىغىنىچە قەدىردانىڭ بوينىغا ئېسىلدى ، — بۇ تەسەللىڭىز تۈمەن يىللىق ئازابلىرىمنى ئۇنتۇلدۇرىدۇ ...

زۇلئاي قەدىردانىنى بالىنست پەلەمپىيىدە ئۇزىتىپ قالدى ...

قەدىردان شۇ كۈنى كەچتە «شىنجاڭ مېھمانخانىسى»دا 32 ماشىنا مالنى كۆتۈۋالدى . يۈك توشۇش ماشىنىلىرى ئەترىتىنىڭ باشلىقى مىجىت قادىر ئالدىنقى قېتىمقىغا ئوخشاش ئوبۇلھەسەتنىڭ خېتىنى ئالغاچ كەلگەنىدى . خەتتە دۇئايىسالامدىن كېيىن ، سورتلۇق مالدىن 320 تونىنا ئەۋەتكەنلىكى ، مۇشۇنىڭ بىلەن ئامبار قۇرۇقدىلىپ ، مالنىڭ ئاياغلاشقانلىقى ، شۇنداقلا بۇ قېتىم ئۇرۇمچىدىن ئېلىنىدىغان مالىلار تىزىملىكى يېزىلغانىدى . بۇ مالىلارنىڭ ئىچىدە بىر ئاۋارىچىلىك پەيدا قىلىدىغان بەدەن گۈزەللەشتۈرۈش ، بەدەن چېنىقتۇرۇش ، يۈرەك ، پۇت ھەربىكەتلىرىنى ياخشىلاش قاتارلىق تەنتەربىيە - مەدەنىيەت بۇيۇملىرى بار ئىدى . بۇلارنى مەدەنىيەت كۇلۇبلىرىغا قويۇپ بېلەت سېتىلاتتى . قەدىردان مال ئېلىشتا يەنىلا ياقۇپ ھاجىمنى يارەمگە چاقىرمىسا بولمايدىغانلىقىنى ئويلىدى .

قەدىردان «شىنجاڭ مېھمانخانىسى»دىن كەچلەپ قايتىپ ئەمدىلا ياتىقىغا كىرىشى ، ۋېجىك قارا پاتەم كارىدوردىلا

ۋارقىرىدى :

— ھەي مۇدۇك[1] سەيگۈيۈەن ، تېلېفون ! شاپ بول ، بولمىسا ھېلى ئۇزۇۋېتىمەن .

قەدىردان «بۇ كەچتە ئوبۇلھەسەندىن باشقا يەنە كىم تېلېفون بېرەتتى ، تايىنلىق مااللارنى تاپشۇرۇۋالدىمۇ - يوق ، دەپ ئەنسىرەپ بەرگەندۇ» دېگەن خىياللار بىلەن تېلېفوننى ئالدى . لېكىن ، قەدىردان مېلىنى سېتىپ بەرگەن ساتتار بوۋاينىڭ ئوغلى مىرزى كېرىم تېلېفون بەرگەندى .

— ۋەي ، بالا سەيگۈيۈەنما ؟ بىز «قىيالىق» بوز يەر باشقۇرۇش تەشكىلى بىلەن ئالاقىلەشكەنىدۇق ، ئۇلاردا 2000 تونىنىدەك سورتلۇق گۈلە - قاق بارکەن . بىراق ، ھازىر تېرىلغۇ ۋاقتى بولغاچقا ، گۈلە - قاققا خېرىدار چاقىرالماپتۇ ، ئۇرۇمچىگە يۆتكەشكە ئىقتىسادىي ئەھۋالى يار بەرمەيدىكەن . دادام ئىككىمىز ئاپىرايلى دېسەك ، ئۆرۈكلۈك بېغىمىزدىكى مېۋىلەرنىڭ پۈتايدىغان ، تۈۋىنى يۇمشىتىپ ، ئوغۇت كۆمىدىغان ، سۇغىرىدىغان پەسلى بولغاچقا ، بىرمۇ ئامال قىلالمىدۇق . ئەگەر ئۆزلىرىگە الزىم بولسا كېلەلەملا ؟

— ئەگەر ئۇالر ، — دېدى قەدىردان تېلېفوندا ۋارقىراپ ، — ئالدىغا بارغانغا تۇشلۇق ئەرزان بېرەلىسە بارسام بولىدۇ...

— بىز سۆزلەشتۇق ، ئۇالرنىڭ دېيىشىچە ، — مىرزى كېرىم. مۇ بار ئاۋازىدا ۋارقىرىماقتا ئىدى ، — ئەگەر توشۇشنىمۇ ئۆز ئۈستىگە ئالالىسا راستىنىال ئەرزان بېرىمىز ، دەيدۇ .

— بولىدۇ ، — قەدىردان تۇرۇپكىنى ئۇ قولىدىن بۇ قولىغىغا يۆتكىدى ، — مەن بىرنەچچە كۈن ئىچىدە يولغا چىقىمەن...

قەدىردان ئەتىسى سەھەر تۇرۇپ ، 32 ماشىنىنىڭ 24 ماشىنىدىكى مالنى سۇڭ جىجۇڭ بىلەن تۆت ۋاگونغا قاچىلاپ ، فۇجيەن ئەنبوغا يولغا سېلىۋەتتى . سۇڭ الۋېن شۇ يەردىال باھا بويىچە تەييارلانغان 432 مىڭ يۈەنلىك چەكنى يانچۇقىدىن چىقىرىپ بەردى . قەدىردان قېلىپ قالغان سەككىز ماشىنا مالنى داخىر-

---

1 مۇدۇك — كىچىك .

يەندىكى ياك مىكسەنگە بېرىپ ، 800 تونىنا ۋەزىپىنى ئاشۇرۇپ ئورۇنلىدى . ئۇ خۇشاللىقىدا ئىككىنچى دەرىجىلىك بىرىنچىسىگە چۈشىدىغان مالنى ، بىرىنچى دەرىجىلىك ئۇچىنچىسىگە چۈشۈرۈپ ، 152 ماك يۈەنلىك چەك كېسىپ بەردى . بۇ ماللارنىڭ سېتىلىشى ئوبۇلھەسەن بەلگىلەپ بەرگەن باھادىن كىلوسىدا 20 پۇڭ پەرق قىلاتتى . بۇنداقتا 320 تونىنا مالدىن 64 ماك يۈەن قەدىرداڭغا تەئەللۇق بولاتتى .

قەدىردان ئەتىسى ئوبۇلھەسەن يېزىپ ئەۋەتكەن مال تىزىملىكىنى ئېلىپ داجەيگۇغا باردى . غۇلجىغا يەتتە ماشىنا يۈك بېسىپ كەتكىنىگە ھەپتە بولغان ياقۇپ ھاجىم قايتىشىدا باقالارنىڭ ئالمىسىنى كىرا قىلىپ كەلگەنىدى . ئۇ تىزىملىكنى كۆرۈپ بولۇپ شىرەگە تاشلىدى . ئۇنىڭ بۇ خۇشياقمىغانىدەك ھەرىكىتىدىن بىرەر ئاۋارىچىلىكنىڭ يۈز بېرىدىغانلىقى چىقىپ تۇراتتى .

— پۇلنى جىقراق ئېلىۋالساك بولغۇدەك ، — ھاجىمنىڭ چىرايىدىن ھارغىنلىق چىقىپ تۇراتتى ، — ماۋۇ بەدەن چىنىقتۇرىدىغان ، گۈزەللەشتۈرىدىغان تەنتەربىيە ـ مەدەنىيەت بۇيۇملىرىنىڭ ئەڭ ئاددىيىسى 10 مىڭدىن ، 40 — 50 مىڭغىچە ، ھەتتا يۈز نەچچە ماك يۈەنلىكلىرىمۇ بار…

— پاھۇي… دەھشەت قىممەت بىر نېمىكەنغۇ ، كاساپەتنىڭ .

— بۇنداق نەرسىنى مەن كىرا قىلىپ بۇرنى ـ قۇلىقىمغىچە تويغان ، — دېدى ھاجىم بېشىنى چايقاپ ، — ئۇستى ـ ئۈستىلەپ قويساڭ سۇنىدۇ ياكى بۇزۇلىدۇ . قاچىلىغان يەشىكلىرىنىڭ كېلەكسىز ھەم قوپاللىقىنى كۆرسەڭ ھەيرانلا قالىسەن . تېخى ماشىنىنى ئىتتىك ھەيدىگىلى ھەرگىز بولمايدۇ .

— ئەمىسە بۇ قېتىم مال ئېلىش ۋە قاچىلاشتا ئىش بارىكەن… دە …

— قاچىلاشتىن غەم قىلمىساڭمۇ بولىدۇ ، — دېدى ھاجىم ، — مەدەنىيەت بۇيۇملىرىنى سېتىش شىركىتىنىڭ بېسىپ ـ قاچىلاپ بېرىدىغان مەخسۇس خادىملىرى بار .

— مەنمۇ ماللار بىلەن بىللە ماڭايمىكىن دەيمەن ، — دېدى قەدىردان ھاجىمنىڭ مەسلىھەتىنى ئالماقچى بولۇپ ، — سىزچە قانداق قىلاي ، ھاجىمكا ؟

— بولمايدۇ ، ئاتا ـ ئانامغا ، ئاندىن گۈلە ـ قاق ئالغىلى بىرنەچچە يۈز مىڭ يۈەن پۇل ئاپىرىمەن دەۋاتىسەن ، ئايروپىلاندا ماڭ ، بىخەتەر بولىدۇ . ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ قېتىم ماشىنىلارنى سالقىن ھەيدىمىسەك ، قىممەت باھالىق بۇيۇملار بار .

قەدىردان ياقۇپ ھاجىم بىلەن ئەتىسىدىن باشلاپ مال ئېلىشقا كىرىشىپ كەتتى . ئۇلار توپ سېتىش بازارلىرىنى ، مەدەنىيەت بۇيۇملىرى شىركەتلىرىنى بەش كۈن ئارىلاپ ، 885 مىڭ يۈەنلىك گەزمال ، ئاياغ كىيىم ، ھەرخىل ئېلېكتر ـ توك سايمانلىرى ، مەدەنىيەت بۇيۇملىرى سېتىۋالدى . قەدىردان بۇ قېتىمقى مال تو-شۇشتىن خاتىرجەم بولالماي ، ياقۇپ ھاجىمنىڭ ماشىنىلىرىغا كىرا ھەققىنى ئوبدان بېرىدىغانلىقىنى ئېيتىپ ماقۇل كەلتۈردى . ئۇلار مەخسۇس يۈك بېسىش خادىملىرى بىلەن بىر كۈن ھەپىلىشىپ ئىككى يۈرۈش مەدەنىيەت بۇيۇملىرىنىڭ كېلەڭسىز يەشكىلىرىنى ، ئاندىن ئورۇن ئىگىلەپ كېتىدىغان كوروپكىلىق ئاياغ ، توك قا-زان ، گاز ئوچاق قاتارلىق بۇيۇملارنى ماشىنىلارغا تەڭشەپ باستى . پوتەيدەك چوقچايغان يەتتە ماشىنا ئىرغاڭلاپ يولغا چىققاندىن كې-يىنلا ، قەدىردان «ئۇھ» دەپ چوڭقۇر تىندى .

قەدىردان شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن بانكىدىن 300 مىڭ يۈەن ئاجرىتىپ ، مەخسۇس پۇل ئېلىپ ماڭىدىغان مەخپىي سىپىرلىق چامادانغا قاچىلىدى . ئۇ شۇ چاغدىلا ئۇرۇمچىدە سەيگۈيۈەنلىك قىل-غان سەككىز ئاي ئىچىدە 920 مىڭ يۈەن تاپقانلىقىنى بىلدى . بۇ ئەلۋەتتە باشقىلارغا كەڭ قورساقلىق بىلەن مەنپەئەت يەتكۈزۈشنى ئاساس قىلغان ھالدا ئىنساپ بىلەن تاپقان پۇل ئىدى . قەدىردان بەزى سودىگەر ، تىجارەتچىلەرنىڭ نېمە ئۈچۈن تېزلا مىليونېر باي بولۇپ كېتىشىنىڭ تەكتىگە يەتكەندەك بولدى .

ئەتىسى ئەتىگەندە قىپقىزىل ئوتقاشتەك تاۋلانغان «سانتانا»

مارکىلىق ماشىنا ئۇرۇمچى ئايرودۇرۇمى يولۇچىلارنى توشۇش ئىش بېجىرىش بىناسى ئالدىدا توختىدى . بىر قولىدا سومكا ، يەنە بىر قولىدا چامادان كۆتۈرگەن قەدىردان رەسمىيەتلىرىنى بېجىرىپ بولۇپ ، 300 كىشىلىك غايەت زور ئايروپىلانغا چىقتى . ئايروپىلان ئاستا ـ ئاستا قوزغىلىپ ، ھەيۋەت بىلەن كۆككە كۆتۈرۈلدى . ئۇ پەيدىنپەي ئېگىزلىگەنسېرى ، بىر ـ بىرىدىن بوي تالاشقان رەڭگا-رەڭ بىنالار ، ھاياتىي كىچىكە تىولغىان ، قىاينام ـ تاشقىنلىق كوچىلار ، ئۆمۈچۈك تورىدەك بىر ـ بىرىگە گىرەلەشكەن يوللار ، ئاسما كۆۋرۈكلەر ، قارا بۇلۇتتەك يېيىلىپ ياتقان قىزىلتاغ ئورمان-لىقى ، كۈمۈشتەك پارقىرىغان بوغدا چوققىسى ، قىسقىسى ، كۆل ، ئورمانلار باغرىدا ياتقان تاغلىق شەھەر ئۇرۇمچى گويا بىر يېپىيېڭى خەرىتىنى نامايان قىلدى .

— خوش ، دۇنياغا يۈزلەنگەن ئۇرۇمچى !

قەدىردان ھاياجانلاندى .

ئون ئىككىنچى باب

سۇس يېشىل چاقماقلىق كۆڭلەك ئۈستىدىن قارا يوللۇق توق پوررەڭ قىممەت باھالىق كاستۇم - بۇرۇلكا كىيگەن ، پۇتىدا تىمساھ تېرىسىدىن تىكىلگەن چەت ئەلنىڭ ئايغى ، قاپقارا چاچلىرى تەكشى قىرقىلغان ، ئات يۈزلۈك ، توم قوشۇما قاشلىرى ، روشەن كۆزلىرى ئاق يۈزىگە خوپ ياراشقان قەدىردان چامادان - سومكا كۆتۈرۈپ كىرىپ كەلگەندە ، ئاببباس بىلەن خەيرىگۈل ئۇنى تونۇمايلا قالدى ، پەقەت ئاچىسى گۈلنۇر بىلەن ئىنىسى ئابدۇراخمانلار ئۇچقاندەك ئېتىلىپ كېلىپ قۇچاقلىشالدى . قەدىردان : «ئانا... » دېگىنىچە مەڭ يەردىن تۇكۇلۈپ ، ئۆزىدىن ھازاچەن پەس تۇرغان خەيرىگۈلنى قۇچاقلىدى . كونىلار بىكار ئېيتماپتىكەن : «يامانىنىڭ ئوتى يامان» دەپ ، ھازىرغىچە باللىرى ۋە ئېرىنىڭ ئالدىدا چاندۇرماي ، لېۋىنى چىشلەپ كەلگەن مېھرىبان ئانا ئۇزۇنغىچە ئوغلىنى قويۇپ بەرمەي ، ئونسىز ياش تۆكتى . قەدىردان دادىسىنىڭ باغرىغا تاشلانغىنىدا ، ئاببباس بۇجاڭ ئۇنىڭ دولىسىنى پەپىلەپ : «بولدى ، بولدى ... يىغلىما ، مانا مەن ساق تۇرۇپتىمەنغۇ ... » دېدى - يۇ ، ئۆزىمۇ نەلەرگىدۇر قارىۋالدى .

بىر پەس شادلىق كۆز يېشىدىن كېيىن ھال - ئەھۋال سوراشلار ، قېنىقماي تىكىلىپ قاراشلار باشلىنىپ كەتتى . قەدىردان سومكىدىن ئاچىسى گۈلنۇر ، ئىنىسى ئابدۇراخمانغا ئېلىپ كەلگەن سوۋغاتلارنى بېرىۋىدى ، ئۇلار سولياۋ بولاقتىن دەرھال ئاجرىتىپ ئۆزلىرىگە چىنەپ : «ئەجەب پەيزى» ، «بەك ياراشتى» دېيىشىپ كېتىشتى . تېخى گۈلنۇر بىر دەمدىلا ھۇجرىسىغا كىرىپ ، كوپتاپوپكىلىرىنى ئالماشتۇرۇپ چىقىشقا ئولگۈردى . قەدىردان ئاشپەز-لىكنى ئۆگەنگىلى ئۇرۇمچىگە ماڭغاندا ، گۈلنۇر 9 - سىنىپتا ،

ئابدۇراخمان باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ 4 - يىللىقىدا ئوقۇيتتى . ھازىر گۈلنۇر 11 - سىنىپنى پۈتكۈزۈش ئالدىدا تۇراتتى . ئۇنىڭ ئالىي مەكتەپكە ئىمتىھان بېرىشىگىمۇ نەچچە ئايلا قالدى . ئابدۇراخمان بولسا ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ 7 - سىنىپىدا يەنىلا ئەلا ئوقۇۋاتاتتى .

— ئانا ، دادا ، ئۇرۇمچىدە سىلەردەك توختالغان ئادەملەرگە كىيىم - كېچەك تاپماق تەسكەن ، شۇڭا ، — قەدىردان مەخپىي سىپىرلىق چامادانىنى ئاچتى ، — سىلەرگە پۈللا ئالغاچ كەلدىم .

ئابباس ، خەيرىگۈل ، گۈلنۇر ، ئابدۇراخمانلار چامادانغا قادالغىنىچە گويا ئالدىدىن تۈيۈقسىزلا ۋەھشىي شىر چىقىپ كەلگەندەك ، كۆزلىرى چەكچىيىپ ، نەپەسلىرى تېزلىشىپ قېتىپلا قالغانىدى ، چامادانغا رەت - رەتى بىلەن تىزىلغان يېپىيېڭى 100 يۈەنلىك باغلاقلىق پۈللار ھەممىسىنى ئېسىدىن كەتكۈزگەندەك قىلاتتى . ئۇلار خۇددى ئوغرىلىق ئۇستىدە تۇتۇلۇپ قالغاندەك ، بىر - بىرىگە قاراشقىمۇ قورقاتتى . ئەمما ، بۇ يەردىكى سۇرلۇك ھەم ئەندىشىلىك جىمجىتلىقنى بىردىنچى بولۇپ ئابدۇراخمان بۇزدى :

— ئاكا ، مۇشۇ پۈللارنىڭ ھەممىسى سېنىڭما ؟

— ئانام بىلەن دادامغا ئالغاچ كەلدىم...

— شۇنچە نۇرغۇن پۇلنى ، — تولۇق ئوتتۇرىنىڭ ئوقۇغۇچىسى گۈلنۇرمۇ گۇمانلىنىپ قالغاندى ، — قانداق تاپتىڭ ؟ ياكى سەن ئالتۇن - كۈمۈش ساتىدىغان كاتتا سودىگەر بولمىساڭ ...

— راست ، بالام ، — خەيرىگۈلنىڭ كالپۇكلىرى تىترەۋاتاتتى ، — ئاچاڭ دېگەندەك قانداق تاپتىڭ ؟ ئۇنچە - مەرۋايىت ، ياقۇت - كەھرىۋا ، ئىنجۇ - يالتىراقلار ساتىدىغان جاھان ئەتتارلىرىدىن بولمىساڭ ... بۇ پۈللار زادى نەدىن كەلدى ؟

— نېمە ، ئۇنۇڭ ئىچىگە چۈشۈپ كەتتىغۇ ؟ — گۈلنۇر قەدىردانىنىڭ كۆزىگە تىكىلدى ، — بۇ پۇلنىڭ نەدىن كەلگەنلىكىنى دەپ بېرەلمەمسەن ؟

— ۋاي جېنىم بالام ، — خەيرىگۈل ئۆزىنى كاچاتلىغاندى ،

ئاباس ئۇنىڭ قولىنى تۇتۇۋالدى ، — بۇ پۇلنى بىزنى ئوتقا تىققىلى ئەكەلدىڭمۇ ؟ داداڭ ئىككىمىز شۇنچە يىللار ئىشلەپ يىگىنە چاغلىق هارام نەرسىگە قول ئۇزاتمىغانىدۇققۇ ! ئۆزىمىز يېمىسەك ، كىيمەسەكمۇ ، سىلەرنى هالال بېقىپ قاتارغا قاتتۇق .

— سىلەرگە زادى نېمە بولدى ؟ — قەدىردان قوللىرىنى يايدى ، — بۇ 300 مىڭ يۈەن پۇل تېخى پۇلۇمنىڭ ئۇچىن بىرى ، بىلەمسىلەر ؟ سىلەر مېنى تام تېشىپ بانكا بۇلىدى ، يول توسۇپ بۇلاڭچىلىق قىلدى دېمەكچىمۇ ؟

قەدىردانىنىڭ ژارقىراپ تۇرۇپ دېگەن بۇ گەپلىرى تەسىر قىلغانىدەك ئەمەس ئىدى . دادىسى ئاباسىنىڭ ئاچچىقىنىڭ كەلگەنلىكى چىرايىنىڭ بارغانسېرى قارىداۋاتقانلىقىدىن بىلىنىپلا تۇراتتى . ئۇ ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ ئېڭىشكىنىچە هوجرا ئۆيگە كىرىپ كەتتى .

— دادا ، هەي دادا ! توختاپ تۇر ، — قەدىردان ئامالسىز قالغانىدى ، — بۇ پۇللار مەن سەيگۈيۈەنلىك قىلىپ ، شىركەت خوجايىنلىرىغا قاق ئۆتكۈزۈپ تاپقان پۇللار ! سىلەر ماڭا ئىشىنىڭلار ...

هوجرا ئۆينىڭ ئىشكى ئېچىلىپ ، ئاباس بوجاڭنىڭ تەمبەل گەۋدىسى كۆرۈندى .

— سەيگۈيۈەنلىك قىلىپ ، قاق سېتىپ شۇنداق كۆپ پۇل تاپقىلى بولسا ، — دېدى ئاباس ئېغىر تەلەپپۇزدا ، — دۇنيادىكى هەممە ئادەم سەيگۈيۈەن ، قاقچى بولۇپ كەتمەسمۇ !

دادىسى هوجرىنىڭ ئىشكىنى زەرب بىلەن ياپتى . ئۆزىنى هېچ ئاقىلىيالمىغان قەدىردان ئانىسىنىڭ قوللىرىنى تۇتقانىدى ، خەيرىگۈل قوللىرىنى تارتىۋالدى ، گۈلنۇرمۇ ئۇنىڭغا ئالىيىپ قارىماقتا ئىدى ، پەقەت ئابدۇراخمانلا بوينىنى قىسقىنچە ئاكىسىنىڭ بىقىنىدا ئولتۇراتتى . ئۇ ئاكىسىنىڭ بىئامال قالغان چىرايىنى كۆرۈپ يىغلىۋېتىدىغاندەك ئۇمچىيىپ تۇراتتى .

— جېنىم ئانا ، مەن بۇ پۇللارنى غەيرىي يول بىلەن تاپقان بولسام ، — دېدى قەدىردان يىلىنىپ ، — بەرگەن ئاق سۈتىڭىز

هارام بولسۇن .

— بولدى ، تولا چىڭقالما ! قانچە زورۇقساڭمۇ بەربىر ، — خەيرىگۈل ئورنىدىن تۇرۇپ ، ئاببىاس بار ھۇجرىغا كىرىپ كەتتى . گۈلنۇرمۇ دەس تۇرۇپ ، ھۇجرىسىغا كىرىپ كېتىپ ھايال ئۆتمەيلا ، قەدىردان ئېلىپ كەلگەن يوپكا ـ كوپتا ئالدىغا ئۇچۇپ چۈشتى . قەدىردان گىلەمدە ئولتۇرغىنىچە مىچىدە يىغلۇۋاتتى .

— بولدى ، ئاكا ، يىغلىمىغىنا ، — دېدى ئابدۇراخمان ئۇمچەيىپ ، — ئۇ پۇللارنى ھالالدىن تاپقىنىڭغا مەن ئىشىنىمەن...

قەدىردان ئىنىسى ئابدۇراخماننى قۇچاقلىۋالدى .

— ئەمىسە ، ئۇكام ، بۇ چامادانىنى ھۇجرائىغا ئەكىرىپ ، ئوبدان بىر يەرگە يوشۇرۇپ قوي ، بولامدۇ ؟

— بولىدۇ ، ئاخشاملىققا بەربىر ئىككىمىز مېنىڭ ھۇجرامدا ياتىمىز...

شۇ كۈنلۈك كەچلىك تاماق كۆڭۈلسىزلا يېيىلدى . تاماق سىڭىپ بولۇشى بىلەن ھەممىسى ئۆز ئۆيلىرىگە تارقىشىپ ، تاماق شىرەسىدە پەقەت قەدىردان بىلەن ئابدۇراخمانلا قالدى . ئۇلارمۇ بىر دەم ئولتۇرغاندىن كېيىن ھۇجرىسىغا كىرىپ يېتىپ قېلىشتى . لېكىن ، قەدىردان ئۆزىنىڭ ئىش ـ ئوقەتلىرى ھەققىدە تەپسىلىي سۆزلەپ ئابدۇراخماننى قايىل قىلدى . قەدىردان بىر كىلو قاقتا 10 پۇڭ ياكى 20 پۇڭ قالسىمۇ ، نەچچە يۈز ، ھەتتا مىڭ تونىلاپ قاقلاردا نەچچە يۈز مىڭ يۈەن قالىدىغانلىقىنى ئىنچىكە ھېساب بىلەن چۈشەندۈرمەكتە ئىدى . ئۇ ئۆزىنى ئاشۇ ئوسۇل بىلەن ئاقلاۋاتقاندا ، ئاببىاس بىلەن خەيرىگۈلمۇ كارىۋات يۆلەنچۈكىگە ياستۇق يۆلەپ ئولتۇرۇپ ، پەس ئاۋازدا ئۆزلىرىنىڭ گۈمان ، پەرەزلىرىنى دېيىشۋاتاتتى :

— ھەي ئادەم ، — دېدى خەيرىگۈل ئېرىنى بىقىنداپ ، — گۈلنۇرنىڭ دېيىشچە ، خروئىن ئېلىپ ساتقانلار ئاشۇنداق بىر كېچىدىلا بېيىپ كېتىمىش .

— مېنىڭمۇ گۈمانىم نەق شۇ ، — ئاببىاس «ئۇھ» دەپ

چوڭقۇر تىندى ، — سىياسىي - قانۇن كومىتېتىنىڭ ئۇجمىسى مۇتىللا ساۋۇتنىڭ ئۆيىدىن قوغلاپ چىقىرىۋەتكەن ئوغلى غەيرەت ئېسىڭدە بارمۇ ؟

— بولمامدىغان ، داۋاملىق ئۆزىنى ياساپ ، چېچىنى پارقىرىتىپ تاراپ يۈرىدىغان سۆلەتۋاز ئېگىز بالا ...

— هەببەللى ، ئېسىڭدىمۇ ، غەيرەت ئىككى يىل ئىلگىرى ئەيسا ، ئەبەي دېگەن ئاغىنىلىرى بىلەن كەلمىگەنمىدى ؟ مانا ئاشۇ-لارمۇ خوتەنگە ئاياغ باسالمايدىغان بالىلار .

— نېمىشقا ئەمدى ؟

— ئۇلار خوتەنگە ئىككى نۆۋەت خروئىن ئەكىلىپ سانقان خروئىن ئەتكەسچىلىرى ، ساقچى دائىرىلىرى تەرىپىدىن ئەنگە ئې-لىنغان بالىلار .

— ۋاي خۇدايىم ، ئۇلار قەدىرداننى ئۆزلىرىنىڭ گۈرۈھىغا ئەزا قىلىۋالغانمىدۇ ؟ — خەيرىگۈل دەرھاللا ئاغزىنى تۇتتى ، — بۇ بالىنى ئۆز ۋاقتىدا ئەۋەتمىسەك بوپتىكەن .

— مېنىڭ ئەنسىرەيدىغىنىمۇ شۇ ، غەيرەت جاڭدۇ ، ئەيسا خېنەنجىر ، ئەبەي گىتارلار بىر چوڭ گۈرۈھنىڭ ئادەملىرى ، — دېدى ئابباس ، — ئۇلار نەچچە قېتىم تۇتۇلۇپ ، گۈرۈھتىكىلەر ئۇلارنى قۇتقۇزۇپ ئېلىپ چىققانىكەن .

— يائاللا ، نېمىدېگەن يۈرىكى چوڭ نېمىلەر ئۇ ؟

— مانا شۇلارنىڭ هەممىسى «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا توپلانغان ، — ئابباس ئۆزىنىڭ پەرزىلىرىگە ئۆزى ئىشىنىپ قېلىۋاتاتتى ، — ئاشۇ ئەتكەسچىلەر قەدىرداندەك قورقماس ، تەۋەككۈل-چى ، هېچنېمىدىن تەپ تارتمايدىغان بىر قارامنى يېنىغا تارتماي قالارما ؟

— ئۇنداقتا ، — دېدى خەيرىگۈل يۈرىكىگە قولىنى قويۇپ ، — قەدىردان ئېلىپ كەلگەن پۇلنىڭ بىرەر مىزەممىتى كېلىپ قالارمۇ ؟

— مىزەممىتى ئەمەس ، بالايىئاپىتى تېگىدۇ ، — ئابباس

گەپنى ئۇزۇپلىۋەتتى ، — شۇڭا ، ئۇنىڭ پۇلىنىڭ ئون پۇڭىمۇ چېقىلغىلى بولمايدۇ ، ئەمما ئىشلار ئېنىقلانغىچە تولا ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتمەيلى .

ئاببىاس بۇجاڭ ئەتىسى ئەتىگەن ھەممىسى ناشتىغا ئولتۇرغاندا ، ئوغلىنى گەپكە سېلىپ ، ئۇنىڭدىن چويلىدا سۇزۇلۇپ قالغۇدەك بىر ئۇقۇمغا ئىگە بولۇشنى كۆڭلىگە پۇكتى ، لېكىن گەپنى قانداق تېشىشنى بىلەلمەي قالدى . قەدىردانمۇ كۆز قۇيرۇقىدا ئۇلارغا زەن سالماقتا ئىدى . بىرلا گۈلنۇر قاپىقىنى سۇزۇپ ئولتۇراتتى . ئانىسى بىلەن دادىسى بولسا خۇددى مېھمانغا بېرىپ ، كۆڭىگە سىيىپ قويغان بالىلاردەك غەلىتىلا جىلمىيىپ ، چىرايىدىن ، ھەربىرىدىن بىرخىل ياسالمىلىق چىقىپ تۇراتتى .

— ئاڭلىسام ، — دېدى ئاببىاس ئانىغا گۈلقەنت سۇڭاۋېتىپ ، — «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»دا يېتىۋاتقان ئوخشايسەن .

— شۇنداق ، دادا ، — دادىسىنىڭ ئېرىپ قالغانلىقىدىن قەدىردان خىجىلا يېنىكلەپ قالدى ، — ئۇ يەرگە بىر يۇرتلۇقلار توپلاشقان بولغاچقا ، ئىشەنچلىك بولمىدىكەن .

— شۇ ، مۇساپىرچىلىقتا يېقىن - يورۇقلار بولمىسا ، ئادەم غېرىبسىنىپ قالىدۇ ، — دېدى ئاببىاس ئوغلىنىڭ چىرايىغا زەن سېلىپ ، — مۇتىللا شۇجىنىڭ ئوغلى غەيرەت ، خوتەنلىك بالىلار-دىن ئەيسا ، ئەبەيلەر بىلەن كۆرۈشۈپ تۇرىدىغانسەن ؟

قەدىردان دادىسىنىڭ گېپىنىڭ ئوراندىن يوشۇرۇن بىر مەنىسىنى تېگىگە يەتتى . ئۇلارنىڭ بۇنچىۋالا تاش يۈرەكلىك قىلىشى ، يەنىلا قەدىردانىنى «چوڭ» سودىغا ئارىلىشىپ قالدىمىكىن ، دەپ گۇمان قىلىۋاتقانلىقى ئېنىق ئىدى ، شۇنداقتىمۇ قەدىردانىنىڭ قورساق ئاغرىقى بولمىغاچقا ، ئۇلارنى قەستەن يامان كۆرسىتىپ ، ئۆزى ياخشىچاق بولۇشنى خالىمىدى .

— ئەلۋەتتە ، ھەممىمىز بىر يەردە بولغاندىن كېيىن پات - پات كۆرۈشۈپ تۇرىمىز ، — قەدىردانىنىڭ ئاۋازى تەمكىن

ئىدى ، — بەزىدە ئاش ـ تاماقتا بىللە بولىمىز ، ئىش ـ ئوقەتتە ھەمكارلىشىمىز .

— ئۇلارنى توغرا كەسىپ بىلەن شۇغۇللانمايدۇ ، دەپ ئاڭلايـمەنغۇ ؟

— مېنىڭ ئۇنىڭدىن خەۋىرىم يوقكەن . شۇغۇللانغان تەقدىرـدىمۇ ماڭا دېمەيدۇ ـ دە . لېكىن ، مەن سەزمىدىم . مەن كۆپىنچە ياقۇپ ھاجىم ، ئاندىن ناھىيەلىك سودا كوپېراتىپىنىڭ سەيگۈيۇەنى ماخمۇت بىلەن مۇناسىۋەت قىلىمەن ، بولۇپمۇ ياقۇپ ھاجىمنىڭ مەسلىھەتىنى ئالماي بىرەر ئىشقا قول تىقمايمەن . بۇ قېتىممۇ 900 مىڭ يۈەنلىك مالنى ئىككىمىز بىللە ئالدۇق . ھازىر ياقۇپ ھاجىم يولدا كېلىۋاتىدۇ .

— 900 مىڭ يۈەنلىك ؟ ! — خەيرىگۈل چىكىلداپ كەتـتى ، — ۋەيەي ، ۋەيەي ، بېشىڭ نېمانچە يوغىناپ كەتكەن سېنىڭ ؟

— ياقۇپ ھاجىم يولدا دېگىن ، — ئاببـاس يېنىك تىندى ، — قاچانلاردا كېلىپ قالار ؟

— ماشىنىلاردا نازۇك بۇيۇملار بولغاچقا ، ئادەتتىكىدىن بىر ـ ئىككى كۈن كېچىكىپ كېلىدۇ .

— ئۇنداقتا تۆت ـ بەش كۈندە كېپقالغۇدەك ...

ئابباس كېچىدىن بېرى كۆپ ئويلىنىپ ، «ياشلار بىناسى»نىڭ دىرېكتورى ئوبۇلھەسەن بىلەن ئەستايىدىل سۆزلەشمەكچى بولغانىدى ، ھازىر ئۇ نىيىتىدىن يانىدى . چۈنكى ، قەدىردانىنىڭ شۇنچە نۇرغۇن پۇل ئەكەلگەنلىكىنى ئاڭلىسا ، ئۇ نېمىلەرنى ئويلىماس ؟ «كامانداروپكا ، ياتاق پۇلى ، مائاشنى بىزدىن ئېلىپ تۇرۇپ ، يەنە مېنى قاقتى ـ سوقتى قىپتۇ» دەپ گۇمان قىلماسمۇ ؟ شۇڭا قەدىردان توغرۇلۇق ئۇنىڭغا تىنمىسا بولغۇدەك ، پەقەت ياقۇپ ھاجىم كەلگەندىلا ، ئىشلار بىرقەدەر ئايدىڭلىشىشى مۇمكىن ، دېـگەن قارارغا كەلدى .

قەدىردان ناشتىدىن كېيىن «ياشلار بىناسى»غا باردى . ئوبۇلـ

ھەسەن ئۇنى كۆرۈپ قەۋەتلا خۇشال بولۇپ كەتتى. ئۇ ناۋات سېلىپ چاي دەملەپ ئېلىپ كەلدى ۋە ئىشكاپلىرىدىن چىنە - تەخسىلەردىكى ياڭاق، پىستە - بادام مېغىزلىرىنى چاي شىرەسىگە تىزىپ قويدى. ئۇ ئال - باق، قېنى ئىچمەمسەن، دېگەندەك تەكەللۇپلار ئارقىلىق ئۆزىنىڭ كۆڭلىنى ئىزھار قىلدى، بولۇپمۇ قاقلارنىڭ كۆڭۈلدىكىدەك باھادا سېتىلىپ، «ياشلار بىناسى» ئۈچۈن كىرىم مەنبەسىنىڭ ئېچىلغانلىقى، ئۇچ قېتىم ئەۋەتكەن مال-لارنىڭ خېرىدارلارنى ئۆزىگە جەلپ قىلىپ، دۇكانلار ھېچقاچان كۆرۈلمىگەن دەرىجىدە ئاۋاتلىشىپ كەتكەنلىكىنى سۆيۈنگەن ھالدا سۆزلەپ بەردى.

— ئەگەر سېنىڭ بۇنچىلىك ئامال - چارەڭنىڭ بارلىقىنى بىلىدۇرراق بىلگەن بولساڭ، — دېدى ئوبۇلھەسەن ئۆكۈنگەن ھالدا، — ھەرخىل قاقلاردىن قورقماي بىرەر - ئىككى مىڭ تونىنا ئوشۇق ئالغان بولار ئىدىم.

— ئۇنى بىر دېمەڭ، — قەدىردان «ھەي...» دەپ قويدى، — ئىچكىرىدىن كەلگەن بىرنەچچە قاقچىلىق خوجايىنلىرى، ئىككى - ئۈچ مىڭ تونىنا مال تېپىپ بەر، دەپ يالۋۇرۇپ تۇرۇۋالدى، شۇڭا بىرقانچە ناھىيە، يېزىلارغا بارماقچىمەن.

قەدىردان مال مەنبەسىنىڭ قەيەردىلىكىنى مەخپىي تۇتتى. چۈنكى، مەنپەئەت مەسلىسى ھەرقانداق ئادەمنى ھەر كويلارغا سېلىپ، قارا نىيەت قىلمۇبتەتتى.

— تۇغرا، ھازىر تۆتنىچى ئاي چىقىپ كېتەي دەپ قالدى، — ئوبۇلھەسەننىڭ نېمىلەرنىدۇر ئويلاۋاتقانلىقى كۆزلىرى-دىن چىقىپ تۇراتتى، — ئۇرۇمچى توپ سېتىش بازارلىرىدىمۇ مال كەمچىلدۇ - ھە؟

— شۇنداق، بىرەر - ئىككى ماشىنا مال كىرگەن ھامان، قاق سودىگەرلىرى، ھايانكەش - بېسىمدارلار چۈمۈلىدەك يامىشىدۇ.

— ئۇنداقتا ناھىيە - يېزىلاردىن مال تاپقۇدەك بولساڭ،

مەبلەغنى مەن بېرەيمۇ؟

— مەنمۇ شۇنداق ئويلىغان، — دېدى قەدىردان چاندۇر-ماي، — سىز يازغان خېتىڭىزدە: «ئالىدىغان مالىلارنى قاق سانقان پۇلغا ئال» دېگەچكە، سىزدە نەق پۇل يوق ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپ، ئاشۇ خوجايىنلاردىن ئالدىم.

— نەچچە پۇل ئالدىڭ؟

— ھازىرچە 300 مىڭ يۈەن، قالغىنىنى ئارقامدىن ئەۋەتمەكچى.

— ئاپلا، — ئوبۇلھەسەن ئېڭىكىنى قامالىلدى، — خەير، ئۆزۈمدىن كېتىپ قاپتۇ. بۇ ئىشلاردا تېخى خامكەنمەن ...

ئىش - ئوقەتتە، ئېلىم - بېرىم، سودىدا خىلىلا پىشىپ قالغان قەدىردان كاۋاپمۇ كۆيمەيدىغان، زىخمۇ كۆيمەيدىغان ئوسۇلدا، قوينى ئۆز يۇڭىدا ئېشىلىگەن ئارغامچا بىلەن باغلاپ قويدى. ئوبۇلھەسەن قەدىراندىن ئەمەس، ئۆزىنىڭ دۆتلۈكىدىن ئاغرىندى. ئادەمنى ئادەمنىڭ مۇئامىلىسى بۇزىدۇ، نىيەت - ئىقبالىنى ئۆزگەرتىدۇ... مەنپەئەت ئۇستىگە قورۇلغان مۇناسىۋەت قۇۋۇلۇق - شۇملۇقنى ئوزۇق قىلىدۇ. شۇنداق، مەنپەئەت تەمەسىدە بىر - بىرىگە قول بېرىشكەن دوستلارمۇ بارا - بارا كۈشەندىلەرگە ئايلىنىدۇ. سەككىز يۈەن كامانداروپكا، 15 يۈەندىن تۆۋەن ياتاق، 350 يۈەن مائاش بېرىپ، كىچىك بالىنى ئاپئاشكارا بوزەك تېپىۋاتقان ئادەمگە يەنە قانداق تەخسىچىلىك قىلسا بولاتتى!

قەدىردان شۇ كۈنىلا 150 مىڭ يۈەنلى سومكىغا سېلىپ قاتناش بېكىتىگە باردى. ئۇ ناھىيەگە ماڭىدىغان بېلەتتىن بىرنى ئالدى - دە، «قىياق»لىققا يۈرۈپ كەتتى. شۇ كۈنى كېچىلەپ ساتتار بوۋاينىڭ ئۆيىنى ئىزدەپ تېپىپ، شۇ يەردە قونۇپ قالدى. ئەتىسى سەھەر ساتتار بوۋاينىڭ ئوغلى مىرزى كېرىم ئۇنى موتوسىكلىتقا مىندۈرۈپ «قىياق»لىققا يۈرۈپ كەتتى، ئۇلار بوز يەر مەيدانىغا بىر سائەتكە قالماي يېتىپ باردى. مەيدان باشلىقى مەڭلىك نىياز قاقما خېرىدار كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ، ئېيتقۇسىز خۇ-

شال بولۇپ كەتكەنىدى . ئۇلار دەسلەپتە : «قاقنىڭ نەرخى بىرنەچچى ، ئىككىنچى ئايلاردا ئۆرلەيدۇ» دەپ پۇرسەت كۈتكەن ، ئەمما بۇ يىل سوغۇق قانتتىق بولۇپ كېتىپ ، ھېچكىم «قاق بارمۇ ؟» دەپ كەلمىگەنىدى . مانا ئەمدى ئۇرۇمچىگە ئاپىرايلى دېگەندە ، ئەتىيازلىق تېرىلغۇ قاپلىشىپ كېلىپ ، ئۇلارنى ئالدىرىتىپ قويىدى . بۇغداي ، قوناق تېرىلغۇ ئىشلىرىدىن باشقا ، ئۆرۈكلۈك باغلارنى پەرۋىش قىلىش ، ئوغۇت كۆمۈپ ، سۇ باشلاش ، ھارام پۈتاقلارنى ئېلىپ ، دورا چېچىش ئىشلىرى بىلەن ۋاقىت ئۆتۈۋەردى . ئەمدى قاق سودىگەرلىرىنىڭ كېلىشى ناتايىن ئىدى . ئۆزلىرى ئۇرۇمچىگە يۆتكەش ئۈچۈن 125 ماشىنىنىڭ كىرا ھەققىنى تۆلەپ ، ئەگ بولمىسا ئۇنىڭ 40 پىرسەنت پۇلىنى ئالدىن بەرمەسە بولمايتتى . مانا ھازىر يېڭى قاق چىقىشقىمۇ كۆپ قالمىدى . ھازىر ئامبارنى ئىگىلەپ ياتقان 1250 تونىنا قاق ئۇلار ئۈچۈن بايلىق مەنبەسى ئەمەس ، بەلكى ئاپەت مەنبەسى بولۇپ قالغانىدى .

مەڭلىك نىياز قەدىردانىنى ئامبارغا ئاپاردى . دېگەنبىلەن ئامبارنىڭ ھاۋاسى سالقىن ۋە قۇرغاق بولۇپ ، تۆت تەرەپتە ھاۋا ئالمىشىپ تۇرىدىغان ھاۋادان ھەم تۆشۈكچىلەر بار ئىدى . گۈلە ـ قاق قاچىلانغان مەڭلىغان تاغارلار ئامبارنىڭ تۆت تەرىپىگە سېپىلدەك تىزىلغان ، ئوتتۇرىدىكى بوشلۇققا تۆكۈلگەن گۈلە ـ قاق تورۇس بىلەن تەڭ تۇراتتى .

— بۇ گۈلە ـ قاقلار نېمە ئۈچۈن تاغارلارغا قاچىلانمىدى ؟ — سورىدى قەدىردان تورۇسقا تىكىلىپ ، — قاق بەك قۇرۇپ كەتسىمۇ خەتەرلىك .

— تاغار يېتىشتۇرەلمىدۇق ، — دېدى مەڭلىك نىياز يەرگە قاراپ ، — بۇلتۇرقى قاقنى باھاسىغا چىقىرىپ ساتالماي ، زىيان تارتتۇق . كىرىم قىلغان ئازغىنا پۇلغا ئوغۇت ، سولياۋ يوپۇق ، ئۇرۇقلۇق ، دېھقانچىلىق دورىلىرىنى سېتىۋالدۇق ، تاغارغا كەلگەندە سەل قىسىلىپ قالدۇق .

قەدىردان مەڭلىك نىيازنى باشلاپ ، تاغدەك دۆۋىلەنگەن قاق-

ىشاڭ ئۇستىگە يامىشىپ چىقتى . تۆمۇر گۇرجەكتە قاغىنى تۇرتۈپ 40 — 50 سانتىمېتىر چوڭقۇرلۇقتىكى قاغىنى كۆرۈپ باقتى ، بىرنەچچە تاغارنى ئېچىپ ئۇنىمۇ تەكشۈردى . قاغىنى شەخسلەر ئايرىم - ئايرىم قۇرۇلقانلىقى ئۈچۈنمۇ پاكىز ، ئېتى قېلىن ھەم خىل ئىدى . ھازىر قاغىناڭ سېلىكىپ قالغان مەزگىلى - دە . بىرىنچى دەرىجىنىڭ ئۇچىنچىسى (1. 90 يۇەن) ئەڭ بولمىغاندىمۇ ئىككىنچى دەرىجىنىڭ بىرىنچىسى (1. 70 — 1. 80 يۇەن) گە ئۆتكۈزگىلى بولاتتى .

— قارىسىلا ، — دېدى مەڭلىك نىياز گۈلە - قاق ئۇستىدە تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ ، — ئامبارنىڭ تېگىدىن تارتىپ ، تا تاغار ئېچىگىچە ھەممىسى بىرخىل ، مىيانە ، شالتاق ، ئاچچىق مېغىز ئۆرۈكلەر بىزدە يوق .

— شۇنداق دەپ ھۆججەت يېزىپ بېرەلەملا ؟

— يېزىپ بېرىمەن ، — مەڭلىك نىيازنىڭ ئىشەنچى بارلىقى كەسكىن ئاۋازىدىن بىلىنىپ تۇراتتى ، — سىلى بىرەر زاۋۇت ياكى شىركەتلەردە مەسىلە چىقىشتىن ئەنسىرەۋاتىدىلا ، شۇنداققۇ ؟ مەن قىلىپ بەرگەن ھۆججەت ئارقىلىق سوتقا ئەرز تۇتسىلا بولىدۇ .

— مەن ئىشەندىم ، ئۇنداقتا باھاسىنى پىچىپ بەرسىلە .

— بۇلتۇر بىر كوي بەش مو بەش پۇڭدىن ئۆتكۈزگەن ، — مەڭلىك نىياز دەرھاللا قەدىردانىنىڭ مىژىدە تۇرۇلگەن چىرايىغا قاراپلا پەيسكويغا چۈشتى ، — قېنى ئۆزلىرى بىر نېمە دەپ باقسىلا ، قاملىشىپ قالمىز .

قەدىردان مەڭلىك نىيازنىڭ خېرىدارنى قاچۇرۇپ قويۇشتىن قورقۇپ ، چۆچۈپ ، ئەندىكىپ تۇرۇشلىرىنى كۆرۈپ ، ئامباردىكى قاقنىڭ ئۆزلىرىگە يۈك بولۇپ قالغانلىقىنى ھېس قىلدى . ئۇ ھازىر بىر يۇەن دەپ باھا قويغان تەقدىردىمۇ ، ئۇ ماقۇل دەيدىغاندەكلا قىلاتتى ، چۈنكى قاق ھايانكەشلىرىمۇ ئىزا تارتماي ، 50 پۇڭ ، 60 پۇڭ باھا قويىدۇ ئەمەسمۇ . بىراق ، قەدىردان ئامبار ئالدىغا يىغىـ

لىپ كەتكەن دېھقانلارغا قاراپ ، ئىچىدە بىر يەرلىرى پىژزىدە ئېچىشتى . بۇز يەر مەيدانىنىڭ ئاشۇ جۇل ـ جۇل كىيىملىك ، توپا چىراي دېھقانلىرى ، دېھقانچىلىقىتىن سىرت ھۆددىگە بېرىلگەن 50 ، 150 ، 200 تۇپ ، ھەتتا ئۇنىڭدىنمۇ ئارتۇق ئۆرۈك تۇپلىرىنى پەرۋىش قىلىپ ، يازدا باللىرىغا يېگۈزمەي ، ئۇنتۇرلۇق چۇشكەن لىرىنى ئۇنتۇرلۇق ئۆگزىگە يېيىپ قۇرۇتۇپ بۇز يەر مەيدانغا ئۆتكۈزەتتى . گۇلە ـ قاقلار ئوبدانراق سېتىلسا ، ئاشۇ دېھقانلار ھۆددىگە ئالغان ئۆرۈك ھەققىنى تۆلەپ ، ئېشىنغان ئازغىنا پۇلغا چاي ، تۇز ، تاختا گۈگۈت ئالاتتى ياكى جۇلمەرەپ تۇرغان قىزلىرىغا ئاددىيغىنا چىت كۆڭلەك ، دەمبىزە تامبال ئېلىپ بېرەتتى . شۇنىڭ بىلەن ناتونۇشلارنىڭ ئاپتاپتا كۆيگەن ، شامالدا يېرىلغان مىسكىن يۈزلىرى شام چىراغدەك ۋىللىدە يورۇپ كېتەتتى . ئەمما ، ئۇلارنىڭ پېشانىلىرى تەتۇر كېلىپ ، ئۆرۈك ئاپپاق چېچەكلىگەن چاغلاردا بىرەر دوقالغا ئۇچراپ ، چېچەكلىرى بىمەھەل تۆكۈلۈپ كەتسە ، ئۇلارنىڭ شادلىقلىرى تاڭدىكى تۇمانەك غايىب بولاتتى ، تېخى قۇرۇقتىن ـ قۇرۇق غادىيىپ تۇرغان ئۆرۈك تۇپلىرىگە ئوتتا كۆيمەيدىغان ، سۇدا ئاقمايدىغان «تۆمۇر پۇل» تۆلەۋېرەتتى .

— بەك جىمىپ كەتتىلە ، قىممەت كۆرۈۋاتامدىلا ؟ — دېدى مەڭلىك نىياز تەڭلىك ئىچىدە ، — ئۇنداقتا دەپ باقسىلا ، كۆڭۈلىرىدە قانچىدىن ئالالا ؟

توپلانغان دېھقانلارنىڭ ئۈنى ئىچىگە چۇشۇپ ، جىمجىت قاردىشىپ تۇراتتى ھەم قەدىردانغا بىر ئاللادىن ئىنساپ تىلەيتتى .

— سىلەرگە باھا قويغۇم يوق ، — دېدى قەدىردان دېھقانلارغا قاراپ ، — سىلى دېگەندەك بىر كوي بەش مو بەش پۇڭدىن بولسۇن...

— ۋاي ، بۇ... بۇ سىلى...

ئاڭغىچە قاراپ تۇرغان دېھقانلارنىڭ قاراسلىغان چاۋاكلىرى مەڭلىك نىيازنى چۆچۈتۈۋەتتى ، شۇنىڭ بىلەن دەرھاللا ئېسىگە كەلدى...

— قا... قانچه تونىا ئالىدىلا ؟

— ھەممىنى !

— نېمە ؟ ! — مەڭلىك نىياز تۇرغان ئورنىدا سەنتۇرۇلۇپ كەتتى ، — بۇ... بۇ... 1250 تونىا تۇرسا... سە ... سىلى ھەممىنى ئالاملا ؟

— ھەممىنى .

گۈلدۇرلەپ ئۇرۇلغان چاۋاك مەڭلىك نىيازنى يەنە چۆچۈتۈۋەتتى .

— بىر گەپنى دېيىشۈالايلى ، بىر كىلو گۈلە ـ قاقنىڭ كىرا ھەققى قانچە بولىدۇ ، بۇنى بىلىدىغانلا ؟

— بىلىمەن ، ئىككى موچەن .

— بىلسىلە ياخشى ، — قەدىردان مەڭلىك نىيازنى باشلاپ گۈلە ـ قاق دۆۋىسىدىن چۈشتى ، — 10 تونىا يۈك كۆتۈرىدىغان 125 ماشىنا كېتىدۇ . بۇنىڭ ئامالىنى قىلالاملا ؟ قىلسىلا تېخى ياخشى ، بولمىسا كىرا ماشىنىلىرىنى مەن تاپىمەن ، كىرا پۇلىنىمۇ مەن تۆلەيمەن .

— ئۇنداق قىلسىلا بىزنىڭ بىر يۈكىمىزنى يېنىكلەتكەن بولاتتىلە ، — مەڭلىك نىياز قەدىردانىنىڭ قولىنى تۇتتى ، — بىر ماشىنا قاقنى 1500 يۈەندىن كىرا قىلدۇرغاندىمۇ ، 190 مىڭ يۈەنگە يېقىن پۇل كېتىدىكەن ، شۇڭلاشقا ، قويغان باھادىن كىرا پۇلى ئۇچۇن ئىككى موچەن قېپقالسۇن ...

— تۇغقانلار ! — قەدىردان دېھقانلارغا قاراپ ئۇنلۇك ۋارقىرىدى ، — سىلەر رازىمۇ ؟ !

— رازى !

توختام بوز يەر باشقۇرۇش ئىشخانىسىدا تۇزۇلدى . توختامغا بوز يەر باشقۇرۇش ئىشخانىسىنىڭ تامغىسى بېسىلغاندىن باشقا ، مەڭلىك نىياز باشلىق بوز يەر باشقۇرۇش ئورنىنىڭ كادىرلىرى ، دېھقان ۋەكىللىرى ئىسمىنى يېزىپ ، ئۇنىڭ ئۇستىگە قىزىل سۇروخ بىلەن بارماقلىرىنى باستى . ھەر ئىككى تەرەپ بىر پارچىدىن

توختام نۇسخىسىنى ئېلىشتى . قەدىردان ئۆزىگە تېگىشلىك توختام نۇسخىسىنى كۆچىلىك ئالدىدا ئۇنلۇك ئوقۇدى :

«توختامنامه»

«بىزكى قىيالىق بوزىەر باشقۇرۇش ئىشخانىسى شول توغرۇلۇق توختام تۈزۈمىزكى ، قەدىردان ئابباسقا 1250 تونا گۈل ـ قاقلىق كىلوسىنى بىر كوي ئۈچ مو بەش پۈڭدىن ساتتۇق (ماشىنا كىراسىغا قەدىردان ئابباس ئىگە) . جەمئىي تونا سانىدا بىر ياكى ئىككى تونا ئۇيان ـ بۇيان بولۇشى مۇمكىن ، ئەمما ساق ئۆتكۈزۈشكە ، قاقلىق باشتىن ـ ئاخىر بىر خىل بولۇشىغا ، ئاچچىق مېغىز ئارىلاشماسلىقىغا كاپالەتلىك قىلىمىز . ئەگەر بۇ شەرتلەرگە خىلاپلىق قىلىنسا ، قانۇنىي چارىگە رازى بىز . قەدىردان ئابباستىن ئالدىن 100 مىڭ يۈەن زاكالەت پۇلى تاپشۇرۇۋالىدۇق . قالدىسى ئۆتكۈزگەن مالنىڭ پۇلىنى ئۇتتۇرۇلۇق ئالىمىز . ئەگەر كىمكى سودىدىن يانسا ، يۈزدە ئوتتۇز پىرسەنت تۆلەم تۆلەيدۇ .»

قەدىردان سانتۇچى ، ئالغۇچى ۋە گۇۋاھچىلارنىڭ ئىسمىنى بىرمۇبىر ئوقۇپ تۇگەتتى . قاراپ تۇرغان كادىرلار ، دېھقانلار چاۋاك چېلىشتى . مەڭلىك نىياز قەدىردانىنى تاماققا تەكلىپ قىلغانىدى ، ئۇ ئۆزرە سوراپ ، ئۇنىمىدى .

— مەن ھازىر ناھىيەگە كىرىپ ، يۈك توشۇش كالونلىرى بىلەن سۆزلىشىمەن ، — دېدى قەدىردان ، — شەخسلەرنىڭمۇ يۈك توشۇش ئەترەتلىرى بارمۇ ؟

— بار ، — مەڭلىك نىيازنىڭ خۇشاللىقى چىرايىدىن بىلىنىپ تۇراتتى ، — بىرقانچىسى بار .

— ئەمىسە تاغار سېتىۋېلىپ ، دەرھال قاق دۆڭسىنى قاچىلا-

ۇيتەيلى .

— خاتىرجەم بولسىلا ، ماشىنىلار كېلىپ بولغۇچە قاچىلاپ تۇگىتىمىز .

قەدىردان مىرزى كېرىمنىڭ موتوسىكلىتىنىڭ ئارقىسىغا مىنىپ مېڭىشى ، دېھقانلار ئۇنىڭ ئارقىسىدىن خېلى بىر يەرلەرگىچە چاۋاك چېلىپ ، ئەگىشىپ كېلىشتى ، قەدىردانمۇ ئۇلارغا قوللىرىنى پۇلاڭلىتىپ خوشلاشتى .

— ئەجەب كاتتا ساۋابنى ئالدىڭىز جۇمۇڭ ، — دېدى مىرزى كېرىم چوڭ يولغا چىققاندىن كېيىن ، — ئەگەر سىز يەتتە - سەككىز موچەن دەپ تۇرۇۋالسىڭىزمۇ ئۇلار بېرىۋېتەتتى . چۇنكى ، دېھقانلار ئۇزۇندىن بېرى پۇل كۆرمەي بەك قىينىلىپ كەتتى . يەنە بىر تەرەپتىن ، ئامبارنى بىكار قىلمىسا بولمايتتى .

— مەن ئۇنى بىلدىم ، مىرزى كېرىم ئاكا ، دېھقانلارغا سېلىشتۇرغاندا بىزنىڭ كۇنىمىز مىڭ باراۋەر ياخشى ، — قەدىردان ئېغىر خورسىندى ، — ئاشۇ بويۇن قىسىپ تۇرغان بىچارە دېھقانلارنى يونۇپ يەپ ئەرشىئەلاغا چىقارمىزمۇ ؟ ! كۆرگەنسىز ئۇلارنىڭ بايىقى خۇشاللىقلىرىنى .

— يېشىڭىز كىچىك بولسىمۇ ، سېخىي - ساخاۋىتىڭىز تاغدەككەن ، ئۇكام ، — مىرزى كېرىمۇ ئېغىر تىنىپ قويدى ، — مەن بۇنى ئۇرۇمچىدىكى چاغدىلا ھېس قىلغانىدىم .

ئۇلار پاراڭ بىلەن بولۇپ ، ناھىيە بازىرىغا بىردەمدىلا يېتىپ باردى . قەدىردان يۇك توشۇش كالونىغا بېرىپ ، ئىشلەپچىقىرىش بۆلۈمىدىكى ئىش باشقۇرغۇچى خەنزۇ بىلەن كۆرۈشتى . ئۇلارنىڭ ماشىنىلىرىنىڭ كۆپىنچىسى ئۇرۇمچىگە مال يۆتكەپ كەتكەن بولۇپ ، كالوندا پەقەت بىرقانچە ماشىنىلا قالغانىدى .

— ئۇرۇمچىگە كەتكەن ماشىنىلىرىڭلار قاچان قايتىپ كېلىدۇ ؟ — قەدىردان تاقىرباش ئىش باشقۇرغۇچىغا قارىدى ، — ھايال بولۇپ قالارمۇ ؟

— ياقەي ، تۆت - بەش كۈن ئىچىدە كېلىپ بولىدۇ .

— ماڭا 30 ماشىنا ئاجرىتىپ بېرەلەمسىلەر؟

— ھازىر ناھىيەمىزدە يۈك تاپماق تەس، ھەممىسىنى بولسىمۇ چىقىرىپ بېرىمىز، لېكىن ماشىنىلار كەلگۈچە ساقلاپ تۇرالامسىزكىن؟

— ساقلايمەن،

— ئەمىسە ئەتە بىر كېلىڭە، باشلىقىمىز بىلەن سۆزلىشىپ، ئازراق زاكالەت پۇلى قالدۇرسىڭىز، ماشىنىلارنى ھېچكىم ئېلىپ كېتەلمەيدۇ.

قەدىردان يۈك توشۇش كالونىدىن قايتىپ چىققاندىن كېيىن، مىرزى كېرىم ئۇنىڭ تەلىپى بويىچە قىسقا يوللۇق قاتناش بېكىتىگە موتوسىكلىت بىلەن ئەكىلىپ قويدى. ئۇلار ئاپتوبۇس ماڭغۇچە قاتناش بېكەت ھويلىسىدا پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇشتى. مىرزى كېرىم يېڭى قاق چىققان ھامان، قاق سودىگەرلىرىگە ساتماي ئۆزى ئۇرۇمچىگە ئاپىرىپ، قەدىردانىنى ئىزدەيدىغانلىقىنى ئېيتتى. قەدىردانمۇ ئۇنىڭغا چوقۇم ياخشى باھادا سېتىپ بېرىدىغانلىقى ھەققىدە ۋەدە قىلدى.

ماشىنا گۇركىرەپ ئوت ئېلىشى بىلەن قەدىردان ماشىنىغا چىقىپ، ئارقا ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇردى. ماشىنا ئىچى يولۇچىلار بىلەن توشمىغان بولسىمۇ، مېڭىش ۋاقتى بولۇپ قالغاچقا ئاستا قوزغالدى. قەدىردان موتوسىكلىت يېنىدا ئۆرە تۇرغان مىرزى كېرىمگە قولىنى پۇلاڭلىتىشى، ئۇمۇ قولىنى سىلكىپ قاتناش بېكىتى ئىچىدە قالدى.

ماشىنا چوڭ يولغا چىقىشى بىلەن، قەدىردان ئورۇندۇق يۆلەنچۈكىگە بېشىنى قويغانچە كۆزىنى يۇمدى. ئۇ گەرچە كۆزلىرىنى يۇمۇۋالغان بولسىمۇ، كۆڭۈل كۆزى بىلەن «قىيالىق» تىكى دېھقانلارنى كۆرۈپ تۇراتتى. ئەگەر ئۇ بۇگۈن ھەقىقىي سودىگەر روھى، سودىگەر يولى، سودىگەر مىزانى بويىچە ئىش كۆرگەن بولسا، ئاشۇ 1250 تونىنا مالنى بىر يۈەندىن 1 مىليون 250 مىڭ يۈەنگە ئالغان بولاتتى، ئەمما ئۇنى ئىچكىرىدىن كەلگەن خوجايىنلارغا ئىككى

يۇەن ، ئىككى يۇەن ئون پۇڭدىن ئۆتكۈزگەن تەقدىردە ، تەڭگە تەڭ ، ھەتتە ئىزدىن پايدىسى ئېشىپ كېتىپ ، قەدىردان بىر سودىدىلا مىليونېر باي بولۇپ قالاتتى ... لېكىن ، ئۇ كىچىچە ، ياق ، بىر-نەچچە چاغلارغىچە ئۇيقۇسى قېچىپ ، ھەسرەتلىك خىياللار بۆشۈكىدە بوغۇلۇپ ئازابلىناتتى . چۈنكى ، ئۇ قانداقتۇر ياۋاش ، مۆمىن ، مىسكىن بىر بىچارىنى قامچىلاپ ئىشقا سېلىۋاتقاندەك ، ئۇنىڭ ياقىسىغا ئېسىلىپ زوتالىق قىلىۋاتقاندەك ، ئۇ ناتۇۋان بولسا ھېچ قارشىلىق قىلماي ، ئاغزى - بۇرنىدىكى قانىنى سۈرتۈۋاتقاندەك تۇيغۇلارغا غەرق بولاتتى . شۇڭا ، ئۇ بۇگۈن مەڭلىك نىياز : «كۆڭۈللىرىدە قانچىدىن ئالالا ؟ قاملىشىپ قالمىز ... » دەپ ئاغزىغا گەپ سېلىپ بەرسىمۇ ، قەدىردان : «مەن سىلەرگە باھا قويغۇم يوق » دەپ گەپنى ئۇزۇۋەتتى . مانا شۇ چاغدىكى دېھقانلارنىڭ ئىخ-تىيارسىز چاۋاك چېلىپ ۋارقىرىشىپ كەتكەن ھالىتىنى ، يەنە ئۇلارنىڭ چىرايلىرىدىكى چىن تەبەسسۇمنى قەدىردان نەچچە مىل-يونغا سېتىۋالالمايتتى .

قەدىردان گۈگۈم بىلەن تەڭ شەھەرگە كىردى - دە ، «قىزىق-دەرۋازا »دىكى ئاشخانىلارنىڭ بىرىدە قورساق تويغۇزدى . ئۇ ئۆي تامىقى سېغىنىپ ، بولۇپمۇ ئانىسىنىڭ ئەتكەن لەڭمىنى ، گۆشنې-نى ، چۆچۈرىلىرى كۆزىگە كۆرۈنۈپ ، ئۆينىڭ بوسۇغىسىغا ئارانلا ئولگۈرگەنىدى ، بىراق ئويلىمىغان يەردىن ئائىلىدىكىلىرىنىڭ سو-غۇق نەزىرىگە ئۇچرىدى . مانا ھازىر ئۇلار بىلەن بىر شىرەدە ئولتۇرۇپ تاماق يېيىشمۇ ئازابلىق ئىشقا ئايلىنىپ قالدى . قىزغىن پاراڭلىشىپ ، كۈلۈشۈپ ئولتۇرغانلار قەدىردان كەلگەن ھامان خۇددى ئاغزىدا تالقان بارەدەك جىمجىت ئولتۇرىدۇ ، تاماقمۇ ئىنتا-يىن سوغۇق كەيپىياتتا يېيىلىدۇ . شۇڭا ، قەدىردان «ۋاي بولدىلا ، ئۇلارنىمۇ ، ئۆزۈمنىمۇ قىينىاپ نېمە قىلاي» دېگەن ئويغا كېلىپ ، سىرتتىن تاماق يېيىشكە مەجبۇر بولدى .

قەدىردان ئۆيگە كىرگەندە ئۆيدىكىلەرنىڭ ھەممىسى تېلېۋىزور كۆرۈۋاتاتتى . ئۇلار ئىشكىنىڭ تاراقلىغان شەپىسىدىن ئارقىسىغا

قايرىلىپ قارىدى ـ يۇ ، يەنە شۇ ھامان كۆزلىرى تېلېۋىزورغا ئاغدۇرۇلدى ، شۇنداقتىمۇ ئاباباس كۆڭۈلگە يارىشا : «قورسىقىڭ قانداق ؟» دەپ سوراپ قويدى . قەدىرداڭمۇ دادىسىغا تەرىكىي ھۆر-مەت بولمىسۇن ئۈچۈن : «توق ، سىرتتا يېدىم···» دەپلا ئۆكسى ئابدۇراخماننىڭ ھۇجرىسىغا كىرىپ كەتتى . ئۇ ئەتىسى ئاتا ـ ئانىسى ئىشقا ، ئاچىسى بىلەن ئىنىسى مەكتەپكە كەتكۈچە قوپماي ياتتى . ئۆي ئادەمسىز جىمجىتلىققا چۆككەندىن كېيىنلا ئورنىدىن تۇرۇپ ، يۈزىنى يۇدى ، ئاندىن ناشتىمۇ قىلماي نەرسە ـ كېرەكلە-رىنى يىغىشتۇرۇپ ، سومكىسى بىلەن چامادانىنى كۆتۈرگىنىچە ئە-شىكنى گۈپلا ياپتى ـ دە ، چىقىپ كەتتى .

قەدىردان ۋىلايەتلىك پارتكوم مېھمانخانىسىدىن يالغۇز كىشە-لىك ياتاقتىن بىرنىگە ئۈچ كۈنلۈك بىلەت كەستۈرۈپ ئورۇنلىشە-ۋالغاندىن كېيىن ، ناھىيەلىك يۈك توشۇش كالونىغا باردى . ئىش-لەپچىقىرىش بۆلۈمىنىڭ باشلىقى ئۇنىڭغا ، ماشىنىلارنىڭ ئۇرۇم-چىدىن قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرى توشۇۋاتقانلىقى ، پەقەت ئىلىدىن ئۆكۈز يۆتكىگەن 14 ماشىنىنى چىقىرىپ بېرەلەيدىغانلىقىنى ئېيتە-تى . قەدىردان بارغا شۇكۇر قىلىپ ، تالون كەستۈردى . ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ تۇرۇمى بويىچە زاكالەت ئۈچۈن 10 مىڭ يۈەن ئالدى . ئەمما ، بۇ ماشىنىلار «قىيالىق»تىكى مال تۇگمىگۈچە توشۇيدىغانلە-قىنى ئېيتتى .

— ئۆگۈنلۈككە ئەتىگەندىن باشلاپ ماشىنىلار مال يۆتكەشكە ماڭسا بولامدۇ ؟ — دېدى باشلىق تاماكا تۇتاشتۇرۇۋېتىپ ، — ياكى ۋاقتى بارمۇ ؟

— بولىدۇ . ماشىنىلار «شىنجاڭ مېھمانخانىسى»غا چۈشۈپ بولغۇچە ، مەن ئايروپىلان بىلەن بېرىپ ئۇلگۈرىمەن .

قەدىردان ناھىيەلىك يۈك توشۇش كالونىدىن قايتىپ كېلىپ ، چۈشلۈك تامىقىنى ۋىلايەتلىك پارتكوم مېھمانخانىسىنىڭ ئاشخانە-سىدا يېدى . ئاندىن تاكسى كىرا قىلىپ ، تۇنۇگۈن مىرزى كېرىم ئىككىسى سۆزلىشىپ قويغان چىرا ناھىيەلىك يۈك توشۇش كالونە-

غا يۈرۈپ كەتتى . قەدىردان يېتىپ بارغاندا ، تۇنۇگۈنكى تاقىرباش خەنزۇ ئۇنى قىزغىن قارشى ئالدى ۋە باشلىقىنىڭ ئىشخانىسىغا ئېلىپ كىردى . كالون باشلىقى 50 ياشلاردىن ئاشقان ، خۇددى يىگىناغۇچىتەك ئورۇق ، ئېگىز ئادەم ئىدى . ئۇ ھەربىر ئېغىز گېپىدە «شۇنداقمۇ ؟» دېگەن گەپنى قوشۇشنى ئۇنتۇپ قالمايتتى . دېگەنىبىلەن بۇ يىگىناغۇچ قەدىردانغا 11 ماشىنا ھەل قىلىپ بەردى . قەدىردان ئالدىن 6000 يۈەن زاكالەت تاپشۇردى . ئۇلارمۇ ئۆگۈنلۈكتىن باشلاپ قاتنى يۆتكەيدىغان بولۇشتى .

قەدىردان يەنە قاتمەبەسىنى قېزىش ئۈچۈن ، باغچە ، توساللا ، بوزاق ۋە لايقا يېزىلىرىنى ئايلىنىپ ، ئۈچ كۈن ئۆتۈپ كەتتى . بۇ يېزىلارنىڭ بەزىلىرى يېڭى قاق چىققان ھامان سېتىپ تۈگەتكەن ، بارلىرىنىڭ ئامبىاردا ساقلىنىپ قالغان قاق ، مونەك ، ئۇزۇم ، قارىئۆرۈك قاقلىرى بەش - ئالتە ماشىنىغا قاچىلىغۇدەك ئاز ئىدى . شۇڭلاشقا ، ئۇلار يېزىلىق ھۆكۈمەتنىڭ ماشىنىلىرىدا ئۆزلىرى ئاپىرىپ بېرىدىغان بولۇشتى . قەدىردان باھاسىنى كېلىشىپ ، 10 مىڭ يۈەن زاكالەت بەرگەندىن كېيىن ، كەچلەپ شەھەرگە يۈرۈپ كەتتى . ئۇ ياقۇپ ھاجىمنىڭ ماشىنىلىرى كەلگەن - كەلمىگەنلىكىنى بىلىش ئۈچۈن «ياشلار بىناسى»غا بېرىپ سولتىنىپ كەينىگە يانىدى . چۈنكى ، ماشىنىلار تېخى يېتىپ كېلەلمىگەنىدى ، ئەمما ئۇ تۆمۈر دەرۋازىدىن چىقىشى ، ياقۇپ ھاجىمنىڭ يەتتە ماشىنىسى ئارقا - ئاقىدىن «ياشلار بىناسى» ھويلىسىغا كىرىپ كەلدى . قەدىردان ھاجىم بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتى ، شوپۇرلاردىن ھال سورىدى . بۇ ئەسنادا ئوبۇلھەسەن پالاقلاپ يېتىپ كەلدى . ئۇ ماشىنىدىكى ئېگىز بېسىلغان مالالارنى كۆرۈپ گۇلقەلبىدە لىرى ئېچىلىپ كەتتى .

— شوپۇر بۇرادەرلەر ، جاپا چەكتىڭلار ، — ئوبۇلھەسەن قولىنى ئوينىتىپ ۋارقىرىدى ، — بۈگۈن سىلەرنى رېستورانىمىزدا قانغۇدەك مېھمان قىلىمەن ، ئەگەر ئېسىل ياتاقلاردا ياتقۇزىمەن . سىلەرگە ئاتىغان مۇكاپاتىممۇ بار تېخى...

— ئوبۇلهەسەنكا ، مەن ياقۇپ هاجمنى ئەكىتىپ ئۆزۈم مېھمان قىلمۇالاي ، بولامدۇ ؟ — دېدى قەدىردان ، — قانداق ، ماقۇل دەيدىغانسىز ؟

— ھەي ، سىلەر ئىككىگىلار كەتسەڭلار ، شوپۇرلار نېمىلەرنى ئويلاپ قالىدۇ ، — پىچىرلىدى ئوبۇلهەسەن ، — كەيپىياتنى بۇزماڭلار ، سىلەرمۇ بىللە ئولتۇرۇشۇپ ، شوپۇرلار قىزىغان ۋاقتىدا چىقىپ كەتمەمسىلەر .

رېستورانىدىكى مۇلازىملار ئاللىبۇرۇن تەييارلىق قىلىپ بولغانىدى . چۈنكى ، ئوبۇلهەسەن چۈشتىلا ئاشپەز ، مۇلازىملارغا ، بۇگۈن كەچكىچە يەتتە ماشىنا يۇكىمىز كېلىپ بولىدۇ ، جاپا چەككەن شوپۇرلارنى ئوبدان كۈتۈۋالىمىز ، دەپ ئۇقتۇرۇۋەتكەنىدى . رېستورانىنىڭ ئايرىمخانىسىدىكى 10 كىشىلىك چوڭ يۇمىلاق شىرە خىلمۇخىل قورۇما ، قورداق ، پولۇ ، پېتىر مانتا ، پەرمۇدە ، تونۇر كاۋىپى ۋە زىخ كاۋاپلار بىلەن تولغان ، مۇلازىم قىزلار پىيالىلەرگە چاي قۇيماقتا ئىدى . بەش كۈن چۆل تامىقى بىلەن چۆلدەرەپ كەتكەن شوپۇرلار تاماقلارغا بۆرىدەك ھۇجۇمغا ئۆتتى . بەزى ياش شوپۇرلار ئاغزىغا تاماق تېگەر - تەگمەيلا ، پۇتا بوتۇلكىلىرىنىڭ ئاغزىلىرىنى ۋاكىلدىتىپ ئاچاتتى . ئىستاكانلاردىن ئاپپاق كۆپۈك ئۆرلەپ ، پەسكە ساقىيىتتى . بەزىلەر زىخ كاۋاپنى چىشلىرىدا سىيرىسا ، بەزىلىرى پېتىر مانتىلارنى شوپۇلاپ يەيتتى . ئوبۇلهەسەن بىر ئىستاكان پۈتنى كۆتۈرۈۋېلىپ ، شوپۇرلار بىلەن ئورۇشتۇراتتى ۋە «ئېلىڭلار ، بېقىڭلار ... » دەپ ۋارقىراپ ، مېھماندوستلۇق قىلاتتى... شۇ ئەسنادا قەدىردان بىلەن ياقۇپ ھاجىم ھېچكىمگە شەپە بەرمەيلا چىقىپ كەتتى .

«ياشلار بىناسى» بىلەن ۋىلايەتلىك پارتكوم مېھمانخانىسىنىڭ ئارىلىقى بىر يېرىم بېكەت ئەتراپىدا كېلەتتى ، شۇنداقتىمۇ قەدىردان ياقۇپ ھاجىمنى تاكسى بىلەن ئەكەتتى .

— كىچىككىنە يولغا نېمانچە ئىسراپخورلۇق قىلىسەن ؟ — دېدى ھاجىم سەل خاپا بولۇپ ، — پىيادە كەتسەكمۇ بولاتتىغۇ .

— بەش كۈن يۈك ماشىنىسىنىڭ كابىنكىسىدا ئولتۇرماق ئاسان ئەمەس ، چارچاپ كەتتىڭىز .

ھەي ، ئاتا ـ ئاناڭ بىلەن بىللە ياتماي ، نېمانداق مېھمانخا-نىدا ياتسەن ؟

— ھېلى دەپ بېرىمەن ، قەدىردان ئاچچىق كۈلدى ، پاھ ، پاھ ، نېمىدېگەن قاتمال ئادەملەر بۇ ! ھەرقانچە كاتتا ئەمەلدار بولغىنى بىلەن ئىسلاھات دەۋرىدىكى يېڭىلىقلارنى ، مۇجىزىلەرنى چۈشەنمىسە بىكار كەن...

— دېگىنە ، زادى نېمىش بولدى ؟

قەدىردان ياخشى كۆڭلى بىلەن ئەكەلگەن پۇلنىڭ ئۆزىنى ئوغرى ، بۇلاڭچى ، خروئىن ئەتكەسچىسى قىلىپ قويغانلىق جەريا-نىنى سۆزلەپ بېرىۋىدى ، ياقۇپ ھاجىم ھەيران بولغىنىدىن تېڭىر-قاپلا قالدى .

ياقۇپ ھاجىم گەپ قىلىش ئۈچۈن ئاغزىنى ئۆمەللەپ تۇرۇ-شى ، تاكسى ۋىلايەتلىك پارتكوم مېھمانخانىسىنىڭ ھويلىسىغا كى-رىپ گۇللۇك ئالدىدا توختىدى . ئۇلار ماشىنىدىن چۈشۈپ ، مېھ-مانخانا كارىدورىغا كىرىشى ، نۆۋەتچى كۇتكۇچى قىز ئىشكنى ئېچىپ بەردى .

ياقۇپ ھاجىم ياتاقتا كىرىپ تۆت تەرەپكە قاراپ چەكچىيىپلا قالدى . كونچىقىشقا قارىغان پۈتۈن بىر تام ئەينەك بولۇپ ، ئۇنىڭغا تارتىلغان چەت ئەل پەردىلىرى كۆزنى چېقىپ ، ھىلپىرلەپ تۇراتـ-تى . رەڭلىك تېلېۋىزور ، ئۇنئالغۇلاردىن باشقا ، ئىسسىق ھەم سوغۇق ھاۋا تەڭشىگۈچ ، ئىشكاپلاردا ئالماشتۇرىدىغان ئىچ كىيىم ، كېچىلىك كىيىملەر ، ھەتتا بازارغا ئېلىپ چىقىدىغان سومكىلارغىـ-چە بار ئىدى . ئالامەت بىزەلگەن ئالىي كارىۋاتنىڭ ھەيۋىتىدىن ئادەم ئولتۇرۇشقىمۇ ئەيمىنەتتى ، مۇنچىنىڭ ئەسلىھەلىرى پۈتۈنـ-لەي زامانىۋى لايىھەلەنگەن بولۇپ ، ھەتتا ئۆزلۈكىدىن يۇيۇپ قو-يۇش ئەسۋابلىرىمۇ بار ئىدى .

— پاھ ، قوغۇن ـ تاۋۇزلارنى تىلىپ ، شاپتۇل ، ئالمىلارنى

يۈيۈپ ، ئوستىنى سولياۋ بىلەن ئوراپ ئەكىرىپ قويىدىكىنا ، — دېدى ياقۇپ هاجىم بىر تىلىم قوغۇننى قولىغا ئېلىپ ، — دېگىنە . نەچچە پۇللۇق ياتاق بۇ ؟

— سىزچە قانچە پۇللۇقتۇ ؟

— 200 يۈەنما ؟

ئىككىگە كۆپەيتىڭ .

— نېمە ، 400 يۈەن ! هەي ، سەن بۇنداق ئەمەستىكەنۇ ، — ياقۇپ هاجىم ئالىيىپ قارىدى ، — تېمانداق هەشەمەتخورلۇق قىلمىسەن ؟

— ئوغرىلىق ، بۇلاڭچىلىق ، ئەتكەسچىلىك قىلىپ تاپقان پۇلنى مۇشۇنداق بۇرۇپ ـ چېچىپ تۇگەتمىسەم ، قانداق تۇگەتىمەن...

هە ماقۇلە ، ئاتا ـ ئاناڭغا قېيىداپ مۇشۇنداق قىلمۇپتىپ ـ سەن ـ دە ، — دېدى ياقۇپ هاجىم ، هەي ، ئۇلار دېگەن 60 ـ يىللارنىڭ مەھسۇللىرى ، پۇلنى بەش پۇڭ ، ئون پۇڭلاپ خەجلىگەن ئادەملەر . بىر يولىلا بىر ساندۇق پۇلنى كۆتۈرۈپ بارساڭ ، هېلىمۇ ئارقىسىغا تىرىڭگىدە ئۆرۈلۈپ كەتمەپتۇ !

— شۇنداقتىمۇ ئوغرى ، قاراقچىغا مۇئامىلە قىلغاندەك . قىرىچە ـ يېنىچە تېگىۋاتسا...

— ئەگەر سەنمۇ ئاشۇلار بېشىدىن كەچۈرگەن قاتمۇقات ئىجتىمائىي ، سىياسىي هەربىكەتلەرنىڭ زىيانكەشلىكىگە ئۇچرىغان بولساڭ ، ئۇلاردىن بەتتەر ئېھتىياتچان ، قورقۇنچاق بولۇپ كەتكەن بولاتتىڭ .

ئۇلار ئەنە شۇنداق تالاش ـ تارتىش ، ۋارقىراش ، ئاچچىقلاشلار ئارقىلىق بىر ـ بىرىگە سىڭىشىپ كەتكەن ئادەملەر ئىدى . ياقۇپ هاجىم بىرەر ئىش دېتىغا ياقمىسا يۈز ـ خاتىر قىلىپ ئولتۇرمايتى ، نېرە ئوستىدە پۈل قىلاتتى . قەدىرداننۇ چوڭكەن ، هاجىمكەن دېگەندەك سۆلكەتلەردىن خالىي ئىدى . لېكىن ، ئۇلار بىر قەپەس ۋارقىراشلاردىن كېيىن بىردىنلا پەسكويغا چۈشۈپ ، ئۆزلىرىنىڭ

تىرىكچىلىكى ھەققىدە باش قاتۇراتتى . مانا شۇ تۇرقىدىمۇ ، قەدىر-دان بۇ قېتىم خوتەنگە كېلىپ تۆت - بەش كۈن ئىچىدە قىلغان ئىشىنىڭ ھەممىسىنى سۆزلەپ بەردى . خوتەندىن يۈك تېپىلماي ، ماشىنىلارنىڭ قۇرۇق قايتىپ كېتىشىدىن غەم يېگەن ياقۇپ ھاجىم 1250 تونىنا گۈلە - قاقنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ قەۋەتلا خۇشال بولۇپ كەتتى :

— تاپقان ماشىنىلىرىڭ قاچان يولغا چىقتى ؟

— تۈنۈگۈن ئەتىگەندە ...

— ئۇنداقتا بىزمۇ ئەتە ئەتىگەندە يۈكلەرنى چۈشۈرۈۋېتىپ ، — دېدى ياقۇپ ھاجىم ، — كەچلەپ قىيالىق بوز يەر مەيدانىغا يۇروپ كەتسەك بولغۇدەك .

مەن ئويۇلھەسەنكامغا دەپ قويای ، يۈك چۈشۈرۈشكە سىز قاتناشماڭ .

— نېمە ، بىرەر ئىشىڭ بارمىدى ؟

خوتەندىن يەنە 10 — 20 ماشىنا تاپىلمىسۇن ، — قەدىردان ھاجىمغا ئۈمىد بىلەن قارىدى ، باكى ئامال قىلالمامسىز ؟

— سەنچۇ ؟

— مەن ئەتە ئايروپىلان بىلەن ماڭمىسام ، يولغا چىقىپ كەتكەن ماشىنىلار نېمە قىلارىنى بىلمەي قالار .

— ماشىنىلار تۈنۈگۈن يولغا چىقىپتۇ ، يەنە ئىككى - ئۈچ كۈن كېچىكىپ يولغا چىقساڭمۇ ئولگۈرسەنغۇ .

ھاجىمكا ، مېنىڭ ئوقۇۋاتقىنىم ئۈزىڭىزگە ئايانغۇ ، مانا بۈگۈن بەش كۈن دەرستىن قالدىم .

— مۇنداق دېگىن . بۇ تەرىپى بولسا ، دەرھال ماڭ...

— ئەمسە مەن دېگەن ئىشنى بېجىرەلەمسىز ؟

بولىدۇ ، بىرەر كۈن كېچىكسەممۇ 15 — 20 ماشىنا بولۇپ ماڭايلى .

— ھەبىبەللى ، مۇنداق دېمەمسىز ، قەدىردان كۈلدى ، — جاپاسىگىزغا تۇشلۇق ھەققىگىزنى بەرسەم بولىدىمۇ .

ھەقنىڭ گېپىنى قىلما ، — دېدى ھاجىم كەسكىن ھالدا ، — بۇ قېتىم ئوبدان ماشىنىدىن يەنە ئوچىنى سۆزلىشىپ قويدۇم ، سەندىن قەرز ئالمىسام ئۇ ماشىنىلار خەقنە ئوچۇپ كېتىدۇ .

كارۋان ئون بولىدىكەن - دە ؟

چاتاق يوق ! تېخى 20 ، 30 ، 40 ... 100 گىمۇ بارىدۇ .

- پاھ ، پاھ ، ھاجىم دېگەنىڭ نەپسى ئەددەسىز يامان بولىدە-كىنا ...

— ھاجىمنى چىشلەپ تارتما ، خۇمپەر !

خوتۇن ، بالىچاقسىنى كۆرۈشكە جېنى تاقىلداپ تۇرغان ھا-جىم قاراڭغۇ چۈشۈش بىلەن شورباغدىكى ئۆيىگە ماڭدى . ئۇ مې-ڭىش ئالدىدا : «ئەنە يۇك چۈشۈرۈشتە ماشىنىلارنى يۆتكەش توغرا كەلسە لازىم بولىدۇ ، ئەتىگەندە شوپۇرلارغا يەتكۈزۈپ بەر» دەپ ماشىنىنىڭ ئاچقۇچىنى بەردى .

قەدىردان ئەتىسى ئەتىگەندە ۋىلايەتلىك پارتكوم مېھمانخانىسى-نىڭ ئىش بېجىرىش ئىشخانىسىغا كىرىپ ، كەچ سائەت سەككىز-نىڭ ئايروپىلان بېلىتىگە تىزىملىتىپ ، پۇلىنى تۆلىدى . ئاندىن «ياشلار بىناسى»غا بېرىپ ، ئوبۇلھەسەنگە ئەھۋالنى دېگەچ ، ياقۇپ ھاجىم ھەيدىگەن ماشىنىنىڭ ئاچقۇچىنى تاپشۇرۇپ بەرگەندىن كې-يىن يانتۇقىغا قايتىپ كەلدى . ئۇ يول تەييارلىقى ئۈچۈن ئىچ كىيىم ، پايپاق ، قول ياغلىقلىرىنى تازىلىق ئۆيىدە يۇيۇپ ، قىس-قۇچلارغا قىسىپ تۇراتتى ، ئىشىك چېكىلىپ ياقۇپ ھاجىم كىرىپ كەلدى . ئۇ ساقاللىرىنى قىردۇرۇپ ، بۇرۇتىنى چىرايلىق ياسىتە-ۋالغانىدى .

— ھەي ، يەرلىك يۇك توشۇش ئەترەتلىرىنىڭ ئىككىسىدىن 17 ماشىنا ھەل قىلدىم ، - دېدى ئۇ كولۇپ تۇرۇپ ، - مېنىڭكى بىلەن قوشقاندا 24 ماشىنا بولىدۇ .

— ياخشى بوپتۇ ، ھاجىمكا ، — دېدى قەدىردان ، — بىر مۇھىم گەپ بار ، ئوبۇلھەسەنگە : « ،قىيالىق ،تىكى 1250 تونىنا

مالغا ئىچكىرىدىكى خوجايىنلار مەبلەغ سالغان» دەپ قويۇڭ ، ئۇق-تىكمزما؟

— سەن بۇنى دېمىسەڭمۇ كۆڭلۈمگە پۈكۈپ بولغان .

— ۋاي ، ۋاي ، ۋاي ، هاجىم دېگەن ئاشۇنداق ئەقىللىق بول-سا ، ئون قېتىم هاجىم بولغۇم بار .

بولدى ، بولدى ، مەسخىرەڭنى قوى ، توختا ، بىر ئىشنى ئۇنتۇپتىمەن ، — هاجىم قولىنى كۆتوردى ، — پىمسىيەگە چىققان بىر ئەر - خوتۇن قوشنىمىز بار ئىدى . ئۇلارنىڭ ئوقۇتقۇچىلىق قىلىۋاتقان ئىككى قىزى ئاتا - ئانىسىغا خىزمەت ئىشلەپ ، سۇيى ، مۇنچىسى ، هاجەتخانىسى ئېچىدە هەم قىشتا ئوت قالمايسىلەر ، دەپ بىنا ئۆي ئېلىپ بەرگەنىدى . مانا ئەمدى بانكىدىن ئالغان قەرزنىڭ ئۈسومى پالانى يىلدا پوكۇنى بولىدىكەن . شۇڭا ، دەرھال تۆلۈۋېتەيلى دەپ ، قورۇ - جايىنى ساتماقچى بولدى .

— زادى نېمە دېمەكچىسىز ؟ ئاشۇ قورۇ - جايىنى ئېلىۋېلىش نىيىتىڭىز بار ئوخشىمامدۇ ، پۇل بېرىپ تۇرايما ؟

— ياقەي ، سەندىن ئوچ ماشىنىغا پۇل ئالمەن دەۋاتسام ، ئۇنىڭغا يەنە قەرز ئالامدىم ، ئۆزۈمنىڭ قورۇ - جايىم تۇرسا...

— ئەمىسە نېمە دېمەكچى ؟

— ئۆيلىرى پۈتۈنلەي زامانىۋى سېلىنغان ، بىر يېرىم موداك قورۇ - باغلىرى بىر جەننەت دېگىنە ! مانا هازىر 120 مىڭغىمۇ خېرىدار چىقمايۋاتىدۇ . ئەگەر پۇلۇڭ بولسا ئېلىپ قويساڭ ، بالاڭدىن - بالاڭغا قالمىغان بىر زېمىن - دە ئۇ...

— ئەگەر ئېلىپ قويسام ئۇنى كىم ساقلاپ بېرىدۇ ؟

— بىزنىڭ بالىلار ئىجارىگە بېرىپ قويسا ، پۇلىنى خەجلىمەي-سەن . هەي سارىڭ ، ئۆي - زېمىن دېگەن ئۆلمەيدىغان ئالتۇن قوزۇق...

ئۇلار ئادىتى بويىچە يەنە بىر قەپەس تاكاللاشقاندىن كېيىن دەرھال شورباغقا ماڭدى . شورباغ شەهەر ئەتراپى بولۇپ ، باغۇ بوستانلىق ، ئېرىق - ئۆستەڭلىرىدە سۇلار ئېقىپ تۇرغان ، ئىنتا-

يىن ھاۋالىق ھەم مەنزىرىلىك جاي ئىدى . كۈنسايىن كېڭىيىۋاتقان شەھەر قۇرۇلۇشى بارغانسېرى شورباغنى ئۆز باغرىغا سىڭدۇرۇۋاتاتى . ياقۇپ ھاجىم بىرنەچچە قوشنىلىرىنى شاھىت ھەم گۇۋاھچى بولۇشقا چاقىردى . مويسىپىت قېرىلارنىڭ ھە ـ ھۇ دېيىشى بىلەن قورۇ ـ جاي 120 مىڭ يۇەن بولۇپ پىچىلدى . قەدىردان شۇ جايدىلا پۇلنى سانىدى ۋە گۇۋاھچى ، شاھىتلارغا چاي پۇلى تارقىتىپ بەردى .

كۈن قايرىلىپ ، يورۇقلىق دەريا ساھىللىرىنىڭ يامغۇر بۇلۇتىدەك بۇك ـ باراقسانلىق ئورمان ـ باغلىرىغا قىڭغايماقتا ئىدى . قەدىردان سائىتىگە قارىدى . ئۇنىڭ مېڭىشىغا يەنە بىر سائەتتەك ۋاقىت قالغان ، دەرھال مېھمانخانىغا قايتىمسا بولمايتتى . ياقۇپ ھاجىم ئۇنى ئۇزىتىپ قويۇش ئۈچۈن بىللە كەلدى . قەدىردان جەنىنەتتەك قورۇ ـ جاينىڭ يەر خېتى ۋە ئۆي ـ زېمىن ئىگىدارچىلىق كىنىشكىلىرىنى چامادانغا سالدى ، ئاندىن ھويلىغا چىقىشى ، ئايرودرومغا ئېلىپ ماڭىدىغان ئاپتوبۇسمۇ كەلدى . قەدىردان بىلەن قۇچاقلىشىپ خوشلاشقان ياقۇپ ھاجىم ماشىنا ۋىلايەتلىك پارتكوم مېھمانخانىسى قورۇسىدىن چىقىپ بولغۇچە ئارقىدىن ئەگىشىپ كەلدى . ماشىنا چوڭ يولغا قايرىلىپ ، ئۈچقانداق مېڭىپ كەتكەندىن كېيىنلا ، ئۇ ئىچىدە : «خۇدا سېنى ئۆز پاناھىدا ساقلىسۇن ، يامان كۆز ، يامان سۆزلەردىن نېرى قىلسۇن ! » دەپ تىلەك تىلىدى ، ئاندىن «باشلار بىناسى»غا يول ئالدى . ئۇ ئەمدىلا تۆمۈر دەرۋازىغا قەدەم ئېلىشى ، ھويلىدىن ئابباس بۇجاق چىقىپ قالدى . ئۇلار تىنچلىق ـ ئامانلىق سوراشقاندىن كېيىن ، ئابباس بۇجاق ھاجىمغا ئېغىر ئەزىردە قارىدى .

— ئۇنۇگوندىن بېرى ئۇچ قېتىم كەلدىم ، ئەجەب كەم دىدارغۇ ئۆزلە ، — ئابباسنىڭ ئاۋازىغا تەئەددى ئارىلاشقاندەك قىلاتتى ، — ئەسلىدە قائىدە بويىچە ئۆيلەرنى پەتلەيدىغان ئادەتلىرىمىزمۇ بولىدىغان .

ئابباس بۇجاق ، كەچۈرسىلە ، — دېدى ھاجىم ئىۇڭايسىز-

لىنىپ ، — بىرەك ئالدىراش بولۇپ كەتتىم ، بولمىسا كۆڭلۈمدە بار ...

كۆڭلۈمدە بار دېمەي ، ئاغزىمىنىڭ ئۇچىدا بار دېسەڭ ، لىللا گەپ قىلغان بولاتتىڭ ، — ئابباسنىڭ ئاچچىقى باندىغاندەك ئەمەس ئىدى ، «ئېشىكىم كۆزۈرۈكتىن ئۆتكۈچە» دېگەندەك ، ئامان — ئېسەن قىشتىن چىقىۋالدىڭ — دە .

يوقسۇ ، يوقسۇ ... ئۆزلىرىنىڭ شاپائەت ، ئاتىدارچىلىقلىرىنى پېقىر قانداقمۇ ئۇنتۇيسۇن . — ھاجىم قىزىرىپ كەتتى ، ئۇنداق تۇزىنى يەپ ، تۇزلۇقىنى چاقىدىغان ئىشنى خۇدامۇ راۋا كۆرمەيدۇ...

يا قۇپ ھاجىم بىر ماشىنا بىلەن كىراكەشلىككە قەدەم ئالغاندا ، ئابباس بۇجاق ئۇنىڭغا تىجارەت كىنىشكىلىرىنى ھەل قىلىپ بېرىشتىن سىرت ، بانكىدىن قەرز پۇلمۇ ھەل قىلىپ بەرگەنىدى . ئىسلاھات بېگى يولغا قويۇلغان ئۇ چاغلاردا ، ئىقتىسادىي تۇزۇملەر قىيىن ھەم مۇرەككەپ ئىدى . مۇشۇنداق زىل پەيتلەردە ئابباس بۇجاڭنىڭ بۇنداق يەكدىللىق قىلىشى ئاسان ئەمەس ، ئەلۋەتتە ! شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ھازىرقىدەك ئاچچىقلىنىشى ، ئۆپكىدەك ئېسىلىپ ، تەنە — كىنايە قىلىشى ئەنە شۇ ۋەجدىن ئىكەنلىكى ئېنىقلا تۇرماميدۇ !

— قانداق ، ھازىر بىزنىڭ ئۆيگە بارامدۇق ياكى مەشەدىلا «غانجۇغدا كۆرۈشەيلى» دەمدۇق ؟ ئابباسنىڭ پەيلى بوشىمايۋاتاتتى ، — مېنىڭ سەندىن سورايدىغان مۇھىم گەپلىرىم بار ئىدى .

— مېنىڭمۇ ئۆزلىرىگە دەيدىغان سىلىنىڭ گەپلىرىدىنمۇ مۇھىمراق نەسىھەتلىرىم بار ئىدى ، — تەنە — تاپىدىن بۇرنى — قۇلىقىغىچە تويغان ھاجىمنىڭمۇ گەجگىسىدىن قورۇدى ، ئاڭلىغاندىن كېيىن بىلىپ قالمىدىلا ، ئەمما ھازىر كەچ بولۇپ كەتتى ، مەن ئەنە ئاتايىتەن سىلى تەرەپكە ئۆتەي .

ئەمىسە ھاجىمنىڭ «نەسىھەتى»نى ئويلاپ كېچىچە تولغىنىپ

نسپ ئۇخلىيالمايدىكەنمەن - دە؟

بۇ ئەسنادا «ياشلار بىناسى» پەلەمپىيىدىن چوشۇپ كېلىۋاتقان ئوبۇلھەسەن ئۇلارنى كۆرۈپ قېلىپ، يۈگۈرۈپ يېتىپ كەلدى. ئۇ «بۇجاق» بىلەن «ھاجىم» نىڭ خوتەن قوچقىرىدەك مۇڭگۈز چىنىسىپ قالغانلىقىدىن بىخەۋەر، ئۆزىچە قاينىپلا كەتتى:

— ھوي ئا بۇجاق، ھاجىم، بىزنىڭ شۇنچە مەدەنىيەت ئۆيلىرىمىز، دەم ئېلىش بۆلۈملىرىمىز تۇرۇقلۇق، بۇ يەردە ئۆرە تۇرۇپ سۆزلەشكەنلىرى نېگىل بولماپتۇ... زادى بولماپتۇ... يۇرسىلە... يۇرسىلە، قىزىققىنە چاي بولامدۇ ياكى تەڭگە راھەت سوغۇق ئىچىملىك بولامدۇ، ئىچكەچ پاراڭ قىلىشسىلا، لىپىدە ھاردۇقلىرى چىقىپ قالمدۇ دەيمەن...

ئوبۇلھەسەن ئۇ ئىككىسىنى گىلەملەر سېلىنغان، ئالىي دىۋانلار قويۇلغان بۆلۈمگە باشلاپ كىرىپ: «قېنى مەرھەمەت» دەپ بولغۇچە، بىر قىز پەتنۇستا ھەرخىل ماركىلىق سوغۇق ئىچىملىك قۇتىلىرىنى ئېلىپ كىرىپ، چاي ئۈستىلىگە قويدى ۋە ئىككى قۇتىنىڭ ئاغزىنى «ۋاككىدە» قىلىپ ئېچىپ، كىرىشىپ قالغان ئىككى خورازنىڭ ئالدىغا ئەدەپ بىلەن سۇرۇپ قويدى.

ئاچچىقىدا ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي، خىلىلا كايىپ قالغان ئابباس تاماقلىرى قۇرۇپ كەتكەنمۇ، سوغۇق ئىچىملىك قۇتىسىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، غورتۇلدىتىپ خىلىلا چىق ئىچىۋەتتى. ھاجىممۇ «ئېشەك ئېشەكتىن قالسا قۇلىقىنى كەس» دېگەن تەمسىلىنى ئويلاپ بىلەمدۇ، ئالدىدىكى قۇتىنى كۆتۈرۈپ راسا بىر ئىچىۋېلىپ، «ئوھ» دېگىنىچە يېرىملاشقان قۇتىنى چاي ئۈستىلىگە قويدى. سوغۇق ئىچىملىكلەر ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى غەزەپ ئوتىنى ۋاشىنده ئۆچۈرۈۋەتتىمۇ قانداق، ھەر ئىككىلىسى ھېڭىدە ھىجىيىشىپ بىر - بىرىگە قاراپ قويۇشتى. ئاباسنىڭ چىرايىدا «نەسىھەت» نى دېمەمسەن، دېگەندەك بىر سوئالنىڭ ئەلەڭلەپ تۇرغانلىقىنى كۆرگەندەك بولغان ھاجىم گىلىنى قىرىپ قويۇپ، كانىيىنى رۇسلىدى:

ئاباس بۇجاڭ ، ئۇزلىرى بىر ئوقۇمۇشلۇق رەھبەر تۇ-
رۇپ ، ئوغۇللىرىغا دوشمەن قىلمايدىغان تەتۈرلۈكنى قىپتىلا . —
دېدى ھاجىم پەردىشەپنى قايرىپ قويۇپ ، — ئۇنىڭ ھەرقايسىلىرى-
نىڭ باققان قەرزلىرىنى تۆلەش ئۈچۈن ئېلىپ كەلگەن پۇلىنى
نېمىدەپ ئويلاپ قېلىشتىلا ؟

— شۇنچە كۆپ پۇلنىڭ كېلىش مەنبەسى زادى نېمە ؟ قاقچە-
لىق قىلىپ ، سەيگۈيۈەن بولۇپ ، سانداقلاپ پۇلنى تاپقىلى بولسا ،
مەن «بۇجاڭ» بولۇپ نېمە قىلىمەن ؟

— سىلى بۇجاڭلىقنى يۈز قېتىم تاشلىۋەتسىلىمۇ ، قەدىر-
دانلىرى دوربىيالمايدىلا ، — ياقۇپ ھاجىم تەمكىنلىك بىلەن
سۆزلەۋاتاتتى ، ئۇنىڭغا ئاللا ئاتا قىلغان نېمەت بۇ ! سىلى تېخى
ئاشۇ بىر چامادان پۇلنى كۆرۈپ ، ئوڭدىلىرىغا ئۈچۈپ كەتكىلى
تاسلا قاپلا ، ئۇنىڭ بانكىدىكى پۇللىرىنى كۆرسىلە ، دوختۇرخانىغا
ئولگورمەيدىغان ئوخشايلا .

— ھەي ، ھەي··· ئاغزىڭنى ئۇششۇتمە ···

— مەنمۇ ئۇنىڭدىن پۇل قەرز ئېلىپ ، چوڭ ماشىنىدىن
ئىككىنى ئالدىم ، — دېدى ياقۇپ ھاجىم ، — بۇ قېتىم ئورۇمچىگە
بارغاندىن كېيىن يەنە ئوچ ماشىنا ئالغۇدەك پۇل بەرمەكچى .

نېمە··· ئۇ··· ئۇ···

— سىلى ھەيران قالغۇدەك ئىش كۆپ ، بۇجاڭ ، — ھاجىم
دىمىقىنى قېقىپ قويدى ، سىلىنىڭ ئەسلىدە بارمۇ ، خوتەندىن
تۇنجى كۇلىچى سودىگەر بولغان خالىمەت قارىم ؟

— بار ··· بار ··· كۇلىغا قۇرۇق ئۇزۇم يۆتكەپ بېيىغان
سودىگەر···

— ھەببەللى ، شۇ چېغىدا قەدىردانغا يېلىنىپ ، 60 مىڭ يۈەن
ئېلىپ كەتتى .

— نېمە ، ئاشۇ كۇلىچى سودىگەرما ؟

— شۇ . تېخى بۇلا ئەمەس ، بىر يىگىت - قىز يۇرتىنى تاشلاپ
چىقىپتىكەن ، يىگىت ، قاسساپچىلىق قىلىپ كۇنۇمنى ئالاي دە-

گەن ، دەسمايىگە 2000 يۈەن بېرىپ تۇرغان بوسلىرى ، دەپ كەپتىكەن ، قەدىردان ئىجارىگە ئۆي ئال ، ئۆي جابدۇقلىرىمۇ ئال ، قاسىاپچىلىقىمۇ قىل ، دەپ 5000 يۈەن بەردى . بۇنداق خىجالەت تارتىپ كەلگەنلەرگە 3000 يۈەندىن تارتىپ ، 10 مىڭ يۈەنگىچە بېرىپ يولغا سالغان غېرىب ـ غۇرۇالار ئاز ئەمەس .

ئابباسنىڭ ئاغزى ئېچىلغىنىچە ھاڭ ـ تاڭلا قالدى ، ئوغلىنىڭ شۇنچە نۇرغۇن پۇلنى قانداق ئۇسۇلدا تاپقانلىقىغا ئەقلى يەتمەيتتى .

— ياقۇپ ھاجىم ئىنى ، — ئابباس بىردىنلا بوشاپ قالغانىدى ، بۇ ئىشنىڭ تېگى ـ تەكتىنى ماڭا چۈشەندۈر ، بۇ زادى نېمە ئىش ؟ مەن ئۇنىڭغا بەك قوپاللىق قىپتىمەن .

ياقۇپ ھاجىم قاقچىلىقنىڭ ھەقىقىي سىرىنى يېشىپ چۈشەندۈرۈپ بەردى ، ئەگەر بىر كىلو قاقتا 20 پۇڭ ئوشۇق سالقاندا ، 100 تونىنا قاقتا 20 مىڭ يۈەن پايدىسىغا قېلىپ قالمىغانلىقىنى ، مۇشۇ ئۇسۇلدا 300 ، 400 ، 500 تونىنا قاقلارنى ئېچكىرىدىكى لاۋبەنلەرگە ئۆتكۈزگەندە ، بىر قېتىملىق سودىدىلا 100 مىڭلاپ پۇل قالمىغانلىقىنى دەللىلەپ كۆرسەتتى .

— ئەمىسە باشقا قاقچىلارمۇ شۇنداق قىلسا بولمامدۇ ؟

— ئۇلار بىرىنچىدىن ، شىركەت باشلىقلىرىغا ئارقا ئىشىك قىلدۇق دەپ بىر يارتا گۆش ، بىرەر ـ ئىككى ساندۇق يەل ـ يېمىش ئەكىرىدۇ ، بەك چوڭ قىلدى دېگەندىمۇ ، بىرنەچچە مىڭ يۈەن ئارقا ئىشىك قىلىدۇ ، كۆزى بەك كىچىك . قەدىردان بىر قېتىمدىلا 10 — 15 مىڭ يۈەنى يانچۇقىغا سېلىپ قويىدۇ . شۇڭا ، ئۇلار بىر يۈەنلىك قاقنى بىر يۈەن 20 پۇڭ ياكى بىر يۈەن 30 پۇڭ قىلىپ يېزىپ بېرىدۇ ؛ ئىككىنچىدىن ، قەدىردان بەك ئىشەنچىلىك . ئۇيغۇر ، خەنزۇ قاق سودىگەرلىرى ، خوجايىنلىرى ئۇنىڭغا ئىشىنىدۇ . قەدىرداندىن ئۆتكۈزۈۋالغان ھەرقانداق مالدىن چاتاق چىقمايدۇ ، كەسىپكە پۇختا . شۇڭا ، پۇتۇن ئورۇمچى ئەمەس ، شەنجاڭ بويىچە «بالا سەيگۈيۈەن» دېسە ، ئۇنى تونۇمايدىغىنى يوق !

سەل هاياجانلىنىپ ، قىزىپ قالغان ياقۇپ ھاجىم قەدىردانىنىڭ دېھقانلارغا قىلغان ياخشىلىقلىرىنى بىر - بىرلەپ سۆزلەپ ، ھەتتا قەدىردانىنى تونۇمايدىغان باشقا يۇرتلاردىنمۇ «بالا سەيگۈيوەنگە تەگ-سۇن» دەپ ، نەچچە يوز تونىلاپ مال ئەۋەتىدىغانلىقىنى دېگەندە ، ئابباس ئىختىيارسىز چىكىلداپ كەتتى .

— قەدىردان ھەرقايسىلىرىدىن دىلى رەنجىپ ئۆيدىن چىققان-دىن كېيىن ، — دېدى ياقۇپ ھاجىم ئېغىر خورسىنىپ ، — قىيالىق بوز يەر مەيدانىدىن 1250 تونىنا مالنى تەكشۈرۈپ سېتىۋاپ-تۇ . ھازىر 25 ماشىنىنىڭ يولغا چىققىنىغا ئۇچ كۈن بولۇپ قالدى . مەن ئۆگۈنلۈككە 24 ماشىنا بىلەن يولغا چىقىمەن . قەدىر-دان ئالغان بۇ قاقنى بىر يېرىم ئايغىچە توشۇپ بولۇشىمىز كېرەك .

ياقۇپ ھاجىم 1250 تونىنا مالنى ئېلىش جەريانىنى سۆزلەپ بەرگەندە ، ئابباس بۇجاق ئېچىكىنى قامالالاپ ، ئۇرۇنغچە بېشىنى چايقىدى ھەم : «بىز ... بىز ... ئىسلاھاتنى چۈشەنمەيدىكەنمىز ، ئىسلاھاتنىڭ ئارقىسىدا قاپىتىمىز » دەپ ئىسىت ئەيلىدى... ھازىر قەدىردان نەدە ؟

— ئۇ بۈگۈن سائەت سەككىزنىڭ ئايروپىلانى بىلەن ئۈرۈمچە-گە ماڭدى .

— نېمىشقا ئەمدى ؟

— ئۈرۈمچىدىكى تۆت چوڭ مېۋە - چېۋە توپ سېتىش بازار-لىرىدىكى قاقچىلار ئۈنىڭ يولىغا قاراپ ، قاقلىرىنى ساتماي ئولتۇ-رىدۇ . يەنە بىر تەرەپتىن ، ئۇ شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى «ئالتۇن ئاچقۇچ» تەربىيەلەش مەركىزىدە ئوقۇۋاتىدۇ .

ئوقۇۋاتىدۇ ؟ — ئابباس بۇجاق ھەيرانلىق ئىلكىدە تېڭىر-قاپ قالدى ، — ئۇ ... ئۇ ... نېمە ئوقۇۋاتىدۇ ؟

— ئىچكىرىدىن كېلىدىغان قاق سودىگەرلىرى بىلەن ئالاقىلە-شىش ، توختام تۈزۈش ، پىكىر ئالماشتۇرۇشتا قىيىنلىپ قالغاچ-قا ، خەنزۇ تىلىدا ئوقۇپ بىر قارارنى پوتكۈزدى . ھازىر ئىككىنچى قارارمۇ ئونتۇرىلاشتى .

— مۇنداق دېگىن ، — ئابباس بوجاڭنىڭ بېشى چوشۇپ كەتتى ، — بىز بىلەن كۆروشمەيلا كېتىپ قالغىنىنى قارا بۇ بالىنىڭ !

— ئائىلىدە ئابدۇراخماندىن باشقىسى ھەرە چېقىۋالغاندەك قاپىقىنى ئوشۇتۇپ يۇرسە ، «يەنە شۇ سۆرۈن چىرايلارنى كۆرۈپ نېمە قىلاي» دېگەندۇ .

— بولدى ، بولدى ، سەنمۇ ئوت ئوستىگە ياغ چاچماي ، ئىت قىسۋال...

— بۇ قېتىمقى سودىدىنلا 1 مىليون پايدا قالاتتى ، — ياقۇپ ھاجىم «ئىسىت» دەپ قويدى ، — بىراق قەدىردان : «دېھقانلىرى بەك نامراتكەن ، شۇلارنىڭ دېگىنىگە ئالدىم ، سودىلاشمىدىم» دەيدۇ . شۇنىڭدىمۇ يەنە (300 — 400 مىڭ پايدا بار .

شۇنداقمۇ ، ياھ ، ياھ ...

— ھازىر 5 ـ ئاي تۇرسا ، بازاردا قاق يوق دېيەرلىك ، يېڭى قاقنىڭ چىقىشىغا خېلى بار .

— توۋا ، قۇرۇق مېۋە ـ چۆمۈمۇ ئەجەپ سېتىلىدىكىنا ؟ شاكىلات ، كونسېرۋا ، قاق بەلىش ، قاق قىيامى بولكىسى ھەم ھەرخىل قاق بىلەن ياسىلىدىغان تاتلىق ـ تۇرۇملارنى ئىشلەپچىقىرىدىغان زاۋۇت ، كارخانا ، شىركەتلەر قۇرۇق مېۋە ـ چۆمۈنى خام ئەشيا قىلىدۇ ـ دە .

مۇنداق دېگىن ، — ئابباس ياقۇپ ھاجىمنىڭ مۇرىسىگە قولىنى قويدى ، — ئورۇمچىگە بارغاندىن كېيىن ھەممىمىزنىڭ قىزغىن سالىمىمىزنى يەتكۈزۈپ قوي . ئۇ بالا قېيىداپ يۈرمەسۇن . بىز ئاچچىقلايلى ، تىللايلى ، قاپىقىمىزنى تورۇۋالايلى ، ھەممىسى شۇ بالىنىڭ ياخشى بولۇشى ئۈچۈن . ۋاقىت خېلى بولۇپ قاپتۇ ، مەن قايتاي .

ئابباس قەدەملىرى ئېغىرلاشقان ھالدا دەم ئېلىش ئۆيىدىن چىقىپ كەتتى . قەيەردىدۇر ساقلاپ تۇرغان ئوبۇلھەسەن ئۇنىڭ قولتۇقلىرىدىن يۆلەپ ، پەلەمپەيلەردىن بىللە چۈشۈپ ئۈزىتىپ

قويدى . ئۇ دەم ئېلىش ئۆيىگە كىرگەندە ، ياقۇپ ھاجىم سوغۇق ئىچىملىك قۇتىسىنىڭ يەنە بىرىنى ئېچىپ ئىچىۋاتاتتى .

— بەك جىق مۇڭدىشىپ كەتتىڭلارغۇ ، — ئوبۇلھەسەن ھاجىمنىڭ ئۇدۇلىغا كېلىپ ئولتۇردى ، — قەدىردان ئورۇمچىدە مايماق دەسسەپ قالدىمۇ يا ؟

ئاتا ـ ئانا بولغۇچى بالىسىدىن ئەنسىرىمەي قالامدۇ ، ھاجىم ھەقىقىي ئەھۋالنى دېگۈسى كەلمىدى ، — ئىچەمدۇ ، چېكەمدۇ ، ئويناۋاتىمدۇ دېگەندەك سۇرۇشتە قىلىۋاتىمدۇ شۇ ...

ئوبۇلھەسەن سوغۇق ئىچىملىك ئولتۇرۇپ ، قەدىردانىڭ ئۆزىگە قول ـ قانات بولۇپ قالغانلىقى ، «ياشلار بىناسى» دىن ئىمارەت چوڭ كوللېكتىپ ئوچۇن جان كۆيدۈرۈۋاتقانلىقى ، ھازىر ھەر بىر دۇكان مەسئۇللىرى ، مال ساتقۇچىلىرى ئۇنىڭدىن بەكمۇ رازى ئىكەنلىكىنى مەمنۇنىيەت بىلەن سۆزلىدى . ياقۇپ ھاجىم شەھەر كۆركەن ، جەمئىيەتكە ئارىلاشقان ، ئىسسىق ـ سوغۇق بېشىدىن ئۆتكەن ئادەم بولغاچقا ، بۇنداق پاسقا چىققان توپنى ئۇرماي قالامدۇ ؟ ئۇ قەدىردانغا بېرىلىۋاتقان سەككىز يۈەن كامانداروپكا ، 15 يۈەن ياتاق ، 350 يۈەن مائاشنى سۆكوپ بىر سۆزلىگەنلى تۇرغانىدى ، ئوبۇلھەسەن قەدىردان تۇغرۇلۇق گەپ ئاچقىنىغا بۇرنى ـ قۇلىقىغچە تويدى ، تومۇستىن ئاسمان يىراق ، يەر قاتتىق بولۇپ كەتتى .

— مەن : «قاق پۇلىدىن ئاز ـ تولا ئېلىپ قال» دېسەم ، ئۇ : «ئوبۇلھەسەنكام كۆپ ئادەمنى باقمىدۇ ، بىر پۇڭنى كەم قىلمايدۇ» دەيدۇ . بۇ ھەقتە ئىككىمىز بىرنەچچە قېتىم تاكاللىشىپمۇ قالدۇق ، — ياقۇپ ھاجىم قوللىرىنى شىلتىمەكتە ئىدى ، — ئۇرۇمچىدەك يەردە ئاددىيغىنا بىر ۋاڭ تاماق سەككىز يۈەن تۇرسا ، سىز بېرىدىغان سەككىز يۈەن كامانداروپكا پۇلى قانداقمۇ بىر كونگە يەتسۇن ؟ «15 يۈەندىن تۆۋەن ياتاقتا ياتسەن» دەپ بەلگىلەپ بېرىپسىز ، ئۇ جان كۆيدۈرۈپ ئىشلىگەنلىكى ئۈچۈن ، پوق ـ سويدۇك ، تەر ، ئوسۇرۇق پۇراپ تۇرغان سەككىز

كىشىلىك گۈندىخانىدا ياتسۇنما؟

مەن... مەن... ئۆستۈروپ بېرەي، — ئوبۇلھەسەنىڭ بېشى چۈشۈپ كەتكەندى، — سائاشىنىمۇ تەڭشىمىسەم بولمىغۇدەك...

— بولدى قىلىڭ ئەمدى، ھازىر ئۇنىڭ ھاجىتى سىزگە چۈشمەيدۇ. — ھاجىم ئاچچىقىدا پۈشاڭشىپ كەتتى، — ئۇ سىز بەرگەن پۇلنى يەتكۈزەلمەي، دېھقانلارنىڭ مالىلىرىنى خەنزۇ خوجايىنلارغا ئۆتكۈزۈپ جېنىنى بېقىپ كەلدى، ھازىر ئورۇمچى ۋە جەنۇبىي شىنجاڭ بويىچە ئۇنى «بالا سەيگۈيۇەن» دەپ ماختىشىپ بېشىدا كۆتۈروشۈۋاتىدۇ.

— مەنمۇ ئاڭلىدىم...

— ئىچكىرىدىن كەلگەن قاق سودىگەرلىرى، كاتتا بايلار قەدىرداننىڭ 35 يۈەنلىك ياتقىنى كۆرۈپ دەھشەت غەزەپلىنىپ: «سىلەر ئۇيغۇر ئەمەلدارلىرى، بايلىرى ئادەم ئىشلىتىشنى بىلمەيسىلەر، قابىلىيەتلىك كىشىلەرنىڭ قەدرىگە ئەسلا يەتمەيسىلەر» دەپ ۋارقىرىشىپ كەتتى. لېكىن، قەدىردان، بۇ 35 يۈەنلىك ياتاقنىڭ 20 يۈەنىنى يېنىمدىن تۆلەيمەن، دېمىدى، ئۇ يەنىلا سىزنى ئايىدى.

— مەن كەم ئەقىللىق قىپتىمەن، ئۇنىڭ ئىقتىدارىنى كۆرۈپ تۇرۇپمۇ سەل قارايتىمەن ...

— ئانا ـ ئانىسى ئۇياقتا ئىشەنمەي دىلىنى رەنجىتسە، سىلەر بۇياقتا ئىقتىسادىي جەھەتتىن قىينىپ، تار كوچىلارغا باشلىساڭلار، ئاخىر ئاشۇ بالىنى بۇزۇۋالمىدىغان بولدۇڭلارغۇ!

ياقۇپ ھاجىم خوشمۇ دېمەي چىقىپ كەتتى.

ئون ئۈچىنچى باب

— جېنىم بالام ئەسەت ، گۈاڭجۇدا ئاچاڭ ئەختەرنسانىڭ 600 مىڭ يۈەنلىك مېلىنى ساقچىلار قولغا چۈشۈرۈۋاپتۇ ، ئۆزى ئارانلا قېچىپ قۇتۇلۇۋپتۇ . شۇڭا ، بىزگە مال كەلمىگىلى بىر ئايدىن ئاشتى ، — ھۆسنارخان ئوغلى ئەسەت ئەرۋاھقا يېلىنماقتا ئىدى ، — ئاشخانىنىڭ كىرىمى بولسا ياخشى ئەمەس .

— يالغان ، — ئەسەت ئەرۋاھنىڭ كۆزلىرى ئالايدى ، — مەن سېنىڭ خېرىدارلىرىڭنى بىلمەمدىمنا ، ئۇلار كىرگەن ھامان ئارقا ھويلىغا ئەكىرىپ ، قوللىرىغا بولاقلاپ تۇتقۇزۇپ قويمىسەنغۇ ؟

— جېنىم بالام ، ماڭا لا يۆلىنىۋالما ، — دېدى ھۆسنارخان ، — سەنمۇ بىرەر ئىشنىڭ پېشىنى تۇتۇپ ، ئۆزۈڭنىڭ ئېغىرلىقىنى ئۆزۈڭ كۆتۈرسەڭ بولمامدۇ ؟

— قىزىقكەنسەن ، «بىر ئىشنىڭ پېشىنى تۇتمەن» دەپلا تۇتقىلى بولامدا ؟ — ئەسەت ئەرۋاھ ئانىسىغا گۆلەيدى ، — بولسا شۇنداق ئىشنى تېپىپ بېرە ئەمىسە .

— ئۆزۈڭ تاپمامسەن ، ھۆسنارخانمۇ ھورپەيدى ، — سەن ئەمچەكنى «مەمە» دەيدىغان كىچىك بالا بولمىساڭ ، ھەممىنى چاپ-ناپ بېگوزۇپ قويسام بولامتى !

— ھەي ، ماڭا خاپا بولما ، ئەسەت ئەرۋاھ يانىپ-شىدا پۇلاڭلاپ تۇرغان غىلاپلىق پىچاقنى تۇتتى ، — ئەمدى «بې-شىمنى بېرىۋېتەرمىكەن» دەپ ئولتۇرمايمەن جۇما...

ئەسەت ئەرۋاھ ئانىسى بېشىنى بېرىۋېتىپ ، دوختۇرخانىدا 22 كۈن يېتىپ چىققاندىن كېيىن ئىشتان بەلبېغىغا غىلاپلىق پىچاقنى ئېسىپ يۈرىدىغان ئادەتنى چىقىرىۋالدى . ھۈددى ئالا ئىنەكنىڭ بالىسى چار قۇيرۇق ، دېگەندەك ، بۇ ھۆسنارخانغا يالىڭاچ بېشارەت

ئىدى . مانا شۇندىن بېرى ، ئەسەت ئەرۋاھ قاچانكى خۇمارى تۇتسا ، ئانىسىغا بىر قولىنى سوزسا ، بىر قولى يانپىشىدىكى غىلاپلىق پىچاقنى سىلايتتى . ھۆسنارخانىمۇ خودىدى ئېغىز چىشىنى سۇغارغانىدەك ، مىڭ ئۆلۈپ ، بىر تىرىلىپ ، كۆڭلەك ئېتىكىسى كۆتۈرەتتى ـ دە ، يوتىسىدىكى پايپىقىنى قايرىپ تىرناقتەك سولياۋ بولاقنى ئېلىپ بېرەتتى ھەم غوتۇلدىغىنىچە ئىچكەركى ئۆيگە ياكى ئاشخانىغا چىقىپ كېتەتتى . زىيان دېگەن ئاچچىق ، ئۇنىڭ بىر ئاي ئىچىدە پىچىقىنى دەستەك قىلىپ ، قانچە بولاق ئالغانلىقى ، ئۇنىڭ قانچە پۇل بولىدىغانلىقىنى كۆڭلىدە دىتلاپ چىققان ھۆسنارخان : «بېشىگنى يەيدىغان ئۆلمەيدىغان جۇڭاينىمەك ، ماشىنا چاقى ئاستىدا مىجىلىپ ئۆلەرسەن ، غايىب ئوققا نىسىپ بولارسەن ... » دەپ قارغايتتى . بۇنداق قارغاشلار ئەسەت ھەر قېتىم قاقشىتىپ تۇرۇپ مال ئالغاندا بىرقانچە كۇنگىچە داۋام قىلاتتى . خودىدى «ئىتنىڭ قارغىشىغا پىت ئۆلمەپتۇ» دېگەندەك ، ئەسەت ئەرۋاھ بۇ ئاي ، بۇ كۇنلەردە ماشىنىنىڭ چاقى ئاستىدا مىجىلىپ ئۆلىدىغاندەك ياكى غايىب ئوققا نىسىپ بولىدىغاندەك ئەمەس ئىدى . مانا بۇگۇنمۇ ئەسەت ئەرۋاھ پىچىقىنى سىلاپ تۇرۇپ ئىككى «بولاق» مالنى ئانىسىنى چىرقىرىتىپ ئېلىۋالدى . سەۋر ـ تاقىتى چېكىگە يەتكەن ھۆسنارخان ئۇنىڭغا ئامالنىڭ يوقىدا يېلىنماقتا ئىدى .

— بالام ، ماڭىلا ئېسىلىۋالغۇچە ، كاللاڭنى ئىشلىتىپ باقساڭ بولمامدۇ ، — ھۆسنارخاننىڭ چىرايىغا بىر شۇملۇق سايە تاشلىغانىدى ، — پۇلدار ئەل ـ ئاغىنە ، يېقىن ـ يورۇقلىرىڭغا ئاشۇ «ھۇنىرىڭ»نى ئۆگىتىپ قويساڭ... بوينىدىن باغلىغان ئىتەك ئارقاڭدىن سوكۇلداپ ماڭاتتى ئەمەسمۇ .

— قايسى پۇلدار ئاغىنىلەرىكەن ئۇ ؟ كاپىلداۋېرىدىكىنە... — مەن قورۇقتىن ـ قورۇق جاۋراۋاتقىنىم يوق ، بالام ، — ھۆسنارخاننىڭ ئاۋازى بىردىنلا پەسلىدى ، قەدىردان دېگەن شۇم ھازىر بېيىپ تىنىپ كەتتى . ئۇتكەنده خوتەندىن يۆنكىگەن 1000 ئەچچە يۈز تونىا مالدىنلا 400 مىڭ يۇەندىن ئارتۇق پايدا كۆرۈپتۇ .

— نېمە دەيدىغانسەنوي ، شۇنداقما ئىش بوپتىما ؟

سەن چېكىشتىلا بىلسەڭ بولىدۇ ، — ھۆسنارخاننىڭ قاش ـ قاپاقلىرى سوزۇلدى ، — ئاشخانىمىزدا تاماق يەۋاتقانلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ئاغزىدا شۇ گەپ . مانا ھازىر ئۇ شۇم سوۋېتنىڭ 110 مىڭ يوەنلىك «لادا» دېگەن ماشىنىسىنى ھەيدەپ يۈرىدۇ . ساقچىلار تۇتۇۋېلىپ ، «پىراۋاڭ يوق ئىكەن» دەپ 8000 يۈەن جەريمانە قويۇپتىكەن ، بۇ ھارامىلىق : «ساقچىلار بىزدەك قانۇنسىز ماشىنا ھەيدىگەنلەرنى تۇتمىمىز دەپ جاپا چەكتى ، شۇڭا ئۇلارغا مۇكاپات بېرىڭلار» دەپ ، 20 مىڭ يۈەن ئاپىرىپ بېرىپتۇ . تەسىرلىنىپ كەتكەن ساقچىخانا ئۇنىڭغا بىر ھەپتە ئىچىدە پىراۋا ھەل قىلىپ بېرىپتىمىش .

— پاھ ، قەدىردان ئەجەب مەردلىك قىپتۇ ـ دە ...

— ئۇلا ئەمەس ، — دېدى ھۆسنارخان ، — يولىنى تاپالماي گاڭگىراپ قالغان ، بىرەر ھونەر ياكى تىجارەت قىلاي دېسە دەسمايە ـ دىن قىينالغان بالىلاردىن چىراي سارغايتىپ قانچىسى كەلسە ، شۇنچىسىگە يارىدەم قىپتۇ .

— كەكىلىكتەڭ ۋاقىلداپلا كەتتىڭ ، زادى نېمە دېمەكچىسەن ؟ — ئەسەت ئەرۋاھ ئانىسىنىڭ كۆزىگە قارىدى ، قېنى ئاقىلانە مەسلىھەتىڭ بولسا دەپ باقمامسەن ؟

قەدىردانغا ھېلىقى ئىشنى ئۆگىتىپ قوي !

— ئۇ ئادەتتە تاماكىمۇ چەكمىسە ، قانداق ئۆگەتكىلى بولىدۇ ...

ھۆسنارخان ئوغلىنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلىغانسېرى ، ئەسەتنىڭ كۆزلىرى قىسىلىپ ، كۆپكۆك كالپۇكلىرى مىتىلداپ كەتتى .

بۇ ... بوپقالغۇدەك . يائاللا ئانا ، شەيتانغا دەرس بېرىدىغان خوتۇنسەن ـ دە !

ھۆسنارخان بىلەن ئەسەت ئەرۋاھ قەدىردان توغرۇلۇق ئەنە شۇنداق يەڭ سودىسى قىلىۋاتقاندا ، قەدىردان داخىيەن قۇرۇق مېۋە ـ چېۋە تارماق شىركىتىنىڭ خوجايىنى ياڭ مىڭسەن بىلەن

داخىيەندىكى بىر ئاشخانىدا تاماق يېگەچ پاراڭغا چۈشكەنىدى .

ھازىر 7 ـ ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرى بولۇپ ، يېڭى قاق چىقىشقا يەنە بىر ئايدەك ۋاقىت بار ئىدى . شۇڭا ، ئىچكىرىدىكى قاق سودىگەرلىرى ، سەيگۈيۈەنلەر ۋە قۇرۇق مېۋە ـ چېۋە ھايانكەشلىرى بۇگۈن داخىيەن قۇرۇق مېۋە ـ چېۋە تارماق شىركىتىنىڭ جەنىتەتتەك بېغىدا تونۇشۇش ، كېڭىشىش ، توختام تۈزۈش يىغىنى ئېچىۋاتاتتى . ئىچكىرىدىن كەلگەن خوجايىنلارنىڭ كۆپىنچىسى «قوگۇرتاش» ، «غەربىي دىيار» ، «داخىيەن» ۋە «مۇسۇلمانلار» شىركەتلىرى بىلەن توختام تۈزدى . بۇ شىركەتلەر قەدىردان بىلەن توختام ئىمزالىمىدى . ئەمما ، ئىچكىرىدىن كەلگەن خوجايىنلار ئىچىدە بىرلا سۇئال جىجۇئال ئەپەندى قەدىردان بىلەن توختام تۈزۈدىغانلىقىنى بىلدۈردى . قاقچىلىق مىزانىدا ، قاقچىلار يېزا ـ كەنتلەردىن كىلوسىنى 80 پۇلدىن ئالغانىدا ، ئۇلار قەدىردانغا ئوخشاشلارغا بىر يۈەندىن ساتاتتى . قەدىردانلار شىركەتلەرگە بىر يۈەن 20 پۇلدىن ساتسا ، شىركەتلەر ئىچكىرىدىن كەلگەن خوجايىنلارغا بىر يۈەن 40 پۇلدىن ئوتكۈزەتتى . ئىچكىرىدىن كەلگەن خوجايىنلار زاۋۇت ـ شىركەتلەرگە بىر يۈەن 60 پۇلدىن ياكى ئىككى يۈەندىن بېرەتتى . قىسقىسى ، قولدىن ـ قولغا ئوتكەنسېرى ، كېيىنكى خېرىدارلارنىڭ ئالغان مالىلىرىنىڭ باھاسى ئېشىپ باراتتى . شۇنداق ئىكەن ، ئىچكىرىدىن كەلگەن خوجايىنلار قىممەت توختايدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ ، شىركەتلەر بىلەن توختام تۈزدى . بىراق ، كىلوسىدا 20 — 30 پۇلۇك ئەرزان توختايدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ نېمىشقا قەدىردان بىلەن توختام تۈزمىدى ؟

بۇ ئىش قەدىردانىڭ روھىنى چۈشۈرۈپلا قالماي ، قىزغىنلىقىمۇ سۇسلاشقانىدى . ئۇنىڭ يىغىندىن كېيىنكى كەيپىياتىنىڭ بىردىنلا تۆۋەنلەپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلغان ياكۇپ مىكسەن ئۇنى ئاشخانىغا باشلاپ كىرىپ ، بۇ ئەھۋالنىڭ تېگى ـ تەكتىنى چۈشەندۈرمەكتە ئىدى .

ـ ئويلاپ باق ، بەزى ھاللاردا بىراق ـ يېقىندىكى مالىلارنى

ئېلىشتا ، مەلۇم پىرسەنت پۇلنى توختام تۈزگەن خوجايىن ئالدىن بېرىشى كېرەك ، شۇنداقمۇ ؟ — دېدى ياڭ خوجايىن پېتىر ماتتىنى يەڭبتىپ . ئەگەر سەن قويمىچى بولۇپ قېلىپ ، پۇلنى ئېلىپلا قېچىپ كەتسەڭ قانداق بولىدۇ ؟

— بىلمەيمەن ، ئۇلار ماڭا ئىشەنمەپتۇ .

توغرا ، بۇنىڭ ئۈچۈن سېنىڭ ئورۇمچىدە فورۇ ـ جايىڭ ياكى ئېسىل ئۆيلىرىڭ بولۇشى كېرەك ، — ياڭ مىڭسەن گەپنىڭ پوسكاللىسىنى دېدى . — ئۇنداقتا سەن بىرەر يەرگە قاچالامسەن ؟ قاچقان تەقدىرىڭدىمۇ ، ئۆي ـ زېمىنىڭنى ئېلىپ كېتەلمەيسەن ـ ...ده

— چۈشەندىم ، ياڭ خوجايىن .

— ھەببەللى ، سەن ئاستىڭدا ئېسىل ماشىنا ، نەچچە مىڭ يوەنلىك ئالدى ـ ياتاقتا ياتقىنىڭ بىلەنمۇ ، ئۇلار ساڭا ئىشەنمەيدۇ ، — ياڭ مىڭسەن ھېڭىدە ھېجىيىپ قويدى ، — شۇڭا ئۇلار قىممەت بولسىمۇ بىزدەك قېچىپ كېتەلمەيدىغان شىركەتلەر بىلەن توختام تۈزگەن گەپ...

ياڭ مىڭسەننىڭ چۈشەندۈرۈشلىرىدىن خېلىلا بېسىكلەپ قالغان قەدىردان ئاشخانىدىن قايتىپ چىققاندىن كېيىن ، ياڭ خوجا يىنىڭ قولىنى سىقىپ تۇرۇپ :

— شۇنداق بىر ئۆي ئالايكى ، ھەشەمەتلىك زىننەتلەپ ، قىممەت باھالىق ئۆي مۆلكى بىلەن بېزەپ ، بەجايىكى جەننەت قىلمۇ ، تەي ، ماڭا ئىشىنەلمىگەن ئاشۇ پۇلدار خوجايىنلار ئايلىنىپ كېتەلمەيدىغان بولۇپ قالسۇن . — دېدى .

ياڭ مىڭسەن بىلەن قەدىردان تەڭلا قاقاقلىشىپ كولۇۋېتىشتى .

قەدىردان مېغىز رەڭلىك «لادا»نى ھەيدەپ شەھەر يولىغا قاراپ ماڭماقتا . ئۇ خوتەندىن قايتىپ كېلىپ ئىككىنچى كۈنى 25 ماشىنا گۈزە ـ قاق يېتىپ كەلدى . ئۈنى ياڭ خوجايىنغا ئۆتكۈزۈپ ، ئۆتىنچى كۈنى ياقۇپ ھاجىم «كارۋان» ئەترىتى 24 ماشىنا

بولۇپ پېتىپ كېلىشى ، ئۇنى لۇك داتۇ ئېلىۋالدى . يەنە ئاردىدىن 13 كۇن ئۆتكەندە ، ئالدىنقى قېتىم قايتىپ كەتكەن 25 ماشىنا ئىككىنچى قېتىم كېلىشى ، ئۇنى يەنىلا ياك خوجايىن ئالدىغا تارتىتى ، ئەمما ياقۇپ ھاجىم باشچىلىقىدىكى 24 ماشىنا ئۇرۇمچىگە ئىككىنچى قېتىم كېلىشى ، ئۇدۇل پويىز ئىستانسىسىنىك يۈك چۈشۈرۈش سۇپىسىغا يورۇپ كەتتى . چۈنكى ، بۇ 240 تونا مال سۇك خىجۇك خوجايىنغا تەۋە بولۇپ ، قەدىردانىنىك بىر ئايدا بىر قېتىم ماكدۇردىغان تۆت ۋاگون ۋەزىپىسى ئىدى . ھازىر «قىيا-لىق»تىكى 1250 تونىا مالدىن 25 ماشىنا بىر قېتىم قاتنىسا بولىدىغان 250 تونىا مال تېخى يولدا ئىدى .

بۇ قېتىمقى سەرخىل مالدىن 500 تونىا ئېلىۋېلىپ ، ئۇنىڭ-دىن خېلىلا نۇرغۇن نەپ كۆرگەن ياك مىڭسەن خۇشاللىقىدا ئىچ-كىرىدىن كەلتۈرۈلگەن «لادا» ماشىنىسىنى تالون ، ھەرخىل رەس-مىيەت ھەم نوپۇسلىرى بىلەن قەدىردانغا 110 مىك يۇەن ئۆز نەرخىدە بېرىۋەتتى . بۇ قېتىمقى 1250 تونىا مالدىن «لادا»نى ھېسابقا ئالمىغاندا ، قەدىردانغا 270 مىك يۇەن پايدا قالغانىدى .

ياك مىڭسەن «لادا»نى ئۆزى ھەيدەپ «مۇساپىرلار مېھمانخا-نىسى»نىك قورۇسىغا ئەكىلىپ بەردى . بۇ قورۇغا ھەر كۇنى 40 - 50 ماشىنا ئۇزۇلمەي كېلىپ - كېتىپ تۇراتتى . قەدىردا-نىك ماشىنا ئالغانلىقىنى ئاڭلىغان بىر يۇرتلۇق شوپۇرلار ئاشۇ ھويلىنىڭ ئىچىدىلا ھەيدەپ ، قەدىردانغا ئۆگىنىشكە باشلىدى . ئۇ يەرنى باس ، بۇ يەرنى تارت ، ئوڭغا بۇرا ، سولغا ئايلان دەپ ئىككى - ئۈچ كۇن ئۆتۈپ كەتتى . شەنبە - يەكشەنبە كۇنى قەدىر-دان بىر پېشقەدەم شوپۇرنى مېھمان قىلىپ ھەم تاپان ھەققى بې-رىپ ، گۇلساي قەبرىستانلىقى نەرەپكە چىقىپ كەتتى . ئۇ شوپۇر-لاردىن ئىمتىھان ئالىدىغان مەشىق مەيدانىنىڭ مەسئۇل خادىمىنى رازى قىلىپ ، شۇ يەردە ئىككى كۇن مەشىق قىلدى . قەدىردان ماشىنا ھەيدەشنىڭ ۋېلىسىپىت مىنىشتىن ئاسان ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى ، شۇنداقتىمۇ ئۇ ئىككى - ئۈچ كۇندە بىر قېتىم

مەشق مەيدانىدا ئۇستاملارنىڭ ياردىمى بىلەن ئەستايىدىل مەشق قىلدى . ئۇ تۇنجى قېتىم ماشىنىنى ھەيدەپ شەھەرگە كىرگەن كۈنىلا قاتناش قائىدىسىگە خىلاپلىق قىلىپ ، ساقچىلارغا تۇتۇلۇپ قالدى . ئەمما ، ئۇ ھېچقانداق يالغان سۆزلىمەي ، راست گېپىنى قىلدى . ساقچىلار ئۇنىڭ خوتەن شېۋىسىدە قىلغان سۆزلىرىگە مەھلىيا بولۇپ قالدى ، بىراق ئۇنىڭ پىراۋىسىز ماشىنا ھەيدىگەنلىكى ۋە قاتناش قائىدىسىگە ئېغىر خىلاپلىق قىلغانلىقى ئۈچۈن 8000 يۈەن جەرىمانە قويغانىدى ، ئۇ ئەتىسى 20 مىڭ يۈەن ئەكىلىپ بېرىپ : «ساقچىلارغا مۇكاپات بەرسەڭلار ، ئۇلار بەك جاپا-كەش گادايلاركەن» دەپ ھەممىسىنى كۈلدۈرۈۋەتتى . شۇڭا ، ساقچىلار ئۇنى مەشق مەيدانىدا ماشىنا ھەيدىتىپ ۋە بارلىق مەشق تۈرلىرىنى ئىشلىتىپ بولۇپ 13 كۈن ئۆتكەندە ، پىشىل تاشلىق كىچىككىنە پىراۋا كىنىشكىسىنى ئۇنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى ھەم ساقچى باشلىقى ئۇنىڭغا : «قاتناش قائىدە ـ نىزاملىرىنى ئوبدان ئۆگەنگىن» دەپ ، قاتناش قائىدە ـ نىزاملىرى ھەققىدىكى بىر كىتابنى بەردى .

قەدىردان «لادا» نى خىيال بىلەن سالقىن ھەيدەپ داجەيگۈغا يېتىپ كەلدى . ياقۇپ ھاجىم ماشىنىنى ئارقا يول بىلەن ئايلاندۇرۇپ ، دەرۋازا ئالدىغا ئەكەلگىلى بولمىغانلىقىنى كۆرسىتىپ قويغاچقا ، قەدىردان ئاھالىلەر كوچىلىرىدىن ئۆتۈپ دەرۋازا ئالدىغا كەلدى . ھازىر ياقۇپ ھاجىمنىڭ ماشىنىسى ئونغا يەتكەن بولسىمۇ ، ئۇنىڭ «ئالماتاغا ئۇنداق يۈك چىققان» ، «غۇلجىغا توشۇيدىغان مۇنداق يۈك بار ئىدى ، ئەمما ماشىنا ئازلىق قىلمۇاتىدۇ» دەپ قاقشايدىغان ئىشى ھازىرمۇ بار ئىدى . ئۇ بۇ قېتىم قەدىردانىدىن قەرز ئالغان 120 مىڭ يۈەنگە ئۆزى ئازراق پۇل قېتىپ ، بىر ئىدارىنىڭ ئىشلەتكەن «ئازاد» ماركىلىق ماشىنىسىدىن ئوچىنى سېتىۋالدى . ھاجىم ئۆزى تىنىم تاپمايدىغان ئىشچان ئادەم بولغاچقىمۇ ، يۈكلا چىقىپ قالسا ، «سەپەردىن ھېلىلا كېلىشىم» دېمەيتتى .

قەدىردان ئۆيگە كىرىپ كەلگەندە ، يافۇپ ھاجىم ناۋات سالغان قېنىق چايغا توغرالغان گىردىنى تەگكۈزۈپ يەپ ئولتۇراتتى . ئۇ پىيالىگە بىر پارچە ناۋاتنى سېلىپ ، ئوستىگە چاي قۇيمافچى بولۇ- ۋىدى . قەدىردان : «مەن ناتلىق ئىچمەيمەن» دەپ ناۋاتنى ئېلىۋەتـ تى . ئۇلار نان تەگكۈزگەچ ، قىزىق چايىنى پىشانىلىرى تەرلىگۈچە ئىچىشتى . قەدىردان كارىۋات ئوستىدىكى ئىچى نېمىلەر بىلەندۇر تىرىسسىدە چاك تۇرغان سومكىغا قاراپ ، ھاجىمنىڭ يەنە سەپەرگە ئاتلىنىدىغانلىقىنى بىلىپ قالدى .

— ھاجىمكا ، يەنە بىر يەرگە ئىرادە قىلدىڭىزمۇ نېمە؟

— شۇڭا ، چېيىڭنى تېز ئىچ ، ھازىر شوپۇرلار «خۇالىك» دا يۈك بېسىۋاتىدۇ . بۇگۈن خۇدا خالسا ، سالقىن چوشۇش بىلەن غۇلجىغا ئاتلىنىمىز .

— نېمە يوككەن ئۇ؟

— رېستوران ، مېھمانخانا ، كۆرگەزمىخانا ، شىنخۇا كىتابخا- نىلارنى زىننەتلەيدىغان ماتېرىياللار .

— ۋاي - ۋۇي ، ئېزىپ ئىچۇرمىسىڭىزمۇ ، قورۇلۇش زىن- نەت بۇيۇملىرى دېسىڭىز بولمىدىمۇ .

— سەن دېۋەڭگە بەزىدە ئېزىپ ئىچۇرمىسە ، قاپاق كاللاڭغا ئالالمايسەن .

— سىز بىلەن مەسلىھەتلىشىدىغان بىر ئىش بار ئىدى .

— تېزرەك دېمەمسەن ، گاچا .

ھاجىم ئاشۇنداق ئادەم تىلىسا ، ھەرگىز ھاجى بولمايمەن .

— ۋاي ، ۋاي ، ۋاي ، قاچانلا بولسا مۇشۇنداق دەپ ، ئادەمنىڭ ئاغزىنى تۇۋاقلاشقا ئۇستا سەن خۇمپەر ... ھە ، دېگىنە قېنى ، ئەمدى دېمىسەڭ ، يولدا ئىچىم تىت - تىت بولۇپ ، ماشىنىمۇ قېيىپ كېتىدۇ .

قەدىردان بۇگۈن ئەتىگەنكى قاق توختامى يىغىندىكى ئەھۋال- لارنى قىسقىغىنا قىلىپ سۆزلەپ ، ئۆزىنىڭ ئۇي - زېمىنى بولمە-

سا ئىشەنچلىك بولالمايدىغانلىقى ، ئىچكىرىدىن كەلگەن باي خوجا-يىنلارمۇ ئىشەنچ قىلالمىغاچقا ، توختام تۈزمەيدىغانلىقىنى سۆزلەپ بەردى .

— ھە ، ئۆي ئالماقچىمۇسەن ؟ — دېدى ياقۇپ ھاجىم چىنە-لەرنى يىغىشتۇرۇۋېتىپ ، — مەن ساڭا دەپ قويماي ، ئۆي ئېلىش ئوينىشىدىغان ئىش ئەمەس .

— شۇڭا ، سىزدەك تەقۋادار تېقىمى پوقتىن مەسلىھەت سورا-ۋاتىمەنغۇ .

— تېخى مېنى ئادەم تىللايدۇ دەيدۇ ، — ھاجىم تېرىكىپ قالدى ، — ئۆزۈڭچۇ ؟

— سىزدىن يۇقۇۋاتىدۇ...

— تۇۋا قىلدىم ، خۇدايىم ، — ھاجىم كۆلۈۋەتتى ، — ئېلىشىمغۇچە تېپىشماس دەپ ، ۋاي بولدىلا ، ھە ، قورۇ - جاي بار ، يەرلىك ئۆي ئالمىسەن ياكى بىنامۇ ؟

— قىشتا قارىسى ئېتىپ ، يازدا يامغۇر سۇيىنى تۆكۈپ ، ئوت يۇۋلەپ ، كۆل تۆكۈپ ئولتۇرۇشقا نەدە چولا ؟

— بولدى ، بولدى ، قاقشىما . بىنا ئۆي ئالمەن دېسەڭ بولدى-غۇ ، — دېدى ھاجىم چىنىلەرنى چايقاۋېتىپ ، — مەن ھەپتە ئىچىدە قايتىپ كېلىپ ، ئاندىن ئىككىمىز كۆرۈپ ئالىمىز . داچە-گۈدىن ئالساڭ ، ئىش ئورنۇڭغا يىراق بولۇپ كېتىدۇ . مەن سېنى ئەڭ چىرايلىق ھەم چوڭ سېلىنغان تاۋار ئۆيلەرگە باشلاپ ئاپىرى-مەن ، لېكىن بىر شەرتىم بار...

— قېنى ئېيتىڭا ؟

— ئۆي ئالغىنىڭنى ھېچكىمگە تىنمايسەن !

— نېمىشقا ئەمدى ؟

— ھازىر سەن كۆزگە كۆرۈنۈۋاتقان چولپان يۇلتۇز ، — ھاجىم ئېڭىشكەن ھالدا قولىنى شىلتىپ ، قەدىردانىڭ كۆزىنىڭ ئىچىگە قارىدى ، — چولپان يۇلتۇزنىڭ جۇدۇن ، توقال ، قار - يامغۇرلىرى بولغاندەك ، سېتىڭمۇ بۇنىڭدىن كېيىن دۇشمەنلىرىڭ ،

كۆشەندىلىرىڭ ، كۆرەلمەس قىتمۇرلىرىڭ ، ھەسەتخورلىرىڭ پەيدا بولۇشقا باشلايدۇ . بۇنىڭ ئۈچۈن ھەسىلەپكى خەۋەرچىلىرى قىز - چوكانلار ! ئاندىن بىر سەپتىكى بۇرادەرلىرىڭ ، كەسپداشلىرىڭ تۈيدۇرماي ھوجۇم باشلايدۇ . ئۇلارنىڭ دۇشمەنلىك گىياھلىرى ھەسەت ئۇرۇقىدىن ئاپىرىدە بولىدۇ . شۇڭا ، ئۇلار سېنىڭ ھەشەمەتلىك مېھمانسارايلىرىڭنىڭ ، كۆركەم داچىلىرىڭنىڭ . چارۋاغلىرىڭنىڭ بولۇشىنى ئەسلا خالىمايدۇ . دۇشمەنلىك بولماي دېسەڭ ، يۇرۇۋاتقان ھەم توي قىلماقچى بولغان قىزىڭغۇ سىرىڭنى بەرمە ...

— مېنىڭغۇ توي قىلىدىغان نېيىتىمۇ يوق ۋە يۇرگەن قىزىمۇ يوق ، — دېدى قەدىردان غودۇڭشىغان ھالدا ، — لېكىن ، «ئۇلارغۇ دېمەك» دېگىنىڭىز سەل ئوشۇق بولۇپ كەتتىغۇ دەيمەن .

— قىلچە ئوشۇق ئەمەس . ھازىرقى ۋاقىتتا ئادەمگە ئەمەس ، مال - دۇنيا ، ئۆي - زېمىن ، نام - ئەمەلگە تېگىدىغانلار كۆپ . بۇياقتىن توي قىلىپ ، ئۇياقتىن دەپنە - دۇنيايىڭنى تىزىملاپ سوتقا ئاپىرىپ ، مېنىڭ ئولۇشۇمنى ئايرىپ بېرىڭلار ، دەيدىغانلارنى يوق دەپ ئېيتالامسەن ؟ بولۇپمۇ سەندەك كۆڭۈلچەك ، گالدۇ - گۇلدۇڭ ساراڭنى بىردەمدىلا يانپاشقا ئالىدۇ .

— بولدى ، بولدى ، مېڭىڭ ، — دېدى قەدىردان ئىشىك تەرەپكە سىلجىپ . — يەنە شۇ تىل قېپى ئاغزىڭنى ئېچىلدى . يۇرۇڭ ، سىزنى ماشىنام بىلەن «خۇالىڭ»غا ئاپىرىپ قوياي .

ياقۇپ ھاجىم بوسۇغىدىن «بىسمىللا» دەپ چىقتى . ئاندىن ئىشىكنى گۈپلا قىلىپ يېپىپ ، تۆز قۇلۇپىنى ئېتىۋەتتى . ئۇ «لادا» غا چىققاندىمۇ «بىسمىللا»نى ئۇنتۇمىدى ، ھەتتا قەدىردان ماشىنىنى ئوت ئالدۇرۇۋاتقاندا ، «بىسمىللا» دەپ ھەيدە ، دەپ تەنبىھ بەردى ، ماشىنا چوڭ يولغا چىققاندىن كېيىن ، كالپۇكلىرى خىلغىچە مىتىلداپ نېمىلەرنىدۇر شۇرلىدى . ماشىنا ھەيدەۋاتقان قەدىردان ئېچىدە : «بەلكىم ، سەپەر ئايىتى ، نى ئوقۇۋاتسا كېرەك»

دەپ ئويلىدى .

قەدىردان ياقۇپ ھاجىمنى خۇالىڭ توپ سېتىش بازىرىغا چۈشۈروپ قويۇپ خوشلاشتى . ئۇ «لادا»غا چىقىۋالسا زادىلا چۈشكۈسى كەلمەيتتى ، شۇڭا «قىزىلتاغ» باغرىدىكى ساي يوللىرىنى ، ئاسما كۆۋرۈك ئايلانمىلىرىنى چۆرگىلەپ ، «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا يېتىپ كەلگەندە ، مېھمانخانىنىڭ كوللېكتىپ ئاشخانىسىنى تاقىۋەتكەنىدى . كەچلىك تاماق يېيىش ئۈچۈن «دوستلۇق» تەرەپكە بېرىشقا ئېرىنگەن قەدىردان يولنىڭ ئۇ قانىتىدىكى «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»غا كىرمەكچى بولدى - يۇ ، بىراق ھۆسنارخان ، ئاباق توختى ، كازىمىلارنىڭ سۆزۈن تەلەتى كۆز ئالدىغا كېلىش بىلەن ، ئاستا ئارقىغا ياندى . ئەمما ، ئۇنىڭ قورسىقى ئاچقانىدى . يەنە كېلىپ زۇلئاي ئەتكەن گۆشنان بۇرنىغا پۇراپلا تۇراتتى . ئاخىر قەدىردانىنىڭ ئىرادىسىدىن قورساقنىڭ ھۆكمى غالىب كەلدى بولغاي ، ئۇ بىر بېسىپ ، ئىككى بېسىپ ، يولنىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆتتى .

قەدىردان ئاشخانىغا كىرىشى بىلەن ھۆسنارخان ھېچ كۆرۈلمىگەن خۇش چىراي ئېچىپ ، ئورنىدىن تۇرغانچە ھال - ئەھۋال سوراپ كەتتى :

ۋاييەي ئۆرگىلىپ كېتەي ، قەدىردان بايۋەچچىغۇ بۇ ! ئاڭلىسام ، خوتەنلەرگە بېرىپ كەپسىز ، ئاتا - ئانىڭىز ، ئۇرۇق-تۇغقانلار تىنچلىقمىكەن ؟

— تىنچلىقكەن ، — قەدىردان مەڭدەپ قالغاندەكلا بولۇپ قالغانىدى ، — ھەرقايسىلىرىغا سالام ئېيتتى...

— ۋاي جېنىمەي ، سالامەت بولسۇن ، ۋاي ، ۋاي ، ۋاي ، يۇرتىڭ تۇرغىنىمۇ چىرايلىق كۆرونىدۇ ، دەپ ، يۇرتىڭ تۇزى ، سۇيى ، ھاۋاسى دېگەن باشقا بىر گەپكەن . مانا چىرايىڭىزدىن نۇر يېغىپ تۇرىدۇ ، — ھۆسنارخان بىرەر كىمگە شەپە بەرمەكچى بولغاندەك ، ئېچىكىرىگە قاراپ ۋارقىرىدى ، — ھاي زۇلئاي ، زۇلئاي قىزىم . بۇياققا بىر چىققىنا ، شاپ بول .

يەڭلىرى تورۇلگەن زۇلئاي تاماق ئېتىش بۆلۈمىدىن يوگۇروپ چىقتى ـ دە ، قەدىردانىنى كۆرۈپ قىزارغىنىچە جىم تۇرۇپ قالدى . ئۇ قەدىردانىنىڭ ياتقىدىن ئۇمىدلىرى بەربات بولغان ھالدا قايتىپ چىققاندىن بېرى ئۇنىڭ يۈزىگە قارىيالمىغانىدى . ئۇ قەدىردان خوتەنگە كەتكەن كوللەردە ھەر كۈنى «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا قاراپ يوشۇرۇن ئاھ ئۇرۇپ . ئونسىز ياش تۆكۈپ . قانچىلىغان كېچىلەرنى خىيال تورلىرىغا چىرمىلىپ ئۆتكۈزمىدى دەيسىز ؟ ئەمما قەدىردان خوتەندىن قايتىپ كېلىپ ، بۇ ئاشخانىغا بىرقانچە قېتىم كىرگەن بولسىمۇ ، زۇلئايىنى كۆرەلمىگەنىدى . چۈنكى ، ئۇ كۆڭۈل ئارزۇلىرىغا تۈنجى قېتىم قارشى ھالدا ئارقا ھويلىغا يوشۇرۇنغانىدى . مانا ھازىر ئۇنىڭ نازۇك سىماسى سۈس تىترەۋاتاتتى .

— نېمە دەيسەن ، ئانا ؟

شۇنىمۇ سوراش كېتەمدۇ ، قىزىم ، — ھۆسنارخان خىيالىي ئوڭتۇرغان قەدىردانغا دۈشمەنلىك كۆزلىرىنى تىكتى . — قەدىردان ئاكىڭنىڭ ئامراق تامىقى گۆشىنى قىلىپ بېرىڭ . بالام ، قارىڭ ، گۆشنى كۆپرەك توغرىڭ .

— ماقۇل ، ئانا .

زۇلئاي ئىچكىرى بۆلۈمگە كىرىپ كەتتى . ئۇ بىر چاغدىكى دەك ئانىسىغا ئارقىسىنى قىلىۋېلىپ پىياز چاناپ ، گۆش توغرىغاچ ، قەدىردان بىلەن كۆز سۆھبىتى ئۆتكۈزىدىغان ئىشنىمۇ قىلمىدى ، تاماق سۇنۇش تۈشۈكىدىن پات ـ پات مارايدىغان ئىشنىمۇ ئۇنتۇپ قالغانىدەك قىلاتتى . ئونىڭ بۇنداق قىلىشى ئەلۋەتتە ئاسانغا چوشمەيتتى . تۈنجى قېتىم قەلب كۆلىگە تاش ئېتىپ ، تېپىتىنچ سۇ بېتىنى تەۋرەتكەن يىگىتنى ئۇنتۇماق ئۈنچىۋالا ئازابسىز بولمىسا كېرەك . ھۆسنارخانىڭ ھەشقىپىچەك گۈلدەك ئېچىلىپ ، كەكلىكتەك سايراپ كېتىشىمۇ ئېھتىمال قىزى زۇلئاي بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولۇشى مۇمكىن ، بۇ قىز ھەسرىتىنى ئانىسىغا تۆكەن بولسا ، بۇ ئازازۇل خوتۇن : «قېنى بۇ گەدىنى قانتىق بۇقە-

چاقنى بىر سىناپ باقاي ، ئونده‌ككه كېلەمدۇ - كەلمەمدۇ » دەپ ئويناۋاتقان ئويۇنلىرى بولۇشى مۇمكىن ، بولمىسا خوتەندىن قايتىپ كەلگىلى ئىككى ئاي بولغان ئادەمدىن ، ھېلىلا كەلگەندەك ھال سوراپ كېتەمتى ؟ ! تېخى ئارىلىقلاردا ئاشخانىغا كىرمىسىكەن كاشكى ، ئۇ چاغلاردا نەدە قاپتىكەنە ؟ خوددى تويدىن كېيىن ناغرا ، ئاشتىن كېيىن زاغرا دېگەندەكلا بىر ئىشتە بۇ !

زۇلئاي ئۇچ بۇرجەك قىلىپ توغرالغان بىر لېگەن گۆشىنى سىپايىلىق بىلەن شىرەگە قويدى ھەم : «ئالدىراپلا قىلدىم ، ئوخشىمىكەن » دەپ پىچىرلىغاندى ، قەدىرداڭمۇ ئونىڭغا جاۋابەن : «سىزنىڭ قولىڭىز تەگكەن گۆشىنىڭ ئوخشىمايدۇ ! » دەپ قويدى . بۇ گەپ زۇلئاينىڭ يۈتۈن بەدىنلىرىنى جىمىرلىتىۋەتتى ، شۇڭا ئۇ دەرھال گەپنى باشقا ياققا ئېغاچتى :

— قەدىردان ئاكا ، مەكتەپكە كېچىكىپ قالمىدىڭىزمۇ ؟

— ئىككى قارار ئوقۇشنى پۈتكۈزدۇم ، ئەمدى بارمايمەن .

— چاينى قېنىق دەملەپ ئەكىلەيمۇ ياكى سۈسراقمۇ ؟

— سۈسراق بولسۇن ، بولمىسا ئادەم ئۇخلىيالمايدىكەن .

— مەنلا ئۇخلىيالمايدىغان ئوخشايمەن دېسەم... سىزمۇ...

كۆزلىرى لىپمۇلىپ ياشقا تولغان زۇلئاي قايرىلىپلا ئىچكىرىگە كىرىپ كەتتى . بۇ پىچىرلىشىش ھەم ئىككى ياشنىڭ چىرايىدىكى سوغۇق ئەلەڭگۈلەر تەجرىبىلىك ھۆسنارخانىنىڭ نەزىرىدىن چەتتە قالمىدى . ئۇ ئىچىدە : «خەپ مۇناپىق ، بۇ نوچىلىقلىرىڭنى بۇرنۇڭدىن بۇلاق ، قوڭۇڭدىن بۇمىلاق قىلمايدىغان بولسام ھۆسنارخان بولماي كېتەي » دەپ شۇمۇرلىدى . پەشتاختا ئىچىدە چىرايى سۇپسۈر ، كۆزلىرى ئالابۇغان ھۆسنارخانىنىڭ ئاغزىنى مىتىلدىتىپ بىمەلەرنىدۇر دەۋاتقانلىقىغا كۆزى چۈشۈپ قالغان قەدىردان سەل تېڭىرقاپ قالدى . ئۇ كۆڭلىدە «ھېلىلا ئۇنىڭ ئاغزىدىن ناتلىق گەپلەر ئانارنىڭ دانىسىدەك تۆكۈلۈۋاتاتتى ، ئەمدى نېمە بولغاندۇ ، سەل ئىسەرى بارمۇ بۇ خوتۇنىڭ » دەپ ئويلىدى . ئاڭىغىچە زۇلئاي بىر پىيالە بىلەن چەينەكتى پەتنۇسقا سېلىپ كۆتۈ-

رۇپ كەلدى . ئۇ چاينى ئىككى قېتىم سورۇپ ، شاملىرىنى چۆكتۈ- رۈۋەتكەندىن كېيىن ، قەدىرداننغا چاي قۇيدى . بىراق ، ئولتۇرماي ئۆزە تۇراتتى .

— قېنى ئولتۇرۇڭ ، گۈلشان بەلەن ئوخشاپتۇ ، سىزمۇ تېـ تىپ بېقىڭ .

ھەيتاخەي ، ئۆزۈم «بەلەن» بولمىغاچقا ، ئەتكەن گۈلشىـ نىمۇ بەلەن بولمىدىمكى دەيمەن...

— كىمكەن ئۇ سىزنى «بەلەن ئەمەس» دېگەن . ماڭا دەڭە ، ئۇنىڭ بۇرنىنى ئېلىۋېتەي .

— يۇزسىز ! دەۋاتقان گېپىنى ... — زۇلئاي تۇمشۇقىنى ئوچلىدى . — بوپتۇ ، مەن ھازىر تەقدىرگە تەن بەردىم . ماڭىمۇ يەكپاي كەپىشتىن بىرى چىقىپ قالار...

زۇلئاينىڭ ئۇزۇن كىرپىكلىرىدە شەبنەم تامچىسىدەك ياش كۆرۈندى . ئۇ گەرچە قىزلىق غۇرۇرىنىڭ دەۋىتى بىلەن : «ماڭىمۇ يەكپاي كەپىشتىن بىرى چىقىپ قالار» دەۋاتقان بولسىمۇ ، ئەمما چىرايىدىكى دىل خەستىلىكتىن ئۇنىڭ تېشىدا ھېيت ئويناپ ، ئىچىدە روزا تۇتۇۋاتقانلىقى چىقىپ تۇراتتى . شۇڭا ، قەدىردان زۇلـ ئاينىڭ كۆڭلىنى ياساپ قويماقچى بولدى .

— يەكپاي كەپىش ئەمەس ... — قەدىردان گېپىنىڭ ئاخىرى- نى دەپ بولغۇچە ، ئەسەت ئەرۋاھ سىرتتىن ۋارقىرىغىنىچە كىرىپ كەلدى . زۇلئاي ئوماققىنا دومسىيىپ ئىچكىرىگە ئۆزىنى ئالدى .

— پاھۇي ، بۇ قەدىردان ئىنىمىزغۇ ، قەدەم مۇبارەك ، قەدەم مۇبارەك ...

— كېلىڭ ، ئەسەتكا ، تاماققا ئېغىز تېگىڭ .

— بولدى ، قورسىقىم توق ، ئۆزۈڭ ئېلىۋەر ، — ئەسەت ئەرۋاھ ئۇنىڭ ئۇدۇلىغا كېلىپ ئولتۇردى ، — ھە ، ئىش ـ ئوقمـ تىڭ قانداقراق كېتىۋاتىدۇ ؟

— قەدىرئەھۋال ، ئىشقىلىپ ، بوپقالىدۇ .

— تولا كەمتەرلىك قىلىپ كەتمە ، — ئەسەت شىرەگە ئۇرۇپ

قويدى ، — هەممىنى بىلىپ تۇرۇۋاتىمىز ، بىر غۇلاچ يەر تېگىدىكى يىلانلىڭ شۇنىرلىغىنىنى تۇيىدىغان سەگەك يىگىتلەر بىز .

— چوڭ ئىش يوق ، ئەسەتكا ، ئۇسەك گەپلەرگە ئىشەنمە .

— هە راست ، ئۆتكەندە مەن دوختۇرخانىدا بىھوش ياتقاندا يوقلاپ كىرىپسەن هەم بىرمۇنچە جوۋاپ كېتىپسەن ، — دېدى ئەسەت ئەرۋاھ ، — رەھمەت ساڭا . سەندىن خۇدا هەققى بەك خۇش بولدۇم جۇمۇ .

يېقىن - يورۇقلار ئوتتۇرىسىدا كېسەل يوقلاش دېگەن بارغۇ .

— «يېقىن - يورۇق» دەۋاتامسەن ؟ ئەكەل قولۇڭنى ، مۇشۇ گېپىڭ ئۈچۈنلا بىر كۆرۈشوپ قويايلى . — ئەسەت ئەرۋاھ قەدىرداڭ - لىڭ قولىنى بىر ھازا سىلكىدى . — لېكىنزە ، سەن بىزنى كۆزگە ئىلمايسەن . ئويلاپ باقە ، بىز دېگەن بىر يۇرتلۇق ئەمەسمۇ !

قەدىردان ئىختىيارسىز زۇلئاي بىر چاغدا سۆزلەپ بەرگەن ئىچىنىشلىق پاجىئەنى ئەسلەپ قالدى . ئەسەت بىلەن ھۆسنارخان ئوتتۇرىسىدىكى جېدەلمۇ يەنىلا قەدىردان توغرۇلۇق بولغانىدى .

«قەدىردانىنى نېمىگە تىللايسەن ؟ ئۇنىڭدەك پەزىلەتلىك ، ئەخ - لاقلىق بىر بالىنى يەتتە ئىقلىمدىنمۇ تاپالمايسەن . ئۇ يا چەك - مەسە ، يا ئىچمەسە ، يا ئوينىمىسا ، ئۆز ئوقىتى بىلەن ھۆرمىتى كۈندىن - كۈنگە كۆتۈرۈلۈۋاتسا . زۇلئاي ئۇنىڭغا نېمە قىلسا ئەرزىيدۇ ، ئىككىسى قاملىشىپ قالسا دوپپاڭنى ئاسمانغا ئاتە... »

ئەسەت ئەرۋاھنىڭ بۇ سۆزلىرىنى قەدىردان ھازىرغىچە ئۇنتۇ - غىنى يوق . ئۇ پەقەت مۇشۇ مەدھىيەسى ئۈچۈنلا بېشى يېرىلىپ ، ھاياتىدىن ئايرىلغىلى تاسلا قالدى . مانا شۇندىن بېرى قەدىردان ئۇنىڭغا يامان كۆزدە قارىمىدى . ئۇ خوتەندىن كېلىپ بۇ ئاشخانىغا بىر - ئىككى قېتىم كىرگەن بولسىمۇ ، ئۇنى ئۈچرىتالمىدى ، بولمىسا بىرنەچچە ئېغىز چىرايلىق گەپ قىلىپ كۆڭلىنى كۆتۈرۈپ قويۇشنىمۇ ئويلىغانىدى . شۇڭا ، ئەسەتنىڭ : «بىزنى كۆزگە ئىلـ - مايسەن» دېگەن سۆزىگە ئەستايىدىل جاۋاب قايتۇرۇشنى

توغرا تاپتى .

— ئەسەتكا ، بۇ نېمە دېگىنىڭ ؟ — دېدى قەدىردان جىددىي تەلەپپۇزدا ، — سېنى كۆزگە ئىلمىغۇدەك نېمە قىلدىم ، بىرەر بەرگە چاقىرساڭ بارمىدىممۇ ؟ دوستلىرىڭنىڭ ئالدىدا سۈندۇردۇم-مۇ ؟ ياكى بىرەر گېپىڭنى ئىلىك ئالماي بىرىۋەتتىممۇ ؟

قەدىردان ئەترايغا بويۇنداپ قارىدى . ئاشخانىدا ھېچكىم كۆ-رۈنمەيتتى . كېچە بىر ۋاخ بولۇپ قالغاچقىمۇ ، ھۆسنارخان ئۆيىگە كىرىپ كەتكەنىدى . يەقەت زۇلئايلا تاماق ئېتىش بۆلۈمىدە نېمە-لەرنىدۇر تاراقلىتىپ ، قاچا ـ قۇچىلارنى يۇيۇۋاتاتتى .

بۇ دېگىنىڭ توغرا ، — ئەسەت قەدىردانغا تاماكا تۇتۇۋىدى ، قەدىردان ئالغىلى ئۇنىمىدى ، — ماما مۇشۇنداق ئادەمنىڭ سۆيىنى قاچۇرىسەن ئەمەسمۇ ! ھەي ، بۇچۇ قارا ، ئوغۇل بالىنىڭ قىلمىغان كەپمۇ جۇمۇ .

قەدىردان ئائىلاج تاماكىنى قولىغا ئېلىشى ، ئەسەت ئۇنىڭغا چاقماق چېقىپ بەردى .

راست دەيسەن ، بۇ چاغقىچە سېنى بىر ئويلىتىپ قويغۇم بار ئىدى ، دېدى ئەسەت تاماكىنى تۇراۋېتىپ ، — چۈنكى ئامانىنى زامانغا بەرمەي قالتىق ئىشلەۋاتىسەن . ھارىسەن ، چارچاپ-سەن ، ئىچىڭ پۈشمىدۇ ، ئەمما بىرەر كېچە كۆڭلۈڭ يايرىغۇدەك ئويناپ قويساڭ ، لېپىدە ھاردۇقۇڭ چىقىپ ، يېنىكلەپلا قالىسەن .

— شۇنداقمۇ ؟

قەدىردانىڭ كۆز ئالدىغا ساز چېلىپ ، ناخشا ئېيتىپ ، تاڭسا ئويناۋاتقان قىز ـ يىگىتلەرنىڭ «رەڭلىك» ئولتۇرۇشى كەلگەن-دى . غەيرەت جاڭدۇ ، ئەپسا خېنەنجىر ، ئەپەي گىتارلار بىيجىڭغا كەتمەسنىڭ ئالدىدا ئۇنى بىر قېتىم ئاشۇنداق رەڭلىك ئولتۇرۇشقا ئاپارغانىدى . لېكىن ، قەدىردان ھاراق ئەمەس . ئادەتتىكى سوغۇق ئىچىملىكمۇ ئىچمەي ، سورۇندىن چېقىپ كەتكەن...

ئەمىسە قارا ، ئەتە «ئېسىلزادىلەر مېھمانخانىسى»دىن ياتاق ئالايلى ، مېنىڭ بىر ـ ئىككى دوستۇم كېلىدۇ ، دېدى ئەسەت

ئەرۋاھ پەچىرلاپ ، — سېنىڭ كۆڭلۈڭنى بىر ئېچىپ قو-
يايمۇ... قانداق دەيسەن؟ يا بۇنىڭغىمۇ قىسىرىق چىقىرامسەن؟
— ياق... ياق ، — قەدىردان بىرئاز ئىككىلىنىشتىن كېيىن
بېشىنى لىڭشىتتى ، — ئەتە سائەت نەچچىلەردە بارىمىز؟
— نەق ئالتىدە ، لېكىن ئىككىمىز چۈشلەر بىلەن بېرىپ ،
ياتاق ھەم ئاش - تاماقىنى ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇپ قايتىپ
كېلىمىز .

قەدىردان ئەتىسى ئەتىگەن «غەربىي دىيار مېۋە - چېۋە شىر-
كىتى»نىڭ توپ سېتىش بازىرىغا كېلىپ ، ئىككى قاقچىنىڭ 13
تونىنا مېلىنى تەكشۈرۈپ ئالدى ، ئاندىن «قوڭۇرتاش» قا كېلىپ ،
بىر بېسىمدارنىڭ توققۇز تونىنا گۈلە - قاق ، مونىكىنى ئالدى .
گەرچە بۇگۈنكى 22 تونىنا مال ئادەتتىكىدىن قىممەت بولسىمۇ ،
سۈپىتى يۇقىرى ، سەرخىل ئىدى . بۇ ماللارنى «غەربىي دىيار»
نىڭ خوجايىنى جاڭ كاللەك ، «قوڭۇرتاش»نىڭ پوچىسى لۈڭ داتۇ
يا كى «داخىيەن»نىڭ تاقىرېبىشى يا ڭ مىڭسەنلەر بىلەن ئالاقىلىشىپ
بولغۇچە چۈش بولۇپ قالغانىدى . شۇڭا ، قەدىردان مال ئىگىلىرىگە
زاكالەت پۇلى بېرىپ ، ئەتە ئەتىگەن ئۆتكۈزىدىغانلىقىنى ئېيتىپ
كېتىپ قالدى .

قەدىردان «لادا» بىلەن «ھۇسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاش-
خانىسى» ئالدىغا يېتىپ كەلگەندە ، ئەسەت ئەرۋاھ جىددىيلىشىپ
ئۇياق - بۇياققا بويۇنداپ قاراۋاتاتتى . ئۇ ئالدىدا چىپچىدە توختىغان
ماشىنىغا قاراپلا ، كۆڭلى جايىغا چۈشكەندەك چوڭقۇر تىنىپ
قويدى .

— سېنى ئەمدى كەلمەيدىغان بولدى دەپ تۇرائتىم ، — ئەسەت
كايىنكىغا كىرىپ ئولتۇردى ، — نېمىلا بولسا كەلگىنىڭ ياخشى
بولدى .

— ۋەدە قىلغان تۇرسام...

ئۇلار تاغدىن - باغدىن پاراڭلىشىپ «ئېسىلزادىلەر مېھمانخا-
نىسى»غا يېتىپ كەلدى . قەدىردان 800 يۈەن پۇل تۆلەپ ، ئىككى

كىشىلىك ئالمي ياتاققا تالون كەستۈردى . ئاندىن «ئېسىلزادىلەر مېھمانخانىسى»نىڭ رېستورانىغا كىرىپ تاماق ، ھەرخىل قورۇما ، پىۋا ، قىزىل ئۈزۈم ھارىقى بۇيرۇتۇپ ، سائەت ئالتىدە ياتاققا يەتكۈزۈپ بېرىش مۇلازىمەت ھەققى تۆلىدى .

— قەدىردان ، ئاق ھارافتىنمۇ ئىككى بوتۇلكا قوشۇۋەت ، دېدى ئەسەت ئاستا شۇڭىرلاپ ، — نېمىگە قارايسەن ، سەن ئىچمىگەن بىلەن ئىچىدىغانلار بار — دە…

قەدىردان «ئېسىلزادىلەر مېھمانخانىسى»غا 1600 يۈەنلىك پۇل خەجلەپ قايتىپ چىقتى . ئۇ ئەسەت ئەرۋاھنى «جەنىتەت نېمەتلىرى» ئاشخانىسى ئالدىغا ئەكىلىپ قويدى .

ھەي قەدىردان ، سائەت بەشلەر بىلەن مەشھەگە مېنى ئالغىلى كەل ، بىللە كېتىمىز ، — ئەسەت ماشىنا دېرىزىسىگە ئېڭىشىتى ، — ئېسىڭدە بولسۇن ، يەنە ئۇنتۇپ قېلىپ يورمە …

خاتىرجەم بول ، مەن ئۇنچىۋالا ئۇنتۇغاقلاردىن ئەمەس .

ھەي توختا ، — ئۇ ئاستا شۇڭىرلىدى ، — ئېسىلزادىلىرىڭ جابدۇنۇپ كېلەرسەن .

— شۇنىڭغا قارىغاندا ، ئېسىلزادە قىزلار كېلىدىغان ئوخشىمامدۇ ؟

— بۇنىڭغا گەپ كەتمەيدۇ .

قەدىردان ماشىنىنى ئايلاندۇرۇپ كېتىپ قالدى . ئۇنىڭ قارىسى كۆزدىن يوقالغاندىن كېيىنلا ئەسەت ئاشخانىغا يېنىپ كىردى . بايانتىن بېرى ئۇلارنى كۆزىتىپ تۇرغان ھۆسنارخان ئورنىدىن لىكىدە تۇرۇپ پەشتاختىغا جەينەكلىدى ھەم بېشىنى ئوغلىغا يېقىن ئەكەلدى :

— ھەي ، قانداق بولدى ؟

— بىلىق قارماقتا ئىلىندى ! ئەمىسە بىلىقنىڭ يېمىدىن بەرمەمسەن ؟

— تۇتە مانا . — ھۆسنارخان پاپىقىدىن تىرناقتەك ئىككى بولاق «يەم» ئېلىپ ئوغلىنىڭ ئالقىنىغا يۆمىدۇرۇپ قويدى ، —

بېتەر مۇشۇ؟

— پىخسىقلىق قىلما، ھەرقانداق ئوغۇل بالا قىز بالىسىڭ ئالدىدا چېنىپ قالغان ھامان زەھەر بولسىمۇ يۇتىدۇ، — دېدى ئەسەت ئانىسىغا قولىنى سۇنۇپ. — ئۇنىڭغا بىر كېچىدە كەم بولغاندا ئىككى قېتىم چەكتۈرىمەن، قېنى يەنە بەر.

ئەستاغپۇرۇللا، — ھۆسنارخانىڭ قول - كالپۇكلىرى تىترىدى، — يول كۆرسەتكىنىمگە تويغۇزامسەن نېمە؟

— ھەرقانداق قۇش بالىسىنى كۆندۈرگەندىمۇ، ئۇنىڭغا كۈندە دان چېچىپ بېرىدۇ، — ئەسەت ھىجايدى، — ھېلىنىن ۋايسىغىلى تۇرسالا، ئۇنى قانداق كۆندۈرەلەيمەن؟

ھۆسنارخان ئېغىزلىرى مىتىلدىغاچ، تىترىگەن قوللىرىدا پايپىقىدىن تىرناقتەك بولاقتىن يەنە ئىككىنى ئېلىپ بەردى - دە، «كەم دېگەندە 1200 يۈەن تۇزۇپ كەتتى» دەپ غودۇڭشىدى، ئەمما ھىجىيىشتىن ئاغزى كالاچتەك بولغان ئەسەت ئەرۋاھ بىر گىرام- لىق تۆت بولاق خروئىننى قويۇن يانچۇقىغا سالدى.

— ھەي، ھېلىقى جالاپلىرىڭغا دەپ قوي، — ھۆسنارخان ئەتراپىغا كۆز تاشلىدى، — ھەممە ھۇنەرلىرىنى ئىشقا سالسۇن، ئاۋۇ بايۇەچچە ئوغرىنى ئىزا تارتقۇزۇپ، ئەرلىك غۇرۇرىغا پايلە- ماي خروئىننى ئۆزى تەلەپ قىلىدىغان بولسۇن.

چاتاق يوق...

دەرۋەقە، شۇ كۈنى سائەت ئالتىلەردىن ئاشقاندا «ئېسىلزادە- لەر مېھمانخانىسى»نىڭ 209 - نومۇرلۇق ئالىي ياتقىغا 17 - 18 ياشلار چامىسىدا، ئوخشاش كىيىنگەن ئىككى قىز كىرىپ كەلدى. ئۇلارنىڭ پوررەك خۇرۇم يوپكىلىرى شۇنچىلىك قىسقا ئىدىكى، قوۋزىقى سوياۋېلىنغان دەرەخ غولىدەك ئاپپاق، توم، سىلىق، پارقىراپ تۇرغان چوڭ يوتىلىرى خېلى بىر «يەرلەر» گىچە ئوچۇق، ھەرقانداق ئەر زاتىنىڭ ھەۋەس - ئىشتىياقىنى قوزغايتتى.

ئەسەت ئەرۋاھ ئورنىدىن تۇرغىنىچە كونا قەدىناسلاردەك غۇلا-

چلىرىنى كېرىپ ، ۋار - ۋۇر ۋارقىراپ سۆزلەپ كەتتى :

— ھەي... ھە ! مانا شەھىرىمىزنىڭ گۈلتاجلىرى رەشىدە بىلەن ئايپېلىقنىڭ سورۇنىمىزغا داخىل بولۇشى بىز ئۈچۈن بىر ئامەت - دە ، — ئەسەت قىزلارنى يۇقىرىغا تەكلىپ قىلدى ، — قېنى دېۋانغا كېلىڭلار ، ئارام ئېلىڭلار . قارا ئىلار تەرلەپ كەتكەنلىرىنى ، مەن سىلەرگە شامالدۇرغۇچنى ئۆزۈللاپ قويماي .

ئەسەت شامالدۇرغۇچنى ئۇلارغا قارىتاندىن كېيىن ، قەدىرداننى تونۇشتۇردى :

— مەن سىلەرگە بىرنەچچە قېتىم گېپىمنى قىلىپ بەرگەن دوستىمىز قەدىردان بايۇەچچە بولىدۇ ...

— ياخشىمۇسىز ؟ — قىزلار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ سالام قىلىشى ، قەدىردانمۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇلارغا سۆس تەزىم قىلدى :

— ياخشىمۇ سىلەر...

— سىلەر پاراڭلىشىڭلار ، — دېدى ئەسەت تېلېفون تۇرۇبكىسىنى قولىغا ئېلىپ ، — مەن رېستورانغا تېلېفون بېرىۋېتەي ، ئەمدى تاماقلىرىنى ئەكىرسۇن .

قەدىردان ئۆدۈلىدا ئولتۇرغان ئىككى قىزغا چاندۇرماي تەزەر ناشلىدى . رەشىدە تۇخۇم يۇزلۇك ، بادام قاپاق ، چېقىر كۆز ، سارغۇچ بۇدۇر چاچلىرى مۇرىلىرىدە يېيىلىپ تۇرغان ئۆزگىچە گۈزەللىككە ئىگە قىز ئىدى . ئايپېلىق بولسا ئاي يۈزلۈك ، قاڭشارلىق بۇرۇنلىرى ناۋات سۆيىدەك پارقىراپ تۇرغان ، كىرپىكلىرى قويۇق ھەم ئۇزۇن بولغاچقىمۇ ، چوڭ كۆزلىرى خۇمارلىشىپ كۆرۈنىدىغان ، دولقۇن - دولقۇن قارا چاچلىرى بەللىرىگە چۈشكەن ، گۈزەللىكتە نۇقسانسىز بولۇپ ، رەشىدەگە قارىغاندا زىلۋا ۋە سەل ئېگىزرەك كۆرۈنەتتى .

— ئەسەتكامدىن ئاڭلىشىمىزچە ، تىجارەتتىڭ مېغىزىنى چاقىلىغان «بالا سەيگۈيۇەن» كەنسىز ، شۇنداقمۇ ؟

— ئۇنچىۋالا ئەمەس ، ئەسەتكام سەل ئاشۇرۇۋېتىپتۇ .

— 17 ياشقا كىرەر - كىرمەيلا ئاستىگىزدا سوۋېتنىڭ «لادا»

ماشىنىسى ، نەچچە يۈز تونىلاپ ماللار قولىڭىزدىن ئۆتۈۋاتسا ، ئەسەتكام يەنە ئاشۇرۇۋەتكەن بولامدا؟ راستلا كەمتەركەسسىز جۇ-مۇڭ...

رەشىدە تارتىنىشنى بىلمەيدىغاندەك قىلاتتى . ئۇ ئاغزىغا نېمە كەلسە ياندۇرماي دەۋېرەتتى . بۇنداق تۇرگۇنلۇك ئايىپلىقتا يوق ، ئۇ قىزارغىنىچە جىمجىت ئولتۇراتتى . ئەھۋالدىن قارىغاندا ، ئۇ بۇنداق ئويۇن - تاماشىلارغا كىرىشكىنىگە ئانچە ئۈزۈن بولمىغان-دەك قىلاتتى .

— ناھايىتى شۇ قاقچىلىق قىلىشقۇ ، — قەدىردان قىزىرىپ كەتتى ، — بۇ ... بۇ قانچىلىك چوڭ ئىشتى؟

— تىجارەت دېگەندە ئۇنىڭ تۆرىنىڭ قىنداق بولۇشى بەربىر ، — دېدى رەشىدە گېپىنى يورغىلىتىپ ، — مۇھىمى شۇنىڭدا غەلىبە قىلىپ ، پول تېپىپ كېتىشتە ! مانا جەنۇبىي شىن-جاڭ بويىچىلا ئەمەس ، بەلكى ئىچكىرىدىكى چوڭ - چوڭ خوجايىن-لارمۇ سىرگە «ۋاي» دەپ تۇرىدىكەنغۇ .

— ئەمدى ئۇلار مالنى مەندىن ئېلىۋالماقچا ، ئانچە - مۇنچە ۋاي دەپ قويۇش قانچىلىك ئىشتى ، — قەدىردان كۈلۈپ قويدى ، — مەن ئۇنى ئانچە چوڭ بىلىپ كەتمەيمەن .

بۇ جاھىل «بالا سەيگۈيۈەن»گە گەپ بېگۈزمەك تەس ، — ئەسەت گەپكە ئارىلاشتى ، — ئۇزىنىڭكىنىلا راست قىلىپ تۇرىدۇ .

— بىكىسى بىلەن ئىلادىم نېمىلا دېسە ، نېمىلا قىلسا ياراشىدۇ ، — ئايىپلىقنىڭ سۆزى ھەممىنى كۈلدۈرۈۋەتتى ، — 14 ياشتىن باشلاپ كۆزگە كۆرۈنۈش ئاسان ئەمەس - دەۋ...

ۋىجدانىي ما ساراڭنى ، — دېدى رەشىدە دوستىنىڭ بىقىنىنى چىمداپ قويۇپ ، — باباتىن بېرى ئاغزىغا تالقان سېلىۋالغاندەك ئۇندىمەي ئولتۇرىدۇ ، ئەمدى قەدىردانغا بان بېسىپ كەتكىنىنى كۆرەمسۇ . ھېلىتىنلا يۈرەك پا ... پا ، ئۆپكە گىز - گىز بولۇپ قالدىكىمۇ نېمە؟

رەشىدەنىڭ گېپىدىن ھەممىسى قاتتىق كۈلۈشۈپ كېتىشتى .

ئاغمچه ريستوران مۇلازىملىرى ئارقا - ئارقىدىن قورداق ، توخۇ قوردىقى ، توخۇ كاۋىپى ، زىخ كاۋاپ ، پەرمۇدە ، پېتىر ماتتا ھەم ھەرخىل قورۇمسلار بىلەن سوغۇق سەيلەرنى ئەكىرىشكە باشلىدى . ئۇلار ئالدىلىرىغا قىزىل شالدامىلارنى تارتىپ تاماققا تۇتۇش قىلىشتى ، ئەسەت ئەرۋاھ بىلەن رەشىدە ئىككىسى شاپۇر - شۇپۇر ، مالاچ - مۇلۇچ ئاۋازلارنى نېمىلەرگىدۇر ئوخشىتىپ ، چاقچاقنى باشلىۋەتتى ، تاماق يېيىلىپ ، قوللارنى سۈرتكەنگە قەدەر كولكە - چاقچاق داۋاملىشىپ تۇردى . ئەسەت ئاق ھاراقنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ رومكىلارغا تەڭلەپ تۇرۇشى ، قەدىردان ئۇزىنىڭ ئاق ھاراق ئىچىپ باقمىغانلىقىنى ، شۇڭا قىزىل ئۇزۇم ھارىقىدىن قۇيۇپ بېرىشنى ئۇتۇنگەنىدى ، ئەسەت قەتئىي رەت قىلدى :

— سورۇنىمىزنىڭ كەيپىياتىنى بۇزما ، مۇشۇنداق يىغىلىشىمىزنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن دەسلەپتە قىزلارمۇ ئاقتىن بىر رومكىدىن ئىچىدۇ . ئۇنىڭدىن كېيىن تەلەپلەر بويىچە بولىدۇ...

بۇنداق سورۇنلارنىڭ رەسىم - قائىدىلىرىنى ئانچە بىلمەيدىغان قەدىردان ئەسەت بىلەن رەشىدەنىڭ تولدۇرۇپ قۇيۇلغان ئىككى رومكا ئاق ھاراقنى گۈپپىدە ئىچىۋەتكەنلىكىنى كۆروپ ، ئامالسىز رومكىنى قولىغا ئالدى . ئايىپلىقمۇ ھال ئېيتىپ قاقشاپ ئولتۇرمايلا رومكىنى ئالدى - دە ، قەدىردانىڭ قولىدىكى رومكىغا ئۇرۇپلا كۆتۈرۈۋەتتى . بۇنىڭدىن باشقىلار چۇرقىرىشىپ كېتىشتى . بىر رومكا ئاق ھاراقنى قانداق ئىچىش ئازابى بىلەن ئەرلىك غۇرۇرى ئوتتۇرىسىدا خىلىلا ئېلىشىش بولغاندىن كېيىن ، قەدىردان ئەرلىك غۇرۇرىنى شەرمەندىلىككە قويماسلىق ئۈچۈن ، بىر رومكا ئاق ھاراقنى كۆزىنى يۇمۇپلا كانىيىغا ئۇردى . لېكىن قاتتىق سەسكىنىپ ، چوڭ كۆزلىرى لىپمۇلىق ياشقا تولدى . ئىچىگە بىر كەپكور قوقاس توكۇۋەتكەندەك تولغىنىپ كەتتى . ئۇنىڭ بۇ ھالىدىن ھەممىسى قاقاقلاپ كولۇشۇپ كېتىشتى .

ئەسەت ئاق ھاراقنى رومكىدا ، قىزىلنى بوكالدا ماڭدۇرماقتا ئىدى . سورۇن كەيپىياتى بارغانسېرى كۆتۈرۈلۈپ ، كۆزلەردە

يالقۇن ، يۈزلەردە ئاتەش قىزىللىق يېلىنجىماقتا ئىدى . ئارقا - ئارقىدىن ئىچىلىۋاتقان ھاراق زوربىدىن تومۇرلاردىكى قان ئاساۋۇ ئاتتەك تېپچەكلەپ ، ئاربىدىكى پەردىشەپ ، ئارتىنىش ، قورۇ - نۇش بارا - بارا تاڭدىكى تۇمانەك كۆتۈرولمەكتە ئىدى . قىزلارنىڭ كۈلكىسى كۆپىيىپ ، گەپ - سۆزى ئازىيىپ ، كۆز قارىچۇقلىرى - دىن سىرلىق بىر تەشنالىق يېلىنجاپ تۇراتتى .

— ئەسەت ئاكا ، - دېدى ئايپېلىق كۆزلىرىنى خۇمارلاشتۇ - رۇپ ، -- ئاقتىن تولدۇرۇپ ئىككى رومكا قۇيسىڭىز ، مېنىڭ قەدىردان بىلەن يەنە بىر قېتىم ئۇرۇشتۇرغۇم بار . بۇ بالىغا قارىسام - قارىسام ھېچ تويمايمەنغۇ ...

ئايپېلىقنىڭ سۆزىدىن يەنە كۈلكە كۆتۈرۈلدى . ئەسەت ئەرۇاھ ئىككى رومكىغا ھاراق قۇيۇۋېتىپ : «مەن باشتىلا تەلەپلەر بويىچە بولىدۇ» دېمىگەنمىدىم دەپ قويدى .

قەدىردان رومكىنى قولىغا ئېلىپ ، بىر ھازا قاراپ تۇرۇپ كەتتى . بۇنى كۆرگەن ئەسەت ئەرۇاھ : «ماڭا قارىما ، ئايپېلىقنىڭ كۆڭلىنى بەردە قويمەن دېسەڭ ، بۇ ئۇرۇشنىڭ ئىشى» دەپ قويۇ - شى ، رەشىدە ئونىڭغا ئۇلاپ : «سەت تۇرا ، ئايپېلىق ئىچكەن يەردە...» دەپ ئالدىغا تۇغان سېلىپ قويدى . دېمىسىمۇ ، قىز بالا ئىچىۋاتقان يەردە ، ئوغۇل بالا «يېلىم چىقىپ كەتتى» دېسە سەت تۇرىدۇ - دە .

ئاق ھاراق بىلەن قىزىل ھاراق ئارىلىشىپ قالغاچقىمۇ ، قە - دىردان ئوبدانلا تەڭشىلىپ قالدى . كېيىنكى قېتىملاردا ئاق كېلەم - دۇ ، قىزىلمۇ ، نېزىقماي ئىچىۋەردى . بۇ ئەسنادا رەشىدە ئونئال - غۇغا ئۆزى ئېلىپ كەلگەن لېنتىنى سېلىشى ، ساكىستا ئورۇنلا - غان يىگلاڭغۇ مۇزىكا ياڭراشقا باشلىدى . رەشىدە يەڭسىز قىزىل كوپتىسىنى سىلىۋېتىپ ، ئاپپاق تور باغىرىدىقى بىلەنلا مەيدانغا چۈشۈپ ، ئەسەتنى تانسىغا تارتتى . ئەسەت مەيدانغا دەلدەڭشىپ چۈشۈشى ، رەشىدە ئونىڭ بوينىغا گىرە سېلىپ چىڭ قۇچاقلىدى ، ئەسەت بولسا نازۇك بەللەرنى قاماللىدى . ئۇلارنىڭ ئويناۋاتقىنىنى

تانسا دېگەندىن كۆرە . «قاتتىق قوچاقلىشىپ ، بىر ئورۇندىلا مەدىرلاش» دېسە توغرا بولاتتى . دېمىسىمۇ ، ئۇلار بىر - بىرىگە شۇنداق چىرمىشىپ كەتكەنكى ، قەدەم ئېلىشى ئەسلا مۇمكىن ئەمەس ئىدى . ئاڭمىچە ئايىپلىق قەدىرداننى تانسىغا تارتقاندى ، قەدىردان بويۇنلىرىغىچە قىزىرىپ : «مەن ئويناپ باقمىغان» دەپ ئۆزرە سورىدى . لېكىن ، ئايىپلىق : «ھېچنېمە بولمايدۇ ، قارىغا ، مىدىرلاپ بەرسىڭىزلا بولىدۇ» دەپ ئۇنى رىغبەتلەندۈردى . ئۇلار مۇ بىر - بىرىگە يۆگىمەچتەك چىرمىشىپ ئاستا مىدىرلاشقا باشلىدى .

— ئايىپلىق ، كوپتاڭنى سېلىۋېتە ، — دېدى رەشىدە ھېشىنى ئەسەتتىنلا مۇرىسىگە قويغان ھالدا ، — بولمىسا ئۆزۈم سالدۇرۇۋېتىمەن ...

ئايىپلىق قەدىردانغا تەتۈر قاراپ تۇرۇپ ، كوپتىسىنى ھېشىدىن سۇغۇرۇپ چىقىرىۋەتتى ، ئاندىن دەرھاللا قەدىردانىنى قۇچاقلىۋالدى . يالىڭاچ ، سىلىق ، يۇمران ، نازۇك بەللەرنى قاماللىۋالغان قەدىردان : «بىھوش بولۇپ ، يىقىلىپ چۈشمىسەمكەن» دەپ ئىچىدە نالە قىلدى . چۈنكى ، ئۇنىڭ يۈرەك قۇشى كۆكرەك قەپىسىنى بۇزۇپ چىقىپ كېتىدىغاندەك ھەر تەرەپكە سوقۇلاتتى ، نېپىرلايتتى ، زەئىپ ئىگرايتتى ، ژۇجۇدى بولسا قانداقتۇر سىرلىق بىر ھارارەتتە ئېرىپ كېتىۋاتقاندەك قىلاتتى . قەدىردانىڭ كۆزى بىردىنلا غەلىتە بىر ئىشقا چۈشۈپ قالدى : ئەسەت ئەرۋاھ رەشىدەنىڭ بىر غېرىچ يوپكىسىنى ئارقىسىغا قايرىۋېتىپ ، ئاپپاق كالتە ئىشتىنىنىڭ ئىچىگە قوللىرىنى تىققانچە قىزىنىڭ ئىككى ساغرىسىنى بۇركوتتەك قامالىلاپ ئويناۋاتاتتى...

كېچە سائەت بىردىن ئاشقاندى . قىزلار تازىلىق ئۈيىگە كىرىپ چىققاندىن كېيىن پايپاق ، يوپكىلىرىنى سېلىپ يېتىشقا تەرەددۇتلەنگەنىدى . ئەسەتمۇ قەدىردانغا ئىشارەت قىلىپ ، تازىلىق ئۈيىگە بىللە كىرىپ كېتىشتى . ئەسەت يانچۇقىدىن پال - پال قەغەز بىلەن نەچچە ۋە سەرەڭگىنى ئېلىپ ، پال - پال قەغەز ئۈستىگە تىرناقتەك سولياۋ خالتىدىكى ئاپپاق ئۈندەك بىر نەرسىنى

قويدى . قەدىردان ئۇنىڭ خروئىن ئىكەنلىكىنى «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»نىڭ بەشىنچى قەۋىتىدە بىرنەچچە قېتىم كۆرگەنىدى . شۇڭا ، ئەسەت ئۇنىڭغا سەرەڭگىنى تۇتقۇزۇپ قويۇشى ، ئۇ تەمتىرەمەيلا پال ـ پال قەغەز ئاستىغا سەرەڭگە چاقتى .

— بولدىمۇ ؟ — دېدى قەدىردان پال ـ پال ئۇستىدىكى خروئىن كۆيوپ تۈگىگەندە ، — بولا ئەمدى ، مۇشۇ ئىشنى قىلمىساڭ نېمە ...

— نېمىگە بولىدۇ ، بۇ قېتىم يەنە بىر سەرەڭگىلىك چەكسەم خۇماردىن چىقمەن ، — ئەسەت بايىقى بولاقتا قېلىپ قالغان خروئىنىنى پال ـ پال قەغەز ئۈستىگە قويدى . قەدىردان قايتىدىن سەرەڭگە چاقتى .

— قانداق ، سەنمۇ قىلىپ قويامسەن ؟ — ئەسەت قەدىردانغا قارىدى ، — پەيزىنى بىردەم تۇرۇپ كۆرسەن .

— ئۆلسەممۇ قىلماسمىنا ، — قەدىردان ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى ، — بۇگۈن مانا ئاق ھاراقمۇ ، قىزىل ھاراقمۇ ئىچتىم ، تاماكىمۇ چەكتىم ، ئەمدى بۇنى قىلسام ، مەن ئۆزۈمگە ئوخشىماي قالارمەن .

ئۇلار ئىككىسى ياتاقتا چىقاندا ، ئىككىلا قىز يوتقانلىق ئىچىگە كىرىپ بولغانىدى . ئەسەت رەشىدەنىڭ ، قەدىردان ئايبۋلىقنىڭ يوتقىنىنى قاپرىپ ئاستىلا كىردى . ئىككىلا قىز يوتقان ئىچىدە ئانىدىن تۇغما ئىدى . كەڭ دېرىزىلەرگە تارتىلغان دۇخاۋا پەردىلەر قېلىن ھەم ھىم كەلگەچكىمۇ ، ياتاق ئىچى تېڭ ئۆتمىگۈدەك قاراڭغۇ ئىدى . پەقەت قاراڭغۇلۇق ئىچىدىن پىچىرلاش ، نازۇك كۈلۈش ، زەئىپ ئىڭراشلار ئاڭلىنىپ تۇراتتى...

دۇرۇس ، قەدىردان بۇنداق ئىشنى 14 يېشىدا بىلىپ ـ بىلمەي بىر ئۆتكۈزگەنىدى . ئۇ چاغدا تۈركىيەگە مەڭگۈلۈك كېتىش ئالدىدا تۇرغان مەدىنە جۇدالىق ھەسرىتى ، بالىلىق چېغىدىن بىللە چوڭ بولغان دوستلۇق ريشتى ، 13 ـ 14 ياشلارغا قەدەم ئېلىش بىلەنلا يۈرەككە تەئەللۇق بۇيۇك ريجىلەرگە قەلب سىردىشىدىن

ئەبەدىلئەبەد ئايرىلىش رېئاللىقىنى قوبۇل قىلالماي ، پۈتۈن ئىختىيارىنى قەدىردانغا تاپشۇرغانىدى ... قەدىردان ئۇنىڭ ئۇچۇشقا تەلپۈنگەن بىر جۈپ ئاق كەپتەردەك يالىڭاچ كۆكسىنى سىلىغانىسىرى ، مەدىنە زەئىپ ئىگراپ ، ئۇنىڭغا چىڭ چاپلاشقانىدى ، ئەمما مەدىنەنىڭ يوتىسىدىن يول - يول ساقىغان قانىدىن قورقۇپ كەتكەن قەدىردان بىر كېچە ئۇخلىماي ، تىترەپ ھەم جۆيلۈپ چىققانىدى . لېكىن ، بۇ قېتىمقىسى ئۇنىڭغا ھەرگىز ئوخشىمايىتتى . قەدىردان 17 ياشنى تۈگىتىش ئالدىدا تۇرۇپتۇ . بۇنداق چاغلاردا ئەرلىك ھورمونلىرىنىڭ راسا يېتىلگەن ساپ ۋاقتى ، ئەلۋەتتە . شۇڭا ، باغرىدا ھۆسن كامالىغا يەتكەن بىر قىز ياتسا ، ئۇنى شەيتىنى ۋەسۋەسىگە سالماي قالارمۇ ؟ ! ئەمما ئۇ ئەسەت ئەرۋاھنەك بۇنداق زىناخورلۇقنىڭ پىر - كامىلى ئەمەس ! شۇڭا بىرەر سائەت ئىچىدە ئىككى قېتىمدەك بىھوش بولۇپ ، ھالسىزلىنىپ يېتىپ قالدى ! لېكىن ياندىكى كارىۋاتتىن كېلىۋاتقان كۈلۈش ، چىرقىراش ، ئىگىراش ، ۋارقىراشلار تون نىسپىدىن ئۆتكۈچە داۋاملاشتى . بۇنداق شېرىن ئاۋازلارغا بەرداشلىق بېرەلمىگەن ئايىپلىق قەدىردانىنى نوقۇغلى ، تۇرتكىلى تۇردى :

— بولىگە ، يېتىۋېرەمسىز ؟ قاراڭە ئاۋۇلارغا...

بۇنداق بېسىم تۇسىنى ئالغان مەجبۇرلاشلار قەدىردانىنى تېخىمۇ تۇگەشتۇرۇۋەتتى . ئۇنىڭ ئەرلىك غۇرۇرى يەر بىلەن يەكسان بولدى . قىز بالىنىڭ بۇنداق مەجبۇرلىشى ئوغۇل بالا ئۇچۇن ئېيىقۇسىز نومۇس ھەم ئەلەم ئىدى .

— ئەمىسە تۇرۇڭە ، ئەسەتكامدا دورا بار ، — ئايىپلىق قەدىردانىنى يەنە تۇرتتى ، — سورىسىڭىز بېرىدۇ ، ئۇلارنىڭ نەغمىسىنى ئاڭلاپ ياتامدۇق .

قەدىردان ئىچ كىيىمىنى كىيىپ ئورنىدىن سەكرەپ تۇردى - دە ، ئاچچىقىدا ۋارقىرىۋەتتى :

ئەسەت ، تۇرە ئورنۇڭدىن ، — قەدىردان چىراغنى يېقىشى ، ئىككىلا قىز يوتقىنى ئىچىگە شۇڭغۇدى ، — تازىلىق

ئۆيگە كىرە ...

— ئەمسە چىراغنى ئۆچۈرۈۋەتمەمسەن ، — دېدى ئەسەت يوتقان ئىچىدە تۇرۇپ ، — كىيىمىمنى كىيىۋالمامدىم .

قەدىردان ياتاق چىرىغىنى ئۆچۈرۈۋېتىپ ، تازىلىق ئۆيگە كىرىپ كەتتى . چاپىنىنى يېپىنچاقلىغان ئەسەتمۇ ھايال بولمايلا تازىلىق ئۆيگە كىردى . قەدىردان ئۇنىڭغا ئاچچىقى بىلەن ھۇرپەيدى :

— ھەي ، نېمانداق كىچىچە ئۇخلاتمايدىكىن دېسەم ، سېنىڭ دوراك بارىكەنغۇ ، — قەدىردانىنىڭ تەلەپپۇزى قانتىق ئىدى ، — قېنى چىقار ! توۋا ، بۇ نېمىدېگەن رەسۋاچىلىق ! ئايىپ-لىقىنىڭ ئالدىدا ئۆلدۈمغۇ...

ئەسەت چاپىنىنىڭ يانچۇقىدىن پال - پال قەغەز ، نەچچە ۋە سەرەڭگىنى چىقىرىشى ، قەدىردانىنىڭ كۆزلىرى چەكچەيدى .

— ھەي ، دورىنى چىقار دېسەم ، نېمىلەرنى ئېلىپ يۈرىسەن ؟

— نەدىكى دورىكەن ئۇ ؟ دورا دېگەن مۇشۇ ، — ئەسەت ئاستا غودۇڭشىدى ، — بايا «بىر قېتىم قىلىپ قوي ، پەيزىنى ھېلى كۆرىسەن» دېسە ئۇنمايسەن ، ئەمدى ئوتتۇرا كېچىدە ئويغىتىپ ...

— ھەي ، مۇشۇنىڭ خاسىيىتىما ئۇ ؟ — قەدىردان ئەسەتنىڭ قولىدىكى تىرناقتەك خروئىن بولىقىغا قارىدى ، — بۇ ... بۇ راستىما ؟

ئاۋۇال بىرەر قېتىم چېكىپ باقمامسەن ، ئاندىن مېنى تۇت ، — ئەسەت مەيدىسىگە ئۇردى ، — بۇنى ئارىلاپ - ئارىلاپ بىرەر قېتىم چەككەنگە خۇمار بولۇپ قالمايدۇ . ماڭا مەن ئون يىل بولدى چېكىۋاتىمەنغۇ .

قەدىردان ئەمدى بۇنى قىلمىسا ، يوقاتمىغۇ كىرمەي ، ئايىپ-لىقىنىڭ بۇزۇكىمۇ قارىماي ، مۇشۇ ئوتتۇرا كېچىدە كەتسە بولىدۇ ، كەتسىغۇ ھېچ گەپ ئەمەس ، ئەمما مۇنۇ قىزلار جەمئىيەتتە ئۇنى سىستېما يۇرگۈسىز قىلىۋېتىدۇ . بۈپتۇلا ، بىرەر يىلغىچە ئارىلاپ - ئارىلاپ قىلسا خۇمار قىلماسمىش...

قەدىردان بىرىنچى قېتىم ، شۇنداق ، تۇنجى قېتىم پال - پال قەغەز بىلەن نەيچىنى قولىغا ئالدى .

ئاھ خۇدا ! ماۋۇ لەنتى نېمە ئىش قىلىۋاتىدۇ ! قىلىۋاتقان ئىشىنىڭ بىر ئۆمۈر ئازاب ھەم گۇناھ ئوچىقى بولغان ۋەيلۇن دوزاخ ئىكەنلىكىنى بىلىمەمدىغاندۇ ؟ ھەي نادان ، قولۇڭدىكى نى تاشلا ! سەن ھازىر چېكىملىك ئەمەس ، ئاپەت ھەم قىيامەتنى قولۇڭغا ئالدىڭ ! ئۇ ئامەت جەننىتىڭنى كۆل قىلىپ ، ئۆزۈڭنى ئەبەدىلئەبەد خار ۋە زەبۇن قىلغۇسى ! قانداقتۇر بۇزۇق لەنتىلەر - نىڭ قەستەن قۇرغان قىلتاق - قاپقانلىرىغا بوينۇڭنى سوزما ، كولىغان ئورىلىرىغا پۇتۇڭنى سەپمە ! سەن دەۋرىنىڭ ئەخلەت - چاۋارلىرى بولغان ئايىبلىق ھەم گۇناھلارنىڭ ئازمىسىنى تول - دۇرالمايسەن ! نەپسى ھام - ھاملىرىنى قاندۇرالمايسەن ! ئۇلار سېنىڭ ئامەت ھومايۇنلىرىڭغا كۆز ئالايتقۇچىلار ، بەخت شەربەتلە - رىڭگە ئوغا سەپكۇچىلەر ، ماڭار يوللىرىڭغا ئوغرى تىكەن ئۇندۇر - گۇچىلەر ! قولۇڭدىكىنى دەرھال تاشلا ، بۇ سېنىڭ ئاپەت دەشتلە - رىگە ئالغان خاتا قەدىمىڭ ! بۇ بىر قەدەم ئۆمرۇڭگە يېتىپ ئاشقۇ - دەك ئازاب - ئوقۇبەت ، بەختسىزلىك ، دەردۇ ئەلەم ، ھەسرەت - نادامەت زەھەر - زۇقۇملىرىنى ئېلىپ كېلىدۇ ! بۇ دىشۋارچىلىقلار ۋاقتى كەلگەندە ساڭا ئۆكۈنۈش ، پۇشايمان ، توۋا قىلىش پۈرسەتلە - رىنىمۇ بەرمەيدۇ . ئەي قەلبىمىنىڭ ئابىزەمزەم شەربەتلىرىدىن قۇدرەت كامال تاپقان قەدىردان ، قولۇڭدىكىنى تاشلا ، دەرھال تاشلا ! تاشلىۋەت !

ئەمما ، قەدىردان پېقىرنىڭ نەسىھەتىنى ئاڭلىمىدى ! ئۇ ئايىپ - لىقتەك بۇلغانغان ئۇرۇز پاقىسىنىڭ ئالدىدا ئەرلىك غۇرۇرىنى ، يىگىتلىك نومۇسىنى ئاقلاش ئۈچۈن پۈتۈن - سۈرۈك بىر دوزاخنى قولىغا ئالدى... بىر پۈتۈن بەدىنىدە خىلمۇ خىل ئەرلەرنىڭ تۇرلۇك - تۈمەن ئىزناسىرى قالغان بىر قىز ئۈچۈن زىنھار ئەرزىمەيتتى...

ئۇ ئاقۇچ كۆموش رەڭ چاڭنى سۈموردى ! ئۇ گويا كۆكتە

ئۇچۇۋاتقاندەك ، نۇرغۇنلىغان يالىڭاچ پەرىزاتلار ئىچىدە يۇرگەن-دەك ، ئۇلارنىڭ پۈتۈن جىسمىنى سىلاۋاتقاندەك ، ئۆزى شىرەدەك كوچىلۇق ، يىلاندەك چاقماق ... قىسقىسى ، ئىلىم - پەن دەۋرىنىڭ تەتۈر كەشپىياتى بولغان بۇ سېھرىي توتوننىڭ جەننەت ھۇزۇرىدا مەستۇ مۇستەغرەك بولدى . ئەمما ، بۇ «جەننەت ھۇزۇرى» قىلىنىق ھېسسىسى بولۇپ ، ئۇمرى ئىنتايىن قىسقا ! ئۇ ئۆز ئۆۋىسىنى يىلان - چايانلار ، ئوتلۇق زەنجىرلەر بىلەن تولغان دوزاختا تاپشۇ-رۇپ بېرىپلا ، دەرەخ ئۆچىدىكى ئاپتاپ شولىسىدەك تېزلا يوقايدۇ ، قەدىردان پال - پال قەغەز ، ئەيچە ، سەرەڭگىلەرنى قولىغا ئالمە-دى ، ئۆزىنىڭ ئۆمۈر مەنزىلىدە كۆرىدىغان تارتقۇلۇقىنى ، بەخت-سىزلىكىنى ، ئاپەتلىك قىسمەت تاغلىرىنى قولىغا ئالدى ! ئۇ ئەيچە بىلەن ئاقۇچ كومۇش رەڭ چاڭنى سۈمۈرمەدى ، بەلكى ئازاب دېڭە-زىنى ، ھەسرەت ، پۇشايمان ، ناله - پىغان ، جۇدالىق قان - زەردابلىرىنى سۈمۈردى !

قاباھەتلىك چۈش پاتقاقلىرىغا قەدەم ئالغان قەدىردان شۇ كۈن-دىن باشلاپ «دۇنيادا پۈلدىن باشقا مۇناقىمۇ شېرىن چۈشلەر بار ئىكەن» دەپ ئويلاپ يۇردى ، بولۇپمۇ ئايىپلىقنىڭ ناز - كەرەش-مىلىرى ئۇنىڭدا ئۇنتۇلغۇسىز شېرىن خاتىرىلەرنى قال-دۇردى... ئۇنىڭ ئاشۇ سىرلىق چوشنى سېغىنىپ قالغانلىقىنى بىلگەندەك ، ھەپتە ئۆتكەندە ئەسەت ئەرۋاھ يەنە پەيدا بولدى :

— قەدىردان بايۋەچچە . مۇشۇ بىر ھەپتە ئىچىدىلا 100 مىڭ يۈەندەك پۇل تاپتى دەپ ئاڭلايمىنا ؟

ياقەي ، ئۇنچىۋالا ئەمەس .

— قانداق ، ئويۇنغا مەيلىڭ تارتامدۇ - يوق ؟

— ھېلىقى ئايىپلىقنى چاقىرىپ كېلەمسەن ؟

— ئەخمەق ، ھالۇنىي كۆپ يېسەڭ ماڭ تېتىيدۇ . دېگەن گەپنىڭ تەكتىنى بىلمەيدىغان ئوخشىمامسەن ! ئۇنىڭ بىر قېتىم تۆز - تەمىنى تېتىپ بولدۇڭ ، بولدى !

— ئەمىسە...

- بۇگۈن يەنە ئاشۇ «ئېسىلزادىلەر مېھمانخانىسى»دىن ياتاق ئېلىپ ، تاماق بۇيرۇتايلى ، قانداق دېدىم ؟

- ئەمىسە يەنە شۇ...

- ھەي سارائ ، زامان نەدە ، سەن نەدە ؟ ئايېپلىق ، ئايېپلىقلا دەيدىكەنسەن . ھازىرقى ۋاقىتتا تاماقنىڭ تورى كۆپ دەيمەن ، - دېدى ئەسەت ئەرۋاھ بىلەرمەنلەردەك گەدىيىپ ، - پۇل تاپقان ئادەم خىلمۇخىل تاماقلارنى تاللاپ يەيدۇ .

ئەسەت ئەرۋاھ دەرۋەقە قەدىردانىنى ئالدىماپتۇ ... ئۇ شۇ كونى جامالىغا قاراپ ئولتۇرغۇدەك سۆزۈك ، بەرنا خەنزۇ قىزىدىن ئىكەنلىكىنى ياتاقتا باشلاپ كەلگەنىدى ...

ئون تۆتىنچى باب

«دوستلۇق» بازىرىدىكى «ئەمەتھاجىم تېز تاماقخانىسى»نىڭ خاس خانىسىدا «ياشلار بىناسى»نىڭ دىرېكتورى ئوبۇلھەسەن، «كارۋان» يۇك توشۇش ئەترىتىنىڭ باشلىقى ياقۇپ ھاجىم، ناھىيىلىك سودا كوپېراتىپىنىڭ سەيگۈيۇمنى ماخمۇت، «بالا سەيگۈيۇمن» قەدىردان ھەم ئۇنىڭ بىر مەھەللىلىك بۇرادەرلىرى ھېلىمجان ئاۋاق، نۇرمەت پاكارلار تاماق يېگەچ پاراڭلىشىپ ئولتۇراتتى. بۇ مېھماندارچىلىقنى خوتەندىن كەلگەن ئوبۇلھەسەن قەدىردانى رەسمىيلەشتۇرۇپ، مائاش بەلگىلەپ، رەسمىي «سەيگۈيۇمن» دېگەن كىنىشكىنى بەرگەنلىك شەرىپى ئۈچۈن ئۆيۈشتۇرغانىدى. ئەمما. قەدىردان «بۇنداق قىلىش ماڭا زۇرۇر ئەمەس ئىدى» دېگەن ئوي بىلەن ئانچە سىنەكسىمەي ئولتۇراتتى. ھازىر ئۇنىڭ پۈتۈن خىيالى ئون نەچچە ئۈستام زىننەتلەۋاتقان يېڭى ئالغان ئۆيىدە قالغانىدى. «دوستلۇق» بازىرىنىڭ جەنۇبىغا بىر يۇرۇش تاۋار بىنالار سېلىنغان بولۇپ، قەدىردان بىلەن ياقۇپ ھاجىم خىلالاپ يۇرۇپ، ئىككىنچى قەۋەتتىن 140 كىۋادرات مېتىرلىق بىر يۇرۇش ئۆينى 280 مىڭ يۇەنگە سېتىۋېلىپ، ئالىي دەرىجىلىك زىننەتلەپ بېرىشنى بىر ئۈستامغا 40 مىڭ يۇەنگە ھۆددىگە بەرگەنىدى. ھازىر ئۈستاملارنىڭ ئىشلەۋاتقىنىغا 15 كۈن بولۇپ قالغانىدى. بىراق، بۇ ئۆي نوغرىسىدا ياقۇپ ھاجىمنىڭ مەسلىھەتى بويىچە ھېچكىمگە، ھەتتا ئوبۇلھەسەنگىمۇ ئۇقتۇرمىدى. ئۈستاملار گەرچە «بىر ئايدا پۈتىدۇ» دېگەن بولسىمۇ، ئەمما ئۆيگە كۆندىن - كۈنگە ئىسكەت كىرىپ، ئادەمنىڭ زوق - ئىشتىياقىنى قوزغىماقتا ئىدى. شۇڭا، قەدىردان بازاردىن بىكار بولدىمۇ، ئۆينى كۆرگىلى يۈگۈرۈيتتى. ئوبۇلھەسەننىڭ گېپى توگىمگەنىدى. قەدىردان جىلە بولۇپ

«ۋاي - ۋۇي ، بۇ ئادەمنىڭ گېپى يۇڭ يېگەن ئىتنىڭ پوقىدەك نېمانداق ئۇزۇلمەي چىقىۋېرىدۇ» دەپ غودۇڭشىيتتى .

— ئەمدى بۇ يەردە ، يەنى ئۇرۇمچىدە ياقۇپ ھاجىم ، ماخمۇت سەيگۈيۈەن ۋە باشقا جان كۆيەر بۇرادەرلەر بولغاچقا ، بىز خوتەنده قەدىر دانىن خانىرجەم ، — دېدى ئوبۇلھەسەن كەسپىي ئاتقلاردەك گېپىگە ئىسكەت بېرىپ ، — ئاڭلىسام ، مەتتۇرغۇن شىلىم . نۇرا- دىل پاناق ، تۇرسۇن كاللا قاتارلىقلار گۇرۇھ ئۈيۇشتۇرۇپ ، قەدىر- دانىنى قاتتىق ئۇرۇپتۇمىش . ئەگەر ئابباس بۇجاڭ ئاڭلىسا ، ساقچى ئەۋەتىپ ئۇ لۇكچەكلەرنىڭ ئانىسىدىن تۇغۇلغىنىغا پۇشايمان قىل- دۇرۇۋېتىدۇ .

— ھازىر ئۇلار ، — دېدى ھېلىمجان تەمكىن ھالدا ، — ئۇرۇمچىدىكى تۆت توپ سېپتىش بازىرىدا يوق ، ئاڭلىساق ، ئا بۇ- جاڭدىن قورقۇپ خوتەنگىمۇ ئاياغ باسالمىغان ئوخشايدۇ .

— ئاڭلاشلارغا قارىغاندا ، — دېدى ئۇرمەت پاكار ، ئىچكىرىدىكى قارا گۇرۇھلاردا چاپارمەن بولۇپ كۇن ئۆتكۈزۈۋاتقان ئوخشايدۇ .

— ئەسلىدە بىز قەدىردانىنى بۇرۇنلا سەيگۈيۈەن قىلىشقا يۇقە- رىغا دوكلات يازغان بولساقمۇ ، لېكىن يۇقىرى...

— ئوبۇلھەسەنكا ، بۇ گەپلەرنى بايا دېدىڭىز ، — قەدىردان تاقەت قىلالمىدى ، — مەن «قوڭۇرتاش» شىركىتىدە بىر كىم بىلەن كۆرۈشمەكچىدىم . ئۇ كىشى مېنى ساقلاپ قالدى .

— ئۇنداقتا مەيلى ، بايىلا دېسەڭچۇ ، — ئوبۇلھەسەن ئالمان - تالمان گېپىنى يېغىشتۇردى . — ئەسسە مەن سىلەر بىلەن مەشھەدە خوشلىشاي ، بىردەر سائەت سودىلىق قىلمۇالسام يولغا چىقسەم .

ئوبۇلھەسەن ھەممىسى بىلەن قول ئېلىشىپ چىققاندىن كېيىن ئاشخانا ئالدىدا ئايرىلىشتى . قەدىردان : «ئۆيدىكىلەرگە سالام ئېيە- تىپ قويۇڭ» دەپلا بېكى ئالغان ئۆيگە كەلدى . چۈنكى ، ماشىنە- سىنى ئوبۇلھەسەندىن يوشۇرۇپ بىنا قورۇسىغا قويۇپ قويغانىدى .

قەدىردان تاڭ ـ تۇڭ ، غاز ـ غۇز ، ۋىكىلدىغان ، گىزىلدىغان ئاۋازلار ئۇزۇلمەي كېلىپ تۇرغان ئىككىنچى قەۋەتتىكى ئۆيگە چىقتى . بۇ 140 كىۋادرات مېتىرلىق چوڭ ئۆي بىر قەدەر قولايلىق لايىھەلەنگەن ، ئىشكتىن كىرگەندىن كېيىن ئىككى تەرەپتە كارىدور بار ئىدى . ئوڭ تەرەپتە ئوچ ھوجرا ، سول تەرەپتە بىر ھوجرا ، ئاشخانا ، تازىلىق ئۆيلىرى ئورۇنلىشىپ ، ئوتتۇرىدىكى ئەينەكلىك يۆتكەلمە جازا 38 كىۋادرات مېتىرلىق مېھمانخانىنىڭ ئىشىكى رولىنى ئوتەيتتى . مېھمانخانىنىڭ كۈنگەيگە قارىغان سەكسەكىز مېتىرلىق ئۇزۇنلۇقتىكى پاسىل تېمى بىر يۇرۇش ئەينەكلىك دېرىزىلەر بولۇپ ، بۇ دېرىزىلەر ئالدىدا ئوچ تەرىپى ئەينەك بىلەن توسۇلغان بالكون بار ئىدى . بۇ يەردىن «دوستلۇق» بازىرى كۆرۈنۈپ تۇراتتى .

قەدىردان ئۆيگە كىرگەندە ، بىرنەچچە ئۇستام تورۇسقا نېپىز رەڭلىك تاختاي قېقىپ ، دولقۇنسىمان شەكىل چىقىرىۋاتاتتى . بەزىلىرى تام ئىشكاپلىرىنىڭ ئەتراپىغا مىللىيچە نەقىش ئورنىتىپ ، ئىشىك قىرلىرىغا ئىنچىكە زىغىر قاقماقتا ئىدى . كۈندىن ـ كۈنگە ئادەمنىڭ زوقى كەلگۈدەك ئىسكەتكە كىرىۋاتقان ئۆيدىن جېنى سۆيۈنگەن قەدىردان خۇشال ھالدا قايتىپ چىقىپ ماشىنىسىنى ئوت ئالدۇردى . ئۇ يولدا كېتىۋېتىپ : «ھېلىتىن شۇنچە چىرايلىق ، پۈتكەندە قانچىلىك بولۇپ كېتەر ؟» دەپ شۇڭۇرلىدى .

قەدىردان «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا كېلىپ بىناغا قەدەم ئېلىشى ، ۋىجدان قارا پاتەم : «ھەي قەدى ئاۋاق» دەپ ۋارقىرىدى . ئۇنىڭ بېشى پەشتاختىدىن بىر غېرىچلا كۆتۈرۈلۈپ تۇراتتى . ئۇ قەدىردانىنى ئۆز ئىنسىدەك كۆرگەچكە ، ھەرخىل چاقچاپ ، تىلـ لاپ ، ئامراقلىقىنى ئىپادە قىلاتتى .

ھەي قەدى شىپتىراڭغۇ[1] ، ساڭچۇ قارا ، ئايروپىلان زاكاز خەت كەپتۇ ، ـ ۋىجدان قارا پاتەم خەتنى پەشتاختىغا

---

[1] شىپتىراڭغۇ ـ ئورۇق ، ئىگىز مەنىسىدە .

تاشلىدى . — تېخى كۆلىدىن دېگىنە . ھەي ساقال تارغىقى ، ئېچىپ باقە قېنى ، ئىچىدە نېمە بارىكىن ؟

— نېمە بولاتتى ئۇنىڭ ئىچىدە ، — دېدى قەدىردان خەتنى قولىغا ئېلىپ ، — ساڭا ئوخشاش قارا خوتۇندىن بىرى بار .

— ھۇ بېشىڭنى يەيدىغان مەدەك ! مېنى تېخى قارا خوتۇن دەيدا ، مەنچۇ ئۆزۈمنى نى - نى چوكانلارغا تەڭ قىلمايمەن .

ۋجىك قارا پاتەم راسا ۋاتىلداۋاتقاندا ، قەدىردان ياتقىغا چەقىپ بولدى . ئۇ خەتنى ئالدىراپ ئاچقانىدى ، ئۇنىڭ ئىچىدىن ئايروپىلان بېلىتى بىلەن بىر پارچە خەت چىقتى . ئادەتتىكى ئۆزۈنىڭ كەسپىگە ئائىت تىل ۋە خەتنى «يۇختا ئۆگەندىم» دەپ نوچەلىق قىلىدىغان قەدىردان بىر پارچە سۇۋاشما خەتنى ناتىلاشتۇرۇپ ، بىرنەچچە خەتلەرنى تونۇيالمىغان بولسىمۇ ، ئاساسىي جەھەتتىن ئۇ قۇيالمىدى . بىردىنلا ئۇنىڭ ئېسىگە ۋجىك قارا پاتەم كەلدى . بۇ خوتۇن كۆرۈمسىز ، ۋات - ۋات بولغىنى بىلەن ، كىچىكىدىن تارتىپ خەنزۇ مەكتەپتە ئوقۇغاچقا ، خەنزۇ تىلىغا ئۇستا ئىدى . قەدىردان خەتنى كۆتۈرۈپ بىرىنچى قەۋەتكە چۇشۇپ ، پەشتاختا ئالدىغا كېلەر - كەلمەي ، پاتەمخان ۋارقىراپلا كەتتى :

— ھە نوچام ! خەت ئىچىدىكى قارا خوتۇن ئەسقاتمىدىما ؟ ئەجەبمۇ سەت ھىجىيىپ كېلىپ قاپتۇقا ؟

— جېنىم ئاچا ، يەنىلا سەن ياخشىكەنسەن ، بۇنى ئوقۇپ بېرە ، — قەدىردان خەتنى تەڭلىدى ، — ئويلاپ باقسام ، بۇ جاھاندا سېنىڭدىن دانا تەرجىمان يوقكەن .

— ھە ، ئاچاڭنى تونۇدۇڭما ، رەپرەپ ! مېنىڭ ئالدىمدا تولا يوغان پوقلۇق قىلما ، بولامدا ؟

— چوقۇم ... چوقۇم ... جېنىم ئاچا ، تېزرەك ئوقە...

ۋجىك قارا پاتەم خەتكە بىر قۇر كۆز يۈگۈرتۇپ ، كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ ، كالپۇكلىرىنى قورۇپ ھۇشقىتىۋەتتى :

— ئوھوي ! قەدى دوراڭ شوتىسى ، ساڭا ئامەت كەپتۇ ، ئامەت ! سۆيۈنچە بەرمىسەڭ دېمەيمەن .

— ئاۋۋال دېمەمسەن ، نېمە گەپ ئىكەنلىكىنى بىلىپ ئاندىن بەرمەمدىم .

— ياق ، ئاۋۋال سۆيۈنچىنى بەر ، بولمىسا دېمەيمەن .

قەدىردان يانچۇقىغا قولىنى تىقىپلا 100 يۈەنلىك پەشتاختىغا تاشلىدى :

— ئەمدىغۇ دەرسەن ؟

— قۇلىقىڭنى دىك تۇتۇپ ئاڭلا ، ماتاڭچىنىڭ كەكسى ، — پاتەمخان خەتكە سىنچىلاپ قارىدى ، — سېنى سۈڭ جىجۇڭ دېگەن بىر ئەپەندى فۇجيەن ئەنبو شەھىرىگە تەكلىپ قىپتۇ ! تېخى ئايرو-پىلان بېلىتىنىمۇ قوشۇپ ئەۋەتىپتۇ !

— ئايروپىلان بېلىتى قاچانىڭكىكەن ؟

— قېنى قاراپ باقاي ، — ۋېجىك قارا پاتەم ئايروپىلان بېلىتىنى قولىغا ئالدى ، — ئۆگۈنلۈككە چۈشتىن كېيىن سائەت 4 تىن 53 مىنۇت ئۆتكەندە ئۇچىدىكەن .

— رەھمەت ، پاتەمخان ئاچا ، — قەدىردان ھاياجانلانغا-نىدى ، — سەن بەك ياخشى جۇمۇ ، — قەدىردان خەت ھەم بېلەتنى ئېلىپ مېڭىشى ، پاتەمخان 100 يۈەنلىك ئۇنىڭ مەيدە يانچۇقىغا سېلىپ قويدى .

— ھەي غاز بويۇن ، ئىچكىرىدىن ماڭا ئوبدانراق بىر نەرسە ئالغاچ كەل .

— كىيىم ـ كېچەككە تەئەللۇقما ؟

— ياق ، ئەتىر ، ئەتىرسوپۇن ، يۈزماي دېگەندەك بىر نېمىلەر...

— ئۇلارنى قانچە ئىشلەتسەڭمۇ بەربىر ئاقارمايسەن !

قەدىردان پاتەمخانىنىڭ سەت تىللىرىنى ئاڭلىماسلىق ئۈچۈن قۇلىقىنى ئىككى بارمىقىدا ئېتىۋېلىپ ، يوگۇرگەنچە ئىككىنچى قەۋەتكە چىقىپ كەتتى . ئۇ ياتقىغا كىرىپ كاستۇمىنى ئالدى ـ دە ، سىرتقا يوگۈردى . سائەت تېخى بەش بولمىغانىدى . ئۇ بۇ خۇش خەۋەرنى ياقۇپ ھاجىمغا يەتكۈزمىسە كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمەيتتى .

قەدىردان پەلەمپەيدىن ئېگىشىپ پەسكە قارىۋىدى ، نۆۋەتچى خانىم-نىڭ پەشتاختىسىدا پاتەمخان كۆرۈنمىدى . ئۇ تېز - تېز مېگىپ هويلىغا چىقىپ كەتتى .

«لادا» شەھەرنىڭ مەركىزىي كوچىلىرىغا چىققۇچە ئېغىر - بېسىق ماڭغان بولسىمۇ ، شىنجاڭ مېدىتسىنا ئىنستىتۇتىدىن قايىرىلىپ داجەيگۇ بولىغا چۈشۈش بىلەن قۇيۇندەك ئۆچتى . ئۇ كۆزىنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە داجەيگۇ ئاپتوبۇس بېكىتىدىن ئوتۇپ قايىرىلىپ ، ئاھالىلەر كوچىلىرى بىلەن تۇتۇشانىڭ قورۇسىغا يېتىپ باردى . ياقۇپ هاجىم ئىشىكنى گۈپلا قىلىپ يېپىپ ، توز قۇلۇپنى ئېتىۋېتىپ تۇرۇشى ، قەدىردان كىرىپ كەلدى . ئۇ ئىشىككە قايتىدىن ئاچقۇ سېلىپ ئاچتى .

— هەي تېخى بايىلا ئاشخانىدا بىللە بولمىدۇقمۇ ، يەنە نېمە قاساۋاسادەك يېتىپ كەلدىڭ ؟ — ياقۇپ هاجىم ياسىما ئاچچىقلاشقا ئوستا ئىدى ، — ماڭە ئۆيگە كىر .

— هاجىمكا ، بىر مىنۇت ئاۋارە قىلىمەن .

قەدىردان سۇڭ جىجۇڭ خوجايىنىدىن كەلگەن خەت بىلەن ئايروپىلان بېلىتىنى كۆرسىتىپ ، ئۆگۈنلۈككە چۈشتىن كېيىن سائەت 4 تىن 53 مىنۇت ئۆتكەندە ئۇچىدىغانلىقىنى ۋە بېرىش - بارماسلىقىنى سورىۋىدى ، ياقۇپ هاجىم سەل تېگىرقاپ قالدى .

— سۇڭ خوجايىن ئەجەب سېنى ئويناتقۇسى كەپقاپتۇ ، بۇنىڭدا باشقا ئويۇن يوقتۇ ؟ — دېدى ياقۇپ هاجىم پىشانىسىنى چەمەك قولىدا تاتىلاپ ، — بۇ توغرۇلۇق سېنىڭ خەۋرىڭدە بارمۇ - يوق ؟

— بار ، — قەدىردان كېسىپلا جاۋاب بەردى ، ئۇ ماڭا بىر قانچە قېتىم : «ساڭا قاق پىششىقلاپ چىقىرىدىغان زاۋۇت ، شىركەتلەرنى بىر كۆرسەتمىسەم بولمايدۇ» دەپ ئېيتقان .

— ئۇنىڭ مەقسىتى بۇلا ئەمەستۇ ، سودىگەر دېگەننىڭ تىلى-نىڭ ئاستىدا تىلى ، كۆزىنىڭ ئارقىسىدا كۆزى بار خەق .

— سۇڭ خوجايىن ئۇنداق ئەمەس ، كۆڭلى ئوبدان ئادەم ، — دېدى قەدىردان ، — مېنىڭ ئايدا 240 تونىا مال يەتكۈزۈپ بېرىش

ۋەزىپەم ئاخىرلاشتى . چۈنكى ، ئۇ يېرىم يىللىق توختام ئىدى .
ئۇنداقتا بۇ قېتىم سېنى ئويىنتىشنىڭ بەدىلىگە يېڭى توختام تۈزمەكچى ئىكەن - دە ؟
— توغرا ، مېنىڭمۇ ئويلىغىنىم شۇ .
— ئۇنداقتا بارسىڭ بارغىن ، — ياقۇپ هاجىم ئۇنىڭ بىلەن خوشلاشتى ، — ئەمما بۇ يەردىكى ئىشلارغا توقۇنۇشۇپ قالماس - هە ؟
— يېڭى قاقنىڭ بازارغا كىرىشىگە 15 — 20 كۈن بار ، — قەدىردان بارماقلىرىنى سانىدى ، — مەن ئون كۈن ئىچىدە قايتىپ كېلىپ ، قىيالىق بوز يەر مەيدانى ۋە بۇزاق ، لايقا ، باغچە يېزىلىرىغا بارمىسام بولمايدۇ .
— نېمىشقا ؟
— ئۇلاردىن خەۋەر كەلدى . مالىلىرىنى يۆتكەشكە قاتناش هەم ئىقتىسادىي جەهەتتىن قىينىلىدىكەن ، شۇڭا يۆتكەشنى بىرەر - ئىككى كالونغا هۆددىگە يېرىمەن .
— ئالدىڭغا كەلگىنىدىن ، ئالدىغا بېرىپ ئالغىنىڭ كۆپ ئەرزان بولىدىغاندۇ ؟
— ئەلۋەتتە ، شۇڭا سۇڭ لوبەن بىلەن تۈزگەن يېرىم يىللىق مالدىن ماڭا 820 مىڭ يۈەن قالدى ئەمەسمۇ !
— پاھ ، ئۇنداقتا ماڭا 200 مىڭ يۈەن بېرىپ تۇر ، يەنە ماشىنا ئالىمەن .
— هازىرلىما ؟
— ياق ، سەن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن .
— هاجىكا ، ئەمىسە ئۆي سىرگە قالدى .
قانداق ماتېرىيال ئىشلىتىش توختامدا بولغاندىن كېيىن ئۇلار ئۆزلىرى بىلىپ ئىشلەۋېرىدۇ . مەن ئەتە تۇرپانغا مال تارتىمەن . لېكىن ، خاتىرجەم بول ، بىكارلا بولسام بېرىپ تۇرىمەن .
هاجىم قەدىردانىنى ئۇزىتىپ دەرۋازا ئالدىغا چىقتى . ئۇلار بىر - بىرىگە «ئافيول بولسۇن» دەپ ۋارقىراشتى . «لادا»

ئاڭغىچە كوچا دوقمۇشىدىن ئايلىنىپ كۆزدىن غايىب بولدى . ئەسەت ئەرۋاھنىڭ سايىسىدا «ئوۋ ئوۋلاش»نىڭ تەمىنى ئوبدانلا تېتىپ قالغان قەدىردان ماشىنىسىنى «ھۆسنارخان جەنىتە نېمەتلىرى ئاشخانىسى»نىڭ ئالدىدا توختاتتى . ئوچۇق ئىشىكتىن «لادا»نى كۆروپ قالغان ھۆسنارخان پەشتاختا ئېچىدە دىككىدە ئورنىدىن تۇرۇپ : «ئۇنىڭ بىر پۇتى مېنىڭ بوسۇغامنىڭ ئىچىگە كىرىپ بولدى» دېگەننى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزۈپ تۇرۇشى ، قەدىردان كىرىپ كەلدى .

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم ، ھۆسنارخان ئاچا ، ئىش ـ ئوقەتلىرى بەرىكەت تاپقاي !

— ۋاي ئېيتقىنىڭىزدەك بولسۇن ، — ھۆسنارخان ئىچكىرىگە قاراپ ۋارقىرىدى ، — زۇلئاي ، ھاي زۇلئاي قىزىم ! شاپ بولۇڭ ، قىممەتلىك مېھمان كېلىپ قالدى !

نېمە دەيسىز ، ئانا ؟ — ئالدىغا پەشتاما تارتقان زۇلئاي پەيدا بولدى . ئۇ قەدىردانىنى كۆرۈپلا قىزىرىپ كەتتى ، يەنە شۇ گۇشانىنىڭ گېپىدۇ تايىنلىق .

— ئەلۋەتتە ، بالام ، ئەلۋەتتە ...

— ئىچكىرىگە زىيارەتكە مېڭىشىڭ ئالدىدا گۇشانىدىن بىر يەۋالاي دەپسىز ـ دە ، قەدىردان ئاكا ! — دېدى زۇلئاي چىرايلىق كۆزلىرىنى ئوينىتىپ ، — بولمىدۇ ، مەن ئاغزىڭىزدا قالغۇدەك قىلىپ بېرەي .

— سىز نەدىن ئاڭلىدىڭىز ؟

— «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»دىن تاماق يېگىلى كەلگەنلەر شۇنداق دەيدۇ .

قەدىردان ئىچىدە : «پاتەمخان ئاچام ھەممىگە بەتكۈزۈپ بوپتۇ ـ دە» دەپ تۇرۇشى ، سىرتتىن 60 ياشلاردىكى قورساقلىق ، قوش ئېگەك ، قاشلىرى سارغۇچ ، چېقىر كۆز ، يۈزلىرى گىرەلەندەك قىزارغان بىر ئادەم كىرىپ كەلدى ـ دە ، پەشتاختىغا يۆلەندى . ئۇ ئاستا پىچىرلاپ ، بىر سىقىم پۇل تەڭلىگەندى ،

هۆسنارخان ئەترايقا ئالاق ـ جالاق قارىغىنىچە ، پەشتاختا ئاستىدىن بىر نېمىنى ئېلىپ بەردى . ھېلىقى ئادەم ئالىقىنىدىكى نەرسىنى يانچۇقىغا سېلىۋېتىپ ، ئۆزىگە تىكىلىپ تۇرغان قەدىرداننى كۆرۈپ قالدى ـ دە ، ئوچۇق چىراي بىلەن يېتىپ كەلدى . بۇ ئادەم «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»نىڭ بەشىنچى قەۋەت ئوپچە ياتقىدىكى خروئىن ، نەشە چېكىدىغانلار ۋە ھاراقكەش ، قىمارۋازلارنىڭ ئولپەتلىرىدىن بولۇپ ، قەدىردانغا بىرىنچى قېتىم ھاراق ئىچۈرگەن ئابىخان لومپا ئىدى . ئۇ ئۇرۇمچىدىكى كاتتا باي ئابدۇلباقى تۆمۈرقولنىڭ چوڭ ئوغلى بولۇپ ، ئۇنىڭ ئىنىلىرى زاھىر لومپا ، بارى لومپىلار گىلەمچىلىك بىلەن بېيىغان مىليونېر بايلاردىن ھېسابلىناتتى .

— ھوي ، بۇ ئابىخان ئاكامغۇ ، قېنى ئولتا ، — قەدىردان ئىچكىرىگە قاراپ ۋارقىرىدى ، — زۇلئاي ، ھاي زۇلئاي قىز !

— نېمىش ، قەدىردان ئاكا ؟ — ئىچكەكى بۆلۈمدىكى تاماق سۇنۇش تۆشۈكىدە زۇلئاي كۆرۈندى . — گۆشنان تەييار بولاي دېدى .

— تەييار بولغىنىنى ئەكىلىڭ ، مېھمىنىم كېلىپ قالدى . گۆشناندىن يەنە تەييارلاڭ .

— بولىدۇ ، ھېلىلا تەييار بولىدۇ .

— بىر جۇۋاپ كەتمىگۇ ، ئۇكا ، — دېدى ئابىخان لومپا . — قايتا بۇيرۇتمىساڭمۇ بولاتتى .

— ئۇزاق بولدى كۆرۈشمىگىلى ، بىردەم ـ يېرىمدەم پاراڭلىشىمىز ، — قەدىردان ئابىخاننىڭ ھۆسنارخاندىن نېمە ئالغانلىقىغا قىزىقىپ قالغانىدى ، — بۇ يەرگە كېلىپ قاپسەنگۇ ، ھۆسنارخان ئاچىمىزدا بىرەر ئىشىڭ بارمىدى ؟

— مانا مۇشۇ ئىش ، — ئابىخان شىرە ئاستىدا ئالىقىنىنى ئېچىۋىدى ، تىرناقنىڭ ئۇچ بولاق خروئىن كۆرۈندى . — بىر چوكان بىلەن دېيىشىپ قويغان ، بوگۇن كېچە كەلمەكچى . مۇشۇ بولمىسا ئىشىمىز چاتاق ...

— بۇنىڭغا قاچانلاردا كۆنۈۋالدىڭ؟

— ۋاي، مەنمۇ يېڭىياچى، — ئابىخان چىرتتىدە توكۇرۇپ قويدى، — ماڭا قارىغاندا زاھىر. بارى ئۆكىلىرىم سەل كونىراق. ئاممىزە بۇ كاساپەتكە كۆنگە تەچچە يۈز يىلەن يەتمەيدىكەن ئەمەسمۇ.

— بۇ دەرسىنى چېكمەپ، قانچىلىك ۋاقىتتىن كېيىن خۇمار تۇتىدىغان بولىدىكەن؟

— مەنمۇ بىلمەيدىم، مانا بىر ئايدىن بېرى ئۇچ قېتىم چەكتىم، خۇمارى تۇتمىدىغۇ.

— شۇنداقمۇ؟ — قەدىردان يېنىك تىندى، ئۇنداقتا خەۋەرلەرنىڭ، بىرەر يىل ئارىلاپ - ئارىلاپ چەكسە خۇمار قىلمايدۇ، دېگىنى راستكەن - دە.

— ئۇنداقمۇ ئەمەستۇ، ئۇكا، — پىچىرلىدى ئابىخان، — بەزىلەرنىڭ بەش - ئالتە قېتىم قىلىپلا خۇمار بولۇپ قالغىنىنى كۆردۇق.

ئۇلارنىڭ ئالدىغا توغرالغان گۈشنان. ئارقىدىن قىزىق چاي كەلدى. ئۇلار: «قېتى ئال»، «ئالمامسەن» دېگەندەك تەكەللۇپلار بىلەن ئاماقتا تۇتۇش قىلىشتى. دەل بۇ چاغدا بوي - تۇرقى ئېگىز ھەم غوللۇق، مەيدىسىدىن تارتىپ كىندىكىگىچە قورسىقى تەكشى يوغىنىغان، قارىمۇتۇق، سېمىز يۈزىدە سەپكۈنى بار، 45 ياشلاردىكى ساقچى فورمىسى كىيگەن بىر ئادەم ئاشخانىغا كىرىپ كەلدى. ئۇنى كۆرگەن ھۆسنارخان ھېچ كۆرۈلمىگەن ھاياجان بىلەن قوللىرىنى كۆتۈرۈپ ۋارقىرىۋەتتى:

— ۋاي خۇدايىم، بۇ ئابلىمىز جۇجاڭغۇ، قاياقتىن كۆن چىقتى! كۆزلىرىمگە ئىشىنەلمەيلا قالدىمغۇ. — ھۆسنارخان يېنىش - يېنىشلاپ تەزىم قىلماقتا ئىدى، — قاچان كەلدىلە، بىرەر يىغىنغا كەلگەن ئوخشىمامىلا؟

— شۇنداق، بۇگۈن ئۆزلىرىنى يوقلاشقا ئاتايىن ۋاقىت چىقاردىم ...

— ۋاي ، ۋاي ، ۋاي ... خويمۇ بەلەن جۇجاڭغۇ سىلى ، يۇر-سىلە ، مەن سىلىنى پىنھان بىر خانىغا باشلاپ ، شۇ يەردە كۈتۈۋالاي ، — ھۆسنارخان ئىچكىرىگە قاراپ ۋارقىرىدى ، — ھاي زۇلئاي ، زۇلئاي دەيمەن !

— نېمە دەيسەن ، ئانا ، — زۇلئاي ئىچكىرىدە تۇرۇپ ۋارقىرىدى ، — بىر ئىشىڭ بارمىدى ؟

— قولۇڭدىكى ئىشىڭنى داداڭغا بېرىپ ، كاسسىدا بىرەەم ئولتۇرۇپ بەر .

— ماقۇل .

ھۆسنارخان ئابلىپىزنى ئايرىم خانىغا ئەكىرىپ كەتتى . زۇل-ئاي ئاشخانا زالىغا چىققانچە قەدىرداڭغا : «گۆشنان پىشىپ قالدى . ھېلى ئاچىقىپ بېرىمەن» دەپ قويۇپ ، پەشتاختا ئىچىدىكى كاسسە-غا كېلىپ ئولتۇردى .

— قەدىرداڭ ، — دېدى ئابىخان ھۆسنارخانلارنىڭ ئارقىسە-دىن قاراپ ، — بايىقى قارا چوشقىنى تونۇمسەن ؟

— ياق ، تونۇمايمەن .

— ئۇچۇ قارا ، خوتەنده جىنايى ئىشلار ساقچى ئەترىتىنىڭ باشلىقى ئابلىپىز دېگەن شۇ . ئۇچىغا چىقىقان پاراخور ، خىيا-نەتچى ، — ئابىخان يەنە چىرتىتىدە تۇكۇرۇپ قويدى ، — ئەگەر پۇلنى جىق بېرىدىغان بولساڭ ، ئاقنى قاپقارا ، قارىنى ئاپپاق قىلالايدۇ ...

— ئۇنداقتا ھۆسنارخان بىلەن قانداق تونۇشلۇقى باردۇ ؟

— خوتەنده بۇ قارا چوشقىنى ھۆسنارخاندەك دەزى بار ، سې-سىق تۇخۇم تىجارەتچىلەر سەمرىتىۋەتكەن .

ناماق ئېتىش بۆلۈمىدىن ئاباق توختىنىڭ «زۇلئاي» دەپ ۋارقىرىغان ئاۋازى كېلىش بىلەن ، كاسسىدا ئولتۇرغان قىز ئۇچ-قاندەك كىرىپ كەتتى ـ دە ، بىر لېگەن توغرالغان گۆشنانىنى قەدىرداڭ بىلەن ئابىخانىنىڭ ئالدىغا قويۇپ ، ئاندىن سىركايىلىرىنى لىقلاپ قويدى .

ئابىخان جىنايى ئىشلار ساقچى ئەترىتىنىڭ باشلىقى ئابلىمىز-نىڭ خوتەنده قىلغان ناھەقچىلىك ئىشلىرىنى سۆزلەپ بولغۇچە، ئىككىنچى قېتىملىق گۇشنانمۇ يېيىلىپ بولدى. ئۇلار چايلىرىنى ئىچىپ بولۇپ ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى. قەدىردان ئابىخانىنىڭ ئۇ-نىمىغىنىغا قويماي ماشىنىسىغا سېلىپ ئەكەتتى. ئۇلار «دۆڭكۆۋ-رۇك» كە كېلىشى بىلەن، ئابىخان قەدىردانىنى: «دۇكانلارنى كۆرۈ-ۋال، بىرەر ئىشلىك چىقىپ قالسا ئۇتتۇرلا كېلىسەن» دەپ تۇرۇۋە-لىپ، قەدىردانىنى يەر ئۇستى ۋە يەر ئاستى گىلەم دۇكانلىرىغا ئەكىردى. تۇرۇس بىلەن تەڭ بېسىلىپ كەتكەن، يەرلەردە دەسسە-لەنگەن، تۇرمەلىلەپ تاملارغا يۆلىنىۋەتكەن خوتەن گىلىمى، ئىمپورت - ئېكسپورت گىلەملىرى، يىپەك گىلەم ۋە تۇركىيەنىڭ ئارىلاشما تالالىق گىلەملىرىنىڭ كۆپلۈكىدىن شۇنچە چوڭ يەر ئاستى بۆلۈمدە پۈت پاتقۇدەك يەر قالمىغاندى.

— يەر ئۇستىدە يەنە ئىككى دۇكىنىم بار، كۆروپ باقامسەن؟

— بولدى، ئابىخان ئاكا، بۇ نېمىدېگەن كۆپ گىلەم! —

قەدىردان يەر ئۇستى بۆلۈمىنىڭ يىراق بۇلۇڭلىرىغا قاردى، — ئاڭلىسام، چەت ئەلدىمۇ دۇكانلىرىڭلار بارمىش.

— تۇركىيەدە، ئوتتۇرا ئاسىيانىڭ تاشكەنت، بىشكەك، دۇ-شەنبە، ئالماتىلاردا بار. شۇڭا، دادام بىر يەردە جىم تۇرماي قاتناپ يۈرۈپلا ھاردۇق يەتكەنمۇ، تۇگەپ كەتتى.

قەدىردان ئابىخان لومپا بىلەن خوشلىشىپ، «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا كەلگەندە قاراڭغۇ چۈشۈپ كەتكەنىدى. ئۇ ئىك-كىنچى قەۋەتكە چىقىپ ياتاق ئالدىغا كېلىشى، بىر قارا كۆلەڭگە تامغا يۆلەنگىنىچە يەردە ئولتۇرۇپلا ئۇخلاپ قالغانىدى. قەدىردان ئۇنىڭغا ئېگىلىپ قاراپ، ئەسەت ئەرۋاھ ئىكەنلىكىنى تونۇدى. لېكىن، ئەتراپقا تارىلىۋاتقان بەتبۇي پۇراقتىن ئۇنىڭ ئېغىر مەست-لىكى بىلىنىپ تۇراتتى.

ئەسەتكا، ھەي ئەسەتكا، كۆزۈڭنى ئاچ دەيمەن. تۇرە ئورنۇڭدىن.

— ۋاي - ۋۇي ، كىم ئۇ مېنى تارتىشتۇرۇپ يۈرگەن ، — ئەسەت كۆزىنى لەپپىدە ئېچىپ ، قەدىردانغا چەكچىيىپ قارىدى ، — هوي ، بۇ قەدىردان بايۇەچچىغۇ ! بۇ ... بۇ ئالا كېچىدە نەگە باردىڭ ؟ ئايىبلىق قوينىنى ئېچىپ تۇرۇپتىكەنمۇ ؟

— تۇرە ئورنۇڭدىن ، قارا ، كىيىملىرىڭنىڭ مەينەت بولۇپ كەتكىنىنى ، — قەدىردان ئەسەتنىڭ قولتۇقىدىن يۆلەپ تۇرغۇزىدى ، — بۇ يەردە كىمنى ساقلاپ تۇرغان ؟

— سېنى ساقلىماي ، ئانام دېگەن مادا ئېشەكنى ساقلامتىم ، — ئەسەت شالاققىدە تۇكوردى ، — ئۇ قېرى پاقا پۇل دېسەم بەرمەسە ، چېكىدىغىنىمنى بەر دېسەم ئۇنىڭغىمۇ پىخسەقلىق قىلسا ! گۆرنگە ئېلىپ كېتىدىغان ئوخشايدۇ ، شاۋچى !

— خەجلەيدىغان پۇلۇڭ قالمىغانمىدى ؟ — قەدىردان يانچۇقىدا قالغان هەممە پۇلىنى چىقىرىپ بەردى ، — 400 يۈەن چىقارمىكىن ، يېنىمدا بارى شۇكەن .

— هەي ، هەي ، بايۇەچچە ، بىرەر مىڭ يۈەنمۇ چىقىرىپ بېرەمسىدىڭا ، — ئەسەت سەنتۇرۇلۇپ كەتتى ، — بۇنداق قىلساڭ ، ئاق چەككىنىڭنى ياقۇپ هاجىمغا دەپ قويىمەن جۇما ! بولمىسا ئايباس بۇجاڭغا خەۋەر قىلىمەن ...

— سەن مېنى قورقاتماقچىما ؟ ئەگە پۇلنى ، نەگە بېرىپ دېسەڭ دېگىن ، — قەدىردان ئاچچىقىدا قولىنى سۇنۇشى ، ئەسەت قولىنى شارتلا تارتىۋېلىپ ئارقىغا داجىدى :

— چاقچاق قىلدىم ، هەي ، چاقچاق قىلدىم . چاقچاق قىلغانغىنىمۇ بىلمەمسەن .

قەدىردان ئەسەت ئەرۋاهنى كوچىغچە ئاپقىپ ، يولنىڭ ئۇ چېتىدىكى ئاشخانىنىڭ قېشىغا ئاپىرىپ قويۇپ يېنىپ كەلدى . ئۇ ياتاقتا ئۇستىدىكى كىيىملىرىنى سېلىۋېتىپ ، ئاسما مايكا ، كالتە ئىشتان بىلەنلا كارىۋاتتا ئولتۇرۇپ پۇتلىرىنى يۇدى . ئاندىن يۇز - بويۇن ، چاچلىرىنى يۇيۇپ يۇنىدىلىرىنى تۆكۈۋەتكەندىن كېيىن يېپىنىڭ بولۇپ قالدى . ئۇ كارىۋات يۆلەنچۈكىگە ياستۇقىنى تىرەپ

ئولتۇرغاندىن كېيىن تىڭشىغۇچىنى قۇلىقىغا تىقىپ ، پانچۇق ئۇدۇ-
ئالغۇسىنىڭ كۇنۇپكىسىنى باستى - دە ، خەنزۇ تىلى سۆزلىشىش
مەشىق دەرسىنى ئاڭلىدى . ئۇ ئۆگىنىشكە شۇنچە بېرىلىپ كەتتە-
كى ، بىر دەمدىلا سائەتنىڭ 12 بولۇپ قالغانلىقىنى بىلمەيلا قالدى .
شۇڭا ، ئۇ چىراغنى ئۆچۈرۈپ ئەمدىلا ياتاي دەپ تۇرۇشى ئىشىك
چېكىلدى . قەدىردانىنىڭ كۆڭلىگە دەرھاللا ئەسەت ئەرۋاھ كەلدى .
ئۇ مەستلىكتە يېنىپ كەلگەن بولسا ھېچنېمە دېگىلى بولمايتتى .
بۇ ئەسنادا ئىشىك بايقىمەك يەنە بوش ۋە رىتىملىك چېكىلدى .
ئەگەر ئەسەت ئەرۋاھ بولسا مەستلىكتە قانداق ئۇرغانلىقىنى بىلەم-
دى ؟ شۇنداقتىمۇ قەدىردان بوش ئاۋازدا : «كىم» دېيىشى ، ئىنتا-
يىن نازۇك ۋە تونۇشلا ئاۋاز : «مەن» دەپ جاۋاب بەردى . يۇرىكى
بىردىنلا ئۇيناپ كەتكەن قەدىردان ئىشىكنى ئېچىپلا : «ئايبە-
لىق» دەپ توۋلىۋەتتى .

قەدىردان قىزنى ياتقىغا باشلاپ كىردى . ئونىڭغا چايداندىن
قىزىق چاي قۇيۇپ ، پېچىنە - بولكىلارنى ئېلىپ قويدى . لېكىن ،
قىز چاينى ئىچكەن بولسىمۇ ، باشقا نېمىلەرگە قول ئۇزاتمىدى .

— بۇ كېچىدە قانداق كەلدىڭىز ؟

— ئاپام بىلەن دادام يۇرتىغا تۇغقانلارنى كۆرگىلى كەتتى ،
ئىككى ئاچامنىڭ بولسا ئۆيى بار ، — دېدى ئايبىلىق يەر بېقىپ
ئولتۇرۇپ ، — شۇڭا زېرىكىپ سىزنى ئىزدەپ كېلىشىم .

ئايبىلىقنىڭ گېپىنىڭ ئوراسىدىن قونغىلى كەلگەنلىكى چىقىپ
تۇراتتى . ئەمدى بۇ چاغقىچە كېچىلىرى ياتاقلارنى تەكشۈرىدىغان
ئىشلار بولۇپ باقمىدى . بىراق ، ساقچىلار قارارى يوقلا گۇلدۇرلەپ
«قارا! باستى» قىلىدىغان ئىشلار بەزىدە بولۇپ قالاتتى . لېكىن ،
بۇ قىزنى ئوتتۇرا كېچىدە قانداقمۇ «كەت» دېگىلى بولسۇن . ئۇنىڭ
ئۈستىگە ، قەدىردانىنىڭمۇ كەتكۇزگۈسى بولمىسا... قورقۇش ، ئەن-
دىشە ، ۋەھىمىدىن كۆڭۈل ھۆكمى ئۈستۈن كەلدى . ئۇلار كىيىم-
لىرىنى سېلىپ يېتىشقا تەرەددۇتلەنگەندە ، ئايبىلىق قول سومكە-
سى ئىچىدىن پال - پال قەغەز ، سولياۋ نەيچە ، سەرەڭگە ئالدى .

بۇنىڭدىن قەدىردانىنىڭ كۆزلىرى چانىقىدىن چىقىپ كەتكۈدەك چەكچىيىپ كەتتى . بىراق ، قىز ھېچنېمىدىن ئەندىشمۇ قىلماي كۈلۈپ تۇراتتى :

— ماۋۇ پال ـ پال قەغەزنى «قىزىل مۇنار» تاماكا قېپىدىن ئېلىۋالدىم ، ماۋۇ بولسا سوغۇق ئىچىملىك ئېچىسى ، سەرەڭگىنى دۇكاندىن ئالدىم ، — ئايىلىق گىرىم قاپچۇقىدىن ئىككى بولاق خروئىننى ئېلىپ كارىۋات ئۈستىگە تاشلىدى ، — بۇنى بولسا ھېلىقى كېچىسى ئەسەتكامنىڭ يانچۇقىدىن ئوغرىلىۋالغان .

قىلامدۇق ؟ ! — قەدىردان قىزنىڭ كۆزىگە قارىدى .

— قىلىلى ! — قىزمۇ يالتىتىدە قارىدى ، — قېنى سەرەڭگىنى ياندۇرۇڭ ... ئۇ نېمىدېگەن پەيزى ! سىز جىقراق شۇراڭ ، بەك جىددىيلىشىپ كېتىدىكەسىز . ئۆتكەندە جىددىيلەشكەنلىكىڭىزدىن ئەرگە چىلىشىپ قالدىڭىز ...

قەدىردان بىلەن ئايىلىق ئەنە شۇنداق كۆڭۈل باغلىرىنى سەبىر ئېتىش تەييارلىقىنى قىلىۋاتقان مۇشۇ تۇن نىسپىدە ، ھۆسنار-خان بىلەن ئەسەت ئەرۋاھ ئارقا ھويلىدىن ئاشخانىغا ، ئاندىن چوڭ يولغا چىقىپ ، ئوستى قىرغىلغان قارىياغاچلىق قاتىرىنىڭ دالدىسىدا ئولتۇردى . ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن تۇيۇق چىقارماي ماراپ كەلگەن كىچىككىنە بىر سايە ئىستولبىنىڭ دالدىسىغا يوشۇرۇندى .

— ھازىر ئۇ قىز راستىنلا قەدىردانىنىڭ يانىقىدىمۇ ؟

شۇنداق ! قارىسام ، بۇ گۈزىنىڭ باللىسى قۇبرۇق تۇتقۇزىدىغاندەك ئەمەس ، مۇشۇ ئۇسۇل بىلەن جايلىمىسا ئۇنىدەككە كەلمىگۈدەك ...

ئۇ قىز ساقچىدا تىلىنى چايناپ يۈرسە ، ئۇزۇكنى تۇتۇپ بېرەرسەنمىكىن .

— ۋاي ئانا ، ئىشەن دەيمەن ، ئايىلىق ماڭا بەش قولدەك ئايان . پال ـ پال قەغەز ، سولياۋ نەيچە ، سەرەڭگە ھەم ئىككى قاپ خروئىننى ئاپىرىپ چەكتۈرۈش شۇ قىزنىڭ پىلانى .

بۇ كېچىدە ساقچىخانىغا بېرىپ دېسەڭ ، ئۇلارنى تۇتۇپ

كېتمدۇ . ئاندىن قانداق قىلماقچىسەن ؟

— ئۇلارغا ئازراق پۇل خەجلەپ «قۇنقۇزۇپ» چىققان بولىمەن ، — دېدى ئەسەت ئەرۇاھ جىددىي تەلەپپۇزدا ، — ئاندىن قەدىردان بۇ سەپچىلىكىنىڭ تالا ـ تۈزلەرگە يېيىلىپ كېتىشىدىن ، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ خەۋەر تېپىشىدىن قورقۇپ ، مېنىڭ سىزغان سىزىقىمدىن چىقمايدىغان بولىدۇ . قاراپ تۇر ، ئۇنىڭ بانكىدىكى پۇللىرىنىمۇ مەن ئىگىدارچىلىق قىلىمەن ، ئۇقتۇڭما ؟

ئىستولىبا ئارقىسىدىكى كۆلەڭگە ئاستىلا داجىپ ، ئېرىق ئىچى بىلەن غايىب بولدى .

— ھەي قاپاق باش ، خروئىن سېتىشىڭ كاللاڭنى يەپ كېتىپتۇ ، — ھۇسنارخان ئەسەتنىڭ بېشىنى نوقۇدى ، — ساقچى دېگەن ئوغرى موشۇك ئەمەس ، تۇتۇش چىقارماي كەپتەر ئوغرىلايدىغان ! «ئىشكىنى ئاچ ! تۆت باغلا ! ماڭ ... ياۋاش بول...» دەپ مىلتىق ـ تاپانچىلىرىنى شاراقلىتىپ مېھمانخانىنى بېشىغا كىيىدۇ ، ئەتىسىگە بۇ خەۋەر ھەممە يەرگە پۇر كېتىدۇ . ياقۇپ ھاجىم ، ماخمۇت سەيگۈيۈەن . ھېلىمجان ئاۋاقلار تېلېفون ، خەتلەردە خەۋەر قىلماي قالارما ؟ ئابباس بۇجاڭ تۆت ساقچىنى ئەۋەتىپ بالىسىنىڭ پۇت ـ قولىنى يەرگە تەگكۈزمەي ئېلىپ كېتىدۇ . سەن ئۇ چاغدا چوققاڭنى چىشلىسەڭ قانتىق ، قوڭاڭنى چىشلىسەڭ سېسىق ، ئولتۇرسەن شۇ !

— راست ، بۇ تەرىپىنى ئەجەب ئويلىماپتىمەنا ...

— تېخى ساقچىلار ئايېپلىقنى بىرلا قىينىسا ، تاياق ـ توقماقنىڭ تەمىنى تېتىپ باقمىغان ئۇ كۆتەك مەدىكى پال ـ پال قەغەز ، نەيچە ، سەرەڭگە ، ئاق بولاقلارنىڭ نەدىن كەلگەنلىكىنى دېمەي قالارما ؟ سېنىڭ بۇ كاللاڭ نېمانداق ئىشلىمەيدىغاندۇ ؟ !

— نەيچە كۈن ئويلىنىپ قىلغان پىلانىمۇ سۇغا چىلاشتى ، — ئەسەتنىڭ كاللىسى پەسكە ساڭگىلىدى ، — تېخى بۇگۈن بىر رومكا ھاراق ئىچىپ ئاغزىمنى پۇرىتىپ يالغان مەست بولۇۋالغىنىمچۇ تېخى ! ئۇنداقتا پەيزىنى يەنە ئاشۇ قەدىردان سۇرىدىغان

بولدى ـ ده .

— ئەگەر ئايىپلىق ئاشۇ ئىككى بولاق خروئىننى بۇگۈن كېچە ئۇنىڭغا چەكتۈرەلمسە ، مانا بۇ سېنىڭ غەلىبەڭ بولمدۇ ، — ھۆسنارخان شالاققده تۆكۈردى ، — سەن قويغا بۇياقتىن چىگىت يېگۈزۈپ ، ئۇياقتىن قۇيرۇقنى تۇتمدىغان ئەخمەقلىقنى قىلما . بۇ ئىشتا سەۋرچانلىق كېرەك ! ھازىرغىچە ئۇنىڭ گېلىدىن ئاق تۇتۇن ئۇچ قېتىم ئۆتكەنىكەن ، بۇندىن كېيىنكىسى غولدۇر ـ غوپ ...

— قەدىردان ئۆگۈنلۈككە ئىچكىرىگە ساياھەتكە ماڭمدە-كەن ، — ئەسەت ئەرۋاھنىڭ تاقىتى تاق بولماقتا ئىدى ، — ئۇ قاچانمۇ قايتىپ كېلەر ؟

— ئۇزۇن تۇرالمايدۇ ، يېڭى قاقىنىڭ بازارغا كىرىشىگە كۆپ قالمىدى . ئۇ چوقۇم بالدۇر يېنىپ كېلىدۇ . كەلگەن هامان پۇر-سەتنى چىڭ تۇتۇپ ، ئۇنى يەنە بىر قېتىم يۇندا ئەۋرىزىگە چىلا !

— ئەمىسە سەنمۇ ئاق بولاقنى ئايىما...

— ۋاقتى كەلسۇن ! ھۆسنارخانىڭ كۆزلىرى قە-سىلدى ، — ئەگەر يەنىلا ئوندەككە كەلمىسە بىرلا ئۇسۇل بار... زۇلئاي ، شۇنداقمۇ ؟

— شۇنداق ، نەق شۇنىڭغا پۇتلاشتۇرۇپ يېقىتىش كېرەك !

ھۆسنارخان بىلەن ئەسەت ئەرۋاھ ئانا ـ بالا ئىككىسى تىنچ ۋە بېشىل هايانقا زەھەرلىك قوللىرىنى سوزۇپ ، قۇرۇتۇش ، ئۆلـ-تۈرۈش ، زەھەرلەش پىلانلىرىنى تۇزۇۋاتقان مۇشۇ پەيتتە ، بىر بولاقنى ئىككىگە بۆلۈپ چېكىپ بولغان قەدىردان بىلەن ئايىپلىق كىيىملىرىنى ئەمدىلا سېلىپ تۇرۇشى ، ئىشىك ئەسىز ئۇرۇلدى ، خۇددى ئاغزىغا ياڭاق سېلىۋالغاندەك غاراڭ ـ غۇرۇڭ ئاۋازدا :

دەرھال قېچىڭلار ! ياتاقتىكى قىز ، تېز قېچىڭ ! ساقچىلار كېلىۋاتىدۇ ! تېز ... بەك تېز ... — دېگەن گەپلەر ئاڭلىنىپلا ، كاربىدوردىكى ئاۋاز ئۆچتى ، ئۇندىن كېيىن ياتاقتا ئۆرىتۆپە باشلاندى ...

ئون بەشىنچى باب

يەنە بىر ئاي ئۆتتى ، ئاۋغۇست ئايلىرىمۇ ئاخىرلىشىپ قالغا-
نىدى . يېڭى قاقنىڭ بازارغا كىرگىنىگە ئىككى ھەپتىدەك بولۇپ
قالغان بولسىمۇ ، شالىناق ، مىياۋە گۈلە - قاقلار بىلەن چەكلىنمۇا-
تاتتى . شۇنداقتىمۇ قەدىردانىنىڭ كۈنلىرى يۇگۇرۇپ يۈرۈپ تاماق
پىگۈدەك ئالدىراشلىقتا ئۆتمەكتە ئىدى . قەدىردانىنى 12 كۈن ئەترا-
پىدا شېنجېن ، دالىەن ، خانجۇ ، خەينەنداۋلاردا ئوينىتقان سۈك
جىجۈك خوجايىنىمۇ قەدىردان بىلەن بىللە شىنجاڭغا قايتىپ كەلگە-
نىدى . ھازىر ئۇ يۈرۈنقى «ماكانى» «مۇھاجىرلار مېھمانخانىسى»
نىڭ مەخسۇس بىر يانتېقىدا تۇرۇۋاتىدۇ . بۇ قېتىم قەدىردان
فۇجىيەن ئەنبوغا بېرىپ سودا دۇنياسىنىڭ ئىنتايىن چوڭ ۋە چەك-
سىز ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى . ئەنبو شەھىرى قۇرۇق مېۋە -
چېۋە پىششىقلاپ ئىشلەپ ، مەملىكەت ئىچىگە قارىغاندا چەت ئەلگە
ئېكسپورت قىلىشى 50 پىرسەنتتىن كۆپرەكنى ئىگىلەيتتى . قە-
دىردانىنىڭ ھەيران بولغان ئىشلىرى ئىنتايىن كۆپ ئىدى . ئەدناسى
سەككىز - توققۇز تال پىششىقلاپ ئىشلەنگەن گۈلە - قاغىنى ئالە-
قانداق سولياۋ خالتىغا سېلىپ ئاغزىنى چاپلايتتى - دە ،
توققۇز - ئون يۈەندىن ساتاتتى . ئۇلارنىڭ قاق بىلەنلا ئىشلىنىدە-
غان قاق قىيامى بولكىسى ، قاق بەلىش ، شاكىلات ، قاتقان ، قاق-
لىق پېچىنە ، ھەرخىل قاق كونسېرۋالىرى قاتارلىق 40 نەچچە
خىل مەھسۇلاتى دۇنيا بازارلىرىدا ئالقىشقا ئېرىشكەنىدى . بۇنداق
مەھسۇلاتلارنى ئىشلەيدىغان زاۋۇتلار ئۆز بېرىمىزدە ، بولۇپمۇ قاق
چىقىدىغان ناھىيە ، يېزىلىرىمىزدا بولغان بولسا دېھقانلىرىمىز قا-
چىلىك بېيىپ كېتەر ئىدى ؟ كەلگۈسىدە ، ياق ، يېقىن كەلگۈسە-
دە ، بەلكىم ، پات ئارىدا ، ئۆز يۇرتىدا چوڭ ئىشلارنى تەۋرىتىشنى

كۆڭلىگە پۈككەن قەدىردان بويۇك ئارزۇ - ئارمانلار يوكىنى يۈك-لەپ قايتىپ كەلدى . ئۇ كېلىپلا قاق سېتىۋېلىش ئۈچۈن جەنۇبىي شىنجاڭغا يۈرۈپ كەتتى . ئۇ ئىككى ناھىيە ھەم بىر بوز يەر مەيدانىنىڭ قۇرۇق مېۋە - چىۋىسىنى ھۆددىگە ئېلىپ بەش ئايغىچە توشۇپ توگىتىش ۋەزىپىسىنى ناھىيەلىك يۈك توشۇش كالونلىرىغا ھۆددىگە بېرىۋەتتى . ئۇلار بىلەن «مال قولغا تەگكەندىن كېيىن ھەق بېرىش» شەرتى ئاساسىدا ئوختاملىشىپ ، ئالدىن زاكالەت پۇللىرىنمۇ تاپشۇردى . ئۇ خوتەن شەھىرىگە قايتىپ كېلىپ ، ھاجەتمەنلەردىن بىر قورۇ - حاي ، يەنە بىر يۈرۈش ئۈچ ئېغىزلىق بىنا ئۆيى سېتىۋالدى . قەدىردان كۆڭلىدە : «ئالتۇنىڭ باھاسى چۈشسە چۈشىدۇكى ، ئۆيى - زېمىنىڭ باھاسى چۈشمەيدۇ ، چۈنكى ئادەم كۆپەيمەيدۇ ، يەر كۆپەيمەيدۇ . خوتەندە زاۋۇت قۇرۇپ قالسام شۇ چاغلاردا ئەسقاتمدۇ» دەپ ئويلايتتى . شۇڭا ، ھازىر ئۇنىڭ خوتەندە ئۈچ ئورۇندا ئۆيى - زېمىنى بولۇپ ، نامرات شەھەر كەمبە-غەللىرى ۋە قولى قىسقا كادىرلار ئولتۇرۇۋاتىدۇ . قەدىردان ئۇ-رۇمچىگە كېلىپلا «غەربىي دىيار مېۋە - چىۋە شىركىتى» نىڭ كاللەك خوجايىنى جاڭ يۇڭچىڭ ، «قوڭۇرتاش مېۋە - چىۋە شىر-كىتى» نىڭ پوچى باشلىقى لۇڭ داتۇ ، «داخىيەن مېۋە - چىۋە شىركىتى» دىكى تاقىرباش ياڭ مىڭسەنلەر بىلەن ئايرىم - ئايرىم توختام تۈزۈشتى . ئۇلارنى بەش ئايغىچە پاكىز مال بىلەن تەمىنلەش ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالدى .

قەدىردان جەنۇبىي شىنجاڭدىن قايتىپ كېلىپلا ياقۇپ ھاجىم ، ماخمۇت سەيگۈيەن ئۇچى بىرلىكتە «دوستلۇق» تىكى 140 كىۋاد-رات مېتىرلىق ئۆيگە 50 مىڭ يوەندىن ئارتۇقراق مال - مۈلۈك ئالدى . ھازىر بۇ ئۆيگە كىرگەن ئادەمنىڭ چىققۇسى كەلمەيدۇ . سەككىز مېتىرلىق مېھمانخانىغا تولدۇرۇپ سېلىنغان خاڭجۇنىڭ قاپارتما گۈللۈك يېشىل گىلىمى ، 35 دىيۇملۇق رەڭلىك تېلېۋى-زور ، قوش ياڭراتقۇلۇق ئۇنئالغۇ ، سوغۇق ھەم ئىسسىق ھاۋا تەڭشىگۈچ ، مېھمانخانىنىڭ تۆرىگە ئىشكاپتەك تىكلەنگەن زەنجىر-

لىك سائەتلەر ئۆينىڭ ھەيۋىتىنى ئاشۇرغانىدى . بالكونغا قارايدىغان پۈتۈن بىر تام ئەينەك ۋە ئۈستىگە تارتىلغان سۇر ھاۋارەڭ يىپەك پەردىلەر ، مىللىي نەقىشلەر بىلەن بېزەلگەن تام ئىشكاپ ، ئىشىك-لەر ، ئىشىك ئۈتتۈرىلىرىغا بېكىتىلگەن گۈللۈك قاپارتما ئەينەك-لەر ، قاتمۇقات چامادان ، شۇنداقلا پەي ياسىغۇلار ئۈستىگە يېيىل-غان ئوچ بۇرجەك ناۋات رەڭ تورلار ، تورۇسقا قېقىلغان سۇت رەڭ دولقۇنسىمان ناختايلار ، خۇددى چېچەكتەك ئېچىلىپ تۇرغان چە-راغلار گويا كى خان سارىيىنى ئەسكە سالاتتى . قەدىردان سۇڭ جىجۇڭ ، ياڭ مىڭسەن ، لۇڭ داتۇ ، جاڭ يۈڭچىڭلار ۋە ئىچكىرىدىن كەلگەن بىر قانچە قاق سودىگەرلىرى بىلەن مۇشۇ ئۆيدە ھەپتە ئالدىدا توختام تۈزۈشۈپ ، بىر كېچە ئويۇن - تاماشا قىلدى . بۇ ئارىلىقلاردا ئەسەت ئەرۋاھ ئۇنى ئارقا - ئارقىدىن ئوچ قېتىم رەڭلىك ئولتۇرۇشقا چاقىرىپ ، ھەر مىللەت قىزلىرى بىلەن ئوچە-راشتۇردى .

ھازىر خروئىن قەدىردانىڭ ھاياتىدا كەم بولسا بولمايدىغان بىر كۆڭۈل خۇشى بولۇپ قالدى ، شۇنداقتىمۇ ئۇ بۇ رەسۋاچىلىق-نىڭ سىرتقا يېيىلىپ كەتمەسلىكىنى ، باشقىلارنىڭ بىلمەسلىكىنى تىلەيتتى . ئەمما ، ئەسەت ئۇنىڭ مۇشۇ ئاجىزلىقىنى چىڭ تۇتۇۋې-لىپ ، ھە دېسە پۇل سورايتتى ، پات - پات رەڭلىك ئولتۇرۇشنى تەلەپ قىلاتتى ، ئۆزى تېپىپ كەلگەن قىزلارنىڭ ھەققىنى كۆپرەك بېرىشكە زورلايتتى ، خروئىن ئېلىش ئۈچۈن بەرگەن پۇللارنى قاقتى - سوقتى قىلاتتى . قىسقىسى ، قەدىردان ئۇنىڭ ئويۇنچۇقىغا ئايلىنىپ قالغانىدى .

ئەسەت ئەرۋاھ خروئىننى دەسلەپتە ئۆز يېنىدىن چىقىرىپ چەكتۈرگەن بولسا ، كېيىن قەدىردان ئوبدانلا كىرىشىپ قالغاندىن كېيىن : «پۇلۇڭ بولغاندىن كېيىن ئۆزۈڭ ئال» دەيدىغان بولدى . شۇڭا ، ئۇ سەنشىخاكىرىدىكى پولۇ ساتىدىغان ئىسخار ئىسىملىك تۈگگانىنى تونۇشتۇرۇپ قويدى . قەدىردان ھەر قېتىم «ئاق بولاق» ئالغاندا ، ئەسەتكىمۇ قوشۇپ ئالىدىغان بولدى . ئەگەر ئۇنداق قىل-

مىغاندا ، ئۇ : «قانداق گىرى ئېمىسەن ، ئۆز ۋاقتىدا مېنىڭكىنى چەكمىگەنمىدىڭ ؟» دەپ گۇركىرەيتتى . تېخى تۆت كوننىڭ ئالدىدا بىر رەڭلىك ئولتۇرۇش قىلماقچى بولۇپ ، ئۇلار ئىككىسى ئىسخار - تىڭ پولۇخانىسىغا باردى . قەدىردان بىر بولىقىنى (بىر گىرام) 300 يۈەندىن بەش بولاق ئالدى - دە ، 1500 يۈەن تاشلاپ بېرىشى ، ئەسەتمۇ ئىسخارغا ۋارقىرىدى :

— ماڭمۇ بەش بولاق بەر !

ئىسخار ئۇنىڭ دېگىنىنى قولىغا تۇتقۇزۇپ قويۇشى ، ئۇ بەش بولاقنى يانچۇقىغا سېلىپ تالا تەرەپكە ماڭدى . ئىسخار كاپلا قىلىپ ئۇنى تۇتۇۋېلىشى ، ئەسەت ئەرۋاھ :

— پۇلىنى ماۋۇ بېرىدۇ ، — دەپ قەدىردانىنى كۆرسىتىپ قويدى ، ھەتتا كۆزىنىڭ پاختىسىنى چىقىرىپ : «بەر دېگەندىن كېيىن بەرمەمسەن» دېدى - دە ، تالاغا قاراپ ماڭدى . قەدىردان غەزەپتىن يېرىلىپ كەتكۈدەك بولدى - يۇ ، شۇنداقتىمۇ يەنە 1500 يۈەننى ئىسخارغا بەردى . ئەمما ، ئەتىسى ئەتىگەن مېھمانخانىدىن ئۇزايدىغان چاغدا ، ئەسەت قەدىردانىنى تازىلىق ئۆيىگە ئەكىرىپ : «قىزلارنىڭ ھەققىنى بېرىۋەت» دېدى . قەدىردان ئىككى قىزغا 500 يۈەندىن 1000 يۈەن بېرىۋىدى ، ئەسەت چىچاڭشىپ كەتتى :

— نېمانداق گىرىلىق قىلىسەن ، ھەر بىرىنى 1000 يۈەندىن سۆزلەشكەن تۇرسام ...

ئۆتكەنكىلەرگىمۇ 500 يۈەندىن بەرگەنغۇ ؟

— ھەي گالۋاڭ ، مال مالغا ئوخشامدۇ ؟ — ئەسەتنىڭ تۇكۇ - رۇكلىرى قەدىردانىنىڭ يۈزىگە چاچرىدى ، — بۇلار سېنىڭ شالتاق ، مىيانە گۆلە - قاقلىرىڭ ئەمەس ، خوۋەينى ئۆرۈكنىڭ خورمىلىرى - دەك تۇرسا ...

قەدىردان ئامالسىز 2000 يۈەننى چىقىرىپ بەردى . بىراق ، قىزلار مېھمانخانىنىڭ كارىدورىغا چىقىپلا قولىغا قاتلاپ تۇتقۇزۇپ قويغان پۇلىنى ساناپ كۆرگەنمۇ بېمە ، شۇ يەردىلا ۋارقىراپ كەتتى :

— ئەسەتكا ، بۇ ... بۇ نېمە قىلغىنىڭىز ؟ دېدى ساپسېرىق

بۇدۇر چاچلىق قىز ، — سىز ئەركىشىمۇ تېمە ، نېمىگە لەۋزىگىزدە تۇرمايسىز ؟ 400 يۈەندىن كېلىشىپ ، ئەمدى 300 يۈەندىن تۇتقۇ- رۇپ قويسىڭىز قاملىشامدا ؟

تۇقسۇنى تولغان قەدىردان ئەسەتىنىڭ ياقىسىدىن تارتىپ بىر نەچتىغانىدى ، ئۇنىڭ رەندە سالغان تاختىدەك ئورۇق دۇمبىسى تامغا گويپىدە چاپلاشتى . قەدىردان ئۇنىڭ مەيدە يانچۇقىدىن قالغان پۇل- نى سۇغۇرۇۋېلىپ قىزلارنىڭ ھەر بىرىگە 100 يۈەندىن تۇتقۇزۇپ ، قالغىنىنى ئۆزىنىڭ يانچۇقىغا سالدى :

— ھەي رەسۋا سولامچى ، ئاق بولاق ئېلىشتىغۇ قاقتى - سوقتى قىل ، ئەمدى مۇشۇ ئىشتىمۇ مېنى قويماقچى بولدۇڭ- ما ؟ قەدىردان غەزەپ ئاچچىقىدا قىزىرىپ كەتكەنىدى ، ئەمدى ياقۇپ ھاجىمغا دەمسەن ، خوتەنگە بېرىپ ئاتا - ئانامغا چاقامسەن ، نېمە قىلساڭ قىل . پەرۋايىسم يوق ! بۇنداق دەككە - دوككىدە ياشاپ مەنمۇ تويدۇم !

مانا شۇ كۈندىن باشلاپ ئەسەت ئەرۋاھ ئۆزىنى تىكشاپ قالدى . ياقۇپ ھاجىم ، ماخمۇت سەيگۈيۈنلەرگە دەپ ، ھەتتا ئاتا - ئانىسىغا خەت يېزىپ ، قەدىردانىنى باش كۆتۈرگۈسىز قىلىۋېتىش كېرەكمۇ ؟ ئۇنىڭدا ئەسەتكە نېمە پايدىسى تېگەر ؟ ئابباس بۇجاق بالىسىنى ئورۇمچىدە تۇرغۇزمايدۇ شۇ ! ئۇنى خۇددى توپاقنى ساپالغا كۆندۇر- گەندەك ، تەستە ئۆز كېچىكىگە كىرگۈزگەن تۇرسا ... مۇشۇنداقلا بولدى قىلسا ، بۇ چاغقىچە كۆرسەتكەن «تىرىشچانلىقلىرى» خۇددى مازارغا باشاق ئاتقاندەك يوقلا بولمامدۇ ؟ دۇروس ، ئەسەت باشتىلا چوتنى خاتا سوققان ! «ھەرقانداق ئىسكەنجىگە ئالسامۇ غاق قىلال- مايدۇ» دەپ ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتتى ! ئەمدى قارام ، قورقۇمسىز بۇ تەۋەككۈلچى «ئۇچىدا كەلسە بىر چارەك» دەپ . مۇرىسىنى چىقىرىپ تۇرۇپتۇ . ئەگەر ئۇ بولمىسا ، بۇندىن كېيىنكى رەڭلىك ئولتۇرۇش ، قىزلارنىڭ ھاراق - شاراب ، ئاق بولاقنىڭ پۇلىنى كىم كۆتۈرىدۇ ؟ ئەمدى ئۇنى كېچىككە كىرگۈزگۈدەك يەنە باشقا بىرەر ئامال - چارە بارمىدۇ ؟ !

«بىرلا ئۇسۇل بار ، ئۇ بولسىمۇ زۇلئايغا پۇتلاشتۇرۇش» ! توغرا ، بۇ ھۆسنارخاننىڭ ئەڭ ئاخىرقى ۋە ئەڭ نازۇك چارىسى ئىدى . ئۇنداقتا قەدىردانىنى زادى قانداق ئۇسۇلدا پۇتلاشتۇرۇپ يېقىتىش كېرەك ؟ بۇ ئەسەت ئەرۋاھنىڭ بېشىنى قاتۇرۇپ تۇرغان بىردىنبىر دوقال بولۇپ قالدى .

بۈگۈن چۈشتە ئاشخانا خىزمەتچىلىرى بىلەن ۋاژ - ۋاژلا بولۇپ كەتتى . ئەسەت ئەرۋاھ مۇلازىم يالا بىلەن پۇت - قولى يەرگە تەگمەي تاماق توشۇدى ، شىرەلەرنى سورتتى ، چىنە - قاچىلارنى يىغدى ، ئەمما ئۇنىڭ خىيالى قەدىردانىدىن نېرى كەتمىدى . ئاشخانىدا خىزمەتچىلار سەل سىلىككەندىن كېيىن ھۆسنارخان ئەسەتنى خاس بۆلۈمگە باشلاپ كىردى . ئۇ ئوغلىنىڭ ئۈچ - تۆت كۈندىن بېرى چىشى ئاغرىق ئادەمدەك چىرايىنىڭ ئېچىلمىغىنى نېمە ۋەجدىن ئىكەنلىكىنى بىلەلمەي ، بۇرۇقتۇم بولۇپ يۈرەتتى . شۇڭا ، ئۇ كوچىلاۋەرگەندىن كېيىن ، ئەسەت بولغان ئىشنىڭ بارىنى ئۇجۇر - بۇجۇرىغچە سۆزلەپ بەردى . ھۆسنارخاننىڭ دىققەت قاشىلىرى لىك - لىك سەكرەپ ، ئاق سىرىق چىرايى داغ - داغ بولۇپ كەتتى . ئۇ ئوغلىنىڭ ئورا كۆزلىرىگە سىنچىلاپ قارىغاندىن كېيىن بېشىنى كۆتۈردى .

— مېنىڭ ئۆتكەندە دېگەن سۆزلىرىم ئېسىڭدە بارمۇ ؟

— بار !

— ياخشى ، ئەڭ ئاخىرقى چارىنى قوللانماي بولمىدى .

— قايسى ئۇسۇلدا قىلغىلى بولا ؟

— بىرنەچچە ئاغىنەڭنى يىغ ، ئاشخانىغا جەم قىل ، يەنە قەدىردانىڭنى ئاغىنىلىرىنىمۇ چاقىر ، شۇ يەردە ئۇنى ... — ھۆسنارخان كۆزلىرىنى ئويناتتى ، — شۇ يەردە ئۇنى قىنى قىرىغۇدەك ئېچىر ، بىراق مەست بولۇپ قالمىسۇن ، بولمىسا زۇلئاي بىر ياقتا ، ئاۋۇ پۈپۈك باش بىر ياقتا ئوخلىمىسۇن يەنە .

لەۋلىرى ئىنتىلىك شاپتۇلدەك سۇ سىرىق خوتۇن مەنپەئەت ، يوز - ئابرۇي ، شۆھرەت ئۈچۈن ھەرقانداق ئويانتسىزلىق ۋە

مۇناپىقلىقتىن قايتمايتتى .

— ما ئىشىنىڭ ئېپىدە كېلىپ قالغىنىنى كۆرمەمدىغان ، — ئەسەت ئانىسىغا قارىدى ، — خوتەندىكى ھېلىقى ئەھمەت تاۋكا ، ئىمىر ئوچ بارماق ، ئۆمەر غالتەكلەر كېلىپ قاپتىكەن ، شۇلارنى بىر چاقىرىۋېلىش خىيالىم بار ئىدى .

— ھە ، ھېلىقى داڭلىق قىمارۋازلارمۇ ؟

— توغرا ، شۇلار !

— ئۇلارنى نېمىگە چاقىرغۇڭ كېلىپ قالدى ؟

— قىزىقكەنسەن ، ھەر قېتىم خوتەنگە بارغىنىمدا بىر - ئىككى كۈن ئويىنىتىپ مېھمان قىلىدۇ ، — ئەسەت ئانىسىغا ئالايدى ، — ئەمدى ئۇلار كەلسە ، قىيامەتنىڭ موشۇكىدەك كۆزۈمنى يۇمۇۋالسام سەت تۇرار .

— قاچانغا چاقىرىسەن ؟

— ئەتە كەچكە چاقىرايمىكىن دەيمەن .

— ئەتە چۈشتىن كېيىن داداڭ ئىككىمىز قارامايغا مېڭىپ بولىمىز .

چوڭ ئاناڭنىڭ قىزىنىڭ تويىغىما ؟

— شۇنداق ، ئەمدى بىرنەچچە كۈن سىڭلىڭ زۇلئاي كاسسىدا ئولتۇرىدۇ . ئاشخانىنىڭ ئومۇمىي ئىشىغا سەن مەسئۇل .

— كاسسىدا مېنى ئولتۇرغۇزۇشقا كۆڭلۈڭ ئۇنىماپتۇ - دە !

— ھەي بىر زەمبىل پوق ، نېماندىق ئەقلىڭ ئىشلىمەيدۇ سېنىڭ ، شۇنچە چوڭ ئاشخانىنىڭ خوجايىنلىقىنى كىچىككىنە قىزغا تاشلاپ قويۇپ كۆڭۈل تىنامدا ؟ !

ئۇلارنىڭ پىچىرلىشىپ قىلىۋاتقان سۆھبىتى بىردىنلا ئۈزۈلۈپ قالدى . چۈنكى ، ئاشخانىغا قەدىردان كىرىپ كەلگەنىدى . ھۆسنارخان بىلەن ئەسەت ئەرۋاھ چاندۇرماي ئۇنىڭ ئالدىغا چىقىپ چوڭقۇر سالام بەجا كەلتۈردى .

— قىزىم زۇلئاي ، ھاي زۇلئاي ، شاپ بول ، قىزىم ، — ھۆسنارخان كاسسىدا تۇرۇپ ۋارقىرىشى ، ئالدىغا پەشتاما تارتقان

زۇلئاي يوگۇرۇپ چىقىپ ، قەدىرداننى كۆرۈپ قىزىرىپ كەتتى ، ئەمما شۇ ھامان قاپىقى تۇرۇلدى .

— ئانا ، بىر ئىش بارمىدى ؟ — زۇلئاي قەستەن گەپنى ئەپقاچتى ، — مەن بەك ئالدىراش .

— ۋاي جېنىم قىزىم ، ھەرقانچە ئالدىراش بولساڭمۇ قەدىردان ئاكاڭغا گۈشتان قىلىپ بەرمەسەڭ بولامدۇ ، — ھۆسنارخان قەدىر-دانىنى ئىشارە قىلدى ، — قېنى ئۆز قولۇڭ بىلەن كارامىتىڭنى بىر كۆرسەتكىنە .

— بولىدۇ ، ئانا ، — زۇلئاي ئىچكىرىگە تېزلا كىرىپ كەتتى . ئەمدىلىكتە قەدىردانغا ئۆزى چاي قۇيغان ھۆسنارخان قاش - كۆزلىرىنى ئويناتىپ سۆزلەشكە باشلىدى :

ۋاي جېنىم قەدىردان ، سىز دېگەن ئۆز ئوغلۇمەك بولۇپ قالغان بالا . مەن ئەتە دادىسى بىلەن قارامايدىكى تۇغقانلارنىڭ تويىغا ماڭماقچى . بىز كېلىپ بولغۇچە زۇلئاينىڭ ھالىدىن ئوبدان خەۋەر ئېلىپ قويارسىز ، بولامدۇ ؟

— چاتاق يوق ، ھۆسنارخان ئاچا ، زۇلئايمۇ ئۆز سىڭلىمدەك تۇرسا ...

— شۇ ... شۇ ئەمەسمۇ ، ئەمىسە پات - پات كېلىپ ، ھالىڭ نېچۈك دەپ قويارسىز .

— ئەلۋەتتە ، ئەلۋەتتە ...

بۇ ئارىلىقتا ئەسەت ئەرۋاھ دۇمچەك بوۋايدەك ئېگىشىپ كەلـدى - دە ، قەدىردانىڭ ئۇدۇلىغا كېلىپ ئولتۇردى ۋە ھىجايغىنىچە قەدىردانىڭ چىنىسىگە چاي قۇيدى .

— ھەي ، ئۆتكەنكى ئىشتىن تېخىچىلا باتىناپ يۈرەمسەن ؟ — دېدى ئەسەت ئەرۋاھ . — ھېچ قارارغا كۆرۈڭ يوقا سېنىڭ .

— نەدىكىنى ، ئۆزۈڭ ماي تارتىپ يۈرسەڭ ، قەدىردان چېيىنى بىر ئوتلاپ قويۇپ چىنىنى جاقلا قويدى ، — مەن ئۇنچىۋالا ئاداۋەتخور ئەمەس .

— مۇنداق ئىشتى ، ئۇكا ، — ئەسەت چىرتىمدە تۇكۇر-

دى ، — خوتەندىن ئۇچ ئاغىنەم مېنى يوقلاپ كەپتىكەن ، ئۇلارنى چاقىرىۋالماقچىدىم . قانتىشىپ بېرەرسەن ؟

بولىدۇ ، قاچان ؟

— ئەتە چۈشتىن كېيىن سائەت بەشلەردە .

— نەدە ئۇتكۇزىسەن ؟

— بىقىن ئاربىدىكى ئاشخانىلاردا ئىچىملىك ، چېكىملىكنى قىلدۇرمايدۇ ، — دېدى ئەسەت ئەرۋاھ ، — شۇڭا شياۋشىمېندىكى ئۇڭگانىڭ تېز تاماقخانىسى بولىدىغاندەك تۇرىدۇ . ھە راست ، سەن توتۇيدىغان ئابىخان لومپىنمۇ چاقىرىپ قويايى دەيمەن .

ئوبدان قىپسەن .

قەدىردان ئەتىسى سائەت بەشلەردە «دۇڭكۇڭزۇك» كە تاكسىدا كەتتى . چۈنكى ، سورۇندا تەڭشىلىپ قالغۇدەك بولسا «لادا»نى ئېلىپ كەتمەك تەس ئىدى . تېخى شياۋشىمېندىكى ئاشخانىنىڭ ئالدىدا ماشىنا قويىدىغان يەر بولمىغاچقا ، خەلق كىتوخانىسىنىڭ ماشىنا توختىتىش مەيدانىغا ئاپىرۇتىشكە توغرا كېلەتتى .

قەدىردان ئابىخان لومپىنىڭ گىلەم دۇكىنىدا بىردەم پاراڭلىشىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن ئۇنى تاكسىدا ئېلىپ كەتتى . يولدا بارغۇچە ئابىخان لومپا بۇگۈنكى سورۇننىڭ مېھمانلىرىنىڭ نام - ئەمەلىنى سۆزلەپ بەردى .

— تۇنۇگۈن ئەسەت ئەرۋاھ قېشىمغا كەپتىكەن ، — دېدى ئابىخان لومپا ، — «مېھمانلىرىڭ كىملەر ؟» دېسەم ، «ئەھەت تاۋكا ، ئىمىر ئوچ بارماق ، ئۆمەر غالتەكلەر» دېۋىدى ، ئەرۋاھىم ئۆچتى ، بىراق سېنىڭ ئىسمىڭنى چىقىرىۋىدى ، بوپتۇ باراي ، دېدىم .

— ئۇلار نېمە ئادەملەر ؟

— داڭلىق قىمارۋازلار ، پۇلنى چامادان ، سومكىلاردا كۆتۈرۈپ يۈرۈپ ، شەھەر ئاتلاپ قىمار ئويناىدىغان ئالمانىتلار .

— لەقەملىرىمۇ قالىنسكىنا ئۇلارنىڭ .

— ئەھەت تاۋكا دېگىنى بالىلىق ۋاقتىدىن باشلاپ قىمار

تاۋكالىرىدا ئۆمرى ئۆتكەن تەرسە ، شۇڭا لەقمى «تاۋكا» . ئىمىر-نىڭ «ئوچ بارماق» دەپ ئاتىلىپ قېلىشى ، ئىككىلا قولىدا ئوچتىن ئالتە بارمىقى بار ، قالغان تۆتىنى قىمارۋازلار چانىۋەتكەن .

— نېمىشقا ئەمدى ؟

— قىمارىدا ئۇتتۇرۇپ قويۇپ ، قەرز تۆلىيەلمىسە ، 10 مىڭ يوەنگە بىر بارماق كېسىلىدۇ .

— مۇنداق دېگىن ، ئەمدى ئۆمەر غالىتەك دېگىنىچۇ ؟

— ئۇنىڭ رىۋايىتى بىرئاز ئۇزۇنچە . ئۆمەر بىر قىمارىدا ئەھمەت تاۋكاغا 35 مىڭ يوەن ئۇتتۇرۇۋېتىپتۇ . ئۇنىڭ سىرتتىمۇ نۇرغۇن قەرزى بارلىقىنى بىلگەن ئەھمەت تاۋكا پۇلىنى تۆلىتەلمەيدە-غانلىقىغا كۆزى يېتىپ ، ئۆمەر يىلەن بەسلىشىپتۇ . ئەھمەت تاۋكا بەش مېتىر ئۇزۇنلۇقتىكى ياغاچ كۆمۈرنىگە ئوت تۇتاشتۇرۇپ ، ئۇنى يەلپۇگەندىن كېيىن قىپقىزىل يالىلداپ چوغقا ئايلىنىپتۇ . ئۆمەر ھەممە كىيىملىرىنى سېلىۋېتىپ ، قىپيالىڭاچ ھالدا چوغ ئۈستىدە غالىتەكتەك يۆمىلىنىپ ئۇ تەرەپكە ئۆتۈپتۇ ، بىراق ئۇنىڭ پوتون بەدىنى چاۋۇرۇپ ، سۇ كۆتۈرۈپ ، تېرىلىرى شىلىنىپ كۆ-يۈپ كېتىپتۇ . شۇنىڭدىن بېرى ئۇنىڭ لەقمى «غالىتەك» بولۇپ قالغانىكەن .

— شۇنىڭ بىلەن ئەھمەت تاۋكا 35 مىڭ يوەننى ئالماپتۇما ؟

— ئەلۋەتتە ئالمايدۇ — دە . ئوتتا يۆمىلانسۇن ، ئۆگزىدىن سەكرەپ بەرسۇن ياكى بارمىقىنى كەسسۇن ، ئاشۇ پۇل تۆلىگەنگە ھېساب بولىدۇ . قەرز ئىگىسىنىڭمۇ ھاردۇقى چىقىدۇ .

پاھ ، قالتىس ياۋايىلىققۇ بۇ ...

ئابىخان بىلەن قەدىردان ئاشخانىنىڭ ئىككىنچى قەۋىتىدىكى خاس بۆلۈمگە كىرگەندە ، ئەسەت ئەرۋاھ ، مېھمانلاردىن ئەھمەت تاۋكا ، ئىمىر ئوچ بارماق ، ئۆمەر غالىتەكلەر كېلىپ بولغانىدى . ئۇلار بىر — بىرىدىن ھال — ئەھۋال سوراپ ، قول ئېلىشىپ بولغاندىن كېيىن جايلىرىغا كېلىپ ئولتۇرۇشتى . قەدىردان ئوچ قىمارۋازنىڭ تۇرقىغا چاندۇرماي كۆز تاشلىدى .

ئەھەت تاۋكاغا كىچىك چاغلىرىدا شاپاق يارىسى چىققانمۇ ، ئىشقىلىپ ، قاپقارا ھوررەك قاپلاپ كەتكەن بېشىدا تەڭگىدەك ـ تەڭگىدەك دېگىنىچە تۇرغان ئاق چاچلار خۇددى قارا سۇدىكى ئاق ئۆردەكلەرگە ئوخشايتتى . بۇرنى ئامۇتتەك يوغان ، لېكىن كۆزى تولىمۇ كىچىك 40 ياشلاردىكى بۇ ئادەمنىڭ دۇپدۇگىلەك سېمىز يۈزى قىزدۇرغان مىس تەڭگىدەك قىزغۇچ ئىدى . مانا بۇ دېقماق ـ قىنا ئەھەت تاۋكانىڭ سۇرىتىدىكى ئالاھىدىلىكلەر ھېسابلىناتتى .

ئىمىر ئۇچ بارماقنىڭ ئۆپكىدەك ھال رەڭ يۈزى بەكمۇ ئورۇق بولۇپ ، ئىنچىكە ئەگرى بۇرنى ئوچلۇق ئېڭىكىدىكى ساپسېرىق تولغىشىپ تۇرغان بىرنەچچە تال ساقالغا قارىماي تۇرغاچقا ، ئېغىزى بۇرۇن ئاستىغا چۆكۈپ كەتكەندەك كۆرۈنەتتى . قېشىنىڭ تايىنى يوق ، دۆڭ قاپاقلىرى ئالدىغا ئۆسۈپ چىققاچقىمۇ ، كۆل رەڭ قارىچۇقلۇق كۆزلىرى جەھەننەمدە پىلدىرلاپ تۇرىدىغان 46 ياشلار چامىسىدىكى ئورۇق ، ۋېجىك ئادەم ئىدى .

ئۆمەر غالتەكنىڭ چوڭ كۆزلىرىنىڭ قارىچۇقى راستلا غال ـ تەكتەك غىلدىرلاپ زادىلا جىم تۇرمايتتى . ھېلى ئوستۇن ، ھېلى ئاستىن ۋە ئەتراپلارغا زەن سېلىپ ، خۇددى بىر كىمدىن ئېۋەن ئىزدەۋاتقاندەكلا قىلاتتى . ئۇنىڭ قوقاسقا يۆمىلانغان ۋاقتىدىكى «ياتۇرلۇق» ئىزناسلىرى بولسا كېرەك ، ساپسېرىق يۈزىدىكى چوڭ ـ چوڭ داغلار پېشانىلىرىگىچە قاپلاپ كەتكەنىدى ، بولۇپمۇ ئۇنىڭ ئېگىز ـ پەس ، تۆشۈكلىرىدىن قاپقارا تۈكلەر دىرديىپ تۇرغان بۇرنى ئېزىلىپ كەتكەن شاپتۇلدەك يۇزىنىڭ يېرىمىنى ئېگىلىۋالغان بولۇپ ، ئەتلىك كالپۇكلىرى ئارقىسىغا ئۆرۈلۈپ تۇرىدىغان 38 ياشلاردىكى ئېگىز بوي ئادەم ئىدى .

قەدىردان پەس ئاۋازدا شۇنىرلىدى :

— «ئادەم ئەپتىدىن بىلىنۈر» دېگەن راست ئىكەن ـ دە ...

كېچە سائەت 11 دىن ئۆتكەندە «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىـ رى ئاشخانىسى»نىڭ ئالدىغا بىر تاكسى كېلىپ توختىدى . ماشىنـ

نىڭ ئالدىدىن ئالدىراپ چوشكەن ئەسەت ئەرۋاھ ئارقا ئىشكنى ئېچىپ ، مۇگدەپ قالغان قەدىردانىنى يۆلىدى . بۇ ئارىلىقتا ساقلاپ تۇرغاندەكلا زۇلئاي پەيدا بولۇپ قالدى .

قەدىردان ، ھاي قەدىردان ! ئۇخلاپ قالدىڭما ؟ تۇرە ئور-نۇڭدىن ، كەلدۇق ...

— ۋاي ، ۋاي ، ئادەمنى تارتىشتۇرمىساڭچۇ ! مەن يا مەست بولمىسام ، ئۆزۈم تۇرىمەن دېدىمغۇ .

قەدىردان ماشىنىدىن چوشۇپلا يېقىلىپ چوشكىلى تاسلا قالغا-نىدى ، زۇلئاي كەلگەنچە ئونىڭ بەللىرىدىن قامالالمۇالدى . قەدىر-دان قىزنىڭ بوينىغا گىرە سېلىپ تۇرۇشى ، ئەسەت ئەرۋاھ يەنە بىر تەرەپتىن يۆلىدى .

— ئا ... مېنى قويۇۋېتىڭلار ! مەن ... مەن مەست بولمىسام ... ماڭا نېمانداق چاپلىشۇالمىسلەر !

— قەدىردان ئاكا ، يول ياخشى ئەمەس ، — دېدى زۇلئاي يېلىنىپ ، — يېقىلىپ چوشىسىز ...

— ھۇي ، سىز زۇلئايغۇ ؟ بۇ ... بۇ يەردە نېمىش قىلىسىز ؟

— مەن ئۆيدە يالغۇز قالغاچقا قورقۇپ ، ئاكامنىڭ يولىغا قاراپ تۇرغان .

— ھەي ... ھەي ... مېنى دەگە ئېلىپ كېتىۋاتىسلەر ، مەن ... مەن ياتقىمغا كېتىمەن ...

— قەدىردان ، ئولا كۇشۇڭلۇق قىلما ، — ۋارقىردى ئەسەت ، — بولدا نەچچە قېتىم قۇسۇپ ، بىئارام بولۇپ كەتكىنىڭ-نى ئۇنتۇپ قالدىڭما ؟

— شۇنداقتىمۇ كەتمەسەم بولمايدۇ .

— ياتقىڭدا كېچىچە سېنىڭ ھالىڭدىن خەۋەر ئالىدىغان ئادەم بولمىسا ... بىزنى ئەنسىرىتىپ ئۆلتۇرەي دەمسەن .

— مېنىڭ قورسىقىم ... قورسىقىم ئاچقاندەك قىلىۋاتىدىيا .

— شۇ ئەمەسمۇ ، بولدا نەچچە قېتىم يالدۇرۇپ ئالمىغان — بەرمىگەنلا بولدۇڭ ، — ئەسەت ئەرۋاھ تەرلەپ كەتكەنىدى ،

زۇلئاي ئاغزىغا تېتىغۇدەك ئاچچىق - چۈچۈك بىر نېمە قىلىپ بەرسۇن . كېچىچە يېنىڭدا خەۋەر ئالمىسا بولامدۇ ؟

ئاكا - سىڭىل ئىككىسى قەدىرداننى يۆلەپ ، ئارقا ھويلىنىڭ ئەڭ چەتتىكى زۇلئاينىڭ ھۇجرىسىغا ئەكىرىپ سۇپىغا ئولتۇرغۇزدى . ئاڭغىچە زۇلئاي گىلەم ئۈستىگە كۆرپە سېلىپ ، پەي ياستۇقىنى قويۇشى ، ئەسەت قەدىرداننى ئاستا ياتقۇزدى - دە ، كاستۇمىنى سالدۇرۇپ ، ئايىغىنى پەستىكى تارغا تاشلىدى .

— زۇلئاي ، سەن تەييار چۈپنى سېلىپلا ، خۇرۇچلىرىنى تەڭشەپ ئەكىرگىن ، بولامدۇ ؟

— ماقۇل ، ئاكا ، — زۇلئاي يۈگۈرۈپ چىقىپ كەتتى .

— قەدىردان ، ئاچ قورساق ئۇخلاپ قالما جۇمۇ ، — دېدى ئەسەت ئۇنلۇك ۋارقىراپ ، — مەنمۇ زۇلئايغا قارىشىپ بېرەي .

ئەسەت ئاشخانىغا چىققاندا ، زۇلئاي تەييار كەسمە چۈپنى قاۋۇرغان ئەمدىلا سالغانىدى ، ئەتراپىدىكى كىچىك تەخسىلەردە توغرالغان گۆش ، سامساق ، ئاشكۆكى ، ياڭيۇ قاتارلىقلار تۇراتتى .

— زۇلئاي ، مەن بەك چارچاپ كەتتىم ، كىرىپ ئۇخلايمەن ، ئەمىسە قەدىردان ساڭا قالدى . بەختىڭنى تۈتۈپ قېلىش - قالالماسلىق ئۆزۈڭگە باغلىق ...

— ۋىيەي ، ئاكا ، نېمە دەۋاتىسەن ؟

— ھازىر ئۇنى ئايىپلىق دېگەن بىر قىز ئايلاندۇرۇپ كېتىۋاتىدۇ ، بۇمۇ ئايلاندۇرسا ئايلىنىۋاتىدۇ . گېپىمنى چۈشەندىڭما ؟ بۇگۈن ئۆزۈڭ تۇرگۇن بول ...

— ئاكا ، نېمىانداق سەت گەپ قىلىسەن ، مەست بولۇپ قاپسەن ...

— ھەي دۆت ! — ۋارقىرىدى ئەسەت ، — مەن سېنىڭ غېمىڭنى يەۋاتىمەن ! بىرەر ئاي ئۆتمەي ئۇلار توي قىلسا ، بېشىڭنى تاشقا ئۇرغىنىڭ بىلەنمۇ ئورنىغا كەلمەيدۇ . شۇڭا ، بۇگۈنكى پۇرسەتنى سەن ئۇچۇنلا ئويلاپ تاپتىم .

— لېكىن ئۇ مېنى ياخشى كۆرمەيدۇ . بۇنى ئۇ ...

ئوچۇق دېگەن ...

— ھەيبەللى ، ياخشى كۆرمىگەنلىكى ئۈچۈن شۇنداق قىلىۋا-تىمىز . ياخشى كۆرگەن تەقدىردە بۇنداق ئاۋارىچىلىكىنىڭ نېمە ھاجىتى ...

— سەن بىلمەيسەن ، ئاكا ، — قىز يىغلىۋەتتى ، — ئۇ ... ئۇ ياخشى كۆرمىگەن قىزنىڭ قولىنىڭ ئۈچىنىمۇ تۇتمايدۇ ...

— تۇتمايمىش ، — ئەسەت بوغۇزىغا كەلگەن گەپنى يۇتۇۋەتتى ، — لېكىن ئۇ ھازىر مەست ، ياخشىمۇ - يامانمۇ ، ئۆزىمۇ - سەتمۇ ، ھېسابلىشىپ ئولتۇرمايدۇ .

ماڭا ... ماڭا ... قاراپمۇ قويمىسىچۇ ؟

ھەي ، قىز بالا دېگەننىڭ نى شېرىن - تاتلىق گەپلىرى ، ئالامەت لەززەت خولۇق - نازلىرى بولىدۇ ، شۇلارنى ئىشلەتمەمسەن ! شۇ چاغدا بۆرىدەك ئېتىلمىغىنىنى مەن بىر كۆرەي .

— مەن ... مەن ئىشەنمەيمەن ، — زۇلئاي بىر چاغدىكى كۆزىنى يۇمۇپ ، ئۇنىڭ سۆيۈشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتكىنىنى ئەسلىدى ، — ئۇ ... ئۇ بۇنداق ئىشتا بەكمۇ چوڭقۇر ئويلايدۇ .

— شۇ چاغدىمۇ «ئىلمان» بولسا ، شەيتىنىنى قوزغىۋەدەك ئىشلارنى قىلمامسەن ...

بۇ ... بۇ ... نېمە سەتچىلىك ... مەن ... مەن ئۇنداق قىلالمايمەن ...

زۇلئاي يىغلىۋەتتى . ئەمما ، ئۇ «جاڭ ...» قىلغان قاتتىق ئاۋازدىن چۆچۈپ كەتتى . ئاكىسى چوڭ تۆمۈر ساپلىقنى يەرگە ئاتقانىدى .

— ھەي دېۋەڭ ، بۈگۈن كېچە قەدىرداننى ئۆزۈڭگە باغلىيال-مىساڭ ، ئانام سېنى خوتەندىكى ئاچىسىڭ ئوغلى تۇردى گاچىغا بېرىۋەتمەكچى ...

— ئانام بىلەمدۇ ؟

ئىشەنمىسەڭ كەلگەندە سورا ، بولە تېز ، — ئەسەت قازاق-دىكى سۆيۈقئاشنى چوڭ كورىغا ئوسنى ، — ئەگەر قەدىردان ئوخ-

لاپ قالغان بولسا ئويغانقىن ، مەن ئۆزۈم ئويغىتىپ بېرەيمۇيا ؟
— يا بولدى ، ئاكا ، سەن ... سەن ئارام ئال . — زۇلئاينىڭ ئاۋازى تولىمۇ پەس ئىدى ، قولاق — بويۇنلىرىغچە ئوتقاشتەك قىزىرىپ ، كورا تۇتقان قوللىرى سۇس تىترەۋاتاتتى .
— مەڭمامسەن ! — ئەسەت ئەرۋاھنىڭ كۆزلىرى چەكچەيدى ، — ئەگەر بۇگۈن مۇشۇ ئېپلىك پۇرسەتنى قولدىن بېرىپ قويساڭ ، بۇندىن كېيىن مەندىن رەنجىمە . سەن ئۇچۇن ھايات-مىنى دوغا تىكىپ ، بېشىمنى بېرىۋەرمەيمەن .
زۇلئاي ئاكىسىنىڭ چېچى ئارىسىدىن كۆرۈنۈپ تۇرغان قىزغۇچ تاتۇقىغا لەيپىدە قاراپ قويۇپ ئاشخانىدىن چىقىپ كەتتى . ئۇ ھۇجرىسىغا كىرگەندە فەدىردان ئوڭدىسىغا ياتقىنىچە بوش پۇشۇلداپ ئۇخلىماقتا ئىدى . زۇلئاي پادىچىلار ئىشتىنىنى ، كوپتىسىنى سېلىۋېتىپ ، تامدىكى ئەينەككە قاراپ ، يۈزىنى ئالقىنىغا ئېلىۋالدى . چۈنكى ، يەڭسىز ئاق مايكا ، تىزىغىمۇ كەلمەيدىغان قىزىل چىت كالتە ئىشتان ... قىسقىسى ، ئاپپاق يۈمران بەدىنى ، مەرمەردىن ئويۇلغان مەبۇدەك چىرايلىق تېنى ئۆزىنى ئامايان قىلىپ پارقىراپ تۇراتتى . ئۇ خۇددى بىراۋلار ئۆزىگە تىكىلىپ تۇرغاندەك دەرھاللا پادىچىلار ئىشتىنىنى كىيدى . ئاندىن ئەينەككە بىرلا قاراپ ، قىزارغىنىدىن كوپتىسىنىمۇ كىيۋالدى . لېكىن ، زۇلئاي كوربىدىكى ئاشنى چىنىگە ئەمدىلا ئۇساي دەپ تۇرۇشى ، ئاكىسىنىڭ ھېلىلا غەزەپتىن تىترەپ تۇرۇپ ئېيتقان سۆزلىرى قولاق تۈۋىدە ياڭرىدى :
«بوگۈن كېچە فەدىراننى ئۆزۈڭگە باغلىيالمىساڭ ، ئانام سېنى تۇردى گاچىغا بېرىۋەتمەكچى ... »
«ھەي دۆت ! ئۇ توي قىلسا ، بېشىڭنى تاشقا ئۇرغىنىڭ بىلەن ! مۇ ئورنىغا كەلمەيدۇ ... »
زۇلئاي ئورنىدىن تۇرۇپ ئىشتىنىنى ، كوپتىسىنى سالدى ، ئاندىن يەنە قولىغا ئالدى ... يەنە تاشلىدى ... ئۇ بۇ ھەرىكىتىنى بىرقانچە قېتىم تەكرارلاپ . ئاخىر چىنىگە تاماق ئوستى ۋە كۆزلەر-

ېرىدىن تارىلاپ ياش تۆككەن ھالدا قەدىردانىنى ئويغاتتى :
— قەدىردان ! قەدىردان ، كۆزىڭىزنى ئېچىڭا . مەن ... مەن زۇلئاي ...
— ۋاي - ۋۇي ، ئادەمنى ئۇخلاتماي ...
— سىزگە تاماق پىشۇرۇپ ئېلىپ كىردىم ...
— بولدى قىلىڭە ، — قەدىردان قولىنى كۆتۈرۈشى ، چىنىگە تېگىپ كېتىپ . ئاش داۋالغۇپ ، ئازراق تۆكۈلۈپ كەتتى .
— ۋاي جېنىم ! — زۇلئاينىڭ ئەنسىز ۋارقىرىۋېتىشى بىلەن چۆچۈپ كەتكەن قەدىردان كۆزىنى لەپىلدە ئاچتى .
— سىز ... سىزگە نېمە بولدى ؟ ئەجەب قورقۇتۇۋەتتىڭىز ...
— ئاشنى ئۆرۈۋەتكىلى تاسلا قالدىڭىز ...
مەستلىكتىن كۆزلىرى ئېلىشىپ تۇرغان قەدىردان زۇلئايغا قارىغان بولسىمۇ ، لېكىن ئانچە دىققەت قىلمايلا كۆزلىرىنى يۇمدى ، بىراق نېمىدۇر بىر نەرسىدىن چۆچۈگەندەك بوينىنى شارتلا قايرىپ ، زۇلئايغا قايتا قارىدى . كۆرگەنلىرىگە ئىشەنمىگەندەك كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاۋېتىپ يەنە قارىدى . راستىنلا يېرىم يالىڭاچ زۇلئاي يېنىدا چىنە تۇتقان ھالدا تىزلىنىپ ئولتۇراتتى .
— سىز ... سىز نېمانداق يالىڭاچ بولۇۋالدىڭىز ؟
— ئاشخانا بىرىك ئىسسىقكەن ، تاماق ئېتكوچە ئىسسىپ كەتتىم ...
— ئەسەتكامچۇ ؟
— ئۇخلاپ قالدى ، — زۇلئاي قوشۇق بىلەن چىنىنى قولىغا ئالدى ، — تۇرۇڭە ، بايا قورسىقىم ئېچىپ كەتتى دەۋاتاتتىڭىز .
قەدىردان زۇلئاينىڭ يارىدىمى بىلەن ئەكىكى ياستۇقنى يۆلىنىپ ئولتۇردى . ئۇنىڭ كۆزلىرى ئېلىشىپ ، بېشى قېيىپ تۇراتتى ، ئۇ زۇلئاينىڭ قوشۇقتا ئىچۈرۈپ قويۇشى بىلەن خۇرۇچلىرى تەڭشىلىپ ، ئاشكۆكىلىرى گويۇلدەپ پۈراپ تۇرغان سۇيۇقئاشتىن بىر چىنە ئىچىۋېتىپ ، ئارقىدىن يەنە يېرىم چىنىگە تۇتۇش قىلدى . ئۈرىمۇ سەل يېنىكلەپ قالغاندەك بولدى . زۇلئاي ھەر قېتىم

قوشۇقنى ئۇنىڭ ئاغزىغا تەڭلىگەندە ، ئاپپاق مايكىسى ئوستىدىن دۆيدوگىلەك ئىككى كۆكسى كۆرۈنۈپ قالاتتى . بۇ ھال مەست قەدىرداننى تېخىمۇ بىئارام قىلىۋەتتى ... زۇلئاي بىكارلانغان چەنىنى گىلەم ئوستىگە قويۇۋىتى ، قەدىردان ئۇنىڭ قولىدىن ئاستا تارتتى . قىزمۇ ئېلىقىپقىنا سىلجىپ يېقىن كەلدى ... ئۇ ئىختىيارسىز يىگىتنىڭ كۆكرىكىگە بېشىنى قويۇۋىتى ، قىزىق ئالقانلار زۇلئايىنىڭ يالاڭ بەدەنلىرىنى ئاستا سىلاشقا باشلىدى :

— سىز ... سىز ئىسسىپ كەتمەپسىز ، قىزچاق ... توڭۇپ كېتىپسىز . قاراڭ ، بىلەكلىرىڭىز كاچكۇلدىن چىققاندەك بولۇپ كېتىپتۇ ...

— راست توڭۇپ كەتتىم ... — زۇلئاي قەدىردانغا چىڭ يېپىشتى ... ئۇلار سىگارىيان بولۇپ ياستۇققا تەڭ باش قويدى . قەدىردان ئەدىيالنى بىرلا تارتقاندى ، ئىككىسىلا كۆرۈنمەي قالدى ... ئارىدىن ئۇزاق ئۇتمەيلا ، زۇلئاي «ۋاي ... » قىلىپ ۋارقىرىۋەتتى ... ئەمما ، شۇ ھامان ئىشىك تاراققىدە ئېچىلىپ ، ئەسەت غەزەپ بىلەن كىرىپ كەلدى ـ دە ، گىلەم سېلىنغان سۇپىغا چىقتى . ئۇ ئەدىيالنى بىرلا تارتقاندى ، ئۇلارنىڭ بىر يەرگە كېلىپ قالغان بېشى بىلەن يالىڭاچ مۇرىلىرى كۆرۈنۈپ قالدى . چۇنكى ، ھەر ئىككىسى ئەدىيالنى چىڭ قاماللىۋالغاندى .

— ھەي قەدىردان ، نېمە قىلغىنىڭ بۇ ؟ ! ھالىڭدىن خەۋەر ئالغان كىچىككىنە قىزغىمۇ باسقۇنچىلىق قىلدىڭما ، نومۇس-سىز ! — ئەسەت قوللىرىنى شىلتىغىنىچە ۋارقىرىماقتا ئىدى . — سەن ياخشىلىققا مۇشۇنداق جاۋاب بېرەمسەن ؟ ئاھ خۇدا ، ئاھ خۇدا ، ئانامغا نېمە دەپ جاۋاب قىلارمەن ؟ ! خەپ ، خەپ ، تاڭ ئاتسۇن قېنى ، ساقچىغا بارمىسام زادى ...

ئەسەت گوس ـ گوس دەسسىگىنىچە چىقىپ كەتتى . قور-قۇش ، پۇشايمان ئارابىدا مەستلىكى نەلەرگىدۇر يوقالغان قەدىردان ئورنىدىن تۇرغانچە كىيىملىرىنى كىيدى . زۇلئايمۇ تەتۇر قارىغىنىچە ئېچ كىيىم ۋە ئىشتان ، كوپتىلىرىنى ئالدىغا تارتتى ، ئەمما

كۆرپىدىكى قىزىل داغقا كۆزى چۈشۈشى بىلەن ھەر ئىككىسى قىزىرىپ يەرگە قاراشتى . زۇلئاي دەرھاللا ئەدىيالنى تارتىپ كۆرۈپىنى يېپىۋەتتى ...

— سىز ئاكامغا شەپە بەرمەي چىقىپ كېتىڭ ، لېكىن قورقۇپ كەتمەڭ ...

— ماقۇل ، — قەدىردان پۈتىنىڭ ئۈچىدا دەسسەپ ھويلىغا چىقتى . ئۇ ئاشخانا ئىچى بىلەن چىقىپ كېتىشنى بىلەپ كۆرۈپ ، قوش قاناتلىق كىچىك دەرۋازىنىڭ كىلتانىنى ئەمدىلا چىقىرىپ تۇرۇشى ، ئەسەت ئاسما مايكا بىلەنلا ھۇجرىسىدىن چىقىپ ، ھويلا ئوتتۇرىسىدا پۈتلىرىنى كېرىپ تۇردى :

— ھەي قەدىردان ! كېچىدە ئاستىلا چىقىپ كەتسەم ئىش تۈگەيدۇ ، دەپ ئويلامسەن ؟ — ئەسەت يەرگە شالاقلىدە توكۇرىدى ، — بۇ دېگەن بىر قىزنىڭ ئۆمۈرلۈك تەقدىر ئىشى ئىكەنلىكىنى بىلمىدىغانسەن ؟ كىيىم ـ كېچەكتىنى تەييارلاپ قوي . بىز ئەتە ساقچىدا كۆرۈشەيلى .

— بولدى ، ئەسەتكا ، ساقچىغا بارما ، مەن ئۆزۈم قىلغان ئىشقا ئاخىرغىچە ئىگە بولىمەن ... ياق ، بارمەن دېسەڭ ، پۈتىكۈلىمۇ مەيلى ، ئەمما زۇلئاي راستىنلا بەختسىز بولۇپ قالىدۇ !

قەدىردان دەرۋازىدىن چىقىپلا «ئۇھ» دەپ چوڭقۇر تىندى . ئۇ يۈگۈرگىنىچە يولنىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆتتى . «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»نىڭ چوڭ دەرۋازىسى تاقالغان ، قاراۋۇلخانىنىڭ ئالدىدىكى كىچىك ئىشىك يېپىقلىق تۇراتتى . 40 ياشلاردىكى قاراۋۇل دېرىزىدىن قەدىردانىنى كۆرۈپ ئىشكىنى ئېچىپ بەرگىلى سىرتقا چىقتى .

— ئولتۇرۇشتىن كېلىشكىنىمۇ ؟ — دېدى قاراۋۇل ئىشكىنى ئېچىپ بېرىۋېتىپ ، — تازا ئولتۇرۇپسىلەر ـ دە ، تاڭمۇ سۈزۈلۈپ قاپتۇ .

— بىر ئاغىنىمىزنىڭ تۇغۇلغان كۈن مەرىكىسىگە بارغان ، — قەدىردانىنىڭ كۆڭلىدىن بىر ئىش كەچتى بولغاي ، قارا-

ۋۇلغا قارىدى ، — ئابلىزكا ، چوڭ دەرۋازىنى ئېچىۋەتسىڭىز .
نېمىشقا ، بۇ كېچىدە يەنە بىر يەرگە بارامسىز ؟
— ياقۇپ ھاجىم ئالماتاغا بۇگۈن سەھەردە يوك تارتماقچى ، — دېدى قەدىردان . — ئۇنىڭغا بېرىدىغان بىر نەرسە بار ئىدى . دەرھال ئاپىرىپ بەرمىسەم بولمايتتى .
— شۇڭا كېچىدە يېنىپ كەپتىكەنسىز — دە ، بولىدۇ ، دەرۋازىنى ئېچىۋېتەي ...
قەدىردان ياتقىغىمۇ كىرمەي ، ھويلىدىكى «لادا»نى ئوت ئالدۇرۇپ دەرۋازىدىن چىقىپ كەتتى . ئۇنى قورقۇنچلۇق چىگىش خىياللار رەھىمسىز پەنجىلىرىدە سىقماقتا ئىدى ، ئەسەتىنىڭ زورلاپ ، يالۋۇرۇپ ، خۇشامەت قىلىپ ، ماختاپ يۈرۈپ ھاراق ئىچۈرۈشى كۆز ئالدىدىن زادىلا كەتمەيتتى . ئۇ زادى نېمە ئۈچۈن قەدىردانىنى ياتقىغا ئەكىرىپ ئۇخلىتىپ قويماي ، زۇلئاينىڭ ھوجرىسىغا ئېلىپ كىرىدۇ ؟ تېخى بۇ قىزنىڭ كىيىملىرىنى سېلىۋېتىپ ئولتۇرغىنى نېمىسى ؟ زۇلئاي : «ئاكام ئۇخلاپ قالدى» دېگەنىدى . ئەمما ، ئۇ ماراپ تۇرغانەكلا ئۇستىلەپ كىرىپ كەلدى . بۇ ئەسلىي ئەسەت ئەرۋاھنىڭ ئويۇنلىرى ئىكەن — دە ! نېمىشقىمۇ بالدۇرراق ئۇيقۇسى ئېچىلمىغاندۇ ! قاراپ تۇرۇپ ئۇنىڭ كولىغان ئورنىغا پۈت ساڭگىلىتىپ بەرگىنىنى قارا . ئەمدى بۇ ئەرۋاھ قەدىردانىنىڭ بېشىدا ياڭاق چېقىشتىن يانمايدۇ ، ئۇنىڭ مەقسەت — نىشانىمۇ شۇ ئەمەسمىدى ! قورقۇنچ ، تەھدىت ۋە ۋەھىمە سېلىش ئارقىلىق يانچۇقىنى كولاش . سېغىپ ئېچىش ، يىلكىنى شوراش ... مانا ئەمدى «ھاللاڭ قىساققا دەسسەتتىم» دەپ قىن — قىنىغا پاتماي ئولتۇرىدىغاندۇ . بۇ قېتىم قەدىردانىنى قارا باستى ، قارا باسقاندىمۇ تەقدىر — ئىقبالىنى ئاستىن — ئۈستۈن قىلىۋەتكۈدەك قارا باستى !
ئاچچىق ھەم ئۆكۈنۈشلۈك خىياللار بىلەن «لادا» داجىيگۈغا يېتىپ كەلگىنىنى بىلمەيلا قالدى . قەدىردان ئاھالىلەر كوچىلىرىدىن ئايلاندۇرۇپ تار كوچىدا توختىدى . ئۇ كۆك سىرلانغان تۆمۈر

دەرۋازىنى قېقىشقا باشلىدى .

— ياقۇپكا ! ھاي ياقۇپ ھاجىم ! دەرۋازىنى ئېچىڭە ...

بىر چاغلاردا پورلىشىپ كەتكەن كۆزلىرىنى چىمچىقلاتقىنىچە ياقۇپ ھاجىم دەرۋازىنى ئاچتى . ئۇ قەدىرداننى كىرگۈزۈۋېتىپ دەرۋازىغا قايتىدىن قۇلۇپ سالدى . ئۇلار ئۆيگە كىرگەندىن كېيىن كۆزىنى تېخىچىلا ئاچالمايۋاتقان ھاجىم تامدىكى تۇرۇبىنى ئېچىپ سوغۇق سۇدا بوزىنى يۇدى .

— ھەي ، سېنىڭ كىچىكلىكىڭ قاچان تۈگەيدۇ ؟ — دېدى ھاجىم ئاچچىقىنى ئارانلا بېسىپ ، — ھەرقانچە ئادەم ئۆلگەن ئىش بولسىمۇ كۈن چىققاندىراق كەلسەڭ بولمامدۇ ؟

— مەن ... مەن تۈگەشتىم ، ھاجىكا ... قەدىردان يىغلىۋەتتى ، — ئېچىمگە سىغدۇرالماي كېچىدە كېلىشىم ...

ياقۇپ ھاجىم قەدىردانىڭ ھالىنىڭ خاراب ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ سەگەكلەشتى . توختامدا بىرەر سەۋەنلىك يۈز بېرىپ ، بىر نەچچە يۈز مىڭ يۈەن قويۇلۇپ كەتكەنلىكى ياكى ئوغرى - بۇلاڭچىغا يولۇقۇپ پۇللىرىنى سېرىپ سۈپۈرۈپ گاڭسا - جىسا بولۇپ قالغانلىقى دېگەندەك خىلمۇخىل ئەندىشىلىك خىياللار ئىلكىدە ئالەمنى بىر كېزىپ چىقتى . شۇڭا ، ئۇ ئالمان - تالمان ئورنىدىن تۇرۇپ قەدىردانغا لۆكۈگىنى تۇتقۇزدى ۋە نېمە ئىش يۈز بەرگەنلىكىنى سورىدى . قەدىردان ياشلىرىنى سۈرتۈپ ، ئۆزىنى سەل بېسىۋالغاندىن كېيىن تۇنۇگۈنكى ئولتۇرۇشتىن باشلاپ . ھۆسنارخان قورۇسىدا بولغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ، ھەتتا بۇ چاغقىچە زۇلۈمنىڭ بىلەن بولغان «مۆكۈ - مۆكۈلەڭ»نىمۇ ئالا قويماي سۆزلەپ بەردى . ياقۇپ ھاجىم ئاڭلىغانسېرى ، ئېڭىكىدىكى ئۆسمىگەن سالقالنى چىمدىپ ئۇن - تىنسىز ئولتۇرۇپ كەتتى . ئۇ بىر چاغدىلا ئاچچىققىنا كۈلۈپ قەدىردانغا قارىدى .

— ئۇلار سېنى ئۇزاقتىن بېرى پىلانلاپ كەلگەن قىلىناققا دەسسىتىپتۇ ، — دېدى ھاجىم تەئەددى بىلەن ، — ئەمدى زۇلۈمىنى ئالمىساڭ زادى بولمايدۇ ، قانۇنىي جاۋابكارلىقتىن قۇتۇلالمايسەن .

— مەنمۇ شۇنداق ئويلىغان ، — قەدىردان ئاستا غۇدۇڭشىدى ، — ئەگەر زۇلئايىنى ئالمىسام ، ئەسەت ئەرۋاھنىڭ مېنى قاقسىنىم قىلمۇيتىشىدىن قۇتۇلالمايمەن .

— ئەھۋالدىن قارىغاندا ، ھۆسنارخان ۋە ئەسەتلەرنىڭ سېنىڭ پۇلۇڭغا كۆزى چۈشكەن . شۇڭا ، بانكا چەكلىرىڭنىڭ ھەممىسىنىڭ مەخپىي نومۇرىنى يېزىۋېلىپ ماڭا ئەكىلىپ بەر . ئەگەر زۇلئاي بىلەن توي قىلغان تەقدىردىمۇ ، ئۇي ئىجارە ئېلىپ ئولتۇرغىنىڭ ، «دوستلۇق»تىكى ئۆينىڭ گېپىنى قىلما ، ئۇقتۇڭما ؟ مەنپەئەت ئۈستىگە قۇرۇلغان تۇرمۇش كۆل ئۈستىگە سېلىنغان ئۆيدەك ئۆمرى كوتا بولىدۇ ...

— ئۇقتۇم !

— ئەگەر ھۆسنارخان چاقىرىپ قالسا ، ئۇنىڭغا تولىمۇ مۇلايىم ، سىلىق ، ئەدەپلىك مۇئامىلە قىل . «ئۆزلىرىنى ئۆزۈندىن بېرى ئۆز ئانامدەك كۆرۈپ كەلدىم» دېيىشنى ئۇنتۇپ قالما ، ئەمما ئەسەت پۇل سورىسا بەرگىنىڭ ، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ماڭما ، مۇبادا بىر قەدەم ماڭدىڭمۇ بولدى ، ئۆمۈرۋاقى ئازاب كىشەنلىرىگە بوغۇلۇپ ، ھەرگىزمۇ قۇتۇلالمايسەن !

قەدىردان ياقۇپ ھاجىمغا يالتىيىپ قارىدى — يۈ ، دەرھاللا بېشىنى تۆۋەن سالدى . چۈنكى ، ئۆزى ئەنسىرەپ تۇرغان گەپ ھاجىمنىڭ ئاغزىدىن چىققانىدى . ئەگەر بۇنداق ئاگاھلاندۇرۇش ئۈچ ئاي ئىلگىرى سىگنال بەرگەن بولسا ، قەدىردانىنىڭ پۈتلىرى ھازىرقىدەك پاتقاقتا پېتىپ قالمايتتى ... خەيرىيەت ، چىققان كۆز ئورنىغا كەلمەيدۇ ، ئەلۋەتتە .

بۇ ۋەقەدىن ئىككى كۈن ئۆتۈپ ، جەنۇبىي شىنجاڭدىن تۇنجى بولۇپ 32 ماشىنا مال كەلدى . قەدىردان ئۇنىڭ 24 ماشىنىسىنى سۇڭ جىجۇڭ خوجايىن بىلەن تۆت ۋاگونغا قاچىلاپ فۇجيەن ئەنبوغا يولغا سېلىۋەتتى . قالغان سەككىز ماشىنا گۇلە — قاقنى داخىيەن شىركىتىنىڭ خوجايىنى ياڭ مىڭسەن توختامدىكى مالغا ھېسابلاپ ئېلىۋالدى .

قەدىردان گەرچە «غەربىي دىيار» ، «قوڭۇرتاش» ، «داخ-يەن» ۋە «مۇسۇلمانلار» شىركەتلىرىنىڭ توپ سېتىش بازارلىرىدا قاق سوۋدىسى بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان بولسىمۇ ، كۆڭلى دەككە - دوككىدىن خالىي ئەمەس ئىدى . ھۆسنارخان قارامايدىن كەلدىمۇ ، 12 بال تەيفىڭ بورىنى چىقارمىغان ھالەتتىمۇ ، قارا بوران چىقىرىشى تۇرغانلا گەپ ، ئەلۋەتتە ! بۇگۈن ئۇ «قوڭۇرتاش» بازىرىدا قورسىقىنى توپغۇزۇپ ياتقىغا قايتتى . «لادا» ئەمدىلا مۇساپىرلار مېھمانخانىسىغا كىرىپ كېلىشى ، ئەسەت ئەرۋاھ ھويلىدا ئايلىنىپ يۈرەتتى . ئۇ ماشىنىغا لەپپىدە قاراپ يېتىپ كەلدى .

— قەدىردان ، بىزنىڭ ئۆيگە بارايلى ، — دېدى ئەسەت ئەرۋاھ تەكەللۇپسىزلا . — ئانامنىڭ ساڭا قىلىدىغان گېپى بار كەن ...

— ھە ، ھۆسنارخان ئاچام قايتىپ كەپتۇ - دە ، قەدىردان چاندۇرمىدى ، ھە ، ساق - سالامەت كەلگەندۇ - ھە ؟

ياخشى ، — ئەسەت سوغۇقلا جاۋاب قايتۇردى ، — يۈر ئەمىسە .

ئۇلار ئىككىسى ئاشخانىغا كىرىپ كەلگەندە ، كاسسىدا ئولتۇرغان ھۆسنارخان پەشتاختىدىن لەپپىدە قاراپ قويۇپ : «ئۆيگە كىرگەچ تۇرۇڭلار» دېگىنىچە ، ئالدىدىكى چوتنى شاراقلىتىپ نېمىلەرنىدۇر بىر قەغەزگە يازماقتا ئىدى . قەدىردان بىلەن ئەسەت چوڭ ئۆينىڭ مېھمانخانىسىغا كىرىپ دۇئادا ئولتۇرۇشتى ، ئەمما قىنىقماس كۆشەندىلەردەك بىر - بىرىگە قاراپمۇ قويماي ، ئىككىلىسى ئەلەرگىدۇر تىكىلىپ تۇراتتى . قاپقىدىن قار - بوران يېغىۋاتقان ھۆسنارخان كىرىپ كەلگەندە ، بەدەنلىرى تىكەنلىشىپ ، يۈرىكى سېلىپ كەتكەن قەدىردان ئورنىدىن لىككىدە تۇرۇپ ، قول قوۋۇشتۇرۇپ تۇردى . ھۆسنارخان قەدىردانىڭ ئۇدۇلىدىكى تۆت كىشىلىك دۇئانغا زوككىدا ئولتۇرغىنىچە ، زەھەردەك چېقىن چىقىۋاتقان كۆزلىرىنى ئۇدۇلىدىكى كۆشەندىسىگە قادىدى . ئۇ ئاچچىقىدا خېلى بىر ۋاقىتچە گەپ - سۆز قىلماي ئولتۇرۇپ كەتتى .

— ھەي ، «قالماق ئېتى بوغۇر بېمەس ، بوغۇز يېسە تۇۋۇر

تېشەر» دەپ ، قىزىم زۇلئايىنى ئاخىر بۇلغاپسەن ، — دېدى ھۆسەن. خارخان گارتتىدە كېكىرىپ قويۇپ ، — ئەمدى ھاڭگا ئېشەك تەخمەيمگە ئىگە بولمىغىنىدەك . ئۇنىڭغا ئىگە بولامسەن ـ بولمامسەن ؟

— بۇ ئىشتا ئۆزلىرىنىڭ ئېغىزلىرىغا قارايمەن ، — قەدىردان يەردىن ئۇستۇن قارىماي ئولتۇراتتى ، — بۇ چاغقىچىمۇ ئۆزلىرىنى ئاتا ئورنىدا كۆرۈپ كەلدىم .

قەدىردانىڭ ئاخىرقى سۆزى جۇدۇنى قاتتىق ، تەدبىرى سۇس ھۆسارخاننى دەرھاللا ئېرىتىپ قويدى بولغاي ، بىردىنلا بوشاپ پەسكويغا چۈشتى .

— ئەمسە ئاتا ـ ئاناڭ گۇل قويغىلى قاچان كېلىدۇ ؟

— بۇگۇن تېلېفون بەرسەم بەش ـ ئالتە كۈنگە قالماي يېنىپ كېلىدۇ .

— بوپتۇ ، ئۇنداق قىل ، — ھۆسارخان پىسكۈكىدە كولۇپ قويدى ، — بۇندىن كېيىن سىرتتا تاماق يېيمەن دەپ يۈرمەي ، مەشەگە كەل ، زۇلئاي قىلىپ بەرسۇن .

— بولىدۇ ، ئاتا ...

— ھەبەللى ، ئەمدى ئادەمگە ئوخشىدىڭ .

قەدىردان تەزىم بەجا كەلتۈرۈپ چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ھۆسارخان ئەسەتكا قاراپ قويدى . ئۇنىڭ زەھەردەك ھومىيىشىدىن ئۇغلىغا نىسبەتەن ئۆچمەنلىك چىقىپ تۇراتتى .

— ھەي ، بۇندىن كېيىن ھېلىقىنى قەدىردانغا چەكتۈرۈپ يۈرمە ، بولامدا ؟ بولمىسا زۇلئايىنىڭ بەختىگە ئولتۇرۇپ قويىمىز .

— كېچىكتۇق ، ئاتا . ئۇ ھازىر خېلىلا ئۆزاپ كەتتى ...

— ئاپلا ، بۇ تەرىپىنى ئەجەب ئويلاشماپتىمىز ـ دە ، — ھۆسارخان ئالىيىپ قويدى ، — سەن ئۆز كۆمىچىگە چوغ تارتىپ ، ئاخىر سىڭلىڭنى داغدا قويىدىغان بولدۇڭ ! ئۇنىڭغا داخىل بولۇپ قالغان ئادەمنىڭ ئاقىۋىتى بىمەھەل ئۆلۈم بىلەن ئاخىرلىشىدۇ .

— خاتىرەڭنى جەم قىلە ، تۆشۈك مونچاق بەردا قالغان نەدە

بار؟ پايتمىسىنى تەتۇر ئورايدىغاندىن يەنە بىرى چىقىدۇ.

— سىڭلىڭ ئەردىن - ئەرگە چىقىپ يۇرىدىغان «يوتقان يىغدى» بولۇپ قالسا، سەن بىلەن ماڭا ياخشىما؟

— ئا ... ئانا، نېمىلەرنى دەيدىغانسەن، قىز بالا دېگەن بىر كۆرپە، كىملا ئاستىغا سالسا سالمامدۇ.

— چىقە تېتىقسىز شاۋچى! «قىز بالا دېگەن كۆرپە» دەپ ئەتە - ئۆگۈن خوتۇنۇڭنىمۇ باشقىلارغا كۆرپە قىلىپ سېلىپ بېرىدىغان ئوخشايسەن!

ئۇلارنىڭ ھاياسىز سۆھبىتى داۋاملىشىپ يەنە قانداق پاسكىنا چىلىقلار دېيىلەتتىكىن، ئەمما زۇلئاي چىرايىنىڭ ئۆڭسولى يوق يۇگۇرۇپ كىرىپ كەلدى:

— ئانا، ئاكا، ئىسمايىل ئاكام بىر قىسما بولۇپ قالدى ...

مېيىپ بولسىمۇ بالىدە. ئۇلار يۇگۇروشۇپ چىقىپ كېتىشتى. كۆز قارىچۇقلىرى تورۇسقا قادىلىپ، ئاغزىدىن كۆپۈك ئۆرلەپ دىر - دىر تىترەۋاتقان ئىسمايىلنىڭ ئەترايىدا ھۆسنارخان، ئەسەت، زۇلئاي، كازىملار پايپىتەك بولۇۋاتقاندا، قەدىردان ياتقىدا ئىككى قىز، ئىككى يىگىت بىلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇراتتى. ئۇلار پېڭىدىن توي قىلىپ ئورۇمچىگە ئىش ئىزدەپ چىققان بىر يۇرتلۇق ئەر - خوتۇنلار ئىدى. بىراق، ھېچ يەردىن ئىش ئورنىغا ئىلىشەلمەي، ئۇقەت قىلايلى دېسە دەسمايىگە پۇل يوق، تۇرمۇش سورۇقچىلىقى تارتىپ قالغانىدى. ئۇلارنىڭ بىرىنىڭ ناۋايچىلىقىتىن، يەنە بىرىنىڭ باققالچىلىقتىن خەۋىرى بولغاچقا، قەدىردان ئۇلارغا: «كونا كەسىپلىرىنى قىلىڭلار» دەپ، ھەر بىرىگە 3000 يوەندىن پۇل بېرىپ يولغا سېلىپ قويدى. ئاندىن نۆۋەتچى خانىغا چۈشۈپ ئوبۇلھەسەنگە تېلېفون بەرمەكچى بولدى. ئەمما، ئىچىدە گەپ ياتماس ۋىجدان قارا پاتمىنىڭ بەزى گەپلىرىنى تالا - تۈزلەرگە پىيىۋېتىشىدىن ئەنسىرەپ پوچتخانىغا كەتتى.

قەدىردان پوچتخانىدىن قايتىپ كېلىپ ئەمدىلا ماشىنىدىن

چوشوشى ، قارا پاتەم پېتىپ كەلدى . ھەر دائىم قەدىردانىنى كۆرسە بىرنەچچە ئېغىز نىللاپ ئامراقلىقىنى ئىزھار قىلىدىغان بۇ ۋېجىك خوتۇن بۇگۈن ئۆزىنى خېلىلا تۇتۇۋالغاندەك قىلاتتى .

— قەدىردان ، — دېدى ئۇ مەيۇس ھالدا . — زۇلئاي سىزنى ئىزدەپ كەپتىكەن . يىغلاپ تۆكۈلوپلا تۇرىدۇ . ھېلىقى مېيىپ ئاكىسى ئىسمايىل تۇغەپ كەتكەن ئوخشايدۇ .

قەدىردان ئالدىراپلا يولتاشى ئۇ تەرىپىگە ئۆتمەكچى بولدى . لېكىن ، يىراق - يېقىنلارغا خەۋەر يەتكۈزۈش ، ئاخۇنۇم - ئىمامىلارنى ئەكىلىش ، يەرلىكىنى سۆزلىشىشتەك ئىشلاردا ماشىنا بولمىسا بولمايتتى . شۇڭا ، ئۇ «لادا»نى ئوت ئالدۇرۇپ دەرۋازىدىن چىقىپلا قۇيۇندەك بورۇپ كەتتى . دېگەندەك ، ئۇلار كېپەنلىك تىكىدىغان خوتۇنلارنى ، يۇغۇچىلارنى ، مېيىتنىڭ بېشىدا قۇرئان ئوقۇيدىغان ئاخۇنۇملارنى ئەكىلىش ئىشىدا راسا بېشى قېتىپ تۇراتتى . قەدىردان دەسلەپتە ئەسەت بىلەن سايىبېرىق مەسچىتىگە بېرىپ جامائەتنى خەۋەرلەندۇرۇپ قويغاندىن كېيىن ، ئاخۇنۇم بىلەن ئىمامنى ماشىنىغا سېلىپ ئەكەلدى . ئاندىن يۇغۇچىلارنى ئالغىلى كەتتى . كېپەنلىك تىكىدىغان ئاياللارنى ئەكىلىشنە ياشاغان يېر ئايال بىلەن زۇلئاي ماشىنىغا چىقتى . ئۇلار يولدا كېتىۋاتقاندا ، ماشىنىنىڭ ئالدىدا ئولتۇرغان زۇلئاي قىيا بېقىپ قارىغىنىچە ئوھسىندى .

— قەدىردان ئاكا ، — دېدى زۇلئاي بوش ئاۋازدا ، — سىزگە ئاكام بىلەن ئانام بېسىم ئىشلەتتى - ھە ؟ مېنى كەچۈرۈڭ ...

تىش ... — قەدىردان بارمىقىنى كالپۇكىغا قويۇپ ئارقىنى ئىشارە قىلىشى ، زۇلئاي : «ھېچقىسى يوق ، قۇلىقى بەك ئېغىر ، ئاڭلىمايدۇ» دەپ قويدى . شۇندىلا قەدىردان يېنىك تىن ئېلىپ زۇلئايغا قارىدى .

— چىرايىڭىز سارغىيىپ قاپتۇ ، ئۇلار سىزنى ئۇرمىغاندۇ ؟

— ياق ، ئۇلار ئۇرمىدى ، زۇلئاي قىزىرىپ تەتۇر قارىۋالـ

دى ، — بولدى ، سورىماڭ ...

— چوشەندىم ، — گەپنىڭ تېگىگە يەتكەن قەدىردانمۇ قىزىرىپ كەتتى ، — مەن ئۆيدىكىلەرگە تېلېفون بېرىۋەتتىم . بىرەر ھەپتە ئىچىدە كېلىپ قالارمىكىن . ماۋۇ ئىش بولدى ، تېلېفوننى بەرمەي تۇرسام بوپتىكەن .

— ئىسمايىل ئاكام قازا قىلدى . ئەمدى يىل نەزىرىگىچە توي قىلغىلى بولمايدۇ ، — دېدى زۇلئاي يەنە قىزىرىپ ، — گۇل قويغاندىكىن كېلىۋەرسۇن .

بۇ چاغدا ئارقا تەرەپتىن خورەك ئاۋازى ئاڭلاندى ، زۇلئاي بىلەن قەدىردان چاندۇرماي مىيىقىدا كۈلۈپ قويۇشتى .

— قەدىردان ئاكا ، سىز ئامالنىڭ يوقىدىن «ماقۇل» دېدە-ڭىزغۇ دەيمەن ؟ — دېدى زۇلئاي يۈزىنى قاچۇرۇپ ، — بۇ ماڭا ئايان .

— ئۇنداق ئەمەس ، ئۆزۈمنى خېلى دەڭسەپ بېقىپ ، — قەدىردان كۈلدى ، — ئاندىن سىزدىن ياخشى ۋە مېھرىبان قىزنى تاپالمايدىغانلىقىمغا كۆزۈم يەتتى .

قەدىردان گېپىنى قىلىپ بولۇپلا چىرايى بىردىنلا مىسكىنلەشتى . چۈنكى ، ئۇنىڭ ئاغزىدىن «مېھرىبان» دېگەن سۆز چىقىش بىلەن ھېلىقى مۇلايىم ، «مېھرىبان» ئاتلىق قىز كۆز ئالدىغا كەلگەنىدى . راست ، كۆڭۈل بېغىدىن تا ھازىرغىچە چىقىپ كەتمىگەن ئاشۇ كەم سۆز ، ئوچۇق چىراي ، ياۋاش قىز بۇ دۇنيادا بارمىدۇ ؟ بولسا نەدىدۇ ؟ ئۇمۇ قەدىردانىنى بىرەر فېتىم بولسىمۇ ئەسكە ئالامدىغاندۇ ؟ !

— گېپىڭىز راستما ؟ — دېدى زۇلئاي ھېچ كۆرولمىگەن ھاياجان بىلەن ، — ئاشۇ گېپىڭىز ئۈچونلا بىر ئۆمۈر سىزنى كۈتۈپ ئۆتسەم ئارمىنىم يوق !

زۇلئاينىڭ كىرپىكلىرىدە ئالماستەك پارقىرىغان تامچىلار كۆ-رۈندى .

قەدىردان مېيىمپ ئىسمايىلنىڭ ئۆلۈمىدە ، نەزىرلىرىدە ماشە-
نىسى بىلەن يۈگۈر - يېتىم ئىشلارغا كۆڭۈلدىكىدەك ياردەملەش-
تى . تۇغقانلار ئارا ئۇچ نەزىرى بولغان كۈنى ۋە يەتتە نەزىرلىرىدە
قەبرە بېشىدا قۇرئان - تىلاۋەت قىلىش ئۈچۈن ھۆسنارخان ، ئاباق
توختى ، ئەسەت ، زۇلئايلارنى گۈلساي قەبرىستانلىقىغا ئاپىقتى .
ئادەملەر ئارىسىدىكى كىنا - كۈدرەتلەرنى ئۆلۈم ھەسرىتى ئېرىتىپ
يۇمشىتىدۇ ، تۇي شادلىقى يۇيۇۋېتىدۇ . دېگەن گەپ راست ئوخشاي-
دۇ . ھۆسنارخانىڭ مۇز چىرايى بارا - بارا ئېرىپ ، قەدىردانغا
قىرىچە - يېنىچە تەگمەيدىغان ھەم ئىللىق چىراي ئاچىدىغان بولۇپ
قالدى . مېيىمپ ئىسمايىلنىڭ يەتتە نەزىرى بېرىلىپ ئىككى كۈندىن
كېيىن . قەدىردانىڭ ئانىسى خەيرىگۈل ، ئاچىسى گۈلنۇرلار خو-
تەندىن كېلىپ ، قەدىردان ئۈچۈن زۇلئايغا گۈل قويدى . ھۆسنار-
خان يىغلاپ تۇرۇپ :

— 18 ياشقا كىرگەن قىرانداك ئوغلۇم قازا قىلدى . قارىلىق
تۇتمىسام يورىكىم پارە - پارە بولۇپ كەتمەمدۇ ؟ شۇڭا تويىنى ئىلاج
بار كەينىگە سۈرسەك ، — دەپ ئىلتىجا قىلدى .

— قارىلىق تۇتمىسلا بولامدۇ ، — خەيرىگۈل تەسەللى بە-
دى . — سىلى ئىلۇەتتە يەرگە چامغۇر كۆمۈپ قويمىدىلا ، پوتۇن-
سۈرۈك بىر ئوغۇللىرىنى ئۇزاتتىلا !

— شۇ ، شۇ ، شۇ ئەمەسمۇ ، مەزلۇم قۇدام ، — ھۆسنارخان
قايتىدىنلا ھازا ئاچقاندى . باشقىلار : «ھاي ، سەۋر قىلسىلا ، خۇ-
دايمغا يارىغانكەن ، ئېلىپ كېتىپتۇ» دېيىشتى .

— مېنىڭمۇ ئانام تۇغقىپ كەتتى ، — خەيرىگۈلمۇ كۆز ياش
قىلدى . — شۇڭا بىر يىل قارىلىق تۇتمىسام ، خەق نېمە دەيدۇ ؟
مەن بۇ توغرۇلۇق ئۆزلىرىدىن ئۆزرە سورايى ، دەپ تۇراتتىم .

خەيرىيەت ، گۈل قويۇشقا قاتناشقان تۇغقانلار ، يېقىن - يو-
رۇقلار ئۆزئارا بار مەسلىھەت قىلىشىپ ، قەدىردان بىلەن زۇلئاي-
نىڭ تويىنى ئارقىغا سۈرۈپ ، كېلەر يىلى ماي ئېيىنىڭ 12 -

كۆنىگە بېكىتتى . ھۆسنارخان خەيرىگۈل بىلەن گۈلنۇرنى : «ئۆيـ
لىرىمىز كەڭتاشا ، كەتكوچە مەشەدە يېتىپ ـ قوپۇڭلار » دېگەنـ
دى ، قەدىردانىنىڭ يېڭى ئۆيىدە تۇرۇۋاتقان خەيرىگۈل بىلەن گۈلـ
نۇر ياقۇپ ھاجىمنىڭ ئۆگەتكىنى بويىچە : «مېھمانخانىغا بىرنەچچە
كۆنلۈك بېلەت ئېلىپ قويۇپتىكەنمىز » دېيىشتى . قەدىردان ئانىسى
بىلەن ئاچىسىنى ماشىنىسىغا سېلىپ ئىككى كۆن ئويناتقاندىن
كېيىن خوتەنگە يولغا سېلىپ قويدى .

ئون ئالتىنچى باب

ئۇلانباي «تاللىق» ساياھەت رايونى ، كۆپكۆك چىملىق ئۈس-
تىدە توختىتىپ قويۇلغان مېغىز رەڭلىك «لادا» چاتقال ، توقايلىق-
لار ئوستىدىن قىيىپاش چوشۇۋاتقان قۇياش نۇرىدا گويا يەرگە شەپەق
ئوزۇلوپ چۈشكەندەك بىنەپشەرەڭ يالتىرايتتى . تاللار لەرزان يەل-
پۈنەتتى ، مەخمەلدەك پاپىشىل ئوتلاق ئوستىدە ئۇششاق ئاق ،
سېرىق گۈللەر خودىدى چېچىلغان مارجانلاردەك كۆزنى چاقناتتى .
تارام ـ تارام بۇلۇنۇپ ئېقىۋاتقان سۇپسۇزۇك سۇلار ئورمان ئىچىگە
تومۇردەك تارالغانىدى . قاراڭ ! سۇ بويىدىكى يۇمشاق مىسىل ئوس-
تىدە بىر جۈپ قىز ـ يىگىت ئولتۇرۇشىدۇ . توۋا ، ئۇلار نېمە
قىلىۋاتقاندۇ ؟ توغرا ، قىز يىگىت قولىدىكى پال ـ پال قەغەز
ئاستىغا سەرەڭگە ئوننى تۆتۈۋاتىدۇ ، يىگىت 100 يۈەنلىك پۇلنى
نەبچە قىلىپ ئاقۇچ تومانىنى سومۇرۇۋاتىدۇ . ئۇ توتۇن ئەمەس ،
گويا كى ئىككى ئالەم ھۇزۇرىنى سومورۇۋاتقاندەك ، قويۇق كىرپىك-
لىك چوڭ كۆزلىرى ئاستا ـ ئاستا يۇمۇلماقتا ئىدى .

— كەچۇروڭ ، زۇلئاي ، مېنىڭ بىرىنچى مۇھەببىتىم مۇشۇ
ئاق تۇتۇن ! ئىككىنچىسى سىز ... ئەمما سىز بولمىسىڭىزمۇ بولە-
ۋېرىدۇ ، بۇ بولمىسا زادى بولمايدۇ !

سىزگە ئاكام زىيانكەشلىك قىلدى ، مۇشۇنى ئويلىساملا
ئۇ مۇناپىقنى ئۆلتۇرۇۋەتكۈم كېلىدۇ . — زۇلئاي ئولتۇرۇۋاتقان
كۈنگە قارىدى ، — قەدىردان ، قايتايلى ، خېلى كۆڭۈللۈك ئويناپ-
ۋەرۇق ...

— يۇرۇڭ ئەمىسە .

مېغىزرەڭ «لادا» زاۋال ۋاقتىدىكى شەپەق نۇرىدا ھېلى قىزە-
رىپ ، ھېلى ساپسېرىق ، تۇرۇپلا بىنەپشەرەڭ يالتىراپ ، كۆپكۆك

دېگىزنى بۆسۈپ كېلىۋاتقان ئالتۇنبېلىقتەك بوك ئورمانلار ئىچىدىن قۇيۇندەك ئۇچۇپ كەلمەكتە . قەدىردان زۇلئايىنى ئالدىنقى ھەپتە «سۇ ئۈستى باغچىسى»غا ئاپىرىپ ئوينىتىپ كەلگەنىدى . مانا بۇگۈن ئەتىگەندىلا ئۇلانياي تاللىقىغا ئويىنغىلى كېلىپ ، كۈنمۇ ئولتۇرۇپ كەتتى .

«لادا» شەھەرگە كىرىپ كېلىشى بىلەن سۈرئىتى سەل ئاستىلىغان بولسىمۇ ، كەچلىك بازارلار راسا قىزىغان پەيتتە سەنشىخاڭزىغا يېتىپ كەلدى . قەدىردان ماشىنىسىنى توختىتىپ ئىسخار تۇڭگانىنىڭ پولۇخانىسىغا كىرىپ كېلىشى ، خوجايىن بىر كۆزىنى قىسىپ بەلگە بەردى - دە ، ئۇلى ئىچكەركى ئۆيگە باشلاپ كىرىپ كەتتى . قەدىردان ئىسخار تۇڭگاندىن تىرىناقتەك بولاقتىن ئونىنى ئېلىپ 3000 يۈەن تاشلاپ بەردى . لېكىن ، ئىسخار ، ھازىر ھۆكۈمەتنىڭ قاتتىق تۇنۇۋاتقانلىقى ، 50 گىرامدىن ئارتۇق خروئىن بىلەن تۇتۇلغانلارغا ئۆلۈم جازاسى بېرىۋاتقانلىقى تۈپەيلىدىن مال-نىڭ قىس ئىكەنلىكى ، شۇڭا ، بىر گىرامىنىڭ 350 يۈەنگە چىققان-لىقىنى ئېيتىپ ، قەدىردانىدىن يەنە 500 يۈەن ئالدى . شۇڭا ، ئۇ ماشىنىسىغا چىقىش بىلەن ئىسخارنى تىللىدى :

ئىنساپسىز تۇڭگان ، داۋاملىق گىرامىنى 300 يۈەندىن بېرىۋاتاتتى . قارا ، بۇگۈن ئون بولاقتا 3500 يۈەن ئالدا ...

— ئاناموۇ ھازىر مال قىس دەپ قاقساۋاتاتتى ، — دېدى زۇلئاي قەدىردانىڭ قولىدىكى بولاقلارغا قاراپ ، — توۋا ، ئالتۇن-دىنمۇ قىممەت بىر نېمىكىنا بۇ !

ھىم ... ئۇنداقتا راستكەن - دە .

قەدىردان زۇلئايىنى «ھۇستارخان جەنەت نېمەتلىرى ئاشخانا-سى» ئالدىغا چۈشۈرۈپ قويۇپ ، ئۆزى ماشىنىسىنى قايتۇرۇپ «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا كىرىپ كەتتى يولنىڭ بۇ چېتىدە تۇرۇپ ، مېغىزرەڭ «لادا»نى چىراغ يورۇقىدا ئېنىق كۆرۈپ تۇر-غان زۇلئاي ئىچىدە : «ئۇ بۇگۈن بەشىنچى قەۋەتتىكى ئىپلاس داشقاللار بىلەن بەتە چېكىدىغان بولدى ... » دەپ پىچىرلىدى .

زۇلئاي غەزەپ ۋە ئېچىنىشتىن تىترەپ كەتتى . ئۇ ئاچچىقىدا «تاكسى !» دەپ چاقىرغىنىنى ئۆزىمۇ سەزمەي قالدى . زۇلئاي ماشىنىغا چىقىپ-لا ، شوپۇر بىلەن ئۇرۇشۇپ قالغانىدەك : «دا-جەيگۇ !» دەپ قاتتىق ۋارقىرىۋېتىپ ، ئارقىدىن «كەچۇرۈڭ ...» دەپ ئۆزرە سورىدى .

زۇلئاينىڭ ئەنسىرىگىنى توغرا ئىدى . قەدىردان ياتقىغا كىر-ىپ كاستۇمىنى سېلىۋېتىپ سائىتىگە قارىدى - دە ، «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»نىڭ بەشىنچى قەۋىتىگە قاراپ ماڭدى . دەرۋەقە ، بەشىنچى قەۋەتتىكى سەككىز كىشىلىك ئوچە ياتاق بەگگىلەرنىڭ ئەرىپلىگىنىدەك ئاشىق دەرۋىشلەر ماكانى ئىدى . بىر چاغدا قەدىر-دان ئۇچۇن «قوڭۇرتاش»نى قانغا بويىغان زوھۇرگاسىيا ، يانچۇق-چىلارنىڭ ئاتامانى ئىدرىس مودىك[1] ، خروئىن بەگگىسى 60 ياش-لىق ئابىخان لومپا ، يالغان ئىسپاتنامىلەرنى ياساش پىرى ئەبەي گىتار ، خروئىن ئەتكەسچىسى ئەيسا خېنەنجىر قاتارلىق سەككىز - توققۇزدەك ئادەم چىلىم ۋە غاڭزىدا نەشە چەكسە ، بەزىلىرى «دەتتىكام» دەپ قىمار ئوينىماقتا ئىدى . قەدىردان كىر-ىپ كېلىش بىلەن زوھۇرگاسىيا ۋە ئابىخان لومپىلار ۋارقىرە-شىپ كەتتى .

— ئوھوي ، بالا سەيگۇيۇەن كەپقالدى مانا ، — دېدى زوھۇر-گاسىيا كېلەڭسىز تېنىنى ئارانلا كۆتۈرۈپ ، — بىزنىڭ كۆڭلىمىز-دىكى نەرسە چوقۇم بار ...

— قەدى بايۇەچچىدە بولماي كىمدە بولاتتى ، — خىرقىرىدى قېرى بەگگى ئابىخان لومپا ، — كېلە ، قەدى بايۇەچچە ، چىقىرە ، جەننەت جان ئارامىنى !

— ھەي ئاكىلار ، — قەدىردان كارىۋاتقا ئولتۇردى ، ھەرقايسىڭلارنىڭ مەندەكتىن ئوننى سېتىۋالغۇدەك مادارىڭلار تۇ-رۇپ ، يەنە تېخى مېنىڭ قولۇمغا قاراپ قالدىڭلارما ؟

---

[1] مودىك — كومپىدىيە ئارتىسى جاپلىنىنى دېمەكچى . ئىدرىس جاققان ، چەدەس ، بىرەر پەردە ھەم تۇرالمايدىغان بولغاچقا جاپلىنغا نەقىلدە قىلىنغان .

— ئا ... قەدى ئىنى ، — دېدى زوھۇرگاسىيا ، — چوڭ لومپىدا ئىككى تىرناق باربكەندۇق ، خۇماردىن چىقمىدۇق .

— ھەي ، ھەي ... غەيرەت جاڭدۇنىڭ قەدرى ئەجەب ئۆتۈلدى - دە ، — ئابدىخان لومپا بېشىنى چايقىدى ، — ئىككى - ئۈچ بولاق ئالسا بىرەنى تاشلاپ بېرەتتى ئەمەسمۇ ! بېيجىڭغا بىر بېرىۋالغانچە كەلمەيۋاتىدۇ ئۇ سەتەڭ ...

— خوجايىن كەلگۈنى قويمىدى ، — دېدى ئەيسا خېنەنجىر ، — ھېلىقى چاغدا قەدىردان قۇنتۇزۇۋالغاندىن كېيىن ، ئۇرومچىگە كېلىشكە رۇخسەت قىلمايۋاتىدۇ .

— قەدى ، قېنى چىقىرە ئەمىسە ، — زوھۇرگاسىيا قولىنى تەڭلىدى ، — بۇ يەردىكى گۈيلاردىن جان چىقسا چىقىدۇكى ، «جان ھۈزۈرى» چىقمايدۇ ...

قەدىردان يانچۇقىدىن بىرنەچچە بولاقنى ئېلىپ كارىۋاتقا تاشلىدى ، ھەممىسىنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ : «ھۇ !... » دېيىشىپ كېتىشتى . ئۇلار ياستۇق ئاستىدىن ، كۆرپە تېگىدىن پال - پال قەغەز ، سولياۋ نەيچە ، سەرەڭگىلىرىنى ئېلىپ تەييار بولۇشتى . بىرى پال - پال قەغەزنى تۇتسا ، بىرى سەرەڭگە چاقاتتى ، قايسىدۇر بىرى : «توختا ، يەنە بىر شورۇالاي» دېسە ، يەنە بىرى : «بولدىلا ، بىر سەرەڭگىلىك چەككەندىن كېيىن ... » دەپ گۈلىيەتتى .

زوھۇر گاسىيا ، ئابدىخان لومپا ، ئىدرىس مودىڭ ، ئەيسا خېنەنجىر ، ئەبەي گىتارلارنىڭ كاللىسى بىر يەرگە يىغىلىپ ، خۇددى بىر تەڭنە سۇتنى كۆرگەن ئاچ مۈشۈكلەردەك كۆزلىرى چەكچىيىپ ، ئاق توتونگە تىكىلگەن مۈشۈ پەيتلەردە ، زۇلئاي مۆل - مۆل يۇش تۆككەن ھالدا ياقۇپ ھاجىمنىڭ ئالدىدا ئولتۇراتتى . غەزەپ - نەپرەت ، ئېچىنىش چېقىنلىرى ئىككى قېشىنىڭ ئوتتۇرىسىغا يىغىلغان ھاجىم زاڭاق گۆشلىرى لىپىلداپ ، چىشلىرى غۇچۇرلاپ ، يوتىسىغا جەينەكلىگەن ھالدا بىر چېكىتكە تىكىلگەنىدى .

ھاجىم ئاكا ، مېنىڭ بۇ يەرگە كەلگىنىمنى قەدىردان

بىلمىسۇن ، بولمىسا ، مەن بەختىمدىن ئۆمۈرۋاقى ئايرىلمەن ، — دېدى زۇلئاي يىلىنىپ ، — ئۇنى قۇتقۇزۇشنىڭ ھېچ چارىسىنى قىلالمايمۇ ئۆزلىرىنىڭ ئالدىغا كېلىشىم .

— سىز يۇ يەرنى قانداق تېپىپ كەلدىڭىز ؟

— قەدىردانىنىڭ ئائىسى ، ئاچىسى گول قويغانىنىڭ ئەتىسى ئوچىمىز قەدىردانىنىڭ ماشىنىسىدا كەلگەنىدۇق . لېكىن ، ئۆزلىرى يېڭىلا سەپەرگە چىقىپ كېتىپتىكەنلا ، بىز قايتىپ كەتكەن .

ھىم ، مۇنداق دەڭ . ھاجىمنىڭ جىددىيلىشىپ قالغانلىقى كۆزلىرىدىن بىلىنىپ تۇراتتى ، — قەدىردان ھازىر ياتقىدىمۇ ؟

ئەگەر ياتقىدا بولمىسا ، يەشىنچى قەۋەتتە .

— بورۇڭ .

— ياق ، مەن بارمايمەن ...

مەن سىزنى ئاپىرىپ قويۇپ ، ئاندىن سۆزلىشىمەن . — ھاجىم قىزنىڭ ياش يۈزى كۆزلىرىگە قارىدى ، — سىز مەندىن خاتىرجەم بولۇڭ . ئەگەر سىزدىن گۇمانلانسا ، «يوزلىشىمەن» دەپ تۇرۇۋېلىڭ .

— رەھمەت ، ھاجىم ئاكا .

ئۇلار چوڭ يولغا چىقىپلا تاكسى توسۇپ ، «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا يۈرۈپ كەتتى . يولنىڭ ئىككى تەرىپىدىكى ساپ ئۇزۇم شەكىللىك كوچا چىراغلىرى ۋە ئېگىز - پەس بىنالارنىڭ يورۇپ تۇرغان دېرىزىلىرى كۆكتىكى يۇلتۇزلار تۇپىغا قوشۇلۇپ كەتكەندەك كۆرۈنەتتى . كېچىنىڭ ھەيۋەتلىك بۇ مەنزىرىسى سېيتەبىرنىڭ سالقىن ، جانغا راھەت شامىلى ياقۇپ ھاجىمنىڭ لاۋۇلداپ تۇرغان غەزەپ ئوتىنى باسالمىدى . ئۇنىڭ ئەكسىچە ، جۇدۇنى بارغانسېرى ئۆرلەپ ، مۇشتۇملىرى تورولەتتى ، ماشىنا دېرىزىسىدىن سىرتقا قاراپ كۆزلىرىنى غەلىتىلا قىلاتتى ، بويۇنلىرىنى تولغاپ : «ئاھ خۇدا !» دەپ شۇڭىرلايتتى . مانا ئاقۇۋەت ياقۇپ ھاجىمنىڭ ئەسىرىگىسىدەك پاجىئە يۈز بەردى . زادى پۇل تاپقان ، پول تاپقان ،

هۆرمەت تاپقان ئادەمنىڭ دۇنيادا ئوچ چوڭ ئاپىتى بولىدىكەن : «بۇزۇق قىز - چوكانلار ئاپىتى» ، «قىمارۋازلار ئاپىتى» ، «خرو- ئىن ئاپىتى» . بۇ ئاپەتلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ مەقسىتى بىرلا ! ئۇ بولسىمۇ ، پۇل تاپقان ئادەمنى پىلە قۇرتى غازاڭ يېگەندەك يەپ تۈگىتىش . سويغان پىيازدەك يالىڭاچلاپ قويۇش ، ئاخىر ئۆلۈم گىرۋىكىگە ئاپىرىش ! ئەسەت ئەرۋاھ ئايىپلىقنى قەدىرداڭغا سولاپ بېرىپ ، ئارقىدىن سافچىلارغا تۈتۈپ بەرمەكچى بولغان ، تېخى يەنە ئۆزى قۇنقۇزۇپ ئېلىپ چىققان بولۇپ ، قەدىرداننى ئۆز كېچىكىگە كىرگۈزۈپ ، بانكىدىكى ھەممە پۇللىرىغا ئىگە بولۇشنى كۆڭلىگە پۈككەن ! ئەگەر شۇ كېچىسى زۇلئاي ئۇلارنىڭ ئىشىكىنى قېقىپ قاچۇرۇۋەتمىگەن بولسا ، يەنە قانداق ئاقىۋەتلەر يۈز بېرەتتى ؟

ھاجىم ئاكا ، — دېدى زۇلئاي يېقۇپ ھاجىمغا قايرى- لىپ ، — قەدىردان ئەگەر ياتقىدا بولماي ، بەشىنچى قەۋەتتە بولسا ، ئەڭ ياخشىسى كىرمەي ، سىرتتا تۇرۇپ چاقىرسىلا . نېمىشقا ؟

— ئاچچىقلىرىدا قوپاللىق قىلىپ سالسىلا ، «بۇرادەرلىرىم- نىڭ ئالدىدا يۈزۈمنى تۆكتى» دەپ چۈشىنىپ قالىدۇ ، — زۇلئاي ئاستا غودۇڭشىدى ، — قەدىردان ئەرلىك غۇرۇرىنى بەك قەدىرلەي- دىغان يالا .

يېقۇپ ھاجىم زۇلئايىنى «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاش- خانىسى» ئالدىدا چۈشۈرۈپ قويۇپ ، ئۆزى « مۇساپىرلار مېھمانخا- نىسى» ھويلىسىغا ئۆتتۈرلا كىرىپ كەتتى . پەشتاختا ئارقىسىغا چۆكۈپ نېمىنىدۇر پېرىڭانقان ۋېجىك قارا ياتەم يېقۇپ ھاجىمنى بىرنەچچە قېتىم كۆرگەچكىمۇ ، سۈس سالام قىلىپ قويدى . لې- كىن ، ھاجىم ياتەمخانىنىڭ سالىمىغىمۇ ئانچە ئېتىبار قىلماي ، ئىككى پەلەمپەينى بىر ئاتلاپ ئىككىنچى قەۋەتكە يۈگۈرۈپ چىقىپ كەتتى . بىراق ، قەدىردان ياتاقتا يوق ئىدى . ئۇنىڭ چوفۇم بەشىد- چى قەۋەتتىكى ئوغرى ، قىمارۋاز ، يانچۇقچى ، بەگگىلەرنىڭ ئۇۋۇ- سى بولغان ئوپچە ياتاقتا ئىكەنلىكىگە كۆزى يەتكەن ھاجىم ئالدىراپ

يۇقىرىغا چىقىپ كەتتى . دېگەندەك ، ئوچچە ياتاقتىن ۋارقىرىغان ، قاقاقلاپ كۈلگەن ئاۋازلار كېلىۋاتاتتى . ياقۇپ ھاجىم بېسىپلا كىرىپ ، قەدىرداننى نەچچە كاچات سېلىۋەتكۈسى كەلدى ، لېكىن ، زۇلئايىنىڭ دېگەن گەپلىرىنىڭ ئاساسى بارلىقىنى ئويلاپ توختاپ قالدى . شۇڭا ، ئىشكنى دەسلەپ بوشراق چەكتى ، كېيىن خېلىلا قاتتىق ئۇرۇشى ، ئۇزۇن چاچ ئەبەي گىتار چىقتى :

— نېمە ئىشىڭ بارتى ، ئاكا ؟

— نېمە ئىشىم بولاتتى ، قەدىرداننى چاقىرىۋەت ، مەن ئۇنىڭ ئاكىسى !

ئەبەي گىتار كىرىپ كېتىپ ئۇزاق ئۇتمەيلا ، كۆزلىرى قىزارغان ، ئاغزىدىن ھاراق پۇراپ تۇرغان قەدىردان چىقىپلا ، كەينىگە بىر قەدەم داجىغانلىقىنى ئۆزى سەزمەي قالدى . ئەمما ، ياقۇپ ھاجىم ئۇنىڭ گەجگىسىدىن قاماللىغانچە سۆرەپ ، پەلەمپەيلەردىن پەسكە ئەچۈشۈپ كەتتى . قورقۇپ كەتكەن قەدىردانمۇ ھېچقانداق قارشىلىق قىلالمىدى . ئۇ ياتاق ئالدىغا كەلگەندە ياۋاشلىق بىلەن ئىشكنى ئاچتى . ياقۇپ ھاجىم ياتاقتا كىرەر - كىرمەي ، ئۇنىڭ ياقىسىدىن بوغۇپ نەچچە كاچات سېلىۋەتتى . ئۇ غەزەپ ئاچچىقىدا ئۇرغاچقىمۇ ، ئۆزىنىڭ ئالقانلىرى ئېچىشىپ كەتتى .

— ھەي ھايۋان ! مەندىن يوشۇرۇن نېمە ئىشلارنى قىلىۋاتىسەن ! ئادەم بالىسى قىلمىغان ئىشنى ئۇ ؟ بولۇپمۇ مۇسۇلمان بالىسىغا راۋان نەرسىمۇ ئۇ ؟ ! — ياقۇپ ھاجىمنىڭ چىرايى سۈپسۈر ئاقىرىپ كەتكەنىدى ، — مەن سېنىڭ ئاتا - ئاناڭغا نېمە دەپ جاۋاب بېرىمەن ؟ دېگىنە قېنى ، مۇناپىق !

— مەن ... مەن ... قانداق قىلىمەن ؟ — قەدىردان يىغلىۋەتتى ، — بۇ ... بۇ لەنەت تەگكۈرگە قانداق سېپىلىپ قالغىنىمنى ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن ...

— ھەي كاپىر جوھۇت ! — ياقۇپ ھاجىمنىڭ يۈز - بويۇنلىرى قىپقىزىل ئېسىلىپ كەتكەنىدى ، — ئاشۇ نىجىسنى قولۇڭغا ئالغاندا ، سېنى بىر ئۆمۈر جاپا بىلەن بېقىپ چوڭ قىلغان ئاتا -

ئاناڭنى ، ئۇرۇق - تۇغقان ، قېرىنداشلىرىڭنى ، يارۇ بۇرادەرلە-
رىڭنى ، ئۆزۈڭنىڭ مۇسۇلمان پەرزەنتى ئىكەنلىكىڭنى ، پاك دە-
نىڭنى ، مىللىتىڭنى ئويلىمىدىڭما ؟ كۆز ئالدىڭغا كەلمىدىما ؟ !
— ياق ! ... ياق ! ... ياق ! هو ... هو ... هو ... — قەدىردان
ئۆزىنى كاچاتلاپ هۆڭگىرەپ يىغلىماقتا ئىدى ، — هېچ ...
هېچنېمىنى ئويلا - ئويلىمايلا سېپىلىپ قالدىم . ئۇ ... ئۇ دېگەن
بىر سىرلىق تۇمانكەن ! قاچانلاردا سېنى ئورىۋالغىنىنى... يىلاندەك
چىرمىۋالغانلىقىنى بىلمەيلا قالىسەنكەن .
— تاشلامسەن - يوق ، هەي گۈي ؟ ! — ياقۇپ هاجىم قەدىر-
دانىڭ پاتىڭغا قارىلا قىلىپ بىرنى سالدى ، — مەن ساڭا گەپ
قىلىۋاتىمەن !
— بۇ ... بۇ ... تاشلايمەن دەپلا تاشلايدىغان نەرسە
بولمىسا ...
— سېنى ... سېنى ... زەھەر تاشلاش ئورۇنلىرىغا ئاپىرىپ
بېرىمەن .
— هازىرچە بولمايدۇ ...
— نېمىشقا ؟ !
— مەن ئىككى ناھىيە ، بىر بوز يەر مەيدانى بىلەن توختام
تۈزۈپ ، 500 مىڭ يۈەن زاكالەت بېرىپ بولدۇم . بىرىنچى قېتىم
32 ماشىنا مال كەلدى . بۇ يەردە بولسا ئوچ شىركەت ، بىر قاتار
سودىگىرى بىلەن توختاملاشتىم . 2 - ئايىنىڭ بېشىغىچە توختامدە-
كى مالنى تاپشۇرۇپ بولمىسام ، توختام بەلگىلىمىسى بويىچە نۇر-
غۇن تۆلەم تۆلەيمەن ...
— تۆلەم تۆلەيمەن دەپ ، كۇل بەگگى بولماقچىمۇسەن ؟
— تۆلەم ئاز پۇل ئەمەس ، بىر يېرىم مىليوندىن ئاشىدۇ .
بۇ دېگەن تۆت خوجايىن ...
— مالنىڭ مەنبەسى ئىشەنچلىكمۇ ؟
— جەنۇبىي شىنجاڭدىن كېلىدىغان مالنىڭ ئۆزى يېتەرلىك
مەنبە ! ئىككى ناھىيە ، بىر بوز يەر مەيدانى توختام بويىچە 2-

ئايىنىڭ بېشىغچە ، يەنى بەش يېرىم ئايدا توشۇپ بولىدۇ .
نەچچە يۈز مىليون پۇل تاپقىنىڭ بىلەن ، خروئىن ئالدىدا ئۇ پۇللار ھېچنېمىگە ئەرزىمەيدۇ ، خالاس ...
— مەن ... مەن يېڭى چەككەن بولغاچقا ، خۇمارىم ئانچە قاتتىق ئەمەس ، — قەدىردان ھاجىمدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈنلا يالغان ئېيتتى ، ئۇكا پەيدىنپەي ئازايتىپ ، تاشلىيالايمەن .
— ھەي ، ئاغزىڭدا گەپ قىلمۇاتامسەن ياكى كۆتۈكسىمۇ ؟
ۋاي — ۋۇي ، خۇدا ھەققى راست گەپ قىلمۇاتىمەن ، — قەدىردان بىردىنلا ياۋاشلاپ كەتكەندەك قىلاتتى ، مەن ئۆزۈمنى تىت — تىت بولۇۋاتسام ...
چېكىدىغىنىڭنى زۇلئاي بىلەمدۇ — يوق ؟
بىلمىدۇ ...
— ئەمىسە مەن ئۇنىڭغا تاپىلاپ قويماي ، ئۇ ساڭا كۆز — قۇلاق بولمىسا بولمىغۇدەك .
سىز ... سىز كىمدىن ئاڭلىدىڭىز ؟
بىر ئەمەس ، بىرنەچچىسىدىن . بىگىز قاپتا ياتامدا ، پاختىدا چوغ ساقلىغىلى بولامدا ؟ — ياقۇپ ھاجىم قولىنى شىلتىدى ، — ئەگەر سەن تاشلىمىساڭ ، ساقچىغا ئۆز قولۇم بىلەن تۇتۇپ بېرىمەن !
ياقۇپ ھاجىم ئېغىر ، تەمكىن ، كەم سۆز ئادەم بولغاچقىمىكىن ، ئۆمرىدە بۇنداق ئاچچىقلاپ باقمىغانىدى . شۇڭا ، بوگون ھەددىدىن زىيادە ئاچچىقلاپ ئۆزىنى ئۇپرىتىپ قويغاچقىمۇ ، پۈتقوللىرى بوشاپ ، لاسسىدە بولۇپ قالدى . ئۇ ئەتىسى چۈشتىن كېيىن ئون ماشىنىغا زىخچا تۆمۈر بېسىپ خوتەنگە يۈرۈپ كەتتى . ھاجىمنى يولغا سېلىۋېتىپ يېنىك تىن ئالغان قەدىردان «لادا»نى قۇيۇندەك ھەيدەپ «دۆڭكۆۋرۈك»كە كەلدى . ئۇ ئابباخان لومپىنىڭ يەر ئاستىدىكى گىلەم دۇكىنىغا كىرىپ ئونىڭ بىلەن بىرەم ئەھۋاللىشىپ ئولتۇردى .
— ئابباخان ئاكا ، دېدى قەدىردان ئەتراپىغا قاراپ

قويۇپ ، — قەۋزىيەت بولۇپ قالدىم قارىڭ ، ئۇچ ـ تۆت كۈندىمۇ تەرەت كەلمەيۋاتىدۇ ... كەلگەن تەقدىردىمۇ بەك ئازابلىنىپ كېتىمەن . بۇنىڭ بىرەر ئامالى يوقمىدۇ ؟

بۇ خروئىنغا كۆنگەن دەسلەپكى ۋاقىتلاردا كۆرۈلىدىغان ئالامەت ، — دېدى ئابىخان لوميا ، — بۇنىڭ ئالدىنى ئالمىساڭ خەتەرلىك جۈمۇ .

— قانداق قىلارمەن ؟

خوتەندە ئوبۇل ئاخۇنۇم دەيدىغان بىر تېۋىپ بار ، مەنمۇ دەسلەپتە ئىچىم كەلمەي ، شۇ ئادەمنىڭ دورىسىنى يەپ ئوڭلانغان .

— ۋاي ـ ۋۇي ، ئەمدى خوتەنگە بارىمەنما ؟

قىزىقكەنسەن ، كەچلىك ئايروپىلاندا بېرىپ ئەتىسى ئەتىگەن قايتىپ كەلمەمسەن .

— راست ، شۇنداق قىلىپ باقايچۇ .

قەدىردان ئابىخان لوميىنىڭ دۇكىنىدىن چىقىپ «لادا» بىلەن ئۇدۇل يانتىقىغا كەلدى ـ دە ، پۇل چېكى بىلەن چوڭ سومكىنى ئېلىپ يانكىغا كەتتى . ئۇ بانكىدىن قايتىپ كېلىپ 200 مىڭ يۇەنلىك مەخپىي سىپىرلىق چامادانغا ئاچىلىدى . چۈنكى ، ئۇ ھەر قېتىم خوتەنگە سەپەر قىلغىنىدا ھەر ئېھتىمالغا يارىشا پۇل ئېلىۋالاتتى . ئەرزان ئۈي ـ زېمىن ياكى قۇرۇق مېۋە ـ چېۋىنىڭ ئورنى بولۇپ قالسا ، ئىككى يېنىغا قاراپ قالمايتتى . قەدىردان ئىشلىرىنى بىر قۇر سەرەمجانلاشتۇرۇپ ، ئايروپىلان ئىستانسىسىغا تېلېفون بېرىش ئۈچۈن پەسكە چۈشۈپ كەتتى . قەدىردان ئايروپىلانىڭ قاچان ئۇچىدىغانلىقى ۋە بىلەت ئەھۋالىنى ئۇقۇشۇپ ياتاقتا ئەمدىلا كىرىشى ، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئەسەت ئەرۋاھ كىرىپ كەلدى . ئۇ سەپەر چامادانلىرىنى كۆرۈپ ، قەدىردانىڭ بىرەر يەرگە ئىرادە قىلغانلىقىنى بەرەز قىلىپ سورىغانىدى ، قەدىردان خوتەنگە سودا ئىشى توغرۇلۇق ماڭمىدىغانلىقىنى ئېيتتى .

— بىرەر كونىنىڭ يېنىشى بوق ، — دېدى ئەسەت ئەرۋاھ سەنلا ھىجىيىپ ، — ئەتىلەتىن ماڭساڭ بولمامدۇ ؟

— نېمە ، بىرەر ئىشىڭ بارمىدى ؟

— پەرىزاتتەك ئىككى قىز بىلەن سۆزلىشىپ قويغانتىم ، — ئەسەت تامىقىنى تامشىپ قويدى ، — بۇگۈن كېچە راسا پەيزى قىلايلى دېگەنتىم .

— ئەسەتكا ، ئەمدى ئۇنداق ئىشلارنى ماڭا سايە قىلما ، — قەدىردانىڭ تەلەپپۇزى تەئەددى بىلەن چىقتى ، — مەن سىڭلىڭ رۇلئاي بىلەن توي قىلىمەن دەۋاتىمەن ، ئۇنداق قىلساق ئەقىلگە سىغماسىكىن ...

— نېمىسى ئەقىلگە سىغمايدۇ ، — ئەسەت ئەرۋاھنىڭ دىردىيىپ تۇرغان كۆزلىرى چەكچەيدى ، — توي قىلىش دېگەن باشقا گەپ ، ئويۇن دېگەن ئايدا - يىلدا بىر قېتىم بولىدىغان ئىش ، ھەر ئىككىسى ئۆز يولىدا كېتىۋەرمەمدۇ .

— ئۇنداقتا سىڭلىڭنىڭ يۈزىگە نىجاسەت سۈۋاپ يۈرسەم سەن ئوچون ياخشىما ؟

— خوتۇن كىشى دېگەن يارىلىشىدىن ئاشۇنداق شورپىشانە بولىدۇ ، ئۇقتۇڭما ؟ شۇڭا كونىلاردا ، ئەرلەرنى ئۆيدە بىرنىڭ ، تالدا مىڭنىڭ ، دەپ بەكار ئېيتمىغان ، قانداق ، بولامدۇ - بولمامدۇ ؟

ئۆزۈڭ بارغىن ، مەن بارمايمەن .

— ھەي ئىسىت ، بىر قوشۇق سۇ بىلەن يۇتۇۋالغۇدەك نارىنىن بالىلارتى ، — ئەسەت ئورنىدىن تۇردى ، — خەپ ، بىر ئامەتتىن قۇرۇق قالدىڭ - دە ...

قەدىردان ئۇنى كارىدورغا ئۇزىتىپ چىقتى . يېيىش ، ئىچىش ، چېكىش ، ئويناش بىكارلىقتىن بولۇپ ، «مۇت»[1] قا دەندەپ قالغان ئەسەت ئەرۋاھ قەدىردانىنى يەنە بىر قېتىم يېقىتىشقا كىرگەنىدى . لېكىن ، قەدىردان ئۇنىڭ قۇرغان قىلتىقىغا چۈشمىدى ، شۇنداقتىمۇ ئۇ ، خروئىن ئادەمنى جەھەننەمگە ئەكىتىشتىن بۇرۇن ، ئۇنىڭ ۋىجدانىنى ، غۇرۇرىنى ، ئىمانىنى ، ئادىمىيلىك پەزىلىتىنى

[1] مۇت — بىكار ، ھەۋەسسىز .

لىتسنى كۆيدۈرۈپ كۈل قىلىۋېتىپ ، قۇرۇق قاقشال بولۇپ قال-
غاندا ، «يۇر ئەمدى» دەيدىغانلىقىنى ھېس قىلدى . بولمىسا سىڭ-
لىسىنى ئالماقچى بولۇۋاتقان كۈيۈ ئوغلىنى زىناخورلۇققا
ياشلامدۇ ؟ !

— قاچان ماڭسەن ؟ — ئەسەتتىنلا ئورۇق گەۋدىسى ئالدىغا
سەل ئېگىلگەنىدى . — ماشىنىدىمۇ ياكى ...

بوگۇن كەچلىك ئايروپىلاندا .

— ھېلىقى ئاغىنىلەرنى يوقلاپ قويارسەن .

— كىمنى دەيسەن ؟

— ئەھەت تاۋكا ، ئىمىر ئۇچ بارماق ، ئۇمەر غالتەكلەرنىچۇ .

— ۋايجان ، بىر قېتىملىق سورۇندا ئەسرا بولۇپ قالغانلارنى
يوقلىغىلى تۇرسام ئادەم توشامدۇ ، توۋا دېگىنە ، ئەسەتكا .

ئۇنداق دېگىنىڭ بىلەن ، ئۇلارنىڭ ئادەمگەرچىلىكى بار
بالىلار جۇمۇ . ئاممىزە ، سېنىڭ كەلگىنىڭنى بىلىپلا قالسا ، نەدە
بولساڭمۇ ئىزدەپ كېلىدۇ .

ئەسەت ئەرۋاھ چىقىپ كېتىپ ئاربىدىن بىر سائەتمۇ ئۆتمەي ،
زۇلئاي داستىخانغا ئورالغان بىر نەرسىنى كۆتۈرۈپ كىرىپ كەل-
دى . ئۇ كارىۋاتقا كېلىپ ئولتۇرغىنىچە دومسىيىپ گەپ قىلمە-
دى ، ئەدناسى قەدىردانغا قاراپمۇ قويمىدى . ئۇنىڭ نېمىگە بۇنداق
خاپا بولۇپ قالغىنىنى بىلگەن قەدىردان چاندۇرمايلا ئۇنىڭ ئالدىغا
چۈشۈۋالدى :

— مەن تېخى سىز ئۆز قولىڭىزدا قىلغان گۆشنانىنى يەپ
ماڭمەن ، دەپ تۇرسام ، ئۆزىڭىز كىرىپ كەلدىڭىزغۇ ! —
قەدىردان ئۇنىڭ قېشىدا ئولتۇردى ، — يۈرۈڭ ، ئەمدى ئاشخانە-
ڭىزغا بارايلى .

— بولدىلا ، داستىخاننى كۆرۈپ ، ئۇنىڭ ھىدىنى ھىدلاپ
بولۇپ ، دەپ كەتكەن گېپىنى كۆرەيمۇ چىرايلىقنىڭ ، — زۇلئاي
كولۇڭدىتتى . — ئادەمنىڭ كۆڭلىنى ئۇنۇشقا ئەجەبسىمۇ ئۇستىغۇ
سىز .

– هوي ، راستىنلا گۆشنان پىشۇرۇپ ئەكەلدىڭىزما ؟ – قەدىردان قىزىڭ مۇرىسىدە دولقۇنلىنىپ تۇرغان چېچىنى سىلە-دى ، – مېنىڭ ئەجەب ئەقىللىق ، تالانتلىق ، ئوماق خوتۇنۇمغۇ بۇ ...

ئادەمنى ھېلىمىنى خوتۇنۇم دەۋاتقىنىنى ، – زۇلئاي كۆز-لىرىنى ئېتىۋالدى ، ئادەمنىڭ ئۇيالمۇسىنى كەلتۈرۈپ ...

خەپرىيەت ، ھازىر ئۇلارنى «ئەر – خوتۇن» دېيىشكە بالدۇر-لۇق قىلاتتى . قەدىردان 17 ياشنى توگىتىپ ، 18گە كىرىش ئالدىدا تۇراتتى . زۇلئاي بولسا 15 ياشنى توگىتىپ ، 16گە قەدەم ئالغانىدى . زامانىمىزدىن ئۆرگىلىپ كېتەي ، دۇنيا تەرەققىي قىلىپ ، ئادەم ئەقلى يەتمىگۈدەك بىكىلىقلار ، ئۆزگىچىلىكلەر ، ئالەمشۇمۇل كەشپىياتلارغا ئەگىشىپ ، ئادەم بالىسىمۇ يالاغەت ، ياش چەكلىمە-سى دېگەنلەرگە قاراپ تۇرمايدىغان ئوخشايدۇ ، بولۇپمۇ كىنو – تېلېۋىزورلاردىكى ئاجايىپ – غارايىپ ۋەقەلەر بالىلارنى «بالا قې-رى»لاردىن قېلىپ قويمىدىكەن . ئۇلار ئەقىل جەھەتتىنلا ئۆسوپ قالماي ، جىسمانىي جەھەتتىن يېتىلىشىمۇ شۇنچە تېز بولىدىكەن . مانا زۇلئايىنىڭ ئارقىسىدىن قارىڭ ، پاكى ئالدىدىن زەن سېلىڭ ، بولمىسا چىرايىغا زوق بىلەن تىكىلىڭ ، بەرىبىر بەنىلا كىچىكلا قىز . ئۇ قەدىردانىڭ گۆشىنىنى بۆرىلەردەك يەپ ، قىيمىلىرىنى يوزلىرىگە سۈرۈۋۈەتكىنىنى كۆرۈپ ، تېخى ئۇنى : «كىچىك بالىمدەك تاماق يەيدىكەنسىز» دەۋاتىدۇ .

بولدىلا ، بۇلارنى زىغىرلاپ نېمە كېپتۇ ، دۇنيانىڭ پەركايى شۇ ! ھەممە مەۋجۇدات ئۆشىقۇچ چوڭ ، پىشىقۇ توڭ بولامدۇ ، شاكىلىدىن چىقماي تۇرۇپ جۇپتىنى چىللامدۇ ، قوڭغۇز تۇرۇپ ، توگىگۈزنى قوغلامدۇ ، ئىشقىلىپ ، سۇ يوگۈرمىسە ، دەرەخ كۆكە-رىپ يوپۇرماق چىقارمايدۇ ، گۈل شىرنىلىرى يېتىلمىسە ، غۇنچە ئېچىلمايدۇ ، باھار ئاپىنىڭ تەپتى قىزىتمىسا ، چېچەك پەسلى قاندىقمۇ يېتىپ كەلسۇن ؟ ! بۇنىڭغا شۇنچىلىكلا تەبىر بەرسەك بولۇپ قالار ... توۋا ، ماۋۇ ئىككىسىنى ھازىرلا تېخى كىچىك ،

بالاغەتكە يەتمىگەن . دەپ بىر مۇنچە كاپىلدىساق ، قاراڭە ، بىر ـ بىرىگە ئىرمىشىپ ـ چىرمىشىپ كەتكىنىنى ! بۇلارنى كىچىك دېگەننىڭ ئۆزى ئەخمەق !

— ئەگەر سىزگە ماشىنا ھەيدەشنى ئۆگىتىپ قويغان بولسام ، — دېدى قەدىردان قىزنىڭ بوز ـ بويۇنلىرىغا سۆيۈپ ، — بۇگۈن مېنى ئايرودۇرۇمغا ئاپىرىپ قويۇپ كەلگەن بولاتتىڭىز .

— سىزنى كۆرگۈم كەلسە ، — زۇلئايمۇ سۆيۈشتىن قىزىرىپ كەتكەندى ، — ماشىنىڭىزنى كونده يۇيۇپ پارقىرىتىپ قويمەن . راست ، قاچان كېلىسىز ؟

— خوتەن شىپاخانىغا بېرىپ كۆرونۇپلا كېلىمەن .

— نېمە بولغانتىڭىز ؟

— ۋاي ـ ۋۇي ، سوراۋەردىڭىزا ، قەۋزىيەت بولۇپ قالدىم شۇ .

— ئەمىسە تۆت ـ يەش كونده كەلگودەكسىز .

— بۇگۈن كەچتە بارسام ، ئەتە ئەتىگەن دورىنى ئېلىپلا كەچ ـ لىك ئايروپىلاندا قايتىپ كېلىمەن ، — دېدى قەدىردان ، — ئەگەر بىرەر ئۇقەتنىڭ ئورنى بولۇپ قالسا ، بىرنەچچە كۈن تۇرۇپ قېلىشىم مۇمكىن .

— شۇنچە ئالدىراپ نېمە كەپتۇ ؟

— بۇ يەردە مېنى ساقلاپ تۇرغان تۇرغۇن ئىش تۇرسا ...

— شۇڭا «بىلىپ بولغۇچە كېلىپ بولىمەن» دەپ ماڭا ئۇقـ ـتۇرمايلا ماڭماقچى بوپتىكەنسىز ـ دە .

— دېدىمغۇ ، گۆشنان يېگىلى كىرەتتىم ، دەپ...

قوزا قىزچاق ، موزاي يىگىتچاقلار چۈجە ـ خورازلاردەك بىر ـ دەم دانغا چىللىشىپ ، تۇرۇپلا كىرىشىپ قېلىپ ، ۋاقىت خېلىلا بولۇپ قالغانىدى . قەدىردان سائىتىگە قاراپلا چۆچۈپ كەتتى .

قەدىردان ىلەن زۇلئاي كوچىغا چىقىپلا تاكسى توختاتتى . ئۇلار بىردەم بولسىمۇ مۇڭدىشۇالايلى دېدى بولغاي ، ماشىنىنىڭ

ئارقا ئورۇندۇقىدا ئولتۇرۇپ ، ئايرودۇرۇمغا بارغۇچە مۇڭدۇشۇپ كەلدى .

— فاراڭ ، زۇلئاي ، ياقۇپكام مېنى ياتقىمغا سولاپ قاتتىق ئۇردى .

— ۋىيەي ، نېمە دەيدىغانسىز ، نېمىشقا ئەمدى ؟

— بىر كىم مېنىڭ چېكىدىغىنىمنى چېقىپ قويۇپتۇ .

— ۋايتوۋا ، كىممۇ شۇنداق قىلغاندۇ ؟

— ئاكىڭىز ئەسەتمىكىن دەيمەن .

— ھەيتاڭەي ... ئاكامنىڭ سىرتقا چىقمىغىنىغا خېلى كۆز-لەر بولۇپ قالدى ، — زۇلئاي ئاكىسىنى يامان قىلىشتى خالىمىدى ، — ھاجىم ئاڭلاپلا ئەزىيەتگە پايلىماي يېتىپ كەپتۇ - دە !

— بۇ دېگىنىڭىزمۇ توغرا ، ئەسەتكام بايا ، سىزنىڭ ئالدىڭىز-دىلا كەپتىكەن .

— نېمىشقا كەپتۇ ؟

— ھېچ ... ھېچنېمىگە ...

— دەڭە ، — زۇلئاي تۇرۇپلا خۇيلاندى ، — سىز ... سىزنى يەنە بىرەر جالاپنىڭ قېشىغا ئاپارماقچىمىكەن ؟

— بۇ ... بۇ ... نېمە دېگىنىڭىز ؟

— ئۇنى ئىزدەپ كېلىدىغان بۇزۇقلار ئازما ؟ — زۇلئاي ئايىپلىقىنىڭ ئىسمىنى چىقىرىۋەتكىلى تاسلا قالدى ، ئۇنداقتا ئاكە-سى بىلەن ئانىسىنىڭ سۈيىقەستى ئاشكارىلىنىپ قالاتتى - دە ، قەدىردانىنىڭ ھۆسنارخان ئائىلىسىگە بولغان ئۆچمەنلىكى تېخىمۇ كۈچىيىپ كېتەتتى .

— كەچتە ئاغىنىلەر بىلەن بىر ئولتۇرۇشىمىز بار ئىدى ، قاتنىشىپ بەرگەن بولساڭ ، دەپ كەپتىكەن ، لېكىن مەن ئۆزرە ئېيتىپ ئۇنىمىدىم .

— مەن ... مەن ... ۋاي بولدىلا ...

زۇلئاي : «مەن ئىشەنمەيمەن» دېمەكچىدى ، لېكىن گېپىنىڭ

ئاخىرىنى يۇتۇۋەتتى . ئەسەت ئەرۋاھ ھەق ـ ناھەق ، مۇھەببەت ـ نەپرەت ، پاكلىق ۋە رەزىللىك كۆز قارىشى بولمىغان ئىپلاس ئادەم ئىدى . ئۇنى خروئىن شۇنچىلىك غۇرۇرسىز ئەبلەخكە ئايلاندۇرۇۋەتتىكىن ، ئۇ چۈننىڭ قانىتىدەك مەنپەئەت ئالدىدا ، ئانا ـ ئانا ، قېرىنداشلىرىنىڭ يۈرىگە تىجاسەت سۇۋاشتىن يانمايتتى . قەدىردانىنى خروئىنغا ئۆگەتكەن ۋە ئۇنىڭ پۇلى ئارقىلىق بۇزۇقچىلىققا باشلاۋاتقىنىمۇ ئاكىسى ئەسەت ئىكەنلىكى زۇلئايغا بەش قولدەك ئايان ئىدى !

— بۇندىن كېيىن ئاكامنىڭ ئارقىسىدىن ماڭماڭ ، بولمىسا مەن ئۆزۈمنى ئۆلتۇرۇۋالىمەن .

— بۇ ... بۇ نېمە دېگىنىڭىز ؟ — قەدىردان قىزنىڭ ئاقىرىپ كەتكەن چىرايىغا قارىدى . ئۇ ... ئۇ سىزنىڭ ئاكىڭىز تۇرسا ...

— توغرا ، ئۇ مېنىڭ ئاكام ... بىراق ئۇ ئادەم ئەمەس ، ھايۋان ! ئۇنىڭ بىلەن بىر قورساقتا ياتقىنىمنى ئويلىسام يىرگىنىپ كېتىمەن .

خاتىرجەم بولۇڭ ، گەپ ئۆزۈمدە ، قاشا مۇستەھكەم بولسا ھويلىغا ئىت كىرەلمەيدۇ .

زۇلئاي : «ئەمىسە ئايىبلىق دېگەن قانجۇق قاشادىن ئاتلاپ كىرەلەيتۇغۇ » دېمەكچى بولۇپ ، يەنىلا دەردىنى ئىچىگە يۇتۇۋەتتى .

بوپتۇ ، — دېدى زۇلئاي ياش تۆككىنىچە قەدىردانىڭ مۇرىسىگە بېشىنى قويۇپ ، — بۇندىن كېيىن قاشارىڭىز مۇستەھكەم بولسىلا ، مەن سىزدىن خاتىرجەم ...

ماشىنىدىكى بۇ پىچىرلاپ دېگودەك قىلىشقان سۆھبەت قەدىردانىنى چۈشەن يۇتۇۋالغاندەك كۆڭلىنى خىرە قىلىپ قويدى . ئۇ ھېلىقى كېچىدىكى : «ياناقتىكى قىزنى چىقىرىۋېتىڭ ! ساقچىلار تۇتقىلى كېلىۋاتىدۇ ... تېز ... تېز قېچىڭ ... » دېگەن ئاۋازنى ئەسكە ئالدى . مانا ئەمدى بولسا : «بۇندىن كېيىن قاشايىڭىز مۇستەھكەم بولسىلا ، مەن خاتىرجەم ... » دېيىش ئارقىلىق ، بۇرۇنقى

لىرىنى ئۇنتۇدۇم دېمەكچىمۇ؟

ماشىنا ئايرودۇرۇمغا يېتىپ كەلدى. ئۇلار ماشىنىدىن چۈشتى. قەدىردان زۇلئايىنىڭ ياشلىق كۆزلىرىنى كۆرۈپ، تەڭلىك ئىسكەنجىسىدە باشقا ياقلارغا قارىۋالدى. ئۇ ئايروپىلانغا چىقىش رەسمىيەتلىرىنى ئۆتەپ بولۇپ زۇلئايغا خوش دېدى - يۇ، لېكىن يەنىلا چىرايىغا تىكىلىپ قارىيالمىدى. ياشلىرى مۆلدۈرلەپ تۆكۈلۈۋاتقان زۇلئايمۇ يەردىن ئۈستۈن قارىمىدى. پەقەت قەدىردان ئايروپىلان خادىملىرىنىڭ باشلىشى بىلەن ئۆزاپ كەتكەندىن كېيىنلا ئۇن سېلىپ يىغلىۋەتتى، ھەتتا كوتۇش زالىدىن چىقىپ كېتىۋېتىپمۇ ئېسەدىگىنىچە ياشلىرىنى توختىتالمىدى...

كەچلەپ خوتەن ئايرودۇرۇمىغا چۈشكەن قەدىردان قاراڭغۇ چۈشۈش بىلەن ئۆيىگە يېتىپ كەلدى، ھېلىقى بىر چاغدىكى سوغۇقچىلىقنى ئۇنتۇمىغاچقا، قەدىردان ھېچقايسىسىغا سوۋغاتمۇ ئەكەلمىگەنىدى. ئۇ ئاتا - ئانىسىنىڭ ئۆيىدە بىر كېچە قونۇپلا ئەتىسى چامادانىنى كۆتۈرۈپ سىرتقا ماڭدى. ئانىسى خەيرىگۈل نەگە بارىدىغانلىقىنى سورىۋىدى، كېرىيە ناھىيەسىدە بىر سودا توختىتىمىز بارلىقىنى ئېيتىپلا چىقىپ كەتتى. خەيرىگۈل ئۇنىڭ ئارقىسىدىن: «كېلەمسەن - يوق؟» دەپ ۋارقىرىغانىدى. ئۇ: «بىلمەيمەن» دەپ ئىتتىكلا جاۋاب بەردى.

قەدىردان ئوبۇلھەسەن بىلەنمۇ كۆرۈشمەي، ۋىلايەتلىك پارتكوم مېھمانخانىسىدىن يالغۇز كىشىلىك ياتاق ئالدى. ئۇ چامادانىنى بىخەتەرلىك ئىشكاپىغا تىقىپ قويۇپ، مىللىي شىپاخانىغا كەتتى. قەدىردان ئوبۇل ئاخۇنۇم تېۋىپقا كۆرۈنۈپ، ئۇ يېزىپ بەرگەن رېتسېپتىكى دورىلارنى دورىخانىدىن ئېلىپ بولغۇچە چۈش بولۇپ كەتتى. ئۇ خوتەن قەغەزگە ئورالغان بولاق - بولاق دورا ئۆسۈملۈكلىرىنى كۆتۈرۈپ ياتىقىغا كەلگەندە، قورسىقى خېلىلا ئاچقانىدى. بۇ چاغدا مېھمانخانا ئاشخانىسىدا ناماق قالمايتتى. شۇڭا، ئۇ ناماق يېيىش ئۈچۈن بازارغا مېڭىشى، ئەھەت تاۋكا، ئىمىر

ئوچ بارماق ، ئۆمەر غالتەكلەر يوگورۇشوپ پىتىپ كەلدى . ئولار خوددى ئالتوننتوشقان تېپىۋالغاندەك ۋارقىرىشىپ ـ جارقىرىشىپلا كېتىشتى .

— بەللى ، بالا سەيگۈيۈەن ، بىزنى كۆزگە ئىلمىپمۇ قويمايسىز ـ دە ، — دېدى ئەھەت تاۋكا مىس تەلەڭگىدەك قىزغۇچ سېمىز يۈزلىرىدىكى تەرلىرىنى سۈرتۈپ ، خەۋەر قىلىۋەتكەن بولسىڭىز ، ئالدىڭىزغا چىقمايتتۇقمۇ .

— قەدى بايۇەچچە چوڭ سورۇن كۆرگەن بالا بولغاچقا ، — ئىمىر ئوچ بارماق ئورا كۆزلىرىنى پىلدىرلىتىپ ، ئۇچلۇق ئېكىلىكىنى سىلاپ قويدى ، — بىزگە كۆكۈل توختىتالمىغان گەپ ، بولمىسا...

— بىزنىڭمۇ ئۆزىمىزگە تۇشلۇق ئويۇنلىرىمىز بار ، ئۆمەر غالتەك يالغان ـ راستلاردىن يۆتىلىپ قويدى ، — قېنى بۈگۈن قەدى بايۇەچچىنىڭ نەزىرىدىن ئۆتەلەمدۇق ـ يوق ، ئۆزىمىزنى بىر سىناپ باقلى .

— ئاكىلار ، مەن دورا ئالغىلى كەلگەن ، بۈگۈن كەچ ياكى ئەتە ماڭمەن .

— مېھمان دېگەن قويىنىڭ قوزىسىدەك ياۋاش بولغۇلۇق ، قانداق دېدىم ؟ — ئەھەت تاۋكا ئىككى بۇرادىرىگە قارىدى ، — ھەي بارماق ، غالتەك ، گەپ قىلمايسىلەرغۇ ؟

— ياسۇي ، ياست... چىمپىشىق ، — «ئوچ بارماق» بىلەن «غالتەك» باشلىرىنى گىلدىڭلىتىپ بىر ـ بىرىنىڭ خۇنۈك تەلەتلىرىگە قاراشتى .

مېھمانىنىڭ كېلىشى ئۆزىدىن ، كېتىشى ساھىبخانىدىن ، دېگەن گەپ بار . — ئەھەت تاۋكا ئامۇنتەك بۇرنىنى يول چېتىگە قاقتى ، — كەلدىڭىزمۇ بولدى ، ئەمدى بىزنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىمىزغا بويسۇنۇشىڭىز كېرەك .

— لېكىن مەن... — قەدىردان ئالدىن تېلېفون پىرىۋەتكەن ئەسەت ئەرۋاھنى ئېچىدە تىللىۋەتتى : «ھۇ لەنىتى ئەرۋاھ ، ئۆزۈڭ-

نى كۆرسەتمەكچى بوپسەن - دە!»

بۇ يەردە «لېكسن - پېكسن» دېگەن گەپ ئاقمايدۇ، - دېدى ئەھمەت تاۋكا ئالىپاساق بېشىنى سىلاپ قويۇپ، - سىرتتا سىرتنى تاكسى ساقلاپ تۇرىدۇ، قېنى يۈرۈك... ئا... ئۇنداق گىمىد-لىق قىلماڭ دەيمەن. ئىززەت - ھۆرمەت، تۆسپىنى قىلمىغانغىمۇ ئادەم كېرەك.

قەدىر دانىنى تاكسىنىڭ ئالدىغا ئولتۇرغۇزۇۋاتقان ئەھمەت تاۋ-كا: «يورۇقلىق بۇلبۇل ئارامگاھ» دەپ ۋارقىرىدى - دە، ئۆزىمۇ ئارقىدىكى ئورۇندا ئولتۇرغانلارنى قىستاپ يوغان ساغرىسىنى ئا-رانلا پاتۇردى. تاكسىمۇ «ۋايجان ...» دېگەندەك لاسسىدە بېسىلىپ يەنە ئورنىدىن تۇردى! خوتەن شەھەر ئىچى ئۇنچىۋالامۇ چوڭ بول-مىغاچقا، تاكسى بىر دەمدىلا كەڭ، ئازادە، سىلىق يوللارنى ئارقىدا قالدۇرۇپ، يورۇقلىق دەرياسىنىڭ ئۆزۈن كۆۋرۈكىگە يېتىپ كەلدى. كۆۋرۈكنىڭ ئۇ تەرىپى لوپ ناھىيە يورۇقلىق يېزىسى ئىدى. تاكسى ساپسېرىق كۆز غازاڭلىرى بىلەن قاپلانغان كۆكتې-رەك، سەگو، توغراق، تۇغۇمەك دەرەخلىرى قەد كۆتۈرگەن كو-چىلار، ئەترايلىرىنى يارلىق، ئورمان قورشاپ تۇرغان شال ئېگىز-لىقلىرى، ئۆردەك، غازلار بويۇنلىرىنى سوزۇپ غاقىلداپ يورگەن تارام - تارام قارا سۇلار، زەپىرانەڭ سارغايغان قومۇشلۇق ۋە يېكەنلىكلەر ھەم يېكەن توخۇلىرىنىڭ چاڭلداپ سايراشلىرى ئاڭ-لىنىپ تۇرغان ھادىس گۈزەل كەچ كوز مەنزىرىلىرىنى بېسىپ ئۆتتى. ئاندىن يورۇقلىق بازىرىغا يېتىپ كەلدى - دە، سولغا بۇرۇلۇپ، شېغىلمۇ تۆكۈلمىگەن يولدا توپىلارنى پۈرگىرە-تىپ 10 - 15 مىنۇت ماڭغاندىن كېيىنلا «بۇلبۇل ئارامگاھ» نىڭ قارىسى كۆرۈندى. «بۇلبۇل ئارامگاھ» ئەسلىدە يورۇقلىق يېزىلىق ھۆكۈمەت ئىگىدارچىلىقىدىكى ئالما، ئۆرۈك، شاپتۇل، ئۈزۈم، ياڭاق قاتارلىق مېۋىلەر بىلەن تولغان باغ بولۇپ، ئىسلا-ھات باشلانغاندىن كېيىن شەخسلەر ھۆددىگە ئېلىپ سایاھەت باغچە-سىغا ئايلاندۇرۇۋېتىلگەنىدى. ئۇنىڭدا مېۋىلەر ئارىلىقلىرىغا را-

ۋاق ، شىپاڭ ۋە ياغاچ سۇپىلىق دەم ئېلىش خاس بۆلۈملىرى سېلىنغان ، بىر خىل فورما كىيگەن رېستوران مۇلازىملىرى مۇرەسسىگە ئالغان چوڭ فارفور پەتنۇسلاردا ئاش ـ تاماق ، ھەر خىل قورۇمىلارنى باغنىڭ بۆلۈڭ ـ پۇچقاقلىرىغا توشۇيتتى . باغدا يەنە تانسا ، ئۇسسۇل ئويناپدىغان مەيدانلاردىن باشقا ، ئەر ـ ئاياللارنىڭ ئايرىم ـ ئايرىم سۇغا چۆمۈلۈش كۆللىرى بار ئىدى . ھازىر كەچ كۈز بولۇپ ، بەزى سوغۇقتا چىدامسىز دەرەخلەرنىڭ غازاڭلىرى تۆكۈلۈشكە باشلىغان بولسىمۇ ، لېكىن باغ ئىچى قىزىل ، سېرىق ، ئاق ، قوڭۇر رەڭلەر بىلەن ئۆزگىچە ماتانەتلىك كۆرۈنەتتى .

كەچكىچە قانغۇدەك ئويناپ كەيپى خېلىلا كۆتۈرۈلگەن قەدىر ـ دان زاۋال ۋاقتى بولۇش بىلەن قىمارۋازلارنىڭ ھەمراھلىقىدا شە ـ ھەرگە قايتىپ كىردى . تاكسى ئۇلارنى قۇرۇلۇش شەكلى ئۆزگىچە لايىھەلەنگەن ، زامانغا لايىق گۈزەللىككە ئىگە بىر مېھمانخانىنىڭ گۈللىرى قۇرۇشقا ئولگۈرگەن ھويلىسىغا ئېلىپ كىردى . قەدىر ـ دان ئەتراپقا زەن سېلىپ ، بۇ يەرنىڭ ئەسلىدە كىچىك چاغلىرىدا بالىلار بىلەن كېلىپ ئويناپدىغان كۆكتاتلىق مەيدانى ئىكەنلىكىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى .

— ھەي ئاكىلار ، — دېدى قەدىردان ماشىنىدىن چۈ ـ شۈپ ، مېنىڭ ۋىلايەتلىك پارتكوم مېھمانخانىسىدا ئېلىپ قويغان ياتقىم تۇرسا ، بۇ يەرگە ئەكەلگىنىڭلار نېمىسى ؟

قەدى بايۇەچچە ، ھەر كەلگىنىگىزدە ھۆكۈمەت مېھمانخانـ ـىلىرىدا ياتىدۇ ، دەپ ئاڭلىدۇق ، — ئەھەت تاۋكا قەدىردانىڭ دولىسىغا ئۇردى ، ئەمدى شەخسىلەرنىڭ مېھمانخانىلىرىدىمۇ پې ـ تىپ بېقىڭ . بۇمۇ بىزنىڭ ياخشى كۆڭلىمىز .

— ئۇنداقتا چاتاق... چاتاق يوق ، — تەڭشىلىپ قالغان قەدىر ـ دان قولىنى سىلكىدى ، — ئەمىسە قېنى باشلاڭلار...

قەدىردانىنى ئونتۇرغا ئالغان داڭلىق ئۇچ قىمارۋاز ئۇچىنچى قەۋەتتىكى «306» ياتاق ئالدىغا كېلىپ ئىشىك ئېچىش كارتىسىنى قولۇپقا سېلىشى ، چاشقان كۆزىدەك بىر قىزىل چىراغ پىللىدە

پاندی ، ئارقىدىن زىل چىرقىراش ئاۋازى كېلىش بىلەن ئىشىك ئېچىلىپ كەتتى . ئەھەت تاۋكا كارتىنى قەدىردانىنىڭ يانچۇقىغا سالدى . ئاندىن ئۇنى ياتاقىغا كىرگۈزۈۋېتىپ ، ئىشىكنى گۈپىلا يېپىۋەتتى .

قەدىردان ئۇچ مېتىر كەلمەيدىغان ياتاق كارىدورىدىن دەلدەڭ-سىپ ئۆتۈپ ، ئاپپاق كىرلىك يېپىلغان ئالمي كارىۋات ئۈستىدە ئېگىز بويلۇق ، ئاق يوزلۇك ، لەۋلىرى كىچىك بىر قىز يەڭسىز نېپىز رۇباشكىسى بىلەنلا ئولتۇرغانلىقىنى كۆردى . ئۇنىڭ رۇباش-كىسى بەك قىسقا بولغاچقا ، خۇددى شاكىلى سويۇۋېتىلگەن تۇخۇم-دەك ئاپپاق تولغان يوتىلىرى پارقىراپ تۇراتتى . ئۇ لىككىدە ئورنىدىن تۇرۇپ قەدىردانىنىڭ قولتۇقىدىن يۆلەۋالدى . تېخى كونا قەدىناسىنەك يۇزىنى يېقىپ ئەركىلىدى :

— ۋاي خۇدايىم ، خېلى جىق ئىچىپ قويۇپسىز — ھە ؟ ئەكە-لىك ، ئايىغىڭىزنى سالدۇرۇۋېتەي ، — قىز قەدىردانىنىڭ ئايىغە-نى ، سىرتتىكى كىيىملىرىنى سالدۇرغۇچە ئۇنىڭ ئۈچىسىدا رۇ-باشكىسىدىن باشقا ھېچقانداق ئىچ كىيىمى يوق ئىكەنلىكى ئايان بولدى...

— سىز كىم بولىسىز ؟ بۇ... يا... ياتاقتا نېمە قىلىسىز ؟

— مېنىڭ ئىسمىم رۇقىيە . بۇ ياتاقتا نېمە قىلاتتىم ، سىزنى كۈتتىمەن...

— كۈتتىمەن ؟ مېنىمۇ ؟ — قەدىردان بۇرنىنىڭ ئۈچىنى كۆر-سەتتى . — مېنى ؟

— ھەئە ، سىزنى ! — رۇقىيە لەپپىدا قارىدى ، — ئەھەتكام ، ئىسىركام ، ئۆمەركاملار شۇنداق دېگەن...

ئەھەت تاۋكا ، ئىسىر ئۇچ بارماق ، ئۆمەر عالتەكلەر ئەتىسى قەدىردانىنى «ئۇزومزار شەرىەت باغچىسى»دا تونۇشتۇرغاندىنمۇ ئار-تۇق مېھمان قىلدى . كېچىلىك نېمىتى ئۈچۈن ھېلىقى لەۋلىرى ئويمانقىنەك رۇقىيە ئۇنىڭ بىر كېچە خىزمەتىدە بولدى . ئەمما ، ئۇچىنچى كۈنى كەچتە ئەھەت تاۋكا قەدىردانىنى قىمارغا تەكلىپ

قىلدى . ئەمدى بارماي بولامدۇ ؟ ! ئېغىز يېسە ، يۈز ئۆيۈلمدۇ ، دېگەن گەپ بار . يەنە تېخى ئالماقتىك بەرمىكى ، يېمەكتىك قۇسمەقى بەرھەقتۇر . بۇ ئەلمساقتىن كېلىۋاتقان ئەقەللىي مىزان ! تېخى ئاتا - بوۋىلىرىمىز بۇنداق مېھنەتسىز ، جاپا - ئەجرسىز كەلگەن بايلىق ۋە نازۇنېمەتنىك زەرەرسىز ، ئازابسىز بولمايدىغانلىقىغا بېشارەت بېرىپ : «بىر بالاسى بولمىسا ، چۆلدە قۇيرۇق نە قىلۇر » دېگەنىكەن . بىر پۇلنىك كۆزىدىن نەچچە ئۆتىدىغان ئاشۇ قارا كۆڭۈل ، تاش بېغىر قىمارۋازلارنىك قەدىردانلىنى بىكاردىن - بىكار يېگۈزۈپ ، ئويىنىتىشقا بېشى ئىششىپ قاپتۇمۇ ؟ ياكى كاللىسىنى ئېشەك غاجىلىۋاپتۇمۇ ؟ سار پوقى يېپ ئېلىشىپ قالمىغاندۇ ؟ !

خەيرىيەت ، بىرىنچى كۈنى قەدىردان 30 مىڭ يۈەن ئوتتۇرىلىپ ، گولقەقەلىرى ئېچىلىپ كەتتى . لېكىن ، بۇ بالا سەيگۈيەن يەنە بالىلىقىنى قىلدى . «كۈرمىڭ - كۈرمىڭ قىمار سورۇنلىرىنى ئاق توپىلاڭغا ئايلاندۇرۇۋەتكەن ، ئوتتۇرۇپ - ئوتتۇرۇپ ، چوغلاردا يۈمىلىنىپ ، بارماقلىرى كېسىلىپ ، تاۋكالاردا پىشىپ ، قىمارنىك مېغىزىنى چاققان ئاشۇ قاغدالمىلار ، تاۋكاغا ئەمدىلا قەدەم ئالغان بىر موزايغا نېمىشقا ئوتتۇرۇپ قويغاندۇ ؟ ! بۇ ئەلۋەتتە كۆلكىلىك ئەمەسمۇ » دەپ ئويلىمىغان قەدىردان ئەتىسى مەخپىي سىپىرلىق چامادانىنى كۆتۈرۈپ ئايرىپ 170 مىڭ يۈەن ئوتتۇردى . ئۇ سەھەر - لىكتە قۇرۇقدىلىپ قالغان مەخپىي سىپىرلىق ، مەخسۇس پۇل قاچىلاش چامادانىنى كۆتۈرۈپ ، سالپىيىپ يېنىپ كەلدى . ئۇ شۇ كۈنى كەچتە ئايروپىلان بىلەن ئۇرۇمچىگە يولغا چىقتى . خۇددى كىملەردۇر يۇرىكىنى سۇغۇرۇۋالغاندەك جانسىز ، ماغدۇرسىز ، روھسىز بولۇپ قالغان قەدىردان ئۇرۇمچىگە ماڭغان كۈنىنىڭ ئەتىسى ئابباس ، خەيرىگۈل ، گۈلنۇر ، ئابدۇراخمانلار ناھىيىلىك ۋە ۋىلايەتلىك مېھمانخانا ، قۇرۇق مېۋە - چېۋە شىركەتلىرى ، بۇك توشۇش كالونلىرىدا قەدىردانىنى ئىزدەپ يۈرەتتى . ئۇلار «قەدىردان خوتەنده بار ئىكەن ، تېخى كەتمەپتۇ » دېگەن گەپنى ئاڭلاپ .

ئىككى - ئوچ كۈندىن بېرى بارمىغان - كەزمىگەن بېرى قالمىغا-
ندى .

ئابباس ناھىيەلىك يوك توشۇش - يۆتكەش ئەترىتىنىڭ ھويلا-
سىغا كىرىپ ، بىرەر ئادەمدىن ئوغلىنىڭ كەلگەن - كەلمىگەنلىكى-
نى سوراي دەپ تۇرۇشى ، سۇخانا تەرەپتىن بىر چىلەك سۇ كۆتۈ-
رۈپ ماشىنىلار تەرەپكە كېتىۋاتقان ياقۇپ ھاجىمنى كۆرۈپ قالدى .
ئابباس بۇجاڭ ئالدىنقى قېتىم قەدىردان توغرۇلۇق بېنىكلىك قە-
لىپ بۇرنىغا يېگەندىن كېيىن سەل ئېھتىياتچان بولۇپ قالغانىدى .

— ياقۇپ ھاجىم ، قاچان كېلىپ قالدۇڭا ؟

— ھوي ، ئابباس بۇجاڭكەنغۇ ؟ — ياقۇپ ھاجىم قاپقارا قول-
لىرىنى كۆرسەتتى ، — كەچۈرسىلە ، بۇجاڭ ، قوللىرىم ماي
...ماشىنىنىڭ ئۇ يەر - بۇ يەرلىرىنى كوچىلاپ تۇرمىسا ، ئاسانلا
تۇمۇقاپ قالىدۇ . بۇ جانۋارنىڭ...

— ئۇرۇمچىدىن قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرى يۆتكىگەن ئوخشى-
مامسەن ؟ ئابباس رەتلىك تىزىلغان ماشىنىلاردىكى تۇمۇر زىخ-
چىلارغا قاراپ قويدى ، — ھەممىسى تۇمۇر ئوخشىمامدۇ ؟

— خوش ، بېتون جازىسىغا ئىشلىتىدىغان ھەرخىل ھەجىم-
لىك زىخچا تۇمۇرلەر . — دېدى ياقۇپ ھاجىم ، — ھە راست ،
گەپ بىلەن بولۇپ ئونتۇپ قالغىلى تاس قاپتىمەن ، قەدىردان ھەر-
قايسىلىرىغا سالام ئېيتتى .

— ھەي ، نېمە دەۋاتسەن ؟ — ئابباسنىڭ چىرايى تۇ-
رۇلدى ، — قەدىردان خوتەنده تۇرسا ، بۇ... بۇ نېمە دېگىنىڭ ؟

— نېمە ؟ — ياقۇپ ھاجىم دەمال بىر نېمە دېيەلمەدى ، —
ئۇ... ئۇ... ئالتە كۈننىڭ ئالدىدا مېنى ئۇزىتىپ قويغان
تۇرسا...

— ئالتە كۈننىڭ ئالدىدا ئۆيده بىر كېچە قونۇپ چىقىپ
كەتكەنچە يوقاپ كەتتى ، — ئابباس قوللىرىنى شىلتىدى ، —
ئاڭلىساق ، خوتەنده بارمىش . شۇڭا ، مەن بالىلار بىلەن ئىزدەپ
يۈرمەن .

— ئۇنداقتا ئۇ ، — ياقۇپ هاجىم ئاچچىقىنىنا كۈلدى ، — مېنى يولغا سېلىۋېتىپلا ئايروپىلان بىلەن مېڭىپتۇ ـ دە .

— ئۇ كۆڭلىدىكىنى سەندىنمۇ يوشۇرسا ، بىزگە ئەسلا دېمەسە ، ئۇ زادى قانداق ئادەم بولۇپ قالدى ؟ باشلىقى ئوبۇلھەسەن بىلەنمۇ كۆرۈشمەپتۇ . ئۇمۇ ئىزدەپ يۈرىدۇ .

— ئاببىاس بۇجاق ، ماۋۇ ئون ماشىنا تۆمۈرنى چۈشۈرۈۋېتىپ ، كەچتە سىلىنىڭ ئۆيىلىرىگە باراي ، ئاندىن سۆزلەشسەك قانداق ؟ سىلى بىلەن سۆزلەشمىسەم زادى بولمايدۇ…

— بولىدۇ ، بولىدۇ ، سىرتتا سۆزلىشىشمۇ ئەپسىز…

شۇ كۈنى كەچكىچە ئاببىاسنىڭ كاللىسىغا ھېچنېمە چۈشمىدى ، قولىمۇ ئىشقا بارمىدى . قانداقتۇر ۋەھىمىلىك بىر تۈيغۇ ئۇنىڭ يۈرىكىنى قاماللىۋالغاندى . شۇڭا ، ئۇ ئۆيگە بالدۇرراق قايتىپ كەلدى ، لەگمەن پىلتىلاۋاتقان خەيرىگۈل تامدىكى سائەتكە قاراپ : «كۈن قاياقتىن چىقتى… » دېۋىدى ، ئاببىاس قاپىقىنىمۇ ئاچماي : «تاماقنى جىقراق قىل ، ياقۇپ ھاجى كەلمەكچى» دەپ قويۇپلا ، گېزىتنى قولىغا ئالدى .

ياقۇپ ھاجىم تاماقنىڭ پىشىشىغا ئۈلگۈرۈپ كىرىپ كەلدى . ئۈلار ھال ـ ئەھۋال سوراشقاندىن كېيىن بىللە تاماق يېيىشتى ، ئاش سۇيى ئىچىشتى . ئاندىن مېھمانخانىغا كىرىپ ، دىۋانغا چۆككەنىچە بىر ـ بىرىگە ھومىيىشىپ ، ئۆينى بىر پەس جىمجىتلىق باستى . ئاندىن ياقۇپ ھاجىم گېپىنى قىرىپ ، كانىيىنى رۇسلۇاللاغاندىن كېيىن ، ئاببىاس بىلەن خەيرىگۈلگە قەدىردانلىنىڭ قانداق پاجىئەگە يولۇققانلىقىنى بىرمۇ بىر بايان قىلدى…

ئون يەتتىنچى باب

خوتەندىن كەچلەپ قايتىپ كەلگەن قەدىردان «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»نىڭ هويلىسىغا كىرىپ ، بىرىنچى بولۇپ قىلغان ئىشى «لادا»نى يوقلاش بولدى . هەر هالدا «لادا» زاۋۇتتىن ئەمدىلا چىققاندەك پارقىراپ تۇراتتى . بۇنىڭدىن زۇلئاي ئۇنى هەر كۈنى يوقلاپ تۇرغانلىقى ئېنىق ئىدى . قەدىردانىنىڭ لاپپىدە ئېچىلغان كۆڭلى نەپەس ئۆتمەي خىرەلىشىپ ، چىرايىنى غەم تۇمانى قاپلىدى . بۇ تۇمان ماشىنىسىغا يۆلىنىپ ئەلەم بىلەن كۆككە باققان قەدىردانىنى بىئارام‌لىق ئىچىدە ئىسكەنجىگە ئالدى ! دېمىسىمۇ 170 مىڭ يۈەننى قۇمغا سۇ چاچقاندەك قەدىرسىز يوق قىلىۋەتتا ! ئۇ خېلى ـ خېلى پۇللارنى ئەرەختەن ـ پەرەختەن قىلىۋېتىپ ، تۇيۇقسىز سىرقىراپمۇ قويمىغانىدى . بۇ قېتىم ئەجەب يۈرىكىنىڭ بىر يېرى ئېچىشقىنى ئېچىشقان ! بولمىسا ، شاپائەت ئىزدەپ كەلگەن شۇنچە كۆپ يېتىمچىلەرگە ، ئىوقۇغۇچىلارغا ئالدىغا 10 مىڭ ، كەيىنىگە 2000 — 3000 يۈەن بېرىپ : «يولۇڭنى تېپىۋال» دەپ ساخاۋەتلىك قولىلىرىنى سوزدى . ئۇ چاغلاردا قەدىردان : «هۇي ، تېگى ـ تەكتىنىڭ تايىنى يوق سايالارغا شۇنچە پۇلنى قۇشقاچقا تېرىق چاچقاندەك چېچىۋەتتىما... » دېيىش ئۈياقتا تۇرسۇن ، ئەكسىچە كۆڭلى يامغۇردىن كېيىنكى ئاپتاپتەك پاللىدە ئېچىلىپ قالغانىدى ، هەتتا ياقۇپ هاجىم ، خالىمەت قارىلارغىمۇ شۇنچە پۇللارنى : «بوپتۇ ، يۇمىلىتىۋال» دەپ بەردى . مانا هازىرغىچە ئىز ـ دېرىكىنى قىلىپ باقتىمۇ ؟ ياق !

قەدىردان يۈز ـ بويۇنلىرىغا مۇزدەك بىر نېمە چۈشكەندەك بولۇپ ئاسمانغا قارىدى . يامالىق تېغىدىن هالقىپ ئۆتكەن قار بۇلۇتلىرى شەهەر ئاسمىنىغا توپلانماقتا ئىدى . كېلىش ئالدىدا

تۇرغان جۈدۇنىڭ تۇنجى خەۋەرچىسى — ئۇششاق قار قۇقاتلىرى تەرەپ ـ تەرەپكە ئۇچۇشماقتا ئىدى . بۇ يىل قىش ئارقىغا سۈرۈلۈپ كەنكەچكىمۇ ، 10 ـ ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىدىكى بۇ جۈدۇن ئورۇمچىنىڭ تۇنجى قارى ھېسابلىناتتى .

قەدىردان ئېغىرلىشىپ كەتكەن پۇتلىرىنى ئارانلا كۆتۈرۈپ يانتۇقىغا كىردى . ئۇ مۇلازىملارنىڭ ئايروپىلان ئىچىدە تارقاتقان ئاچچىقمۇ ، تاتلىقمۇ ئەمەس ، بەتتام تامىقىنى يېگەنىدى . ھازىر قورسىقىنىڭ ئاچقىنىنى بىلىپ تۇرۇپ : «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»غا چىقىشقا ئېرىنىدى . يەنە بىر تەرەپتىن ، زۇلئاينىڭ يانتۇقىغا كىرىۋېلىپ ، ئوتتۇرا كېچىگىچە گەپ سوراپ ئاۋارە قىلىشىدىن ئەنسىرىدى . شۇڭا ، پۇتلىرىنى يۇيۇشقىمۇ تاۋى بارماي ، ئورۇن سېلىپ يېتىپ قالدى . ئۇ ياستۇقىغا بېشىنى قويۇشى ، 170 مىڭ يۈەن — بىر چامادان پۇل كۆز ئالدىغا كېلىۋالدى . قەدىردان ئۇيقاقا تولغاندى ، بۇيۇقتا يۇمىلاندى ، ئاخىر ئاچچىقىدا ۋارقىرىۋەتتى :

— خەپ ئىلاھىم ، ئۇ مۇناپىقلار بىلەن يەنە بىر قېتىم ئويناپ 170 مىڭ يۈەننى چوقۇم قايتۇرۇۋالمسام !

قەدىردان خېلىلا سەھەر ئويغىنىپ كەتكەن بولسىمۇ ، سوغۇقتا ئېرىنىپ ئورنىدىن تۇرمىغانىدى . ئۇ تورۇسقا تىكىلگىنىچە : «170 مىڭ يۈەننى تۆت ئوشۇق بىلەن ياكى ششخال ئارقىلىق ، بولمىسا دۇدۇرە[1] ئويناپ قايتۇرۇۋالايمۇ... » دەپ بەڭگىنىڭ خىيالىنى قىلىپ يېتىشى ، دېرىزە تۆۋىدىلا ۋىجىڭ قارا پاتەم ۋارقىرغىلى تۇردى :

— ھەي قەدى ھۆرۈن ئېشەك ، جاھانىتى قار بېسىۋالسا بەخىرامان يېنىۋېرەمسەن ؟ تۇرە ئورنۇڭدىن ، كېچىدىن بېرى «بالا سەيگۈيودن »نىڭ مالىلىرى بىز ، دەپ ، مېھمانخانا ھويلىسىغا ماشىنىلار پىتاي قالدى ، بولمىسا ھويلا پارتلاپ كېتىدۇ جۇما شاپ بول...

1 دۇدۇرە — قارتا بىلەن تويلاشقان قىمارنىڭ بىر تۈرى .

قەدىردان ھاپىلا ـ شاپىلا كىيىملىرىنى كىيىپ ھويلىغا چىقـ
شى ، كۆزلىرىنى ئاچالمايلا قالدى . چۈنكى ، پۈتۈن ئەتراپ ئاپپاق
قار بىلەن قاپلانغانىدى . تېخى توققۇز قىزنىڭ تولغىقى بىرلا تۇتتى
دېگەندەك ، ئەسلىي تۇختامدىكى 32 ماشىنا 45 بولۇپ ، ئاندىن
ئوبۇلھەسەننىڭ 22 ماشىنا ، جەمئىي 67 ماشىنا گۇلە ـ قاتار
ھويلىغا پاتماي كوچىلارغا تىزىلىپ كەتكەنىدى . بۇلارنىڭ ئىچىدىن
ئوبۇلھەسەننىڭ 22 ماشىنا مېلىنىڭ پۇلى ئۇرۇمچى بانكىسىغا
قويۇلۇپ ، كېيىنچە ئۇنىڭ دۇكانلىرىغا مال ئەۋەتىپ بەرسە بولـ
ىدۇ . لېكىن ، باشقىلىرىنىڭ پۇلىنى نەق بېرىپ ، ئۇچ بىرلەشمە
تالوندىن باشقا ، يەنە قوللىرىدىن ئىسپات ئالمىسا بولمايتتى . شۇـ
ڭا ، قەدىردان ئەتىگەندە ناشتىمۇ قىلماي ، 24 ماشىنا مالنى پويىز
ئىستانسىسى مال چۈشۈرۈش سۇپىسىغا چۈشۈرۈپ ، سۇڭ جىجۇڭ
خوجايىنغا ئۇتكۈزۈۋەتتى . بۇ قەدىردانىنىڭ بىر ئايدا تۆت ۋاگون ،
يەنى 240 تونىنا مال ماڭدۇرۇش ۋەزىپىسى ئىدى . ئەمدى 43
ماشىنىنىڭ 22 ماشىنىسى لۇڭ داتۇنىڭ «قوڭۇرتاش» شىركىتىـ
گە ، قالغان 21 ماشىنا مال «غەربىي دىيار» شىركىتىنىڭ كاللەك
خوجايىنى جاڭ يۈڭچىڭغا ماڭدۇرۇلدى .

قەدىردان «لادا» بىلەن چېپىپ يۈرۈپ ، ھەممىنى ئۆز يولى
بويىچە يولغا سالغۇچە كەچ قاراڭغۇ بولۇپ كەتتى . ئوبۇلھەسەن
ئالدىنقى قېتىملاردا شوپۇرلارغا باشلىق قىلىپ ئەۋەتكەن شوپۇر
مىجىت قادىر بۇ قېتىممۇ دۇكانلارغا ئالدىغان مالنىڭ تىزىملىكـ
ىنى ئالغاچ كەلگەنىدى . شۇڭا ، ئۇلار ئەتىدىن باشلاپ توپ سېتىش
بازارلىرىغا بىللە بېرىشنى دېيىشۇالدى .

ھېرىپ ھالىدىن كەتكەن قەدىردان كېچىلەپ «مۇساپىرلار
مېھمانخانىسى»غا قايتىپ كەلدى . ئۇ ياتاق بىناسىغا كىرىشى ، قارا
پاتەم ئالدىراش ئىشلەۋاتقانلىقى ئۈچۈنمۇ ، تىللىمايلا گېپىنى تېزلا
قىلدى :

— ھەي ، داداڭ ئابباس بۇجاڭدىن تېلېفون كەلدى . ساڭا
دەيدىغان مۇھىم گەپ بارىكەن ، شۇڭا كېچە سائەت 10 لاردا مەشھەد

تېلېفون ساقلىغىن .

قەدىردان ياتقىغا كىرىپ كىيىملىرى بىلەنلا كارىۋىتىغا ئۆزىنى تاشلىدى . ئۇ تورۇسقا ئالايغىنىچە : «بۇجاق چوڭامنىڭ يېغىلىپ قالغان يەنە قانداق تەنبىھ ، نەسىھەتلىرى بار ئىكىن... » دەپ پىچىرلىدى . ئۇنىڭ شۇنىرلاشلىرى ئاياغلاشمايلا ، ياتاقتا ئەسەت ئەرۋاھ ئالدىراپ كىرىپ كەلدى :

— قەدىردان ، تېز بول ، ماشىناڭنى ئوت ئالدۇر ، زۇلئاينىڭ ئىسسىتمىسى ئۆرلەپ هوشىدىن كەتتى .

— نېمە ، نېمە بوپتۇ ؟

قەدىردان ئەسەت ئەرۋاھ بىلەن «هۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى »نىڭ ئالدىغا كېلىپلا ماشىنىدىن چۈشتى . ئۇلار زۇلئاينىڭ هوجرىسىغا كىرىپ كەلگەندە هۆسنارخان قىزىنىڭ پېشانىسىگە لۆڭگىنى هۆل قىلىپ قويۇۋەتكەنىدى . ئۇلار زۇلئاينىڭ قېلىن كىيىملىرىنى كىيگۈزۈپ ، بويۇنلىرىنى شارپىدا ئوراپ ماشىنىغا سېلىشتى . ئەتراپىنىڭ هەممىسى ئاپپاق قار بولسىمۇ ، يولىلار ئېرىپ مۇز توڭلاپ كەتكەنىدى . قەدىردان ماشىنىسىنى ئاۋايلاپ هەيدەپ ماڭغانسېرى ، ئارقا ئورۇندۇقتا قىزىنى قۇچاقلاپ ئولتۇرغان هۆسنارخان : «تېز... تېزرەك هەيدە... » دەپ ئالدىرىتاتتى . ئەمما ، قەدىردانىنىڭ قېشىدىكى ئەسەت : «يوللار غىلتاڭ مۇز تۇرسا ، ماشىنا سوقۇلۇپ كەتمەمدۇ » دەپ گۇركىرەيتتى .

زۇلئاينى جىددىي قۇنقۇزۇش بۆلۈمىدىن تەكشۈرۈپ ، «ئۆپكىگە سوغۇق تېگىپ ئىششىغان » دېگەن دىئاگنوزنى قويۇپ ، جىددىي قۇنقۇزۇش بۆلۈمىنىڭ ياتقىغا ئورۇنلاشتۇردى هەم دەرهاللا ئاسما ئوكۇل سېلىندى .

ئانا ، ئەسەتكا ، سىلەر بىر كۈن كەچكىچە ئاشخانىدا ئىشلەپ چارچاپ كەتتىڭلار ، بېرىپ ئارام ئېلىڭلار ، — دېدى قەدىردان ، — بۈگۈن كېچە مەن قارايمەن .

— جاپا چېكىپ قالالمۇ ، قەدىردان بالام ، — هۆسنارخان يالغان يۆتىلىپ قويدى ، — سىلىمۇ تېخى ئاخشام كەپلا .

— هېچقىسى يوق ، ئانا . كېتىۋەرسىلە .
— ئەمسە مەن ئىشتە ئەتىگەن ئىككىلىرىگە تاماق ئېتىپ كېلەي .
— ئەتە . ئۆگۈن ئىككى كۈن كۈندۈزى مال ئالىدىغان ئىشىم بار ، — دېدى قەدىردان ، — بولمىسا خوتەنگە ماڭمىدىغان ماشىنىلار ساقلاپ قالسا . ئوشۇق چىقىم تۆلەيدىغان گەپ .
— بولدى ، بولىدى ، ئىشتە — ئۆگۈن ئەسەت ئىككىمىز قارايمىز .
— ئۇنداقتا كېچىسى مەن قارايمەن .
— بىر كىم قارىغۇدەك كېسىلىم ئېغىر بولمىسا ، — زۇلئاي ئېغىر تىنىدى ، — شۇڭا ئاش — تامىقىمنى ئەكىلىپ بەرسەڭلارلا بولدى ، بىر — ئىككى كۈن ئوكۇل سالدۇرۇپ چىقىپ كېتىمەن .
دادىسىدىن سائەت ئوندا تېلېفون كېلىدىغانلىقىنى ئۇنتۇپ قالغان قەدىردان ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ . كارىۋاتقا جەينەكلىگىنىچە زۇلئاي بىلەن پەس ئاۋازدا پىچىرلىشىپ مۇڭداشماقتا ئىدى . زۇلئاينىڭ تۇيۇقسىزلا ئىسسىتمىسى ئۆرلەپ ، قىزىپ ، يۆتىلىپ يېتىپ قېلىشىنىڭ تېگىگە يەتكەن قەدىردان قىزلارنى تېخى چۈشەندە مەيدىغانلىقى ۋە ئۇلارنىڭ ئىچكى دۇنياسىنىڭ ئەقەدەر مۇرەككەپ ئىكەنلىكىگە كۆزى يەتتى . ئەسلىدە زۇلئاي ئالتە كۈندىن بېرى ھەر كۈنى كەچتە «لادا»نى سۈرتكەچ ، شېرىن خىيالىار ئىلكىدە قەدىرداننىڭ يولىغا قارىغانىدى . «ئۇ مېنى چىن سۆيەمدۇ ياكى... » دېگەن ئەنسىز بىر سوئال ئۇنىڭ يۈرىكىنى ئەينەك ئۈستىدىكى سىمابىتەك تەۋرىتىپ ، بىردە تاتلىق ، بىردە قاباھەتلىك ئاقىۋەتلەر قوينىغا غەرق قىلاتتى . دېمىسىمۇ ، قەدىردان ئۇنى ياخشى كۆرمەيدىغانلىقىنى قىزنىڭ كۆڭلىنى ئايىغان ھالدا ئىزھار قىلغانىدى . «سىز 15 ياشقا كىرىپسىز ، مەن بولسام 17 ياشتا... ئۇنداق ئىشلارنى ئويلاشقا تېخى بالدۇر... » ، «ئەمما مەندە ئۇنداق ھېسسىيات كۆرولمىدى... » قارىغۇ ! جاۋاب ئېنىق تۇرمامدۇ ، بۇنىڭدىن ئارتۇق يەنە نېمىلەرنى دېسە بولاتتى ! ؟ «يوقال نېمە

ری !» ، «کۆزۈمگە کۆرۈنگۈچی بولما» «مەن سېنی یاخشی کۆر-
مەیمەن» دېسە کۆڭلی قانائەت تېپىپ ، يۈرىكىدىن بىراۋلارنی سە-
قىپ چىقىرىۋېتەرمىدی ؟ ! بىراق قەدىردان ئۇنداق دەيدىغان تاش
يۈرەك بالىلاردىن ئەمەس ! نېمىلا دېگەن بىلەن كىچىككىنە بىر
قىزنىڭ كۆڭلىگە ئاللا سالغان ئۇلۇغ تۇيغۇ - مۇھەببەتنى ئۇلۇغلە-
غان ھالدا ، شاخمۇ يىرىلمايدىغان ، چېچەكمۇ تۆكۈلمەيدىغان بەكمۇ
ئەپچىل رەت قىلدی ، ھەتتا ئۇنىڭ سۆزىدىن قارشی تەرەپ : «مېنی
يارامسدی ئەمەس ، يارىتالىتی ، بىراق راستىنلا ياشلىرىمىز
كىچىك···» «توغرا ، ھەممىلا ئادەمدە بۇنداق شېرىن تۇيغۇ تەڭلا
يېتىلىۋېرمەيدۇ···» دەپ ئۆزىنى ئۆزى بەزلەشكىمۇ ئىمكان بار
ئىدىغۇ ! ھەتتا تەسەللی تاپالايتتی ! شۇنداقتىمۇ قەدىردان ھەرقانچە
شېرىن - سۇخەن سۆزلىسۇن ، رەت قىلغانلىقی بۇ بىر رېئاللىق
بولۇپ ، دەھشەتلىك ھەقىقەت ئىدی ! ئەمما زۇلئاي ئاكسىنىڭ
زورى بىلەن ، ياق ، ياخشی كۆرگەن ئادىمنی كىملەرگىدۇر تارتتۇ-
رۇپ قويماسلىق ، باشقىلارنىڭ قوينىدا كۆرمەسلىك ئۈچۈن ، قىس-
قىسی ، مۇھەببەت يولىدا شەپقەتسىزلىك بىلەن بىراۋلارنی ئۆزىنىڭ
قىلىۋالدی ، ئۇ كىيىملىرىنی سېلىۋېتىپ ، يېرىم يالىڭاچ بەدىنىنی
كۆرسەتتی ، سۆزۈندی ، شەيتىنىنی قوزغاپ قۇچاقلىدی ، ھەتتا يوتە-
قان ئىچىگە كىرىپ ھەممىنی سېلىۋەتتی ، خۇددی سۇدىن قىرغاقتا
تاشلانغان بېلىجاندەك پىلتىكلاپ ، يىگىتچاقنی بىردىنلا ياۋايىلاشتۇ-
رۇپ قويدی··· دەرۋەقە ، تەڭرى قۇدرەت كارامىتىنی نامايەندە قىل-
غان ئۆز بەدەن سېھرىي كۈچىنی كۆرسەتتی ! خۇلاسە كالام نېمە
بولدی ؟ قەدىردان ئەمدی زۇلئاينی ئالمىسا بولمايدىغان يېرىگە
كېلىپ قالدی . ھۆسنارخان ئائىلىسی بولسۇن ، رەھمىسىز قانۇن
بولسۇن ، ئەقەللىيسی قىزنىڭ تەقدىر - ئىقبالی بولسۇن ، ئەدناسی
جەمئىيەتتىكی كۆزلەر بولسۇن ، ئۇنىڭغا خەنجەردەك قادىلىپ نۇ-
رأتتی . مۇشۇنداق شارائىت ، مۇشۇنداق بېسىم ، مۇشۇنداق ۋىجدا-
نی خىتاب ئىسكەنجىسىدە : «سىزدىن چىرايلىق ، مېھرىبان قىزنى
تاپالمايدىغانلىقىمغا كۆزۈم يەتتی···» دېيىشكە مەجبۇر بولدی !

شۇنداق ئىكەن ، قەدىردان زۇلئاي سېغىنغاندەك سېغىنارمۇ ؟ زۇل-ئاي سۆيگەندەك قەلبىدىن سۆيەرمۇ ؟ ! زۇلئاي بىتاقەت بولغاندەك تاقەتسىزلىنەرمۇ ؟ !

ئەي قىزلار... قىزلار... سىلەر كەلگۈسىنىڭ ئانىلىرى ، ئەڭ ئۇلۇغلىنىدىغان بىر قوۋۇم ، ھەتتا رەسۇلىللامۇ سىلەرنى ئۇلۇغلاپ : «جەننەت ئانىلارنىڭ تاپىنى ئاستىدا» دېگەنىكەن ! شۇنداق ، راست-تىنلا شۇنداق ! بىراق سىلەرنى چۈشەنمەك بەسى مۇشكۇل ! بىر قارىسا ، سىلەر جەننەتتىن چىققان پەرىشتىگە ئوخشاپ قالىسىلەر ، گاھىدا شەپقەتسىز كۆشەندىگە ، كۈنداشقا ، رەقىبكە ئايلىنىپ ، يۈ-رەكلەرنى ئەندىشىگە سالىسىلەر ، تۇرۇپلا غۇبارسىز ، سەبىي بالىلارغا ئايلىنىپ ، جىمى مەۋجۇداتنىڭ ئامراقلىقىنى كەلتۈرىسە-لەر ، بەزىدە جەننەتتى رىزۋان ، گاھى بەزىدە شەپقەتسىز ۋە رەھىم-سىز خوتۇن ! شۇنداقتىمۇ ئەرلەر سىلەرگە يەنىلا ئامراق ، ھەتتا سىلەرسىز بۇ كونا رابات ئەدەمسىز كۆڭۈلسىز ۋە مەنىسىز بولغان بولار ئىدى !

بولدى بەس ! ھېس - تۇيغۇ شامالىلىرىغا ئەگىشىپ كېتىۋەر-مەي ، ئۆز سۆزىمىزگە كېلەيلى . زۇلئاي تۇنۇگۈن كەچ : «مەندەك سېغىنارمۇ ؟ مەن سۆيگەندەك قەلبىدىن سۆيەرمۇ ؟ مەن بىتاقەت بولغاندەك تاقەتسىزلىنەرمۇ ؟ ! » دېگەندەك سوئاللار بىلەن «مۇسا-پىرلار مېھمانخانىسى »غا كېلىۋاتاتتى . بىر تاكسى ئۇنىڭ يېنىدىن ئايلىنىپلا ھويلىغا كىرىپ كەتتى . يۈرىكى قارتلا قىلىپ قالغان زۇلئاي ئۆزىنى دالدىغا ئېلىپ ماڭغانىدى ، ماشىنىدىن راستىنلا ئېگىز بوي ، كۆكرەكلىرى كەڭ ، ئات يۈزلۈك ، قاشلىرى بىلەك-تەك ، چىرايىدىن بىر خىل تەمكىنلىك يېغىپ تۇرغان قەدىردان چۈشتى . زۇلئاي ئۇقتەك ئېتىلىپ بېرىپ ئۇنى قۇچاقلىۋالغۇسى ، بويۇنلىرىغا گىرە سېلىپ يۈزىنى يۈزىگە ياقتۇسى ، كۆكرىكىگە بېشىنى قويۇپ ھىدلىرىنى ھىدلىغۇسى كېلىپ كەتتى ! بىراق بايىقى ئۆزىنى ساراسىمگە سالغان سوئاللار پۈتلىرىنى سىرتماقتەك بوغۇپ ، قەدەملىرىگە چەك قويدى . توغرا ، قەدىردان زۇلئايىنى

جاندىن ئەزىز كۆرسە ، قەلبىدىن سۆيسە ، بىتاقەت سېغىنسا ، ماشە-
نىدىن چۈشۈپلا «جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»غا يۈگۈرىدۇ ،
قوللىرىنى كۆتۈرۈپ : «مەن كەلدىم !» دەپ ۋارقىرايدۇ ، چوڭ
يولدىكى ھاشار چۈمۈلىلەردەك ئۆتۈشۈپ تۇرغان ماشىنىلارنىڭ شو-
پۇرلىرى : «ھوي كالۋا ، ئۆلگۈڭ كەلدىمۇ ؟» ، «جېنىڭدىن تويـ-
دۇڭمۇ !» دەپ تىللايدۇ ، لېكىن قەدىردان پىسەنتىگە ئالمايدۇ...

زۇلئاي ئەنە شۇنداق خىياللار بىلەن ئوتتۇرا كېچىگىچە تالادا
قەدىردانىنىڭ يولىغا قارىدى . كەچ تەرەپتىكى ئۈچقۇندىغان قار قۇ-
قانلىرى ئەمدىلىكتە قىيپاش ئورغان سوغۇق شامالدا قول ، يۈز ،
بويۇنلارنى ھەرىدەك چاقماقتا ئىدى . بوران كوچىيىپ ، شۇنىرغان
ئۇشقىرتىپ كوچىلارنى ، ئېرىق - ئازگاللارنى قارغا كۆمۈۋاتقان
ئاشۇ جان ئالىدىغان سوغۇقتىمۇ زۇلئاي كۆڭۈل سۇلتانىنىڭ يولىغا
قاراپ ئۆرە تۇراتتى ! «قەدىردان چامادانىنى ياتقىغا ئەكىرىپ قو-
يۇپلا چىقىدۇ» ، «ئۇ ھازىر ئىللىق ، مەززىلىك پۇراپ چىقاي دەپ
يۈز - بويۇنلىرىنى يۇيۇۋاتىدۇ» ، «ھاردۇقىنى چىقىرىش ئۈچۈن
قول - پۇتلىرىنى يۇيۇۋاتقان بولۇشى كېرەك» ، «توغرا ، ئۇ چار-
چاپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن ئۆزىنى كارىۋاتقا تاشلىدى ، ئەمما بىردىنلا
زۇلئاي ئېسىگە كېلىپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى !» «ئەنە ئۇ كار-
دور بويلاپ يۈگۈرۈۋاتىدۇ...»

كوندۇزدىكى ئىللىق ھاۋادا كىيىۋالغان يالاڭ كىيىمى ئۇيـ-
تۇرا كېچىدىكى جۇدۇنلۇق شۇنىرغانغا بەرداشلىق بېرەلمىدى .
ئۇ ئىلەڭ - سىلەڭ بولۇپ يېقىلىپ چۈشكىلى تاسلا قالدى ،
تۇيۇقسىزلا شۇنداق قاتتىق يۆتىلىپ كەتتىكى ، خۇددى ئىككى چې-
كىسى پارتلاپ كېتىدىغاندەك چىڭقىلىپ ئاغرىماقتا ئىدى . زۇلئاي
ھوجرىسىغا قايتىپ كىرىپ تاڭ ئاتقۇچە ئوت - كاۋاپ
قىزىپ ، يۆتىلىپ چىقتى...

قەدىردان زۇلئايىنىڭ يىغلاپ تۇرۇپ سۆزلەپ بەرگەن يىغانلىق
نىدالىرىنى ئاڭلاپ ، نومۇستىن يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بولدى .
ئۇ قىزلارغا قارىغاندا ، ھەقىقىي ياخشى كۆرۈشتىڭ ، يۈرەككە تالىق

مۇھەببەتنىڭ ، يىگىتلەر ئۇنەشكە تېگىشلىك ۋاپادارلىق ئېتىپلىرى-
نىڭ ، چىن سۆيگۈ مىزانلىرىنىڭ قانداق ئۇلۇغ كۈچ - قۇدرەتكە
ئىگە ئىكەنلىكىنى چۈشەنمەيدىكەن...

— كەچۈرۈڭ ، زۇلئاي . تۇنۇگۈن كېچە كۆڭلۈم بەكمۇ پارا-
كەندە بولغاچقا قېشىڭىزغا چىقالمىدىم...

— ئاشۇ پاراكەندىچىلىكنى ماڭا سۆزلەپ بېرەلەمسىز ؟ شۇ-
داق قىلسىڭىز ، ئۆزۈمنى ئالدىغۇدەك ۋە بەزلىگودەك تەسەللىگە
ئېرىشكەن بولاتتىم...

قەدىردان ئەھەت تاۋكا ، ئىمىر ئوچ بارماق ، ئۆمەر غالىتەكلەر-
نىڭ ئەلەردىندۇر ئىزدەپ كېلىپ ، ئىككى كۈن ئويىنتىپ ، ئوچمە-
چى ، نۆتىنچى كۈنلىرى قىمارغا تەكلىپ قىلىپ 170 مىڭ يۈەن
پۇلىنى ئوچى بىرلىشىپ ئوتتۇرىغالىلىقىنى سۆزلەپ بېرىشى ، زۇل-
ئاي ئاچچىقىدا لەۋلىرىنى چىشلىدى .

— مەن سىزگە دېمىگەنمۇ ، ئاكام ئاشۇنداق ئىپلاس ئادەم ،
ئۇ تېلېفون بېرىۋەتمىسە ، ئۇلار سىزنىڭ خوتەنگە بارغىنىڭىزنى
نەدىن بىلىدۇ ؟

— ئەسەتكام مەشەدىلا ئۇلار بىلەن كۆرۈشۈشۈمنى دېگەنىدى ،
لېكىن مەن ئۇنىمىغان .

— بولدى ، كۆڭلىڭىزنى بېرىم قىلماڭ ، سالامەت بولسىڭىز
پۇل دېگەنىنى تېپىۋالىسىز .

ئۇلار پىچىرلىشىپ ھاردى بولغاي ، تاڭ ئاتارغا يېقىن ئۇخلاپ
قېلىشتى . ھۆسنارخان ئەتىگەنلىك تاماق ئېلىپ كەلگەندە ، كار-
ۋاتنىڭ قىرىغا توغرىسىغا قويۇلغان ياستۇقنىڭ بىر تەرىپىگە ئو-
رۇندۇقتا ئولتۇرغان قەدىردان ، يەنە بىر تەرىپىگە زۇلئاي بېشىنى
قويۇپ تاتلىق پۇشۇلداپ ئۇخلىماقتا ئىدى .

ياتاقتىكى تاراق - تۇرۇقتىن ئويغىنىپ كەتكەن قەدىردان
دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ تازىلىق ئۆيىگە چىقىپ كەتتى ، داستا
ئىسسىق سۇ ئەكىرىپ ، زۇلئاينىڭ يۈز - قوللىرىنى لۆڭگىدە
يۇيۇپ قويدى . بۇنى كۆرگەن ھۆسنارخان بىر قىسمىلا بولۇپ تەتۇر
قارىۋالدى .

قەدىردان زۇلئايغا تاماق يېگۈزگەچ ، ئۆزىمۇ ئاشتا قىلمۇئالغاندىن كېيىن ، ھۆسنىرخاندىن سوراپ سىرتقا ماڭدى . زۇلئاي قولىنى كۆتۈرۈپ گەپ قىلىپ بولغۇچە ، قەدىردان : «كەچتە ئۆزۈم قارايمەن» دېگەنچە چىقىپ كەتتى . ئۇ «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى» غا يېتىپ كەلگەندە ، شوپۇر مىجىت قادىر ئۇنى ساقلاپ تۇراتتى . ئۇلار ئىككىسى «لادا»غا چۈشۈپ «خۇالىك توپ سېتىش بازىرى» ، «چاڭجياك يولى كېيىم ـ كېچەك دۇنياسى» توپ سېتىش بازارلىرىغا بېرىپ ، دەسلەپتە ئېلىكتر سايمانلىرى ، ئار-قىدىن كېيىم ـ كېچەك ئەۋرىشكىلىرىنى كۆرۈپ ، ھەر بىرىدىن نەچچە يۈزدىن ، نەچچە توپتىن ئالمىغانلىقى ھەققىدە تالون كەس-تۈردى ۋە ئالغان مالىلىرىنى يەنە شۇ توپ سېتىش بازارلىرىنىڭ ئامبارلىرىغا بېسىپ قويۇپ قايتىپ كېتىشتى . قەدىردان «مۇسا-پىرلار مېھمانخانىسى»نىڭ بىناسىغا كىرىشى ، قارا پاتەم ئاچچىقلاپلا كەتتى :

— ھەي بەز قۇلاق توڭگەي ، تۇنۇگۈن كەچ سائەت 10 دا تېلېفون كېلىدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ نەگە يوقالدىڭ ؟ ئىباس بۇجاڭ بىرمۇنچە ئاچچىقلاپ قالدى . بوگۈن كۈندۈزدە يەنە ئىككى قېتىم كەلدى . سەن يوق ، زادى دادالىڭ بىلەن كۆرۈشكۈڭ بارمۇ ـ يوق ؟

— جېنىم ئاچا ، نېمىشقا كۆرۈشكۈم بولمايدىكەن . لېكىن ، تۇيۇقسىزلا بەزى ئىشلار يۈز بېرىپ قالدى . مۇشۇ تۇرقۇمدا يەنە دوختۇرخانىغا بارمەن .

— نېمىشقا ئەمدى ؟

قەدىردان زۇلئايىنىڭ قىزىتمىسى ئۆرلەپ ، ئۇنى دوختۇرخانىغا ئاپىرىپ جىددىي قۇتقۇزۇش يۈلومىدە قۇتقۇزۇۋاتقانلىقىنى سۆزلەپ بېرىشى . قارا پاتەمنىڭ ئىچى ئاغرىدى بولغاي ، ئاۋازى خېلىلا مۇلايىملاشتى .

— بالدۇراق دېسەڭ بولمامدۇ ، بەزگەك ، مەن دادائىغا چۈ-شەندۈرۈپ قويمامدىم .

كەچ بولۇپ قالغانىدى . دوختۇرخانىدا زۇلئاي ئۇنى ساقلاپ تۇراتتى . قەدىردان «دوستلۇق» ئالدىغا بېرىپ كاۋاپ يېدى ، كا-ۋاپچى ئۇستام 40 ياشلار ئەتراپىدا بولۇپ ، ئىسمى ئابابەكرى ئە-دى . قەدىردان 140 كىۋادرات مېتىرلىق ئۆيىنى سېتىۋېلىپ ، زىننەتلەشنى باشلىغاندىن بېرى ئۇنىڭ كاۋىپىغا كۆنۈپ قالدى ، ھەتتا بىر نەچچە قېتىم قاق سودىگەرلىرى ، شىركەت باشلىقلىرى بىلەن توختام تۈزۈپ ئولتۇرۇش قىلغانىدا ، ئابابەكرى ئۇستام كاۋاپ سۇنۇپ بەرگەنىدى . بىر كۈنى ئۇ چوڭ ئىككى تانىسىنى ئارىسىغا ئېلىنغان 40 ياخ كاۋاپىنى ئەكىرىپ بېرىپ ، كىچىك ، ئەما دۇپ-دۇگىلەك كۆرلىرىنى چىمچىقلاتقىنىچە :

— بايۇەچەم ، ئۇياتلىق مېھمانلىرى بار كۈنى ماڭا «ھايت»لا دەۋەتسىلە ، ئۆزۈم يەتكۈزۈپ بېرىمەن ، — دېدى . قە-دىردان ئۇنىڭ ئورۇق ۋە سەل دۈمچەكرەك سىياقىغا ، «مانا مەن» دېگەندەك ئالدىغا ئۆسۈپ چىققان دوقا ماڭلىيى بىلەن ئېگىز ، يوغان بۇرنىغا ، قوشۇقتەك قىزغۇچ يۈزى ، ئۇچلۇق قىسقا ئېڭىكى ، شۇن-داقلا كالپۇكلىرى نېپىز كىچىك ئاغزىغا قاراپ ، ئىچىدە : «غەلە-تىلا يارىلىپ قالغان ئادەم ئىكەن···» دېگەنىدى .

قەدىردان ئەتىسى ماشىنىسىنى ھەيدەپ ، كاۋاپچىنىڭ ئالدىدا توختىدى . ئۇ يېنىدىن 50 يۇەننى چىقىرىپ : «بولدى ، قالغان 10 يۇەننى يانداۋىرمىسىلمۇ بولىدۇ» دېگەنىدى ، ماشىنا دېرىزىسىدىن ئېگىشىپ قاراپ تۇرغان ئابابەكرى بىر خىل خىجالەتچىلىك ئىچىدە 50 يۇەننى تۇتقان پېتى ھەجىيىپ ، قورۇلۇپ ، دۇدۇقلاپ كەتتى :

بايۇەچەم··· بۇ··· بۇ پۇلنى يانلىرىغا سېلىپ قويغان بولسىلىرى··· مەن··· مەن···

— ئابابەكرىكا ، نېمە گەپلىرى بولسا دېسىلە ؟ — قەدىردان سەل ھەيران بولدى ، — نېمانداق گاچىلىشىپ گەپلىرىنى قىلالمايلا ؟

— ئەمدى بايۇەچەم··· شۇ··· ھېلىقى··· ھېلىقى-نىكىدىن··· — ئابابەكرى تۇمشۇقىنى ئۇچلاپ ئالىقىنى ئۇستىدە

چۆرگىلەتتى ، — بولسا... بولسا شۇنىڭدىن بىر چىمدىم ئىلتىپات قىلغان بوسلىرى...

— نېمە ، سىلى... — قەدىردان چۆچۈپ كەتتى ، — سىلى... نەدىن بىلدىلە؟

— بىر - ئىككى قېتىم كاۋاپ ئەكىرىپ بەرگەندە ، — دېدى ئاباباكرى تېخىمۇ ئېگىلىپ ، — دېرىزە تەكچىسىدە پال - پال قەغەز ، نەيچە ، سەرەڭگە ، ئاندىن... ئاندىن ھېلىقىنىڭ قېپىنى كۆروپ...

قەدىردان يېنىدىن 350 يۈەنلىك بىر گىرامىلىق سولياۋ خالىتىمدىن بىرنى چىقىرىپ بېرىشى ، ئاباباكرى نەچچە پوكۇلوپ تەزىم قىلىپ ، كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ ، قەدىردانىنىڭ قوللىرىنى سىلاپ ، ھەتتا سۆيۈپ كەتتى . ئۇنىڭ بۇنداق خۇشامەت قىلىپ كۆچۈكلىنىپ كېتىشلىرىنى چۈشىنىشكە بولاتتى . بۇنىڭغا كۆنۈپ قالغان ئادەم بۇنىڭسىز ئازاب ئوچىقىدا ئورتىنەتتى . ئەمدى ئاباباكرى بىر كۈن كەچكىچە دۇمچىيىپ ، ۋارقىراپ - جارقىراپ كاۋاپچىلىق قىلسا ، ئاشۇ «تىرناقتەك» نەرسە كېلەتتى ياكى كەلمەيتتى...

مانا شۇنىڭدىن بېرى ئاباباكرى قەدىردانىنى كۆردىمۇ ، خۇددى خىزىر ئەلەيھىسسالام ئۇچرىغاندەك ئىلتىپاتلارنى كۆرسىتەتتى . قەدىردانمۇ بىرەر بولاق تاشلاپ بېرىپ ئۇنۇپ كېتەتتى . مانا ھازىرمۇ قەدىردان قىزىق چاي بىلەن 15 زىخ كاۋاپنى يەۋەتتى . ئاباباكرى يەنە 15 زىخ كاۋاپنى ئىككى نانىنىڭ ئارىسىغا ئېلىپ قاتمۇقات گېزىتىلەردە ئوراپ ، سولياۋ خالتىغا سېلىپ بەردى .

— دوختۇرخانىدا بىر كىم كېسەلمىدى ، بايۋەچچەم؟ — دېدى ئاباباكرى بۆلەكچىلا مۇلايىم ئاۋازدا ، — ناۋادا ئۆزلىرىنىڭ ۋاقتى يار بەرمىسە ، مېنىڭ 13 ياشلاردا بىر قىزىم بار . قاراپ بەرسۇنمۇ؟

— يا... ياق ! ئونچىلىك ئېغىر ئەمەس ، ئەتە - ئۆگۈن چىقىپ كېتىدۇ...

قەدىردان پۇل بەرگەن بولۇپ ئاباباكرىنىڭ ئالقىنىغا بىر بولاق تۇتقۇزۇپ قويدى . ئاباباكرى ئەتراپىغا غىل - پال قارىغىنىچە

چە ، ھايا جان ـ شادلىقتىن چىرايى بويۇنلىرىغچە ھۆپپىدە قىزىرىپ كەتتى . ئەگەر ئەتراپتا ئۆچىدە ئادەم بولمىغان بولسا ، ئاياۋكرى قەدىردانىمك تىزلىرىنى قۇچاقلاپ ، تاپانلىرىنى سۆيۈشىمن يانمايتتى .

قەدىردان دوختۇرخانىغا بېرىپ ، جەددىي قۇتقۇزۇش بۆلۈمىنىڭ بالىنىستىغا كىرگەندە . ياتاقتا ھۆسنارخان يار ئىدى . ئۇ قانمۇقات گىپزىتكە ئورالغان كاۋاپنى ئېچىپ قەۋەتلا خۇشال بولۇپ كەتتى .

ـ ۋاي خۇدايىم ، تېخى ئىسسىقكەن ئەمەسما ، ئاللە ، قىزىم ، ئاللە ، خوتۇن كىشىگە ئېرى ئېلىپ كەلگەن داڭگالمۇ پايدا قىلىدۇ ، ـ ھۆسنارخانىڭ سۆزىدىن قەدىردان بىلەن زۇلئاي تەڭلا قىزىرىپ كەتتى ، ـ ھە ، خورازنىڭ تاجىدەك قىزىرىپ كەتتىڭغۇ ؟ قىزىرىدىغان ئىشلارغا قىزارماي... بىز...

ـ ئاتا ! ـ زۇلئاي قەھرى بىلەن ۋارقىرىدى ، ـ سەن ئاتا ـ بالا ئوتتۇرىسىدىكى يەردىشەپنى بىلەمسەن ـ يوق ! ئاغزىڭ نېمانداق بىزەپ سېپىنىڭ ؟

ھۆسنارخان گەپ قىلمافچى بولۇپ ئاغزىنى ئۆمەللىگەنىدى ، بىراق قاپىقىنى تورۇپ يەرگە قاراپ ئولتۇرغان قەدىردانىنى كۆرۈپلا گېپىنى يۇتۇۋەتتى ، دەرھاللا ئۆزىنى تۇتۇۋالدى ـ دە ، قاچا ـ قۇچىلارنى يىغىشتۇرۇپ داستىخانغا ئورىدى .

ـ قەدىردان بالام ، بۇگۈنمۇ ئوخلىيالماي جاپا تارتىدىغان بولدۇڭ ، ـ دېدى ھۆسنارخان داستىخانىنى قولىتۇقىغا قىسىپ ، ـ ئەمدى ئەتە كەلمىسەڭمۇ بولىدۇ . مەن ئۆزۈم قارايمەن جۇما .

ـ ياۋاللا ، تاس قالدى ـ دە ، ـ قەدىردان ھۆسنارخان چىقىپ كەتكەن ئىشىككە قاراپ قويدى ، ھېلىقى ئىش ئاغزىدىن چىقىپ كەتكىلى...

ـ ساراڭ ، ـ زۇلئاي قىزىرىپ يۈزىنى قاچۇردى ، ـ ئۇنىڭ خۇشلۇقى تۇتۇپ قالسا ، ئاغزىدىن نېمە چىقىپ ، نېمە كىرگىنىنى

بىلمەيلا قالدۇ .

قەدىردان ئەتىسى ئەتىگەندىن چۈشكىچە شوپۇر مىجىت قادىر بىلەن مالنىڭ كېمىنى ئېلىپ بولغاندىن كېيىن ، ئۇچ ماشىنىغا بېسىپ يولغا سالدى . قەدىردان ئۇلارنى ئۇزىتىۋېتىپ ياتاقتا قالىدا ، ئاپپاق قار ئاستىدا قالغان يامالىق تېغى ئولتۇرۇۋاتقان قۇياش نۇرىدا قىزغۇچ بىنەپشەرەڭ تاۋلىنىپ تۇراتتى . قەدىردان ماشىنىسىغا چىقىپ «ئۇھ ... » دەپ چوڭقۇر تىن ئالدى . ئۇ «لادا» نى سالقىن ھەيدەپ «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»غا كىرىپ كېلىشى ، قارا پاتەم ئۇنىڭغا قوللىرىنى شىلتىپ كاپىلا كەتتى :

— ھەي بېشىنىڭ دەردى بار گالدۇ ـ گۈلدۇڭ سارىڭ ، — قارا پاتەم ئالقانلىرىغا ئۇردى ، — ئابباس بۇجاڭنىڭ بېشىنى ئايلاندۇرۇپلىۋەتتىڭغۇ ! ئۇچ كۈندىن بېرى تېلېفونى پارتلىتىۋەتكىلى تاسلا قالدى .

— دادامدىن يەنە تېلېفون كەلگەن ئوخشىمامدۇ ؟

— بايىلا بىرمۇنچە چالۋاقاپ كەتتى ، — قارا پاتەم تامدىكى سائەتكە قارىدى ، — بىر سائەتلەردىن كېيىن يەنە بەرمەكچى ، ئەمدى جۇپ يۇمىلاق قىلىپ ، مەشھەدە تېلېفون ساقلىساڭ بولارمىكىن .

قەدىردان «ياتاقتا كىرىپ چىقاي» دېسە ، قارا پاتەمنىڭ ئاغزىنىڭ ئېچىلىدىغانلىقىنى بىلگەچكە ، ياۋاشلىق بىلەن تېلېفونىنى ساقلاپ ئولتۇردى . ئۇ ئۇچ كۈندىن بېرى 67 ماشىنا گۈلە ـ قاقتى بىر تەرەپ قىلىپ ، ئۇچ ماشىنا مالنى ئېلىپ ئۇنى خوتەنگە يولغا سالغانلىقى ، كېچىلىرى بولسا زۇلئاينىڭ كېسىلىگە قاراپ ، ئۇيقۇسىز قالغانلىقىنى سۆزلەپ بەرگەندىن كېيىن ، قارا پاتەمنۇ ئۇنىڭغا خەيرخاھلىق بىلەن قاراپ باش چايقىدى .

زۇلئايغۇ ئوڭلاغ قىز ، لېكىنزە ، دېدى قارا پاتەم دىمىقىدا چىكىلداپ ، — ئاشۇ ھۆسنارخان دېگەن بېشىم خوتۇنغا كۆيۇ ئوغۇل يولۇشۇڭنى ئويلىساملا بېشىم پىرىدە قايىدۇ دېسە . قېنى سۆنىڭ ئېقىشىغا ، تۇكنىڭ يېتىشىغا قاراپ باقمامـ

دىم ، — دېدى قەدىردان ، — يا قايناملىدىن ، يا سايرامدىن چىقارمەن .

— ئاراڭلاردا قىرتاڭ ـ سىرتاڭ گەپ چىقىپ قېلىشتىن خۇدا ئۆز پاناھىدا ساقلىسۇن ، — پاتەمخان باش چايقىدى ، — سەن ھەرگىز ئۇ خوتۇن بىلەن تەڭ بولالمايسەن ، سېنى ئىرىكلا يۇتىدۇ دېگىنە .

ئۇلارنىڭ سۆھبىتى ئەمدىلا قىزىپ تۇرۇشى ، تېلېفون جىرىڭلىدى . پاتەم قۇلىقىغا تۇتۇپلا : «ھە ، بار... بار... ئۆزلىرىنى ساقلاپ ئولتۇرىدۇ... » دەپلا تېلېفون تۇرۇپكىسىنى قەدىردانغا تۇتقۇزۇپ قويدى . دەسلەپتە ئۇنىڭ تېلېفون تۇرۇپكىسىنى تۇتۇپ تۇرغان قوللىرى تىترىدى ، كېيىن كۆزلىرى چەكچىيىپ ، كالپۇكلىرى ئومچەيدى... تېلېفون تۇرۇپكىسىدىن ئىنتايىن تېز ۋە قاتتىق گۇڭۈلدىغان ئاۋاز كەلگەنسېرى ، چىرايى ئاقىرىپ كەتتى...

— قاچان ! ؟ بولىدۇ... بولىدۇ... مەن ئەتىلا... چوقۇم ئەتىلا...

قەدىردان تېلېفون تۇرۇپكىسىنى قويۇپ ، كۆزىدىن يۇمىلاپ چۈشكەن ياشنى بارماقلىرىدا سۈرتۈپ قويدى . يۇنگىدىن نېمە دېيىشىنى ، قانداق تەسەللى بېرىشنى بىلەلمىگەن پاتەمخان تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالدى .

— ئانامنى ماشىنا سوقۇۋېتىپتۇ ، — دېدى قەدىردان بوش ئاۋازدا ، — ھازىر بالىنىستا ئوخشايدۇ .

— ۋاي خۇدايىم ، قانداق ، ئېغىرمىكەن ؟

— دادامنىڭ دېيىشىچە ئېغىر ئوخشايدۇ...

— ئەمىسە قانداق قىلىسەن ؟

— ئەتىلەتىن ماڭىمەن ـ دە... بۇ كېچىدە نېمە ئامال ؟

قەدىردان ياتقىغا كىرىپ پال ـ پال قەھەز ، سولياۋ نەپچە ، سەرەڭگىلەرنى ئېلىپ ئەمدىلا بىرنى چېكەي دەپ تۇرۇشى ، ئىشىك ئۇرۇلۇپ ياتاققا زوھۇرگاسىيا ، ئابىخان لومپىلار كىرىپ كەلدى .

ئۇلارنىڭ چىرايى ، ھەرىكەتلىرى ، شۇنداقلا گەپ ـ سۆزلىرىدىن ئازراق ئىچىۋالغانلىقى چىقىپ تۇراتتى .

— قەدى ئىنى ، تۇرە ئورنىڭدىن ، بەشىنچى قەۋەتكە ھەممىسى يىغىلىپ بولدى ، — دېدى زوھۇرگاسىيا ، — ئابىخان ئاكىمىز ساپ مالدىن تېپىپتۇ ، شۇنىڭ تەمىنى تېتىپ ، ھۇزۇرىنى سۈرۈپ باقايلى ، تۇر ، تۇر... تولا ئەزمەڭنى ئەزمە .

ئۇلار بەشىنچى قەۋەتكە چىققاندا ، ياتاقتا ئەيسا خېنەنجىر ، ئەبەي گىتار ، يانچۇقچىلار ئاتامانى ئىدرىس مودىڭ ، ئەسەت ئەر-ۋاھلار يىغىلىپ قالغانىدى . ئۇلار ئىككى پال ـ پال قەغەز ، ئىككى دانە پۇل ئەچە تەييارلاپ ، سورۇنىنى ئىككى ئورۇنغا تۇزۇپ راسا چەكمەكتە ئىدى . ئابىخان لومپا كەپكە شەپكىسى ئىچىگە يوشۇرغان ياڭاقتەك خروئىننى ئېلىپ ، ئۇنى پال ـ پال قەغەز ئۈستىگە ئۇۋۇلتۇپ چۈشۈردى ، بىر ـ ئىككىسى سەرەڭگە چاقتى ، قالغانلىرى نۆۋەت بىلەن تالىشىپ ئەچە بىلەن شوراشقا باشلىدى . ئۇلار ئەنە شۇنداق راسا پەيزى قىلىپ ، كەيپ سۈرۈۋاتقاندا ، بىر قىز ئىشكىنى ئېچىپلا ، ياتاق ئىچىگە بىر قۇر سەپسېلىپ ، ئىشكىنى يەنە گۈپلا قىلىپ ياپتى . بۇنىڭدىن ياۋايىلىقى تۇتقان زوھۇرگاسىيا كارىدورغا ئېتىلىپ چىقتى ـ دە ، قىزنىڭ قىرقىم چاچلىرىدىن قاماللىغانچە ياتاققا سۆرەپ كىردى . قىز ئارقىغا تىرەجەپ چىرقىرىماقتا ئىدى .

— ئاۋازىڭنى ئۆچۈر ، ھەي جالاپ ! — ۋارقىرىدى زوھۇرگاسىيا ، — ئىشكىنى ئېچىپ ھەممىمىزگە قاراپ قويۇپ ، يەنە كېتىۋاتىسىنا ؟ بۇ يەردە ئولتۇرغانلارنىڭ ھېچقايسىسى ساڭا يارىمىدىما ؟ تۇتۇپ ياقە...

زوھۇرگاسىيا قىزنىڭ بىر قولىنى تارتىپلا ئۆزىنىڭ ئالدىنى تۇتقۇزدى . باشقىلار قاقاقلاپ كولۇشمەكتە ئىدى . قىز بولسا چىرقىراپ يالۇۋۇرۇپ يىغلىغانچە بۇلجۇناتتى .

— قانداق ، تەخەيىنىڭكىدەك بارمىكەن ؟ — زوھۇر گاسىيا ئاغزىنى يوغان ئېچىپ ، كۆزىنى يۇمغانچە خىرىلداپ كۈلدى ، —

ئوقۇپ قوي ، پاسكىنا ، ئوندۇق مارايدىغان ئىشنى ئايغاقچىلار قىلىدۇ ، جۇما !

— زوھۇر ، قويۇۋېتە بولىدى ، تۆۋەت ساڭا كەلدى ، — ۋارقىرىدى قەدىردان قىزغا ئىچى ئاغرىپ ، — نېمە قىلارسەن ئۇ قىزغا تۇتقۇزۇپ ، ئۇنىڭسىزمۇ نەچچە ئاشنىڭ تۇرسا...

ياتاق ئىچىدە قاتتىق كۈلكە كۆتۈرۈلدى . زوھۇر گاسىيانىڭ شىرنىڭ پەنجىسىدىكى ئالمقانلىرىدىن قۇتۇلغان قىز ئۆزىنى ئىشىكىكە ئاتتى . ئۇ كارىدورغا چىقىش بىلەنلا غەزەپ بىلەن ۋارقىرىدى :

— خەپ لۇكچەك مۇناپىقلار ! «بىكەنكۆل» ساقچىخانىسىدىكى يىگىتىمگە تېلېفون بەرمىسەم...

«بىكەنكۆل» ساقچىخانىسىغا تېلېفون بېرەرمىش ۋا ... — زوھۇرگاسىيا يەنە قاتتىق كۈلدى ، — يىگىتىڭ بولامدۇ ، كالتەكچەك بولامدۇ ، ئەكىلىۋەر ، ئېشەك قىلىپ مىنىپ ئويناپمەن !

قىز كارىدور بويلاپ يۈگۈرۈپ كېتىپ قالدى . ياتاقنىڭ ئىچىدە بىر پەس جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرگەندىن كېيىن ، ئەبەي گىتار ۋارقىرىدى :

— ئاغىنىلەر ، ئۇ پاخپاق راستتىنلا ساقچىخانىغا خەۋەر قىلىپ قالسا چاتاق جۇمۇڭلار .

— بۇ رايونىي «ئايدىڭساي» ساقچىخانىسى باشقۇرىدۇ ، — دېدى ئىدرىس مودىڭ ، — شەھەرنىڭ ئۇ تەرىپىدىن بۇ تەرىپىگە بىزنى تۇتىمىز دەپ كېلىپ يۈرمەس .

— ھېچنېمە دېگىلى بولمايدۇ ، — ئەيسا خېنەنجىر گەپكە ئارىلاشتى ، — «يۇقىرىدىن مۇكاپات ئالىمىز» دەپ كەلسىمۇ كېلىدۇ ، ئۇ ئىنلار .

زوھۇرگاسىيانىڭ : «ئۇلار كەلسە پالان نېمەمگە ھېساب» دېگەن گېپىدىن كېيىن يەنە باشقىدىنلا «ئىش» قا كىرىشىپ كېتىشتى . بىرى سەرەڭگە چاقسا ، يەنە بىرى پال - پال قەغەز تۇتاتتى . سولياۋ نەچچە يېتىشمىگەنلىرى پۇل ، قەغەز نەچىلەردە شورايتتى . ئايخان لومپا بايقى ياڭاقتەك كاللەك خروئىننى قەلەمتىرىچىدا

پـال ـ پـال قەغەزگە قىرىپ چوشۇرەتتى ، باشقىلار : «مەن بىر شورىۋالاي» ، «بايىلا شوربىدىكىغۇ» ، «سەنغۇ دوزاخنىڭ توتۇنىگىمۇ تويمايدىغان نېمە !» دېيىشىپ ، خۇددى كىم بالدۇر كۆپرەك شورە-ۋالسا ، جەننەتنىڭ تۆرىدىن شۇ ئورۇن ئالىدىغاندەك قىلىشاتتى . ئەمما ، قەدىردان زادىلا خاتىرجەم ئەمەس ئىدى . ئۇنىڭ قۇلىقىدا دادىسىنىڭ : «ئاناڭنى ماشىنا سوقۇۋەتتى ، ئىنتايىن خەتەرلىك ! ساڭا ئانا كېرەكمۇ ـ يوق ؟» دېگەن سۆزلىرى ھېلىدىن ـ ھېلىغا ئەكس سادا بېرىپ ، كۆڭلىنى بىئارام قىلاتتى ، ھەتتا ئانىسى بۇ دۇنيادا يوقتەك ، ئۆيىگە بارسا ھەممىسى يىغا ـ زار قىلىشىۋاتقان-دەك تۇيغۇلاردا بولاتتى .

ـ ھەي بالا سەيگۈيۈەن ، ـ ۋارقىرىدى زوھۇرگاسىيا ، ـ نېمە بىر چەتنە يېتىم بالىدەك بوينۇڭنى قىسىپ تۇرىسەن ؟ تۇتە ، مانى بىر يەس شورا .

ياتاقتىكى سەككىزدەك ئادەم بىر قۇردىن چېكىشىپ ، بەزىلە-رى تامغا يۆلىنىپ ، يەنە بەزىلىرى ئۆزىنى كارىۋاتقا تاشلاپ موگدە-شىپ ، ئاق توتۇننىڭ شىرىن كەيپىنى سورىمەكتە ئىدى . زوھۇرگا-سىيا كۆزى ئوچۇق تۇرۇپ خورەك تارتسا ، ئابىخان لومپا بۇرنىدا پۈشتەك چالاتتى . يەنە كىمدۇر بىرى كالىپۇكلىرىنى دىرىلدىتىپ ، ئۇزمەي پودەيتتى . ئۇلار ئەنە شۇنداق دۇت كەيپى بولۇپ جاھاندىن بىخەۋەر پەيزى سورۇۋاتقاندا ، ياتاققا سەككىز ـ توققۇز ساقچى ۋارقىراشقىنىچە كىرىپ كەلدى . ئۇلار ئورۇنلىرىدىن چاچراپ قو-پۇپ قارشىلىق قىلغانلارنى توك كالتەكلىرىدە ئورۇپ يىقىتىپ ، قوللىرىنى ئارقىسىغا قىلىپ كويزا سېلىشتى . قەدىردان سەكرەپ تۇرغانچە ياتاقنىڭ بۇلۇڭىغا بېرىپ تۇرۇۋالدى .

ھەي ھارامىلىق ! سەن بۇ يەردە نېمىش قىلىسەن ؟ ـ ئاق سېرىق ئورۇق ساقچى قەدىردانىنى بىر كاچات سېلىۋەتتى ، ـ سەن گۇيىنىڭ بالىسىغا يوق بارمۇ بۇ يەردە ؟

ـ مېنى نېمىشقا ئۇرىسەن ، ئاناڭنى ھېجىقىز ؟ ـ قەدىردان ئېڭىكىنى تۇتۇپ قەستەن ۋارقىراپ يىغلىدى . ـ مەن ئاكامنى

ئىزدەپ ئولۇشكۇن كەلسەم ، مۇشۇ ياتاققا بېلەت كېسىپ بەرگەن تۇرسا ئەينا ، مەشەدە تۇرماي ئاناڭنىڭ قېشىدا تۇرسام بولامتى ، ھېشىق ! چۇمپۇتمىسەڭ مانا ئايروپىلان بېلىتى...

قەدىردانىنىڭ خوتەن شېۋىسىدە قىلغان گېپىدىن ساقچىلار كولۇشوپ كەتتى . ئۇلار ئايروپىلان بېلىتىنى كۆرۈپ ، ئۇنىڭ قولىغا كويزا سالمىدى . لېكىن ئورۇق ، سېرىق ساقچى : «كىچىك-كىنە شۇمدىن تىل ئىشتەمدىم» دەپ ھار ئالغان بولسا كېرەك ، قەدىردانىنىڭ ئەدىپىنى بېرىش ئۈچۈن يەنە دېۋەيلەپ كېلىشى ، بايا قېچىپ كەتكەن قىز ۋارقىرىدى :

— ئەركىن ، مېنى بوزەك قىلغىنى ئۈ ئەمەس ، ئاۋۇ ، — قىز زوھۇرگاسىيانى كۆرسەتتى ، — ئاشۇ ئوغرى مېنى چېچىمدىن قامالالاپ ئۇردى .

ئورۇق سېرىق ساقچى ئەركىن يەلىنى بۇزۇپ كەلگەنچە ، قولىنى ئارقىسىغا قىلىپ كويزا سېلىپ قويغان زوھۇرگاسىيانى بىر كاچات سېلىشى ، زوھۇرگاسىيا بۇتتەك چەكچىيىپ ھەجايدى . بۇنىڭدىن ئەركىن : «مېنى مەسخىرە قىلمۇاتىدۇ» دەپ چۈشەندى بولغاي ، يەنە بىر كاچات سالدى...

— ھەي ساقچى ، مۇشۇ تاپىقىڭ ئۇشۇق كەتتى جۇمۇ ، — زوھۇرگاسىيا ھېچنېمە بولمىغاندەك تەمكىن ئىدى ، — كېيىنكى تەقدىرىڭنى ئويلاپ قويۇپ قول كۆتۈرسەڭمۇ ئولگۈرەتتىڭ...

— ھە ، نېمە دەيسەن ؟ يوغان سۆزلەيسەنغۇ تېخى...

ئەركىن ساقچى زوھۇرگاسىيانى يەنە بىر ئۇرۇشى ، ئۇنىڭ جاۋغىيىدىن قان ساقىدى ، شۇنداقتىمۇ ئۇ كۈلۈمسىرىگىنىچە :

— قولىغا كويزا سېلىنغان ئادەمنى ئۇرماق شۇنداق ئاسانمىكەن ؟ بىراق بۇ كويزاڭ قولۇمدا مەڭگۈ تۇرماس...

باشقا ساقچىلار يەنە ھۇرپىيىپ كەلگەن ئەركىنىڭ قولىدىن تارتىۋېلىپ مېڭىشى ، زوھۇرگاسىيا ئۇنىڭ ئارقىسىدىن شالاقىدە قان تۆكۈردى :

ھەي گۇر - گۇرى بار ، ماغدۇرى يوق قاپاق نوچى ، مەن

ساڭا دەپ قويايلى ، زوھوردگاسىيانىڭ بەدىنىگە تەگكەن ھەربىر تاياق ئىنتىقامسىز بولمايدۇ . بۇنى ئېسىڭدە چىڭ ساقلا !

«زوھور گاسىيا» دېگەن ئىسىم چىقىش بىلەن ساقچىلارنىڭ ھەممىسى قانداقتۇر بىر شۇملۇقنى ئەسكە ئالغاندەك ، بىر ـ بىرىگە قارىشىپ تېگىرقاپ قېلىشتى . بۇ ھالدىن قىزىنگىمۇ چىرايى ئاقىرىپ كەتتى ، شۇنداقتىمۇ بىرقانچە ساقچى ياتاقتىن خروئىن ، نەشە چەككەن نەيچە ، پال ـ پال ، چىلىم ، غاجىلارنى ، شۇنداقلا قىمار ئويناىدىغان تۆت ئوشۇق ، شىشخال ، قارتىلارنى يىغىۋالغاندىن كېيىن ھەممىنى ئالدىغا سېلىپ مېڭىشتى . قەدىردانىنىمۇ دۇمبىسىدىن ئىتتىرىپ ئېلىپ ماڭدى . ئۇ قارشىلىق قىلغاندى ، بىر ساقچى : «سېنى ئېنىقلاپ بولغاندىن كېيىن قويۇپ بېرىمىز» دەپ كۆڭلىنى ياساپ قويدى .

ئۇلار يەسكە چۈشكەندىن كېيىن ساقچىلارنىڭ مىنبۇسىغا كەپلەپ تىقىلدى . پاتمىغانلاردىن قەدىردان ، ئابىخان ، ئىدرىس مودىڭ ، ئەيسا خېنەبجىرلەر بىر ساقچىنىڭ نازارەتچىلىكىدە ئىدرىس مودىڭنىڭ شالى ماشىنىسىغا چىقىشتى .

ماشىنىلار چوڭ يولغا چىقىش بىلەن تۇن قاراڭغۇلۇقنى يالت ـ يۇلت يورۇتۇپ يورۇپ كەتتى . ئابىخان لومپا قەدىردا ، نى پات ـ پاتلا بىقىنداپ ، كۆزىدە يۇقىرىنى ئىشارەت قىلاتتى . ئۇ بۇ ھەرىكەتنى قايتا ـ قايتا قىلغاندىن كېيىنلا ، قەدىردانىنىڭ ئېسىگە شەپكە ئىچىدىكى خروئىن كەلدى . ھەرقانداق ئادەم چېكەمدۇ ياكى ساتامدۇ ، ئەق خروئىن بىلەن تۇتۇلۇپ قالدىمۇ ، ئېغىر جازا كۆرۈلەتتى . شۇڭا ، قەدىردان ئابىخان لومپىنىڭ شەپكىسىنىڭ ئىچىدىكى خروئىنىنى چاقماقلىق بىلەن ئالدى ـ دە ، ماشىنا دېرىزىسىنى ئېچىپ سىرتقا تاشلىۋەتتى . ئابىخان «ئۇھ...» دەپ پىنىك تىن ئالغىنىچە كولۇمسىرىدى . ئاندىن ئۇ ئاياغ تەرىپىنى ئىشارە قىلغىلى تۇردى . قەدىردان چاندۇرماي سىلاپ بېقىۋىدى ، ئابىخان لومپىنىڭ پايپىقى ئىچىدىكى كاللەك بىر نېمە قولىغا ئۇرۇندى . قەدىردان تولىمۇ تەسلىكتە ئىشتان پۇچقىقىنى قايرىپ

كاللەك خروئىننى ئېلىپ ، ئالدىدا ئولتۇرغان ساقچىغا قارىغىنىچە پەيت كۈتۈپ بىردەم ئولتۇردى . ئاندىن دېرىزىنى ئېچىپ بىر ئېتىۋەتتى ، بىر كاللەك خروئىن يول چېتىدىكى ئېچىلىپ قالغان چوڭ سېمونت تۇرۇبىنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتتى . ئەمما ، ئۇ دېرىزە ئەينەكىنى ھاپىلا ـ شاپىلا كۆتۈرۈۋالغاندا ، ساقچى كۆرۈپ قالدى :

ھەي ئوغۇم ، ماشىنا ئەينەكىنى نېمىگە ئاچتىڭ ؟ ياۋاش بول ، بولمىسا ھېلى كۆرگۈلۈكۈڭنى كۆرسىتىمەن...

ـ تۆكۈردۈم ، ياكى خەقنىڭ بېشىغا تۆكۈرسەم بولامتى !

ـ ھەي ھارامىلىق ، گېپىڭ نېمانداق يوغان سېنىڭ ؟

مىنىبۇس بىلەن شالى «بېكەتكۆل» ساقچىخانىسىنىڭ ھويلىسىغا كىرىپ توختىشى ، ھەممىسى يەرگە چۈشۈشتى . ساقچىلاردىن بىرى ماشىنا ھەيدەپ كەلگەن ئىدرىس مودىنىڭ قولىغا قايتىدىن كويزا سالدى . بۇ ئەسنادا ئىشخانىدىن ئوتتۇرا بوي ، بۇغداي ئۆڭ ، كۆزلىرى يوغان ساقچىخانا باشلىقى راخمان چىراغلار بىلەن ئايلاق يورۇپ تۇرغان ھويلىغا چىقتى . ئۇ قولىغا كويزا سېلىنغان بىر نوپ ئادەمنىڭ ئەترابىنى ئايلىنىپ سىنچىلاپ قارىغاندىن كېيىن ئاچچىق بىلەن دەسمىنى قاقتى :

ـ بۇ داشقاللارنىڭ بەزىلىرى بىزنىڭ دائىملىق مېھمىنىمىز ، ساقچىخانىمىزنى پات ـ پات يوقلاپ تۇرمىسا يېگەن نېنى تېنىگە سىڭمەيدۇ ، ـ راخمان باشلىق تام تەرەپكە قارىۋالغان ئابباخان لومپىغا قادالدى ، ـ ھەي ئابباخان ، چاچلىرىڭ ئاقىرىپ ، يېشىڭ ئاتمىشتىن ئاشتى ، نومۇس قىلساڭ بولمامدۇ ، ئاڭلىسام ، گىلەم دۇكىنىڭنى تۇتۇنگە تېگىشىپ چېكىپ بوپسەن ، خوتۇن ـ بالىلىرىڭمۇ سېنى ئاشلاپ كېتىپتۇ . ئۆتكەندە زەھەر ئاشلاش ئورنىغا ئاتايىنەن ئاپىرىپ ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇپ كەلسەم ، ئەتىسىلا قېچىپ كەپسەن ، نېمانداق ئوڭشالمايدىغان ئادەمسەن !

ـ بەدە ، ئاشلاپ چىقتىمغۇ ، باشلىق ، ئابباخان ئاستا غودۇڭشىدى .

— پوق يەپسەن ، زەھەر تاشلاش ئورنىدىكىلەر بىكاردىن - بىكار يالغان ئېيتىشقا بېشىنى ھەرە چېقىۋاپتۇما ! ئەمىسە بوگۈن نېمە بولدۇڭ ؟

— خو··· خوتەندىن ، — ئابىخان يالغانىنى قاملاشتۇرالماي دۇدۇقلاپ كەتتى ، — بىر گىلەم سودىگىرى گىلەم ئېلىپ كەپتە- كەن ، باھاسىنى ئۇقۇشقىلى ، گىلەملەرنى كۆرگىلى بارغان ، ساق- چىلىرىڭىز تۇتۇپ ئەكەلدى شۇ .

— بولدى ، سېنىڭ تاققا - توققا ، يالغان - ياۋىداق گەپلىرىڭ- نى ئاڭلىغۇم يوق ، راخمان باشلىق ساقچىلارغا بۇيرۇق قىلدى ، — ئەكىرىپ سولىۋېتىڭلار بۇلارنى !

ساقچىلار ئۇلارنى ئېلىپ مېڭىشتى . ئەركىن ساقچى باشلىقى- نىڭ قۇلىقىغا نېمىلەرنىدۇر دېيىشى ، راخمان قەدىرداڭغا لەپپىدە قارىدى - دە ، «ھەي بالا» دەپ چاقىرىۋالدى ، ئاندىن ئۇنى ئىشىكا- تىسىغا باشلاپ ئەكىرىپ ئورۇندۇققا ئولتۇرغۇزدى . « مېنى ئۇزار- مۇ ، سولاقخانىدا قانچىلىك ياتارمەن ؟ » دەپ تىترەپ ئولتۇرغان قەدىردان باشلىققا قاراشقىمۇ جۈرئەت قىلالمىدى . چونكى ، قەدىر- دان بىرنېچچى قېتىم ساقچىخانىنىڭ سوراق ئورۇندۇقىدا ئولتۇراڭ- تى . ئۇ بۇ يەرنىڭ بۇنچىلىك سۇرلۇك ، مېھرى سوغۇق ، قورقۇنچ- لۇق بولۇشىنى ئويلاپ باقمىغانىدى . ئۇنىڭ كاللىسىدا «مۇشۇ يەرگە كىرىپ قالغىنىمنى تۇتۇش - بىلىشلەر كۆرۈپ قالمىسە- كەن ، بولمىسا ئاتا - ئانامنىڭ قۇلىقىغا يېتىپ قېلىش خەۋپى بار» دېگەندەك ئەنسىزلىك بولغاچقىمۇ ، «بۇ يەردىن قانداقمۇ قۇتۇلۇپ كېتەرمەن ؟ » دېگەن ئەندىشە ئۇنى يىلاندەك چىرمىۋالغانە- دى . ئاڭغىچە ساقچىخانا باشلىقى بېشىنى كۆتۈرۈپ قەدىردانغا قارىدى :

بالا سەيگۈيۈەن دېگەن سەن بولامسەن ، شورکا ؟

— مېنىڭ ئىسمىم شوركا ئەمەسىيا ، قەدىردان ئەينا···

— شۇنداقمۇ ؟ — باشلىق كۈلۈۋەتتى ، — بولتۇرمۇ ، ئالدىن- قى يىلىمۇ ، ئىشقىلىپ ، 10 مىڭ يۈەن تۆلەپ غەيرەت جاڭدۇنى

قوتقوزۇالغان سەنغۇ دەيمەن؟

— شۇنداق ، ئەمما ئۇ دېگەن «ئايدىڭساي» ساقچىخانىسى تۇرسا...

— ئۇ چاغدا مەن ئاشۇ ساقچىخانىدا ئىدىم . مېنى تونۇيالمىدىڭما؟

— هوي راست ، ئەجەب بىر كىمگە ئوخشايدۇ ، دەيمەن تېخى . ئۆزلىرى راخمان باشلىققۇ!

— هەببەللى ، مانا ئەمدى ئېسىڭگە ئالدىڭ ، — دېدى راخمان غەلىتىلا هەجىيىپ قويۇپ ، — مۇنداق بولسۇن ، ماۋۇ تۇتۇلغان ئالتە ئادەمنىڭ هەر بىرىگە 3000 يۈەندىن 18 مىڭ يۈەن ئەكىلىپ بەر ، بىز ئۇلارنى زەھەر تاشلاش ئورنىغا ئۆتكۈزۈپ بېرىمىز...

قەدىردان باشلىققا : «ئۇلارغا 18 مىليون بەرسەڭمۇ ئۇ يەرگە بارمايدۇ» دېمەكچىدى ، لېكىن مەشەدىن تېزەك قوتۇلۇشنىڭ ئاما-لىنى قىلىش ئۈچۈن «ماقۇل» دېدى . ئۇ ساقچىخانىدىن چىقىپ كېتىدىغان ۋاقتىدا باشلىق ئۇنى توختىتىپ :

— هەي بالا سەيگۈيۈەن ، بىزنىڭ ساقچىلار سېنىڭ خوتەنچە گېپىڭنى بىر ئاڭلىغۇسى بارکەن ، قانداق قىلىسەن؟ — دېدى .

— بولىدۇ ، مەن پۇلنى ئەكەلگەندىن كېيىن سىزنىڭ ساقچى-لىرىڭىزغا خوتەنچە گەپ قىلىپ بېرەي ، بولامدۇ؟

قەدىردان تالاغا چىقىپلا ، «يېكەنكۆل» ساقچىخانىسىنىڭ دەر-ۋازىسىغا قاراپ قولىنى شىلتىدى :

— هۇ ساقچى تەلەتى يوق ئاچ كۆزلەر ! ساقچىلارنىڭ شەننى بۇلغايدىغان نان قېپىلار ! سەنلەرگە 18 مىڭ يۈەن ئەكىلىپ بەرسەم موككىدە سوقۇپ ، ئەتىلا ئاۋۇلارنى «قېچىپ كەتتى» دەپ چىقىرە-ۋېتىسەن . مەن سەنلەرنى بىلمەمدىمەنا...

قەدىردان كەلگەن يولى بويىچە ئارقىغا قايرىلىپ تېز - تېز يۈروپ كەتتى . ئۇ كېتىۋېتىپ فوسفورلۇق سائىتىگە قاراپ قويدى ھەم ئىچىدە : «سائەت ئىككى بولۇپ قاپتۇ...» دەپ پىچىرلىدى . دېمىسىمۇ ، تۈن نىسپىدىن ئېشىپ قالغاچقا ، كوچا ئاپتوبۇسلىرى

ئاللىقاچان توختاپ كەتكەن ، تاكسىلارمۇ بىرەر - يېرىم مىل - يالا كۆرۈنۈپ قالاتتى . ئۇنىڭ كاللىسىغا ھېلىقى تۇرۇبىغا كىرىپ كەتكەن بىر كاللەك خروئىن كىرىۋالغاچقا ، تاكسىغا چوشۇشتىمۇ خالىمىدى ھەم يولنىڭ يىراقلىقىمۇ بىلىنمىدى . قەدىر دانىنىڭ قەدەملىرى بارغانچە تېزلەپ ، يۈگۈرگىنىچە كېتىۋاتاتتى . ئۇ ماڭا - ماڭا يول چېتىدىكى ئېچىلىپ قالغان سېمونت تۇرۇبىغا يېتىپ كەلدى . ئەتراپ ئاپپاق قار بولغاچقىمۇ ، تۇرۇبىنىڭ ئاغزى ئۆڭكۈرەك قاپقارا ئىغۇ كۆرۈنەتتى . قەدىر دان تۇرۇبا ئىچىگە ئۆمىلەپ كىرىپ سەرەڭگە ياندۇرغاندى ، كۆپ ئىزدىمەيلا ھېلىقى بىر كال-لەك خروئىننى تېپىۋالدى . لېكىن ، بىرىنچى قېتىم تاشلىۋەتكەن خروئىننىڭ ئورنى ئېنىق بولمىغاچقا ئۇنى تاپالمىدى .

قەدىر دان يەنە يۈگۈرە - يۈگۈرە ، ئاخىر «مۇساپىرلار مېھمان-خانىسى»غا تاڭغا يېقىن يېتىپ كەلدى . ئۇ قاراۋۇلغا دەرۋازىنى ئاچتۇرۇپ ، ھويلىدىكى «لادا»نى ھەيدەپ چىقتى - دە ، ھايال بولماي «دوستلۇق»قا يېتىپ كەلدى . قەدىر دان ئائىلىلىكلەر بىنا-سىنىڭ قاپقارا تۆمۈر زىنچىلار بىلەن نەقىشلەنگەن دەرۋازىسىنى خېلى قاققاندىن كېيىن ، نۆۋەتچى خادىم سورۇپ ئەسىگىنىچە قاراۋۇلخانىدىن چىقتى . قەدىر دان ماشىنىسىنى ھويلىغا توختىتىپ قويۇپ ، ئۆزى ئىككىنچى قەۋەتتىكى ئۆيىگە چىقىپ كەتتى . بۇ ئۆينى ياڭ ، جاڭ ، لۇڭ قاتارلىق شىركەت باشلىقلىرى ، سۇڭ جىجۇڭدەك ئىچكىرىدىن كەلگەن قاق سودىگەرلىرى بىلگەن بىلەن . باشقىلار كۆرۈپمۇ باقمىغاندى . شۇڭا ، ئۇ بۇ ئۆيدە راھەتلىنىپ يېتىپ قالدى . تاڭغا يېقىن ياتقاچقىمۇ ، ئەتىسى سائەت ئونلاردا ئارانلا ئورنىدىن تۇرالىدى .

قەدىر دان ماشىنىسى بىلەن «دوستلۇق»تىكى قازاق چايخانە-سىغا بېرىپ بىر چوڭ چىنە قايماقلىق ئەتكەنچايغا نان چىلاپ يەۋالغاندىن كېيىن دوختۇرخانىغا قاراپ يۈرۈپ كەتتى . ئۇ خوتەنگە مېڭىش ئالدىدا زۇلئايغا خوش دەپ قويمىسا ، ئۇلار ئەنسىرەپ قالاتتى . ئەڭ بولمىسا كۆڭلى نازۇك زۇلئاي : «راستلا مېنى

ياخشى كۆرمەيدىكەن» دەپ تېخىمۇ بىئارامچىلىق ئىچىدە قالاتتى. دېگەندەك، قەدىردان ئاخشام بىر كېچە كەلمىگەنگە، زۇلئاي ھال-ئىست ئىشكىگە قاراپ كۆز قارىچۇقلىرى تۆكۈلەي دېگەندى. قەدىردانىڭ ئاپىسىنىڭ ماشىنا ۋەقەسىگە ئۇچرىغانلىقىنى ئاڭلاپ، زۇلئايمۇ كۆز يېشى قىلدى. ئۇلار بىر - بىرىگە قىيالماي تۇرغىنىدا، داستىخان قويلتۇقلىغان ھۆسنارخان ھاسىراپ كىرىپ كەلدى. ئۇنىڭ چىرايىمۇ سۇپسۇر ئاقىرىپ كەتكەنىدى.

— ۋاي خۇدايىم، قارىمىسامچۇ كاشكى، — دېدى ھۆسنارخان بېشىنى چايقاپ. — كۆكنات بازىرى مەيدانىدا ئەركىن دېگەن بىر ساقچىنى ئۇرۇپ، بىر پارچە بېغىرغا ئايلاندۇرۇپ قويۇپتۇ! مەلىش - مىلىش قان، چىرايىنىغۇ كۆرگىلىمۇ بولمايدۇ...

قەدىردانىڭ كۆز ئالدىدا تۇنۇگۈنكى كۆرۈنۈش ئايان بولدى. جاۋۇغىيىدىن قان ساقىۋاتقان زوھۇرگاسىيا يەرگە شالاقتىدە قان تۆكۈرۈپ: «زوھۇرگاسىيانىڭ بەدىنىگە تەككەن ھەربىر تاياق ئىنتىقامسىز بولمايدۇ، بۇنى ئېسىڭدە چىڭ ساقلا...» دېگەنىدى. مانا ئۇ بىر كۈن ئۆتەر - ئۆتمەيلا ئىنتىقام ھۇزۇرىغا قانغانىدى. قىپقىزىل قانىنى كۆرمىگۈچە ئىنتىقام ھۇزۇرىدىن لەززەت ئالالمايدىغان قانخور زوھۇرگاسىيا ئەمدىلىكتە ئەركىن ساقچىنى سەكراتقا چۈشۈرۈپ قويغانىدى.

قەدىردان زۇلئاي، ھۆسنارخانلار بىلەن خوشلىشىپ، جىددىي قۇتقۇزۇش بۆلۈمىنىڭ كارىدورىغا چىقىشى، ھېلىقى: «خەپ، لوكچەك مۇناپىقلار، «يېكەنكۆل» ساقچىخانىسىدىكى يىگىتىمگە تېلېفون بەرمىسەم...» دەپ ھاۋاغا مىخ قاققان قىز مىڭ يەردىن تۆكۈلۈپ يىغلاپ، ئورۇندۇقتا شۇمشىيىپ ئولتۇراتتى. ئۇ ئەمدى ھەرقانچە پۇشايمان قىلسىمۇ ئورنىغا كەلمەيدۇ. قىز قەدىردانىنى كۆرۈپ تېخىمۇ ئېسەدەپ، ئۆزىنى تۇتۇۋالالمىدى. ئۇنىڭ مىسكىن چىرايىدىن، مۆلدۈرلەپ تۆرغان كۆزلىرىدىن: «مەن ئەقىلسىز پوق ئىكەنمەن» دېگەن ئۆزىنى ئېتىراپ قىلىش، ئۆكۈنۈش نىداسى

ئەڭلەپ تۇراتتى . راست ، ئۇ ئىنتايىن دۆتلۈك قىلغان ، لۈكچەك-لەر ، خوتۇنسىز يوپتاقلار ، قىسقىسى ، بۇرنىغا سويدۇك پۇراپ قالغان ئەرلەر قىز - چوكانلارنى كۆرسە چاقچاق قىلىپ ، ئەگەر ئىمكانىيەت بولسا ئۈيەر - بۈيەرلىرىنى تۆتۈپ روھەن لەززەت ئالغۇسى كېلىدۇ . بۇنداق نازۇك ئىشلارنى ئەقىللىق ئاياللار ئۆز ئىچىگە سىڭدۇروۋېتىدۇ ، تۇرگۈنرەكلىرى بولسا تىللاپ ، توكۇ-رۇپ ، ھەيۋە قىلسا قېچىپ دېگەندەك ئىچىنى بوشىتىۋالىدۇ . بە-راق ، ئەرلىرىگە ، يىگىتلىرىگە ھەرگىز ئىنمايدۇ . چۈنكى ، ئەرلەر بۇنداق ئىشلاردا قانلىق ۋەقەلەرنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ ، ئاقىۋەت يىغىشتۇرۇۋالغۇسىز پاجىئەگە ئاشۇ قىز ياكى ئاشۇ چوكانىنىڭ ئەقىلسىزلىكى سەۋەبكار بولۇپ قالىدۇ ، ھەتتا بەزىلىرى تورمە ئازابىنى ، بەزىلىرى تۆللۈق ياكى پىنسىلىك كوچىلىرىدا سەرسان بولۇش ئاقىۋەتلىرىنمۇ كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ...

كۆڭلىگىزنى پاراكەندە قىلماڭ ، ئاچا ، دېدى قەدىردان قول يانغلىقىنى سۈنۈۋېتىپ ، ئەمدى پۇشايمان قىلغىنىگىز بە-لەنمۇ ئورنىغا كەلمەيدۇ .

... مەن... مەن... نېمىدېگەن كالۋا... دېگەك... ئەقىلسىز...

قەدىردان «لادا»غا چۈشۈپ كېتىۋېتىپ ، غەلىتە خىيالىار قا-نىمىغا غەرق بولدى . راست ، ئادەم بالىسى بۇ دۇنياغا كېلىپ ، «ئەجەب توغرا قىپتىمەن ...» دېگەنگە قارىغاندا ، پۇشايمان ، ئۆكۈ-نۈش ، ئەپسۇسلىنىشى كۆپ بولىدىكەن . شۇڭا ، كوسىلارنىڭ : «خام سۈت ئەمگەن ئىنسان» دېگىنى شۇ ۋەجدىن ئىكەن . مانا قەدىردان : «نېمىشقىمۇ ئەسەت ئەرۋاھنىڭ كەينىگە كىرىپ ،ئېسىلزادىلەر ، مېھمانخانىسىغا كىرگەندىمەن... ئەرلىك غۇرۇرۇمنى دەپ ئاقنى ئاغزىمغا ئالغاندىمەن» دېگەن گەپنى قانچە - قانچىلاپ تەكرارلىدى . لېكىن ، ئورنىغا كەلدىمۇ ؟

قەدىردان مېھمانخانىدىكى ياتقىغا كېلىپ ئىككى مايكىسە-

نىڭ ، ئىچىگە كىيىدىغان كالتە ئىشتانلىرىنىڭ ئىچىگە يانچۇق تىكىپ پال ـ پال قەغەز ، سەرەڭگە مونچىقى ، گۈڭگۇرتلۇك سەرەڭگە قېپىنىڭ پارچىسى ، تىرناقتەك ئاق بولاقلاردىن سېلىپ ، چاندۇرمای ئاغزىنى تىكىۋەتتى ، چۈنكى ئۇ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ بۇ ئىشلارنى بىلىپ قېلىشىدىن بەكمۇ ئېھتىيات قىلاتتى .

ئون سەككىزىنچى باب

قەدىردان سەپەر سومكىسىنى كۆتۈرۈپ ئۆيگە كەچلەپ كىرىپ كەلگەندە ، ئانىسى خەيرىگۈل ئاشتاختىدا خىيالىي خېمىر يېيىۋاتاتتى . ئۇ دۇپدۇگىلەك يېيىلغان خېمىرنى ئۇزۇن نوغۇچتا يۇگەپ ئاشتاختىغا بېسىپ يۇمىلىتاتتى . خەيرىگۈل ئوغلى قەدىردانىنى كۆرگەن بولسىمۇ ، بىراق چىرايىدىن ھېچقانداق ئىپادىنى بىلگىلى بولمايدىغان بىر خىل زەھەردەك بىغەملىك چىقىپ تۇراتتى . قەدىردان كۆڭلىدە «مېنى خوتەنگە ئەكىلىش ئۈچۈن ، ئاناڭنى ماشىنا سوقۇۋېتتى ، دەپ ئالداپتۇ ... » دېگەن ئوم بىلەن ئۇمۇ باتناپ ئولتۇردى . بىر چاغدىلا خەيرىگۈل خېمىرنى كېسىپ ، چۈپنى سۈپۈرىغا يېيىۋەتتى ، ئاندىن نوغۇچ بىلەن ئاشتاختىنى پاكىز سۈرتۈپ ، ئاشخانىنىڭ بۇلۇڭىغا تىكلەپ قويدى . ئۇ ھەممە ئىشلىرىنى سەرەمجانلاشتۇرۇپ بولغاندىن كېيىنلا قەدىردانىنىڭ ئالدىغا كەلدى . خەيرىگۈلنىڭ چىرايى شۇنچىلىك سۈرلۈك بولۇپ كەتكەنىدىكى ، قەدىردانىنىڭ يۈرىكى سىرقىراپ كەتتى .

— يۇر ، مېھمانخانىغا كىرەيلى ، — خەيرىگۈلنىڭ كۆزلىرىدىن چېقىن چېقىۋاتاتتى ، — تۇرە ئورنۇڭدىن !

— ئىش ئالدىراش ۋاقتىدا ئادەمنى ئالداپ ، — غودۇڭشىدى قەدىردان ، — ئۇنداق ئالدىمىسىمۇ كېلىۋاتىمەنغۇ ...

— تولا غودۇڭشىما !

ئۇلار مېھمانخانىغا كىرىپ دىۋاندا يانمۇيان ئولتۇرۇشتى ، خەيرىگۈل قەدىردانىنى بىرىنچى قېتىم كۆرۈۋاتقاندەك ، يۈزىنى يېقىن ئەكىلىپ چەكچەيدى . بۇ ئۆيدە قانداقتۇر بىر ئىشنىڭ يۈز بەرگەنلىكىنى كۆڭلى تۇيغان قەدىردان قورققىنىدىن بارغانسېرى شۇمشىيىپ قالدى ، ئەمما خەيرىگۈلنىڭ ئىككى قولى شارتلا قە-

لىپ قەدىر داننىڭ ياقىسىدىن بوغدى . تۆيۇقسىزلا يوز بەرگەن بۇ هۇجۇمدىن گاڭگىراپلا قالغان قەدىردان نېمە قىلارىنى بىلمەي قالـ دى . خەيرىگۈل ئۇنىڭ گىلىدىن تېخىمۇ قاتتىق بوغدى . چىرايى تامدەك ئاقىرىپ كەتتى :

— ئېيتە گۈي ! ئېيتە مۇناپىق ! ئېيتە تۆزكور ! ئۇرۇمچىدە نېمە ئىشلارىڭ قىلدىڭ ؟ مەن سېنى شۇنداق ئىنىلىس بولسۇن دەپ باققانمىدىم ؟ پۈتۈن ئىنسانىيەت ، پۈتۈن دۇنيا نەپرەتلىنىۋاتقان ئاشۇ قاباھەتنى قايسى دىلىڭ ، قايسى ئېتىقادىڭ ، قايسى ئىمانىڭ بىلەن ئاغزىڭغا ئالدىڭ ؟

قەدىردان ئاسسىستىڭ ئاخىرقى خىتابلىرىدىن ھەممىنى چۈشەـ گەندى . شۇنداق ، ئۇلار ئوغۇلىنىڭ قانداق تۆيۇق يولغا كىرىپ قالغانلىقىنى بىلىپ يېتىۋ !

ئانا ، مەن…

— گەپ قىلما ، نائەھلى ! ھۇي يۇرتىنىڭ دۈشمىنى ! مىللەتـ نىڭ ئاسىيسى ! ھۇ ، ئانا ـ ئانىنىڭ بەدبەختىگە چىققان مەرەز ! چايان يۇلتۇزلىرى نەزەر سالغان دەقىقىدە ئاپىرىدە بولغان ئاپەت…

خەيرىگۈل قەدىر داننىڭ كانىيىنى بوغقانچە ، بارغانسېرى دىۋاـ غا نىقىماقتا ئىدى . پودىگەن ئۆپكىدەك ئېسىلىپ كەتكەن قەدىر ـ دان نە ئۆزىنى ئاقلىيالماي ، نە قارشىلىق قىلالماي بوغۇلۇپ ياتماـ تا ئىدى . ئەمدىلىكتە خەيرىگۈلنىڭ كۆزلىرىدىن خۇددى قىرغاقـ لارنى غۇلىتىپ كەلگەن قىيان سۇدەك تۆكۈلۈۋاتقان ياشلار قەدىر ـ دانىڭ يوز ، كۆز ، بويۇن ، مەيدىلىرىگە غەلۋىرىدىكى سۇدەك تارامـ لاپ چۈشمەكتە ئىدى .

ئانا ! جېنىم ئانا ! — دىۋاندا بوغۇلۇپ ياتقان قەدىردانمۇ ئۇن سېلىپ يىغلىۋەتتى ، — مەن ئازدىم… مەن مەلئۇن… مەن قاباھەت ! لېكىن ئامالىم يوق…

— مەن… مەن سېنى ئۆلتۈرۈۋېتىمەن ! — ئۆچقاندەك چـ قىپ كەتكەن خەيرىگۈل نوغۇچنى كۆتۈروپ كىرگەنچە بىرنەچچىنى سېلىۋەتتى . ئەمما ، ئېتىلىپ كىرگەن گولنۇر ئۇنى ئارقىدىن

قوچاقلىغانچە تۆتۈۋالدى . خەيرىگۈل : «مېنى قويۇۋېتىڭلار ! » دەپ دەھشەتلىك چىرقىراپ بىردىنلا هوشىدىن كەتتى . يۈز ـ باشلىرى قىپقىزىل قان بىلەن بويىلىپ كەتكەن قەدىردان ئۆزىنى ئانىسىنىڭ ئۈستىگە ئاتتى :

— جېنىم ئانا ! مېنى ئۇر... دەردىڭ ، ئازابىڭ مىسقالچە يېنىڭكىلەيدىغان ئىش بولسا ، مېنى ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈۋەت ! مەن... مەن كۆز ئالايتسام ئىت بولاي... توڭگۇز بولاي...

قەدىردان ئانىسىنى قوچاقلاپ زار ـ زار يىغلاۋاتقاندا ، گۈلنۇر ئۇنى ئىتتىرىۋېتىپ ، ئانىسىنى ئۆزى يۆلەپ دېۋانغا ياتقۇزدى . خوتەن تېببىي مەكتەپنىڭ 2 ـ يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان بۇ قىز ئائىلىدە يۈز بەرگەن كىچىك كېسەللەرنىڭ هۆددىسىدىن ئۆزى چىقاتتى . ئۇ خەيرىگۈلنىڭ پېشانىلىرىنى ئۆۋۈلاپ ، بۇرۇن ئاستىغا تىرىنقىنى پاتۇرۇپ ، ئاخىر ئانىسىنى هوشىغا كەلتۈردى . بۇ چاغدا ئابباس بۇجاڭمۇ كىرىپ كەلدى . ئۇ قەدىردانىنىڭ قان بىلەن بويىلىپ كەتكەن يۈز ، بويۇن ، كۆكۈلەكلىرى ، شۇنداقلا يەردە يانقان قان يۇقى نوغۇچنى كۆرۈپ ، يۈز بەرگەن پاجىئەنىڭ تېگىگە يەتكەندەك بولدى .

خەيرىگۈل «ئۇھ... » دېگىنىچە مەيدىسىگە ئالىقىنىنى قويدى . ئۇ گۈلنۇرنىڭ ياردەمىدە دېۋانغا يۆلىنىپ ئولتۇردى . قەدىردان بولسا ئۇستىبېشىدىكى قانىنىمۇ سورتمەي ، ئۆي ئوتتۇرىسىدا تىزلىنىپ يىغلاۋاتاتتى .

— قىزىم گۈلنۇر ، قەدىردانىڭ بېشىنى تېگىپ قويۇڭ ، — دېدى ئابباس ، — جاراهەتتىدىن قان كۆپ چىقىپ كەتسە خەتەرلىك...

— خەتەرلىك بولسا ئۆلەر ، — گۈلنۇر تەتۈر قاريۋالدى ، ئۇنداق خروئىن بەككىسى ئىنىم يوق !

— مەن سىزگە گەپ قىلمۇاتىمەن ! — خاپىلىقنى كۆتۈرەلمەي تۇرغان ئابباس ئاچچىقىدا قاتتىق ۋارقىرىۋەتتى . — تاجاۋۇزچى دۇشمەن بولسىمۇ داۋالايدىغان گەپ...

گۈلنۇر ئۇرنىدىن تۇرۇپ ، دوختۇر ساندۇقىنى ئېلىپ كەلدى ـ دە ، جاراھەت ئەتراپىنى ئىسپىرتلىق پاختىدا تازىلاپ ، يەنە قانداقتۇر دورىلارنى سۈۋاپ تېگىپ قويدى .

ئەتىسى شەنبە بولغاچقا ، ئائىلە بويىچە قەدىرداننى سىرتقا چىقارغىلى قويمىدى . كەچ بولغۇچە ئۇنىڭ خۇمارى تۇتۇپ ، تىترەگىلى ، ئەسنىگىلى ، پۈت ـ قوللىرى كىرىشكىلى تۇردى . بۇ ئازابنىڭ دەھشەت ئاغرىقىنى بىر ئۆزى بىلدىكى ، بۇ دۇنياغا تۆرەلىپ قالغىنىغا مىڭبىر پۇشايمانلارنى قىلدى . ئەمما ، ئىككىنچى كۈنى يەكشەنبە خۇمارى تۇتۇش بىلەن ، ئائىلە بويىچە يېپىلىپ ئۇنى كارىۋاتقا داكا ـ ئارغامچىلاردا باغلىۋەتتى .

ئابباس ، خەيرىگۈل ، گۈلنۇرلار يۇرۇن مۇشۇنداق ئىشقا دۇچ كەلگەن ئائىلىلەردىن ، چېكىپ تاشلىغۇچىلاردىن ئەھۋال ئىگەلەپ ، خەشخەش (ئەپيۇن غوزىسى)نى قاينىتىپ ، راسا ئاچچىق قىيام بولغاندا قەدىرداننا ئىچۈردى . ئۇ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ زورى ۋە تەڭقىسلىقتا بۇ زەھەرنى ئىچتى . ئەسلىدە خەشخەشتىن تېۋىپلار بىرنەچچە خىل دورا ياساپ ، ئۇنىڭ بەزىسىنى ئەسەبىيلىكنى پەسەيتىش ئۈچۈن سارائىلارغا ئىچۈرەتتى . بۇنى بىرنەچچە كۈن ئىچۈرگەندىن كېيىن دوختۇرلارنىڭ : «كېيىنچە خۇمار پەيدا قىلىپ قويمىدۇ» دېگەن ھۆكمىگە ئاساسەن ، خەشخەش قىيامىنى ئىچىشنى توختىتىپ ، دوختۇرخانىدىن «دولىكۇدىك» ، «چۈمادۇ» قاتارلىق خۇمارنى باسىدىغان ئوكۇللارنى ئەكىلىپ ، ھەركۈنى دېگۈدەك گۈلنۇر ئۇنى تەڭشەپ سېلىپ قويدى . «دولىكۇدىك» ئەسلىدە ئوپېراتسىيەدىن كېيىنكى چىداپ بولماس ئاغرىقنى ، شۇنداقلا راك كېسىلىنىڭ تەسەۋۋۇرغا سىغمىغۇدەك ئازابىنى يېنىكلىتىش ئۈچۈن سېلىنىدىغان زەھەرلىك ئوكۇل ئىدى . ئادەتتە دوختۇرخانىدىكى دورىخانىلار بۇ خىل ئوكۇلنى بەرمەيتتى . لېكىن ، ئابباس ، خەيرىگۈل ، گۈلنۇرلار : «راك كېسىلىگە سالمىز...» دەپ يېلىنىپ ـ يالۋۇرۇپ ئېلىپ كېلەتتى . بۇنداق ئوكۇل شەخسىي دورىخانا ۋە دوختۇرخانىلاردا بار بولۇپ ، ئەسلىدە بىر ئامپۇلى 80 پۇڭ ئىدى ،

لېكىن ئۇلار 100 يۈەندىن ساتاتتى . گۈلنۇر ھەر كۈنى ئىسسىغا دورا ئىچۈرۈش ، ئوكۇل سېلىش ئۈچۈن مەكتەپتىن بۈرۈن قايتىپ كېلەتتى . ئۇلار كېيىنچە «دولىڭدىك» ، «چۈمادۇ»لارنىڭ يېڭىلا-نغان تۇرلىرىدىن «فۇكاك» ، «كاك فۇ» ، «فۇجىڭكاك» قاتارلىق مەست قىلىش دورا ۋە ئوكۇللىرىنى ئىشلەتتى ، بىراق «دولىڭ-دىك» قاتارلىق بەزى ئوكۇللارنىڭمۇ خۇمار پەيدا قىلىدىغانلىقى ئىسپاتلانغاندىن كېيىن ، قەدىردانغا ئۇخلىتىش ، مەست قىلىش دورىلىرىنى يېگۈزدى . دېمىسىمۇ ، دەسلەپتە بىر - ئىككى كۈن خۇمار تۇتۇپ قاتتىق ئازابلانغان بولسىمۇ ، كېيىنچە خۇمار پەقەتلا تۇتمىدى . بۇنىڭدىن ئاق كۆڭۈل ئاتا - ئانا ، كۆيۈمچان گۈلنۇر تولىمۇ خۇشال بولۇشتى ، خروئىن دېگەن بۇ ئالۋاستىنىڭ ئاسانلا تەسلىم بولغانلىقىدىن ھەيرانمۇ بولۇشمىدى . ئاتا - ئانىسى ئىشقا ، ئاچىسى بىلەن ئىنىسى مەكتەپكە كەتكەندە ، خروئىننىڭ دەھشەتلىك ئازابىدىن خالىي بولالمىغان قەدىردانىنىڭ كالتە ئىش-تان ، مايكىلىرىنىڭ ئىچىدىكى تولۇق قوراللانغان خروئىن يەنە ئۆز كۈچىنى نامايان قىلدى . ئۇنىڭسىغا يانغان قەدىردان پال - پال قەغەزنى ئېلىپ ، تىرناقتەك خالتىنى چىشىدا يىرتىپ ، سەرەڭگە مونچاقلىرىنى گۈڭگۇرتلۇك پارچىغا سۈركەپ ، خۇماردىن راسا چىقاتتى - دە ، ئۆيدىكىلەر كەلگەن ھامان : «دورا - ئوكۇللارنىڭ ئۇنۇمى بولغان چېغى ، خۇمارىم زادىلا تۇتمىدى» دەپ ئۇلارنى خۇشال قىلاتتى . بىر كۈنى دادىسى بىلەن ئانىسى قەدىردان يانغان كارىۋاتنىڭ ئايىغىغا كېلىپ ئولتۇرۇشتى .

— ھۆم ، ئۆزۈڭنى قانداقراق ھېس قىلىۋاتىسەن ؟ — دېدى ئاباباس قەدىردانىنىڭ چىرايىغا سەپسېلىپ ، — چىرايىڭغۇ خېلى ئوڭشىلىپ قالغاندەك قىلىدۇ .

— دادا ، ئۆزۈڭىزگە ئايان ، مەن يانقىلى 16 كۈن بولدى ، خۇمارىم تۇتمىدى ، — قەدىردانمۇ دادىسىنىڭ چىرايىغا قا-رىدى ، — ئەمدى ئۇرۇمچىگە كەتمەسەم بولماس . مېنى نۇرغۇن ئىشلار ساقلاپ تۇرىدۇ .

— سېنى ساقلاپ تۇرىدىغان قانداق ئىشلار كەن ئۇ؟ — ئاپاس ئىشەنمىگەندى ، — ناھايىتى شۇ ئوبۇلھەسەنئىڭ قېقىنى سېتىپ ، ئۇنىڭ پۇلىغا دۇكانلىرىغا مال ئالارسەن؟

— ئىشەنمىسىڭىز ياقۇپ ھاجىمغا تېلېفون بېرىڭ .

— نېمە ئىشلىقىنى ئېيتىق دېمەمسەن؟ — دېدى خەيرىگۇل سەل گۇمانسىراپ ، — سەن دېمىسەڭ ، بىز پال سالامدۇق .

قەدىردان «داخىيەن» ، «قوڭۇرتاش» ، «غەربىي دىيار» شىركەتلىرىنىڭ باشلىقلىرى ياڭ مىڭسەن ، جاڭ يۈڭچىڭ ، لۇڭ داتۇلار بىلەن بولغان بەش ئايلىق توختام ، فۇجيەن ئەنبو شەھىرىنىڭ قاق سودىگىرى سۇڭ جىجۇڭغا بىر ئايدا 240 تونناغىچە ئالتە ئايغىچە قاق يەتكۈزۈپ بېرىش توختامى قاتارلىقلارنى سۆزلىگەندە ، ئاپاس بىلەن خەيرىگۇل بىر - بىرىگە قارىشىپ ، چاندۇرماي : «بولمايدۇ... » دېگەندەك باش چايقىدى . ئۇنىڭ ئۇستىگە كىچىككىنە بىر بالىنىڭ نەچچە شىركەت ، نەچچە خوجايىنلار بىلەن نەچچە يۈز ، نەچچە مىڭ تونناپ توختام تۈزۈشىگە ئىشەنمىدى .

— ئانا ، دادا ، سىلەر ماڭا ئىشەنمەيۋاتىسىلەر ، — دېدى قەدىردان جىلە بولغان ھالدا ، — تېخى ئىككى ناھىيە ، بىر بوز يەر مەيدانى بىلەن نەچچە مىڭ تونناپق توختام بار . ئۇلار بىر ئايدا ئىككى نۆۋەت ئورۇمچىگە قۇرۇق مېۋە - چېۋە يۈتكەيدۇ . مەن ئۇنى تاپشۇرۇۋېلىپ ۋاقتىدا بىر تەرەپ قىلمىسام ، ئۇلار نەچچە كۈن ساقلاپ قايتىپ كەلسە ، مالنىڭ پۇلىنى ، يەنە ماشىنىنىڭ كىراسىنى مەن تۆلىشىم كېرەك بولمدۇ... ئۇ دېگەن نەچچە مىليون يۈەن پۇل !

— بۇ توغرۇلۇق ياقۇپ ھاجىم ئېيتقان ، ئۇنى قاچان توشۇپ تۈگىتمدۇ؟

— 2 - ئاينىڭ بېشىغىچە .

— بۇ چاغقىچە ھەر ئايدا قانچە ماشىنا توشۇۋاتمدۇ؟

— ئوخشاش ئەمەس . — كارىۋاتقا باغلاقلىق قەدىردان سەل يانتۇ بولدى ، — مەن توختام تۈزگەن كالونلار ھەر قېتىمدا قانچە-

لىك ماشىنا چىقىرالمىشقا باغلىق . ئالدىنقى ئايلاردا بىر كالون 24 ماشىنا ، يەنە بىرى 18 ماشىنا ماگدۇرغان . بۇ قېتىم ئىككى كالون 67 ماشىنا مالنى بىر يولىلا يۆتكەپتىكەن ، ھەممىنى ئۇچ شىركەت بىلەن ئەنبولۇق سۇڭ خوجايىنغا تەقسىم قىلىپ بەردىم .

— بالام ، — دېدى خەيرىگۈل قەدىردانىنىڭ قولىنى تۇتۇپ ، — بىزنىڭ سېنى مەيلىگگە قويۇپ بەرگۈمىز بار ، بىراق ئاڭلىساق ، بۇ مەرەزگە داخىل بولغان ئادەم ئاسان تاشلىمالمايمىش··· باشقىلارنىڭ چەككىنىنى كۆرسىلا يەنە ئۆگىنىۋالارمىش .

— ۋايتوۋا ، ماڭا ئىشىنىڭلار . بۇندىن كېيىن دېققەت قىلسام بولمىدىمۇ .

— بولىدۇ ، بالام ، — دېدى ئايباس ئورنىدىن تۇرۇپ ، — ئاچاڭ گۈلنۇر مەكتەپتىن كەلگەندىن كېيىن مەسلىھەتلىشىپ بىر قارارغا كېلەيلى .

ئەتىسى ئىدارىدىن بالدۇرراق قايتقان ئايباس خەيرىگۈلنى مېھمانخانىغا چاقىرىپ كىرىپ . ئاستا كۆسۈرلاپ گەپ قىلدى :

— قاراڭلا ئانىسى ، جىنايى ئىشلار ساقچى ئەترىتىنىڭ باشلىقى ئايلىپىز ئىشخانامغا كەپتىكەن ، — ئايباسنىڭ ئاۋازى بارغانسېرى ئۆرلىدى ، — ئونىڭغا مەزلۇم قۇدىمىز ھۆسنارخان تېلېفون بېرىپ : «قەدىردان تېز قايتىپ كەلسۇن ، توپ سېتىش بازارلىرىدىكى ھاقچىلار ئاشخانىمىزنىڭ بوسۇغىسىنى ئېشىۋېتىدى دېدى··· » دەپ گەپ تونۇپتۇ . قانداق قىلىمىز ؟

قەدىردانىنىڭ نوختام توغرۇلۇق گەپلىرى راست ئوخشىمامدۇ ؟

— راستلىقى راست ، مەنمۇ ياقۇپ ھاجىمدىن ئاڭلىغان .

— ھۆسنارخان ساقچى ئايلىپىزنى قانداق تونۇيدىكەن ؟

ئۇلارنى سوروشتوروپ نېمە قىلاتىنىڭ ؟ ئايلىپىز ئورۇمچىگە بارسىلا ھۆسنارخانىنىڭ ئۆيىگە چۈشىدىكەن ، — ئايباس ئويلىنىپ قالدى ، — بۇ گەپنى قەدىردانغا دەيلىمۇ قانداق ؟

دەيلى ، — خەيرىگۈلمۇ سەل ئەنسىرىگەنىدى ، — بولمىسا ھۆسنارخان دېگەن خوتۇن قەدىردانىنى «قاچتى» دەپ ئويلاپ ، ئىشىك سەتىنى چىقارمىسۇن .

ئۇلار قەدىردان يانغان ھۇجرىغا كىرىپ ، بىردەم جىم ئولتۇرغاندىن كېيىن ئەر - خوتۇن ئىككىسى : «قېنى سىلىدىن كەلسۇن» دېگەندەك بىر - بىرىگە قاراشتى . ئابباس خوتۇنىنىڭ بىر ئالىيىشىدىن كېيىن گېپىنى قىرىپ قويۇپ ، ھۆسنارخاندىن تېلېفون كەلگەنلىكى ، قاقچىلارنىڭ ئۇلارنىڭ ئاشخانىسىغا كىرىپ سوروشتە قىلىۋاتقانلىقىنى سۆزلەپ بېرىشى ، قەدىردانىنىڭ تىت - تىت بولغانلىقى چىرايىدىن بىلىنىدى .

— ئانا ، دادا ، ھۆسنارخان قاقچىلارنىڭ مېنى ئىزدەپ قېلىشىغا ئۇنچىۋالا ئەندىكىپ كېتىدىغان خوتۇن ئەمەس ، — دېدى قەدىردان جىددىي ھالدا ، — زۇلئاي كېسەل بولۇپ بالىنىستىتا يېتىپ قالغانىدى . شۇڭا ، ئۇ خوتۇن : «زۇلئايغا قارىماي خوتەنده يېتىۋالامسەن» دەپ بەرگەن تېلېفون ئۇ . ئەگەر ۋاقتىدا بارمىساڭ قىزىنى ئەكىلىشتىن يانىمايدۇ...

جېنىم بالام ، ھېلىقى مەھەرزىنى راست تاشلىدىڭمۇ زادى ؟ — خەيرىگۈل يەنىلا خاتىرجەم ئەمەس ئىدى ، — سېنى زادىلا قويۇپ بەرگۈم يوق .

— ئانا ، دادا ، مەن سىلەردىن خۇش بولۇپ قالاي ، مېنى يېشىۋېتىڭلار ، — قەدىردان خۇمارىنىڭ باشلانغانلىقىنى سېزىپ قېلىپ تېزلا جىددىيلەشتى ، — مەن يېتىۋېرىپ بەك قىينىلىپ كەتتىم . تېزرەك بولۇڭلارچۇ .

ئابباس بىلەن خەيرىگۈل ئارغامچىنى چىشلەپ يېشىپ بولغۇچە ، قەدىردان ئارانلا چىدىدى . شۇڭا ، ئۇ بوشىنىپ كارىۋاتتىن چۈشكەن ھامان : «ھاجەتخانىغا كىرىپ چىقاي» دەپلا چىقىپ كەتتى . 16 كۈندىن بېرى خۇمارىنىڭ تۇتمىغانلىقى ياخشىلىقتىن بېشارەت . دەپ چوشەنگەن ئابباس بىلەن خەيرىگۈل بىر - بىرىگە نەسىللى بېرىشىپ ، ئوغلىنى قويۇپ بېرىش قارارىغا كېلىشتى .

هاجەتخانىغا چىقىپ كەتكەن قەدىردانىنىڭ خۇشال ، تېتىك قايتىپ كىرىشى ئۇلارنى تېخىمۇ ئىشەندۈرۈۋەتتى .

قەدىردان چوشتىن كېيىن پوچتىخانىغا كەلدى . ئۇ ياتاقتىكى لەرگە تېلېفون بېرىپ ، ئۆتكەنكى تۇتۇلغانلارنىڭ ئەھۋالى قانداق بولدى ، ئۆزىنى سۈرۈشتە قىلمۇاتامدۇ - يوق ، دېگەنلەرنى ئۇقۇپ بېقىپ ، ئاندىن ئورۇمچىگە ماڭماقچى ئىدى . تېلېفونىنى ئەبەي گەتار ئالدى . قەدىردان ئۇنىڭدىن بىر قۇر ئەھۋال سورىغاندىن كېيىن بالىلارنىڭ ئەھۋالىنى سورىدى .

— ئۇنىڭدىن ئەنسىرىمە . ھازىر ياتاقتىكى بالىلار غەيرەت جاڭدۇنى بېيجىڭدىن كەلدى دەپ ئولتۇرۇش قىلمۇاتىمىز .

— غەيرەتكام قايتىپ كەپتۇ - دە ، — قەدىردان كىملەرنىڭ قويۇپ بېرىلگەنلىكىنى بىلىشكە ئالدىرىدى ، — ياتاقتا راسا پەيزى قىلمۇپتىپسىلەر - دە ، سورۇندا كىم - كىملەر بار ؟

— كىم بولاتتى ، غەيرەت جاڭدۇ ، زوھۇرگاسىيا ، ئابىخان لومپا ، ئەيسا خېنەنجىر ، ئىدرىس مودىك... ئىشقىلىپ ، كونا ئۇلۇپەتلەرنىڭ ھەممىسى بار .

قەدىردان تېلېفون تۇرۇپكىسىنى قويۇپ «ئۇھ» دەپ يېنىك تىن ئالدى . چۈنكى ، ئۆتكەندە سولانغانلارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك قويۇپ بېرىلگەنىدى . ئۇ پوچتىخانىدىن چىقىپ گۈلباغقا كېلىشى . قايتىتىندۇر ژارقىرىشىپ ئەھەت تاۋكا بىلەن ئىمىر ئوچ بارماق بېتىپ كېلىشتى . ئۇلار قىلىدىغان قىلىق تاپالماي ، بىرى قەدىر - دانىنى كۆكلەرگە كۆتۈروپ ماختىسا ، يەنە بىرى ئۇنىڭ دولىسىغا قېقىپ : «زامانىمىزنىڭ يېڭى بايلىرى» دەپ خۇشامەت قىلىشاتتى . ئۇلار قەدىردانىنى كەپتۇ دەپ ئاڭلاپ كۆپ ئىردىگەنلىكىنى ، لېكىن ھېچ يەردىن خەۋىرىنى ئالالمىغانلىقىنى ئاغزى - ئاغزىغا تەگمىگەن ھالدا كاپىلدىماقتا ئىدى . ئاخىر ئۇلارنىڭ بىرى قەدىردانىنىڭ پۈتىگا ھۆل خىش قويۇپ ، بىرى پۈدەپ يەل بېرىپ ، رېستورانىنىڭ ئايرىم خانىسىغا باشلاپ كىردى . بۇگۈنكى ئولتۇرۇشتا ئەھەت تاۋكا ، ئىمىر ئوچ بارماق ، ئۆمەر غالتەكلەردىن ئىبارەت داڭلىق

قمارۋازلاردىن باشقا ، يەنە ئوچ سەتەڭمۇ بار بولۇپ ، بۇلارنىڭ ئىچىدە ئەڭ چىرايلىقى يەنىلا ئۇتكەنكى رۇقىيە ئىدى . قەدىردان بىلەن ئىككى كېچە بىللە بولۇپ ، كۆڭلى تىنغۇدەك ئىلتىپاتقا ئېرىشكەن بۇ قىز بوگونكى سورۇندا يەنىلا باز ـ كەرەشمىلىرى ئارقىلىق قەدىردانىنى ئۆزىگە مەھلىيا قىلىۋالدى .

ئۇلار دەلدەڭشىپ رېستوراندىن چىققاندا ، كوچىلار ئادەمسىز چۈلسىرەپ قالغانىدى . زەڭگەر ئاسماندا يۇلتۇز تودىلىرىنىڭ توپلىشىپ ، تېخىمۇ يارقىن چاقناپ كېتىشى ئەتىكى قانتىق سوغۇقتىن دېرەك بېرىپ تۇراتتى .

— قەدىردان دوستۇم ، — دېدى ئېغىرلىشىپ قالغان ئەھەت تاۋكا ، — ئاغزىڭ ھاراق پۇراپ تۇرسا ، ئاتا ـ ئاناڭنىڭ ئالدىدا تەركى ھۆرمەت بولمىدۇ . ئۇقتۇڭما ؟ شۇڭا بىز ساڭا ياتاق ئېلىپ قويغان ، مۇشۇ... مۇشۇ پەرىشتە سېنى ئاپىرىدۇ . قانداق دېدىم ، مانتوك ئايىم ؟

— چاتاق يوق ، — دېدى تەڭشىلىپ قالغان رۇقىيە ، — چاتاق بار يەردە بىز يوق !

بىر كېچىلىك سەتەڭ ھېيلىسى ئىككى قورۇ ـ جايىنىڭ بېشىغا سۇ قۇيىدى . قەدىردان ئەتىسى تەكلىپ قىلىنغان قمار سورۇنىدا ئىككى قورۇ ـ جايىنى 250 مىڭ يوەنگە تەۋە قىلىپ ئۇنتۇرۇۋۈەتتى . ئۇ ئەسلىدە 170 مىڭ يوەنلىك قايتۇرۇۋالسام ئەجەب ئەمەس دەپ . چورۇق بىلەنلا خامىنغا سەكرىگەنىدى ، بىراق ئۇنىگەننىڭ ئوستىگە تەپكەندەك ، ئىككى قورۇ ـ جايىدىن ئايرىلىپ قېلىپ ، ئورۇمچىگە پۇچىلانغان ھالدا قايتىپ كەتتى...

ئايرودۇرۇمدىن قوزغالغان تاكسى ئون نەچچە كىلومېتىر يول ـ نى بېسىپ كۈن پېتىشقا يېقىن «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى» ئالدىدا توختىدى . سەيەر سومكىسىنى كۆتۈرگەن قەـ دىردان ئاشخانىغا كىرىپ كەلگەندە ، پىيار چاناۋاتقان زۇلئاي ئەتـ راپتا ئاباق توختى . كازىم ، ھۆسنارخانلار يوقمىكەن ، چەيدونى تاشـ

لىۋىتىپ ئۇچقاندەك كېلىپ قەدىرداننى قۇچاقلىۋالدى . ھۆسنار-خان كۆرمەسكە سېلىپ پەشتاختىدىن باش كۆتۈرمىدى . ئاياق توختى بىلەن كارىم تاماق سۇنۇش تۆشۈكىدىن نېرى كەتتى .

— ھەممىسى قاراپ تۇرسا ، — يۇرىكى سېلىپ كەتكەن قەدىر-دان ئاستا پىچىرلىدى ، — بولدى قىلىك...

— كارىم نېمە ، — زۇلئايمۇ پىچىرلىدى ، — ئىشككە قاراپ كۆزۈمنىڭ قارىسى ئېقىپ كەتكىلى تاسلا قالدى .

— بولدى ، مېنى قويۇۋېتىڭ ، باشقىلار بىلەن كۆرۈشۈ-ۋالاي ، — قەدىردان زۇلئايدىن ئارانلا بوشاندى - دە ، پەشتاختا ئالدىغا كەلدى ، — ئانا ، ئوبدان تۇردىلىمۇ ؟

— مۇنۇي ، قەدىردان بالام كەپقاپتۇ ئەمەسمۇ ، — ھۆسنارخان چاندۇرماي ئورنىدىن تۇردى ، — ئۆيىڭچى تىنچلىقمىكەن ، مەزلۇم قۇدىمىزنىڭ ئەھۋالى ياخشىدۇ ؟

— ياخشى ، ئانامنى دوختۇرخانىدىن ئېلىپ چىققاندىن كېيىن بۇياققا ماڭمىدىم .

— ياللا ، توپ سېتىش بازارلىرىدىكى قاقچىلار ئاشخانا-مىزنى ئۆتەك قىلىۋەتتى ، — دېدى ھۆسنارخان قاپاقلىرىنى سۇزۇپ ، — كاتتا قاق سودىگەرلىرى ، شىركەت خوجايىنلىرى ، «بالا سەيگۈيۈەن» دەپ ئىزدەپ كەلدىيا...

— شۇ ، شۇ ، ئېتىنى ئاتماي «بالا سەيگۈيۈەن» دەيدىكەن دېسە ، — تاماق سۇنۇش تۆشۈكىدە ئاياق توختى كۆرۈندى ، — ھە ، قەدىردان بالام ، يۇرت - جامائەت ، تۇغقانلار تىنچلىقمىكەن ؟

— تىنچلىقكەن ، ھەرقايسىلىرىغا دۇئايىسالام ئېيتتى .

— سالامەت بولسۇن ، ئاللا ئامان قىلسۇن .

ئانا ، دادا ، — دېدى زۇلئاي تۇمۇشۇقىنى ئۆچ-لاپ ، — ھەممىسى تىنچلىقكەن ، بولدىما ئەمدى ؟ قورسىقى ئېچىپ كەتكەن ئادەمدىن گەپ سوراۋېرىدىكەنسىلەر...

زۇلئاي قەدىردانىنى باشلاپ خاس خانىغا ئەكىرىپ قويۇپ ، ئۆزى قايتىپ چىقتى ، ھۆسنارخان پەشتاختا ئىچىدە تۇرۇپ ۋار-

قىرىدى :

— زۇلئاي قىزىم ، سەن قەدىردانغا ھەمراھ بولغىن ، گۆشنانى داداڭ پىشۇرۇپ بېرىدۇ .

— ماقۇل ، ئاتا .

زۇلئاي خاس خانىغا كىرگەنچە ، قەدىردانىنى قۇچاقلاپ چىرمىشىپلا كەتتى . ئۇ تويماي ـ تويماي سۆيەتتى ، ھەدلايتتى . ئەركەلەپ كۆكرەكلىرىگە يۈزلىرىنى ياقاتتى .

— كەچتە ياتقىڭىزغا بارسام بولامدۇ ؟ — ئاناردەك قىزىرىپ كەتكەن زۇلئاي ئاستا شۇڭىلىدى . — سىزنى شۇنداق كۆرگۈم كېلىپ كەتتى .

— كەچتە ياقۇپ ھاجىمنىڭ ئۆيىگە بارماقچىدىم...

— ئەمىسە مەنمۇ بىللە بارىمەن .

— ماقۇل ، بىللە بارايلى .

دەرۋەقە ، بۇ 18 كۈن زۇلئاي ئۈچۈن ئېيتقۇسىز ئۇزۇن تۈيۈلۈپ كەتتى . ئۇ جىددىي قۇتقۇزۇش بۆلۈمىدە يالغۇز ياتقان ئاشۇ ئۇزۇن كېچىلەردە قەدىردان كۆز چاناقلىرىدىن بىرەر دەقىقە مۇ نېرى كەتمىدى . ئەنە ، ئۇ ئىككى كېچە پېچىرلىشىپ ، پات ـ پات سۆيۈشكەندە ئولتۇرغان ئورۇندۇق ، مانا ئىككىسى باش قويغان ياستۇق... توغرا ، ماۋۇ يوتقان ئىچىدە ئىككىسىنىڭ قوللىرى ئۈچراشقان . راست ، ئۇلارنىڭ قوللىرى بىر ـ بىرىنى پات ـ پات سىقىشىپ قوياتتى . توۋا ، ئەرلەرنىڭ قوللىرى نېمانچە خاسىيەتلىك ، سىرلىق ، ھارارەتلىكتۇ ! ھەر ئۈچراشقاندا تارقىغان بىر قىزىق ئېقىن ئۇنى بىھوشلۇق بۆشۈكىدە ئەللەيلەيتتى ، قانلىرى تومۇرلىرىنى يېرىۋەتكۈدەك تېپچەكلەيتتى ، چىداپ بولماس بىر خىل تەرەددۇت پۈتۈن ۋۇجۇدىنى لەرزىگە سالاتتى .

زۇلئاي قەدىردانغا قاراپ ئولتۇرۇپ ، ئاشۇ تەقەززالىق مىنۇتلارنى ئەسكە ئېلىۋاتقىنىدا ، ئۇنىڭ كۆزلىرى گەپ قىلىۋاتاتتى ، قەدىردان بولسا ئۇنىڭ گەپ قىلىشىنى بىلمىدىغان كۆزلىرىگە قاراپ ، قۇلاقلىرىنچە قىزىرىپ ، كۆزلىرىنى ئەپقاچاتتى . شۇڭا ، ئۇ گۆش-

ئانانىمۇ خاتىرجەم ئولتۇرۇپ پىيەلمىدى ، زۇلئاي قۇيۇپ تۇرغان چاينىمۇ قانغۇدەك ئىچەلمىدى .

ئۇلار «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»دا ھېلىھەم پارقىراپ تۇرغان «لادا»غا چىقىپ ، ياقۇپ ھاجىمنىڭ ئۆيىگە يۈرۈپ كەتتى . كوچا چىراغلىرى يوللارنى ئاپپاق يورۇتۇپ تۇراتتى . ئاسماننىڭ ئېگىز يېرىدە مۇئەللەق ئېسىلىپ تۇرغان ئاي ئورغىقى پۇتۇن كائىناتنى ئۆزىنىڭ سىرلىق كۆكۈچ نۇرىغا پۈركۈگەنىدى . ئۇ قەدىردان ، زۇلئاي چۈشكەن «لادا»نى ئەگىشىپ تا داجەيگۈغىچە بىللە كەلدى . لېكىن ، ئۇلار ئۆڭگانىڭ قورۇسىغا كىرگەندە ، ياقۇپ ھاجىم يوق بولۇپ چىقتى . ئۆڭگان ئايال ئۇنىڭ ئىلى سەپىرىدىن ئېخى كەلمىگەنلىكىنى ئېيتتى .

قەدىردان ماشىنىنى قايتۇرۇپ ئارقىغا قايتتى . لېكىن ، زۇلئاينىڭ زادىلا قايتقۇسى يوق ئىدى . ئۇ بىتاقەت سېغىنغان يىگىتىدىن تاڭ ئاتقۇچە ، ياق ، مەڭگۈ ئايرىلماي مۇشۇنداق يېنىدا ئولتۇرسا ، مۇڭداشسا ، يېقىندىن بىر - بىرىگە قاراشسا نېمىدېگەن پەيزى - ھە ! تۇۋا ، بىرىنىڭ قۇتۇلالماي قالغان مېيىپ بالىسى ، يەنە بىرىنىڭ بىر پۇتى گۆرگە ساڭگىلىغان ئانىسى قازا قىلغانغا «قارىلىق تۇتمىز» دەپ تويىنى 5 - ئاينىڭ 12 - كۈنىگە بېكىتىپ قويغىنى نېمىسى ! ھازىر ئېخى 12 - ئايغا ئوتتۇرا بولغان تۇرسا ! ۋاي - ۋۇي ، قېرىلارنىڭ رەسىم - قائىدىلىرى نېمىدېگەن جىق ! جاق تويدىغۇ كىشى...

زۇلئاي يول بويى تاقا - تۇقا خىياللار قاينىمىدىن چىقالماي ، «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى» ئالدىغا كېلىپ قالغانلىقىنى تۇيمايلا قالدى . ئۇ «ماشىنا دېگەنمۇ بولمايدىغان نېمە ئىكەن ، نېمانچە تېز ماڭغان...» دەپ ئىچىدە خاپا بولدى .

— زۇلئاي ، خوش ئەمسە ، — دېدى قەدىردان يېنىغا قايىرىلىپ ، — ئۆيىڭىزگە كەلدىڭىز .

— ئەجەب تېز ھەيدەيدىكەنسىز ، — زۇلئاينىڭ چۈشكۈسى يوق ئىدى ، — گاڭىنى ئىت قوغلىغاندەك چېپىپ...

— بەللى ، تېز ھەيدىگەنگىمۇ خاپا بولامسىز ؟ ئەمىسە ئەتە كۆرۈشەيلى .

قەدىردانىڭ «ئەتە كۆرۈشەيلى» دېگەن سۆزى «ماشىنىدىن چۈشۈپ كېتىڭ» دېگىنى ئىدى . زۇلئاي بىردىنلا سولتىيىپ ماشىنىدىن چۈشتى . ئۇ بىرنەچچە ئېغىز يورەك سۆزلىرىنى دەۋالغۇچە . قەدىردان «خوش» دەپلا كېتىپ قالدى . ئۇ ئەسلىي «دوسۇلۇق »تىكى ئۆيىگە كەتمەكچى ئىدى . لېكىن ماشىنا ئالدىغا مېڭىپ ئاسما كۆۋرۈك ئاستىدىن قايرىلىپ ئارقىغا ماڭغاندا ، زۇلئايىڭ ئۆيگە كىرىپ كەتمەي ، ئاشخانا ئالدىدا تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ قالدى ، شۇڭا ئۇ ماشىنىنى ئىلاجسىز «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى» غا ھەيدەپ كىرىپ كەتتى . قەدىردان ئىچىدە «بوپتۇلا ، مەن بارغۇچە دەرۋازىنى تاقايدۇ ، يەنە ئىشىك قېقىپ يۈرەرمەنمۇ» دەپ ئويلىدى .

قەدىردان بىنا كارىدورىغا كىرىپلا ، ۋېجىك قارا پاتەمنىڭ ۋاتىلداپ كېتىشىدىن قورقۇپ ، ئۆۋەتچى خانىغا بويۇنداپ قاراپ ، پەشتاختىنىڭ ئىچىدىكى دېرىزىدىن ئۇنىڭ ئىچكەركى بۆلۈمدە ئۇخلاۋاتقانلىقىنى كۆردى . قەدىردان پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ ئۆتتى ـ دە ، پەلەمپەيگە چىقىپ كەتتى . ئۇ ياتقىغا كىرىپلا ئىشىك ، دېرىزىلەرنى ئېچىۋەتتى . چۈنكى ، ياتاق ئىچى بىرخىل دىمىق ، زەي پۇراپ كەتكەنىدى . ئۇ تازىلىق ئۈيىگە كىرىپ ، پۇت ـ قوللىرىنى يۇيۇپ ، ئىشىك ـ دېرىزىلەرنى قايتىدىن ئېتىۋەتىپ ئەمدىلا ياتاي دەپ تۇرۇشى ، ئىشىك چېكىلدى . قەدىردانىڭ يۈرىكى جىغلا قىلىپ قالدى . بۇنداق كېچىدە تېلىفون كەلسۇن ياكى بىرەر خەۋەر بولسۇن ، خۇش خەۋەر ئەمەسلىكى ئېنىق ئىدى .

كىم ؟

— مەن !

زىل ئاۋازدىن كىم ئىكەنلىكىنى بىلىپ بولغان قەدىردان «ئاپلا» دەپ ئېڭىكىنى قاماللىدى . ئۇ ئىچىدە «بۇ قىز مېنى تويغۇزۇۋېتەمدۇ نېمە ؟ ئوي قىلماي تۇرۇپ بۇنچىلىك ، ئوي قىلىپ

بولغاندىن كېيىن ئىش بار ئىكەن !» دېگەنلەرنى ئويلىغاچ ئىشكنى ئاچتى . زۇلئاي كىرگەنچە قەدىرداننى قۇچاقلىۋالدى .

— قانداق كىردىڭىز ، سىزنى بىر كىم كۆرمىدىمۇ ؟

دەرۋازىنىڭ يان ئىشكى ئوچۇقكەن ، دېرىزە ئاستىدىن ئېڭىشىپ كىرىۋىدىم ، قاراۋۇل كۆرمىدى ، دېدى زۇلئاي غەلىبىسىدىن شادلىنىپ ، نۆۋەتچى خانىدىكى ۋاقت - ۋاقت خوتۇنمۇ ئىچكەركى بۆلۈمدە ئۇخلاپ قاپتۇ . قەدىردان ، مەن··· مەن بەك مۇزلاپ كەتتىم···

زۇلئاي ھېچ تەكەللۇپسىزلا ئۇچىسىدىكى كۆزلۈك پەلتوسىنى ، پوپايكىسىنى ، ئايغىنى سېلىۋېتىپ ، سېلىقلىق يونقانىڭ ئىچىگە كىرىپ پورکىنىپ يېتىۋالدى . ئەمدى بۇ قىزنى كەتكۈزەي قېنى ئىدى . بەلكىم : «سىز مېنى ئەزەلدىن ياخشى كۆرۈپ باقمىغان ، يەقەت ئانام بىلەن ئاكامنىڭ بېسىمى ، يەنە ئۆتكۈزۈپ قويغان سەۋەنلىكىڭىز ئۈچۈنلا ئۆزىڭىزنى قۇربان قىلغان» دەپ يىغلاپ - قاقشاپ ، ئادەمنىڭ كۆڭلىنى پارە-پارە قىلىشى تۇرغانلا گەپ ، ئەجەب ئىش ، زۇلئاي ئۆزىنى قاچۇرۇپ ، پەردىسىپ بىلەن مۇئامىلە قىلغان چاغلىرىدا قەدىردان ئۇنىڭغا قىزىققانىدى . لېكىن ، ئۇ جىددىي قۇتقۇرۇش بۆلۈمىدە يانقان ھېلىقى كېچىلەردە قىلغان سۆزلىرى ، بەزى «ئامراق»لىقلىرى ، مانا بوگۈنكى ئانا - ئانىلىرىنىمۇ كۆزىگە ئىلمای قىلغان تۇرگۇنلۇكلىرى قەدىردانىنى سەسكەندۈرۈپ قويدى . كونىلارنىڭ : «قوغلىغاندىن قاچ ، قاچقانىنى قوغلا» دېگىنى خېلى ۋەزنى بار گەپ ئىكەن ئەمەسمۇ . قىزنىڭ ئىش ، ھېلىقى بۇزۇق قىز رۇقىيەگە بولغان ھېسسىياتچىلىكىمۇ ئىنتىلىش كۆرۈنمەيدۇ ياكى ئۇ چاغدا مەست بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭدا تەلۈە ھېسسىيات ئۇرلىگەنمىدى ؟ !

— نېمانداق باتمايسىز ، - زۇلئاي چىراغنى ئۆچۈرۈش ئۈچۈن ئامدىكى يېپقا قول سوزغانىدى ، ئۇنىڭ قىپقىزىل باغرىداق بىلەنلا ئىكەنلىكى بىلىنىدى ، — بولۇڭە . يېتىڭ .

قەدىردان كىيىملىرىنى سېلىپ يونقان ئىچىگە كىردى···

دېگەندەك ، زۇلئاينىڭ بېلىقتەك يالتىراپ تۇرغان يوتىلىرى ، يۇ-
مىلاق يۈمران كۆكسىلىرى خۇددى كاچكۈلدىن چىققاندەك مۇزدەك
ئىدى .

ئۇھ ۋايەي ، بەدبەختىز نېمىدېگەن ئىسسىق ؟ — زۇلئاي
مەھكەم چاپلاشتى ، — بەك ھۇزۇركەن !

ئۇلار بىردىنلا سۆيۈشۈپ ، پۈتىلاقلىشىپ كەتتى . لىغىرلاپ
تۇرغان يوتىلار ئوتتۇرىسىغا چوغدەك قىزىق ، ئەمما قانتىق بىر
نەرسە قادالغىنىدا ، قىز بىردىنلا ئىڭراپ ، قەدىرداننىڭ بىلەكلىرى-
نى چىڭ ئۇشلىدى...

— زۇلئاي ، كېيىملىرىڭنى كىيىڭ ، مەن سىزنى ئاچىقىپ
قويای ، بولامدۇ ؟ — قەدىردان پىچىرلىدى . — تۇرۇڭ...

— بىر كېچە قونسام بولمامدۇ ؟

— قونسىڭىز بولىدۇ ، قەدىردان دەمال گەپ قىلالمى-
دى ، — لېكىن بۇ مېھمانخانىغا پات - پاتلا ساقچىخانىنىڭ ئادەملە-
رى بېسىپ كىرىپ ، ياتاقمۇ ياتاق تىنتىش ئېلىپ بارىدۇ...
ئۇنداقتا ئىككىلىمىز رەسۋا بولىمىز .

بۇگۈنچە خۇدايىم ساقلايدۇ .

— بوپتۇ ، خۇدايىم ساقلىغان تەقدىردىمۇ ، ئەتە مەن ئانىڭىز
بىلەن دادىڭىزنىڭ چىرايىغا قانداق قارايمەن ؟ ئۇلار ئىككىسىنى
ياقۇپ ھاجىمنىڭ ئۆيىگە كەتتى ، قايتىپ كېلىدۇ ، دەپ بىلىدۇ ،
لېكىن تاراق - تۇرۇق شەپە ئاڭلانمىسا ، ھۇجرىڭىزنىڭ چىرىغى
يورۇمىسا ، ئۇلار نېمە دەپ ئويلاپ قالار ؟ بولۇپمۇ ھۆسنارخان
ئاچامنىڭ ئاچچىقىنى مەندىن ئوبدان بىلىسىز...

بوپتۇ ئەمىسە ، — زۇلئاي كېيىملىرىنى كىيىشكە باش-
لىدى ، — سىز... سىز... بەكمۇ چوڭقۇر ئويلاپ كېتىدە-
كەنسىز...

— بۇنداق چۈشەنسىڭىز ، كەتمەڭ ، — شىمنى كىيۋاتقان
قەدىردان قىزغا قارىدى ، — ساقچىخانىغا بېرىپ قالساق ياكى
ئانىڭىز كوچىلاپ سوراپ قالسا ، ئۆزىڭىز بىرنېمە دەرسىز .

— بولدىلا ، بولدىلا ، تولا ئادەم قورقۇتماڭ .

قەدىردان زۇلئايىنى كىيىندۈرۈپ ، نۆۋەتچىخانا ئالدىدىن ۋە قاراۋۇلدىن تۈيدۈرماي ئۆتكۈزۈپ ، يولنىڭ چېتىدىكى ئاشخانا ئالدىغا يېتىپ كېلىشتى ، زۇلئاي يىگىتىگە پايلىماي چىڭ قۇچاقلىۋالدى .

— ئەنە نېمىش قىلىسىز ؟ — زۇلئاي ئاستاغىنا سورىدى .

— بىرنەچچە كۈن ئالدىراش ئىشىم بار ، — دېدى قەدىردان جىددىي تەلەپپۈزدا ، — «داخىيەن» ، «قوڭۇرتاش» ، «غەربىي دىيار» شىركەتلىرىگە بارىمەن ، توپ سېتىش بازارلىرىنى ئارىلايمەن . ئاندىن خوتەندىن مال كېلىدىغان ۋاقىت بوپقالدى .

— ئەمسە قاچان كېلىسىز ؟

— كېلەر ھەپتىگىچە كېلەلمەسلىكىم مۇمكىن .

— كەچتىغۇ ياتقىڭىزدا بولارسىز ؟

— بىلگىلى بولمايدۇ ، بەزىدە باشقا مېھمانخانىلاردا يېتىپ قالىدىغان ئىشلارمۇ بوپقالىدۇ .

قەدىردان زۇلئايىنى ئۆيگە كىرگۈزۈۋېتىپ ، يانتىقىغا قايتىپ كەلدى . ئۇ ئەتىسى ئەتىگەندە «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى»نىڭ كوللېكتىپ ئاشخانىسىدا ناشتا قىلغاندىن كېيىن «قوڭۇرتاش» شىركىتىنىڭ قۇرۇق مېۋە ـ چۈە توپ سېتىش بازىرىغا كەلدى . ئۇنىڭ كەلگىنى ئېغىزدىن ـ ئېغىزغا كۆچۈپ ، بىردەمدىلا : «بالا سەيگۈيۈەن كەپتۇ» دېگەن خەۋەر بازارغا تارقالدى . دېھقان قاقچىلار ، قاق سودىگەرلىرى ئۈياقتىن ـ بۈياقتىن توپلاندى . ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ مالىلىرىنى سايە قىلىشىپ ، سولياۋ لەمپىلىك سەنىغا ئايرىشتى . قەدىردان خېلى كۆپ ئادەملەرنىڭ قاقلىرىنى تەكشۈرگەن بولسىمۇ ، لېكىن كۆڭلىگە يارىغان ئۈچ ئادەمنىڭ 210 تونا مېلىنى ئېلىپ «قوڭۇرتاش»نىڭ خوجايىنى لۇڭ داتۇغا ئۆتكۈزدى . ئەمدى ئۇنىڭ بىلەن توزۇلگەن توختامدىكى مالدىن پەقەت 40 تونىلا قالغانىدى . ئۇ بوغالتىرىيە ئىشخانىسىدىن ئۆزىگە تەئەللۇق پۇلنى ئېلىپ قېلىپ ، قالغىنىنى ئۈچ قاقچىغا بېرىپ قايتقۇچە ،

كۆن يامالىق تېغىغا قىكغايغانىدى .

قەدىردان «لادا»نى سالقىن ھەيدەپ ، «دوستلۇق»تىكى ئۆيىگە قايتىپ كەلدى . ئۇنىڭغا ھاردۇق يېتىپ قالغانمۇ قانداق ، ھېچ ئىش خۇشياقمايتتى . شۇڭا ، ئۇ ھۇجرا ئۆيىدىن ئىككى كۆرپە ، ئىككى پەي ياستۇق ئاجىقىپ ، مېھمانخانىدىكى گىلەم ئۈستىگە سېلىپ يانپاشلىدى ، ئاندىن تىزگىنەك بىلەن 35 دېۋىلۇق «سونى» ماركىلىق پاپۇسىنى تېلېۋىزورنىڭ ئېچىپ قويدى . ئۇنىڭغا راستىنلا ھاردۇق يېتىپ قالغانمىدۇ ؟ قارماق ، تىزگىنەك ئارقىلىق قاناللارنى يۆنەكىشىمۇ ئېغىر كېلىۋاتقاندەك ، پات - پات بۇرنىنى تارتىپ ئەستەيدۇ ، خۇددى كېسەك قۇيۇپ بېلىنى ئالالماي قالغان مەدىكاردەك ئۆزىنى ھەر تەرەپكە تاشلاپ . «ئۇھ» دېگەن بىر سۆزنى قايتا - قايتا تەكرارلايدۇ... ياق ، ئۇنىڭغا ھاردۇق يەتكىنى يوق ! ئۇ ئېغىر - ئېغىر ناغار ، يوكلەرنى كۆتۈرىدىغان ھامماللىقى كەتمەنىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ چاپىدىغان دېھقان بولمىسا ! ئەڭ بولمىسا بىركۈن كەچكىچە مۆكچىپ ئولتۇرۇپ ، كوپا چەملەرگە سۇ پۇرىكۇپ ئاياغ چەملەيدىغان يامانچى ئۇستاممىدى ؟ ! ئۇنىڭ بۇنداق ئىش خۇشياقماس بولۇپ قالغىنىغا بىرەر ئايدىن ئېشىپ قالدى . خۇمار تۇتۇش ئالدىدا بۇرنىدىن سۇ ، كۆزىدىن ياش ئاقمىغان ، تولا ئەسنەيمىغان ، پۇت - قوللىرى پالتىدا چانۇەتكەندەك ئاغرىمىغان بولۇۋالدى . ھەتتا پۈتۈن بەدەنلىرى ۋە ئوگە - ئوگە ، سۆڭەكلىرى ئىچىدە مىليونلىغان چۈمۈلىلەر قىمشىپ مېڭىپ ، زەھەرەڭ چېقىۋاتقاندەك ئازابلىناتتى . قىسقىسى . ئۇنىڭ ئاغرىشى ھېچنېمىگە ئوخشىمايدىغان بىر خىل دەھشەتلىك قىيناشقا ئوخشايتتى . خۇمار تۇتۇش ئالدىدا ۋە خۇمار بېسىققاندىن كېيىن ئادەم بىرخىل لەۋزا ، ئېزىلەڭگۇ ، ئىش خۇشياقمايدىغان ھورۇن بولۇپ كېتەتتى .

بۇ ئالامەتلەر كۆرۈلگەندىن بېرى قەدىردان بازارغا ئانچە چىقمايدىغان بولدى . چىققان تەقدىردىمۇ تۇزۇپ قويغان توختام مەجبۇرىيىتىدىن بولاتتى... ئەگەر چىقمىسا ، توختامدىكى ماددىلار مەزمۇنى بويىچە يۇقىرى ئۆسوم بىلەن تۆلەم تۆلەيتتى . مانا بۇگۈن

«قوڭۇرتاش»نىڭ توختامىدىكى ۋەزىپىسىنى ئاساسىي جەھەتتىن تو-گىتىپ ، تۆت ماشىنا مېلى قالدى . بۇنى مۇشۇ بىرنەچچە كۈن ئىچىدە خوتەندىن كېلىدىغان مالدىن بېرىۋەتسە ، قالغان 2 - ئاينىڭ بېشىغىچە توشۇلىدىغان مال يېڭى مىكسەن بىلەن سۇڭ جىجۇڭ خوجايىنلارغا تەۋە بولىدۇ . شۇنىڭ بىلەن قەدىردان ئۇلار بىلەنمۇ ئادا - جۇدا بولۇپ ، ئىككىنچىلەپ توختام ، قاق دېگەنلەرگە يېقىن بولمايدۇ . ھازىر ئۇنىڭ پىكىر - ئىيالى شۇ ، 1 - ئاي قاچان ئاخىرلىشىپ ، 2 - ئاينىڭ بېشى كېلەر ، ئۇ چاغدا توختام ، ۋەزىپە ، قاق ، سودا دېگەنلەردىن خالىي ، ئوڭدا يېتىپ ، ئاق تۇتۇن ئېلىپ كەلگەن شىرىن خىياللار قاينىمىدا يەھۇزۇر ئۇزەتتى . بۇ-كىدىكى پۇلى قانچە بىل چەكسە يېتىدۇ . ئېخى خوتەنده بىرىنچى قېتىم 170 مىڭ يۈەن ، ئىككىنچى قېتىم ئىككى قورۇ - جايىنى پۇلغا سېتىۋېرىپ ئۇتتۇرۇۋەتكەن 250 مىڭ يۈەننى ئامىتى ئوڭدىن كېلىپ قايتا ئۇتۇۋالسا ، بەھىسابلا بىر دۇنيا بولىمىدۇ ، ئۇ چاغدا خۇمار ئازابىنىڭ غېمىنى يەپ ، ئەلىمىنى تارتىپ ئولتۇرۇش بىھا-جەت !

كۆزۈپ تۇرۇپسىلەر ، زېھنىياتلىق ئوقۇرمەنلىرىم ! مېنىڭ «بالا سەيگۈيۈەن»نىم ماڭا ئاشۇنداق ۋاپاسىز چىقىپ قالدى . مەن ئۇنى يورەك قانلىرىمنى سىياھ قىلىپ بېزىمىگەنمىدىم ! ئۇنىڭ ئۈچۈن قانچىلىك ئاق قەغەزلەرنى قارا قىلىۋەتتىم ! ئۇيغۇرۇمنىڭ مۇشتۇمدەك بالىلىرىنىڭ ئەقىل - پاراسىتىنى تامامان قىلمىغانمى-دىم ، ئۇلاردىن بېشىغا بەخت - ئامەت ھومايۇنلىرى قونغاندا قېرىن-داشلىرىغا ھىممەت قوللىرىنى سوزىدىغان مەرد ھاتەم دەپ پەخىر-لەنمىگەنمىدىم ! مانا ئاچچىق - ئاچچىق ياشلارنى تۆكۈۋاتىمەن ، مەن بىلەن تەڭ قەلىممۇ قان يىغلاۋاتىدۇ . كۆموش چاچلىق پەرىشتە ئانىنىڭ : «ئامەتلىرىڭ چوش مەزگىلىدىكى دەرەخ سا-يىسىدەك قىسقا بولىدۇ» دېگەن سۆزلىرىنىڭ نېمىشقىمۇ تېگ-گە يېتىپراق قەلەمگە مەسلىھەت سالمىغاندىمەن ! «بالا سەيگۈيۈەن» نىڭ بۇنچىلىك يوزسىزلىك قىلىپ مېنى ئوسال قىلىشىنى بىل-

گەن بولسام ، سەھنىلەرنىڭ ئەڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ ئويۇن كۆرىدە- غان «چولپان»لاردىن بولۇشقا تىرىشماسمىدىم ! نېمە قىلىمەن تاڭ سۇرۇلمەستىن تا ئالەمنى زۇلمەت باسقانغا قەدەر دومچىيىپ ئولتۇ- رۇپ ! نېمە قىلاي قەلەمنى بېشى بىلەن ماڭدۇرۇپ ، ئونى قان - قان يىغلىتىپ ، ئاپپاق قەغەزلەر باغرىلىرىغا قانچىلاپ داغلارنى سېلىپ...

خەيرىيەت ، قەلىمىم ماڭا تەسىھەت قىلدى :

— بولدى قوي ، نېمانچە ئاھ ئۇرىسەن ! رېئاللىقتىكى ئادەملەر ئەمەس ، ھەتتا سەن يۈرەك شەرىەتلىرىڭنى سىقىپ ، تامچە - تامچە تامدۇرۇپ ياراتقان قەھرىمانلىرىڭمۇ ئاق تۇتۇنگە مەھلىيا بولۇپ قالسا ، ئۇمۇ ناچار ، نابابا ، پەزىلەتسىز ، ئىقتىدارسىز ، ياۋۇز مەخلۇقلارغا ئايلىنىدۇ...

— بولدى بەس ! — مەن قەلىمىمگە خىتاب قىلدىم ، — ئەمدى ئۇ ھارامزادىنى كۆرەر كۆزۈم يوق ! ئۇ ئاق تۇتۇندە دوزاخ كۆلىگە ئايلىنامدۇ ، چىلىم بىلەن نەشنى ئاشنا تۇتۇپ مەينەت بەگگى بولامدۇ ، پەزىلىتىنى دەپسەندە قىلىپ زىنا يولىغا ماڭامدۇ ، تاۋكا توپلىرىغا پۇچىلىنىپ ، قىمارۋازلار پىچىقىدا ئۆلەمدۇ ، مېنىڭ ئىلاھتورۇم يوق !

— بىلمەن ، سەن بۇ گەپلەرنى ئاچچىقىڭدا دەۋاتسەن ، دېدى قەلىمىم ماڭا تەنبىھ بېرىپ ، — ئىچىڭدە قان - قان يىغلاۋاتە- قانلىقاڭ ناتۇۋان كۆزلىرىڭدىن بىلىنىپ تۇرۇپتۇ ، بىر يازغۇچى يۈرەك قانلىرىدىن ، ئەقىل شەرىەتلىرىدىن ئايرىلىپ قىلغان قەھرە- مانىنى ، ھەتتا ئاددىي پېرسوناژنى ئۇنداق ئاسان تاشلىۋەتمەيدۇ...

— زۇۋانىڭنى ئۆچۈر ! — يورىكىم ئېچىشىپ تۇرۇپ قەلە- مىمنى تىللىدىم ، — جاراھەتسىمگە تۇز سەپمىگەن سەن قالدىڭمۇ ؟ ئاڭلىغانسەن ، ئۇ نائەھلىنىڭ : «قانچە يىل چەكسەم يېتىدۇ» ، «ئامىتىم كېلىپ ھېلىقىلارنى ئۇتۇۋالسام» دەۋاتقىنىنى ! بۇنداق تۇزكور ، ئاسىي بەدەن قانداقمۇ مەن ياراتقان قەھرىمانغا ئوخشە- سۇن ! بۇندىن كېيىن نېمە قىلساڭ قىل ، بەتبەخت ! لېكىن :

«مەن پالانىنىڭ قەلبىدىن يارالغان !» دېگۈچى بولما...
ئەقىللىق ئوقۇرمەن ! كۆرگەنسىلەر ، ئاڭلىغانسىلەر ؟ مۇئەللىپ يارانقان قەھرىمانىنى تاشلىۋەتتى ، ئىتنى قوغلىغاندەك قوغلىۋەتتى ! ئەمدى ئۇ ھايتاق يۈگەنسىز ئاساۋ ئاتتەك ، چۈلۈكسىز بۇقىدەك ، زەنجىرسىز ئىتتەك نېمە ئىشلارنى قىلار ؟ ! ئەنە قاراڭ ، ئۇ ھېلىھەم مېھمانخانىنىڭ ئوتتۇرىسىغا سېلىنغان كۆرپىدە ئېغىناپ ، خۇشياقمىغاندەك تېلىۋىزور كۆرۈۋاتىدۇ ، پات - پات كۆزىدىن ئاققان ياشنى ، بۇرنىدىن ساقىغان سۇنى ، جاۋۇغىيىدىن سىرغىغان شۆلگەيسىنى سۈرتۈپ قويىدۇ ، ئۇزۇندىن - ئۇزۇن سوزۇپ ئەسنەيدۇ ، پۈت - قوللىرىنى تاشلاپ كېرىلىدۇ ، «ئۇھ... ئۇھ... » دېگىنىچە ، ھېلىلا ساپاندىن بوشىغان ئۈيدەك ئېغىر هاسىراپ ئىدۇ...
قەدىر دانىنىڭ كۆزى تېلېۋىزوردا بولغىنى بىلەن ، كۆڭلى زۇلۇمئاي بىلەن بولىدىغان توي ھەققىدە چىگىش خىياللارغا تولغانىدى . توي 5 - ئاينىڭ 12 - كۈنىگە بېكىتىلگەن بولسىمۇ ، لېكىن قەدىر دان يېرىم يىل بۇرۇن ئەنسىزلىك ئىلكىدە تىترەيتتى . زۇلۇمئاي بۇ ئىشلارنى بۇرۇنلا ئۇنىڭغا ئېيتقان ، لېكىن قەدىر دان قىزنىڭ كۆڭلىنى ئاياپ ، ياخشى كۆرگەن قىياپەتكە كىرىۋالغانىدى . شۇنداق قىلمايمۇ ئامالى يوق - دە ! شۇنداقتىمۇ ، قەدىر دان ھېلىغىچە ھېلىقى مۇلايىم ، ياۋاش ، چېھرىدىن مىسكىن بىر ئەلەم كۆرۈنۈپ تۇرغان مېھرىبانىنى زادىلا ئۇنتالمىدى ! راست ، ئۇ تۇرمىگە كەتكەن مەدەنىڭ سۈرىتى ئىدى . ئوخشىمايدىغان بىرلا يېرى ، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتە يەكدىللىق روھى كەمدەك قىلاتتى . قەدىر دان قانچىلاپ : «مېھرىبان قىز مەدەنگە ئوخشىغانلىقى ئۈچۈن ئۇنى ياخشى كۆرەمدىم ياكى مەدەنە مېھرىبانغا ئوخشىغانلىقى ئۈچۈنمۇ ؟ » دەپ ئۆزىدىن ئۆزى سورىغانىدى . پاھ ، كۆڭۈل دېگەن ئەجەب سەزگۈر ، تاۋى نازۇك بىر نېمىكەنە ! بولمىسا قەدىر دان مېھرىبانتى ئارانلا ئىككى قېتىم كۆردى ، ئىككى قېتىم سۆزلىشىشكە مۇيەسسەر بولالىدى ، شۇنداقتىمۇ قەدىر دان ئۇنى قۇم

ئىچىدىن كىيىك ئالتۇن ئىزدىگەندەك ئىزدىدى ، بارمىغان ، سورە-
مىغان ، ئوقۇشمىغان بىرى قالمىدى . ھە راست ، ھېلىقى «مۇ-
شۇكنىڭ پۇلى يوق ، بەزگە ئامراق» دېگەندەك . «ئاق»قا دوم
چوشكەن كاۋاپچىنىڭ ئىسمى نېمىدى ؟ نوغرا ، توغرا ، ئاباباكرى
دوممچەك . شۇنىڭدىن ئوقۇشۇپ باقسا بولمامدۇ ؟ قەدىردان سىڭار
كۆزىنى قىسىپ قويىسمۇ ، ئۇ بېشى بىلەن ماڭمدۇ . چونكى ، ئۇ
«بالا سەيگۈيوەن»نى ئۆزىنىڭ شاپائەتچىسى دەپ بىلىدۇ !

خىيال دېگەن شۇنداق ئوچقۇر نېمە ئىكەن ، قەدىردان بىردەم-
لىك ئىچىدە جاھانىنى تاسقاپ چىقتى ، چىگىش خىياللار باشلىغان
كوچىلاردا قاتراپ يۈرۈپ كۆزىمۇ ئويقۇغا كەتتى . ئەمما ، ئۇ شۇ
ھامان چۆچۈپ ئويغاندى . چونكى ، كىمدۇر بىرى ئىشكىنى بىر
خىلدا چېكىۋاتاتتى . قەدىردان ئېرىنچەكلىك بىلەن ئورنىدىن تۇ-
رۇپ ئىشكىنى ئاچتى . تۇۋا ، ماۋۇ كارامەتنى كۆرۈڭ ، ئاخىر
زامان بولۇپ قالغانمۇ نېمە . ھېلىلا خىيال ئەلگىكىدىن ئۆتكۈزگەن
ئاباباكرى كاۋاپچى ئىككى نان ئارىسىغا ئېلىنغان كاۋاپنى تۇتۇپ ،
دوممچەيگىنىچە ھەيىسىپ تۇراتتى :

— قەدىردان بايۇەچچە ، ئۆزلىرىگە كاۋاپ ئەكىلىۋىدىم . بەك
سىڭىپ پىشتى . ئىسسىقىدا يەۋالغان بوسلىرى...

— مېنىڭ بارلىقىمنى قانداق بىلدىلە ؟

— مېنىڭ قارىسىلا ، بايۇەچچەم ، بىر كۆزۈم كاۋاپداندا ، يەنە
بىر كۆزۈم سىلىنىڭ مۇشۇ تار كوچىدا ، — ئاباباكرى بوينىنى
قىسىپ تۇراتتى ، — بايا ماشىنىلىرىنىڭ يالتىتىدە پارقىراپ ئۆتۈپ
كەتكەنلىكىگە كۆزۈم چوشوپ قالدى دېسىلە .

«بىر كۆزۈم سىلىنىڭ مۇشۇ تار كوچىدا» دېگەن سۆز قەدىر-
دانىنى ئويلاندۇرۇپ قويدى . راست ، خروئىنغا ئۆگىنىپ قالغان
ئادەمنىڭ بېشىدا قىلچ تەڭلەپ تۇرساڭمۇ ، يەنىلا چېكىدىغىنىنى
چېكىۋېرىدۇ . بىر كونىلۇك كاۋاپ تىجارىتىدىن كىرگەن پۇل بىر
قېتىملىق چېكىشكە يەتمىسە ، تار كوچىغا تەلمۇرمەي قانداق قىلا-
تتى ؟ قەدىردان ئۇنىڭ قولىدىن كاۋاپنى ئېلىپ ، ئۇنى ئۆيگە تەك-

لىپ قىلغانىدى ، ئۇ قورۇنۇپ ، ھەجىيىپ ، ئالىقانلىرىنى ئىشقە-
لاپ ، كىرىشكە پېتىنالمىدى ، كېتىشكە كۆڭلى ئۇنىمىدى . ئۇنىڭ
ئېيتقى تەمە قىلىۋاتقانلىقى ئېنىقلا ئىدى .

ئاتابەكرى ئاكا ، كارىدوردا بۇنداق تۇرۇۋالسىلا ، مەن
خىجىل بولۇپ قالمىدىكەنمەن ، ئۆيگە كىرسىلە ، تۇغۇنۇپمۇ
كېتىپتىلا .

— بولدى... بولدى ، بېگىم... بولدى . خانزادەم... مەن
...مەن پۇل ئالمايمەن...

پۇل ئالمايدىغانلىقلىرىنى بىلمەن . قېنى ئۆيگە كىرسىلە .

ئاتابەكرى ئۆيگە كىرىپ ، تېلېۋىزور ، گۈللۈك يېشىل گە-
لەم ، سوغۇق - ئىسسىق ھاۋا تەڭشىگۈچ ، قىسقىسى ، ئۆيدىكى
پۈتۈلۈق ۋە ھەشەمەتلىك مۇلۇكلەرنى بۇرۇن بىرنەچچە قېتىم كۆر-
گەچكە ، ئۇلارغا ئانچە سىنەكچە كەتمىدى . ئۇنىڭ پۈتۈن ئەس -
يادى ئاشۇ تىرىكچىلىكتىكى سولياۋ خالتىدا قالغانىدى . قەدىردان ئىچكە-
كى ئۆيگە كىرىپ كېتىپ ، ئىشكاپ ئىچىدىن قول ياغلىقىغا ئورال-
غان ياڭاقتەك چوڭلۇقتا خروئىننى ئالدى . بۇ «بېكەتكۆل» ساق-
چىخانىسىدىكىلەر تۈنۈپ ماڭغاندا تۇرۇبا ئىچىگە تاشلىۋەتكەن ئاس-
خان لومپىنىڭ پىرىسلانغان خروئىن پارچىسى ئىدى .

— تۈنسىلا ، ئاتابەكرى ئاكا ، — قەدىردان قول ياغلىقىغا
تۈگۈلگەن نەرسىنى بەردى ، بۇ سىلىگە خېلى ئۇزاق ۋاقىت
پېتىدۇ .

ئاھ بېگىم ! ئاھ خانزادەم ! — ئاتابەكرى دوككىدا تىزلە-
نىپ قەدىردانىڭ پۇتلىرىنى قۇچاقلىدى ، خۇدايىم سىلىنىڭ
ھۆرمەت - تۆھپىلىرىنى ، مەرتىۋىلىرىنى تېخىمۇ يۇقىرى قىلغاي ،
دۆلەتلىرى زىيادە بولغاي ! ئۆمۈرلىرى ئۇزۇن ، ئامەتلىرى مول-
ساب بولغاي !

ئاھ... تۇرسىلا ، تۇرسىلا ، بىزدە يوقلا بىر ئادەتنى قىلىۋاتە-
دىلىغۇ ! تىزلانغانلىرىنى ئاز دەپ ، پۇتىنمۇ سۆيەمدۇ !

قەدىردانىڭ راستلا ئاچچىقى كەلگەنىدى . خۇدانىڭ بىر لەھە-

گەردى بەندىسى تىلەك تىلمسە ، بىزنىڭ ئاخۇن ، دانالىرىمىز ئۆ-
شەك باقامدۇ ! توۋا ، ماۋۇ كۇل بەڭگىنىڭ خۇدانى تىلغا ئېلىپ
سورىمىغىنى قالمىدا ! قەدىردانغا تىلىگەن ئاشۇ ئامەت ، بايلىقلارنى
ئۇرۇڭگە تىلمسەڭچۇ ! سەندەك «ئاق»قا دۇم چوشۇپ ، ئىمانىنى
بۇلغىغان ئاسىينىڭ تىلەكلىرىگە خۇدايىم ئېرىپ قالارمىدى !

خوش... خوش ، شاھزادەم ! مەن... مەن قايتاي ، —
ئاباباەكرى قەدىردان خروئىننى تارتىۋالمىغاندەك ، شارتلا قويۇن
يانچۇقىغا سالدى ، ئۆزلىرىگە رەھمەت ! رەھمەت... قىزىم كاۋاپ-
دانغا قاراپ قالغان...

— ئاباباەكرىكا ، سىلىدە بۆرەك كاۋىپى يوقمۇ ؟

— بار... تېمىشقا بولمايدىكەن ، بېگىم...

— ئاباباەكرىكا ، مېنى بېگىم ، خانزادەم ، شاھزادەم دېمىسە-
لە ، مەن خىجىل بولىدىكەنمەن .

— بولىدۇ ، بولىدۇ ، غوجام... ئالتۇن غوجام... يامبۇ
غوجام... بۆرەك كاۋىپى بېگۇلىرى بولسا ، مەن ھازىرلا پىشۇرۇپ
قىزىمدىن ئەۋەتەي... قىزىم قارىسىلا ، ئەددەسىز ئۇز ، —
ئاباباەكرى قوللارچە ئېگىلىپ ، ھەجىيىپ تۇراتتى ، — بىر كۆرسە-
لە ئاندىن گېپىمگە ئىشىنىدىلا... مېنىڭ قىزىم يەتتە ئىقلىمدا كەم
تېپىلىدۇ ، ئۇ تېخى ئەمدىلا 14 ياشقا...

— ۋاي - ۋۇي ، لاۋزا قوغۇنىڭ ئۇرۇقى كۆپ ، دەپ ،
تېماناق قۇمدەك گەپ قىلىدىلا ! بولدى ، بولدى... ماڭسىلا...

قەدىردان بۇ ئادەمنىڭ ھەددىدىن زىيادە خۇشامەتلىرىدىن بىزار
بولدى ، شۇڭا مېھرىبانىنى سۇرۇشتە قىلىشنى خالىمىدى . ئەمما :
«خروئىن ئادەمنى شۇنچىۋالا نەزىرى پەس ، غۇرۇرسىز ، ۋىجدا-
نسىز ، قۇل قىلىۋېتەمدىغاندۇ ؟ ئەگەر پۇلۇم بولمىسا مەنمۇ شۇنداق
بولۇپ كېتەرمەنمۇ ؟ » دېگەنلەرنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزگىنىدە ، ۋۇ-
جۇدىنى تىترەك بېسىپ كەتتى .

ئەمدى قەدىردانىنىڭ ئۇيقۇسى قاچقاندى . ئاباباەكرى ياكى ئۇ-
نىڭ قىزى بۆرەك كاۋىپىنى ئېلىپ كەلسە ، ئەلۋەتتە ئۇنى تاپشۇرۇ-

ۋىلسۇن يۈلىنى بېرىش كېرەك . يەنە بىر تەرەپتىن ، تېلېۋىزوردا تارىخىي خاراكتېرلىك بىر جىددىي ۋەقە قويۇلۇۋاتاتتى . ياپونىيە-نىڭ ئاۋىياماتكىسىدىن ئۇچقان ئايروپىلانلار ئامېرىكىنىڭ پېئارل خاربور ئارىلىدىكى پاراخوتلىرىغا ھوجۇم قىلىدۇ ، سۇ ئوستى ئوت دېڭىزىغا ئايلىنىدۇ . كېيىن ياپونىيەنى تەسلىم قىلدۇرۇش ئۈ-چۈن ، ئامېرىكا ياپونىيەنىڭ خىروشىما ۋە ناگاساكى ئارىلىغا ئاتوم بومبىسى تاشلاپ ، نەچچە يۈز مىڭلىغان كىشىنى پۈتۈنلەي كۆيۈپ كۈلگە ئايلىنىدۇ...

قەدىردان تارىخ ئوقۇتقۇچىسى سۆزلەپ بەرگەن بۇ تارىخنى تېلېۋىزوردا كۆرۈپ ، ئۆزى خۇددى ئاشۇ ئۇرۇشلارغا قاتناشقاندەك ھاياجانلاندى . ۋەقەلىكنىڭ جىددىيلىكى ، ئاتوم نۇرىدا كۆيۈۋاتقان ، سىراق بولۇپ قالغان ئادەملەر ، چىرقىراپ ـ يىغلاپ باشپاناھسىز تەمتىرەپ يۈرگەن پېتىم بالىلار ، ئۇرۇلۇۋاتقان بىنالار ، قىپقىزىل يالقۇن ئىچىدە قالغان پۈقرالارنىڭ ئۆيى ـ ماكانلىرى قەدىردانىنى جىددىيلەشتۈرۈپ ، قانچىلىك ۋاقىت ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى بىلمەيلا قالدى . شۇڭا ، ئۇ ئىشىك قوڭغۇرىقى مۇزىكىلىق سادا بەرگەندە چۆچۈپ كەتتى . قەدىردان تېلېۋىزورىنىڭ ئاۋازىنى تىزگىنەك بىلەن سەل پەسەيتىپ قويۇپ ئورنىدىن تۇردى . ئۇ ئىشىكنى ئېچىپلا كۆزلىرى چەكچىيىپ ، نەپەسلىرى ئۆزۈلۈپ ، يورىكىنىڭ ئۇرۇشى ئۆزىگە ئاڭلانغۇدەك گۈپۈلدەپ ئۇرۇپ قالدى . ئۇ ھەقىقەتەن ئۆز كۆزلىرىگە ئىشەنمەي قالغانىدى .

مېھرىبان...

قەدىردان ئاكا...

— ئۆيگە كىرىڭ...

— ياق ، بولدى . دادام بۇ بۆرەك كاۋىپىنى ئەۋەتكەنىدى . مېھرىبان بۇرۇنقىدەكلا قەدىردانغا تىكىلىپقىنىچە قارىمىدى ، پە-قەت يەرگە باققىنىچە نازۇك سېمىسى يايدەك ئېگىلىپ تۇراتتى ، بۇ پەزىلەت بابىدا يەكتا بىر قىزنىڭ تەرىم بەجا كەلتۈرۈشى ئىدى . ئەلۋەتتە . نەچچە يىلدىن بېرى بۇ كەم سۆز ، كەم دىدارغا غايىبانە

كۆيۈپ ، ئوتمدا كۈل بولغان ، سۇيمده ئاققان ، ئۆزۈن قارا تۇنلەردە ئويقۇدىن بىدار قىلغان ، خىيالىمنى توزانغا ئايلاندۇرغان بۇ باغرى تاش كىچىككىنەم مانا ئالدىدا تۇرۇپتۇ . توۋا ، ئۆزى غورۇلاي[1] نىڭ بالىسىدەك بىر سىقىم ، لېكىن ئۇنىڭ مېھرى ئوتى نېمانداق ئالەم-چىدۇر ! ؟ يەنە كېلىپ قولىنىڭ ئۇچىنى تۇتقۇزمىسا ، مېھرىنى قاچۇرۇپ پىنهان تۇتسا ، دۇپدۇگلەك قارا كۆزلىرىنى ئۆزۈن كىرپىكلىك چۈمپەردىلەر ئارىسىغا يوشۇرسا... بۇ... بۇ قۇزغۇنىڭ ئۇۋىسىدا ئاپىرىدە بولغان جەننەت قۇشىمۇ نېمە ؟ ! ئۇ قاچاغىچە قەدىرداننى قىينايدۇ ؟ قېنا بولسىمۇ بىر قارىسىچۇ كاشكى !

قەدىردان ماڭماقچى بولۇپ ئارقىسىغا داجىغان مېھرىبانىڭ بىلىكىدىن بىرلا تارتىپ ئۆي ئىچىگە ئەكىردى ، شۇ هامان ئىشىكنى گۈپلا قىلىپ ياپتى . ئۇ قىزنى بىتاقەت هالدا باغرىغا باستى-دە ، لەۋلىرىگە سۆيمەكچى بولدى ، ئەمما قىزنىڭ يېلىنىش ۋە بىچارىلىك بىلەن تولغان كۆزلىرىنىڭ نەملىك يالقۇنىنى كۆرۈپ قالدى . قەدىردان قىزنى ئاستا قويۇۋەتتى ، مېھرىبانمۇ ئىنتايىن مەيۈس هەم ئومىدسىز كۆزلىرىنى قەدىردانغا تىكتى...

توۋا ، سىز... سىز ئاباباكرى ئاكامنىڭ قىزىكەنسىز - دە ،

- قەدىردانىنىڭ ئاغزى تۇنجى قېتىم زۇۋانغا كەلدى ، — مەن مۇشۇ ئۆينى ئالغاندىن بېرى دادىڭىز بىلەن تونۇش !

مۇشۇ ئۆينى ئېلىپ زىننەتلىگەن ، ئۆي جابدۇقلىرى ئېلىپ كەلگەن چاغلىرىدىكىزدىن تارتىپلا سىز ئىكەنلىكىڭىزنى بىلەتتىم...

ئەمسە نېمە ئۈچۈن مەندىن قېچىپ يۈردىڭىز ؟

- مەن سىزدىن نېمىشقا قاچقۇدەكمەن . پەقەت زۆرۈرىيىتى يوق دەپ بىلدىم شۇ...

سىزچە زۆرۈرىيىتى يوقمىدۇ ؟ - قەدىردان بىردىنلا سوئال-تىپىپ قالدى ، — هېلىمۇ يىلى بوتكا دالدىسىدا نېمە دېيىشكەنىدۇق ؟

---

1 غورۇلاي — كىچىك ، ئەمما ئومباق قۇش .

— شۇ چاغدىمۇ «زۆرۈرىيىتى يوق» دېگىنىم ئېسىمدە...
— ۋاي خۇدايىم ، بوسۇغىدا ئۆرە تۇرۇۋاتقىنىمنى قاراڭ ، قېنى كۆرپىگە كېلىڭ ، بولمىسا دىۋانغا...
باشقا ، مەن كەتمەسەم دادام ئەنسىرەپ قالىدۇ ، خاپا بولماڭ .
— نەچچە ۋاقىتتىن بېرى دادىڭىز بىلەن ئالاقىلىشىپ بورۇپ-مۇ ، ئەھۋالىنى ئۇچراتماپتىمەن .
— ئۇ چاغلاردا دادامنىڭ شاگىرتى بار ئىدى ، — دېدى مېھرىبان مۇلايىملىق بىلەن ، — ئۇ بالا يۇرتىغا كەتكەندىن كېيىن مەن يارەملىشىۋاتىمەن . خوش ، قەدىردان ئاكا ، مەن ماڭاي .
— ۋاي خۇدايىم ، ئاران تېپىشقاندا ، يەنە بىر دەم ئولتۇرسىڭىز بولمامدۇ .
— پۇرسەت بويقالار .
قەدىردان مېھرىبانىنى ئۇزىتىپ خالتا كوچىغىچە بىللە چىقتى . ئاسمان سورتۇلگەن چىنىدەك پاكىز ، يۇلتۇزلار جىلۋىلىنىپ تۇراتتى . تىنىق زېڭگەر ئاسماندىكى ئاي تېمتاس كوچىلارنى ئاپپاق يورۇقلۇققا چۆمدۈرگەنىدى . مېھرىبانىنىڭ ئايدىڭدىكى سەرۋى بويىغا ، گۈلسىمان چېھرىگە ، ساغرىسىدا سويلاپ تۇرغان بىر ئۆرۈمە تۇم چېچىغا قاراپ پايلىمىغان قەدىردان تۇيۇقسىزلا قىزنىڭ ئالدىنى توسىنى ۋە ئۇنى قۇچاقلاپ سۆيدى . قىز بۇلجۇنۇپ ، مورلاپ ، ئىتتىرىپ بىشەملىك قىلمىغان بولسىمۇ ، نومۇس ئاچچىقىنى كۆزىدىن ئالدى . ئاي نۇرىدا ئۇنىڭ ياشلىرى ھال رەڭ نۇر بولۇپ يوزلىرىگە تۆكۈلدى...
— كەچۈرۈڭ ، — دېدى قەدىردان ھاسىراپ ، ئۆزۈمنى زادىلا تۇتۇۋالالمىدىم...
مېھرىبان خوشمۇ دېمەي ، بېشىنى سالغىنىچە كېتىپ قالدى . ئۇ كاۋاپچىلار قاتارىغا كەلگەندە ، دادىسى ئىشتىن چۈشۈپ ئەرسە - كېرەكلەرنى يىغىشتۇرۇۋاتاتتى . ئۇلار ئىككىسى كاۋاپدان ، ئورۇندۇق ، شىرە قاتارلىقلارنى دۇكان ئىچىگە توشۇپ ،

قۇلۇپ سالغاندىن كېيىن ئۆيلىرىگە قايتىشتى . ئاباباكرىنىڭ چىرا-يىدىن بىر خىل خۇشاللىق ئەكس ئېتىپ تۇراتتى .

— قىزىم مېھرىبان ، ھايال بولۇپ قالدىڭىزغۇ ؟ — ئاباباكرى قىزىنىڭ چىرايىغا سەپسالدى ، — قەدىردان بايۋەچچە بىلەن مۇڭدە-شىپ قالدىڭىزمۇ نېمە ؟

— ياقەي ، دادا ، مۇڭداشقىلى مەن ئۇ ئادەمنى تونۇمە-سام ، — مېھرىبان دەرھاللا بىر باھانىنى تاپتى ، — كوچا دوقمۇ-شىدا ئىككى ماشىنا سوقۇلۇپ كېتىپتىكەن ، ئادەملەر توپلىنىپ كېتىپتۇ . شۇڭا ، ھايال بولۇپ قالدىم .

— قانداق ، قەدىردان بايۋەچچە بولامدىكەن ؟

— نېمىگە بولامدىكەن دەيسىز ؟

— ئۇنداق بىلمەس ، ئۇقماس بولۇۋالمىسىڭىزچۇ ، قانداق ، يارىدىمۇ ؟

— دادا ، نېمىلەرنى دەيدىغانسىز ؟ مەن 14 ياش تۇرسام…

— بالام ، قىز بالا دېگەن 11 يېشىدىلا بالاغەتكە يېتىدۇ…

ئاتا ـ بالا ئىككىسى قەدىردان ھەققىدە تالىشىپ ئۆيىگە يېتىپ كېلىشتى . ئىچكەركى ـ تاشقارقى بولۇپ ئىككى ئېغىزلىق كىچىك-كىنە بۇ قورۇ ئۇلارنىڭ بىردىنبىر بايلىقى ئىدى . ئەگەر بۇ يەرلە-گە «ئېچىۋېتىش» سىياسىتى كېلىپ قالسا ، ئالمىقاندەك قورۇ ـ جايلارمۇ پالانچى پۇل بولۇپ كېتىشى مۇمكىن ئىدى . بۇ قورۇنى سېتىپ ، بىرەر ئېغىز ئۆينى ئىجارىگە ئېلىپ ، قالغىنىغا ئۆيلىنە-ۋالسام دەيدىغان خىيال ئاباباكرىنى دائىم ۋەسۋەسىگە سالاتتى . ئەمما ، ئۆيۈڭدە چوپچوڭ بولۇپ قالغان بىر قىز يورسە ، ھەرقانچە ئەرسىرەپ قالغان چوكانمۇ ئالدى ـ ئارقىسىغا قاراپ ، ئىككىتايىن بولۇپ قالاتتى . شۇڭا ، ئاباباكرىنىڭ ئولتۇرسا ـ قوپسا پىكىر ـ خىيالى مېھرىبانىنى ئۇزىتىۋېتىش ئىدى . يەنە بىر تەرەپتىن ، بۇ ياۋاش ، مۇلايىم قىزىنىڭ ئۆگەي ئاتا ئازابىنى تارتىشىنى خالىمايتى . شۇڭا ، ئاباباكرى قەدىردان «دوستلۇق» تىكى ئۆينى ئېلىپ ، زىننەتلەشنى باشلىغاندىن بېرى قىزغا ئۇنىڭ بايلىقىنى ، ئىقتىدا-

رىنى ، ھۆرمەت ـ ئىناۋەتنىى ماختاپ ، كۆكلەرگە كۆتۈرۈپ كەلـ
دى ، ھەتتا : «ئەگ بولمسا بىر كۆرۈپ بېقساڭ» دەپمۇ يالۋۇردى ،
لېكىن مېھرىبان «دادا ، مېنى قىستىماڭ» دېگەن بىر ئېغىز گەپ
بىلەنلا چەكلەندى...

مانا ھازىرمۇ ئاتا ـ بالا ئىككىسى چاي ئىچىپ ئولتۇرۇپ يەنە
بىر ـ بىرىنىڭ چىرايىغا قاراشتى ، ئىچىدىكىلىرىنى بىلىسمۇ ،
بىلمەسكە سېلىپ جىم بولۇۋېلىشتى . شۇڭا ، ئاباباكرى قويۇن
يانچۇقىدىن قول ياغلىققا ئورالغان ياڭاقتەك خرۇئىننى چىقىرىپ
ئىچىپ قايتا كۆردى ۋە : «مۇشۇ ئوچ ـ تۆت مىڭ يۇەنلىك نەرسىنى
قەدىردان بەردى» دەپ ماختاندى . مېھرىباننىڭ نەزىرىدە ئۇ ماختان-
غۇدەك نەرسە ئەمەس ئىدى . بىراق ، بەزىلەردە دادىسى خۇمارى
تۇتۇپ ۋارقىراپ ـ چىرقىراپ تولغىنىپ ، ئۆزىنى ئۇيان ـ بۇيانغا
ئۇرۇپ ، كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ ، يالۋۇرغىلى تۇرسا ، تەڭقىسلىق-
تا قالغان مېھرىبان نېمە قىلارىنى بىلمەي بارماق ، لەۋلىرىنى
چىشلەپ قانىتىۋېتەتتى . شۇڭا ، ئۇ پىرىسلانغان خىرۇئىننى كۆ-
رۈپ ، بىرنەچچە ۋاقىت تەڭلىك ئازابىنى تارتمايدىغانلىقىدىن
خۇش بولدى .

— قەدىردان بايۋەچچە ، — دېدى ئاباباكرى مەغرۇرلانغان
ھالدا . — پاھ ، پاھ ، ئەجەب مەرد ھاتەمدەك بالىدە ! ئادەمنىڭ
قەدرىگە يېتىدۇ .

— ئۆزىمۇ چەككەچكە بەرگەندۇ ، — مېھرىبان قاپىقىنى تۈر-
دى ، — كىچىك تۇرۇپ ئۇنىڭغا چېكىشنى كىم قويدى .

— ئۇقمايسىز ، قىزىم ، ھەرقانداق پۇل تاپقان بەگزادە ـ
خېنىملار بۇنى قىلىدۇ . چۈنكى ، توقلۇقتىن شوخلۇق كېلىپ
چىقىدۇ ئەمەسمۇ !

— ئەمىسە سىزمۇ پۇل تاپقان بايمۇ ؟ — مېھرىبان مىختەك
قادالدى ، — سىز نېمىشقا چېكىسىز ؟

— ئەمدى ، قىزىم... يېقىن ـ يورۇقلارنىڭ كەينىگە كىرىپ
ئۆگىنىپ قاپتىمەن ، — ئاباباكرى ئىچىدىكىنى دېيەلمەي تۇـ

راتتى ، — قانداق ، قىزىم ، مەن قەدىردان بىلەن سۆزلىشىپ باقايمۇ ؟

— نېمىنى سۆزلىشىپ باقىسىز ، دادا ؟

— ئىككىڭلارنىڭ توي ئىشىنچۇ ، قىزىم !

— ۋاي خۇدايىم ، توي دېگەندە ئەر تەرەپ سۆز ئاچىدىغان ، — مېھرىبان قىزىرىپ كەتتى ، — سىز ئالجىپسىز ، دادا... قىزىنى ئەرزان قىلىپ ، يۈزىنى تۆكۈپ ، ئەر كىشىنىڭ ئالدىغا بارغان دادىنى ئاڭلىماپتىكەنمەن...

ئاباباەكرى گەپتە تۇتۇلۇپ قېلىپ ، كۆزلىرى غىل ـ پاللىدى . يەنە «قىزىم چوڭ بوپتۇ» دەپ كۆڭلى ئېچىلىپمۇ قالدى . ئۇنىڭ بۇ قېتىمقى ئەر تېپىشى مېھرىباننى تالالىق قىلىپ ، ئۇزىنىڭ ئۆيلىنىشى ئۈچۈن يول ئېچىشقا قارىغاندا ، ئىتنىڭ كۆزى سۆڭەكتە بولغاندەك ، خروئىن چېكىدىغان مىليونېر بايغا ئاتا بولۇشتىن ئىبارەت بايلىق خەزىنىسىگە ئىگە بولۇش ئىدى . بۇ يامان غەرەز مېھرىبان ئۇچۇنمۇ سىر ئەمەس ، ئەلۋەتتە ! ئەمما ، ئاباباەكرى تۇنجى قەدەمدىلا ، سەۋزىدىن خەۋەر يوق ، گۇرۇچ دەم يەپ قالغاندەك ، «قەدىردانغا تېگەمسىز ؟» دېگىنى نېمىسى ؟ بۇنداق ئېغىر بىلەن بېغىنىڭ تايىنى يوق ئىشقا قىزىنى سايە قىلسا ساراڭلارمۇ كۈلۈپ كېتەر ! شۇنىڭ ئۈچۈن ، ئاباباەكرى خاتا ئالغان قەدىمىنى رۇسلاپ ، باشقا كوچىدىن ئايلىنىپ كېلىشكە مەجبۇر بولدى . ئۇنىڭدا «قىزىمنى ماقۇللا دېگۈزۈۋالسام ، كۆڭلى يۇمشاق قەدىردانىنى يېلىنىپ ـ يالۋۇرۇپ ، بىچارە هالەتكە كىرىۋېلىپ ، ئاخىر ئېرىتىمەن» دېگەن ئىشەنچ بار ئىدى . شۇڭا ، ئۇ قورقمايلا يالغاندىن بىرنى توقۇدى :

— قىزىم ، قەدىردان بايۋەچچە : «ئۇيگە مېھمان باشلاپ كەلسەم ياكى توختام تۈزۈشىدىغان سودىگەر ، خوجايىنلار تەرەپبال كېلىپ قالسا ، ئالدىغا لەپپىدە چىقىدىغان ، چاي ـ پاي قىلىپ هاردۇق سورايدىغان ئادىمىم يوق ، شۇڭا قولى ئەپلىك بىر خىزمەتچى قىز لازىم ئىدى» دېگەنىدى . ئەمىسە بۇنىڭغا رايىڭىز قانداق ؟

— يالغان ئېيتماڭ ، سىز بۇ گەپنى كاسسىڭىزغا ئۇرۇپلا تاپتىڭىز ، — دېدى مېھرىبان دادىسىنىڭ چىرايىغا گۇمان بىلەن قاراپ ، — ئۇنداق بايۇەچچىلەرگە قىز - چوكان كەممۇ ؟

— راست دەيمەن ، قىزىم ، — ئاتابەكرىنىڭ ئاۋازى بارغانسېرى مۇلايىملاشتى ، — تېخى ئۇ ، ئۆي دېگەننى ۋاقتى - ۋاقتىدا تازىلاپ تۇرمىسا ، توپا بېسىپ كېتىدىكەن ، دەيدۇ .

— ئۇ دېگىنىڭمۇ توغرا ، ئۆي دېگەننى بىر ھەپتىلا تازىلىمىسا ئېغىلغا ئايلىنىدۇ .

— ھەببەللى ، مانا بىلدىڭكەنسىزغۇ ، قەدىردان بايۇەچچە مېنى ئۇقۇشۇپ باققان بوسلىرى ، دېگەندى .

ئاندىن كېيىن قالغان بىر قىز ئۇچون دادىنىڭ قولىغا قاراپ ياشاش تولىمۇ خىجالەتچىلىك تۇرمۇشتۇر . قىز بالا تۇرغۇن سۆزلە-رىنى ، تۇرمۇشتىكى ئەڭ تازۇك ئىشلىرىنى دادىغا دېيەلمەيدۇ... ئۇنىڭ ئۈستىگە ئەر ئۇچون خوتۇنسىز تۇرمۇش تۇزسىز تاتامدەك تەمى بولمايدۇ . ئۇ خوتۇنتى ، خوتۇن ئېلىشنى ئويلىغانسېرى ، قىسقىسى ، خوتۇن ئالتىق جىن چاپلاشقانسېرى ، قىزى كۆزىگە سەت كۆرۈنۈشكە باشلايدۇ . ئەڭ بولمىغاندىمۇ قىزىدىن يوشۇرۇن بەزى ئىشلارنى قىلىدۇ . ئاقىۋەت بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى قىزىنىڭ كۆزىگە چېلىقىپ قالىدۇ ، ھەر ئىككىسى ئازاب ئوچىقىدا ئۆرتىنىدۇ... ئەقىللىق مېھرىبان ئاخىر دادىسىغا يالغۇزلۇق شارا-ئىتى يارىتىپ بېرىشنى ئويلىدى .

— ئەمىسە ، دادا ، ئىش ھەققىم توغرۇلۇق ھەرگىز گەپ ئاچمايلا . — مېھرىبان ئەمكىن سۆزلەۋاتاتتى . — ئۆزى سورىغان ئەقدىردىمۇ ، «ئۆزلىرى بىلىپ بەرسىلىمۇ ، بەرمىسىلىمۇ مەيلى» دەپ تۇرۇڭ . ئەگەر ئۇنداق قىلمىسىڭىز ، مەن بەربىر ئۇقۇپ قالىمەن ، ئۇ چاغدا ئىككىسىز ئۇرۇشۇپ قالىمىز .

— ئۇقتۇم ، ئۇقتۇم...

مېھرىبان ئىچكەركى ئۆيگە كىرىپ كېتىپ قالدى . ئۇ بايىلا قەدىردان سۆيگەن لەۋلىرىنى ئاستا سىلىدى ، سىلىغانسېرى تاڭ

چۈنقتەك نازۇك تېنىنى قىزىق بىر ئېقىن كۆيدۇرۇپ ئۆتتى. مېھرىبان قەدىردانىنى ياخشى كۆرەمدۇ؟ بۇنىڭغا شەك كەلتۈرۈش نەھاجەت! ئۇلار بۇندىن ئۇچ يىل ئىلگىرى ئۆسمە كېسەللىكلىرى دوختۇرخانىسىغا كېتىدىغان تار كوچا ئېغىزىدا ئۇچرىشىپ، تاسادىپىي تونۇشۇپ قالغاندا، قەدىردان 14 ياش، مېھرىبان 11 ياشتا ئىدى. بۇ مۇلايىم قىز كۆڭلىدە «ئەجەب چىرايلىق بالا ئىكەن» دېگەن ئۇقۇم بىلەن چەكلەنگەن بولسىمۇ، لېكىن بىر نەچچە يىللار-غىچە ئېسىدىن زادىلا كۆتۈرۈلمىدى، ۋاقىتمۇ ئۇنتۇلدۇرالمىدى! شۇنداقتىمۇ، قىسمەت بىر سىناپ باقماقچى بولغاندەك، بىر يىل-نىڭ ئالدىدا ئۇلار ئاپتوبۇستا يەنە تاسادىپىي ئۇچرىشىپ قالدى. قەدىردانىنىڭ سىن - سىپاتى قەلبىگە مۇھۇر باسقاندەك ئۈيۈلۈپ قالغاچقىمۇ، مېھرىبان بىرلا قاراپ تونۇۋالدى. قەدىردانمۇ: «سىز مېھرىبانغۇ دەيمەن؟» دەپ سورىدى. مانا بۇ ئىككىنچى قېتىملىق ئۇچرىشىش قەدىردان بىلەن مېھرىبانىنىڭ يۈرىكىدە شېرىن تۈيغۇ-لارنى ئويغاتتى. ئۇنداقتا مېھرىبان زادى نېمە ئۈچۈن ئۆزىنى قاچۇرۇپلا كەلدى؟ ئاللا كۆڭلىگە سالغان ئۇلۇغ ۋە شېرىن تۈيغۇنى تەرك ئېتىپ نېمە ئۈچۈن ئۆزىنى قىينايدۇ؟ قەدىردانىنىڭ ئۆي ئالغانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ، نېمە ئۈچۈن بىرەر قېتىممۇ ئۇنى كۆرگىلى، مۇبارەكلىگىلى بارمىدى؟ ھەتتا قەدىردانىنىڭ ئاھالىلەر رايونىغا نەچچە قېتىم ئىزدەپ بارغانلىقىدىن خەۋىرى بار، تېخى بىر قېتىم قەدىردان ئۇچۇق تۇرغان قوش قانات دەرۋازىنىڭ ئالدە-دىكى يولدا كېتىۋاتقان بىر ئادەمدىن مېھرىبانىنى ئىنچىكە تەسۋىر-لەپ سورىغاندا، مېھرىبان دېرىزىدىن ئۇنى كۆزىتىپ تۇرغانىدى. قەدىردان بويۇن قىسىپ كەتكەندىن كېيىن مېھرىبان نەچچە كۈن-لەرگىچە يىغلاپ يۈردى.

مېھرىبانىنىڭ بۇنداق كۆزگە كۆرۈنمەس سىرلىق زەنجىرلەردە باغلىنىپ، ئۆز بەختىدىن كېچىشكە سەۋەب بولۇۋاتقان بىرلا ئامىل دادىسى ئابابەكرى ئىدى! خروئىن چېكىدىغان بىر مەلئۇنىنىڭ قە-زىنى كىممۇ قورقماي، ئەنسىرىمەي قانات ئاستىغا ئالسۇن؟ ھەم-

مىنىڭ كۆزى كۆروپ ، قۇلىقى ئاڭلاپ تۇرۇۋاتسا ! خروئىن چەكـ
كۈچى بىر ياۋۇز نەچچە ئون يىللىق ئائىلىنى ۋەيران قىلىپ ،
كۇلىنى كۆككە نورۇتۇۋاتمامدۇ ! ھەتتا ئۆزىنى تۇغۇپ ، ئاق سوت
بېرىپ چوڭ قىلغان ئانىسىنى ، يوقتىن ئاپىرىدە قىلىپ دۇنياغا
تۇرەلدۇرگەن دادىسىنى ئۇلتۇرگەنلەر يەنىلا شۇ ئاق تۇتۇن شەيدالـ
رىغۇ ! مۇشۇنداق ئىكەن ، بىگۇناھ ، غۇبارسىز قىز ئۆز بەختىنى
قۇربان قىلماي مۇمكىنمۇ ؟ !

ئەسلىدە مېھرىبان قەدىردانىنىڭ ئۆي خىزمەتچىسى بولۇشقىمۇ
رايى يوق ئىدى . لېكىن ، قەدىردانىنىڭ خروئىن چېكىدىغانلىقىنى
بىلگەندىن كېيىن كۆڭلى تەسكىن تاپتى . ئەلۋەتتە ، «قارا ئادەم»
قارا ئادەمنى «سەن قارا» دەپ ئەيىبكە بۇيرۇشى ئەسلا ئەقىلگە
سىغمايدۇ ـ دە !

ئاباباكرى «تۆمۈرنى قىزىقىدا سوق» دېگەن تەمسىلنى بەكرەك
بىلەمدۇ ، ئەتىسى دۇكانىنى بالدۇرراق يېغىشتۇرۇپ قەدىردانىنىڭ
ئۆيىگە كەلدى . ئىش خۇشياقماس بولۇپ قېلىۋاتقان قەدىردان بۇـ
گۈن بىر كۈن ھېچ يەرگە بارمىغانىدى . ئۇ ئاباباكرىنى دىۋانغا
تەكلىپ قىلدى ، چايداندىن ئىستاكانغا چاي قۇيۇپ ، تاتلىق ـ
تۇرۇملارنى چاي شىرەسىگە ئېلىپ قويدى . راست گەپنى قىلغاندا ،
ئۇ خروئىن چېكىدىغان قېرى بەڭگىنى ئەمەس ، بەلكى مېھرىبانىنىڭ
دادىسىنى كۆتۈۋالدى .

— ئاباباكرىكا ، چاي ئىچسىلە ، ئۆيدە ئايال كىشى بولمىغاـ
دىن كېيىن شىرەمۇ قاتتىق ـ قۇرۇق بولۇپ قالىدىكەن .

— ھەببەللى ، مەن ئاشۇ تەڭلىكلىرىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن
كىردىم .

— شۇنداقمۇ ؟ بۇ بىر خۇش خەۋەركەن ئەمەسمۇ .

ئاباباكرى قىزى مېھرىبانىنى ئۆي خىزمەتچىسى قىلىپ بې ـ
رىپ ، قەدىردانىنىڭ تۇرمۇشىدىن خەۋەر ئالىدىغانلىقىنى ئېيتقاندا ،
قەدىردان ئاڭلىغانلىرىغا ئىشىنەلمەيلا قالدى . ئۇ مېھرىبانىنىڭ بۇدـ
داق ئىشقا ئاسانلىقچە «ماقۇل» دېمەيدىغانلىقىنى بىلەتتى . ئەمدى

ماۋۇ كول بەكگى بىر كاللەك خروئىننىڭ خۇشلۇقىدا قىزغا زورلۇق - زومبۇلۇق قىلغانلىقىدىن سەل گۇمانلىنىپ قالدى.

ئاباباكريكا، مېھرىبان ئۆزى قوشۇلدىمۇ ياكى سىلىنىڭ مەجبۇرلاشلىرى بارمۇ؟

— دەسلەپتە قەتئىي ئۇنىمىغاندى، — ئاباباكرى قىسقا يۆتەلىپ قويدى، — كېيىن سىلىنىڭ ھۆرمىتى - ئىناۋەتلىرىنى، سېخىي - ساخاۋەتلىرىنى سۆزلىدىم، ئاندىن نۆرمۇشلىرىدىكى قىيىنچىلىقلارنىمۇ بىر - بىرلەپ ئوتتۇرىغا قويدۇم.

— مەجبۇرلىمىغانلا بولسىلىرى بوپتۇ...

— ئىشەنمىسىلە ئۆزى كەلگەندىن كېيىن سوراپ باقسىلا.

— بۇنداق دېيىشىم، مەن مېھرىبانىنى ئوبدان چۈشىنىمەن.

— شۇنداقمۇ؟ ئەجەبا...

— مەن مېھرىبان بىلەن ئۆچ يىلنىڭ ئالدىدا تونۇشقان. لېكىن كېيىن ئۇچرىشىپ تۇرالمىغان...

ئاباباكرىنىڭ ئاغزى ئوچۇقلا قالدى. ئۇ كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ، پات - پات بۇرنىنى تارتىپ قويۇپ، قېتىپلا قالغاندى. ئاباباكرى «قەدىردان بايۋەچچە»نىڭ ئېسىل پەزىلىتى، مەردلىكى ھەققىدە قانچە - قانچىلاپ سۆزلىمىدى؟! لېكىن مېھرىبان گويا ئۇنى تونۇمايدىغاندەك يەرۋاسىزلا ئاڭلايتتى. بەزىدە ئاڭلاپ - ئاڭلاپ بولۇپ، دادىسىغا تەتۈر قارىغىنىچە: «دادا، مەن كىرىپ ياتاي» دەپلا كىرىپ كېتەتتى. ئەمما، ئاباباكرى تون نىسپىلىرىدە ئويغىنىپ قېلىپ، ئىچكەركى ئۆيدىن ئاڭلىنىۋاتقان چوڭقۇر تىنىشلارنى ئاڭلاپ قالاتتى. ھە راست، مەھەللىدىكىلەردىن كېيىنچە بىر يىگىتنىڭ مېھرىبانىنى ئىزدەپ ئەچچە قېتىم كەلگەنلىكىنى ئاڭلاپ، قىزىدىن سورىغىنىدا، مېھرىبان: «مەن ئەدىن بىلەي، بەلكىم مەكتەپتە بىللە ئوقۇغان ساۋاقداشلىرىم بولسا كېرەك» دەپ مۇجمەل جاۋابلار بىلەن چەكلەنگەنىدى. بۇنىڭغا قارىغاندا، ئۇلار كونا تونۇش، كونا ئاشنىلاردىن ئىكەن - دە! باركاللا. بۇ پىشىپلا قالغان ئاش ئىكەنغۇ! بوپتۇ، بىرنەچچە كۈن ئۆي خىزمەتچىسى

بولۇپ تۇرسۇن ، كىم بىلىدۇ ، ئويلىمىغان يەردىن قورسىقىدا قالامدۇ ! ئۇ چاغدا نىكاھ قىلىپ قويۇشنى ئۆزلىرى تەلەپ قىلىشى تۇرغانلا گەپ . پاھ ، پاھ ، پاھ ! خۇدايىم بەردى... قەدىردان بايۇەچە چە دېگەن ئېغىنسا تەڭگە تۆكۈلىدىغان دەرەخ ! ئۇنىڭدەك كۆيۈۋ ئوغلۇم تۇرغاندا چېكىملىكتىن نېمە غەم ؟ !

— ئاباباكرىكا ، قېنى چاي ئىچسىلە ، — قەدىردانىڭ ئاۋازى دىن قېرى بەڭگى چۆچۈپ كەتتى ، — ئۇنداقتا مېھرىبانىڭ ئايلىق ئىش ھەققى توغرۇلۇق بىرنېمە دەپ باقمامىلا ؟

— يوقسۇ ، يوقسۇ ، قىزىم سىلىدەك بىر سېخىي ـ ساخاۋەتچىنىڭ خىزمىتىنى قىلسىلا بولدى ، — ئاباباكرى بېشىنى چايقىدى ، — ئىش ھەققى ئېلىشنى ئاتا ـ بالا ئىككىمىز ئەسلا ئويلىشىپ باقمىدۇق ، پەقەت ئەتىسى ـ ئاخشىمى سىلىگە ھەمراھ بولۇپ ، سىلىنى زېرىكتۈرمەي ، ئۆينىڭ ھۆددىسىدىن چىقسىلا بولدى...

قەدىردان بىردىنلا تېڭىرقاپ قالدى . «ئەتىسى ـ ئاخشىمى ھەمراھ بولۇپ ، سىلىنى زېرىكتۈرمەي ... » دېگىنى نېمىسى ؟ بويىغا يېتىپ قالغان قىزىنىڭ خۇتۇنى يوق بىر بويتاق بىلەن كېچە ـ كۈندۈز بىللە بولۇشىغا كۆڭلى چىدايدىغان قانداق ئاتا ئۇ ؟ مېھرىبان بۇنىڭغا ھەرگىز ئۇنمايدۇ .

قەدىردان چاندۇرماي چېكىپ باقتى :

— مېھرىبان ئىككى ئۆي ئوتتۇرىسىدا قاتناپ ، جاپا چېكىپ قالمىدىغان بولدى ـ دە...

— بۇ نېمە دېگەنلىرى ؟ — ئاباباكرىنىڭ ئورا كۆزلىرى چىمچىقلىدى ، — ئەتىگەن ـ سەھەردە ناشتا تەييارلايدىغان ئىش ، كەچ تەرەپلەردە ئىشتىن ھېرىپ ـ ئېچىپ كەلسىلە پۈت ـ قوللىرىنى تۇتۇپ قويمىسا بولماس . مېھرىبان يېتىپ ـ قوپقۇدەك ئۆيغۇ باردۇ ؟

— بار ، بار... بىر مېھمانخانا ، تۆت ھوجرا بار ، كۆڭلى خالىغىنىدا ياتسۇن .

— مانا بولمىدىمۇ ، — ئاباباكرى ئورنىدىن تۇردى ، — كېچە بىر ۋاق بولۇپ قاپتۇ . مەن ئەمدى قايتاي .

قەدىردان ئاباباكرىنى ئۇزىتىپ چىقىۋېتىپ : «ئەگەر بىر چېكىم خروئىنغا پۇل تاپالمىغۇدەك ھالغا چۈشۈپ قالسام ، مەنمۇ ئاشۇنداق نومۇسسىز ئاتا بولۇپ قالارمەنمۇ... » دېگەنلەرنى ئويلاپ ، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىردىنلا مۇزلاپ كەتتى...

ئون توققۇزىنچى باب

سولغۇن چىراي ، كۆزلىرى ئولتۇرۇشقان ، خېلى بەك جۇدەپ كەتكەنلىكتىن ئېچىكىلىرى ئوچلىشىپ ، زاڭاق سۆڭەكلىرى ئۆسۈپ چىققان قەدىردان «ھۆسنارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»غا ئىلھاق ـ سىلەك كىرىپ كەلگەندە ، زۇلئاي ئۇچقاندەك كېلىپ ئۇنى بۆلىۋالدى ۋە باشقىلار ئۇنىڭغا دىققەت قىلىپ بولغۇچە ، قولـ تۇقىدىن يۆلەپ ئارقا ھويلىدىكى ھوجرىسىغا ئەكىرىپ كەتتى . زۇلئاي ئۇنى كۆرپىگە ئاۋايلاپ ياتقۇزۇپ سوغۇق چاي ئىچوردى ، لۆڭگىنى ھۆل قىلىپ يوزلىرىنى سۈرتتى . قەدىردان شۇنداللا سەل ئەسلىگە كېلىپ ، زۇلئايىنىڭ قولىنى تۇتقىنىچە : «رەھمەت» دەپ قويدى .

— قەدىردان ، ماشىنىگىز قېنى ؟ — سورىدى زۇلئاي . سىز خوتەنگە ماشىنا بىلەن كەتكەنىدىڭىزغۇ ؟

— خوتەندىكى قورۇيۇم بىلەن ماشىنىنى 300 مىڭ يوەنگە تەۋە قىلىپ ئوتتۇرۇۋەتتىم ، ئەمدى خوتەندە ھېچقانداق زېمىن ـ ئۆيلىرىم قالمىدى .

— مەن سىزنى بارماق دېسەم : «يۇ قېتىم دورۇم كەلدى ، يۈرۈن ئوتتۇرۇۋەتكەن ئىككى قورۇ ـ جايىنىڭ پۇلى بىلەن 170 مىڭ يوەننى قايتۇرۇۋالمەن» دەپ ئۇنىمىدىڭىز ، — دېدى زۇلئاي خاپا بولغان ھالدا . — ئۇلار سىزگە 60 مىڭ يوەننى بىكار ئوتتۇرۇپ بەرمىدى . ئۇ دېگەن دان تاشلاش چارىسى...

سىز... سىز راست دەيسىز ، ئۇ... ئۇلار قىلتاقلا دەسسەـ مىش ئوچۇن دان تاشلىسا ، مەن گول بولۇپ كېتىۋېرىتىمەن...

— مەيەردە ئوتتۇۋالغان 60 مىڭ يوەنچۇ ؟

— ئۇنى ئوتتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن ، دوغا تىكمەنغان پۇلۇم

يوق ، ئاۋۋال قورۇ - جايىنى ، كېيىن ماشىننى تىكتىم ...
— 60 مىڭ يوەننى ئۈتتۈرۈۋەتكەندىن كېيىن توختاپ قالسىڭىز بولمامدۇ ؟
— سىز ئۇقمايسىز ، زۇلئاي ، قىمارنىڭ خۇمارىمۇ خروئىننىڭ خۇمارىدىن قېلىشمايدۇ .
— ھەممىنى قىلغان ئاشۇ ئاكام... بېشىڭنى يەيدىغان ئەرۋاھ...
ئون نەچچە كۈن ئىلگىرى ، ئەسەت ئەرۋاھ خوتەندىن كەلگەن قىمارۋازلاردىن ئەھەت تاۋكا ، ئىمىر ئوچ بارماق ، ئۆمەر غالتەكلەرنى باشلاپ كېلىپ ئۆز ئۆيىدە قىمار ئويۇشتۇردى . بۇ قاغدالما قىمارۋازلارنىڭ ھەر قېتىم ئانقان تۆت ئوشۇقى «چۇ» چۈشۈپ ئۈتتۈرۈۋەردى ، قەدىردانىنىڭ ئالدىغا بىر مىڭ ، ئىككى مىڭ ، بەش مىڭلاپ پۇل يىغىلىۋەردى . بىر چاغدا ئۇلار يانلىرىنى ئاختۇرغان بولۇپ توختاپ قالدى .
— قەدىردان ئۇكا ، — دېدى ئەھەت تاۋكا ، — بۇ قېتىم ئامەت بىزدىن يۈز ئۆروپتۇ ، يېنىمىزدىكى دەسمايىنىڭ ھەممىسى غالتەككە چىقتى . ئەگەر ماقۇل دېسەڭ ، بوگۈن كەچلىك تاماقتىن كېيىن يولغا چىقمىز ، داۋامىنى خوتەندە ئويناپ ، قانداق ، رايىڭ بارمۇ ؟
— ئامەت دېگەن ئوغۇل بالىغا بىر كېلىدۇ ، — ئەسەت ئەرۋاھ كۈسۈرلىدى ، — ماقۇل دېگىن .
— 60 مىڭ يوەننى ئۈتتۈرۈۋالغان ئادەم ، — ئىمىر ئوچ بارماق خىرقىرىدى ، — ماشىنىڭ بىلەن ئاپىرىپ قويارسەن ؟
ھەي ئىمىر ، گېپىم بار دەپلا قىلىدىكەنسەن ، — دېدى ئۆمەر غالتەك ، — قەدىردان سورۇن كۆرگەن بالا ، ئۈنچىلىك ئىشلارغا گىرىلىق قىلىپ كەتمەيدۇ...
قەدىردان 360 مىڭ يوەننى ئۈتتۈرۈۋېتىپ ، ئۇرۇمچىگە قايتىش ئۈچۈن قانىتاش بېكىتىگە كەلگەندە ، ئەسەت ئەرۋاھ ئۈنى ئۇزىتىپ قويىمدى ، چۈنكى ، ئۇ ئوچ قىمارۋاز بىلەن ئەگىدۇر

ئويۇنغىلى كەتكەنىدى .

قەدىردان ، بۇگۈن كەيپىياتىڭىز بەك بوش ، — دېدى زۇلئاي روھسىز ھالدا ، — مېنىڭ ھۇجرامدا قونۇپ قېلىڭ .

— ئانىڭىز بىلىپ قالسىچۇ ؟

— ھېچنېمە دېمەيدۇ ، ھازىر ماڭا بەكمۇ ئامراق .

ھازىر قەدىردان بازارلارغا ئانچە چىقمايتتى . ئۇ 2 ـ ئاينىڭ بېشىدا ھەرقايسى شىركەت ۋە شەخسىي سودىگەرلەر بىلەن بولغان توختامدىكى مياللارنى ئۆتكۈزۈپ بېرىپ ، پېشىنى قاققانچە قاق بازارلىرىدىن ئايىغىنى تارتتى . ئۇنىڭغا ھازىر ئىش ـ ئوقەت خۇش . ياقمايدۇ ، قىمار ئويناش ، خروئىن چېكىش ، قىز ـ چوكانلارنىڭ پەيزىنى سۈرۈش بولسىلا بولدى ! ئۇ بىكار بولۇپ قالغاندىن بېرى «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى »نىڭ بەشىنچى قەۋىتىدە ھەر كۈنى دېـ گۈدەك ئەيسا خېنەنجىر ، ئەبەي گىتار ، ئابىخان لومپا ، زوھۇرگا ـ سىيا ، ئىدرىس مودىك قاتارلىق ئۇلپەتلىرى بىلەن ئىچىشىدۇ ، چېكىشىدۇ ، ئۇستەللەرگە پۇلنى دۆۋىلەپ قويۇپ ، ماجاڭ ، شىشـ ـخال ، دۇدۇزە ئويناىدۇ . شۇڭا ، ئۇ ھەر كۈنلۈكىگە 60 يۈەن تۆلەۋاتقان ئىككى كىشىلىك ياتقىنى قايتۇرۇۋەتمىدى . بەزىدە قەـ مار قىلىپ ئوتتۇرا كېچىدىن ئېشىپ كەتسە ، ئاشۇ بەردە يېتىپ قالاتتى . ئۇنىڭسىزمۇ پات ـ پات قونۇپ تۇرمىسا ، ھۇسنارخان ، زۇلئايلار ئۇنىڭ ئەدە يېتىپ ـ قوپقانلىقىنى سۈرۈشتە قىلاتتى . ھازىر قەدىرداندا چىقىم بار ، كىرىم يوق بولسىمۇ ، ھەر كۈنلۈكى 600 يۈەندىن 1000 يۈەنگىچە چېكىدۇ ، تېخى تۇرتەكلەپ ـ تۇر ـ تەكلەپ ئوتتۇرىدۇ . ھازىر ئۇنىڭ زىممىسىدە ئىككى ئائىلە بولۇپ قالدى . بىرى ، ئوچۇق ـ ئاشكارا گۈل قويغان زۇلئاي ، يەنە بىرى ، يوشۇرۇن نىكاھ ئوقۇپ ئۆيگە ئەكىرىۋالغان ئايالى مېھرىبان ئىدى .

مېھرىبان ئۆي خىزمەتچىسى بولغان كۈنلەردە ، گەرچە قەدىر ـ دانىڭ ئۆيىدە ياتقان بولسىمۇ ، ئۆزىنى ھەقىقەتەن پاك تۇتتى . چىرايلىق سۆزلىرى ، ئاچچىق ئىستىھزالىرى بىلەن قەدىردانىنى

ئىزا تارتقۇزۇپ ، ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشقا مەجبۇر قىلدى . بىراق ، ئاردىدىن ئۇزاق ئۆتمەي ئاياۋكرى ئۆيگە كىرىپ كەلدى - دە ، سالاپەتلىك بۆتىلىپ قويۇپ گەپ باشلىدى :

قەدىردان بايۋەچچە ، سۆز - چۆچەك دېگەن ياماق ئەمەس ، ھازىر خەقنىڭ ئاغزىدا : «قەدىردان ئىكاھسىز بىر قىزنى ئۆيىگە ئەكىرىۋالدى» دېگەندەك بىرمۇنچە مىش - مىش ، قۇلاق يافتى گەپلەر كوچا - كويلاردا ئېقىپ يۈرىدۇ . بۇنىڭ ئامالىنى قىلمىساق ئاقىۋىتى ياماق بولارمىكىن !

— بۇنىڭ قانداق ئامالى بار ؟ — قەدىردان ئاياۋكرىنىڭ كۆزىگە قارىدى ، — مەنمۇ مۇشۇنداق بولارىنى بۇرۇنلا سەزگەن . ئاخۇنۇمىنى چاقىرىپ نىكاھ قىلدۇرۇۋېتەيلى ، قانداق دەيسەن ؟

قەدىردان ئىككى تاش ئارىلىقىدا قىسىلىپ قالدى . ئۇ زۇلئاي بىلەن ئەر - خوتۇن بولۇش ئالدىدا ، مېھرىبان ئىككىسى يوشۇرۇن نىكاھ قىلىۋالسا ، بۇ ئەلۋەتتە قانۇنسىزلىق بولاتتى . ئۇنىڭ ئۈستىگە ھۆسنارخان بىلىپ قالسىمۇ ، بالايىئاپەتنىڭ ئاغزى ئېچىلىپ ، ئاقىۋىتىنى تەسەۋۋۇر قىلغىلى بولمايتتى . تېخى يارلىق ئومىد - ئارزۇسىنى قەدىردانغا ئاتىغان زۇلئاي نېمە بولۇپ كېتەر ؟ ئۇ ئىچى كۆچلوك قىز ، ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋېلىشتىن يانمايدۇ . بولمىسا ، قەدىردان چىن ئەقىدىلىك قىز مېھرىبان بىلەن بىر ياستۇققا باش قويسا ، ئىككى ئالەم ھۆزۈرىغا بەرگۈسىز بەختىنى تاپقان بولاتتى ! بىراق ، مېھرىبانغا راست گەپنى قىلماي ئۇنى ئالداشقا يۈرىكى چىدىمايدۇ .

— ئاياۋكرىكا ، — قەدىردان ئېغىر تىندى ، — سىلىنىڭ دېگەنلىرى يۈرىكىمگە ئالەمچە شادلىق ئاتا قىلدى ، لېكىن مېنىڭ ئۆي قىلىشقا پۇتۇشۇپ گۈل قويغان لايىقىم بار ... 5 - ئايدا تويىمىز بولماقچى .

— بۇ ئىشتىن خەۋىرىم بار ، — ئاياۋكرى قېتىنغىمۇ ئالمىدى ، — ئەر كىشى دېگەنگە ئۆت خوتۇن راۋا ، پەيغەمبىرىمىزنىڭمۇ

تۆت خوتۇنى بولغان ئەمەسمىدى! ھەر ئىككىلىسى ئۆز يولىدا كېتىۋېرىدۇ، مېھرىبانغا ئۇقتۇرمىساقلا بولىدۇ.

— مەن مېھرىبانىنى ئۇنداق ئالدىيالمايمەن، — دېدى قەدىر-دان راست گەپنى قىلىپ، — ئۇنىڭ رازىلىقىنى ئالمىساام بولمايدۇ.

مانا شۇنىڭ بىلەن 18 ياشلىق قەدىردان ئىككى خوتۇنلۇق ئەر بولۇپ قالدى.

... پەي ياستۇقلار ئېگىز قويۇلۇپ سېلىنغان قوش كىشىلىك ئورۇندا قەدىردان بىلەن رۇلئاي ئىچ كىيىملىرى بىلەنلا ياتاتتى. رۇلئاي ئوڭدىسىغا ياتقان، قەدىردانىڭ بىلىكىگە بېشىنى قويۇۋالغانىدى. ئۇ بولغۇسى ئېرىنىڭ قۇلىقىغا ئوش ئاۋازدا پىچىرلاپ نېمىلەرنىدۇر دەيتتى:

— قەدىردان، ئۇخلاپ قالمىغانسىز؟

— ياق!

— بىر گېپىم بار ئىدى، ھازىرغىچە ئېيتمىدىم چىقىرالمىدىم.

— قېنى دەڭ، قۇلىقىم سىزدە.

ئېيتسامۇ، سىز... سىز بىرەر قىز بىلەن بىللە يېتىپ باققانمۇ؟

— يېتىشقا تەييار بولغان، لېكىن يېتىپ باقمىغان...

قەدىردان رۇلئايىنىڭ سورىغان سوئالىدىن. كۈزدىكى ھېلىقى كېچىسى ئىشىكنى قاتتىق ئۇرۇپ: «يالىقىزدىكى قىزنى چىقىرۋېتىڭ، ساقچى كېلىۋاتىدۇ» دەپ ئەنسىز توۋلىغان ئادەمنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلىۋالغانىدى. شۇڭا، ئۇ، بىر كېچىسى ئايىپ-لىق دېگەن قىزنىڭ يالىقىغا كىرىپ كەلگەنلىكى، ئىككىسى خىرۇ-ئىس چېكىۋاتقاندا، قانداقتۇر خىرقىرىغان بىر ئاۋاز: «ساقچى كېلىۋاتىدۇ...» دەپ ۋارقىراپ، ئۇلارنى قاچۇرۇۋەتكەنلىكىنى سۆزلەپ بەردى.

سىز ئايىپلىقنى قانداق تونۇيسىز؟ — سورىدى رۇلئاي.

— بىر ئولتۇرۇشتا ئەسەتكام توتۇشتۇرۇپ قويغان ، — قەدىردان ھەقمىي ئەھۋالنى ھەرگىز دېيەلمەيتتى ، — مېنىڭ گۇمانىمچە ، ئايىبلىقنى ئەسەتكام ئۆزىتكەنمىكىن دەپ گۇمان قىلىمەن .

— نېمە ئۈچۈن ؟

— شۇ كونى ئەسەتكام مەندىن پۇل سورىغانىدى . مەن يېنىمدا بارنى بەرسەم ، ئۇ : «ئاران 400 يۈەنما ، بىرەر ـ ئىككى مىڭنى بېرەلمەمسەن ، مۇنداق قىلساڭ خروئىن چېكىدىغىنىڭنى ئاتا ـ ئاناڭغا دەپ قويىمەن» دېگەندەك گەپلەر بىلەن قوقاق سالغانىدى .

ئاتايىن ، سىزدىن پۇل سورىغان ئادەم سىزگە خروئىن بىلەن بىر قىزنى ئۆزىتىپ نېمە كەپتۇ .

— مەنمۇ شۇنىڭغا ھەيران ، تېخى ھېلىقى غەلىتىلا توڭلىغان زادى كىمدۇ ؟ خۇددى ئاغزىغا بارمىقىنى سېلىۋالغاندەك غاراڭ ـ غۇرۇڭ ۋارقىرىدى .

— بىر قىزنىڭ يانقىنىغا كىرىپ كېتىۋاتقىنىنى كۆرگەن پاتەمخان ئاچام شۇنداق قىلغاندۇ .

— پاتەمخان ئاچام بولسا ، قەستەن ئاۋازىنى ئۆزگەرتىپ يور ـ مەيدۇ ...

قەدىردانىڭ قولتۇقىغا بېشىنى تىقىپ يالقان زۇلئاي بىردەم جىمىپ قالدى ، ئاشۇ كېچىدە ئانىسى بىلەن ئاكىسىنىڭ قەدىردانىنى قەستلەش ھەققىدە قىلىشقان پاراڭلىرى ئۇنىڭ قۇلاق تۇۋىدە قايتا جاراڭلىدى :

— ئۇ قىز ساقچىدا تىلىنى چاينap يورسە ، ئۆزۈڭنى تۇتۇپ بېرەرسەنمىكىن .

ۋاي ئانا ، ئىشەن دەيمەن ، ئايىبلىق ماڭا بەش قولدەك ئايان . پال ـ پال قەغەز ، سولياۋ نەيچە ، سەرەڭگە ۋە خروئىن بىلەن تۇتۇپ بېرىش شۇ قىزنىڭ پىلانى...

بۇ كېچىدە ساقچىغا خەۋەر قىلساڭ ، ئۇلارنى تۇتۇپ كېتىدۇ . ئاندىن قانداق قىلىسەن ؟

— پۇل خەجلەپ قۇتقۇزۇپ چىقمەن ، قەدىردان بۇ سەتچى-لىكنىڭ تالا - تۇزلەرگە يېيىلىپ كېتىشىدىن ، ئاتا - ئانىسىنىڭ خەۋەر تېپىشىدىن قورقۇپ مېنىڭ سىزغان سىزىقىمدىن چىقمايدى-غان بولىدۇ ، ھەتتا بانكىدىكى پۇللىرىغىمۇ مەن ئىگىدارچىلىق قىلىمەن...

زۇلئاي بولغۇسى ئېرىگە لەپپىدە قارىشى ، قەدىرداننىڭمۇ ئۇ-نىڭغا كۆز تاشلىشى توغرا كېلىپ قېلىپ ، ھەر ئىككىسى ئىپادە-سىزلا جىلمىيىپ قويۇشتى . چونكى ، ئۇلارنىڭ بىر - بىرىنى ئالداۋاتقانلىقى كۆڭۈللىرىگە ئايان ئىدى . قاراڭلار ، بۇ پات ئاردا ئەر - خوتۇن بولۇشىدىغان ئاشىق - مەشۇقلارغا ! قەدىردان ئۆزىگە ئايان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى يوشۇردى ، ھەتتا كېچىسى ئىشكىنى ئۇرۇپ ئاگاھلاندۇرغان ئادەمنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ دېمىدى . ئېھتىمال ئۇ : «مۇشۇنداق قىلسام تېخىمۇ ئىشەنچلىك بولىمەن» دەپ قارىغان بولسا كېرەك . قەدىردانغا قىلىنغان سۇيى-قەست زۇلئاي ئۇچۇنمۇ سىر ئەمەس ! بىراق ئۇمۇ ھەممىنى بىلىپ تۇرۇپ بىلمەسكە سالدى . توۋا ، ئۇلار ھېلىتىن بىر - بىرىنى ئالداپ ، بىر - بىرىنى كولدۇرلىتىپ ، ئىچكى سىرىنى بەرمىسە ، ئەر - خوتۇن بولۇپ بىر ياستۇقتا باش قويغاندىن كېيىن بىر ئۆمۈر ئالدامچىلىق قىلىپ ئۆتۈشەرمۇ ؟ !

قەدىردان ، ئايىپلىق خروئىن چېكەمدىكەن ؟ زۇلئاي قەدىردانغا قايرىلىپ قارىدى ، — ئاشۇ بىرنېمىنى چەكسە قانداق بولىدىغاندۇ ؟

— قانداق ، سىزنىڭمۇ چەككۈڭىز كېلىۋاتامدۇ ؟

ياق . ئۇلسەممۇ چەكمەيمەن . لېكىن...

— ھە ، «لېكىن» دەيسىزغۇ ؟

— لېكىن ، سىز ماڭا ئاسىيلىق قىلغان ۋاقتىڭىزدا ياكى مېنى تاشلىۋەتسىڭىز ، شۇ چاغدا چېكىمەن ، چەككەندىمۇ ئۇلۇۋۇ-لىش ئۈچۈن چېكىمەن...

مەن سىزنى تاشلىۋېتەرمەنمۇ ؟

— هېچنېمه دېگىلى بولمايدۇ ، چوتكى : «بىرىنچى مۇھەببە-تىم ، تۇنجى خوتۇنۇم خروئىن ، ئىككىنچىسى سىز···» دەپ ئو-چۇق ئېيتقان تۇرسىڭىز .

— ئىككىسى باشقا ـ باشقا گەپ ـ دە .

قىسقىسى ، خروئىن چەككەن ئادەمدە ۋىجدان ، غۇرۇر ، ئەقىدە ، ئىمان دېگەن نەرسە بولمايدۇ . خۇمارى تۇتقاندا كۆزىگە هېچنېمە كۆرۈنمەيدۇ ، خوتۇن ، قىزلىرىنى سولاپ بېرىپ ، بېشىدا قاراپ تۇرۇشتىن ، هەتتا ئاتا ـ ئانىسىنىمۇ چاناپ قېيما قىلىشتىن يانمايدۇ .

— مەنمۇ شۇنداق قىلارمەنمۇ ؟

— پۈلدىن ئايرىلىسىڭىز···

زۇلئاي بىلەن بولغان بۇ سۆھبەت قەدىرداننى نومۇس ئوتىدا ئۆرتەپ ، ئېغىر ئويلار خۇددى يەلكىسىگە ئارتىلغان توگمەن تېشى-دەك باستى . راست ، خروئىن خۇمارىنىڭ ئازابىنى هېچنېمىگە ئوخشاتقىلى بولمايدۇ ، ئوخشىتىشمۇ مۇمكىن ئەمەس ! ئېھتىمال ئەڭ يۇقىرى مۇبالىغە «دوزاخ ئازابى» بولۇشى مۇمكىن . ئەمما «دوزاخ ئازابى»نى كىم كۆرۈپتۇ ؟ ياكى باقىيغا رەھلەت قىلغانلار-دىن بىرەرى ئۇ دۇنيا خەۋىرىنى قىلدىمۇ ؟ ياق ! كەتكەنلەر كەتتى ، خەۋىرى بولمىدى ، يەرمۇ ئادەم يەپ زادى تويمىدى ! راست ، قەدىر-دان خروئىن خۇمارىنىڭ دەھشەتلىكلىكىنى بىرلا قېتىم هېس قىل-دى ، تېخى ئۇمۇ هەقدادىغا يەتمىگەن خۇمار ئىدى ! ئاتا ـ ئانىسى ، ئاچا ـ ئىنىسى ئۆز ئىشلىرىغا مېڭىش بىلەلا ، هاپىلا ـ شاپىلا ئىچ كىيىملىرىدىكى هېلىقى «دورا»لارنى ئېلىپ خۇمار ئازابىنىڭ ئالدىنى ئالدى . بولمىسا ، ئۆي ئىچىدە قىيقاس ـ چۇقان كۆتۈ-رۈپ ، ئىگراپ ـ چىرقىراپ ، ئۆزىنى ئەرەپ ـ تەرەپكە ئېتىپ ، تۆمۈر كارىۋات ، تاملارغا ئوسۇپ ، ئاغزىدىن پۈژۈلداپ كۆپۈك قاينىتىپ ، ئۆلمەي تۇرۇپ دوزاخ ئازابىنى تارتقان بولاتتى . بۇ هەقتە ئاتا ـ ئانىسىنى بوغۇزلىۋەتكەن ، ئائىلىدىكى نەرسىلەرنى سېتىپ روزغارىنى توزۇتۇۋەتكەن ، خوتۇن ، قىزلىرىنىڭ ئىپپىتى-

نى سېتىشقا مەجبۇرلىغان مىسالىلار ئازمۇ؟ راست ، قەدىردان پۇلى بولغاچقا بۇنداق رەسۋايىئالەم بولۇپ باقمىدى !

قەدىردانىنىڭ خىيالى پۈلغا كېلىپ تاقالغاندا ، دەھشەت ئىزتىد. راپ بىلەن چۆچۈپ كەتتى ! چۆچۈمەي ، قورقماي مۇمكىنمۇ؟ ! ھازىر كىرىم يوق ، چىقىم بولسا خۇددى ئازمىدىن كوركىراپ چۈشۈپ ، نەلەرگىدۇر غايىب بولۇۋاتقان ئېرىق سۇيىدەك دەقىقە - مىنۇتسېرى ئېقىپ تۇگىمەكتە . بانكىدىكى پۇللار ساناقلىغلا قالـ دى ، خوتەندىكى ئۇچ قورۇ - جاي ، ماشىنا ، تەچچە يۈز مىڭلاپ پۇل «تاۋكا» ، «ئۇچ بارماق» ، «غالتەك» لەقەملىك قىمارۋازلار. نىڭ تويماس «داخۇر كالۋاسى»غا چۈشۈپ غايىب بولدى . ھازىر خروئىننىڭ باھاسى ئۆرلەپ بىر گىرامى 500 يوەنگە چىقتى . قەدىردانغا كۈنىگە 1000 يوەنلىك چەكسە كۈپايە ئىدى . لېكىن ، كۈنىگە 2000 يوەنلىك خروئىن ئالمىسا ، قىزىنى زورمۇ زور تېگىپ ، خروئىن تەمەسىدە بولغان ئاباباكرى : «قىزىمنىڭ قىزلـ قىنى قايتۇرۇپ بەر...» دېيىشتىن يانمايتتى . بۇ خروئىن چەككۈ. چىلەرنىڭ ئورتاق نومۇسسىز خاراكتېرى ، ئەلۋەتتە ! ھازىر قەدىر. دانغا ئىش - ئۇقەت «زىيان» قىلغىنى بىلەن ، ئويۇن - تاماشا تولىمۇ خىل كېلەتتى . ئۇ ھەر كۈنى «مۇساپىرلار مېھمانخانىسى» نىڭ بەشىنچى قەۋىتىدە ھەر خىل قىمار ئوينىدە ئوتتۇرۇۋاتقان پۇلىمۇ ئاز ئەمەس ئىدى . تېخى ئىككى خوتۇنىدىن خۇپىيانە تۇتىدد. غان ئويۇنلار ئۈچۈن ئېلىپ قويغان يانىقىغا ھەر كۈنى ئادەم يالمـ سىمۇ ئايدا 1800 يوەن تۆلەپ تۇراتتى . قەدىردانىنىڭ بانكىدىكى پۇللىرىنى ھېسابلاپ كۆروپ ، قورقۇپ ، ئەندىشە ئىچىدە قالغىنى شۇ ۋەجدىن ئىدى .

ۋەھىمە ئىچىدە قالغان قەدىردان تۇۋىسىز خىيال ، تىزگىنسىز غەم ئىلكىدە قاچانلاردا ئۇخلاپ قالغانلىقىنى بىلمىدى . لېكىن ، ھۇجرىنىڭ دېرىزە تۇۋىدىلا ئاڭلانغان ھۇسنارخاننىڭ خىرقىرىغان ئاۋازى ئۇنى چۆچۈتۈۋەتتى .

— زۇلئاي قىزىم ، ھاي زۇلئاي قىزىم ! ئويغاندىڭما؟

— هه ، ئانا ، بىر ئىش بارمىدى ؟

— قەدىردان پاكىز يۇيۇنۇپ مېھمانخانىغا كىرسۇن ، گەپ بار...

— ماقۇل ، ئانا...

قەدىردان بىلەن زۇلئاي تاللىرىنى چىقىرىپ ئورنىدىن تۇرىدى . زۇلئاي چايداندىن چۆگۈنگە سۇ تەكشەپ ، ئىچكەركى قازاناقتا ئەكىرىپ قويدى . قەدىردان يۇيۇنۇپ بولۇشى بىلەن ، زۇلئاي ئۇنىڭغا بىر قۇر يېڭى ئىچ كىيىم سۇنۇپ بەردى . ئۇ كىيىملىرىنى ئالماشتۇرۇپ چىقىشى ، زۇلئاي ئۇنىڭغا ئېسىلىپ تۇرۇپ سۆيدى ، بەنە ئۇنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلاپ :

— ئانامنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرۈپ قويماڭ ، بولمىسا بۇنداق پۇرسەتلەرگە ئېرىشمىكىمىز تەس ، — دېدى ، قەدىردانمۇ :

— خاتىرجەم بولۇڭ ، جېنىمدىن باشقىسىغا «ماقۇل» لا دەپ تۇرىمەن ، — دەپ زۇلئايىنى خاتىرجەم قىلىپ ھوجرىدىن چىقىپ كەتتى .

قەدىردان مېھمانخانىغا كىرگەندە ، ھۆسنىارخاندىن باشقا ھېچكىم يوق ئىدى . «كاندىدات» كۆيۈ ئوغۇل خۇددى ئورنىغا سىيىپ قويغان بالىدەك خۇدۇكسىنىپ ، غىل ـ پال قارىغىنىچە ، سىپايىگەرلىك بىلەن دۇئانغا كىلىپ ئولتۇردى . بولغۇسى قېيىنئانا ئۇنىڭغا قارچىغىدەك تىكىلدى . ئۇ : «تۇۋا ، خۇدايىم كورمۇ نېمە ، مۇشۇنداق سويما قوڭلارغا ئامەت ئاچقۇچىنى تۇنقۇزۇپ قويغىنىنى كۆرمەمدىغان... بۇ دېۋەڭ قەدىرگە يەتسىچۇ كاشكى» دېگەنلەرنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى . ھۆسنارخانىڭ يۈزىگە سوقۇلغان بۇلۇتنىڭ جۇدۇن ـ چاپقۇنسىز ئۆتمەيدىغانلىقىنى بىلگەن قەدىردان ئۇنىڭ ئىششىپ قالغاندەك ساپسېرىق يالپا يۈزىنىڭ بارغانسېرى سۇرلۇك تۇتۇلۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ تېنى ئىيمەندى ، ئولتۇرغان يېرىدە تۇگۇلۇپلا قالدى . لېكىن ، بۇلۇتلار تارقىلىپ ، كۈن ھۆسن ـ رۇخسارىنى كۆرسەتكىنىدەك . ھۆسنارخانىڭ چىرايىمۇ بارا ـ بارا قىش قۇياشىدەك ئىلمانلاشتى .

— مۇنداق ئىشتى ، بالام ، — ھۆسنارخان ئالدىن تىزئۇالغان گەپلىرىنى ئېھتىيات بىلەن دېدى ، — گۇاڭجۇدىكى قىزىم ئەختەر-نىسا سىنگاپوردىن كىرگۈزۈلگەن ساپلىقى 99 دا 99 بولغان ئاق ئالتۇننى سۆزلىشىپ قويۇپتۇ ، دەسمايە قانچە كۆپ بولسا ، پايدىسى-مۇ نەچچە ئون ھەسسە قېتىلىدىكەن... شۇڭا ، بالام ، بولسا 500 مىڭ يۈەن ، بولمىغاندىمۇ 300 ـ 400 مىڭ يۈەن پاي قاتساڭ ، بىرنەچچە ئاي ئىچىدىلا ئون نەچچە باراۋەر پايدىسىنى كۆرەتتىڭ .

— بۇ... بۇ بەك ئېپىدە كەلگەن ئوقەتكەن ، ئانا ، — دېدى قەدىردان ، — بولسىغۇ 500 مىڭ يۈەن ئەمەس ، 1 مىليون يۈەن بەرسەممۇ ئەرزىيدۇ . ھازىر ياقۇپ ھاجىم ، خالىمەت قارىم ۋە باشقە-لاردا 300 مىڭ يۈەندەك پۇلۇم بار . ئۇلارنىڭ قاچان بېرىشى ناتايىن . ھازىر بانكىدا 200 مىڭ يۈەندىن سەللا ئاشقۇدەك پۇلۇم بار . شۇڭا ، پارچىسىنى خىراجەتكە ئېلىپ قېلىپ 200 مىڭ يۈەننى بەرسەم ئازلىق قىلىپ قالارمۇ ؟

ھۆسنارخان قەدىردانىنىڭ چىرايىغا قاراپ ، ئۇنىڭ يالغان ئېيتمىغانلىقىغا ئىشەندى . دېمىسىمۇ ، ئۇ ھازىر ئىش ـ ئوقەتنى تاشلاپ ، بارىنى يونۇپ يەۋاتىدۇ ، بىكار يېتىپ يېسە ئەلۋەتتە تاغمۇ توشۇمايدۇ ، ھەتتا ئوغۇلى ئەسەت چېغىدا ئۇنى سۈلۈكىتەك شوراۋاتىدۇ .

بوپتۇ . بالام ، 200 مىڭ يۈەننى بىر ـ ئىككى كۈن ئىچىدە تەييارلاپ قويغىن ، — دېدى ھۆسنارخان ئورنىدىن تۇرۇپ ، — ئەمما گۇاڭجۇغا ئىككىمىز بىللە ماڭمىز . سەن ئەختەرنىساغا يار-دەملەشمەسەڭ بولمايدۇ .

قەدىردان مېھمانخانىدىن چىقىپ ، زۇلئايغا ، خوجايىن يالغۇ مىڭسەندە توختامدىكى پۇلدىن ئازراق قالغانلىقى ، شۇنى ئالغىلى داخىيەنگە بارىدىغانلىقىنى ئېيتتى . قەدىراندىن گۈمان قىلىپلا يۈرىدىغان زۇلئاي ئۇنىڭ چىرايىغا گۈمان بىلەن ئۇزاق قاراپ كەتتى . ئۇ ئىشەنمىگەندەك تەلەپپۇزدا :

— كەچتە قايتىپ كېلەرسىز ؟ — دەپ سورىدى .

— قىزىقكەنسىز ، — دېدى قەدىردان تەمكىن قىياپەتتە ، — بۇرۇنقىدەك تەيىار ماشىنام بولمىسا ، ئەگەر كەچ قالسام ياك خوجا. بىننىك ئۆيىدە قونۇپ قالىمەن .

قەدىردان مېھرىبانىنىڭ قېشىدا قونۇپ قالغۇدەك بولسا ، پالانى شىركەت ياشلىقى ، ئىچكىرىدىن كەلگەن قاق سودىگىرى ياكى پۈستانى سەيگۈيۈەن ئاغىنەمنىڭكىگە بارىمەن ، دەپ ، زۇلئاي بىلمەيدىغان ئادەملەرنىڭ ئىسىملىرىنى دەيتتى ، چۈنكى بىر - ئىككى قېتىم يالغۇپ ھاجىمنىڭ ئۆيىگە بارىدىغانلىقىنى دەپ بەرگەندە . زۇلئاي شۇ كۈنىلا داجەيگۈغا بېرىپ ئېنىقلاپ كەلدى - دە ، قەدىردانىنى بەكمۇ ئوسال ھالغا چۈشۈرۈپ قويغانىدى . مانا بۈگۈنمۇ داخىيەنگە بارىدىغانلىقىنى ئېيتىپ «دوستلۇق»تىكى ئۆيىگە كەلىدى . قەۋەتلا خۇشال بولۇپ كەتكەن مېھرىبان دەرھال ئۈنىڭ بېشىدىكى كۆرپە قۇلاقچا ، پەلتولىرىنى سالدۇرۇپ ، ئاسقۇغا ئاستى ، قەدىردان تازىلىق ئۆيىگە كىرىپ ئابدەستىدە يۇزلىرىنى يۇيۇپ بولغۇچە ، ئۈنىڭ ئارقىسىدا لۆڭگىنى تۇتۇپ تۇردى . ئاندىن تەيىار قورۇپ قويغان ئۈندا بىر دەمدىلا بىر تەخسە ھالۋا قىلىپ ، قېنىق دەملەنگەن چاي بىلەن يۇمشاق نان ئەكىلىپ قويدى .

— ھالۋا بىلەن چايدا قورسىقىڭىزنى ئالداپ تۇرۇڭ ، يېڭى پىلتە بار ، سىزگە ئاش سېلىپ بېرەي . كەچ بولۇپ قالدى ، بىر نېمە يېمەكچىسىز ؟

— مەن كەلسەملا سىزنى ئولتا - قوپ قىلمۇپتىمەن .

— نېمە دېگىنىڭىز بۇ ؟ مەن يات ئادەم بولمىسام...

— قارىڭ سىزنى ، — قەدىردان خىجىللىق ئىلكىدە كۈلۈمسىرىدى ، — گېپىمنى نەلەرگە ئېلىپ قېچىۋاتىسىز ؟

— گېپىڭىزدىن چىقىپلا تۇرمامدۇ ، — مېھرىبان مىچىقىدە يىغلىۋەتتى ، — راست دەيسىز ، زۇلئاي ئۆز ، مەن بولسام يات...

مېھرىبانىنىڭ نۇرانە كۆزلىرىدىن ئېقىۋاتقان ياشلار قىزىق گويا ئېچىلىۋاتقان گۈلگە ئوخشىتىپ قويغانىدى . بىر خىل ئىچ ئاغرىش

تىشتىن كىلىپ چىققان ئامراقلىق قەدىردانىنىڭ يۈرىكىنى ئېچىش-
تۇرۇۋەتتى . ئۇ دەرھاللا مېھرىبانىنىڭ قولىدىن تارتىپ يېنىغا
ئولتۇرغۇزدى :

شۇنىڭغىمۇ يىغلاش كېتەمدۇ ، — قەدىردان قىزنىڭ يۈزى-
دىكى مارجاندەك ياشلارنى سۈرتتى ، — سىزرە ، داۋاملىق زۇلۈم-
نىڭ ئىسمىنى ئۆزىڭىز چىقىرىپ ، ئۆزىڭىز يىغلايسىز . مەن سىز-
گە قانچىلاپ دېگەندىمەن ، ئۇ دېگەن مەجبۇرىيەت ، سىز بولسىڭىز
كۆڭلۈمدىن ياخشى كۆرگەن ئايالىم .

داۋاملىق ئاشۇنداق دەپ مېنى يەزلەيسىز ، ئەمما كىم
بىلىدۇ...

— سىزمۇ گۇمانخور بولۇپ قاپسىز - ھە؟ — قەدىردان
قۇچىقىدىكى مېھرىبانىنىڭ بۇرنىنى چىمداپ قويدى . — ئەگەر
مېنىڭ نىيىتىم دۇرۇس بولمىسا ، سىز بىلەن نىكاھ قىلمۇ؟ ئۇيە ،
زۇلۈماي بىلەن بولغان ئىشنى دېمىگەن بولاتتىم . سىزنى ئالداشقا
يۈرىكىم چىدىماي سىزگە دېدىمغۇ . ئەگەر شۇ چاغدا قوشۇلمىغان
بولسىڭىز ، سىزگە بولغان مېھىر - مۇھەببىتىمنى يۈرىكىمگە دەپنە
قىلمۇەتكەن بولاتتىم .

— بولدى قىلىڭ ، ئۇلارنى بىلمەن ، — مېھرىبان ۋىللىدە
ئېچىلدى ، — راست ، خوتەندىن قاچان كەلدىڭىز ؟

قاتناش بېكىتىدىن ئۈدۈللا كېلىشىم ،

ئالدىمالا ، كۆزلىرىڭىزدىن چىقىپ تۇرىدۇ ،

راست دەۋاتىمەن .

ئەمىسە بوگۈن ماشىنىڭىزنىڭ گۈركىرىشىنى ئاڭ-
لىمىدىمغۇ ؟

— ماشىنىنى ئوغرى ئالدى...

— نېمە ؟ — مېھرىبان ئورنىدىن دەس تۇرۇپ كەتتى ،
مېنى قورقۇتماڭ .

خوتەندە قوبىدىغان يەر بوق ، كوچىغا توختىتىپ قويغانى-
دىم . — قەدىردان مېھرىبانغا قارىيالمىدى ، — ئەتىگەندە چىقسام

يوق تۇرىدۇ ...

قەدىردان مېھرىبانغا ئىككى كۈن ھەمراھ بولۇپ ، ئۈچىنچى كۈنى «ھۆسنىارخان جەننەت نېمەتلىرى ئاشخانىسى»غا كەتتى . ئەما ، شۇ كۈنى ئۇ زۇلئاينىڭ يىغلاپ ـ قاقشىغىنىغا باقماي ، قانداقتۇر باھانىلەرنى كۆرسىتىپ ، «دوستلۇق»تىكى ئۆيىگە قايتىپ كەلدى . ئۇ ئەتىسى ئەتىگەنلىكى ھۆسنارخان بىلەن ئاق ئالما تۈن سودىسى قىلىش ئۈچۈن گۈاڭجۇغا ماڭىدىغانلىقىنى ئېيتىپ ، مېھرىبانغا تۇرمۇش خىراجىتى ئۈچۈن 30 مىڭ يۈەن بېرىپ چىقىپ كەتتى . ئاق كۆڭۈل مېھرىبان ئۇنى كوچىغىچە ئۇزىتىپ چىقتى :

ـ ئاقىبول بولسۇن ! خۇدايىم ئامانلىقنى يار قىلسۇن .

مېھرىبان ئېرىنىڭ بوينىغا ئېسىلىپ ئونىمز ياش تۆكتى .

يىگىرمىنچى باب

— زادى سەن قاچاندىن بېرى بۇ ئىشنى قىلمۇاتىسەن؟ — ئەختەرنىسا قولىنى شىلتىدى. — تۆتۈلۈپ قالسائ، ئاقمۇتىگىنائ نېمە بولىدىغانلىقىنى بىلمەمسەن؟

— ئاق ئالتۇن تاموژنىدىن ئەتە ئۆتىدۇ، بۇگۈن ئۆتىدۇ، دەپ ساقلاپ زېرىكىپ ئۆلەي دېدىم. — دېدى قەدىردان جىلە بولۇپ. — «مال بار، سېتىپ بېرەمسەن؟» دەپتى، ماقۇل دېدىم شۇ.

— ئۇ گۇيىنائ ئېتى نېمىكەن؟ — ھۆسنارخان قوللىرىنى شىلتىدى. — نېمانداق ئۆزۈكنى چاغلىمايدىغان بالا سەن؟!

— ئۇنىڭ ئېتى ماجەن ئىكەن.

— ماجەن؟ — ئەختەرنىسانىڭ قاپاقلىرى تۇرۇلدى، تۇتۇكگانمىكەن؟

— ياق، ئۇيغۇركەن.

— ھەي، ئۇيغۇرنىڭمۇ ئىسمى ماجەن بولامدا؟ ھۆسنارخاننىڭ كۆزلىرى ئالايدى. — شۇنىڭدىنمۇ ئۇنىڭ ساختىپەز ئىكەنلىكى بىلىنىپ تۇرمامدۇ!

— ئۇيغۇرچە ئىسمى... — قەدىردان دەرھال ئېسىگە ئالالمىدى. — ھوشۇر پالتىكەن.

— ماجەنمۇ، ھوشۇر پالتىمۇ، ھەممىسى يالغان. — ئەختەرنىسانىڭ تەلەپپۇزى قاتتىق ئىدى. — ئۆتكەندە كېلەر-كەلمەي تۇتۇلۇپ قېلىپ بەش كۈن بولغاندا ئاران تاپقتىم. ھېلىمۇ ياخشى تونۇش باشلىق بولۇپ قالدى.

— ئۇ چاغدا ئۆزىڭىز ئىشقا بۇيرۇغان تۇرسىڭىز، — قەدىردانمۇ ئالايدى.

كىم سىنى كوچىلاردا لاغايلاپ يۈرسۇن دەپتۇ ...
بىرىدىغانلىق بىرىپ تاكسى بىلەن تېز يانمامسەن ياكى ئادەم قاينىمىد-
غا شۇڭغۇساڭمۇ بولىدۇغۇ !

ئەختەرنىسا ئۇچى ئىلمەك پولات سىمنى قەدىرداننىڭ قولىغا سىلىنغان كويزىنىڭ تۇشوكىگە تىقىپ ئۇياق - بۇياققا تولغايتتى . قايرىيتتى ۋە سىگنىرەك بىر تېمىنى تۇشۇكىنىڭ بىر يېرىگە تاقاپ . ئارقىدىن سۇيۇق مايەك بىرنېمىنى تېمىتىپ كويزىنى سىلكىيىد- نى . ئەختەرنىسا 40 مىنۇتتەك ھەپىلىشىپ ئاخىر كويزىنى ئېچە- ۋەتتى . قەدىردان قول بىغىشىدىكى قىمىزنى قاپارتما ئىزلارنى سىلاپ . ئەختەرنىساغا قاراپ كۈلۈپ قويدى .

— ئەمدى بىر مەزگىل زىماگاشقا بارما ، دېدى ئەختەرنىسا قولىدىكى كويزىنى ئەخلەت سېۋىتىگە تاشلاپ . — يەنە سەيىۋەنلە- نىڭ بازىرىغىمۇ كىرمە .

— ئانا . سىلى كەتمىسىلە . مەن كېتىمەن ، قەدىردان ھۆسنارخانغا قاراپ ، — مانا بىر ئاي ئىچىدە ئىككى قېتىم ساقچى- لارنىڭ قولىغا چوشۇپ قالدىم . ئاق ئالتۇنىڭ ئون ھەسسە پايدە- سىنى كۆرۈپ بولغۇچە . ئاق كېپەنلىككە يۆگىلىپ ئۇ دۇنياغا كېتىمۇ قالماي . 200 مىڭ يۇەننى بىرنۆەتلە . ئۇرۇمچىگە بىرىپ ئوقىتىمنى قىلاي .

— ھەي بايقۇش ، دەسلەپتە ئۆزۈڭنى چاغلاپ بەرمەمسەن ، — ئەختەرنىسانىڭ ئاپىسىنىڭكىدەك ساپسېرىق چىرايى ئۆپكىدەك قە- زىرىپ كەتتى ، — سودا دېگەندە ئۇياقتىن پاي قېتىپ ، بۇياقتىن پايدىسىنى كۆرىدىغان گەپ يوق ! بىر - ئىككى ئاي ، ھەتتا يىللاپ ساقلايدىغان ئىشلارمۇ بولىدۇ . ھازىر ھەممە پۇلنى سىنگاپورلۇق خوجايىننىڭ بانكا ھېسابىتىغا يوللىۋەتتۇق . ساڭا بېرىدىغانغا نەدىكى پۇلكەن ئۇ...

— بولدى ، كىرىپ ئوخلا ، — ھۆسنارخان قىزىغا كۆزىنى قىسىپ قويدى ، بىرنەچچە كون ساقلاپ باقلى ، تاموژنا سەللا بوشاپ قالسا ماللىرىمىز يېتىپ كېلىشى مۇمكىن ، بولمىسا بىز

كېتىۋېرەيلى ، ئەخمەرنىسا ئارقىمىزدىن ئەۋەتىپ بەرسۇن .

ئەخمەرنىسانىڭ ئىجارىگە ئولتۇرۇۋاتقان ئۆيى بىر قېرى ئەر ـ خوتۇنلارنىڭ شەخسىي قورۇسى بولۇپ ، ئىچكەركى فازىنقى كىچىك ، تاشقارقىسى چوڭراق مېھمانخانا ئىدى . سەنىۋەنلىدە بۇنداق ئاددىي ، كۆرۈمسىز ئۆيلەرنىڭ ئايلىق ئىجارە ھەققىمۇ نەچچە مىڭ يۈەنگە توختايتتى . قەدىردان ئالتە كىۋادرات مېتىرمۇ كەلمەيدىغان قازناق ئۆيدىكى يىغما كارۋاتتا ياتاتتى . ھۆسنارخان قىزى ئەخمەرنىسا بىلەن تاشقارقى مېھمانخانىدا يېتىپ ـ قوپاتتى .

قەدىردان ھۆسنارخاننىڭ يۈيرۈقى بىلەن كىرىپ يانقان بولسىمۇ ، لېكىن بوگۈنكى قورقۇنچلۇق پاجىئە ۋە گۇاڭجۇغا كەلگەن بىر ئايدىن بېرى كۆرگەن ، ئاڭلىغانلىرى كۆز ئالدىدىن كەتمەي ، ۋەھىمە ئىچىدە رادىلا ئۇيقۇسى كەلمىدى .

ھۆسنارخان بىلەن قەدىردان گۇاڭجۇغا كېلىپ ئاردىدىن بىر نەچچە كۈن ئۆتمەيلا ، ئەخمەرنىسا قىزىل تور ئىچىگە سېلىنغان بىر تاۋۇزنى قەدىردانغا بېرىپ :

— بۇ يەردە شىنجاڭ تاۋۇزى بەك ئەتىۋار ، بۇنى بىر تونۇشۇم دوستىغا ئەۋەتمىكەن ، مەن بەك ئالدىراش . شۇڭا سەن ئاپىرىپ بەرسەڭ ، — دېدى .

بولمىدۇ ، ئادرېسىنى ئېيتىق دەپ بەرسىگىز يەتكۈزۈپ بېرەي .

سەنىۋەنلىنىڭ قىزىق بازىرىدىكى «يالقۇنتاغ» تېز تاماقخانىسىنىڭ ئالدىدا بىر ماشىنا توختىتىش مەيدانى بار . — دېدى ئەخمەرنىسا قوللىرىنى شىلتىپ . — ماشىنىلارنىڭ ئارىسىدا ئارقا ئىشىكىنىڭ دېرىزىسى ئوچۇق ، رەڭگى قارا ، «سانتانا 2000» ماركىلىق بىر ماشىنا بار . ئۇنىڭ موتور فايقىنى ئوستىگە كىرىست شەكىلدە سېرىق چاپلىغۇچ چاپلانغان . سەن ئەترابىنى ئوبدان كۆزىتىپ ، ھېلىقى ئوچۇق دېرىزىدىن تاۋۇزنى ئىچىگە تاشلاپ قوي ۋە دەرھال قايت...

— ۋاي ـ ۋۇي . بىر تاۋۇزنى ئاپىرىپ بېرىدىغان گەپكەنغۇ

شۇ ، — قەدىردان قەستەن بىلمەسكە سالدى ، — نېمانچە سىرلىق-لاشتۇرۇۋېتىسىز ؟

— ھەي ، ساڭا ئەختەر ئاچاڭ گەپ قىلىۋاتىدۇ ، — ھۆسنارخان بوشقىنا : «تازىمۇ بىر» دەپ قويدى . — شۇڭا تولا ئالىكارچىلىق قىلماي دېگىنىنى قىل .

— ھەي گالۋاڭ ، كىرپىت دېگەننى بىلەمسەن ، — ئەختەرنىسا سەل ئەنسىرەپ قالغاندى ، — ئەگەر بىلمىسەڭ قارا...

— بولدى ، بولدى ، بىلىمەن ، دوختۇرلارنىڭ قوشۇش بەلگىسىغۇ ، — قەدىردان يەرگە سىزىپ كۆرسەتتى ، — مانا مۇشۇنداق .

قەدىردان شىنجاڭدىن كەلگەن «تۆتىيا» تاۋۇزنى ئىككى قېتىم ئىگىسى يوق ماشىنىنىڭ ئوچۇق دېرىزىسىدىن كىرگۈزۈۋەتتى ، ئەمما قىزىقارلىقى ، تاۋۇز ئىچىگە كىرگەن ھامان ، ھېلىقى ماشىنا جان كىرىپ ، ئۇچقاندەك غايىب بولدى . لېكىن ، «تۆتىيا» تاۋۇزنى ئوچىنچى قېتىم يەتكۈزۈپ بەرگەندە ، ماشىنا قۇيۇندەك غايىب بو-لۇشى ، ئۇچىسىدا ساقچى فورمىسىمۇ يوق بىرنەچچە ئادەم يوپۇرۇ-لۇپ كەلگەنچە قەدىردانىڭ قوللىرىنى قايرىپ يەرگە يېقىتىشتى ، ئۇنىڭ بېشى قاتتىق يەرگە گۈسسىدە تەگدى - دە ، پىررىدە ئايلا-غاندەك بولدى . ئۇنى دېرىزىلىرىگە تۆمۈر چۈنقىلار ئورنىتىلغان ماشىنىغا سېلىپ ئەكىتىشتى . ئەتىسى پۇقراچە كىيىنگەن ئۇچ ئادەم : «ماشىنىنىڭ ئىچىگە نېمە تاشلىدىڭ ، ئۇنىڭ ئىچىدە نېمە بار ؟» دەپ ، ئىككى سائەتتەك سوراق قىلدى ، شۇنداقتىمۇ قەدىر-دان :

— بىر ئادەم ، مۇشۇ تاۋۇزنى ئاشۇ ماشىنىنىڭ دېرىزىسىدىن ئىچىگە سېلىپ قويساڭ 100 يۈەن بېرىمەن ، دېسە ، قىلىپ ساپتە-مەن ، دەپلا تۇرۇۋالدى .

قەدىردان سولانغان بەشىنچى كۈنى ، قاتمۇ قات تۆمۈر ئىشىك-لەر داراڭ - دۇرۇڭ ئېچىلىپ ، بىر ساقچى قەدىردانىنى يالاپ ساقچىخانىنىڭ كۆتۈش زالىغا ئاچىقىشى . ئەختەرنىسا ئالدىغا يوگۈ-رۈپ باردى ، ئۇنى ماشىنىغا سالدى - دە ، ئۆيىگە ئەكەتتى . ھۆس-

نارخان ئانا ـ بالا ئىككىسى قەدىر دانىشاڭ : «بىر ئادەم ، مۇشۇ تاۋۇزنى ئاشۇ ماشىنىشاڭ دېرىزىسىدىن ئىچىگە سىلىپ قويساڭ 100 يۈەن بېرىمەن ، دېسە ، قىلىپ ساپتىمەن» دېيىش ئارقىلىق بارلىق جاۋابكارلىقنى ناتونۇش بىر ئادەمگە ئارتىپ قويغانلىقىدىن بەكمۇ مەمنۇن بولغان بولسىمۇ ، ئەمما قەدىر دانغا سەل قارىغىلى بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلىشتى . ئۇنىڭ ساقچىغا بەرگەن جاۋابىدىن ، ئەختەرنىسانىڭ ئۆزىنى قانداق خەۋپلىك ئىشقا سىلىۋاتقانلىقىدىن خەۋىرى بارلىقىنى چۈشەنگىلى بولاتتى . شۇڭا ، ئۇلار قەدىر دانىڭ تۇتۇلۇش سەۋەبىنى ياكى ئۆتكۈزگەن سەۋەنلىكىنى دېيىشمىدى ، خۇددى ئاغزىغا تالقان سىلىۋالغاندەك زۇۋانىنى ئاچمىدى ، شۇنداقتىمۇ قەدىر دان ئۆزىنىڭ نېمە سەۋەبتىن تۇتۇلۇپ ، نېمە ئوچۇن قويۇپ بېرىلگەنلىكىنىڭ ئازراق شەپسىنى بىلىۋالالمىدى . ئۇ قويۇپ بېرىلگەن كۈنى كېچىسى خىيال بىلەن خېلى بىر ۋاقلار غىچە ئۇخلىيالمىدى . بۇ چاغدا مېھمانخانىدىكى قوش كىشىلىك چوڭ كارىۋاتتا ياتقان ئانا ـ بالا ئىككىسى ئاستا كۈسۈرلاشماقتا ئىدى :

— بۇ گالۋاڭ چاندۇرماي كېتىۋېتىپ شارتلا تاشلاپ قويماي ، ئۇ ـ بۇ ماشىنىلارغا ھاڭۋېقىپ قاراپ يۈرۈپ ، مەخپىي ساقچىلارنىڭ دىققىتىنى قوزغاپ قويغان گەپ ، — ئەختەرنىسانىڭ چوڭقۇر تىنغىنى ئاڭلاندى ، — ھېلىمۇ ياخشى ، تاياق يېسىمۇ بىزنى چېتىۋالماپتۇ ، ئەگەر باشقا بالىلار بولسا بىرنېچى قىستاقنىلا ھەممىنى دەۋېتىشتىن يانمايدۇ .

— دېگەنىلەن بىر يۇڭ پۇل خەجلىمەي ، باشلىقنى ئېپىدە جايلاپسەنغۇ .

— جېنىم ئانا ، شۇنداق دېگىنىڭ بىلەن دەردىمنى ئۆزۈم بىلىمەن ، — ئەختەرنىسا دىمىقىنى قاقتى ، — ئاز خورلۇق تارتمىدىم...

— ئۇنىڭغا پۇل بېرىپلا قۇتۇلساڭچۇ...

— نېمە دەيدىغانسەن ، ھازىر گال يوغىناپ كەتتى . 5000 ،

10 مىڭ دېگەنلەر چىشىنىڭ كامىرىدا يوقاپ كېتىدۇ ، تېخى 100 مىڭلاپ تەلەپ قىلىمغانغا خوش بولىمىز .

— ھەي بالام ، قەدىردانىنى ئەمدى نېمە ئىشقا سالاي دەيسەن ؟

قەدىردان ياستۇقنىن بېشىنى كۆتۈرۈپ ، مېھمانخانا تەرەپكە قۇلاق يافقان بولسىمۇ ، ھېچنېمىنى ئاڭلىيالمىدى . چۈنكى ، ئەھمەتمۇسا تولىمۇ پەس ئاۋازدا شۇبرلىماقتا ئىدى .

قەدىردان ئەختەرنىسانىڭ ئۆزىنى قۇربان قىلىش بەدىلىگە قۇلۇپ چىقىپ ئوچ كۈنمۇ ئۆتمىدى بولغاي ، ئىشىك ئالدىدىكى تاشئۆستەڭ بويىدا تاماكا چېكىپ ئولتۇراتتى ، چاچلىرىنى گەدىنىگە چۈشۈرۈۋالغان 26 ـ 27 ياشلاردىكى بىر ئۇيغۇر بالا ئۇنىڭ قېشىغا كېلىپ قىرغا زوكزايدى . ئۇ قولىدىكى تاماكىسىنى كۆرسىتىپ : «تۇتاشتۇرۇۋالاي » دېيىشى ، قەدىردان چاقمىقىنى ئېلىپ چاقتى . ھېلىقى يىگىت تاماكىسىنى قاتتىق بىر شورىغاندىن كېيىن يوغان ئاغزىنى كالچايتىپ كولدى :

تونۇشۇپ قالايلى ، — يىگىت قولىنى سۇندى ، مېنىڭ ئىسمىم ماجەن ، سىزنىكىچۇ ؟

مېنىڭ ئىسمىم قەدىردان ، — ئۇ يىگىتنىڭ چىرايىغا زەن سالدى ، — سىز تۇغقانما ؟

ياقەي ، مەن ئۇرغىي .

— ئەمسە ئىسمىڭىز تېمانداق غەلىتە .

— ئۇرغىيچە ئىسمىم ھوشۇر پالتا .

قەدىردان ئىچىدە : «پاھ ، ئىسىملىرىڭمۇ ئۆزۈڭدەك غەلىتەكىنا» دەپ ئويلىدى . بۇ ئەسنادا ماجەن ئەتراپقا بىر قارىۋېتىپ ، يانچۇقىدىن ئىككى ئىلىك چوڭلۇقتا سولياۋ خالتىلىق خروئىننى چىقىرىپ قەدىردانغا كۆرسەتتى :

— بۇنى قىلىپ باققانمۇ ؟

— قىلىپ باققان ، — خروئىننى كۆرۈپ قەدىردانىڭ يۈرىكى ئويناپ كەتتى ، — ئۇ قانچىلىك ئىشنى ؟

ئوغۇل بالا ، — ماجەن قەدىردانىڭ دولىسىغا ئۇرۇپ

قويدى ، — ئەگەر ئوقەت قىلمەن دېسەڭ ، بۇنىڭ پايدىسى ئالامەت كۆپ بولىدۇ .

— زادى مەقسىتىڭ نېمە ؟ ئوچۇق دېمەمسەن .

— مۇشۇ خالتىدىن بەشنى ساتساڭ ، بىرى سېنىڭ ھەققىڭ بولىدۇ .

ماڭە بېرى . كىمنى ئەخمەق قىلاي دەيسەن ، مەن بۇ ئىشنى قىلغاندا سەن نەدىدىڭ ؟ — قەدىردان خروئىنچى بالىلاردىن ئاڭلىغان گەپلىرىنى قورقمايلا دېدى . — بۇچۇ قارا ، جاننى ئالغاندا ئېلىپ قويۇپ قىلىدىغان ئوقەت . تېخى بەشنىڭ بىرى سېنىڭ دەيدا...

— ئەمىسە ، سەن قانداقتىن قىلغان ؟

ئالتىدە ئىككى بولسا ، قېنى سىناپ باقاي ، لېكىن گۇۋاڭ- جۇنىڭ قائىدە ـ نىزاملىرىنى ئانچە بىلمەيمەن .

— سەن نەدە قىلغان ؟

— بېيجىڭدا .

نوغرا ، بېيجىڭدىكىگە ئاساسەن ئوخشاپ كېتىدۇ . بىر- يول قىرىدا ئولتۇرغىنىڭدا ، تىرىكتى جۇپلەيسەن ، ئىككى پۇتۇڭ- نىڭ ئوچىنى توختىماي ئۇرۇپ تۇرىسەن ، يەنە بىرى ، ئەخلەت ساندۇقلىرى ، گۈللۈك ، چىملىقلارغا خروئىن خالتىلىرىنى تاشلاپ قويۇپ ، خېرىدار بىلەن سۆزلىشىپ بولۇپ ، ئورنىنى كۆرسىتىپ قويىساڭلا بولىدۇ . ھەرگىز خروئىن بىلەن تۇتۇلۇپ قالغۇچى بو- لما ، ئۇقتۇڭما ؟

— ئۇقتۇم ، لېكىن سۇپەتسىز ، ناچار ، ئارىلاشمىسى كۆپ مالنى بېرىپ ، مېنى ئوسال قىلىدىغان بولساڭ ، بېيجىڭدىكىدەك ئىش يۈز بېرىپ قالمىسۇن .

— بېيجىڭدا نېمە ئىش يۈز بېرىپتىكەن ؟

بولدى سورىما ، ئاڭلىساڭ چوقۇم بېشىڭالىسەن .

— قېنى دېمەمسەن...

— جا مال بېرىپ ، مېنى ئالدىغان بىرىنى بوغۇزلىۋەتكەن ،

لېكىن ئۇ ساختىپەز ئۆلمەپتۇ ...

— نېمە؟! — ماجەن تاتىرىپ كەتتى، — شۇ... شۇڭا... گۇاڭجۇغا كە... كەپسەن — دە؟

— سەن ئۇنداق قىلمايدىغانسەن؟

— يا... ياق، ھەر... ھەرگىز ئۇ... ئۇنداق قىلمايمەن... سېنى ئالدىغىلى بولمىغۇدەك... مە... مېنىڭ ئۆلگۈم يوق!

ئەمسە شۇنداق كېلىشتۇق، — قەدىردان ئورنىدىن لىكىدە تۇرۇۋېدى، ماجەن ئۇنىڭ ئېگىز، قامەتلىك بويىغا قاتىپ قاردى.

قەدىردانىڭ ماجەڭگە ماقۇل دەپ جاۋاب بېرىشى، ئەختەرنسا ۋەزىپە ئارتىشتىن بۇرۇن بىرەر ئىشنىڭ پىشىنى تۇتۇپ، ئۆز ئالدىغا پۇل تېپىش ئىدى. ئەلۋەتتە، ھەر كۈنى خروئىنغا كېتىۋاتقان پۇلنى ھۆسنارخان بىلەن ئەختەرنسا بەرمەيتتى. 200 مىڭ يۈەن ئاتا — بالا ئەجدىھانىڭ توۋسىز غارىغا كىرىپ كەتتى، ئەمدى ئۇنى ئالماق بەسى مۈشكۈل! قانتىغراق گەپ قىلىشقا قەدىردانىڭ تىلى باغلانغان، پەقەت زۇلئاي بىلەن توي قىلىپ قانۇنىي جازادىن قۇتۇلغاندىن كېيىنلا، ئۇ پۇل ھەققىدە ئېغىز ئاچقىلى بولىدۇ. قەدىردانىڭ يۈرىكىنى تۇم قىلىپ تۇرغان بانكىدىكى پۇللارمۇ تۇرغاقتەك تۇرۇپ توگىدى. ئەڭ ئاخىرقى 50 مىڭ يۈەنلەك پۇل نېمىگە دال بولاتتى؟ شۇڭا ماجەنىڭ مېلىدىن تۆت خالتا ساتسا، ئىككى خالتا ئۆزىگە قالاتتى، بۇمۇ ئاز پۇل ئەمەس — دە.

گۇاڭجۇنىڭ سەنيۇەنلى ۋە زىماگاڭ دېگەن يەرلىرىدە پۇتۇنلەي دېگۇدەك شىنجاڭدىن بارغان ئۇيغۇرلار بار بولۇپ، خروئىن ئەكەسچىلىرى، پارچە ساتقۇچىلار، توپ ھەم پارچە ئالغۇچىلار ھەممىلا يەردە تىمسىقلاپ يۈروشەتتى. قەدىردان بىر كۈنى زىماگاڭ بازىرىدا، ئەتىسى سەنيۇەنلىدە «ئوقەت» قىلاتتى. ئۇ بەزىلەرگە: «ساپ مال بار...» دەپ پىچىرلاپ ئۆتۈپ كەتسە، بەزى خەنزۇلا-

رغا : «ياۋ ـ بۇياۋ خو» دەپ قويياتتى . ھەرھالدا ھەر كۈنى جاپاغا تۇشلۇق كىرىم بار ئىدى . تېخى تەلەي ئوڭدىن كەلگەندە بىر قېتىمدىلا 10 20 خالتا ، ھەتتا ئۈنىڭدىنمۇ ئارتۇق سېتىلاتتى . قەدىردان سەنيوەنلى ، زىماگاك قاتارلىق بىرنەچچە بازارلارنى نۆۋەت بىلەن ئايلىناتتى . بىر كۈنى ئۇ گۇاڭجۇنىڭ ئەڭ ئاۋات بازىرى «بېيجىڭ يولى»غا باردى . چۈنكى ، بىر ھەپتىنىڭ ئالدىدا گۇلـ لۇك ، چىملىق ۋە ئەخلەت ساندۇقلىرىنىڭ «ھەمكارلىشىشى» ئارـ قىلىق بىرنەچچە قېتىم كۆڭۈلدىكىدەك سودا قىلىۋالغانىدى . قەـ دىردان تۆت كوچا ئوستىدىكى ئاسما كۆۋرۈكتە كېلىۋېتىپ پەسكە كۆزى چۈشۈپ قالدى . يول دوقمۇشىدا بىر ساقچى مىنىبۇسى توختىتىپ قويۇلغان ، بىرقانچىلىغان خەنزۇ ، ئۇيغۇر ساقچىلار ئوچ بالىنىڭ گەجگىسىدىن بېسىپ دوڭغايتقىنىچە مـاشىنىغا ئىتـ ئىرىپ كىرگۈزدى . ئاندىن ساقچى مـاشىنىسى ئەنسىز چىرقـ راپ كېتىپ قالدى ... قەدىردانىنىڭ كۆڭلىگە قانداقتۇر بىر ئىش كېلىشى بىلەن . پەلەمپەيلەردىن تاقىلداپ چۈشۈپ ، چىملىق ئەترا ـ پىنى ئايلاندى . ئۇ چىم ئىچىدىن ئارانلا كۆرۈنۈپ تۇرغان سولياۋ خالتىلارنى چاندۇرماي بىر ـ بىرلەپ تېرىپ سومكىسىغا سالدى . يولىنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى چىملىقتىنمۇ بىرمۇنچە «سولياۋ خالتا» لارنى تاپتى . خۇشاللىقى ئىچىگە پاتمايۋاتقان قەدىردانىنىڭ يۈرىكـ ىنىڭ دوپۇلدىشى ئۆزىگە ئاڭلىنىۋاتاتتى . ئۇ ئاسما كۆۋرۈك پەلەمـ پەيىنىڭ ئوتتۇرىغا كەلگەندە ، چوڭ يولنىڭ ئۇ چېتىدە قاتىرىسىغا تىزىلىپ تۇرغان ئەخلەت ساندۇقلىرىغا كۆزى چۈشۈپ قالدى . ئۇياق ـ بۇياقتا ئۆتۈشۈپ تۇرغان ئادەملەرنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، يېقىن ئارىدا ساقچى كۆرۈنمەيتتى . قەدىردان پەسكە چۈشۈپ ، يولغا تاشلۇۋېتىلگەن ئاپىلىسىن ، بانان شۆپەكلىرى ، شاكىلات ، مۇز كالـ تەك قاپلىرىنى بىر سولياۋ خالتىغا سېلىپ ، يولنىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆتتى ، ئاندىن قولىدىكى ئەخلەتنى تاشلۇۋەتمەكچى بولغان ئادەم قىياپىتىدە ، ساندۇقلارنىڭ قاپقاقلىرىنى بىر ـ بىردىن ئېچىپ ،

---

1) ياۋ ـ بۇياۋ خو — مال لازىمىمۇ ـ ئەمەسمۇ؟

بىملەرنىدۇر تېرىپ سومكىسىغا سالدى . ئۇنىڭ قولىغا ھەر قېتىم سېرىق قەغەزگە ئورالغان مونەك - مونەك نېمىلەر ئۇرۇلغاندا ، يۈرىكى خۇددى كۆكرەك قەپسىنى يېرىپ چىقىپ كېتىدىغاندەك تېپچەكلەيتتى...

قەدىردان شۇ كۈنى بىر گىرامىلىق ، ئىككى گىرامىلىق 11 خالتا خروئىندىن باشقا ، 10 گىرامىلىقتىن ئالتە دانە ، 20 گىرامىلىقتىن ئوچ دانە خروئىن كېسەكچىسى يىغىۋالدى . بۇ شۇ چاغدىكى گۇاڭجۇ باھاسى بويىچە 50 مىڭ يۈەندىن ئارتۇق خروئىن ئىدى . ئۇندىن باشقا ، ماجەنىڭ مېلىنى سېتىش ئارقىلىق 40 يولاقتەك خروئىن ئۆزىگە قېلىپ قالدى . ھازىر قەدىردان خروئىندىن ئانچە غەم يېمەيدىغان بولدى ، شۇنداقتىمۇ تېخىمۇ كۆپرەك توپلىۋالسا يۈرىكى پۈتۈن تۇرىدىغانلىقىنى ھېس قىلغان قەدىردان بىر كۈنى ماجەن بەرگەن 12 بولاق خروئىننى بازارغا ئاچچىقماقچى بولدى . ئۇنىڭ زىماگاڭدا يېتىۋاتقان باتقى بامبۇكزارلىق بىر يېزىدىكى دېھقانىنىڭ ئىككى قەۋەتلىك ئۆيى بولۇپ ، پۈتۈنلەي بامبۇك ۋە ئىرغايدىن سېلىنغان ياغاچ ئۆيلەر ئىدى . ئۇنىڭ شەكلىمۇ خۇددى يۇتتەندىكى ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ئۆيلىرىدەك ، غىچىرلاپ تۇرىدىغان كارىدور ، ئىككىنچى قەۋەتكە بېڭاستە تۇتاشقان پەلەمپەي ، كونگورىلىك دېرىزىلىرى ، ئۇششاق ياغاچلاردىن نەقىشلەنگەن دەۋەزىلىرى ئىدى . قەدىردان بامبۇك قوۋزاقلىرىدىن توقۇلغان ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ باتقى ئالدىدا چاي ئىچىۋاتاتتى . ئۇ كالتە يەڭ ئاق كۆڭلەك كىيگەن بىر خەنزۇنىڭ پەلەمپەي ئارقىلىق ئىككىنچى قەۋەتكە ئېگىشىپ چىقىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قالدى . بۇنداق ياقا يەرلەرگە كېلىدىغانلارنىڭ كۆپىنچىسى «مال» ئىزدەپ كېلىدىغانلار ئىدى . شۇڭا ، قەدىردان ئۇنىڭغا قاراپ ۋارقىرىدى :

ھەي ، ياۋ - بۇياۋ خو ؟

ھېلىقى ئاق كۆڭلەكلىك خەنزۇ لەپپىدە قارىدى - دە : «ياۋ» دەپ بىر قولىنى كۆتۈردى . لېكىن ، ئۇ قولىنى كۆتۈرۈشى ، كۆڭلەك ئېتىكى ئاستىدىن ساڭگىلاپ تۇرغان كويزا بىلەن تاپانچە-

ىناڭ ئوچى كۆرونوپ قالدى . قەدىردان قولىدىكى چىنىنى تاشلىۋېتىپ بالكون بويلاپ قاچتى . ئۇ بالكون سالاسۇنىدىن پەسكە ساكىگىلاپ تۆۋرۈكنى قۇچاقلىۋالدى . ئاندىن پەسكە سىيرىلىپ چۈشۈپ قېچىشى ، يەنە ئىككى پۇفراچە كىيىنگەن ساقچى ئۇنىڭ ئالدىنى توسۇپ ، تاپانچىسىنى تەڭلەپ كەلدى ـ دە ، قولىغا كويزا سالدى . بۇ ئەسنادا ئىككىنچى قەۋەتتىكى يانئاقلاردىن قالايمىقان ۋارقىراش ـ چىرقىراشلار ئاڭلىنىش بىلەن ، ئوتتۇرا ياشلىق ساقچى ياشراق ھەمراھىغا نېمىلەرنىدۇر دېگەچ ئالدىراپ ئىككىنچى قەۋەتكە چىقىپ كەتتى ، ياش ساقچى قەدىردانىنى يالاپ چوڭ يولغا ئاچىقىشى ، كىچىك ماشىنا ھەيدەپ كەلگەن ماجەن ئۇنى كۆرۈپ قالدى . ئۇ ماشىنىسىنى ئاستا ھەيدىگەچ قەدىردانىغا كۆزىنى قىسىپ ، قانداقتۇر ئىشارىلەرنى قىلدى ـ دە ، رىماگاڭ بازىرىغا ئۇچقاندەك كىرىپ كەتتى .

قەدىردانىنى ئېلىپ ماڭغان ساقچى رىماگاڭ بازىرىغا ئەمدىلا كىرىشى . بىرى تاقىرباش ، يەنە بىرى چېچىنى مۇرىلىرىگىچە ئۆسۈپ مۇرۇڭالغان ئىككى ئۇيغۇر پىگىت بىلەن قوڭۇر چاچلىق ، چېقىر كۆز ، بىر قۇلىقىنىڭ ئوچ يېرىدە ئاق ئالتۇن چەمبەر پىلدىرلاپ تۇرغان ، ئۇزۇن ئۇچلانغان تىرناقلىرىغا كوموش رەڭ لاك سۈرۈۋالغان بىر سەتەڭ ئۇيغۇر قىزى ياش ساقچىنىڭ ئالدىنى توستى :

— ۋېيەي ، شىياۋ ۋۇ ، يوقاپلا كەتتىڭىزغۇ ؟ — يېرىم يالىڭاچ سەتەڭ بەللىرىنى تولغىدى . — ئۆتكەنكى ئولتۇرۇش سىزگە سوغۇق كەلدىمۇ نېمە ؟ قارىڭىزنى كۆرسەتمەيدىغانلا بولۇپ كەتتىڭىز .

سەتەڭ ياش ساقچىنى راسا گەپكە سېلىۋالماقچى ، قەدىردانىغا ئارقىسىنى قىلىۋالغان تاقىرباش ساغرىسى ئوستىدىكى قوللىرىنى ئويناتقىنىچە «قاچ» ئىشارىتىنى قىلماقتا ئىدى . ئاخىر ئۇ ئىشارىتىنى ئۇقتۇرالماي ، يېنىدىكى ئۇزۇن چاچ بۇرادىرىگە گەپ قىلغان بولۇپ : «قاچمامسەن ، ھەي لامزەللە» دەپ تىللىدى . شۇ چاغدىلا قەدىردان پارتلا قىلىپ قاچتى . ئۇنىڭ قولىدا كويزا بولغاچقىمۇ ، جان ـ جەھلى بىلەن يوگوروشكە كاشىلا بولاتتى . ياش ساقچى راسا

ئادەم قاينىمىغا كەلگەندە ، قەدىردانغا يېتىشۇالغىلى تاس - تاسلا قالدى ، ئەمما ئادەملەر ئارىسىدىن كىمدۇر بىرى ئۇنى پۇتلىۋەتتى . ئۇ ئورنىدىن تۇرۇشى ، بىرمۇنچە ئادەم ئۇنىڭ ئالدىنى توسۇپ تۇرۇۋالدى . بۇ چاغدا ماشىنا ئىشكىنى ئېچىپ قاراپ تۇرغان ماجەن قەدىردانىنى ماشىنىغا سالدى - دە ، بىردەمدىلا غايىب بولدى...

قارناق ئۆيدە تورۇسقا تىكىلگىنىچە ئوڭدىسىغا ياتقان قەدىردان كويزىنى بۇزۇپ ئالغۇچە قىزىرىپ ، ئىششىپ قالغان قول بېغىشى- نى سىلاپ يەنە خىيالغا كەتتى . ھېلىمۇ ياخشى ، ئەختەرنىسا كويزىنى بۇزۇپ - ئېچىشىنى بىلمىدىكەن ، بولمىسا قانداقمۇ قىلارئىدى ؟ ! بىرەر رېمونتچىنىڭ قېشىغا ئاپارسا ، ئۇلارمۇ جاۋابـ- كارلىقتىن قورقۇپ ئېچىشقا پېتىنالمايتتى . بۇ ياپون كويزىسى قول بېغىشى مىدىرلىغانسېرى چىڭىپ ، قان ئايلىنىشىنى بوغۇپ قويايتتى . توۋا ، ئەختەرنىسا دېگەن بۇ خوتۇن بوش ئەمەس ئىكەن . بولدى ، ئەمدى كېتىش كېرەك ! بىر ئاي ئىچىدە ئىككى قېتىم ساقچىلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ قېلىش ئادەتتىكى ئىش ئەمەس ! ئەمـ- دى ئاق ئالتۇن بولامدۇ ، 200 مىڭ يۈەن پۇل بولامدۇ ، ئانىسـ- نىڭ غېرى ! ھېلىمۇ ياخشى ، بۇ قېتىم ماجەننىڭ ئادەملىرى پۈرسەت يارىتىپ بېرىپ قېچىپ قوتۇلدى . ئەگەر ئەختەرنىسا بولـ- غان بولسا ، بۇ ئىككىنچى قېتىملىقىغا يول ماڭامدۇ - ماڭمامدۇ . بىرنېمە دېمەك تەس ، ئەلۋەتتە . قەدىردان ئۇچۇن ئۆزىنى خار قىلىدىغان ئۇنداق پىداكار خوتۇنلار بولمۇرمەيدۇ - دە !

قەدىردان ئەتىسى ئەتىگەندە ناشتا قىلىۋېتىپ ، شىنجاڭغا قايـ- تىدىغانلىقىنى دېگەندى ، ئەختەرنىسا ئۇنىڭغا بىر ئالىيىپ قويۇپ :

— بىر - ئىككى كۇن چىدا ، سىنگاپورلۇق خوجايىندىن خەۋەر كېلىپ قالسا ئەجەب ئەمەس . لېكىن ، بوگۇندىن باشلاپ ھېلىقى ئىسمى غەلىتە ئادىمىڭ بىلەن ئالاقە قىلما ، — دەپ گەپنى ئۇزۇۋەتتى . ئۇ ناشتىدىن كېيىن ئانىسى ھۇسنارخان بىلەن چىقىپ

كېتىپ نەگىدۇر يوقالدى .

قەدىردان ئادەمسىز قالغان ئۆيدە ، توپلىۋالغان چاقماق قەنت-تەك خروئىن كېسەكچىلىرىنى ، ئۇنىسىمان خروئىنلارنى ئىچ كەـ يىملىرىنىڭ ئىچىدىكى ئۆزى چاپلاپ تىكىۋالغان يانچۇقلىرىغا سېـ لىپ ئاغزىنى تىكىۋەتتى . ھەممىنى بىر قۇر سەرەمجانلاشتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن ، سەپەر سومكىسىنىڭ سىيرىتمىسىغا قوشلاپ قۇلۇپ سالدى .

كەچ بولۇپ قالغاندى ، قەدىردان ئارقا ـ ئارقىدىن ئەسنەپ ، كۆزىدىن ياش ، بۇرنىدىن سۇ ، ئاغزىدىن شۆلگەي ئېقىپ ، پۈت ـ قوللىرى تارتىشىپ ، خۇمارىنىڭ ئالدىنقى بەلگىلىرى كېلىشكە باشـ لىغانىدى . ئۇ ئەمدىلا پال ـ پال قەغەز ، نەيچە ، سەرەڭگىلەرنى ئېلىپ تۇرۇشى ، ئۆيگە ھۆسنارخان كىرىپ كەلدى . ئۇ خۇشال ھالدا :

— قەدىردان بالام ، كۆڭلۈڭنى توق تۇت ، ئەختەر ئاچاڭ تاموزىتىدىكىلەرنى كاتتا مېھمان قىلىپ قالدى ، ئەمدى ئومىد چوڭ جۇما ، — دەپ كۆڭۈل ياسىدى .

— ئانا ، مەن ئەتىگەندىن بېرى سىرتقا چىقمىدىم ، — دېدى قەدىردان ، — كەچ سالقىندا بىرئاز ھاۋالىنىپ كېلەي .

— يىراقلا كەتمە ، بالام ، سەندىن ئەنسىرەيدىغان بىـ ولۇپ قـالدىم جـۇما ، — ھـۆسنارخان راست ـ يالغانلاردىن «ئۇھ» دەپ قويدى ، — ئىككى قېتىملىق بالا ـ قازادىن خۇدا ساقلىدى . ئاممىزە ، بىرەر كېلىشمەسلىك بولۇپ قالسا ، زۇلئايىمدىن ئايرىـ لىپ قالىمەن دېگىنە .

قەدىردان ئىشىك ئالدىغا چىقىپ ، چوڭ يولنىڭ ئۇ تەرىپىگە ئۆتتى . بۇ يەرگە تاشئۆستەڭنى بويلاپ ئۇزۇنغا سوزۇلغان ئورمانىنى ئاسراش ئۈچۈن تۈمور سالاسۇن بېكىتىلگەن بولۇپ ، سالاسۇن تۇۋىندە ئۆگزە بويى ئېگىزلىكتە ئۆسۈپ كەتكەن ئوجمە بوپۇرماقلىق موداڭگۈل بار ئىدى . ئۇنىڭ ئارىلىقلىرىغا ئورنىتىلغان شادا ئورۇنـ دۇقلار شۇنچىلىك پىنھان ئىدىكى ، ئالدىدىكى ئورمان ۋە ئارقىدـ

كى چوڭ يولدا كېتىۋاتقانلارنىڭ ھېچقايسىسىنى پەرق ئېتەلمەيتتى. قەدىردان ئوچمە يوپۇرماقلىق مودەنگول تۇۋىدىكى بىر شادا ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇردى. ئاندىن پال - پال قەغەز، سولياۋ نەيچە، سەرەڭگىلەرنى ئېلىپ يېنىغا قويدى. بۇ يەر قاپقاراڭغۇ كۆرۈنگىنى بىلەن، كوچا چىراغلىرى يېنىپ كەتكەن چوڭ يول ئاپپاق يورۇپ تۇراتتى. ئەتراپتىن ئاياغ تېۋىشى ئاڭلىنىپ تۇرماقتا ئىدى.

قەدىردان خۇمارىدىن چىقىپ يېيىنىڭ بولۇپ قالدى. ھېلىقى كۆڭۈلسىزلىكلەر، ھەتتا 200 مىڭ يۈەنمۇ ھېچنېمىگە ئەرزىمەس بىر نېمىگە ئايلاندى. ئەمدىلىكتە ئۇنىڭ گەجگىسىدىن بېسىپ تۇرغان بىر تاغ - زۇلمىنى بىلەن بولۇش ئالدىدا تۇرغان توي ئىشى ئىدى. قەدىردان شۇنچىلىك پۇشايمان ئىلكىدە قالغانىدىكى، ھېچ چىقىش يولى تاپالمايتتى. ئۇنىڭ كۆز ئالدى قاپقاراڭغۇ ۋە تۇيۇق، خۇددى تەۋەككۇل دەرياسىغا ئۆزىنى تاشلاپ، تەلىيى بولسا قىرغاقتا چىقىش، بولمىسا غەرق بولۇشتەك ئاقىۋەت كۈتۈپ تۇراتتى. زۇلەيخانىڭ زەيپانە دادىسى ئاباق توختى، بىشەم، ئازازۇل ئانىسى ھۆسنارخان، كۈل بەگگى ئەسەت ئەرۋاھ، ئاچىسى ئەتكەسچى ئەختەرنىسالار قەدىردانىنىڭ كۆز ئالدىغا كېلىشى بىلەن، ئۆزىنى يىلان - چايانلار ئىچىگە كىرىپ قالغاندەك ھېس قىلاتتى. ئاشۇ لەنىتى چارشەنبە كۈنىدىكى ئەسەت ئەرۋاھنىڭ زورلاپ ھاراق ئىچۈرۈشى، قەستەن ئۆيگە ئەكىلىپ قوندۇرۇشى، يېرىم يالىڭاچ زۇلەيخانىڭ قوينىغا كىرىشى... مانا بۇ خاتا ئېلىنغان بىر قەدەم ئىدى! لېكىن، بۇ بىر قەدەم ئۇنىڭ تەقدىرىنى ئۆزگەرتىپ، ئۇنى مۇرلۇك پۇشايمانغا قالدۇردى! ھازىر قەدىردان ئۆزى سۆيگەن ئايالى مېھرىبانىنىڭ چىرايىغا تىكىلىپ قارىيالمايدۇ، چۈنكى بۇ پاك قىزنىڭ كۆزلىرى: «بىر يۈرەككە ئىككى ئادەمنى سىغدۇرغىنىڭىزغا ھەيرانمەن»، «سىزدە ھەقىقىي سۆيىدىغان قەلب، ئۇيىلىدىغان يۈزمۇ بارمۇ؟»، «چىن مۇھەببەت، پاك سۆيگۈنىڭ مەنىسى نېمە؟!» دەپ سوراۋاتقاندەك قىلاتتى! ياق! قەدىردان

ئاشۇ ئۇلۇغ مەنىلەرنىڭ ھۆددىسىدىن چىققۇدەك بالا ئىدى . لېكىن ئۇ ئاشۇ «ئاق» بالاسىغا گىرىپتار بولغاندىن كېيىن ئۆزىگە ئوخشاش ماي قالدى . باشقىچىلا بىر مەخلۇققا ئايلاندى ! ئۇنى ئادىمىيلىكتىن ئادىمىي ھايۋانلىققا ئۆزگەرتىپ قويغىنى ئاق تۇتۇن ! ئاق... ئاق... ئاق...

قەدىردان شادا ئورۇندۇقىغا يۆلەنگىنىچە ئاسمانىدىكى ئايغا ، پەلىلداپ تۇرغان يۇلتۇزلارغا قارىدى . لېكىن ئۇلار سۆزۇارى يېيىلىپ كەتكەن نۇر پارچىسىغا ئوخشاپ قالغانىدى . چۈنكى ، ئۇنىڭ يۈزلىرىنى يۇيۇپ چۈشۈۋاتقان ياش قىيانلىرى كۆزلىرىنى لىپمۇلىپ سۆزۈك مانانلارغا تولدۇرۇپ ئېقىۋاتاتتى . راست ، ئۇ چىقىش يولىنىڭ نەدە ئىكەنلىكىنى تاپالمىدى . بۇ لەنىتى «ئاق»نى «ئاشلەۋېتەيا» دەپلا تاشلىۋەتكىلى بولمىسا ! ئۇنداق قىلسا ئۆلۈم ئازابى ، مۇنداق قىلسا ئۆلۈم يولى ! ھازىر ئاتا ـ ئانىسى ، ئاچا ـ ئىنىلىرى ئۇنى «تاشلىۋەتتى» دەپ كۆڭلى ئەمىن يۇرىدىغاندۇ ؟ لېكىن قەدىردان ئۇلارنى ئالدىدى . زۇلئاينىڭ ئاچىسى ئەختەرنىساغا بەرگەن تېلېفونىدا ، «ياشلار بىناسى»نىڭ دىرېكتورى ئوبۇلھەسەن ئورۇمچىگە كېلىپ قەدىردانتى تاپالماي ، ئاشخانىغا ھەپتە قاتراپ ئاخىر خوتەنگە قايتىپ كېتىپتۇ . ئۇنىڭغا قېلىپ قالغان ئازراق پۇلى بانكىدا بار ، ئۇنى بېرىۋەتسە ئىش تۈگەيدۇ . بىراق ، ئۇ ئانا ـ ئانىسىغا خروئىننى تاشلىبالمىغانلىقىنى ئېيتسا ، ئۇلار نېمە بولۇپ كېتەر ! تېخى پاختا ئىچىدە چوغ ساقلىغىلى بولمىغىنىدەك ، ھۆسەن جارخان ، زۇلئايلار «دوستلۇق»تا ئۆيى ، شۇنداقلا ئايالى بارلىقىنى ئۇقۇپ قالسا ، قانداق پاجىئەلەر قارار تاپار ؟ مېھرىبانەدەك نازۇك قىز بۇنداق ئېغىر زەربىگە بەرداشلىق بېرەلەرمۇ ؟ ئاھ خۇدا ! چوشۇمگە ئايان بولغان كومۇش چاچلىق پەرىشتە ئانا راست دەپتەكەن ، مېنىڭ ئاستىم راستلا چوڭ ۋاقتىدىكى دەرەخ سايىسىدەك قىسقا بولدى ! لېكىن ئازابلىرىم قاچانغىچە داۋام ئېتەر...

قەدىردان بۇ تىزگىنسىز غەم ، چىگىش سوئالغا جاۋاب تاپالمىدى . ئۇ چوڭقۇر ئۇھسىنىپ تۇرۇشى ، بىر كىچىك ماشىنا فاتتىق

تورمۇز بىلەن ئۇنىڭ ئارقىسىدىلا توختىدى . قەدىردان ئوجمە يو-
پۇرماقلىق مودەنگولنىڭ قويۇق شاخلىرى ئارىسىدىن ، ماشىنىدىن
ئەمدىلا چۈشكەن ئەختەرنىسا بىلەن ماجەننى كۆرۈپ قالدى ، كۆر-
گەندىمۇ ئىنتايىن ئېنىق كۆردى ! چۈنكى ئۇلارنىڭ بېشىدىلا كوچا
چىرىغى ئاپپاق يورۇپ تۇراتتى .

— شاۇكەت ، زىماگاڭدىكى ھەربىيتنىڭ ئالامەت تېز بولدى
جۇمۇ ، — دېدى ئەختەرنىسا مەمنۇن بولغان ئاھاڭدا ، — بولمىسا
قەدىردان قۇتۇلالمايتتى .

— بالىلارغا چاقماق تېزلىكىدە خەۋەر قىلدىم ئەمەسمۇ ، تەلە-
يىمگە ئۇلارمۇ يول ئۈستىدىكى بىر ئاشخانىدا ئولتۇرۇپتىكەن .
دېرىزىدىن كۆزۈمگە چېلىقىپ قالدى .

شاۇكەت ، قەدىردان ھېلىقىلارنى پۈل قىلالىدىمۇ ؟

ئەختەر ئاچا ، ئۇ سودىغا پىششىق ئىمىكەن جۇمۇڭ ، سىز
ماڭا بەرگەن مالنىڭ ئۈچتىن بىرىنى ئاشۇ سېتىپ تۈگەتتى ، —
دېدى ماجەن ، — ئەتىدىن باشلاپ يەنە بېرەيمۇ ؟

— ياق ، ئەمدى بەرمە ، — ئەختەرنىسا ئېغىر تىندى ، —
ئۇ شىنجاڭغا ساق - سالامەت كېتىۋالسۇن .

— ۋاي - ۋۇي ، ئۇنىڭغا ئەجەب قانات يېپىپ كەتتىڭىز ، —
ماجەن تاماكا تۈتاشتۇردى ، — سىز ئىشقا سالغان قىز - يىگىتلەر-
دىن نەچچىسى تۈتۈلۈپ ، قانچىسى كېسىلىپ كەتتى . بىر پاي
كارىڭىز بولمىغان ، بۇ سولتەككە ئەجەب ئۆچكە ياغلىرىڭىز ئېرىپ
كەتتى .

— نېمە ، كۈنداشلىقىڭ كېلىۋاتامدا ؟

— ئادەمنىڭ كۈنداشلىقى كەلگۈدەك ئىشنى قىلىۋاتسىڭىز...

— شاۇكەت ، سەن ئۇقمايسەن ، ئۇ دېگەن مېنىڭ سىڭلىمنىڭ
لايىقى !

سىڭلىڭىزنىڭ لايىقى بولسا نېمە بوپتۇ ؟ خۇددى سىڭلىڭىز
ئەرسىز قالىدىغاندەك...

— ماڭا نېمە دېسەم بولا ، سىڭلىم بىر پەرۋانە ، قەدىردان

بولسا شام ، ئەمدى چوشەنگەنسەن ؟

— ھمم ، ماقۇلە ، سىڭلىڭىز بۇ سوئالنەككە كۆيۈپ قاپ-تىكەن - دە ! ئۆزىڭىزمغۇ قىزلار كۆيۈك ئوتى تارتقۇدەك گۈيكەن ئۇ...

— ئۇ ئىككىسىنى باغلاش ئوچۇن ئانام بىلەن ئىنىم ئەسەت جىق ئەجىر سىڭدۈرگەن . ئەگەر ئانام يىغلاپ تۇرۇۋالمىغان بولسا ، دەسلەپتە تۇتۇلغاندىلا بىرنەچچە كاللەك پۇلىنىڭ مەردىن كېچىپ ئۇنى تۇرمىدىن چىقالماس قىلىۋېتەتتىم .

— ئۇنداقتا سىز ئۇنىڭغا ئۆچ ئىكەنسىز - دە ؟

— مەن ئۇنى تونۇمىسام نېمىشقا ئۆچ بولاي ! بىراق ئۇنىڭ 200 مىڭ يۈەن پۇلىنى بۇ قېتىمقى مالغا ئىشلەتتۇق .

— ياھ ، پۇلى جىق گۈيكىنا ئۇ ! كېيىنچە 200 مىڭ يۈەن پۇل ئوچۇن ئەرز قىلارمۇ ؟

«خروئىنغا پاي قانقاندىم» دەپ ئەرز قىلسا ، ئۆزىنى تۇتۇپ بەرمەمدۇ . بولدى ، بۇ گەپلەرنى قىلمىغايلى . ماشىنىنى ئەتە سائەت 10 لاردا ئىشىك ئالدىغا ئەكىلىپ قوي . مەن ئۇلارنى يوينز ئىستانسىسىغا ئاپىرىمەن...

«ئۇنىڭ ئىسمى شاۋكەت ئىكەن - دە ، — قەدىردان ئاستا شۇنىرلىدى ، — ئەسلىدە ئۇلار بىر گۇرۇھكەن ئەمەسمۇ ... زىماگاڭدا مېنى قاچۇرۇۋەتكەن ھېلىقى سەتەڭ ۋە تاقىرباش ، ئۇ-زۇن چاچلار ، ساقچىنى پۈتلاپ قېچىپ كەتكەنلەرنىڭ ھەممىسى مۇشۇلارنىڭ ئادەملىرى ئىكەن ! شاۋكەتنىڭ ماڭا سانقوزغان مېلە-مۇ ئەختەرنىسانىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى ئىكەن ! بۇ ھىيلىگەر خوتۇن ھەممىلا ئىشتا شاۋكەتنى ئالدىغا چىقىرىپ قويۇپ ، ئۆزى ئارقىدا تۇرۇپ تىزگىن تۇتىدىكەن - دە ! ئەگەر يالغان ئىسىملىك ماجەن قېچىپ كەتسىلا ، تۇتۇلۇپ قالغۇچىلار تۇرمىدە ئېغىر قانۇن جازا-سى ياكى ئۆلۈمگە ئەلھۆكمىللا دېمەي ئىلاجى يوق - دە ! » بۇ ۋەھىمىلىك خىياللار كۆڭلىدىن ئۆتكەندە ، قەدىردانىنىڭ تېنى مۇز-دەك تەرلەپ كەتتى .

ھۆسنارخان بىلەن قەدىردان ئەتىسى ئەتىگەندە پويىز بىلەن شىنجاڭغا قاراپ يولغا چىقتى .

— قەدىردان ! — مېھمانخانا ئوتتۇرىسىدا تىزلىنىپ ئولتۇرغان مېھرىبانىنىڭ ئاۋازى تولىمۇ مىسكىن ئىدى ، — سىز... سىز ماڭا بۇنچىۋالا جىق پۇلنى بەرگىنىڭىزگە قارىغاندا ، ئەمدى... ئەمدى كەلمەيدىغان ئوخشايسىز...

— مېھرىبان ، ماڭا ئىشىنىڭ ، تويدىن كېيىن ئاتا - ئانام بىرلەچچە ئاي ، ھەتتا يېرىم يىلدەك قويۇپ بەرمەي تۇتۇۋالىسا ، — دېدى قەدىردان دۇئادا ئېڭىشىپ ئولتۇرغىنىچە ، — سىز... سىزنىڭ بۇ يەردە قىلىنىپ قېلىشىڭىزنى خالىمايمەن ! 30 مىڭ يۇەن دېگەن ھېچقانچە جىق پۇل ئەمەس !

— ئاھ خۇدا ، قارارى يوق شۇ كۈنلەردە كىملەرنىڭ يولىغا نەلمۇرەرمەن ، — مېھرىبانىنىڭ يۈزلىرىدىن ياش تامچىلىرى ئۆزۈلمەي تۆكۈلۈپ تۇراتتى . — تاڭ ئاتماس ئۆزۈن تۈنلەردە كىملەر بىلەنمۇ مۇڭدىشارمەن ، كىمگە ئەركىلەپ ، كىمگە قېيىداپ ئاچچىقلىنىپ چىقىرارمەن... ئاھ قەدىردان... مېنىڭ قەدىردانىم ! سىزنى يەنە كۆرەر كۈنلىرىم بولارمىكىن ؟ زادى قاچان... زادى قاچان ؟ !

گىلەم ئۈستىدە تىزلىنىپ ئولتۇرغان مېھرىبانىنىڭ ئاۋازىدىن روھسىزلىق ۋە بىچارىلىك چىقىپ تۇراتتى . قەدىردان ئايالىنىڭ چىرايىدىن ئېيتىپ تۇگەتكۈسىز دەرد - ئەلەمنى ، ئېيتىپ تۇگەتكۈسىز ئۇتۇنۇشنى كۆردى . قەدىردانىڭ يۈرىكى ئاچايىپ ئېچىشىپ كەتتى . راست ، مېھرىبانىنىڭ كۆز ياشلىرىغا كۇنداشلىق زەھەر - زوقۇملىرىمۇ ئارىلىشىپ كەتكەندى . ھەرقانچە ۋاپادار ، سۆيگۈسى ئەقىدىگە ئايلىنىپ كەتكەن بىر ئايال ئېرىنى قان ھىدى بۇقسىغان ئۇرۇش مەيدانىغا ، ئۆزۈن سەپەرگە ، قاچقۇنلۇق ھاياتقا ئۇزاتسىمۇ ، ھەر ھالدا يۈرىكىدىكى غۇرۇر ، ئادىمىيلىك ، ۋىجدان ئۇنى بەزلەيدۇ ، مەدەت بېرىدۇ ، لېكىن ئېرىنى ئۆيلىنىشكە ، ياق ،

يوزىگە نىجاسەت سۇۋاشقا ئۇزاتقان ئايالنى كىملەر كۆرۈپ باققان؟ يەنە كېلىپ، يۈرەكتىن سۆيگەن جۇپنى ھەمراھىنى! بۇ نازۇك ھېس - تۇيغۇلار، شېرىن خىياللار، تاتلىق ئۇمىدلەر، ئىزگۈ - تىلەكلەر ماكانى بولغان مۇشتۇمدەك يۈرەكنى زىخقا سانجىپ، ئاتەش ئىچىگە تاشلىغانلىقىڭ!

مېھرىبان بۇلاقتەك دۇپدۇگىلەك قارا كۆزلىرىنى مۆلدۈرلەتىپ ياش تۆكۈپ ئولتۇراتتى. قەدىردان ئۇنىڭغا قولىنى سوزدى، ئۇمۇ ئاپپاق نازۇك قوللىرىنى بەردى. ئۇلار بىر - بىرىگە سىڭىپ كەتتى. ئايالىنى باغرىغا بېسىپ تۇرغان قەدىردان ئىچىگە قوقاس تۆكۈلۈپ كەتكەندەك ئازابلىق تولغاندى، كۆزلىرىدىن يوغان - يوغان ياش تامچىلىرى دومىلاپ چۈشتى. قەدىردان كۆكرىكىگە باش قويۇپ ئۇنسىز ئېسىدەۋاتقان مەسۇم سەنەمگە قارىدى، قىزنىڭ چېھرى باھار يامغۇرى سۆيۈپ تامچىلاۋاتقان غۇنچىغا ئوخشاپ قالغانىدى.

— قەدىردان، سىزنىڭ ماڭا يالغۇز تەئەللۇق ئەمەسلىكىڭىزنى بىلىمەن، — دېدى مېھرىبان ياشلىرىنى سۈرتمەي، — شۇنداقتىمۇ تۆت ئايلىق بولغان بالىڭىزنى ئويلاڭ، تېزرەك قايتىپ كېلىڭ.

— مەن ئۆزۈمنى يالغۇز سىزگە تەئەللۇق دەپ بىلىمەن، قەدىردان ئالىقىنىدا ئۇنىڭ ياشلىرىنى سۈرتتى، — قالغانلىرىنىڭ ھەممىسى شەيتان ئازدۇرغان ئىشلار.

— رەھمەت سىزگە. مېھرىبان كۆزلىرىنى يۇمدى، — مېنى... مېنى سۆيۈپ قويۇڭ...

قەدىردان ئاستا ئېگىلدى.

— ئاھ تەڭرىم، بۇنىڭ ئاخىرقىسى بولۇپ قېلىشىدىن ساقلا!

مېھرىبان، مەن ماڭاي. ئۇلار بىتاقەت بولۇپ قالمىسۇن، بولۇپمۇ ھۆسنارخاننىڭ سېسىق تىللىرىدىن بىزارمەن.

— ئائىلە بوبچە ماڭامسىلەر؟

— ياق، زۇلئاي، ئەسەت ئوچمەز ئالدىن بېرىپ تۇيغا تەييارلىق قىلىمىز. ھۆسنارخان ئېرى ئاباق توختى بىلەن

5 ـ ئاينىڭ 12 ـ كۈنىدىكى توبغا ئولگۈرۈپ بارماقچى .

ـ ئۇھ ، ۋاي يۈرىكىم بېماندىق ئەنسىز سالىدىغاندۇ...

ـ مەن قالدۇرغان 30 مىڭ يۈەنتى دادىگىز ھەرگىز ئۇقۇپ قالمىسۇن . ئوقۇپلا قالسا سىزگە ھەرگىز ئارامليق يوق...

ـ ئۇقتۇم !

ـ بولدى ، مېنى ئۇزاتماڭ ، ئارقامدىن بىللە چىقىڭىز كۆڭـ لۈم بىر قىسما بولۇپ قالىدىكەن .

قەدىردان مېھرىبانلىق باغرىغا بېسىپ سۆيگەندىن كېيىن ئار ـ قىسىغا قارىمايلا چىقىپ كەتتى . ئۇ خالتا كوچىغا چىققاندىمۇ ئار ـ قىسىغا قارىماسلىققا تىرىشتى ، بىراق يەنىلا چىدىيالمىدى ، بالكو ـ دىكى تامغا يۆلەنگىنىچە يىغلاۋاتقان ئايالىنى كۆرۈپ ، يۈرىكـ گە غاچىدە پىچاق سانجىلغاندەك بولدى ـ دە ، ئۆزىنى تۇتۇۋالالمىدى...

ئامەت ۋە ئاپەت (1)

ئاپتورى: جالالىدىن بەھرام
مەسئۇل مۇھەررىرى: مۇنارجان نوختاخۇن
مەسئۇل كوررېكتورى: ۋەلى زەيدۇن
مۇقاۋىسىنى لايىھەلىگۈچى: مىرزات ئابدۇللا ناجى
نەشر قىلىپ تارقاتقۇچى: شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى
تېلېفون: 0991-2827472
ئادرېسى: ئورۇمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 ـ نومۇر
پوچتا نومۇرى: 830001
باسقۇچى: بېيجىڭ شۇنچېڭ رەڭلىك مەتبەئەچىلىك چەكلىك شىركىتى
ساتقۇچى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئايتونوم رايونلۇق شىنخۇا كىتابخانىسى
فورماتى: 1230×880 مىللىمېتىر 1/32
باسما تاۋىقى: 16.125
قىستۇرما ۋاراقى: 4
نەشرى: 2006 ـ يىلى 4 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
باسمىسى: 2015 ـ يىلى 5 ـ ئاي 9 ـ بېسىلىشى
تىراژى: 38001 - 41000
كىتاب نومۇرى: ISBN 978-7-228-09910-8
باھاسى: 33.00 يۈەن